Žorž Sand

GRAFIENĖ RUDOLŠTADT

Žorž Sand

GRAFIENĖ RUDOLŠTADT

VALSTYBINĖ ĮMONĖ - SPAUSTUVĖ - VILTIS

VILNIUS 1993

UDK 840-3
Sa-164

Vertė G. Pruskuvienė
Viršelio dailininkas D. Sruogis

© „Vilties" spaustuvė, 1993

I

Berlyno Itališkoji opera, pastatyta pirmaisiais Frydricho Didžiojo valdymo metais, buvo tuo laiku viena pačių gražiausių Europoje. Įėjimas žiūrovams nieko nekainavo, nes už spektaklius mokėjo pats karalius. Vis dėlto norint patekti į teatrą reikėjo turėti bilietą, mat visos ložės buvo paskirtos tam tikriems asmenims: vienos — karališkosios šeimos princams ir princesėms, kitos — diplomatinio korpuso nariams, garsiems keliautojams, Akademijos mokslininkams, generolams. Taigi visur — karaliaus šeimos nariai, karaliaus dvariškiai, karaliaus favoritai. Beje, murmėti nebuvo dėl ko — juk ir teatras, ir artistai priklausė karaliui. Šauniojo Berlyno šaunieji gyventojai tenkinosi nedidele parterio dalimi, nes daugumą vietų užimdavo kariškiai — visi pulkai turėjo teisę atsiųsti į spektaklius po keletą žmonių iš kiekvienos kuopos. Ir štai vietoj linksmos, pagaulios, greitai susižavinčios Paryžiaus publikos artistai priešais save matydavo, Voltero žodžiais tariant, „šešių pėdų ūgio didvyrius" su milžiniškom kepurėm, negana to, daugelis iš jų laikė pasisodinę ant pečių savo žmonas.

Ši netašyta, tabaku ir degtine pradvisusi minia nesuprato nė vieno spektaklio žodžio, tik sprogino akis, nedrįsdama nei ploti, nei švilpti, idant nepažeistų instrukcijų, ir vis dėlto kėlė daug triukšmo, nes nuolat erzeliavo.

Už šitų ponų nugarų ėjo dvi eilės ložių, iš kurių žiūrovai nieko nematydavo ir negirdėdavo, bet į kurias nuolat rinkdavosi, nes padorumo dėlei buvo priversti reguliariai lankyti spektaklius, taip dosniai dovanojamus jo didenybės karaliaus. O pats karalius nepraleisdavo nė vieno spektaklio.

Taip jam buvo labai patogu nuolat turėti prieš akis visą daugybę savo šeimos narių ir knibždantį dvariškių skruzdėlyną. Frydrichas sekė savo tėvo Vilhelmo Storojo pavyzdžiu. Anas darydavo tą patį, bet prastoje salėje, kur nuo prastų vokiečių komediantų karališkoji šeima ir jo dvaras mirdavo iš nuobodulio žiemos vakarais, kol pats karalius saldžiai miegodavo. Frydrichas ilgai kentėjo šią namų tironiją, prakeikė ją, jis buvo priverstas ją kęsti, bet, vos tapo valdovu, atnaujino šį paprotį, kaip ir daugelį kitų, daug despotiškesnių ir žiauresnių, kurių visą žavesį

įvertino dabar, pasidaręs vieninteliu karalystės žmogumi, jų nebekamuojamu.

Vis dėlto aimanuoti niekas nedrįso. Operos teatro pastatas buvo nuostabus, apdaila prabangi, artistai dainavo puikiai, o karalius, beveik nuolat stovintis prie rampos netoli orkestro su nukreiptu į sceną lornetu, buvo įkūnytas melomano pavyzdys.

Visiems žinoma, kad Volteras, jau įsikūręs Berlyne, kėlė į padanges „Šiaurės Saliamono" dvaro teigiamybes. Susierzinęs dėl Liudviko XV nepagarbos, dėl savo globėjos — ponios Pompadur — abejingumo, persekiojamas jėzuitų, nušvilptas Prancūzų teatre, jis, pagautas apmaudo, išvyko vildamasis, kad bus gerbiamas, gaus didelį atlyginimą, kamerhero titulą, Garbės legiono ordiną, įgis karaliaus filosofo draugystę, kuri paglostytų jo savimeilę labiau negu visa kita. Didysis Volteras lyg vaikas širdo ant Prancūzijos ir vaizdavosi, kad nedėkingieji tėvynainiai sprogs iš apmaudo. Ir, matyt, jis buvo truputį apsvaigęs nuo savo naujos šlovės, kai rašė draugams, kad Berlynas ne prastesnis už Versalį, kad opera „Fajetonas" — kuo nuostabiausias reginys, o primadonos balsas gražiausias visoje Europoje.

Vis dėlto tuo metu, kai vėl pradedam savo pasakojimą (kad nevargintume skaitytojų atminties, iš karto pasakysim, jog nuo paskutinių Konsuelos nuotykių praėjo beveik metai), žiema Berlyne buvo rūsti, didysis karalius truputį parodė savo tikrąjį veidą ir Volteras gerokai nusivylė Prūsija. Jis sėdėjo savo ložėje tarp d'Aržanso ir Lametri, jau nebeapsimetinėdamas, kad mėgsta muziką, kurios niekad nejautė taip giliai kaip geros poezijos. Jam skaudėjo pilvą ir jis su liūdesiu galvojo apie nedėkingą, tačiau greitai užsidegančią Paryžiaus teatrų publiką, taip skaudinusią jį savo nepalankumu ir taip džiuginusią savo aplodismentais,— publiką, su kuria bendraudamas jis tiek prisijaudino, kad prisiekė niekad daugiau jos nebematyti, nors neįstengė uždrausti sau nuolat apie ją galvoti ir darbuotis dėl jos.

O tuo tarpu šios dienos spektaklis buvo puikus. Karnavalo proga visi karališkosios šeimos nariai, net markgrafai, radę sau žmonas šalies gilumoje, suvažiavo į Berlyną. Buvo rodomas Metastazijo ir Gasė „Titas", ir abu pagrindinius vaidmenis atliko du geriausi itališkosios trupės artistai — Porporinas ir Porporina.

Jeigu mūsų skaitytojai malonės kiek įtempti atmintį, tai prisimins, kad šie du veikėjai nėra vyras su žmona, kaip galima būtų spėti iš jų pseudonimų. Ne, pirmasis yra senjoras Ubertis, turintis nuostabų kontraltą, o antroji — Zingarella [1] Konsuela, puiki dainininkė; be to, abu jie — profesoriaus Porporos mokiniai. Pagal tų laikų itališką paprotį mokytojas leido jiems vadintis savo garsiąja pavarde.

Reikia pripažinti, kad sinjora Porporina Prūsijoje dainavo be to pakilumo, kuris ją apimdavo ankstesniais, geresniais lai-

[1] Čigonaitė *(it.)*.

kais. Tuo tarpu, kai visus Berlyno operos kampelius užpildydavo skambus ir skaidrus jos partnerio kontraltas, puoselėjamas visomis aprūpinto gyvenimo gėrybėmis, nuolatine sėkme ir pastoviu penkiolikos tūkstančių livrų atlyginimu už du mėnesius darbo, vargšė čigonaitė, daug jausmingesnė ir, be abejo, nesavanaudiškesnė bei menkiau prisitaikiusi prie ledinio šiaurės šalčio ir Prūsijos kapralų, nejautė dabar didesnio įkvėpimo ir dainavo tik nepriekaištingai stropiai, neduodama priežasties ją smerkti, bet ir nesukeldama entuziazmo. Artistės ir publikos entuziazmas gali būti tik abipusis. Tai štai, tuo metu, kai karaliavo šlovingasis Frydrichas Didysis, entuziazmo Berlyne nebuvo. Punktualumas, paklusnumas ir tai, kas aštuonioliktame amžiuje, ir ypač Frydricho dvare, buvo vadinama protu,— tai vienintelės dorybės, galėjusios tarpti atmosferoje, kurios temperatūrą nustatydavo karalius. Niekas iš susirinkusiųjų šioje salėje neturėjo teisės atsidusti ar krustelėti, jeigu to maloningai nepaskatindavo jo didenybė. Tarp daugybės žiūrovų buvo tik vienas, kuris galėjo nevaržomai atsiduoti savo įspūdžiams — tai karalius. Publiką įkūnijo jis vienas, ir nors buvo geras muzikantas, nors mėgo muziką, tačiau visus jo sugebėjimus, visus polinkius valdė tokia šalta logika, jog karališkasis lornetas, be paliovos sekantis kiekvieną dainininkės gestą, ne tik neįkvėpė jos, o, priešingai, visiškai sukaustė.

Beje, buvo net geriau, kad ji pasidavė šitai slogiai hipnozei. Net menkiausias ūmumas, mažiausias įkvėpimo protrūkis, iš visko sprendžiant, šokiruotų ir karalių, ir dvariškius, o tuo tarpu sudėtingos ruliados, atliekamos nepriekaištingai kaip tikslaus mechanizmo, žadino karaliaus, dvariškių ir Voltero susižavėjimą. Kaip žinoma, Volteras yra pasakęs: „Itališka muzika daug geresnė už prancūzišką, nes ji kur kas sudėtingesnė, o įveiktas sunkumas ką nors juk reiškia". Taip suprato meną Volteras. Panašiai kaip vienas aštrialiežuvis (jis dar gyvas), paklaustas, ar mėgsta muziką, Volteras galėtų atsakyti: „Ji man nelabai trukdo".

Viskas buvo puiku, ir opera be sutrikimų artėjo prie atomazgos. Karalius labai patenkintas kartkarčiais linkčiojo galva kapelmeisteriui, reikšdamas savo palankumą; jis jau ketino paploti dainininkei, baigiančiai kavantiną, kaip maloningai darydavo visuomet, deramai ją įvertindamas, bet čia, nesuprantama kodėl, Porporina, įpusėjusi sudėtingą ruliadą, kuri jai visuomet puikiai pavykdavo, staiga nutilo, įsmeigdama keistą žvilgsnį į salės kampą, suspaudė rankas ir sušukus: „O Dieve!", parkrito be sąmonės. Porporinas pribėgo jos pakelti, ją teko išnešti už kulisų, o salėje kilo triukšmas — klausinėjimai, spėlionės. Karalius, nustelbdamas šurmulį, garsiai pašaukė tenorą, kuris vis dar buvo scenoje.

— Ką visa tai reiškia, Končolini? Kas gi jai atsitiko? — valdingai paklausė jis šaižiu balsu.— Eikite pažiūrėti, ir vikriau!

Tučtuojau grįžęs Končelinis pagarbiai palinko ties rampa, į kurią rėmėsi karalius, ir pranešė:

— Jūsų didenybe, sinjora Porporina guli kaip negyva. Bijau, kad ji neįstengs pabaigti spektaklio.

— Čia dabar! — pasakė karalius, truktelėdamas pečiais.— Tegul jai duoda stiklinę vandens, ko nors pauostyti, ir greičiau baikite šitą istoriją.

Dainininkas, vengdamas suerzinti karalių ir publikos akyse patirti jo pykčio protrūkį, vėl lyg šunelis nuskuodė už kulisų; karalius tuo tarpu nepatenkintas apie kažką kalbėjosi su kapelmeisteriu ir muzikantais, o dalis publikos, kurią prasta karaliaus nuotaika domino daug labiau negu vargšė Porporina, tuščiai nėrėsi iš kailio, kad išgirstų nors vieną monarcho žodį.

Baronas fon Pelnicas, karaliaus oberkamerheras ir jo teatro direktorius, greitai sugrįžo ir pranešė Frydrichui, kokia padėtis. Frydricho teatre nebuvo tos iškilmingos atmosferos, susikuriančios, kai publika jaučiasi nepriklausoma ir įtakinga. Karalius čia elgėsi kaip savo namuose, spektaklis priklausė jam ir buvo rodomas jam vienam. Todėl niekas nesistebėjo, kad pagrindiniu šitos netikėtos intermedijos veikėju tapo jis.

— Klausykit, barone,— gana garsiai kalbėjo karalius, nepaisydamas, jog jį girdi dalis muzikantų,— kada gi tai baigsis? Tiesiog juokinga! Nejaugi ten, už kulisų, nėra gydytojo? Teatre nuolat turi būti gydytojas.

— Jūsų didenybe, gydytojas yra. Jis nesiryžta nuleisti dainininkei kraujo, būgštaudamas, kad ji nusilps ir negalės vaidinti toliau. Bet jam vis dėlto teks griebtis šios priemonės, jei ji neatgaus sąmonės.

— Tai, vadinasi, čia kažkas rimta. Ji neapsimetinėja?

— Jūsų didenybe, kiek suprantu, tai labai rimta.

— Tuomet liepkite nuleisti uždangą, ir skirstysimės po namus. Na, beje, tegul Porporinas sudainuoja mums ką nors, kad išsklaidytų nemalonius įspūdžius.

Klusnusis Porporinas puikiai sudainavo du dalykus. Karalius jam paplojo, publika taip pat, ir spektaklis baigėsi. Žiūrovai ėmė skirstytis, o karalius, lydimas Pelnico, nuėjo už kulisų, į primadonos persirengimo kambarį.

Kai aktorei pasidaro negera spektaklio metu, toli gražu ne visa publika vienodai ją užjaučia. Kad ir kaip muzikos mylėtojas žavėtųsi savo dievaičiu, gailestis visuomet susimaišo su egoizmu, ir žiūrovas jaučiasi labiau nusivylęs, kad prarado malonumą, negu susijaudinęs dėl pačios aukos kančių ar nemalonumų. Kai kurios jausmingos, kaip tuo metu jas vadindavo, moterys apgailėjo šio vakaro nelaimingą atsitikimą šitaip:

— Vargšelė! Ji, matyt, jau ketino užtraukti trelę, kai staiga suerštėjo gerklė, tad, bijodama užsikirsti, nusprendė geriau apalpti.

— O man rodos, kad ji neapsimetinėjo,— pasakė kita, dar jausmingesnė dama.— Tik praradus sąmonę galima taip smarkiai griūti ant žemės.

— Ach, ką gali žinoti, mieloji,— paprieštaravo pirmoji.— Geros aktorės moka parkristi kaip panorėjusios: jos nebijo, kad truputį suskaus. Juk nualpimai taip patinka publikai.

— Koks galas šiandien griebė tą Porporiną? — klausė Lametri markizą d'Aržansą kitoje vestibiulio pusėje, kur būriavosi išeidama diduomenė.— Ar tik neapkūlė jos meilužis?

— Nekalbėkit taip apie šią žavią ir dorą merginą,— atsiliepė markizas.— Ji neturi meilužio, o jei ir turėtų, tai niekad nenusipelnytų tokio įžeidimo, nebent jis būtų paskutinis niekšas.

— Ach, atleiskit, markize! Užmiršau, kad šnekuosi su narsiuoju teatro aktorių — buvusių, esamų ir būsimų — gynėju! Beje, kaip laikosi madmuazelė Košua?

— Brangioji,— princesė Amalija, karaliaus sesuo, Kvedlinburgo abatė [1] karietoje kreipėsi į savo patikėtinę, žavingąją grafienę fon Kleist,— ar tu pastebėjai, kaip susijaudino mano brolis dėl šito atsitikimo?

— Ne, princese,— atsakė ponia Mopertiuji, vyresnioji princesės ekonomė, labai geros širdies, tačiau gana ribota ir išsiblaškiusi būtybė,— aš nieko nepastebėjau.

— Ne tavęs klausiu,— pasakė princesė tuo griežtu ir ryžtingu tonu, dėl kurio kartais atrodydavo labai panaši į brolį.— Kur jau tu pastebėsi! Geriau pasižvalgyk po dangų ir suskaičiuok, kiek dabar ten žvaigždžių. Man reikia šį tą pasakyti grafienei fon Kleist, ir aš nenoriu, kad tu girdėtum.

Ponia de Mopertiuji sąžiningai užsikimšo ausis, o princesė, palinkusi į priešais sėdinčią ponią fon Kleist, tęsė:

— Sakyk, ką nori, o man rodos, kad pirmą kartą per tuos penkiolika ar dvidešimt metų, žodžiu, nuo tada, kai aš išmokau stebėti ir daryti išvadas, karalius įsimylėjo.

— Jūsų karališkoji didenybė tą patį sakėt pernai ryšium su madmuazele Barberini, o jo didenybė karalius ir neketino jos įsimylėti.

— Neketino! Klysti, vaikuti. Taip labai ketino, jog kai jaunasis kancleris Kočėjus vedė ją, brolis ištisas tris dienas širdo kaip niekad gyvenime, nors ir stengėsi neparodyti.

— Betgi jūsų didenybei gerai žinoma, kad jo didenybė nepakenčia nelygių santuokų.

— Taip, santuokų iš meilės — juk šitaip tai vadinama. Nelygi santuoka! Kokie skambūs žodžiai, beprasmiški kaip ir visos skambios frazės, kuriomis vadovaujasi aukštuomenė ir kurios pančioja žmogų.

[1] Žinoma, kad Frydrichas dalino abatijas, kanauninkijas ir vyskupystes savo favoritams, karininkams ir giminaičiams protestantams. Princesė Amalija, atkakliai nenorinti tekėti, gavo iš jo dovanų Kvedlinburgo abatiją, duodančią šimtą tūkstančių livrų pajamų, ir buvo vadinama abate, kas atitinka katalikų vienuolyno vyresniosios vardą. *(Aut. past.)*

Princesė giliai atsiduso ir, kaip paprastai staiga pakeisdama kalbą, pašaipiai tarė vyriausiajai ekonomei.

— Mopertiuji, tu klausaisi, ką mes kalbame, o ne gėriesi dangaus šviesuliais, kaip įsakiau. Ar vertėjo tekėti už pagarsėjusio mokytumu žmogaus, kad paskui klausytumeis, ką plepa dvi tokios patrakėlės kaip fon Kleist ir aš!.. Tai štai,— tęsė ji, vėl kreipdamasi į savo numylėtinę,— karalius iš tikrųjų buvo neabejingas šitai Barberini. Iš patikimo šaltinio žinau, kad po spektaklių jis dažnai užeidavo pas ją išgerti arbatos drauge su Žordanu ir Šazoliu ir netgi tai, kad ji ne kartą dalyvavo vakarienėse San Susi, o iki jos toks dalykas Potsdame buvo neįsivaizduojamas. Galiu pasakyti ir daugiau. Ji gyveno ten paskirtuose apartamentuose ištisas savaites, o gal ir mėnesius. Kaip matai, aš gana neblogai žinau, kas darosi, ir paslaptinga mano brolio laikysena manęs neapgauna.

— Jeigu jūsų karališkajai didenybei taip gerai viskas žinoma, tai jums ne paslaptis ir tai, kad dėl priežasčių... turinčių valstybinį pobūdį, apie kurias man nedera net numanyti, karalius kartais panori įteigti aplinkiniams nuomonę, jog jis ne toks jau rūstus, kaip manoma, nors iš tikrųjų...

— Nors iš tikrųjų brolis niekad nemylėjo nė vienos moters, netgi savo žmonos,— argi ne taip? Aš netikiu jo išgarsintuoju dorybingumu ir dar mažiau — šaltumu. Frydrichas — veidmainis. Bet jis niekad manęs neįtikins, esą madmuazelė Barberini ilgokai pagyvendavo jo rūmuose vien tam, kad būtų laikoma jo meilužė. Ji graži kaip angelas ir velniškai protinga, puikiai išsilavinusi ir kalba jau nežinau keliomis kalbomis.

— Ji padori moteris ir dievina savo vyrą.

— O vyras dievina ją — juo labiau kad tai baisus mezaliansas, argi ne, fon Kleist? Aha, tu neatsakai? Ar tik tu pati, garbinga našlė, nesvajoji apie mezaliansą su kokiu nors neturtingu pažu ar vargšu bakalauru?

— O jūsų didenybė norėtų pamatyti dar vieną — širdies — mezaliansą tarp karaliaus ir kokios nors mergužėlės iš Operos?

— Ach, būtų tai Porporina, toks ryšys atrodytų visai galimas, o distancija ne taip gąsdintų mane. Man rodos, kad scenoje, kaip ir rūmuose, esama tam tikros hierarchijos, dar vieno prietaro, kuris yra žmonių išsigalvojimas ir liga. Dainininkė vertinama daug labiau negu šokėja. Be to, kalbama, jog šita Porporina dar protingesnė, labiau išsilavinusi, geriau išauklėta, mielesnė ir pagaliau moka dar daugiau kalbų negu Barberini. O juk troškimas išmokti kalbėti tom kalbom, kurių dar nemoka — mano brolio manija. Ir pagaliau muzika, kurią jis neva mėgsta, nors iš tikrųjų ji jam nerūpi... Supranti? Štai dar vienas dalykas, siejantis karalių su mūsų primadona. O juk ji irgi vasarą važiuoja į Potsdamą, užima tuos pačius apartamentus, kuriuose gyveno Barberini, dainuoja intymiuose karaliaus koncertuose... Argi visa tai nepatvirtina mano spėjimo?

— Veltui jūsų didenybė guodžiasi viltim atrasti kokią nors pažeidžiamą vietą mūsų didžiojo karaliaus gyvenime. Viską jis daro per daug atvirai ir per daug apgalvotai, kad galėtum įtarti nors trupinėlį meilės.

— Ne meilės, ne. Frydrichas nežino, kas yra meilė. Bet gal čia susižavėjimas, intrigėlė. Juk neimsi neigti, kad apie tai visi jau šnabždasi.

— Taip, bet niekas tuo netiki. Visi mano, jog karalius mėgina išblaškyti nuobodulį, klausydamasis gražių aktorės ruliadų ir jos plepėjimo, tačiau praslinkus ketvirčiui valandos sako jai, kaip sakytų ir bet kuriam savo sekretoriui: „Šiandien užteks. Jeigu panorėsiu pasiklausyti jūsų rytoj, jums bus pranešta".

— Tikrai ne itin mandagu. Jeigu šitaip jis asistavo ir poniai de Kočei, tai nenuostabu, kad ji negalėjo jo pakęsti. O šitoji Porporina su juo elgiasi taip pat nemaloniai?

— Kalbama, esą ji nepaprastai kukli, puikių manierų, drovi ir liūdna.

— O, tai geriausias būdas patikti karaliui! Iš visko matyti, jog ji — gudruolė! Ach, kad taip ir būtų! Ir jeigu galėčiau ja pasikliauti!

— Maldauju jus, princese, niekuo nepasikliaukite — net ponia Mopertiuji, kuri čia taip kietai miega.

— Tegul sau knarkia. Ir miegodama, ir pabudusi — ji vienodai kvaila... Tai štai, fon Kleist, aš noriu susipažinti su šita Porporina ir sužinoti, ar ji gali man būti naudinga. Labai gaila, jog nesutikau jos priimti, kai karalius siūlė atvežti ją kokį rytą, kad galėčiau pasiklausyti jos dainavimo: žinai, aš kažkodėl buvau nusistačius prieš ją.

— Ir, žinoma, be reikalo. Juk neįmanoma buvo įtarti, kad...

— Ach, kas bus, tas! Sielvartas ir neviltis taip iškankino mane, jog visi kiti rūpesčiai tarsi išnyko. Aš noriu susitikti su šia mergina. Ką gali žinoti, gal jai pavyks gauti iš karaliaus tai, ko mes veltui jį maldaujame. Vien tuo jau keletą dienų užimta mano galva — tu juk žinai — apie nieką kitą galvoti aš negaliu, ir štai šiandien, pastebėjusi, kaip jos nuoalpis sujaudino ir išgąsdino Frydrichą, aš galutinai supratau, kad būtent ji — paskutinė viltis.

— Būkite atsargi, jūsų didenybe... Pavojus labai didelis.

— Tu nuolat kartoji tą patį. Aš esu dar įtaresnė ir atsargesnė negu tu. Ir vis dėlto reikia apsvarstyti mano idėją. Pabuskite, mieloji Mopertiuji, jau atvažiavome.

II

Tuo metu, kai jauna ir graži abatė buvo užimta šituo pokalbiu, pats karalius nepasibeldęs įėjo į beatsigaunančios Porporinos persirengimo kambarį.

— Na ką, madmuazele,— pasakė jis ne itin užjaučiamu ir netgi nelabai mandagiu tonu,— kaip jaučiatės?.. Jūs, pasirodo, linkusi į tokius priepuolius. Dainininkei tai ganėtinai nepatogu. Gal turėjote kokių nors nemalonumų? Nejaugi taip blogai jaučiatės, kad negalite net atsakyti man? Tada paaiškinkite jūs, pone,— pasakė jis gydytojui, kuris bruzdėjo prie dainininkės.— Ji tikrai serga?

— Taip, valdove, — atsakė gydytojas,— pulsas vos užčiuopiamas. Kraujotaka sutrikusi ir visos gyvybinės funkcijos tartum apmirusios. Oda atšalusi.

— Iš tikrųjų,— pasakė karalius, paėmęs jaunos merginos ranką.— Žvilgsnis sustingęs, lūpos pablyškusios. Duokite jai gofmano lašų, velniai griebtų. Aš įtariau, kad čia apsimetimas, bet matau, jog klydau. Mergina sunkiai serga. Ji nėra nei pikta, nei kaprizinga, jūs sutinkate su manim, pone Porporinai? Gal ją šiandien kas nors įskaudino? Ji juk negali turėti priešų, tiesa?

— Valdove, tai ne aktorė,— atsakė Porporinas.— Tai angelas.

— Nei daugiau, nei mažiau! Ar tik neįsimylėjote jos?

— Ne, valdove, aš jaučiu jai begalinę pagarbą ir myliu kaip seserį.

— Judviejų ir Dievo, kuris liovėsi persekiojęs aktorius, dėka mano teatras greitai taps dorybingumo mokykla. Aha, štai ji jau peikėjasi. Porporina, ar pažįstate mane?

— Ne, pone,— atsakė Porporina, žvelgdama į karalių, lengvai plekšnojantį jos rankas.

— Atrodo, ji kliedi,— tarė karalius.— Ar jai niekad nebuvo epilepsijos priepuolių?

— O ne, jūsų didenybe, niekada! Tai būtų siaubinga,— atsakė Porporinas, užgautas, kad karalius taip nemandagiai kalba apie puikiąją aktorę.

— Ne, ne, nereikia jai nuleisti kraujo,— pasakė karalius, nustumdamas gydytoją, ketinantį apsiginkluoti lancetu.— Aš negaliu žiūrėti, kaip liejasi nekaltas kraujas, jei tai vyksta ne mūšio lauke. Jūs, gydytojai, ne kariai — jūs tiesiog žmogžudžiai. Palikite ją ramybėje. Duokit jai oro. Porporinai, žiūrėkite, kad jai nenuleistų kraujo — tai ją pražudytų. Juk šie ponai nesiskaito su priemonėmis. Pavedu ją jums, Pelnicai! Nuvežkite namo savo karieta. Jūs atsakote už ją. Tai pati nuostabiausia dainininkė iš tų, kurias turėjome, ir mums ne greitai pavyktų rasti tokią pačią. Beje, o ką jūs man sudainuosite rytoj, Končolini?

Leisdamasis kartu su tenoru teatro laiptais, karalius kalbėjo jau visai apie ką kita, paskui parvyko vakarieniauti į rūmus, kur valgomajame sėdėjo Volteras, Lametri, d'Aržansas, Algarotis ir generolas Kvintas Icilijus.

Frydrichas buvo žiaurus ir be galo egoistiškas. Ir vis dėlto kartais jis tapdavo kilniadvasis ir geras, o tarpais net švelnus ir jautrus. Ir tai ne paradoksas. Visi pažįsta baisų ir drauge kerintį šio daugiabriaunio žmogaus charakterį, šią komplikuotą natūrą,

pilną prieštaringumų, kaip ir visų stiprių žmonių, kuriems, be to, suteikta neribota valdžia ir kurie gyvena audringą gyvenimą, didinantį tiek jų trūkumus, tiek ir privalumus.

Per vakarienę palaikydamas kandžiai sąmojingą, subtiliais, o kartais ir grubokais pokštais pamargintą pokalbį su šitais mielais draugais, kurių jis visai nemylėjo, su šitais protingais žmonėmis, kuriais jis anaiptol nesižavėjo, Frydrichas staiga nugrimzdo į susimąstymą ir ilgokai patylėjęs tarė, pakildamas iš už stalo:

— Tęskite pokalbį, aš klausausi jūsų.

Su šiais žodžiais jis išeina į gretimą kambarį, ima skrybėlę ir špagą, duoda pažui ženklą sekti iš paskos ir dingsta savo senų rūmų ilguose koridoriuose ir slaptuose laiptuose, tuo tarpu kai svečiai, manydami, kad jis yra kažkur netoliese, kaip ir anksčiau pasveria kiekvieną žodį ir nedrįsta pasakyti vienas kitam nieko, ko negalėtų girdėti karalius. Beje, visi jie taip nepasitikėjo vienas kitu (ir ne be pagrindo), kad būdami bet kuriame Prūsų žemės kampelyje jausdavo sklandantį virš savęs žiauraus ir klastingo Frydricho šešėlį.

Lametri — gydytojas, su kuriuo karalius beveik niekada nesitardavo, ir skaitovas, kurio jis beveik niekada nesiklausydavo,— buvo vienintelis, nieko nebijojęs ir pats niekam nekėlęs baimės. Visi laikė jį visiškai nepavojingu, o jis rado būdą pasidaryti absoliučiai nepažeidžiamas. Būdas buvo toks: karaliaus akivaizdoje jis kalbėdavo tokias įžūlybes, elgdavosi taip ekscentriškai, kad nė vienas priešas, nė vienas skundikas nebūtų galėjęs apkaltinti jo prasižengimu, kurio jis nepadarytų su didžiausia drąsa ir visiškai atvirai karaliaus akyse. Atrodė, jis tiesiogiai suprato tuos sofizmus apie visuotinę lygybę, kuriais neva vadovavosi karalius siaurame ratelyje, sudarytame iš septynių ar aštuonių žmonių, pelniusių jo artimumą. Tuo laiku, po dešimties karaliavimo metų, Frydrichas, dar jaunas žmogus, ne visai buvo praradęs tą elgesio nuoširdumą, už kurį jį mylėjo liaudis ir kuriuo jis pasižymėjo būdamas sosto įpėdiniu, jaunatviškai drąsiu Remusbergo filosofu. Gerai jį pažįstantys žmonės nė neketino pasitikėti tuo nuoširdumu. Net Volteras, labiau negu kiti išlepintas ir atvykęs čia vėliausiai, jau ėmė nerimauti, pastebėjęs, kad iš po gero valdovo kaukės šmėsčioja tironas, o iš po Marko Aurelijaus kaukės — Dionisijus. Lametri (ar tai buvo nepaprastas nuoširdumas, subtilus išskaičiavimas, ar akiplėšiškas nerūpestingumas?) elgėsi su karalium be jokių ceremonijų, kaip to neva norėjo pats karalius. Jo apartamentuose jis nusirišdavo kaklaraištį, nusiimdavo peruką, vos nenusiaudavo batų, gulėdavo išsidrėbęs ant karaliaus kušečių, nesivaržydamas klodavo jam savo mintis, visiems girdint prieštaraudavo jam, nedvejodamas vadindavo niekais tokius dalykus kaip karaliaus valdžia, religija ir visi kiti „prietarai", kuriuos nuvainikavo šių dienų „proto šviesa". Žodžiu, jis elgėsi kaip tikras cinikas ir duodavo karaliui tiek progų

parodyti nemalonę ir atitolinti jį nuo savęs, jog atrodė tiesiog stebuklas, kad jis viš dar tvirtai laikosi, tuo tarpu kai daugybė kitų seniai krito ir buvo sutriuškinti už daug menkesnius nusižengimus. Dalykas tas, kad įtarioms, nepatiklioms natūroms — o kaip tik toks buvo Frydrichas — kokia nors neatsargi frazė, nuklausyta ir perduota šnipų, menkiausias įtarimas veidmainystę daro didesnį įspūdį negu daugybė spontaniškų poelgių. Frydrichas manė, kad Lametri tikras beprotis ir neretai apstulbęs sakydavo pats sau: „Na ir gyvulys! Jo begėdiškumas peržengia visas ribas". Bet čia pat pridurdavo: „Užtat jis nuoširdus, ne dviveidis, ne veidmainis. Jis nedergs iš pasalų, nes išlieja savo pagiežą tiesiai man į akis. Štai kiti keliaklupsčiauja prieš mane, bet kas žino, ką jie kalba ir galvoja, kai nusisuku, o jie atsitiesia? Vadinas, Lametri — garbingiausias iš visų mano dvariškių, ir aš turiu pakęsti jį, nors jis ir nepakenčiamas".

Taip viskas ir tęsėsi. Lametri jau negalėjo supykdyti karaliaus ir netgi įsigudrindavo prajuokinti Frydrichą tokiais pokštais, kurių šis niekam kitam nebūtų atleidęs. Tuo tarpu kai Volteras iš pat pradžių pasirinko nesaikingo garbstymo kelią, jau ėmusį varginti jį patį, cinikas Lametri elgėsi kaip įpratęs, maloniai leido laiką, jausdamasis šalia Frydricho nevaržomas ir laisvas, ir jam neteko kaip Volterui nusivilti ir prakeikti savo dievaičio, nes niekad nieko dėl jo nebuvo paaukojęs ir nieko nebuvo žadėjęs. Kaip tik todėl Frydrichas, jau ėmęs nuobodžiauti Voltero draugijoje, po senovei linksminosi, draugiškai šnekučiuodamas su Lametri, ir negalėjo be šio apsieiti; juk tai buvo vienintelis žmogus, neapsimetinėjęs, kad jam smagu karaliaus draugijoje.

Markizas d'Aržansas turėjo kamerhero titulą su šešių tūkstančių frankų alga (oberkamerheras Volteras gaudavo dvidešimt tūkstančių). Tai buvo lengvabūdis filosofas, gabus, tačiau paviršutiniškas literatas, tikras savo laiko prancūzo etalonas — geras, vėjavaikiškas, pasileidęs, jausmingas, drąsus ir drauge rafinuotas, sąmojingas, kilniadvasis ir pašaipus; nenusakomo amžiaus vyras, svajingas kaip jaunuolis ir skeptiškas lyg senis, jis visą savo jaunystę iššvaistė su aktorėmis, tai apgaudinėdamas jas, tai likdamas apgautas pats, beprotiškai įsimylėdavo kiekvieną ir galų gale slapta vedė madmuazelę Košua, geriausią Prancūzų komedijos Berlyne aktorę, negražią, tačiau protingą būtybę, kuriai jis nusprendė suteikti išsilavinimą. Frydrichas dar nežinojo apie šį slaptą ryšį, ir d'Aržansas vengė prasitarti apie jį tiems, kas galėjo jį išduoti. Volterui vis dėlto šią paslaptį jis patikėjo. d'Aržansas nuoširdžiai mylėjo karalių, bet tas mėgo jį ne labiau už visus kitus. Frydrichas netikėjo niekieno prieraišumu, ir vargšas d'Aržansas tapdavo tai pačių žiauriausių karaliaus pokštų bendrininku, tai jų taikiniu.

Kaip žinoma, pulkininkas, kurį Frydrichas apdovanojo pompastiška Kvinto Icilijaus pravarde, buvo viso labo prancūzas

Gišaras, nenuilstamas karys ir mokytas strategas, beje, geras sukčius, kaip ir visi panašaus sukirpimo žmonės, ir rūmininkas tikrąja to žodžio prasme.

Kad nevargintume skaitytojų ilgu istorinių asmenų sąrašu, nebekalbėsim apie Algarotį. Papasakosim tik, kaip elgėsi Frydricho svečiai, šiam pasišalinus. Beje, jau užsiminėme, kad jie ne tik neatsikratė slapto nesmagumo, o priešingai, pasijuto dar blogiau ir vis žvilgčiojo į praviras duris, pro kurias išėjo karalius, dabar galbūt stebintis juos.

Išimtis čia buvo vienas Lametri. Pastebėjęs, kad, išėjus karaliui, yra nerūpestingai aptarnaujamas prie stalo, jis sušuko:

— Kas gi čia dabar, velniai griebtų! Mano nuomone, šeimininkas elgiasi baisiai nemandagiai, palikdamas mus be tarnų ir be šampano. Einu žvilgtelėsiu, ar jis ten, ir pasakysiu, ką apie tai manau.

Jis pakilo, įėjo į karaliaus miegamąjį, nebijodamas pasirodyti nekuklus, ir tuoj pat grįžo pranešdamas:

— Tuščia! Na, kaip jums tai patinka? Visai nenustebsiu, jei pasirodys, jog jis sėdo ant žirgo ir jodinėja fakelų šviesoje, kad geriau viršKintų. Tai keistuolis!

— Pats jūs keistuolis! — atsiliepė Kvintas Icilijus, niekaip negalintis priprasti prie ekscentriško Lametri elgesio.

— Tai, vadinas, karalius išėjęs? — paklausė Volteras, lengviau atsikvėpdamas.

— Taip, karalius išėjo,— tarė pasirodęs kambary baronas fon Pelnicas.— Aš ką tik sutikau jį užpakaliniame kiemelyje, lydimą vieno vienintelio pažo. Jis buvo su pilku apsiaustu, kurį visada apsivelka norėdamas, kad jo nepažintų, ir, suprantama, aš jo nepažinau.

Čia turime pasakyti keletą žodžių apie trečiąjį kamerherą — naująjį svečią, ką tik įžengusį į valgomąjį,— kitaip skaitytojas nesupras, kodėl dar kažkas, be Lametri, taip įžūliai atsiliepia apie viešpatį. Pelnicas, kurio amžius buvo toks pat neaiškus kaip ir jo kūno svoris bei pareigos rūmuose, tai tas pats prūsų baronas, tas regentystės laikų aukštuomenės ištvirkėlis, kuris jaunystėje švytėjo Pfalijos grafienės (Orleano hercogo motinos) dvare, tas pats aistringas lošėjas, kurio skolas jau atsisakė mokėti Prūsijos karalius, tas didelio masto avantiūristas, ciniškas ir pasileidęs, mėgstantis paliežuvauti ir truputį sukčius, tas įžūlus dvariškis, kurį jo šeimininkas laikė piršlių kaip šunį, šėrė, niekino, apipildavo patyčiomis ir gana šykščiai jam mokėdavo. Ir vis dėlto šitas šeimininkas negalėjo be jo apsieiti, nes kiekvienas neribotą valdžią turintis valdovas jaučia poreikį turėti po ranka žmogų, pasiryžusį bet kokioms niekšybėms, kuriomis jis tarsi atsigriebia už savo paties žeminimą ir įprasmina savo egzistavimą. Be to, Pelnicas tuo metu buvo jo didenybės teatro direktorium, pagrindiniu dvaro pasilinksminimų tvarkytoju. Jį jau tada vadino seneliu Pelnicu, kaip vadins ir po trisdešimties metų.

Tai buvo amžinas rūmininkas — juk kažkada jis tarnavo amžiną atilsį karaliaus pažu. Rafinuotas regentystės laikų pasileidimas derinosi jame su šiurkščiu Vilhelmo Storojo Tabako kolegijos cinizmu ir įžūliu Frydricho Didžiojo viešpatavimo despotizmu, pasižymėjusiu ir sąmojumi, ir kareiviniu dvasia. Kadangi vienintelė karaliaus malonė buvo nuolatinė alga, Pelnicas ne itin bijojo jos netekti, juo labiau kad jam skirtas samdomo kiršintojo vaidmuo iš tikrųjų darė jį atsparų bet kokiems šmeižtams, galintiems pasiekti valdovą, kurio pavedimus jis vykdė:

— Velniai griebtų! — šūktelėjo Lametri.— Reikėjo jums, mielasis barone, pasekti karalių, o paskui ateiti čia ir papasakoti mums apie jo nuotykius. Tai būtume jį paskui pakankinę — juk atrodytų, kad mes, nepakildami nuo stalo, matėme, kur jis buvo ir ką darė.

— Arba dar geriau,— juokdamasis tęsė Pelnicas,— pasakytume jam apie tai tik rytoj, o savo įžvalgumą paaiškintume burtininko kerais.

— Koks čia dar burtininkas? — paklausė Volteras.

— Garsusis grafas de Sen Žermenas. Šiandien rytą jis pasirodė Berlyne.

— Štai kaip! Įdomu, kas jis — šarlatanas ar beprotis.

— Tai nelengva nustatyti,— atsakė Lametri.— Jis taip meistriškai viską slepia, kad niekas nieko tikro apie jį nežino.

— Matyt, jis ne toks jau beprotis! — įsiterpė Algarotis.

— Geriau pakalbėkim apie Frydrichą,— pasakė Lametri.— Reiktų kokia nors įdomia istorija sužadinti jo smalsumą, o jis už tai pavaišintų mus Sen Žermenu ir jo prieštvaniniais nuotykiais. Būtų labai smagu. Bet vis dėlto, kurgi dabar mūsų monarchas? Barone, jūs žinote! Jūs per daug smalsus ir, be abejo, pasekėte jį arba esat toks gudrus, kad viską ir taip seniai atspėjot.

— Jeigu pageidaujate, aš pasiruošęs papasakoti...— pradėjo Pelnicas.

— Tikiuosi, pone,— paraudęs iš pykčio įsiterpė Kvintas,— kad jūs neatsakinėsite į keistus Lametri klausimus. Jeigu jo didenybė...

— Ach, brangusis,— pertraukė jį Lametri,— nuo dešimtos vakaro iki dviejų ryto čia nėra jokio didenybės. Frydrichas nustatė tai kartą visiems laikams, ir aš pripažįstu tik vieną įstatymą: „Per vakarienę karaliaus nėra". Na, argi jūs nematote, kad vargšas karalius nuobodžiauja, ir argi jūs, netikęs tarne ir netikęs drauge, nenorite bent nakties valandomis padėti jam nusimesti didybės naštą? Na, Pelnicai, na, šaunusis barone, pasakykite gi mums, kur dabar karalius?

— Aš nepageidauju šito žinoti! — pareiškė Kvintas, pakildamas nuo stalo.

— Kaip norite, — atsiliepė Pelnicas.— Tegul tie, kurie nenori girdėti, užsikemša ausis!

— Aš visas pavirtau klausa,— tarė Lametri.

— Po velnių, aš irgi,— nusijuokė Algarotis.

— Ponai,— pranešė Pelnicas.— Jo didenybė dabar pas sinjorą Porporiną.

— Jūs tiesiog mulkinate mus! — sušuko Lametri. Ir pridūrė lotynišką frazę, kurios negaliu išversti, nes nemoku lotynų kalbos.

Kvintas Icilijus pablyško ir išėjo. Algarotis padeklamavo itališką sonetą, kurio prasmę aš ne visai suvokiau. O Volteras čia pat sukūrė ketureilį, kur sulygino Frydrichą su Julijum Cezariu. Po to trys mokytieji vyrai šypsodamiesi susižvalgė, o Pelnicas rimta veido išraiška pakartojo:

— Duodu jums garbės žodį, kad karalius dabar pas Porporiną.

— Ar negalėjote nustebinti mūsų kaip nors kitaip? — tarė d'Aržansas, nepatenkintas šiuo pokalbiu, nes buvo ne iš tų, kurie išduoda svetimas paslaptis, kad sustiprintų savo autoritetą.

Pelnicas nė kiek nesutriko.

— Po šimts velnių, pone markizė! Kai karalius sako, kad jūs pas madmuazelę Košua, mums ir į galvą nešauna piktintis. Kodėl gi jums taip nepatinka, kad karalius pas madmuazelę Porporiną?

— Atvirkščiai, tai galėtų būti labai pamokoma,— paprieštaravo Algarotis,— ir jeigu čia teisybė, aš važiuoju pranešti apie tai į Romą.

— Jo šventenybė mėgsta *patraukti per dantį*,— pridėjo Volteras,— ir šia proga jis būtinai paleis smagų sąmojį.

— Ką gi trauks per dantį jo šventenybė? — paklausė karalius, netikėtai pasirodydamas.

— Frydrichą Didįjį už jo meilės nuotykius su Porporina iš Venecijos,— įžūliai atsakė Lametri.

Karalius pabalo ir metė į savo svečius rūstų žvilgsnį; svečiai irgi pablyško — vieni daugiau, kiti mažiau,— visi, išskyrus Lametri.

— Nieko nepadarysi,— ramiai pareiškė Lametri.— Šiandien teatre ponas de Sen Žermenas išpranašavo, kad tuo metu, kai Saturnas atsidurs tarp Liūto ir Mergelės, jo didenybė, lydimas pažo...

— Kas gi jis toks, tasai grafas de Sen Žermenas? — paklausė karalius, nesudrumsčiama veido išraiška sėsdamasis už stalo ir tiesdamas savo taurę Lametri, kad pripiltų šampano.

Visi sušneko apie Sen Žermeną, ir audra išsisklaidė nespėjusi pratrūkti. Iš pradžių Pelnico įžūli išdavystė ir Lametri drąsa prabilti apie tai garsiai įsiutino karalių, bet, dar nespėjus Lametri pabaigti frazės, Frydrichas prisiminė, kad pats pavedė Pelnicui pasitaikius tinkamai progai užvesti pokalbį šia tema ir paklausyti, ką apie tai šnekės kiti. Todėl jis tučtuojau susivaldė taip lengvai ir natūraliai, kaip mokėjo tik jis vienas, ir niekas daugiau nė žodžiu neužsiminė apie naktinį pasivaikščiojimą. Lametri, žinoma, nebūtų pabūgęs apie jį prabilti, tačiau jo mintys iš

karto pasuko karaliaus pasiūlyta kryptimi. Šitaip Frydrichas dažnai pajungdavo savo valiai net Lametri, elgdamasis su juo kaip su kūdikiu, kuris štai štai sudaužys veidrodį arba iškris pro langą, jeigu nenukreipsi jo dėmesio nuo kaprizo kokiu nors žaisliuku. Kiekvienas išsakė savo nuomonę apie garsųjį grafą de Sen Žermeną, kiekvienas papasakojo po anekdotą. Pelnicas pareiškė, kad buvo susitikęs su grafu Prancūzijoje prieš dvidešimt metų.

— Ir kai pamačiau jį šiandien ryte,— pridūrė jis,— man pasirodė, kad išsiskyrėm tik vakar — grafas nė kiek nepaseno. Pamenu, kartą vakare Prancūzijoje, kai užėjo kalba apie mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus kančias, jis staiga sušuko su komišku rimtumu: „Aš gi jam sakiau, kad jo laukia liūdnas galas pas šituos bjaurius judėjus. Aš netgi išpranašavau jam beveik viską, kas paskui ir atsitiko, bet jis nepanoro manęs klausyti — pasiryžimas vertė jį niekinti visus pavojus. Jo tragiška žūtis taip mane įskaudino, kad jau niekas manęs nepaguos, ir iki šiol aš negaliu galvoti apie jį be ašarų". Čia tas velnio grafas iš tikrųjų pravirko, ir visi mes taip pat vos neėmėm lieti ašarų.

— Jūs toks uolus krikščionis,— pasakė karalius,— kad manęs tai nė kiek nestebina.

Pelnicas tris ar keturis kartus staiga keitė religiją dėl pelningų pareigų, kuriomis karalius jį sugundydavo, norėdamas turėti smagumo.

— Jūsų istorija seniai visiems žinoma,— pasakė d'Aržansas baronui,— tai tiesiog pramanas. Aš girdėjau šį tą geresnio. Mano akimis grafas de Sen Žermenas įdomus ir puikus tuo, kad turi daugybę visiškai naujų ir sąmojingų minčių apie tuos istorinius įvykius, kurie iki šiol tebėra migloti ir paslaptingi. Sklinda gandai, kad nesvarbu apie kokį dalyką ir apie kokią epochą su juo užvedama kalba, jis nustebina pašnekovą savo žiniomis ir sugebėjimu tuojau pat pareikšti daugybę įtikinamų ir įdomių samprotavimų, visai naujai nušviečiančių mįslingus faktus.

— Jeigu tie samprotavimai tikrai įtikinami,— pabrėžė Algarotis,— vadinasi, jis nepaprastai išsilavinęs žmogus ir turi stulbinančią atmintį.

— Negana to! — pasakė karalius.— Kad galėtum komentuoti istoriją, neužtenka vien išsilavinimo. Neabejotina, jog šis vyras apdovanotas giliu protu ir puikiai pažįsta žmogaus prigimtį. Įdomu, kokia yda sužalojo šią puikią natūrą — troškimas suvaidinti nepaprastą vaidmenį, prisiskirti sau nemirtingumą ir galią atsiminti dalykus, kurie įvyko dar jam negimus, ar jis tiesiog susirgo įkyriom idėjom nuo įtemptų apmąstymų ir sekinančio mokslinio darbo.

— Galiu laiduoti jūsų didenybei nors tai,— pasakė Pelnicas,— kad mūsų herojus nuoširdus ir kuklus. Grafas be galo nenoriai pasakoja apie nuostabius atsitikimus, kurių liudininku, kaip jam atrodo, jis buvo. Jis žino, kad jį laiko fantazuotoju, šar-

latanu, ir, matyt, jam tai labai nemalonu, nes dabar jis atsisako rodyti savo antgamtinę galią.

— Sakykite, valdove, argi jūs nemirštate iš noro pamatyti ir išgirsti jį? — paklausė Lametri.— Aš tiesiog liepsnoju nekantrumu.

— Nejau tokie dalykai gali jus sudominti? — papriešta ravo karalius.— Beprotybė toli gražu ne smagus reginys.

— Sutinku, jei tai tikrai beprotybė. Na, o jeigu ne?

— Girdite, ponai? — pasakė karalius.— Užkietėjęs ateistas, žmogus, kuris niekuo netiki, domisi stebuklais ir jau pasirengęs patikėti pono de Sen Žermeno nemirtingumu! Nors — nieko nuostabaus — visi juk žino, kad Lametri bijo mirties, griaustinio ir vaiduoklių.

— Neneigiu, kad bijoti vaiduoklių — kvaila,— pasakė Lametri,— bet dėl griaustinio ir visko, kas gali tapti mirties priežastimi, mano nuogąstavimai visai pagrįsti ir protingi. Ko gi mums, po velnių, bijoti, jeigu ne to, kas gresia mūsų gyvybei?

— Tegyvuoja Panurgas! — šūktelėjo Volteras.

— Grįžtu prie Sen Žermeno,— vėl pradėjo Lametri.— Ponui Pantagriueliui derėtų tuoj pat pakviesti jį pavakarieniauti drauge su mumis.

— Jokiu būdu,— papriešta ravo karalius.— Jūs ir taip ne viso proto, mano vargše drauge. Tereiktų Sen Žermenui pasirodyti mano namuose, kaip visi prietaringieji — o jų čia tiek daug — tučtuojau prigalvotų daugybę nebūtų dalykų ir paskleistų juos po visą Europą. Ne, mums reikalingas protas, brangusis Volterai. O prote, teateinie tavo karalystė. Štai malda, kurią turime kartoti kiekvieną rytą ir vakarą.

— Protas, protas! — pasakė Lametri.— Jis patogus ir reikalingas, kai padeda pateisinti ir įteisinti mano aistras, ydas... mano geismus, vadinkite tai kaip norite! Bet kai jis man įsiėda, aš noriu turėti teisę išvyti jį lauk. Po velnių, man nereikia proto, kuris verčia apsimesti drąsuoliu, nors man baisu, stoiku, kai man skauda, nuolankiu ramuoliu, kai siuntu iš pykčio... Spjaut man į tokį protą, aš jo nepripažįstu. Tai kažkoks siaubūnas, chimera, išrasta antikos plepių, kuriais jūs visi taip žavitės nežinia kodėl. Te niekad neateis jo karalystė! Aš nesižaviu neribota valdžia, kad ir kur ji pasireikštų, ir jeigu kam nors šautų į galvą priversti mane netikėti Dievu,— o aš netikiu savanoriškai ir visiškai nuoširdžiai,— ko gero, aš tuojau pat nueičiau išpažinties, vien tam, kad pasipriešinčiau spaudimui.

— O, kaip žinoma, jūs galite viską,— pasakė d'Aržansas,— net patikėti filosofiniu grafo de Sen Žermeno akmeniu.

— O kodėl ne? Tai būtų taip malonu ir taip praverstų man!

— Filosofinis akmuo! — sušuko Pelnicas, pakratydamas savo tuščias, neskambančias kišenes ir išraiškingai žvelgdamas į karalių.— O taip, teateinie tavo karalystė, ir kuo greičiau! Šitą maldą aš pasirengęs kartoti kas rytą ir vakarą.

— Ach, štai kas! — nutraukė jį Frydrichas, kuris visuomet būdavo kurčias pánašioms užuominoms.— Vadinasi, jūsų Sen Žermenui nesvetimas menas išgauti auksą? Šito aš nežinojau!

— Tai leiskite gi jūsų vardu pakviesti jį rytoj vakarienės,— tarė Lametri.— Manau, ir jums nepakenktų sužinoti jo paslaptį, pone Gargantiua. Jūsų poreikiai dideli ir apetitas gigantiškas — ir kaip karaliaus, ir kaip reformatoriaus.

— Nutilk, Panurgai,— atsakė Frydrichas.— Nuo šio vakaro tavo Sen Žermenas demaskuotas. Tai įžūlus sukčius, ir aš liepsiu jį budriai stebėti, nes mums žinoma, kad žmonės, įvaldę šį puikų meną, paprastai išveža iš šalies daugiau aukso, negu palieka joje. Argi jūs, ponai, jau užmiršot garsųjį magą Kaliostrą, kurį aš įsakiau išvyti iš Berlyno prieš kokius šešis mėnesius?

— Ir kuris išsivežė šimtą mano ekiu,— tęsė Lametri.— Tegul velniai atima juos iš jo!

— Jis būtų išsivežęs ir Pelnico ekiu, jei tik tas būtų jų turėjęs,— pridūrė d'Aržansas.

— Jūs išvijote jį,— pasakė Frydrichui Lametri,— o jis atsilygino neprastu pokštu.

— Kokiu?

— Ach, jūs nieko nežinote? Tada pavaišinsiu jus vienu pasakojimu.

— Geras pasakojimas visuomet trumpas,— pažymėjo karalius.

— Manasis — iš kelių žodžių. Visi žino, kad tą dieną, kai jūsų pantagriueliškoji didenybė įsakėte didžiajam Kaliostrui neštis lauk iš jūsų valdų kartu su savo kubais, retortomis, vaiduokliais ir velniais, taigi tą pačią dieną lygiai dvyliktą valandą dienos jis savo karietoje pravažiavo pro visus Berlyno vartus vienu ir tuo pačiu metu. Taip taip, tai gali patvirtinti daugiau kaip dvidešimt tūkstančių žmonių. Kiekvienus vartus saugojantys sargai matė jį su ta pačia skrybėle, su tuo pačiu peruku, toje pačioje karietoje, su tuo pačiu bagažu, tais pačiais arkliais, ir jums niekada nepavyks jų įtikinti, kad tą dieną neegzistavo penketas ar šešetas gyvų Kaliostrų.

Pasakojimas patiko visiems. Nesijuokė tiktai Frydrichas. Jis gana rimtai domėjosi jam taip brangaus proto pergalėmis, ir prietaringumas, teikiantis tiek peno Voltero sąmojams ir taip jį linksminantis, keldavo Frydrichui vien pasipiktinimą ir apmaudą.

— Štai ji, liaudis! — sušuko karalius, gūžtelėdamas pečiais.— Ach, Volterai, štai kokia ji! Ir tai mūsų laikais, kai gyvenate jūs, kai ryški jūsų proto šviesa kaip fakelas nutvieskia pasaulį! Jūs buvot ištremtas, persekiojamas, su jumis kovota visomis galimomis priemonėmis, o Kaliostras — tereikia jam kur nors pasirodyti — ir visi jau sužavėti. Dar kiek, ir jį ims nešioti ant rankų!

— O ar žinote,— paklausė Lametri,— kad pačios kilmingiausios jūsų damos tiki Kaliostru lygiai taip pat karštai kaip prastuomenės kūmutės? Tegul nebus jums paslaptis, jog ir šitą istoriją man papasakojo pati dailiausioji jūsų rūmų dama.

— Kertu lažybų, tai ponia fon Kleist! — sušuko karalius.

— „Jos vardą atspėjai tu pats",— padeklamavo Lametri.

— Štai jis jau sako karaliui „tu",— suniurzgė Kvintas Icilijus, prieš keletą minučių įėjęs į kambarį.

— Žavioji fon Kleist visai išsikraustė iš proto,— pasakė Frydrichas.— Ji labiausiai prisiekusi fantazuotoja, pati karščiausia horoskopų ir kerėjimų garbintoja... Reiktų pamokyti ją — tegul būna atsargesnė! Ji sumaišė galvas visoms mūsų damoms ir, sako, užkrėtė savo beprotybėm net savo vyrą, kuris dabar aukoja velniui juodus ožius, kad tas padėtų rasti lobius, užkastus Brandenburgo smėlynuose.

— Bet juk tai paties geriausio tono pavyzdys, tėtuši Pantagriueli,— pasakė Lametri.— Nejaugi jums patiktų, kad ir moterys vergautų jūsų niūriajam stabui — Protui? Moterys yra tam, kad pačios smagintųsi ir smagintų mus. Dievaž, tą dieną, kai jos įgis proto, mes liksim kaip musę kandę! Ponia fon Kleist labai miela, kai pasakoja apie magus ir burtininkus. Ir dosniai vaišina jais Soror Amalia...

— Kas per Soror Amalia? — nustebęs paklausė karalius.

— Nagi jūsų kilnioji ir žavioji sesuo — Kvedlinburgo abatė. Niekam ne paslaptis, kad ji visa širdimi atsidavusi magijai ir...

— Nutilk, Panurgai! — sugriaudėjo karalius, trinktelėdamas tabokine į stalą.

III

Visi nutilo, ir laikrodis neskubėdamas išmušė vidurnaktį [1]. Paprastai Volteras, kai jo brangiojo Trajano kaktą apniaukdavo pyktis, mokėdavo nepastebimai pakeisti pokalbį ir sušvelninti nemalonią situaciją, kurioje būdavo atsidūrę stalabendriai.

Tačiau šį vakarą Volteras, liūdnas ir ligotas, pats pajuto prūsiško maudulio atmosferą, kuri greit apgaubdavo visus tuos laimingus mirtinguosius, kuriems buvo lemta iš arti gėrėtis Frydricho šlovės spindesiu. Kaip tik šiandien rytą Lametri perdavė jam lemtingąją Frydricho frazę, kuri apsimestinę šių dviejų neeilinių asmenybių draugystę pavertė visai apčiuopiamu priešiškumu [2]. Dėl to Volteras nepratarė nė žodžio. „Tegul jis Lametri išmeta kaip išspaustą citriną,— galvojo Volteras.— Tegul pyksta, tegul graužiasi, kad tik greičiau baigtųsi šita vakarienė. Man raižo vidurius, ir visi jo meilikavimai negali numaldyti mano kančių."

Taigi Frydrichui norom nenorom teko susivaldyti ir be niekieno pagalbos atgauti filosofinę ramybę.

---

[1] Spektakliai Operoje prasidėdavo ir baigdavosi anksčiau negu mūsų dienomis. Frydricho vakarienė prasidėdavo dešimtą valandą. *(Aut. past.)*

[2] „Aš jį laikau šalia savęs todėl, kad jis man reikalingas. Po metų man jo nereiks ir aš juo atsikratysiu. *Aš išspaudžiu citrinos sultis, o paskui jį išmetu lauk.*" Žinoma, kad ši frazė įskaudino Voltero savimeilę. *(Aut. past.)*

— Jeigu jau užėjo kalba apie Kaliostrą,— pasakė jis,— ir ką tik išmušė dvyliktą, kai paprastai užvedama kalba apie vaiduoklius, aš papasakosiu jums vieną istoriją, ir jūs patys suprasite, kaip reikia vertinti burtininkų meną. Šitas nuotykis — tikra teisybė, jį man pasakojo žmogus, pats jį patyręs praeitą vasarą. Galbūt šiandienos įvykis teatre kaip nors susijęs su tuo, ką tuojau išgirsite.

— O ar istorija bus baisi? — paklausė Lametri.

— Galimas daiktas! — atsakė karalius.

— Jei taip, aš užversiu už nugaros duris. Nepakenčiu atidarytų durų, kai kalbama apie vaiduoklius ir visokius stebuklus.

Lametri uždarė duris, ir karalius pradėjo:

— Kaip žinote, Kaliostras lengvatikiams mokėjo parodyti paveikslus, arba, tikriau, tam tikrus stebuklingus veidrodžius, kuriuose jis savo valia priversdavo pasirodyti įvairių žmonių atvaizdus. Jis tikino, kad užtinka tuos žmones nelauktai, kartais pačiomis slapčiausiomis ir intymiausiomis jų gyvenimo akimirkomis. Pavydulingos moterys eidavo pas jį žinių apie neištikimus vyrus ir meilužius. Pasitaikydavo ir taip, kad meilužiai ir vyrai sužinodavo apie kai kurių damų elgesį neįtikimiausių dalykų, ir kalbama, jog stebuklingasis veidrodis atskleidė daugybę slepiamų ydų. Kad ir kaip ten būtų, bet italai dainininkai iš operos teatro kartą vakare pakvietė Kaliostrą į linksmą vakarienę, lydimą puikios muzikos, o už tai paprašė jį parodyti keletą savo meno pavyzdėlių. Kaliostras sutiko ir, paskyręs dieną, savo ruožtu pasikvietė pas save Porporiną, Končolinį, madmuazelę d'Astrua, ir madmuazelę Porporiną, žadėdamas parodyti viską, ko tik svečiai užsigeis. Barberinių šeima irgi buvo pakviesta. Madmuazelė Žana Barberini paprašė parodyti jai velionį Venecijos Dožą, ir kadangi ponas Kaliostras gana meistriškai atgaivina numirėlius, ji pamatė jį, labai išsigando ir sukrėsta išėjo iš tamsaus kambario, kur magas suvedė ją su vaiduokliu. Aš labai įtariu, kad madmuazelė Barberini, mėgstanti „patraukti per dantį", kaip sako Volteras, suvaidino siaubą tyčia, idant pasišaipytų iš italų dainininkų, kurie apskritai nepasižymi drąsa ir kurie griežtai atsisakė patirti tokį išbandymą. Madmuazelė Porporina su jai būdingu ramumu pareiškė ponui Kaliostrui, kad įtikės jo meistriškumu tik tada, kai tas parodys jai žmogų, apie kurį ji dabar galvoja ir kurio vardo nėra reikalo minėti, nes magas tikriausiai kiaurai mato, kas dedasi jos širdy. „Tai, ko jūs manęs prašote, padaryti nelengva,— atsakė Kaliostras,— bet, atrodo, aš galėsiu patenkinti jūsų troškimą, jeigu duosite pačią iškilmingiausią ir pačią baisiausią priesaiką, kad neištarsite tam, kurį jums parodysiu, nė vieno žodžio ir tol, kol būsite prieš jį, neduosite jam jokio ženklo ir net nekrustelėsite." Porporina prisiekė ir labai ryžtingai žengė į tamsųjį kambarį. Ponai, nėra reikalo jums priminti, kad ši jauna būtybė yra nepaprastai tvirto ir tiesaus charakterio. Ji išsilavinusi,

blaiviai samprotauja apie daugelį dalykų, ir turiu pagrindo manyti, kad jai nepadarė įtakos jokios melagingos ar siauraprotiškos pažiūros. Porporina taip ilgai išbuvo kambaryje su vaiduokliais, kad jos palydovai ėmė stebėtis ir nerimauti. Viskas dėjosi, beje, absoliučioje tyloje. Išeidama iš ten, Porporina buvo labai išblyškusi, ir, sako, iš jos akių liejosi ašaros, tačiau ji tuoj pat tarė draugams: „Mielieji, jeigu ponas Kaliostras yra burtininkas — tai netikras. Niekada netikėkite tuo, ką jis jums parodys". Ir nepanorėjo nieko daugiau aiškinti. Bet po kelių dienų Končolinis papasakojo man apie tą stebuklų vakarą per vieną iš mano koncertų, ir aš nusprendžiau smulkiau išklausinėti Porporiną, ką ir padariau, kai pakviečiau ją dainuoti į San Susi. Buvo nelengva priversti ją apie tai kalbėti, bet galų gale ji papasakojo štai ką:

„Be abejonės, Kaliostras turi nepaprastų sugebėjimų iškviesti šmėklas, ir jos tokios panašios į realius asmenis, kad patys tvirčiausi žmonės neįstengia likti ramūs. Bet vis dėlto jis ne burtininkas, ir tai, ką jis neva išskaitė mano širdyje, rėmėsi išankstinėmis jo žiniomis apie kai kurias mano gyvenimo aplinkybes. Vis dėlto tos žinios nebuvo išsamios, ir aš, valdove, nepatarčiau jums skirti jį policijos ministru, nes jis pridarytų nemažai klaidų. Juk kai aš prašiau jį parodyti man vieną žmogų, tai turėjau galvoje maestro Porporą, savo muzikos mokytoją — dabar jis Vienoje,— o vietoj jo stebuklingajame kambaryje išvydau vieną brangų savo draugą, mirusį šiais metais."

— Velniai griebtų! — pratarė d'Aržansas,— ko gero, tai sunkiau, negu parodyti gyvą!

— Neskubėkite, ponai. Kaliostras, kuris rėmėsi netiksliomis žiniomis, net neįtarė, kad žmogus, kurį jis parodė madmuazelei Porporinai, miręs. Kai šmėkla išnyko, jis paklausė, ar dainininkė patenkinta tuo, ką išvydo. „Pirmiausia, pone,— atsakė ji,— aš norėčiau suprasti, kas tai buvo. Paaiškinkite, prašau jus." — „Tai ne mano galioje,— atsakė Kaliostras.— Jūs sužinojote, kad jūsų draugas ramus ir kad dirba naudingą darbą,— šito ir pakanka."— „Deja! — paprieštaravo sinjora Porporina.— Net neįtardami, jūs mane labai įskaudinote — jūs parodėte žmogų, kurio aš negalėjau tikėtis pamatyti gyvo, nes prieš pusę metų pati užspaudžiau jam akis."

— Štai, ponai,— tęsė Frydrichas,— kaip apsigauna šitie žmonės, geisdami apgauti kitus, ir kaip sužlunga jų gudragalviški planai dėl kokios nors spyruoklėlės, kurios neturi jų slaptosios policijos mechanizmas. Tiesa, vienas daugiau, kitas mažiau, bet jie sužino šeimynines paslaptis, slaptus asmeninius jausmus, ir kadangi žmonių likimai daugmaž panašūs, o tie, kurie linkę tikėti stebuklais, ne itin priekabūs, tai iš trisdešimties atvejų burtininkai atspėja teisingai dvidešimt, ir nors dešimt kartų iš trisdešimties suklysta, niekas į tai nekreipia dėmesio, o apie

pasisekimus skambina visais varpais. Tas pats ir su horoskopais. Jums išpranašauja daugybę pačių paprasčiausių dalykų, tokių, kurie neišvengiamai atsitinka kiekvienam, pvz., kelionę, ligą, draugo ar giminaičio mirtį, palikimą, kokį nors susitikimą, įdomų laišką ir pan. Bet tik pagalvokite, kokias katastrofas sukelia, kokioms kančioms pasmerkia silpnus ir jausmingus žmones melagingos tokių kaliostrų aiškiaregystės. Patikėjęs jomis, vyras užmuš niekuo nekaltą žmoną; motina, kuriai parodys kažkur toli mirštantį sūnų, išeis iš proto, o kiek dar visokių nelaimių sukelia šių pranašautojų pseudomokslas! Visa tai šlykštu, ir jūs turite pripažinti, kad gerai padariau išvydamas iš savo valstybės šitąjį Kaliostrą, kuris toks neklystantis ir perduoda tokias geras žinias apie sveikatą žmonių, jau seniai mirusių ir palaidotų.

— Sakykim, — paprieštaravo Lametri, — bet visa tai nepaaiškina, kaip *jūsų didenybės Porporina* pamatė savo velionį gyvą ir sveiką. Juk jeigu ji tokio tvirto charakterio ir tokio sveiko proto, kaip tvirtina jūsų didenybė, tai šitai prieštarauja jūsų didenybės argumentams. Tiesa, burtininkas suklydo ir ištraukė iš savo podėlio negyvėlį vietoj gyvojo, kurio jai reikėjo, bet tai dar labiau įtikina, kad jis valdo gyvybę ir mirtį, ir čia jis stipresnis už jūsų didenybę, nes, tebūnie leista pasakyti jūsų didenybei, jūs įsakote užmušti kare daugybę žmonių, bet negalite atgaivinti nė vieno.

— Tai, vadinasi, imsim tikėti velniais, mano brangus valdiny,— paklausė karalius, juokdamasis iš tų komiškų žvilgsnių, kuriuos Lametri metė į Kvintą Icilijų kiekvieną kartą, kai iškilmingai ištardavo karaliaus titulą.

— Kodėl gi mums neįtikėjus šituo vargšu Šėtonu. Jis taip šmeižiamas, o yra toks protingas! — atrėmė Lametri.

— Ant laužo eretiką! — sušuko Volteras, prikišdamas žvakę prie jaunojo daktaro peruko.

— Ir vis dėlto, puikusis Fricai,— tęsė Lametri,— aš pateikiau jums neginčijamą prielaidą: arba žavioji Porporina neprotinga, lengvatikė ir regėjo savąjį numirėlį, arba ji filosofė ir nematė visiškai nieko. Bet juk vis dėlto ji išsigando? Ji pati prisipažino?

— Ji neišsigando,— atsakė karalius,— ji susikrimto, kaip susikrimstų kiekvienas, išvydęs tiksliai atkurtą mylimą būtybę, kurios jau neįmanoma kada nors pamatyti. Bet nuoširdžiai kalbant, aš manau, kad ji išsigando vėliau ir kad patyrusi šį išbandymą prarado dalelę savo dvasinės ramybės. Nuo to laiko jai užeina beviltiškos melancholijos priepuoliai, o tai visuomet yra silpnumo arba nervinio sutrikimo požymiai. Aš įsitikinęs, kad jos protas patyrė sukrėtimą, nors ji tai ir neigia. Negalima žaisti su apgaule ir likti nenubaustai. Nuoalpis, kuris ištiko ją šį vakarą, yra, mano nuomone, visos šitos istorijos išdava. Ir aš galiu lažintis, kad jos susidrumstusioje sąmonėje slypi miglota baimė dėl Sen Žermeno stebuklingų sugebėjimų, apie kuriuos sklinda kalbos. Man pranešė, kad, sugrįžusi iš teatro, ji nesiliauja verkusi.

— Na jau čia leiskite nepatikėti, brangiausioji jūsų didenybe,— pasakė Lametri.— Jūs ją aplankėte ir, vadinasi, ji jau nebeverkia.

— Panurgai, jums knieti sužinoti mano vizito tikslą. Jums d'Aržansai, irgi, nors jūs tylite ir apsimetate, jog tai jūsų nedomina. Gal ir jums, brangusis Volterai, įdomu? Jūs irgi nesakot nė žodžio, nors turbūt galvojate apie tą patį.

— Argi galima nesidomėti tuo, ką veikia Frydrichas Didysis? — atsakė Volteras, matydamas, kad karalius įsišneko, ir norėdamas atrodyti malonus.— Ko gero, esama žmonių, kurie neturi teisės ko nors slėpti nuo kitų, nes kiekvienas jų žodis — pavyzdys ir kiekvienas poelgis — sektinas.

— Brangusis drauge, žiūrėkite, kad aš neišpuikčiau. O ir kas neišpuiktų giriamas Voltero? Ir vis dėlto jūs, žinoma, šaipėtės iš manęs tas penkiolika minučių, kai buvau išėjęs. Bet juk negalite manyti, kad per penkiolika minučių aš spėjau nueiti iki Operos, kur gyvena Porporina, padeklamuoti jai ilgą madrigalą ir pėsčias grįžti čionai — juk aš ėjau pėsčias.

— Na, Opera visai netoli,— paprieštaravo Volteras,— o laimėti mūšį per ketvirtį valandos — jūsų jėgoms.

— Klystate, tam reikia daug daugiau laiko,— santūriai atsakė karalius.— Paklauskite Kvintą Icilijų arba štai markizą — jis gerai žino, kokios dorovingos yra aktorės ir kiek daug laiko reikia joms pavergti.

— Na ką jūs, valdove, tai priklauso nuo...

— Taip, tai nuo daug ko priklauso, bet norėčiau tikėti, kad madmuazelė Košua teko jums ne taip jau lengvai. Tai štai, ponai, aš dabar nemačiau panelės Porporinos, o tik pasiteiravau kambarinę apie jos ponios savijautą.

— Jūs, valdove! — sušuko Lametri.

— Aš panorau pats nunešti jai flakoną su vaistais. Prisiminiau, kad jie labai padėjo man nuo skrandžio spazmų, dėl kurių aš keletą kartų buvau praradęs sąmonę. Ko gi jūs tylit? Matau — suakmenėjote iš nuostabos! Turbūt jums norisi apiberti mane pagyromis už gerumą — tėvišką ir karališką, bet nesiryžtate, nes širdies gilumoje laikot mane juokingu.

— Bet, valdove,— pasakė Lametri,— jeigu jūs įsimylėjote kaip paprastas mirtingasis, tai kas čia blogo. Ir už ką čia girti arba dėl ko juoktis?

— Ne, ne, mano gerasis Panurgai, jeigu jau kalbėti atvirai, tai aš visai neįsimylėjęs. Aš paprastas mirtingasis, tai teisybė, bet neturiu garbės būti Prancūzijos karaliumi, ir galantiški Liudviko Penkioliktojo, tokio puikaus vadovo, įpročiai nelabai tiktų kukliam Brandenburgo markizui. Aš turiu svarbesnių reikalų, tenka darbuotis atsiraičius rankoves, kad mano vargànas vežimas neimtų girgždėti, ir man nėra laiko gulinėti Kiteros giraitėse.

— Tokiu atveju, nesuprantu, ko jūs taip rūpinatės šita operos panele,— pasakė Lametri.— Gal čia melomano įgeidis? O jei ne, tai aš kategoriškai atsisakau įspėti jūsų paslaptį.

— Šiaip ar taip, žinokite, mano draugai, kad aš nesu Porporinos meilužis ir nesu jos įsimylėjęs. Tiesiog jaučiu jai didelį palankumą, nes sykį, net nežinodama, kas aš, ji išgelbėjo man gyvybę. Pasakojimas apie tą nepaprastą nuotykį atimtų dabar per daug laiko — šią istoriją išgirsite kada nors kitą kartą, o šiandien jau vėlu, ir ponas Volteras jau snūduriuoja. Bet žinokite — tik Porporinos dėka aš esu čia, o ne pragare, kur mane norėjo pasiųsti vienas dievobaimingas subjektas. Dabar suprantate, kodėl, išgirdęs, jog ji rimtai susirgo, aš panorau sužinoti, ar ji gyva, ir nunešti jai flakoną su Štalio vaistais, netrokšdamas jūsų akyse pelnyti Rišeljė ar Lozeno šlovės. Taigi, mano draugai, atsisveikinu su jumis. Štai jau aštuoniolika valandų aš ant kojų, o po šešių valandų vėl turėsiu autis batus. Prašau Dievo, kad jis teiktųsi apdovanoti jus savo šventąja globa, kaip rašoma laiškų pabaigoje...

Kaip tik tą akimirką, kai didysis rūmų bokšto laikrodis išmušė vidurnaktį ir jauna Kvedlinburgo abatė atsigulė į savo rausvą šilkinę lovą, vyriausioji jos kameristė, dėdama ant šermuonėlių kilimėlio naktines šlepetes, staiga krūptelėjo ir nejučia garsiai sušuko: kažkas pasibeldė į miegamojo duris.

— Ar iš proto išėjai? — paklausė žavioji princesė Amalija, praskleisdama lovos užuolaidą.— Kas čia tau užėjo krūpčioti ir aikčioti?

— Argi jūsų karališkoji didenybė negirdėjo beldimo?

— Beldimo? Tai eik ir pažiūrėk, kas ten.

— Ach, princese, argi nors vienas gyvas žmogus išdrįs belstis į jūsų didenybės miegamąjį tokiu metu. Juk visiems žinoma, kad jūsų didenybė jau atsigulėte ilsėtis.

— Sakai, nė vienas gyvas žmogus neišdrįs. Vadinasi, ten numirėlis. Tai eik ir atidaryk jam. Štai vėl beldžiasi. Eik gi, nevesk manęs iš kantrybės.

Pusgyvė iš baimės kameristė netvirtu žingsniu nukėblino prie durų ir drebančiu balsu paklausė: „Kas ten?"

— Tai aš — ponia fon Kleist,— atsiliepė gerai pažįstamas balsas.— Jeigu princesė dar nemiega, pasakykite jai, kad turiu svarbių naujienų.

— Greičiau! Greičiau! Įleisk ją! — šūktelėjo princesė. — Ir palik mus.

Kai tik abatė ir jos numylėtinė liko dviese, pastaroji atsisėdo lovugalyje ir pasakė:

— Jūsų karališkoji aukštybė buvote teisi. Karalius beprotiškai įsimylėjęs Porporiną, bet dar netapo jos meilužiu ir, suprantama, dėl to kol kas ji turi jam milžinišką įtaką.

— Bet kaip tau pavyko sužinoti, juk praėjo tik kokia valanda?

— Ką tik, kai aš nusirenginėjau, ketindama gultis, mano kambarinė papasakojo, kad jos sesuo yra Porporinos kameristė. Čia jau aš ėmiau ją kamantinėti, teirautis visų smulkmenų ir šitaip žodis po žodžio sužinojau, kad ji prieš keliolika minučių buvo pas savo seserį ir sutiko ten karalių, išeinantį iš Porporinos.

— Tu tikra?

— Mano kambarinė matė karalių taip, kaip aš dabar jus. Jis netgi užšnekino ją, palaikęs seserimi, kuri tuo metu buvo kitame kambaryje ir slaugė savo ponią — sergančią ar apsimetančią ligone — nežinau. Karalius nepaprastai rūpestingai išklausinėjo apie Porporinos sveikatą. Jis susikrimtęs treptelėjo koja, sužinojęs, kad ji nesiliaudama verkia. Jis neprašė leidimo užeiti pas ją, *bijodamas sutrikdyti jos ramybę* — tai paties karaliaus žodžiai. Jis perdavė jai labai brangų flakoną, o išeidamas įsakė rytą pranešti ligonei, kad vienuoliktą valandą vakaro buvo užėjęs jos aplankyti.

— Čia tai bent nuotykis! — sušuko princesė.— Tiesiog netikiu savo ausimis. O tavoji subretė gerai pažįsta karalių iš veido?

— Kas nepažįsta karaliaus? Juk jis nuolat jodinėja raitas. Be to, kelios minutės prieš jam ateinant pasirodė pažas, kad sužinotų, ar nėra pas gražuolę lankytojų. O pats karalius, apsisiautęs nuo galvos iki kojų, stovėjo apačioje, gatvėje, saugodamas savo inkognito.

— Taigi paslaptingumas, rūpestingumas ir svarbiausia — pagarba: čia meilė, brangioji fon Kleist, arba aš nieko apie tai neišmanau! Ir tu per tokį šaltį ir tamsą atbėgai čionai, kad greičiau praneštum man žinią! Ach, vargšele, kokia tu gera!

— Pridurkite dar — nepaisydama vaiduoklių. Ar žinote, kad štai jau keletas naktų rūmuose vėl panika. Mano ilgšis jėgeris — jis lydėjo mane čia — drebėjo kaip epušės lapas, kai ėjom koridoriais.

— Kas gi dabar? Vėl baltoji moteris?

— Taip, *Moteris su šluota.*

— Šį sykį mes čia niekuo dėtos, mieloji fon Kleist. Mūsų vaiduokliai toli, duok Dieve, kad vėl juos pamatytume.

— Iš pradžių pamaniau, kad tai karaliaus pokštai — jam patogu vaidinti šmėklą dabar, kai reikia slėptis nuo tarnų. Bet mane nustebino tai, kad šitos šmėklos klajoja ne šalia karaliaus apartamentų ir ne kelyje, vedančiame pas jo Porporiną. Ne, dvasios slankioja aplink jūsų didenybės kambarius, ir dabar, kai aš čia niekuo dėta, man truputį baugu.

— Kokius keistus dalykus tu kalbi, vaikuti! Kaip gali tikėti vaiduokliais? Juk gerai žinai, kas čia slypi!

— Tas ir yra! Kalbama, kad vaiduokliai labai pyksta ant tų, kurie jais apsimeta, ir, norėdami nubausti, ima juos persekioti.

— Jei taip, tai jie vėlokai susigriebė — juk nelietė mūsų daugiau kaip metus. Liaukis, užmiršk šiuos niekus. Mudvi gerai ži-

nom, kas šitos „kenčiančios sielos". Tikriausiai čia bus koks nors pažas ar jaunesnysis karininkas, sėlinantis naktimis melstis prie gražiausios mano kambarinės kojų. Todėl senė, prie kurios kojų jau seniai niekas nesimeldžia, taip persigando, kad vos įkalbėjau ją atidaryti tau duris. Beje, kam mes apie tai kalbame! Mieloji fon Kleist, savo rankose mudvi turim karaliaus paslaptį, reikia pasinaudoti ja. Bet kaip, kaip pradėti?

— Reikia suimti nagan šitą Porporiną, ir kuo greičiau, kol karaliaus palankumas nepavertė jos įtaria garbėtroška!

— Taip, taip, mes nepagailėsim nei dovanų, nei pažadų, nei meilių žodžių. Tu rytoj pat nueik pas ją ir mano vardu paprašyk... sakysim, Porporinos natų. Tikriausiai ji turi daug itališkų neišleistų dalykėlių. O mainais pasiūlyk natų, parašytų Sebastijano Bacho ranka. Aš turiu keletą egzempliorių. Pradėsim nuo natų. Paskui paprašysiu ją ateiti ir pamuzikuoti su manim. Na, o kai ji bus čia, aš jau mokėsiu ją sužavėti ir pavergti.

— Rytoj rytą, princese, aš einu pas ją.

— Iki pasimatymo, fon Kleist. Pabučiuok mane. Tu vienintelė mano draugė. Grįžk atgal ir eik miegoti, o jei sutiksi Moterį su šluota, gerai pažiūrėk, ar nekyšo jai iš po sijono pentinai.

IV

Kitą rytą Porporina pabudo kaip sudaužyta ir pamatė ant lovos du kambarinės padėtus daiktus: kalnų krištolo flakoną su auksiniu fermuaru, ant kurio buvo išgraviruota monograma F ir karališkas vainikas, bei užantspauduotą ryšulėlį. Šeimininkės paklausta kambarinė papasakojo, kad pats karalius buvo atėjęs vakar vakare ir perdavė šį flakoną. Sužinojusi tokio pagarbaus, nepretenzingo ir delikataus vizito smulkmenas, Porporina buvo sujaudinta. „Koks keistas žmogus! — pagalvojo ji.— Kaip suderinti tokį gerumą asmeniniame gyvenime su jo, kaip karaliaus, žiaurumu ir despotizmu?" Susimąsčiusi ji pamažu užmiršo karalių ir, ėmusi galvoti apie save pačią, lyg per miglą atsiminė vakarykščius įvykius ir vėl pravirko.

— Kas gi čia dabar, madmuazele? — sušuko kambarinė, gera, bet plepi mergina.— Jūs vėl verksite kaip vakar? Tiesiog širdis plyšo nuo jūsų ašarų, ir karalius — jis juk stovėjo už durų ir viską girdėjo — keletą kartų palingavo galva iš gailesčio. O juk daugelis turėtų pavydėti jūsų likimo. Karalius sukasi toli gražu ne apie kiekvieną. Kalbama, kad jis iš viso niekad nė vienos nemergino. Taigi viskas aišku kaip dieną — jis jus įsimylėjo.

— Įsimylėjo! Kaip tu drįsti? — suriko Porporina, visa drebėdama.— Niekada nesakyk šito nepadoraus ir beprasmiško žodžio. Karalius mane įsimylėjo — o Viešpatie, kokia nesąmonė!

— O ką, madmuazele? Gal ir taip.

— Saugok Dieve! Bet taip nėra ir niekada nebus. O kas čia per ryšulėlis, Katrina?

— Kažkoks tarnas atnešė vos prašvitus.

— Kieno tarnas?

— Samdomas. Iš pradžių jis nenorėjo sakyti, kas jį pasiuntė, bet galų gale prisipažino, kad tai grafo de Sen Žermeno žmonės.

— O kodėl tu jį klausinėjai?

— Norėjau sužinoti, iš kur jis, madmuazele.

— Tai neprotinga. Palik mane vieną.

Vos kambarinė išėjo, Porporina išvyniojo ryšulėlį ir pamatė pergamentą, išmargintą keistomis neįskaitomomis raidėmis. Ji daug girdėjo apie grafą de Sen Žermeną, bet nebuvo su juo pažįstama. Vartydama rankose pergamentą, apžiūrinėdama jį iš visų pusių ir nesuprasdama nė žodžio, ji niekaip negalėjo sumoti, kam šitas visiškai jai svetimas žmogus atsiuntė tokį mįslingą dalyką, ir todėl, kaip ir daugelis kitų, pagalvojo, kad jis tiesiog pamišėlis. Tačiau toliau apžiūrinėdama siuntinėlį ji staiga aptiko lapelį ir perskaitė jame: „Prūsijos princesė Amalija labai domisi horoskopais ir pranašystėmis. Įteikite jai šį pergamentą ir galite tikėtis jos palankumo bei globos". Parašo nebuvo. Braižas nepažįstamas, o ryšulėlis be adreso. Porporina nesuprato, kodėl grafas de Sen Žermenas, norėdamas kažką perduoti princesei Amalijai, kreipėsi kaip tik į ją — juk ji net nepažįstama su princese. Nusprendusi, kad tarnas, atnešęs paketą, supainiojo adresą, ji jau norėjo vėl susukti pergamentą ir pasiųsti atgal. Bet, paėmusi į rankas storą balto popieriaus lapą, į kurį buvo suvyniotas siuntinėlis, ji staiga pastebėjo ant kitos pusės atspausdintas natas. Jos atminty švystelėjo vienas epizodas. Užteko akimirkos, kad lapo kampelyje ji pamatytų sutartinę pažymėlę, įsitikintų, kad ji padaryta pieštuku jos pačios ranka prieš pusantrų metų, kad lapas su natomis išplėštas iš sąsiuvinio, kurį ji kažkada davė kaip atpažinimo ženklą, ir graudulys, apėmęs ją priminus toli esantį nelaimingą draugą, užgožė jos pačios širdgėlą. Beliko sužinoti, ką toliau daryti su paslaptinguoju ritinėliu ir kodėl kaip tik jai buvo pavesta perduoti jį Prūsijos princesei. Galbūt tikrai tam, kad ji — ji pati — įgytų šios damos palankumą ir globą? Bet Porporinai visai nereikia iš jos nei vieno, nei kito. O gal tam, kad tarp princesės ir kalinio užsimegztų kažkokie ryšiai, kurie padėtų jam išsigelbėti ar bent palengvintų jo dalią? Jaunoji mergina dvejojo. Ji prisiminė patarlę: „Jei dvejoji, susilaikyk". Bet paskui nusprendė, kad esama ir gerų, ir blogų patarlių, be to, vienos iš jų skatina atsargų egoizmą, o kitos — pasiaukojimą, ištikimybę. Ir ji pakilo, sakydama sau: „Jeigu dvejoji, imkis veiksmų, nes rizikuoji tik savo gerove, o tikiesi padėti draugui, savo artimui".

Vangiai baigdama tualetą — po vakarykščio priepuolio jau-

tėsi nusilpusi ir sugniužusi — ir segdama savo puikius juodus plaukus, ji svarstė, kaip greičiau ir saugiau perduoti siuntinėlį princesei. Staiga pasigirdo beldimas ir aukštas galionuotas liokajus įėjo sužinoti, ar ji viena ir ar gali priimti damą, nesakančią savo vardo ir norinčią su ja pasikalbėti. Jaunoji dainininkė ne kartą piktinosi priklausomybe nuo aukštos padėties asmenų, kurią tais laikais jautė visi artistai, jai jau kilo pagunda atsikratyti įžūliąja dama, pasakius per kambarinę, kad ji dabar užimta su savo kolegomis dainininkais, bet paskui nusprendė, jog toks poelgis gal ir atbaidytų kai kurias pamaivas, tačiau kitas moteris, priešingai, padarytų dar įkyresnes. Todėl, susitaikiusi su likimu, ji pasiryžo priimti viešnią ir greitai prieš save pamatė ponią fon Kleist.

Ši prašmatni aukštuomenės dama pasirodė čia norėdama sužavėti dainininkę ir priversti užmiršti, kokia skirtinga jų padėtis. Tačiau ji jautėsi kiek sutrikusi, nes žinojo, kad jaunoji mergina labai išdidi, o ji geidė priversti Porporiną išsikalbėti ir atskleisti slapčiausias savo mintis, nes iš prigimties buvo be galo smalsi. Dėl to, nors ši daili dama elgėsi labai geraširdiškai ir maloniai, jos išvaizda ir laikysena išdavė kažkokį nenuoširdumą, ir tai nepraslydo merginai pro akis. Smalsumas taip susijęs su klasta, kad gali sudarkyti pačius gražiausius veidus.

Porporina iš išvaizdos gerai pažinojo ponią fon Kleist ir iš pradžių, pamačiusi pas save damą, kuri per kiekvieną operos spektaklį pasirodo princesės Amalijos ložėje, jau ketino dėdamasi, kad domisi nekromantija, paprašyti savo viešnią suvesti ją su princese, kuri, sprendžiant iš gandų, buvo karšta šito meno gerbėja. Vis dėlto ji neišdrįso iš karto kreiptis į damą, pagarsėjusią šiokiu tokiu ekstravagantiškumu ir, be to,— polinkiu intrigoms, tad nusprendė palaukti ir savo ruožtu ėmė stebėti viešnią su tokiu ramiu besiginančios pusės įžvalgumu, kuris leidžia atremti bet kokius karšto smalsumo antpuolius.

Pagaliau ledai pajudėjo. Ir kai viešnia perdavė princesės prašymą atsiųsti jai dar neišspausdintų partitūrų, dainininkė, stengdamasi nuslėpti, kad ją džiugina taip palankiai susiklosčiusios aplinkybės, nubėgo jų ieškoti. Ir staiga jai šovė į galvą puiki mintis.

— Ponia! — sušuko Porporina.— Aš mielai sudėsiu po jos didenybės kojomis visas savo kuklias muzikos brangenybes ir būčiau laiminga, jei ji teiktųsi priimti jas iš mano pačios rankų.

— Štai kaip, brangus vaikeli,— pasakė ponia fon Kleist, — jūs norite pati pasikalbėti su jos karališkąja didenybe?

— Taip, ponia,— atsakė Porporina.— Aš nuolankiai maldaučiau princesę vienos malonės, ir esu tikra, ji neatmestų mano prašymo. Girdėjau, kad ji pati yra puiki muzikantė ir tikriausiai globoja artistus. Aš taip pat girdėjau, jog ji ne tik žavinga, bet ir labai gera. Todėl tikiuosi, kad jeigu princesė teiktųsi išklausyti mane, ji padėtų įtikinti jo didenybę karalių vėl pakviesti

čionai mano mokytoją, garsųjį Porporą. Juk jis buvo pakviestas į Berlyną su jo didenybės sutikimu, o prie pat sienos jį išvijo, netgi ištrėmė, prisikabinę prie kažkokios klaidos jo popieriuose. Ir, nepaisant visų karaliaus pažadų ir patikinimų, aš taip ir neįstengiau nieko padaryti, idant pasibaigtų ši begalinė istorija. Trukdyti karalių dėl to reikalo, kuris nelabai jį domina ir kurį — esu tikra — jis visiškai užmiršo, aš daugiau nedrįstu. Štai jeigu princesė teiktųsi pasakyti keletą žodžių tiems valdininkams, kuriems pavesta išsiųsti būtinus dokumentus, aš galėčiau vėl džiaugtis laime būti drauge su savo brangiuoju įtėviu, kuris yra vienintelė mano atrama šiame pasaulyje.

— Tai, ką jūs pasakėte, be galo stebina mane! — sušuko ponia fon Kleist.— Nejaugi, žavioji Porporina, kurios įtaką valdovui aš laikiau beribe, turi prašyti kitų pagalbos, kad gautų tokią menką malonę? Jeigu taip, tai leiskite manyti, jog galbūt karalius bijo, kad jūsų įtėvis, kaip jūs jį vadinate, per daug budriai saugos jus arba savo patarimais nustatys jus prieš jį.

— Grafiene, aš tuščiai mėginu suprasti žodžius, kuriuos teikėtės ištarti,— atsiliepė Porporina taip rimtai, jog ponia fon Kleist visai sumišo.

— Na, vadinasi, aš suklydau, manydama, kad karalius jaučia jums, pasaulinio garso dainininkei, kuo didžiausią prielankumą ir begalinį susižavėjimą.

— Garbingajai poniai fon Kleist netinka šaipytis iš kuklios artistės, kuri niekam nedaro nieko blogo.

— Šaipytis! Kas gali šaipytis iš tokio angelo kaip jūs! Madmuazele, jūs tiesiog menkinate save ir jūsų nuoširdumas pripildo mano širdį nuostabos ir susižavėjimo. Esu tikra, kad iš karto pavergsite princesę: ji visuomet pasiduoda pirmam įspūdžiui. Tereiks jai pamatyti jus iš arti ir ji tučtuojau pamils jus, kaip jau yra pamilusi jūsų talentą.

— O man sakė, grafiene, kad priešingai, jos karališkoji didenybė visuomet atsiliepia apie mane gana rūsčiai, kad mano dėmesio nevertas veidas jai, deja, nemalonus ir kad jai visai nepatinka mano dainavimo maniera.

— Kas jums galėjo pasakyti tokią neteisybę?

— Jei tai neteisybė, vadinas, pamelavo karalius,— šiek tiek šelmiškai atsakė Porporina.

— Tai buvo gudrybė, karalius norėjo patikrinti, ar jūs tikrai gera ir romi,— paaiškino ponia fon Kleist.— Degu nekantrumu įrodyti, kad aš, paprasta mirtingoji, neturiu teisės meluoti jums, kaip daro pašaipininkas karalius, todėl noriu tuojau pat kartu su partitūromis nuvežti jus pas princesę.

— Ir jūs, grafiene, manote, kad aš būsiu maloniai priimta?

— Pasikliaukite manimi.

— O jei jūs, grafiene, vis dėlto klystate, kam teks iškęsti pažeminimą?

— Man, tiktai man. Galėsite visiems pasakyti, kad aš pasigyriau princesės draugyste, o ji nejaučia man nei pagarbos, nei simpatijos.

— Važiuoju su jumis, grafiene,— pasakė Porporina ir paskambino, kad atneštų jai muftą ir mantiliją.— Mano tualetas labai kuklus, bet jūs užklupote mane netikėtai.

— Jūs žavinga ir su šiuo apdaru, o mūsų brangiąją princesę mes rasime su dar kuklesne rytine suknele. Eime!

Porporina įsidėjo į kišenę paslaptingąjį ritinėlį, pasiėmė partitūras ir ryžtingai atsisėdo į karietą šalia ponios fon Kleist, mintyse galvodama: „Dėl žmogaus, rizikavusio dėl manęs gyvybe, aš galiu ryžtis žeminančiam ir tuščiam laukimui kažkokios princesės prieškambaryje".

Porporina buvo nuvesta į jos didenybės tualeto kambarį ir laukė ten kokias penkias minutes, kol abatė ir jos patikėtinė pasikalbėjo gretimame kambaryje.

— Princese, aš atvežiau ją, ji čia.

— Jau? O sumanioji pasiuntine! Kaip ją priimti? Kokia ji?

— Santūri ir atsargi, o gal naivoka. Labai neatvira, o gal tiesiog kvaila.

— Na, čia mes susigaudysim! — sušuko princesė, ir jos akyse blykstelėjo liepsnelė, liudijanti, kad ji linkusi tyrinėti ir įtarinėti.— Tegul įeina!

O tuo metu Porporina, laukianti tualeto kambaryje, nustebusi apžiūrinėjo rinkinį keisčiausių daiktų, kada nors puošusių gražios moters ir, be to, princesės kambarį: gaublius, kompasus, astroliabijas, astrologinius žemėlapius, indus su kažkokiais skysčiais, kaukoles — žodžiu, viską, kas naudojama būrimams. „Mano draugas neapsiriko,— pagalvojo Porporina,— žmonėms puikiai žinoma, kas domina karaliaus seserį. Ir atrodo, ji to visai neslepia, jeigu šitie keisti daiktai guli visiems po akių. Taigi, būk drąsesnė."

Kvedlinburgo abatei tuo metu buvo dvidešimt aštuoneri ar trisdešimt. Kažkada jos būta dieviškai gražios. Jinai atrodydavo graži dar ir dabar — vakare, lempų šviesoje ir iš toliau, bet, pamačiusi ją dieną ir iš taip arti, Porporina buvo nustebinta jos pavytusio, kiek spuoguoto veido. Žydros akys, anksčiau atrodžiusios gražiausios pasaulyje, dabar atrodė paraudusios, užverktos, ir jų skaidrioje gelmėje slypėjo nesveikas blizgesys, nežadantis nieko gero. Kažkada ji buvo savo šeimos, visų rūmų numylėtinė ir ilgą laiką buvo laikoma pačia nuoširdžiausia, linksmiausia, švelniausia ir patraukliausia karalaite, kokią tik kada nors yra aprašę seni romanai, pasakojantys apie aristokratų gyvenimą. Bet štai jau keletas metų, kai jos būdas pasikeitė ir drauge priblėso grožis. Dabar jai užeidavo blogos nuotaikos, net pykčio priepuoliai, ir tada jos elgesyje tarsi atsikartodavo patys bjauriausi Frydricho charakterio bruožai. Nors ji visai netroško bū-

ti panaši į brolį ir slapta netgi smerkė jį, tačiau pati neįstengė atsispirti toms pačioms ydoms ir palaipsniui virto išpuikusia, nepakenčiančia prieštaravimų valdove, išsilavinusia, tačiau ribota ir arogantiška moterimi, kurios mąstymas buvo skeptiškas ir pagiežingas. Ir vis dėlto tarp tų baisių trūkumų, kurie, deja, kasdien vis stiprėjo, kartais vis dar sušvisdavo atviraširdiškumas, teisingumo jausmas, dvasios stiprybė, širdies jautrumas. Kas gi darėsi nelaimingosios princesės sieloje? Baisus sielvartas draskė ją, ir jai teko slėpti jį giliai krūtinėje, stoiškai kentėti, apsimetinėjant linksma, kad apgautų smalsią, piktdžiugišką ar abejingą aukštąją visuomenę. Štai kodėl, priversta rausvinti skruostus ir prievartauti širdį, ji turėjo derinti savyje dvi visiškai skirtingas būtybes: vieną iš jų princesė slėpė beveik nuo visų, o kitą su neapykanta ir neviltimi specialiai demonstravo. Visi pastebėjo, kad jos kalbos dabar daug išraiškingesnės ir įspūdingesnės, bet jos neramus įtemptas linksmumas darė slegiantį įspūdį, kėlė kažkokį nepaaiškinamą stingdantį jausmą, panašų į baimę. Tai jautri lyg kūdikis, tai žiauri ir šalta ji stebino aplinkinius ir net pati save. Ašarų srovės kartais užgesindavo jos rūstybės ugnį, tačiau staigūs nuožmios ironijos, bedieviškos arogancijos paroksizmai išplėšdavo ją iš tos išganingo silpnumo būsenos, kurios jai nelemta buvo palaikyti savyje ir parodyti kitiems.

Pirmas dalykas, kuris krito į akis Porporinai, kai ji pamatė princesę, buvo šitas savotiškas jos dvilypumas. Princesė turėjo du pavidalus, du veidus — vieną meilų, kitą grėsmingą, du balsus — vieną švelnų ir melodingą, tarsi dovanotą dangaus, kad galėtų nuostabiai dainuoti, kitą — kimų, šiurkštų, tarsi sklindantį iš krūtinės, deginamos šėtoniškos ugnies. Su nuostaba žvelgdama į šią keistą būtybę, mūsų herojė, vietoje baimės jausdama gailestį, klausė savęs, kas dabar palenks princesę savo valiai — gerasis ar piktasis genijus.

Princesė irgi tyrinėjo Porporiną, ir ši jai pasirodė daug pavojingesnė, negu tikėjosi. Ji manė, kad be teatrinio kostiumo, be grimo Konsuela pasirodys esanti tokia, kokią ją,— kad nuramintų princesę,— pavaizdavo ponia fon Kleist: greičiau negraži negu apveidi. Tačiau šitas tamsaus gymio skaisčios odos blyškumas, juodos akys, žvelgiančios tvirtai ir švelniai, taisyklinga burna, lankstus liemuo, laisvi, natūralūs judesiai, žodžiu, visa šitos garbingos, geros būtybės išvaizda, skleidžianti ramybę ir kažkokią vidinę stiprybę, kylančią iš natūralaus tiesumo ir neapsimesto skaistumo, nejučia įkvėpė neramiajai Amalijai pagarbą ir net sukėlė gėdos jausmą, kuždantį, jog prieš tokį kilnumą jos gudrybės pasirodys bejėgės.

Jaunoji mergina pastebėjo, kad princesė stengiasi paslėpti savo susijaudinimą ir, žinoma, nusistebėjo, jog tokią aukštą padėtį užimanti dama būgštauja jos akivaizdoje. Norėdama pagyvinti pokalbį, kuris grėsė visai užgesti, Porporina atskleidė tą

iš atsineštųjų partitūrų, kurioje buvo paslėpusi kabalistinį laišką, ir pasistengė padėti ją taip, kad lape parašytos didelės raidės kristų princesei į akis. Kai tik taip ir įvyko, Porporina ištiesė ranką, tarsi stebėdamasi, kaip šis lapas čia pateko, ir norėjo jį paimti, tačiau princesė sugriebė partitūrą sušukdama:

— Kas tai? Iš kur jūs gavote šį popierių?

— Jūsų didenybe,— reikšmingu tonu atsakė Porporina,— prisipažįstu, kad norėjau jums parodyti šią astrologinę lentelę tuo atveju, jeigu jūs būtumėte panorėjus paklausti manęs apie tam tikrą dalyką, kuris nėra man nežinomas.

Princesė įsmeigė į dainininkę liepsnojantį žvilgsnį, paskui įsisiurbė akimis į magiškuosius rašmenis, pribėgo prie lango ambrazūros, kurį laiką tyrinėjo paslaptingąjį lapelį ir staiga, garsiai surikusi, kaip pakirsta krito ant prišokusios ponios fon Kleist rankų.

— Išeikite iš čia, madmuazele,— skubiai pasakė Porporinai princesės patikėtinė,— pabūkite gretimame kambaryje. Ir niekam nieko nesakykite, nieko nešaukite, nieko — ar girdite?

— Ne, ne, tegul ji lieka čia...— silpnu balsu ištarė princesė.— Tegul prieina arčiau... čionai, prie manęs. Ach, vaikuti,— sušuko ji, kai jaunoji mergina prisiartino prie jos,— kokią paslaugą jūs man padarėte!

Ir, apkabinusi Porporiną savo liesomis baltomis rankomis, princesė mėšlungiškai prispaudė ją prie krūtinės ir apipylė stipriais, tarsi įkandimai bučiniais, nuo kurių vargšelei ėmė skaudėti veidą ir suspaudė širdį.

„Tikrai ši šalis įstumia žmones į beprotybę,— pagalvojo jinai.— Man jau pačiai keletą kartų atrodė, kad kraustausi iš proto, tačiau, pasirodo, kad pačios aukščiausios padėties žmonės pamišę dar labiau negu aš. Beprotybė čia tiesiog sklando ore."

Pagaliau princesė paleido Porporinos kaklą ir tučtuojau apkabino ponią fon Kleist, liedama ašaras, kūkčiodama ir kartodama visai užkimusiu balsu:

— Išgelbėtas! Jis išgelbėtas! Mano mielosios, mano brangiosios draugės, Trenkas pabėgo iš Glaco tvirtovės. Jis kelyje, jis vis dar bėga, bėga!

Ir vargšė princesė konvulsingai nusikvatojo, nesiliaudama raudoti. Į ją buvo skaudu žiūrėti.

— Ach, princese, dėl Dievo meilės, sutramdykite savo džiaugsmą! — sušuko ponia fon Kleist.— Būkite atsargesnė, mus gali išgirsti!

Ir, pakėlusi nuo žemės lapą su tariamai kabalistiniu tekstu, kuris pasirodė esąs užšifruotas barono Trenko laiškas, ji drauge su savo ponia vėl puolė jį skaityti ir tą skaitymą vis nutraukdavo pašėlę ekstaziški princesės džiaugsmo šūksniai.

V

„Papirkęs tvirtovės garnizono kareivius už lėšas, kurias gavau iš savo *nuostabiosios draugės*, susitariau su kitu kaliniu, trokštančiu laisvės ne mažiau kaip aš, kumščio smūgiu nokautavau vieną sargybinį, spyriu partrenkiau kitą ir taikliu špagos kirčiu paguldžiau trečiąjį, tada nušokau nuo aukšto pylimo, prieš tai nustūmęs žemyn savo draugą — jis negalėjo pasiryžti šuoliui, o krisdamas išsisuko koją,— užsimečiau jį ant nugaros ir po ketvirčio valandos su šita našta pasiekiau Neisę, perbridau ją iki liemens vandenyje, o paskui vėl skubėjau tolyn per tirštą rūką, ir taip visą naktį — siaubingą naktį!.. Išklydęs iš kelio, aš ilgai braidžiojau po sniegą aplink kažkokį nežinomą kalną ir staiga išgirdau, kaip Glaco bokšto laikrodis muša ketvirtą valandą ryto — kitaip sakant, veltui praradau laiką bei jėgas ir vėl atsidūriau prie miesto sienų!.. Tada pasiryžau užeiti į kažkokio nepažįstamo valstiečio sodybą ir, pagrasinęs pistoletu, išsivedžiau du arklius, o paskui galvotrūkčiais pasileidau kur akys veda, griebdamasis tūkstančio gudrybių, patyręs visokių pavojų ir kančių, aš išsikovojau laisvę ir pagaliau per baisų šaltį atsidūriau svetimoje šalyje, be drabužių, be pinigų, beveik be duonos. Tačiau jaustis laisvam, kai buvai nuteistas siaubingam kalėjimui iki gyvos galvos, galvoti, kaip apsidžiaugs dievinamoji draugė, sužinojusi šią naujieną, kurti šimtus beprotiškų planų, kaip pasimatyti su ja — reiškia būti laimingesniam už Prūsijos Frydrichą, reiškia būti laimingiausiam iš visų mirtingųjų, reiškia būti likimo numylėtiniu!"

Štai ką rašė jaunasis Frydrichas fon Trenkas princesei Amalijai, ir tai kaip lengvai ponia fon Kleist skaitė laišką, liudijo nustebusiai ir susigraudinusiai Porporinai, kad susirašinėti panaudojant natų sąsiuvinius joms įprasta. Laiško pabaigoje buvo prierašas: „Ta, kuri įteiks jums šitą laišką, yra tokia pat patikima, kokie nepatikimi buvo kiti. Galite ja absoliučiai pasikliauti ir perduoti per ją visus laiškus man. Grafas de Sen Žermenas padės juos persiųsti. Vis dėlto būtina, kad minėtasis grafas, kuriuo aš galiu pasikliauti tik iki tam tikros ribos, niekada nieko nesužinotų apie jus ir kad manytų, jog aš įsimylėjęs sinjorą Porporiną, nors tai netiesa ir aš niekad nejaučiau jai kitokių jausmų kaip tik tyrą nuoširdžią draugystę. Nė menkiausia abejonė tenesudrumsčia minčių tos, kurią aš dievinu. Aš tik ja tekvėpuoju ir sutikčiau verčiau numirti, negu būti neištikimas jai".

Kol ponia fon Kleist garsiai skaitė šį prierašą, pabrėždama kiekvieną žodį, princesė Amalija įdėmiai tyrinėjo Porporinos veidą, bandydama įžvelgti jame skausmo, pažeminimo ar apmaudo šešėlį. Nesudrumsčiamas šios taurios būtybės ramumas galutinai ją nuramino ir ji vėl apipylė merginą glamonėmis, sušukdama:

— O aš drįsau tave įtarinėti, vargše mažyte! Tu nežinai,

kaip aš pavyduliavau, kaip nekenčiau tavęs, kaip keikiau širdyje! Aš troškau įsitikinti, kad tu nedaili ir prasta aktorė, nes bijojau pamatyti, jog tu per daug graži ir gera. Juk mano brolis, bijodamas, kad nesusidraugaučiau su tavimi, tik apsimetinėjo, norįs pakviesti tave į mano koncertus, o pats pripasakojo man, kad Vienoje tu buvai Trenko mylimoji, jo dievaitė. Jis puikiai žinojo, jog šitaip visiems laikams atitolins mane nuo tavęs. Ir aš juo tikėjau, o tuo tarpu tu statai save į baisiausią pavojų, kad tik atneštum šitą nuostabią žinią! Tai tu nemyli karaliaus! Ach, kaip teisingai tu darai, juk nerasi labiau už jį ištvirkusio, žiauresnio žmogaus!

— Princese, princese! — įsikišo ponia fon Kleist, išsigandusi perdėto jos atvirumo ir karštligiško susijaudinimo.— Kokią nelaimę jūs galėtumėt užsitraukti šią minutę, jei madmuazelė Porporina nebūtų tokia tvirta ir ištikima!

— Taip, taip... aš per daug susijaudinusi. Rodos, aš visai pamečiau galvą. Gerai uždaryk duris, fon Kleist, bet prieš tai pasižiūrėk, ar negalėjo kas nors išgirsti manęs prieškambaryje. O dėl šitos merginos,— pridūrė princesė, rodydama į Porporiną,— pažvelk į jos veidą ir pasakyk, ar įmanoma ja nepasitikėti. Ne, ne! Aš ne tokia neatsargi, kaip atrodo, brangioji Porporina. Nemanykite, jog aš atvėriau jums širdį tik todėl, kad esu taip susijaudinusi, ir kad pasigailėsiu šito, kai nusiraminsiu. Nuojauta manęs niekad neapgauna, brangus vaikeli. Aš moku spręsti apie žmogų. Tai mūsų giminės kraujyje, bet mano brolis, kuris visada giriasi savo įžvalgumu, negali čia man prilygti. Ne, jūs neišduosite manęs, aš tai žinau. Jūs negalėsite apgauti nelaimingos moters, atskirtos nuo mylimojo ir kenčiančios tokias kančias, kurių niekas negali net įsivaizduoti.

— O ne, princese, niekuomet! — pasakė Porporina, suklupdama prieš ją ant kelių ir tarsi kviesdama Dievą būti savo priesaikos liudininku.— Nei jūsų, nei Frydricho fon Trenko, kuris išgelbėjo man gyvybę, nei apskritai nieko pasaulyje!

— Jis išgelbėjo tau gyvybę? O, aš tikra, kad ne tau vienai! Jis toks drąsus, toks geras, toks gražus! Jis labai gražus, tiesa? Bet tu tikriausiai kaip reikiant į jį neįsižiūrėjai, kitaip tikrai būtum įsimylėjusi, o tu juk neįsimylėjusi Trenko, ne? Tu dar papasakosi man, kaip jūs susipažinote ir kaip jis tau išgelbėjo gyvybę, bet tik ne dabar. Dabar aš neįstengsiu klausytis tavęs, aš turiu kalbėti pati, mano širdis kaip perpildyta taurė — jau taip ilgai ji džiūvo be lašo vilties. Aš noriu kalbėti, kalbėti nesustodama, palik mane ramybėje, fon Kleist. Aš turiu išlieti savo džiaugsmą, kitaip jis susprogdins man krūtinę. Bet tik uždaryk duris, stok į sargybą, saugok mane. Pagailėkite manęs, mano brangiosios draugės, juk aš tokia laiminga.

Ir princesė apsipylė ašaromis.

— Tai žinok,— tęsė ji po kelių akimirkų trūkčiojančiu nuo

verksmo balsu, bet su tuo pačiu susijaudinimu,— kad jis patiko man iš pirmo žvilgsnio. Jam tada buvo aštuoniolika, jis buvo dieviškai gražus ir taip puikiai išsilavinęs, nuoširdus, drąsus! Mane norėjo išleisti už švedų karaliaus! Bet kur ten! O mano sesuo Ulrika graužė nagus iš sielvarto, kad štai aš tapsiu karaliene, o ji liks senmergė: „Mieloji sese,— sakau aš jai,— galime sutvarkyti šį reikalą taip, kad visi būtų patenkinti. Švedijos valdovams reikalinga karalienė katalikė, o aš nenoriu atsižadėti savo tikėjimo. Jie nori turėti nuolaidžią romią karalienę, nesidominčią politika, o jei karaliene tapsiu aš, tai norėsiu viešpatauti. Tereikia man visa tai pasakyti pasiuntiniams, ir rytoj pat jie parašys savo valdovui, kad Švedijos sostui tinki tu, o ne aš". Pasakyta padaryta, ir dabar mano sesuo — Švedijos karalienė. Nuo tos dienos aš ėmiau apsimetinėti ir apsimetinėju kasdien iki šiol. Ach, Porporina, jūs manote, kad jūs aktorė? Ne, jūs nežinote, ką reiškia visą gyvenimą vaidinti savo rolę, vaidinti ją rytą, dieną ir neretai netgi naktį. Nes nėra žmogaus, kuris nešnipinėtų mūsų, nesistengtų atspėti mūsų minčių ir išduoti mus. Man teko apsimesti, kad esu nusivylusi ir įskaudinta, kai sesuo mano pačios pastangų dėka atėmė iš manęs Švedijos sostą. Aš turėjau vaidinti, kad nekenčiu Trenko, kad jis man juokingas, kad aš beveik tyčiojuosi iš jo ir dar dievai žino ką!.. Ir tai tuo metu, kai dievinau jį, buvau jo meilužė, svaigau nuo susižavėjimo ir meilės taip, kaip dabar svaigstu iš džiaugsmo! Ach, ne, deja! — labiau negu dabar!.. Bet Trenkas neturėjo mano valios ir atsargumo. Jis negimė princu ir nemokėjo taip apsimetinėti ir meluoti, kaip mokėjau aš. Karalius viską sužinojo ir, kaip paprastai daro karaliai, sumelavo — apsimetė, kad nieko nepastebi. Tačiau jis ėmė persekioti Trenką, ir šis gražuolis pažas, jo numylėtinis, pasidarė jo neapykantos ir pagiežos objektu. Brolis stengėsi jį visaip žeminti, elgėsi su juo negailestingai. Septynias dienas iš aštuonių Trenkas būdavo areštuotas. Bet aštuntąją vėl turėdavau jį savo glėby, nes jis nieko nebijo, niekad nenusimena. Na ar galima nesižavėti tokiu narsumu. Karalius sumanė pasiųsti jį su užduotim į užsienį. Ir kai Trenkas viską atliko lygiai taip puikiai kaip ir greitai, broliui užteko niekšiškumo apkaltinti jį, kad jis, girdi, perdavė mūsų tvirtovių planus ir atskleidė mūsų karines paslaptis savo bendravardžiui pusbroliui, tarnaujančiam pas Mariją Teresę. Tai buvo būdas ne tik išskirti mus visam laikui, nuteisus Trenką kalėti iki gyvos galvos, bet ir nuplėšti jam garbę, priversti jį žūti iš sielvarto, nevilties ir pykčio siaubingame kalėjime. Dabar pasakyk, ar galiu aš gerbti ir mylėti savo brolį. Sako, jis didis žmogus. O aš sakau jums — tai pabaisa! O, mergyte, saugokis pamilti jį, jis sulaužys tave kaip nendrės stiebelį! Tačiau reikia apsimetinėti, visą laiką apsimetinėti! Šioje atmosferoje, kurioj gyvename, net kvėpuoti tenka vogčiomis. Ir aš apsimetu dievinanti savo brolį. Aš jo mylimiausia sesuo, visi tai žino arba mano, kad žino... Jis apipila mane dėmesio ženklais.

Jis savo rankomis priskina man vyšnių San Susi soduose ir net atsisako jų pats, nors mėgsta labiau už viską pasaulyje, bet, prieš paduodamas kraitelę pažui atnešti man, suskaičiuoja vyšnias, kad pažas kokios nesuvalgytų pakeliui. Koks švelnus rūpestingumas! Koks paprastumas, vertas Henriko Ketvirtojo ir karaliaus Renė! Ir tuo pačiu metu jis laiko mano mylimąjį požemyje ir stengiasi jį pažeminti mano akyse, kad nubaustų už meilę jam! Koks jis kilnus, mano gerasis brolis! Ir kaip mes mylime vienas kitą!..

Tai sakydama princesė nublyško, jos balsas tapo vos girdimas ir visai užgeso; ji nutilo ir pasidarė visai balta. Ji buvo be sąmonės. Išsigandusi Porporina padėjo poniai fon Kleist atraišioti jos korsažą ir nunešti ją į lovą; čia ji kiek atsigavo ir vėl ėmė šnibždėti kažkokius nesuprantamus žodžius.

— Su Dievo pagalba priepuolis tuoj praeis,— pasakė ponia fon Kleist Porporinai.— Kai ji visai atsipeikės, aš pašauksiu kambarines. O jums, mielas kūdiki, būtina pereiti į muzikos saloną ir sudainuoti ką nors, kad girdėtų sienos, o tikriau, tarnai, sėdintys prieškambaryje. Juk karalius neišvengiamai sužinos, kad buvote čia, ir turi manyti, jog jūs su princese tik muzikavote, ir nieko daugiau. Princesė apsimes serganti, ir tai padės jai nuslėpti savo džiaugsmą. Niekas neturi pastebėti, kad ji žino apie Trenko pabėgimą. Ir jums šito negalima žinoti. Karaliui dabar, be abejo, viskas jau pranešta. Jis bus įpykęs ir ims mus įtarinėti. Būkite atsargi! Jeigu karalius sužinos, kad tai jūs perdavėte laišką princesei, žuvusios mes abi — ir jūs, ir aš. Šitoj šalyje moterys taip pat lengvai atsiduria tvirtovėje kaip ir vyrai. Jas tyčia užmiršta ten — visai kaip ir vyrus. Ir jos ten miršta — taip pat kaip vyrai. Aš įspėjau jus, likite sveika. Sudainuokite ką nors, o paskui išeikite be triukšmo, tačiau ir nesislėpdama. Mes nepasimatysime ištisą savaitę — to reikalauja atsargumas. Galite neabejoti princesės dėkingumu. Ji labai dosni ir moka atsilyginti už ištikimybę...

— Ach, ponia,— su liūdesiu paprieštaravo Porporina.— Jūs manote, kad mane gali paveikti grasinimai ir pažadai? Man gaila jūsų, jeigu jums kyla tokios mintys.

Vos gyva iš nuovargio ir pertekliaus jausmų, kuriuos ką tik patyrė kartu su princese, be to, dar neatsigavusi nuo savo pačios vakarykščio sukrėtimo, Porporina vis dėlto sėdo prie klavesino ir pradėjo dainuoti, o tuo tarpu durys už jos nugaros be garso atsivėrė, ir veidrodyje, netoli kurio stovėjo instrumentas, ji staiga pamatė greta savo atspindžio — karaliaus figūrą. Krūptelėjusi ji pakilo, bet karalius palietė kietais savo pirštais jos petį, tarsi įsakydamas vėl sėstis ir toliau dainuoti. Labai nenorom, suspausta širdimi ji prisivertė paklusti. Dar niekad ji nesijautė taip nenusiteikusi dainuoti, niekada Frydricho artumas neatrodė jai toks stingdantis, toks nesuderinamas su muzikiniu įkvėpimu.

— Atlikta buvo puikiai,— pasakė karalius baigusiai savo ištrauką Porporinai, kuri dainuodama su siaubu stebėjo, kaip karalius ant pirštų galų prisėlino prie pravirų savo sesers miegamojo durų, mėgindamas išgirsti, kas ten dedasi.— Deja, pridūrė jis,— aš pastebėjau, kad jūsų nuostabus balsas šiandien skambėjo ne taip gerai kaip paprastai. Jums derėtų ilsėtis, o ne vaikščioti čia dėl princesės Amalijos kaprizų, kuri pasikvietė jus, o pati net nesiklauso jūsų dainavimo.

— Jos karališkajai didenybei staiga pasidarė negera,— atsakė jaunoji mergina, išgąsdinta rūstaus ir niūraus karaliaus tono,— ir man buvo įsakyta toliau dainuoti, kad prablaškyčiau ją.

— Patikėkite, kad tuščiai stengiatės, ji visai nesiklauso,— sausai paprieštaravo karalius.— Ji sėdi ten ir šnabždasi sau su ponia fon Kleist. O jeigu taip, tai ir mudu galime pasišnekučiuoti, nekreipdami į jas dėmesio. Princesės liga, man rodos, nelabai rimta. Ko gero, jūsų lyties atstovės nepaprastai greitai metasi nuo vieno kraštutinumo prie kito. Vakar vakare atrodė, kad jūs mirštat. Kas galėjo įsivaizduoti, kad šiandien rytą ateisite čia linksminti mano sesers. Būkite tokia maloni ir paaiškinkite per kokį stebuklą čia atsidūrėte?

Apstulbinta klausimo, Porporina mintyse maldavo dangų apšviesti jai protą.

— Valdove,— atsakė ji, stengdamasi atrodyti rami,— aš ir pati nelabai suprantu, kaip tai atsitiko. Šiandien rytą man buvo pranešta, kad princesė norėtų turėti štai šitą partitūrą. Man atrodė, jog privalau nunešti natas pati. Ketinau palikti jas prieškambaryje ir tučtuojau išeiti. Čia mane pamatė ponia fon Kleist. Ji pranešė apie mane princesei Amalijai, ir, matyt, jos didenybė panoro pasižiūrėti, kaip aš atrodau iš arti. Man buvo liepta įeiti į kambarį. Princesė teikėsi su manimi pasikalbėti ir klausinėjo apie įvairių muzikinių ištraukų pobūdį. Paskui jai pasidarė bloga ir ji nutarė atsigulti, o man įsakė eiti ir sudainuoti štai šitą ariją. Dabar, tikiuosi, aš jau galėsiu eiti į repeticiją.

— Dar anksti,— pasakė karalius.— Nesuprantu, kodėl taip skubat, nors aš noriu pasikalbėti su jumis.

— Todėl, kad jūsų akivaizdoje visuomet bijau pasirodyti nepageidaujama.

— Mano mieloji, jums trūksta sveiko proto.

— Tuo labiau, valdove!

— Jūs liksite čia,— pasakė karalius, vėl pasodindamas ją prie fortepiono ir atsistodamas priešais.

O paskui, įsmeigęs į ją tėvišką, o gal inkvizitorišką žvilgsnį, paklausė:

— Ar tiesa visa tai, ką čia man prišnekėjot?

Porporina sutramdė pasišlykštėjimą, kurį jai visuomet kėlė melas. Ji jau ne kartą sakė sau, kad bus nuoširdi su šituo baisiu žmogumi, kai reikalas lies ją pačią, bet įstengs sumeluoti, jei to reikės, kad išgelbėtų jo aukas. Ir štai kritinė akimirka, kai val-

dovo palankumas galėjo virsti įtūžiu, nelauktai atėjo. Ji mielai paaukotų tą palankumą, kad tik nereiktų žeminti savęs apsimetinėjimu, bet nuo jos sumanumo ir savitvardos priklausė dabar ir Trenko, ir princesės likimas. Pasitelkusi visą savo aktorės meną, ji su šelmiška šypsena atlaikė erelišką karaliaus žvilgsnį. Beje, šią akimirką, jo žvilgsnis buvo panašesnis į vanago.

— Na,— tarė karalius,— kodėl gi jūs tylite?

— O kodėl jo didenybė karalius panoro gąsdinti mane, apsimesdamas abejojąs tuo, ką pasakiau?

— Jūs toli gražu neatrodote pabūgus. Priešingai. Šiandien jūs žvelgiate labai drąsiomis akimis.

— Valdove, bijomasi tik to, kurio nekenčiama. Kam gi jums norėti, kad bijočiau jūsų?

Frydrichui teko sutelkti visą savo šaltakraujiškumą, kad nepasiduotų susijaudinimui, kurį sukėlė šitie žodžiai — patys koketiškiausi iš visų, kuriuos jam iki šiol buvo pavykę išgauti iš Porporinos. Ir savo papratimu tučtuojau pakeitė temą, o tai yra didelis menas, daug sunkesnis, negu įprasta manyti.

— Kodėl jūs vakar vakare nualpote scenoje?

— Valdove, tai niekaip negali dominti jūsų didenybės ir liečia tiktai mane vieną.

— Ko jums šiandien uždavė, kad pasidarėte tokia iškalbinga?

— Aš įkvėpiau vieno flakono aromato ir patikėjau gerumu ir teisingumu to, kuris atnešė jį man.

— Ach štai kas! Jūs supratote tai kaip deklaraciją? — pasakė Frydrichas šaltai ir su kažkokia panieka.

— Saugok Dieve, ne! — pasibaisėjusi sušuko Porporina.

— Kodėl: „Saugok, Dieve"?

— Todėl, kad jūsų didenybės deklaracijos yra absoliučiai karinio pobūdžio, net tada, kai jos liečia damas.

— Jūs ne Rusijos karalienė ir ne Marija Teresė, tad kokį gi karą aš galiu jums paskelbti?

— Liūto karą su musele.

— Bet kas jums šiandien pasidarė, kad drįstate remtis šią pasakėčia? Juk muselė pražudė liūtą, neduodama jam ramybės.

— Na, tai, matyt, buvo koks nors apgailėtinas liūtas, įpykęs ir todėl silpnas. Ar galėjau aš atsiminti tą pabaigos moralą?

— O muselė buvo žiauri ir skaudžiai kandžiojosi. Ko gero, šitas moralas labiau tinka jums.

— Jūs taip manote, jūsų didenybe?

— Taip.

— Valdove, jūs sakote netiesą.

Frydrichas pagriebė jaunosios merginos ranką ir skaudžiai suspaudė. Šį keistą protrūkį sužadino ir pyktis, ir meilė. Porporinos veidas nė kiek nepasikeitė, ir, žiūrėdamas į jos paraudusią, patinusią ranką, karalius pridūrė:

— Jūs turite narsumo.

— Ne tiek jau daug, valdove, bet neapsimetinėju jo neturinti, kaip daro visi, kurie jus supa.

— Ką norite tuo pasakyti?

— Kad žmogus dažnai apsimeta negyvas, idant jo neužmuštų. Būdama jūsų vietoj, aš nenorėčiau garsėti tokiu grėsmingumu.

— Ką jūs įsimylėjus? — paklausė karalius, vėl nukreipdamas kalbą.

— Nieko, valdove.

— Jeigu taip, tai nuo ko jums būna nervų priepuoliai?

— Tai neturi įtakos Prūsijos likimui, o todėl karaliui to nebūtina žinoti.

— Tai jūs manote, kad su jumis kalba karalius?

— Aš niekad neišdrįsčiau to užmiršti.

— Ir vis dėlto privalote užmiršti. Karalius niekada neims kalbėtis su jumis — juk gyvybę jūs išgelbėjote ne karaliui.

— Bet aš nematau čia barono fon Kreico.

— Tai priekaištas? Jeigu taip, jūs neteisi. Ne karalius vakar buvo atėjęs paklausti apie jūsų sveikatą. Tai buvo kapitonas Kreicas.

— Šitas skirtumas man sunkiai suvokiamas, pone kapitone.

— Tai pasistenkite suvokti jį. Žiūrėkite — kai aš užsidėsiu skrybėlę štai taip, truputį ant kairiojo šono, būsiu kapitonas, o kai truputį ant dešiniojo — karalius. O jūs atitinkamai būsite tai Konsuela, tai Porporina.

— Aš supratau, valdove, bet, deja! Man tai neįmanoma. Jūsų didenybė gali būti kuo nori — dviem asmenim, trim, šimtu, o aš moku būti tiktai savimi.

— Netiesa. Teatre, savo draugų aktorių akivaizdoje, jūs nekalbėtumėte su manim taip kaip dabar.

— Nebūkite tuo toks tikras, valdove.

— Bet kas gi jums darosi? Matyt, pats velnias jus šiandien apsėdo!

— Dalykas tas, kad jūsų didenybės skrybėlė nepakreipta dabar nei į kairę, nei į dešinę, ir aš nežinau, su kuo kalbuosi.

Pavergtas Porporinos žavesio, kurį šią akimirką pajuto ypač stipriai, karalius su geraširdiška ir linksma veido išraiška pakėlė ranką ir taip smarkiai pakreipė skrybėlę ant kairiosios ausies, kad jo rūstus veidas tapo juokingas. Jam labai norėjosi suvaidinti paprastą mirtingąjį ar karalių, išėjusį atostogų, bet staiga jis prisiminė, jog atėjo čia visai ne linksmintis, o tam, kad įsiskverbtų į Kvedlinburgo abatės paslaptis, ir piktu staigiu judesiu jis visai nusiėmė skrybėlę, jo šypsena užgeso, kakta susiraukė, jis atsistojo ir metęs dainininkei: „Būkite čia, aš dar grįšiu", nuėjo pas princesę, kuri drebėdama laukė jo pasirodymo. Ponia fon Kleist, girdėdama, kad karalius kalbasi su Porporina, bet nedrįsdama pasitraukti nuo princesės lovos, stengėsi pasi-

klausyti pokalbio, tačiau veltui — kambariai buvo per daug dideli, ir jai nepavyko sugauti nė žodžio. Iš baimės ji vos kvėpavo.

Porporina irgi drebėjo suprasdama, kas dabar gali atsitikti. Paprastai kalbėdama su karaliumi ji būdavo rimta, pagarbi ir nuoširdi, bet šiandien, trokšdama atitraukti jį nuo pavojingo tardymo, ji prisivertė elgtis apsimestinai koketiškai ir, ko gero, per daug guviai. Ji tikėjosi šitaip apsaugoti nuo kančių jo nelaimingą seserį. Bet Frydrichas buvo ne toks, kad užmirštų savo ketinimus, ir visos vargšelės pastangos atsitrenkė į despoto atkaklumą. Mintyse jinai prašė Dievą padėti princesei Amalijai, nes puikiai suprato, kad, liepdamas jai neišeiti, karalius nori palyginti jos paaiškinimus su tais, kurie buvo paruošti gretimame kambaryje. Ji dar labiau tuo įsitikino pamačiusi, kaip rūpestingai jis uždarė paskui save duris. Apie ketvirtį valandos ji prasikamavo laukdama, karštligiškai jaudindamasi ir drebėdama dėl šios intrigos, į kurią buvo įtraukta, nepatenkinta vaidmeniu, kurį teko suvaidinti, su siaubu prisimindama užuominas apie galimą karaliaus meilę jai — šitos užuominos pastaruoju metu ėmė sklisti iš visų pusių — ir lygindama jas su ką tik karštose karaliaus kalbose praslydusiu susijaudinimu, tarsi patvirtinančiu šią prielaidą.

VI

Bet, Dieve mano, argi paties rūsčiausio dominikono, net jei jis tikras inkvizitorius, išradingumas įstengs rungtis su išradingumu trijų moterų, jeigu meilė, baimė ir draugystė kuždа joms visoms tą patį išsigelbėjimo būdą. Veltui Frydrichas griebėsi pačių įvairiausių gudrybių — meilaus nuoširdumo, įžeidžiamos ironijos, netikėtų klausimų, apsimestinio abejingumo, netiesioginių grasinimų — niekas nepadėjo. Ir ponios fon Kleist, ir princesės Amalijos lūpose nuskambėjo lygiai toks pat Konsuelos apsilankymo paaiškinimas, kokį taip vykusiai sugalvojo Porporina. Jis buvo pats natūraliausias, pats panašiausias į teisybę. Pavaizduoti viską kaip atsitiktinumą — kas gali būti protingiau. Atsitiktinumui nebūtina logika, prie kurios lengva prikibti.

Pavargęs nuo kovos, karalius pasidavė, o gal tik nusprendė pakeisti taktiką. Šiaip ar taip, jis sušuko:

— Bet juk aš visai užmiršau Porporiną! Mieloji sesute, dabar jums jau geriau, pakvieskite ją čia — jos plepėjimas išblaškys jus.

— Aš noriu miego,— atsakė princesė, bijodama, kad čia kažkokios pinklės.

— Tada atsisveikinkite su ja ir pati paleiskite namo.

Tai sakydamas Frydrichas, aplenkdamas ponią fon Kleist, atlapojo duris ir pašaukė Porporiną.

Bet, užuot paleidęs namo, karalius staiga užmezgė su ja rimtą kalbą apie vokiečių ir italų muziką, o kai tema išseko, staiga tarė:

— Ach, tiesa, sinjora Porporina, aš ir užmiršau pranešti jums vieną naujieną. Manau, kad džiuginančią. Jūsų draugas baronas fon Trenkas jau laisvas.

— Kuris baronas fon Trenkas, jūsų didenybe? — paklausė jaunoji mergina su puikiai suvaidintu naivumu.— Aš pažįstu du, ir abu kalėjime.

— O, vienas Trenkas taip ir gaus galą Špilberge. Laisvėje yra Prūsijos Trenkas.

— Leiskite jums už tai padėkoti, jūsų didenybe,— atsakė Porporina.— Štai kur teisingas ir garbingas poelgis.

— Dėkoju už komplimentą, madmuazele. O ką apie tai manote jūs, mieloji sesute?

— Apie ką jūs? — paklausė princesė.— Aš buvau užsnūdusi.

— Aš kalbėjau apie jūsų protežė, gražuolį Trenką, kuris perlipo kalėjimo sieną ir pabėgo iš Glaco.

— Na ir gerai padarė,— abejingai atsakė Amalija.

— Ne, labai blogai,— sausai prieštaravo karalius.— Jo bylą kaip tik buvo ketinama peržiūrėti, ir galbūt jis būtų įstengęs išsiteisinti dėl jį slegiančių kaltinimų. Pabėgimas patvirtina, kad jis kaltas.

— Na, jei taip, tai aš jo išsižadu,— vis taip pat abejingai pasakė Amalija.

— O štai madmuazelė Porporina ir toliau pasiryžusi jį ginti,— pasakė Frydrichas.— Tai matyti iš jos akių.

— Todėl, kad aš negaliu patikėti išdavyste,— pasakė ji.

— Ypač kai išdavikas toks gražuolis? Ar jums žinoma, sesute, kad madmuazelė Porporina gana artima su baronu fon Trenku?

— Tuo geriau jai,— šaltai pareiškė Amalija.— Tačiau jei šis žmogus negarbingas, vis dėlto patarčiau užmiršti jį. O dabar madmuazele, sudie — aš pavargau. Prašyčiau aplankyti mane po keleto dienų — jūs padėsite išnagrinėti šią partitūrą. Atrodo, ji labai puiki.

— Jūs vėl pamėgote muziką,— tarė karalius.— O man atrodė, kad visai užmetėte ją.

— Noriu pamėginti vėl pamuzikuoti ir tikiuosi, mielas broli, jūsų pagalbos. Sako, jūs padarėte didelę pažangą ir, vadinasi, galėtumėt dabar pamokyti mane.

— Mudu drauge imsim pamokas iš sinjoros. Aš atvešiu jums ją.

— Puiku. Jūs suteiksite man didelį malonumą.

Ponia fon Kleist palydėjo Porporiną iki prieškambario, ir greitai ši atsidūrė visiškai viena kažkokiuose ilguose koridoriuose, nesusigaudydama, kur ieškoti išėjimo iš rūmų ir visiškai užmiršusi, kokiu keliu atėjo.

Karaliaus rūmuose griežtai laikytasi taupumo, ir viduje tebuvo labai mažai liokajų. Porporina nesutiko nė vieno, ji neturėjo ko paklausti kelio ir klaidžiojo kur pakliuvo po niūrų, erdvų pastatą.

Tebegyvendama šio ryto įvykiais, nusilpusi iš nuovargio, alkana — ji nieko neturėjo burnoje nuo vakar — Porporina jautėsi lyg apsvaigusi, tačiau, kaip kartais atsitinka tokiais atvejais, liguistas susijaudinimas dar palaikė jos fizines jėgas ir ji ėjo net sparčiau negu būdama rami. Persekiojama įkyrių minčių, kurios kankino ją nuo vakar vakaro, ji visiškai užmiršo, kur yra, pasiklydo, vaikščiojo galerijom ir kiemeliais, grįžo atgal, nusileido žemyn ir vėl pakilo laiptais, įvairiose vietose susitiko kažkokių žmonių, nesusiprotėdama paklausti jų kelio, ir pagaliau, lyg atsibudusi iš miego, atsidūrė prie įėjimo į didelį kambarį, apstatytą keistais, nežinia kokios paskirties daiktais, o ant tos patalpos slenksčio stovėjo rimtas ir pagarbus ponas, kuris, mandagiai nusilenkęs, pakvietė ją įeiti.

Porporina pažino mokytąjį akademiką Štosą, retenybių kabineto ir rūmų bibliotekos saugotoją. Jis keletą kartų buvo atėjęs pas ją, prašydamas padėti sutvarkyti brangias rankraštines natas — Reformacijos pradžios protestantų muziką, tikrus kaligrafijos perlus, kuriais jis praturtino karališkąją biblioteką. Sužinojęs, kad dainininkė neranda išėjimo iš rūmų, jis tučtuojau pasisiūlė palydėti ją namo, bet kartu ėmė taip atkakliai prašyti ją bent prabėgomis apžiūrėti jo nepaprastąjį kabinetą, kuriuo pelnytai didžiavosi, kad Porporina neįstengė atsisakyti ir, remdamasi į jo ranką, ėmė vaikščioti po kambarį. Porporina dabar visai nebuvo nusiteikusi tokiai apžiūrai, tačiau lengvai, kaip ir visos artistinės prigimtys, pasiduodama įspūdžiams, ji netrukus susidomėjo tuo, kas jai buvo rodoma, ir ypač jos dėmesį patraukė vienas daiktas, prie kurio stabtelėjo garbusis mokslo vyras.

— Štai šitas kovos būgnas,— pasakė jis,— iš pirmo žvilgsnio niekuo nepasižymi. Aš netgi įtariu, kad tai ne originalas, ir vis dėlto šis senovės paminklas — labai garsus. Neabejotina viena — rezonuojančioji jo dalis padaryta iš žmogaus odos, kuo jūs pati galite įsitikinti pagal iškilias krūtinės muskulų linijas. Tas trofėjus, jo didenybės paimtas Prahoje karo, kurį jis neseniai sėkmingai pabaigė, metu, aptrauktas, kaip manoma, Jano Žižkos oda. Čekai tikina, kad grėsmingi šio būgno garsai priversdavo bėgti jų priešus, kad jie iššaukdavo šmėklas jų vadų, žuvusių už šventą reikalą, ir darė dar daug kitokių stebuklų. Bet jau nekalbant apie tai, kad šiais puikiais proto viešpatystės laikais, kuriais mes turime laimę gyventi, tokie prietarai nusipelno tik paniekos, ponas Lanfanas, jos didenybės motinos karalienės nuodėmklausys, parašęs visų giriamą husitų istoriją, tvirtina, kad Janas Žižka buvo palaidotas su savo oda ir kad, vadinasi, ... man rodos, madmuazele, jūs išblyškote... Jums negera? Ar gal

to neįprasto daikto vaizdas sukėlė jums nemalonų jausmą? Juk Žižka buvo baisus piktadarys ir nuožmus maištininkas...

— Galbūt, — atsakė Porporina,— bet aš gyvenau Čekijoje ir girdėjau ten, jog Žižka buvo didis žmogus. Jo atminimas iki šiol gerbiamas jo šalyje taip kaip Prancūzijoje Liudviko Keturioliktojo, ir čekai laiko Žižką tėvynės išgelbėtoju.

— Deja! Negalima pasakyti, kad jis tikrai išgelbėjo ją,— su šypsena paprieštaravo ponas Štosas.— Ir kiek aš nemėginau mušti per aidžią Čekijos išlaisvintojo krūtinę, man nepavyko iškviesti net jo šmėklos, kuri dabar gėdingai kalinama jo palikuonių nugalėtojo nelaisvėje.

Po šitų žodžių, ištartų pamokomu tonu, garbingasis ponas Štosas subarbeno pirštais į būgno paviršių ir pasigirdo duslus grėsmingas garsas, tarsi per laidotuvių maršą. Bet čia staiga mokytasis senienų saugotojas nutraukė savo nelabą pramogą, nes Porporina netikėtai veriamai suriko ir, puolusi į senio glėbį, įsikniaubė jam į petį lyg išsigandęs vaikas, pamatęs kažką nepaprasto ir baisaus.

Garbusis ponas Štosas apsidairė aplinkui, nesuprasdamas, iš kur toks staigus išgąstis, ir pamatė ant slenksčio stovintį žmogų, kurio vaizdas jam kėlė tik panieką. Ponas Štosas jau ketino mostelėti jam, kad eitų sau, bet tas ir pats praėjo pro šalį, o tuo tarpu Porporina vis dar nebuvo pakėlusi galvos.

— Tikrai, madmuazele, nesuprantu, kas jums pasidarė,— pasakė ponas Štosas, privesdamas Porporiną prie kėslo, į kurį ji tuoj pat be jėgų susmuko, visa drebėdama.— Aš nepastebėjau nieko, kas galėtų sukelti tokį susijaudinimą.

— Jūs nieko nematėte? Jokio žmogaus? — paklausė Porporina išblėsusiu balsu ir sutrikusia veido išraiška.— Ten, šalia tų durų... Jūs nepastebėjote ten žmogaus, kuris žiūrėjo į mane baisiu žvilgsniu?

— Aš puikiai jį mačiau — jis dažnai vaikščioja rūmuose. Gal jis ir norėtų atrodyti baisus, kaip jūs teikėtės pasakyti, bet mane jis menkai tegąsdina ir aš nesu iš tų, kuriuos jis vedžioja už nosies.

— Tai jūs matėte jį? Ach, pone, vadinasi, jis tikrai stovėjo ten? Man nepasivaideno? O, Dieve, ką gi tai reiškia?

— Tai reiškia, kad naudodamasis ypatinga globa, kurią jam teikia viena šviesiausioji princesė,— manau, ji labiau smaginasi jo keistybėmis, negu tiki jomis,— jis pasirodė rūmuose ir dabar eina į jos karališkosios didenybės kambarius.

— Bet kas jis toks? Koks jo vardas?

— Tai jūs jo nepažįstate? Tada kodėl taip išsigandote?

— Dėl Dievo meilės, pone, pasakykite man, kas šitas žmogus?

— Bet juk tai Trismegistas, princesės Amalijos burtininkas. Vienas iš tų šarlatanų, kurie moka pranašauti ateitį, sužinoti, kur

paslėpti lobiai, gaminti auksą ir turi tūkstančius kitų talentų, labai vertintų čionykštės visuomenės prieš Frydricho Didžiojo įžengimą į sostą. Jūs, žinoma, girdėjote, kad Kvedlinburgo abatė turi polinkį...

— Taip taip, aš žinau, kad ji domisi kabalistika — tikriausiai tiesiog iš smalsumo.

— O, žinoma! Argi galėtume įtarti, kad apsišvietusi, puikiai išsilavinusi princesė rimtai užsiiminėtų tokiom kvailystėm?

— Tai jūs, pone, pažįstate šį žmogų?

— Suprantama. Ir seniai. Štai jau ketveri metai, kai jis pasirodo čia ne rečiau kaip vieną kartą per šešis ar aštuonis mėnesius. Būdas jo taikus, jis nesikiša į dvaro intrigas, ir todėl jo didenybė karalius, nenorėdamas atimti iš mylimos sesers nekaltos pramogos, pakenčia jo buvimą mieste ir net leidžia ateiti į rūmus, kada jam šauna į galvą. Trismegistas nepiktnaudžiauja karaliaus pasitikėjimu ir mūsų šalyje savo vadinamuoju menu užsiima tik jos didenybei stebint. Jį globoja ir už jį laiduoja ponas Golovkinas. Tai viskas, ką žinau apie Trismegistą. Bet pasakykite, sinjora, kodėl visa tai jus taip domina?

— Patikėkite, pone, manęs tai nė kiek nedomina, ir kad jūs nepalaikytumėte manęs beprote, prisipažinsiu, jog šitas žmogus pasirodė man — be abejo, aš suklydau — stulbinamai panašus į vieną asmenį, kuris buvo man kažkada brangus, yra brangus net ir dabar — juk mirtis nenutraukia draugystės ryšių, tiesa?

— Tai kilnus jausmas, visiškai vertas jūsų, sinjora. Tačiau jūs patyrėte didelį susijaudinimą ir dabar vos laikotės ant kojų. Tad leiskite man palydėti jus namo.

Parvykusi Porporina atsigulė į lovą ir išgulėjo keletą dienų, kankinama karštligės ir nepaprastai stipraus nervinio sukrėtimo. Jau sveikdama ji gavo raštelį nuo ponios fon Kleist, kuriame buvo kviečiama pas ją aštuntą valandą vakaro pamuzikuoti. Muzika pasirodė esanti tik dingstis slapta įvesti ją į rūmus. Visokiais paslaptingais koridoriais damos drauge prasigavo pas princesę, kuri sutiko jas pasipuošusi žaviu apdaru, nors kambarys buvo vos apšviestas, o tarnai paleisti visam vakarui tuo pretekstu, kad jų ponia nesveikuoja. Princesė pasisveikino su Porporina nepaprastai meiliai ir, draugiškai paėmusi ją už parankės, atsivedė į gražų apskritą kambarį, apšviestą penkiomis dešimtimis žvakių; čia su skoniu ir prabanga buvo paruošta prašmatni vakarienė. Prancūzų *rokoko* dar nebuvo spėjęs prasiskverbti į Prūsijos rūmus. Be to, tuomet buvo priimta rodyti didžiausią panieką Prancūzijos dvarui ir visi stengėsi pamėgdžioti Liudviko XIV amžiaus tradicijas. Frydrichas, kuris slapta stengėsi panėšėti į šį didįjį karalių, atsiliepdavo apie jį su atviru ir begaliniu susižavėjimu. Princesė Amalija visgi apsirengė pagal paskutinę madą, ir nors jos tualetas buvo kuklesnis negu ponios Pompadur apdarai, ji dėl to neatrodė mažiau spindinti. Po-

nia fon Kleist irgi dėvėjo žavią suknelę, o tuo tarpu stalas buvo padengtas tik trims asmenims ir nesimatė nė vieno tarno.

— Jūs stebitės mūsų nedidele puota,— nusijuokė princesė.— Tai štai jūs nustebsite dar labiau, kai sužinosite, kad mes vakarieniaujam tik trise ir pačios patarnausime viena kitai. Be to, viskas pagaminta mūsų rankomis — mano ir ponios fon Kleist. Pačios padengėm stalą, pačios užžiebėm žvakes, ir niekad dar man nebuvo taip linksma. Pirmą kartą gyvenime aš pati susišukavau, pati apsirengiau, ir, man rodos, aš apsirengusi ir susišukavusi geriau negu bet kada anksčiau. Žodžiu, mes linksminsimės *inkognito!* Karalius naktį praleis Potsdame, karalienė yra Šarlotenburge, mano seserys vieši pas motiną karalienę, broliai kažkur dingo, rūmuose nėra nieko, išskyrus mane. Visi mano mane sergant, ir aš noriu pasinaudoti šia laisvės naktim ir pajusti, jog vis dėlto dar gyvenu, ir su jumis dviem (vieninteliėmis būtybėmis pasaulyje, kuriomis galiu pasikliauti) atšvęsti savo mielojo Trenko pabėgimą. Taigi mes gersime šampaną, ir jeigu viena iš mūsų apsvaigs, dvi kitos išlaikys tai paslaptyje. Taip taip, garsiosios „filosofinės" Frydricho vakarienės nublanks šalia nuostabaus mūsų pasilinksminimo. Žvakių spindėjimas glosto akį, gėlės kvepia, patiekalai rinktiniai, o svarbiausia jūs, jūs abi, dailios kaip angelai — ir fon Kleist, ir tu.

Jos sėdo už stalo, ir Porporina pamatė visai jai nepažįstamą princesę. Šiandien Amalija buvo gera, meili, natūrali, linksma, angeliškai daili, žodžiu, tokia pat žavinga kaip geriausiomis savo ankstyvosios jaunystės dienomis. Jinai skendėjo palaimoje, ir ta palaima buvo tyra, kilni ir nesavanaudiška. Mylimasis — kažkur toli, jo kančios pasibaigė, ir jo meilužė, švytėdama iš laimės, dėkojo likimui.

— Ach, kaip man su jumis gera! — kartojo ji, sėdėdama tarp dviejų savo patikėtinių, kurios drauge su ja sudarė patį žaviausią, patį subtiliausią ir koketiškiausią trio, koks tik kada nors slėpėsi nuo vyrų akių.— Aš jaučiuosi tokia pat laisva, koks laisvas šią minutę yra Trenkas. Tokia pat gera, koks jis buvo visada ir kokia aš jau nesitikėjau kada nors tapti! Glaco tvirtovė kankino mane, nepaleisdama nė akimirkos. Per nakties košmarus ji visu akmeniniu savo svoriu užguldavo krūtinę. Aš šaldavau pūkiniuose pataluose, įsivaizduodama, kaip tas, kurį myliu, dreba ant drėgnų akmens plokščių niūriame kalėjime. Ach, brangioji Porporina, įsivaizduokite siaubą, kurį jauti nuolat sau kartodama: „Visas šitas kančias jis kenčia per mane, tai mano lemtingoji meilė stumia jį gyvą į kapą!" Ši mintis tarsi nuodingas harpijos alsavimas lydėjo kiekvieną mano žingsnį... Įpilk man šampano, Porporina. Aš anksčiau jo nemėgau, o pastaruosius dvejus metus gėriau tik vandenį. Bet dabar jis gardus kaip nektaras. Taip taip, aš vėl regiu, girdžiu, kvėpuoju; bejausmė statula, numirėlė, kuria aš buvau, vėl tapo gyva moterim.

Tad susidaužkim — pirmiausia į Trenko sveikatą, paskui į kartu su juo pabėgusio draugo sveikatą. Mes dar susidaušim į sveikatą gerųjų sargybinių, leidusių jam pabėgti, ir galų gale į sveikatą mano brolio Frydricho, kuriam nepavyko sukliudyti Trenkui. Ne, nė viena liūdna mintis neaptemdys šios dienos šventės. Aš jau niekam nejaučiu apmaudo. Atrodo, aš myliu net karalių. Taigi į karaliaus sveikatą, Porporina, tegyvuoja karalius!

Pasitenkinimas, kurį dvi žavingos viešnios jautė, matydamos vargšės princesės džiūgavimą, buvo dar stipresnis dėl Amalijos paprasto elgesio ir tos visiškos lygybės atmosferos, kurią jinai sukūrė aplink save. Kai ateidavo eilė, ji pakildavo, pakeisdavo lėkšteles, pati prapjaudavo tortus, su jaudinančiu vaikišku džiaugsmu patarnaudavo savo draugėms.

— O, jeigu aš ir negimusi gyvenimui, kur viešpatauja lygybė,— kalbėjo jinai,— tai meilė atvėrė man jo esmę, o skausmas, kurį patyriau per savo titulą, parodė man visą prietarų, susijusių su kilme ir rangais, absurdiškumą. Mano seserys visai kitokios. Sesuo fon Anspach geriau pakils į ešafotą, negu pirmoji nusilenks nekarališkam asmeniui. Kita sesuo, Baireito markgrafienė (Voltero draugijoje ji vaidina filosofę ir laisvamanę), išdraskytų akis kiekvienai hercogienei, kuri išdrįstų nešioti nors coliu ilgesnį šleifą negu jos. Ir visa tai todėl, kad jos nėra mylėjusios! Visą savo gyvenimą jos praleis beorėje erdvėje, vadinamoje „orumu, kurio reikalauja rangas". Taip ir numirs didingos lyg mumijos. Tiesa, joms niekad negrės mano kartūs sielvartai, bet per visą savo gyvenimą, paaukotą etiketui ir dvaro iškilmėms, jos niekad nepajus tokių nerūpestingų, linksmų ir pilnų pasitikėjimo valandėlių, kokiomis dabar mėgaujamės mes! Brangiosios draugužės, tegul mano šventė tampa dar džiaugsmingesnė,— sakykite man šiandien tu. Aš noriu jums būti Amalija. Jokių didenybių! Tiesiog Amalija. Aha, fon Kleist, matau, kad tu nori atsisakyti. Rūmų gyvenimas sugadino tave, norom nenorom tu prisikvėpavai jo nuodingų garų. Na, o tu, brangioji Porporina? Tiesa, tu aktorė, bet, man rodos, tavo tokia harmoninga prigimtis ir tu išpildysi mano norą.

— Taip, brangioji Amalija, mielai, jeigu tuo suteiksiu tau malonumą,— juokdamasi atsakė Porporina.

— O dangau! — sušuko princesė.— Kad tu žinotum, ką aš jaučiu, kai girdžiu šitą „tu", kai vadini mane Amalija! Amalija, — o kaip skamba šitas vardas jo lūpose! Kai šį vardą tardavo jis, man rodėsi, kad tai pats gražiausias, pats švelniausias vardas, kokiu tik kada nors buvo vadinta moteris.

Palengva princesės dvasinis pakilimas pasiekė tokį laipsnį, kad ji užmiršo apie save ir ėmė galvoti apie drauges. Ir kai jai pavyko pasijusti lygiai joms, ji pasidarė tokia kilni, tokia laiminga, tokia gera, kad nejučia nusimetė kartėlio ir tulžies šarvus, kuriais ją apkaustė aistros ir sielvarto metai. Ji liovėsi kal-

bėjusi apie save ir tik apie save, nustojo gėrėtis savo elgesio nuoširdumu ir paprastumu, ėmė klausinėti ponią fon Kleist apie jos šeimą, apie gyvenimo aplinkybes, apie jausmus, ko nebuvo dariusi nuo to laiko, kai savos kančios užstojo jai visą pasaulį. Paskui ji panoro susipažinti ir su artistų gyvenimu, su jausmais, kuriuos jie patiria scenoje, sužinoti, apie ką galvoja ir ką mėgsta Porporina. Kupina pasitikėjimo, ji ir pati jį spinduliavo ir, su didžiausiu džiaugsmu skaitydama svetimose širdyse, ji įsitikino, kad šios dvi būtybės, kurios iki šiol jai atrodė visai kitokios, ne tokios kaip jinai, iš tikrųjų niekuo nuo jos nesiskiria, kad Dievo akyse jos lygiai taip pat vertos pagarbos, taip pat apdovanotos gamtos,— žodžiu, šios būtybės tokios pat reikšmingos pasaulyje kaip ir jinai pati, seniai jau įtikėjusi esanti pranašesnė už visus kitus.

Ypač ją apstulbino Porporina, kurios nuoširdūs atsakymai ir mielas atvirumas pripildė ją susižavėjimo ir simpatijos.

— Tu tiesiog angelas,— pasakė ji.— Ir tai tu, aktorė! Tavo žodžiuose ir mintyse daugiau taurumo negu žodžiuose ir mintyse visų tų karūnuotų asmenų, kuriuos aš pažįstu. Tu įkvėpi man begalinę pagarbą, aš tiesiog įsimylėjau tave. Bet ir tu turi pamilti mane, puikioji Porporina. Atverk man širdį, papasakok apie savo gyvenimą, apie savo kilmę, išsiauklėjimą, apie savo pomėgius, netgi apie savo klaidas, jeigu tu jų esi padariusi. Bet tai galėjo būti tik garbingos klaidos, tokios kaip manoji, o manoji visai neslegia man sąžinės: ji yra mano širdies šventenybė. Dabar vienuolika valandų, prieš akis dar visa naktis, o mūsų mažytė „orgija" jau baigiasi ir aš matau, kad antrasis šampano butelis liks neišgertas. Prašau tave, papasakok savo istoriją. Man rodos, kad jei pažinsiu tavo širdį, jeigu išvysiu tavo gyvenimo vaizdą, kur viskas man bus nauja ir nepažįstama, tai daug geriau imsiu suprasti, koks tikrasis mūsų gyvenimo tikslas, negu supratau per savo visus nevaisingus apmąstymus. Aš jaučiu, kad įstengsiu klausytis tavęs taip įdėmiai, su tokiu susidomėjimu, su kokiu niekad anksčiau negalėjau klausyti apie nieką, kas nesusiję su mano aistra. Ar išpildysi mano prašymą?

— Aš mielai tai padaryčiau, princese...— pradėjo Porporina.

— Princese? Ką tu turi omeny? — šelmiškai nutraukė ją princesė Amalija.

— Aš noriu pasakyti, mieloji Amalija,— tęsė Porporina,— kad mielai padaryčiau tai, jei nebūtų mano gyvenime vienos paslapties, labai svarbios, netgi baisios paslapties, su kuria siejasi visa kita, ir niekada joks poreikis išsilieti, atverti širdį neprivers manęs išduoti jos.

— Tai žinok, brangus kūdiki, kad jinai man žinoma, toji tavo paslaptis. Ir jeigu nepasakiau tau apie ją vakarienės pradžioje, tai tik vengdama pasirodyti nekukli. Tačiau dabar matau, kad mūsų draugystė leidžia pamiršti šitą baimę.

— Jums žinoma mano paslaptis! — sušuko apstulbusi Porporina.— O princese, atleiskite, bet man rodos, kad tai neįmanoma.

— Bauda! Tu vėl pavadinai mane princese.

— Atleisk, Amalija, bet tu negali žinoti mano paslapties, jeigu tik iš tikrųjų nepalaikai ryšio su Kaliostru, kaip daug kas tikina.

— Aš jau seniai žinojau apie tavo nuotykį su Kaliostru ir degiau iš nekantrumo patirti smulkmenas, bet, kartoju, šiandien mane skatina ne smalsumas, o draugystė. Ir štai, kad padrąsinčiau tave, pasakau — nuo šiandien ryto aš puikiai žinau, kad sinjora Konsuela Porporina gali, jei panorės, teisėtai nešioti Rudolštadto grafienės titulą.

— Dėl visko, kas šventa, princese... Ne, Amalija... Kas galėjo papasakoti jums.

— Mieloji Rudolštadt, nejaugi tu nežinai, kad mano sesuo, Baireito markgrafienė, dabar Berlyne?

— Žinau.

— Ir su ja daktaras Siupervilis.

— Ach, štai kaip! Siupervilis sulaužė savo žodį, savo priesaiką. Jis viską papasakojo!

— Nusiramink. Jis papasakojo tik man, ir, be to, kaip didelę paslaptį. Beje, nesuprantu, kodėl tu taip bijai paskelbti viešai šį dalyką — juk iš jo paaiškėja geriausios tavo prigimties savybės, o pakenkti šitai jau niekam negali. Visi Rudolštadtų šeimos nariai mirę, išskyrus senąją kanauninkę, bet ir ta, žinoma, neužtruks ilgai šioje žemėje. Tiesa, pas mus, Saksonijoje, gyvena kunigaikščiai Rudolštadtai, tavo artimi giminaičiai — trečios eilės broliai. Jie labai didžiuojasi savo pavarde, bet jeigu tave palaikys karalius,— tai šitą pavardę turėsi tu, ir jie nedrįs protestuoti... Beje, galbūt tu vis dar esi linkusi turėti Porporinos vardą? Jis nė kiek ne menkesnis ir daug gražiau skamba.

— Taip, toks iš tikrųjų yra mano noras, kad ir kas atsitiktų,— atsakė dainininkė.— Bet aš labai norėčiau sužinoti, kokia proga ponas Siupervilis papasakojo jums apie viską. Kai aš tai sužinosiu ir mano sąžinės neslėgs duota priesaika, pažadu jums... pažadu tau smulkiai papasakoti apie šią liūdną ir keistą santuoką.

— Štai kaip tai atsitiko,— pasakė princesė.— Viena iš mano freilinų susirgo, ir aš paprašiau perduoti Siuperviliui — o man jau buvo pranešta, kad jis yra rūmuose kaip mano sesers daktaras, — kad jis užvažiuotų aplankyti ligonės. Siupervilis — protingas žmogus, ir aš pažinojau jį dar tada, kai jis nuolat čia gyveno. Jis niekad nemėgo mano brolio, tad tuo patogiau buvo užmegzti su juo šneką. Atsitiktinai kalba pasuko apie muziką, operą ir, vadinasi, apie tave. Aš taip jam išgyriau tave, kad jis — gal norėdamas padaryti man malonumą, o gal nuoširdžiai — pralenkė mane ir ėmė kelti tave iki debesų. Aš klausiausi jo su di-

deliu malonumu, bet pastebėjau, kad jis kažką nutyli; jis darė užuominas apie kažkokius romantiškus, netgi nepaprastus įvykius, atsitikusius tavo gyvenime, ir apie tokį dvasios kilnumą, kokio aš, kad ir kokia tau palanki būdama, negaliu net įsivaizduoti. Prisipažinsiu, labai jį prispyriau, ir jo pateisinimui galiu pasakyti, kad teko ilgai jį įkalbinėti. Galų gale, kai pasižadėjau niekam neišduoti paslapties, jis papasakojo apie tavo santuoką su mirštančiu Rudolštadtu ir apie tai, kad tu kilniai atsižadėjai visų teisių ir privilegijų. Dabar matai, kad gali ramia sąžine papasakoti man visa kita, jeigu neturi kitokių priežasčių tai slėpti.

— Gerai,— po trumpos pauzės tarė Porporina, nugalėjusi susijaudinimą,— šitas pasakojimas neišvengiamai pažadins man sunkius prisiminimus, ypač sunkius nuo tada, kai gyvenu Berlyne, bet aš atsiliepsiu pasitikėjimu į tą palankumą ir susidomėjimą, kurį jūsų didenybė... tai yra mano mieloji Amalija man parodė.

VII

— Aš gimiau viename Ispanijos kampelyje. Gerai nežinau, kur būtent ir kuriais metais tai buvo, bet dabar man dvidešimt treji ar dvidešimt ketveri. Mano tėvo vardas man nežinomas, ir manau, kad mano motina irgi nežinojo, kas jos tėvai. Venecijoje ją vadino Zingara — čigone, o mane Zingarella — čigonaite. Mano globėja motinos pageidavimu tapo Maria del Consuelo, kas prancūziškai reikštų Paguodos Dievo Motina. Pirmieji mano metai prabėgo skurde ir klajonėse. Mudvi su motina bastėmės visur pėsčios ir dainomis užsidirbdavome duoną. Kaip per miglą prisimenu, kad mus svetingai priėmė kažkokioje pilyje tarp Čekijos miškų, kur dailus jaunuolis, vardu Albertas, pilies savininko sūnus, buvo labai malonus man ir padovanojo motinai gitarą. Tai buvo Milžinų pilis, ir atėjo diena, kai aš atsisakiau tapti jos šeimininke, o tas jaunuolis — tai grafas Albertas Rudolštadtas, kurio žmona man buvo lemta tapti.

Dešimties metų aš pradėjau dainuoti gatvėse. Vieną kartą, kai dainavau šv. Marko aikštėje Venecijoje priešais kažkokią kavinę, maestro Porpora — jis kaip tik buvo ten — apstulbintas mano balso, klausos ir natūralios dainavimo manieros, kurią perėmiau iš motinos, pasišaukė mane, ėmė klausinėti, palydėjo iki mūsų lūšnos, davė motutei truputį pinigų ir pažadėjo jai įtaisyti mane į scuola dei mendicanti [1], vieną iš tų nemokamų muzikos mokyklų, kurių tiek daug Italijoje ir kurios išleidžia tiek daug abiejų lyčių garsių artistų, nes ten dėsto geriausi mokytojai. Aš greitai padariau didelę pažangą, ir netrukus maestro Porpora labai prisirišo prie manęs, kas iš karto sukėlė kitų mokinių pavydą ir priešiškumą. Jų neteisingas pyktis ir panieka mano skar-

[1] Mokykla neturtingiesiems *(it.)*.

malams anksti išmokė mane kantrybės, ištvermės ir nuolankumo likimui.

Neprisimenu, kada būtent aš pamačiau jį pirmą kartą, bet tvirtai žinau, jog būdama septynerių ar aštuonerių metų aš jau mylėjau vieną jaunuolį, tikriau, berniuką, našlaitį, kuris kaip ir aš mokėsi muzikos kažkieno globos ir užuojautos dėka ir kuris taip kaip ir aš praleisdavo gatvėje ištisas dienas. Mūsų draugystė arba mūsų meilė — juk tai vienas ir tas pats — buvo tyras ir nuostabus jausmas. Mudu vieni klaidžiodavom po gatves tom valandom, kurios nebūdavo paskirtos muzikai. Motutė, kuri tuščiai mėgino išskirti mus, pagaliau sutiko pripažinti mūsų abipusį jausmą, bet, gulėdama mirties patale, privertė pasižadėti, kad iš karto susituoksime, kai tik uždirbsime pakankamai pinigų šeimai išlaikyti.

Kai man buvo aštuoniolika ar devyniolika metų, dainavau jau gana neblogai. Grafas Dzustinjanis, aukštos kilmės venecijietis, San Samuelės teatro savininkas, kartą išgirdo, kaip aš giedu bažnyčioje, ir pakvietė mane pagrindinėms rolėms, norėdamas pakeisti Korilę — gražią moterį ir prityrusią dainininkę, kuri iki to laiko buvo jo meilužė, bet pasirodė esanti neištikima. Šitas pats Dzustinjanis ir buvo mano sužadėtinio Andzoleto globėjas. Andzoletą pakvietė pagrindiniams vyriškiems vaidmenims tuo pačiu metu kaip ir mane. Pirmieji mūsų pasirodymai praėjo su didžiuliu pasisekimu. Andzoletas turėjo nuostabų balsą, puikius įgimtus gabumus ir žavingą išvaizdą; jį globojo pačios gražiausios damos. Tačiau jis buvo tingus, neturėjo tokio prityrusio ir uolaus mokytojo kaip aš. Jo pasisekimas nebuvo toks didelis kaip mano. Iš pradžių jis dėl to susikrimto, vėliau pajuto apmaudą, galų gale ėmė pavydėti, ir taip aš praradau jo meilę.

— Ar gali būti? — sušuko princesė.— Dėl tokios niekingos priežasties? Vadinasi, jis buvo labai blogas žmogus.

— Deja, princese, ne. Bet jis troško pasisekimo, kaip ir visi artistai. Andzoletas ėmė siekti Korilės palankumo; o ji tuo metu buvo patekusi į nemalonę, todėl kupina pagiežos, ir ji atėmė iš manęs Andzoleto širdį, o jį patį greit išmokė, kaip įžeisti ir įskaudinti manąją. Vieną vakarą maestro Porpora — o jis visuomet nepritarė mūsų meilei, nes, jo nuomone, moteris, kad taptų įžymia artiste, turi atsisakyti visų širdies polėkių ir aistrų,— taigi maestro Porpora padėjo man įsitikinti Andzoleto neištikimybe. O kitą vakarą pats grafas Dzustinjanis prisipažino mane mylįs, kas buvo visai netikėta ir be galo mane įžeidė. Andzoletas apsimetė, kad pavyduliauja manęs, kad tiki, jog aš nusileidau grafui... Jis tiesiog norėjo nutraukti su manim santykius. Naktį aš pabėgau iš namų ir atėjau pas savo mokytoją. Šitas žmogus moka greitai apsispręsti, o mane jis išmokė taip pat greitai įvykdyti tai, kas nuspręsta. Jis davė man rekomendacinių laiškų ir nedidelę sumą pinigų, išaiškino kelionės

maršrutą, pasodino į gondolą, palydėjo iki miesto ribos, ir aušant aš viena patraukiau į Bohemiją.

— Į Bohemiją! — pakartojo ponia fon Kleist, apstulbinta Porporinos ryžto ir dorybingumo.

— Taip, ponia, — patvirtino jaunoji mergina,— savo — klajojančių artistų kalba, mes dažnai sakom „bastytis po Bohemiją", o tai reiškia atsiduoti likimui, pasiryžti gyventi rizikingą, skurdų, pilną varginančių darbų čigonų gyvenimą, kurio toli gražu nepavadinsi nepriekaištingu. Bet aš išvykau ne į tą simbolinę Bohemiją, į kurią likimas atrodytų ir pasiuntė mane, o į vargšę riterišką čekų šalį, į Huso ir Žižkos tėvynę, į Bėmervaldą [1], žodžiu, į Milžinų pilį, kur mane svetingai sutiko visa Rudolštadtų šeima.

— Kodėl tu važiavai būtent pas juos? — paklausė princesė, kuri klausėsi labai įdėmiai.— Ar prisiminė jie, kad jau matė tave, kai buvai mažytė?

— Ne. Ir aš taip pat visai buvau užmiršus apie tai. Tik daug vėliau grafas Albertas atsitiktinai prisiminė pats ir priminė man šį nedidelį nuotykį. Dalykas tas, kad mano mokytojas Porpora, būdamas Vokietijoje, labai susidraugavo su šeimos galva — didžiai gerbiamu Kristianu Rudolštadtu. O jaunajai baronaitei Amalijai buvo reikalinga guvernantė ar, tikriau, kompanionė, kuri, apsimesdama, kad moko muzikos, padėtų išsklaidyti Ryzenburgo [2] rūstumą ir nuobodulį. Jos kilnūs ir geri giminaičiai priėmė mane draugiškai, beveik giminiškai. Kad ir kaip norėjau, bet nieko neišmokiau savo dailutės ir kaprizingos mokinės, ir...

— Ir grafas Albertas pamilo tave, kaip ir reikėjo tikėtis.

— Deja, princese, aš negaliu taip lengvabūdiškai kalbėti apie šią rimtą ir liūdną istoriją. Grafas Albertas buvo laikomas pamišėliu. Entuziastinga širdis, kilnus protas, o drauge nesuprantami, liguisti vaizduotės keistumai.

— Siupervilis pasakojo man, bet pats jis visu tuo netiki, ir aš nieko nesupratau. Ėjo kalbos, kad jaunasis grafas turi kažkokių antgamtinių sugebėjimų, pranašauja, yra aiškiaregys, gali pasidaryti nematomas... Jo šeima pasakodavo neįtikimiausius dalykus... Bet juk visa tai neįmanoma, ir, tikiuosi, tu irgi tuo netiki.

— Nekamuokite manęs, princese, ir neverskite sakyti savo nuomonės apie tai, ko neįstengiu suprasti. Aš mačiau keisčiausių dalykų, ir kartais man atrodydavo, jog grafas Albertas yra nežemiška būtybė. O būdavo ir taip, kad regėdavau tik nelaimingą žmogų, iš kurio kaip tik dėl jo dorybių pertekliaus atimta proto šviesa. Bet niekada jis man neatrodė paprastas mirtingasis. Karštligiškai kliedėdamas ir ramiai nusiteikęs, pagautas susižavėjimo ar nugrimzdęs į nusivylimą, visada jis man buvo pats

[1] Boehmer-Wald — Bohemijos Miškas *(vok.)*.

[2] Riesenburg — Milžinų pilis *(vok.)*.

geriausias, pats teisingiausias, išmintingiausias ir labiausiai apsišvietęs, pats poetiškiausias ir labiausiai įkvėptas žmogus visame pasauly. Žodžiu, aš visada galvosiu apie jį ir tarsiu jo vardą su giliausia pagarba bei didžiausiu graudulių, tačiau drauge ir su tam tikru baimės virpesiu: juk aš nesu visiškai nekalta dėl jo mirties.

— Nusišluostyk savo puikiąsias akis, mieloji grafiene, sukaupk visą ryžtą ir tęsk. Patikėk, kad aš klausausi tavęs be menkiausio ironijos šešėlio ir be niekingo lengvabūdiškumo.

— Jis pamilo mane, bet aš apie tai ilgai nė neįtariau. Jis niekad su manim nesikalbėdavo ir, rodės, netgi nepastebėjo, kad esu pilyje. Ko gero, pirmą kartą jis atkreipė dėmesį į mane, kai išgirdo dainuojant. Reikia jums pasakyti, jog jis pats buvo puikus smuikininkas, ir net neįmanoma įsivaizduoti, kaip tobulai jis griežė. Beje, esu tikra, kad Ryzenburge buvau vienintelė girdėjusi, kaip groja grafas Albertas, nes jo šeima net neįtarė apie neprilygstamą grafo talentą. Taigi jo meilė man gimė iš susižavėjimo ir meilės muzikai ir iš to, kad jos kerus mūsų širdys jautė vienodai. Jo pusseserė baronaitė Amalija — jie buvo sužadėti jau du metai — supyko ant manęs, nors irgi nemylėjo jo. Ji išsakė man savo apmaudą į akis, tačiau be pykčio, nes, kad ir turėdama trūkumų, buvo gana kilni. Alberto šaltumas, liūdesys, viešpatavęs pilyje — visa tai jai nusibodo ir vieną gražų rytą ji paliko mus, pasigrobdama, jeigu taip galima pasakyti, baroną Frydrichą — savo tėvą, grafo Kristiano brolį. Baronas buvo geras žmogus, tačiau ribotas, turėjo tingų protą, naivią širdį, buvo karštas medžiotojas ir savo dukters vergas.

— Bet tu nieko nepasakoji apie grafo Alberto sugebėjimą tapti nematomu, apie tai, kaip jis dingdavo dvi tris savaites, o paskui staiga atsirasdavo, manydamas ar apsimesdamas manąs, jog niekur nebuvo išėjęs, kaip jis po to nenorėdavo pasakyti, ką veikė tuo metu, kai visi jo ieškojo pilies apylinkėse.

— Na, jeigu jau ponas Siupervilis papasakojo jums apie šį keistą ir tarytum nepaaiškinamą reiškinį, atskleisiu paslaptį — juk padaryti tai galiu aš viena, nes apie ją nežinojo niekas, be mūsų su grafu Albertu. Netoli Milžinų pilies yra kalnas, vadinamas Šrekenšteinu. Jo gilumoje yra urvas, o už jo keletas slaptų patalpų. Šis keistas požeminis statinys liko iš husitų laikų. Albertas, kuris išstudijavo daugelį gana drąsių, netgi mistiškų filosofinių ir religinių srovių, širdyje buvo tikras husitas arba, tikriau, taboritas. Pagal motinos liniją būdamas karaliaus Georgo Podebrado palikuonis, jis išlaikė ir išplėtojo savyje tą nacionalinės nepriklausomybės ir evangeliškos lygybės troškimą, kurį Jano Huso pamokslai ir Jano Žižkos pergalės įdiegė Čekijos gyventojams...

— Kaip jinai samprotauja apie istoriją ir filosofiją,— sušuko princesė, žvilgtelėjusi į ponią fon Kleist.— Ar galėjau įtarti, kad

aktorė išmano šiuos dalykus ne prasčiau negu aš, visą gyvenimą studijavusi juos iš knygų? Neveltui sakiau tau, fon Kleist, kad tarp šių būtybių — o juk artistai laikomi žemesniuoju visuomenės sluoksniu — yra didelių protų, lygių tiems, kuriuos mes su tokiom pastangom ir tokiom sąnaudom ugdom aukščiausiuose sluoksniuose, o gal ir pranašesnių už juos.

— Deja, princese! — paprieštaravo Porporina.— Aš labai neišsilavinusi ir iki gyvenimo Ryzenburge niekada nieko neskaitydavau, bet pilyje tiek būdavo kalbama apie šiuos dalykus ir man, kad suprasčiau, kas dedasi Alberto mintyse, teko tiek daug apie juos mąstyti, kad galų gale susidariau šiokią tokią nuomonę.

— Taip, žinoma, bet tu ir pati tapai mistike ir truputį išėjai iš proto, brangioji Porporina! Gali žavėtis Jano Žižkos žygiais ir respublikoniška Čekijos dvasia — galbūt aš ne mažesnė respublikoniškų idėjų šalininkė, nes meilė ir man atvėrė dalykus, priešingus visam tam, ką apie liaudies teises, atskirų individualybių reikšmę man stengėsi įteigti mokytojai. Tačiau aš nepritariu pagarbai, kurią tu jauti taboritų fanatizmui, jų aistringam krikščioniškos lygybės siekimui. Visa tai absurdiška, neįgyvendinama ir veda prie žiaurumo ir prievartos. Tegul būna verčiami sostai, aš sutinku ir netgi... pasiruošusi prisidėti, jeigu reikės! Tegul bus kuriamos tokios respublikos kaip Spartos, Atėnų, Romos arba Senosios Venecijos,— tai aš galiu suprasti. Tačiau tavo kraugeriški ir nevalyvi taboritai taip pat nežavi manęs kaip ir blogą šlovę užsitraukę valdensai, kaip bjaurieji Miunsterio anabaptistai ir senosios Vokietijos pikartai.

— Aš girdėjau iš grafo Alberto, kad tai ne visai vienas ir tas pats,— kukliai paprieštaravo Konsuela,— bet nedrįstu ginčytis su jūsų didenybe, nes jūs nuodugniai studijavote šiuos dalykus. Jūs čia turite istorikų ir mokslininkų, kurie tyrinėja panašius svarbius klausimus, ir geriau negu aš galite spręsti, kiek jų nuomonė teisinga ir išmintinga. Ir vis dėlto man atrodo, kad net jeigu turėčiau galimybę mokytis pas pačius žymiausius profesorius, vis tiek likčiau ištikima savo simpatijoms. Bet tęsiu savo pasakojimą.

— Taip, dovanok, kad nutraukiau tave savo nuobodžiais samprotavimais. Pasakok toliau. Taigi grafas Albertas, susižavėjęs savo protėvių žygdarbiais (o tai yra visiškai suprantama ir atleistina), įsimylėjęs tave, kas, beje, ne mažiau natūralu ir teisėta, negalėjo leisti, kad tu Dievo ir žmonių akyse nebūtum laikoma lygia jam. Jis buvo visiškai teisus, bet tai dar ne priežastis bėgti iš tėvų namų ir varyti į neviltį savo artimuosius.

— Kaip tik apie tai aš ir ketinu papasakoti,— tarė Konsuela.— Jis jau seniai pradėjo lankytis husitų oloje, slypinčioje Šrekenšteino gelmėse. Jis mėgo ten svajoti ir mąstyti, ir jam ypač patiko tai, kad tik jis ir dar vienas vargšas išprotėjęs valstietis, einantis ten kartu su juo, žinojo apie šitas požemines

patalpas. Albertas priprato pasitraukti tenai kiekvieną kartą, kai dėl kokių nors šeimyninių nemalonumų ar stipraus susijaudinimo prarasdavo sugebėjimą kontroliuoti savo poelgius. Jausdamas, kad artėja toks priepuolis ir nenorėdamas skaudinti artimųjų savo beprotybe, jis pabėgdavo į Šrekenšteiną požemine landa, prasidedančia šulinyje, kuris buvo vidury gėlyno, žydinčio netoli jo kambarių. Atsidūręs savo mėgstamoje oloje, Albertas užmiršdavo laiką, nepastebėdavo, kaip slenka valandos, dienos, savaitės. Globojamas valstiečio Zdenkos, svajotojo su poeto siela, kurio egzaltacija buvo kažkuo panaši į jo paties, grafas Albertas prisimindavo, kad reikia grįžti į dienos šviesą, pas artimuosius, tik tada, kai priepuoliai pasibaigdavo, ir, deja, šitie priepuoliai darėsi vis stipresni ir ilgesni. Ir štai kartą Albertas buvo dingęs taip ilgai, kad visi manė jį žuvus, ir tada aš nusprendžiau surasti jo priebėgą. Dėl to man teko patirti didelių pavojų ir kančių. Aš nusileidau į tą šulinį, iš kurio vieną sykį naktį — aš tai mačiau iš nuošalios vietos — išlipo Zdenka! Nežinodama kelio, aš vos nežuvau tose požeminėse landose. Galų gale radau Albertą, man pavyko pabudinti jį iš nesveiko užsimiršimo, aš parvedžiau jį pas artimuosius ir priverčiau prisiekti, kad niekad be manęs negrįš į lemtingąją olą. Jis nusileido, tačiau pasakė, jog tai reiškia pasmerkti jį mirčiai. Ir jo pranašystė išsipildė.

— Ką tu kalbi! Juk, priešingai, tai reiškė grąžinti jam gyvenimą.

— Ne, princese, tam aš turėjau įstengti jį pamilti, o ne tapti jo kančių šaltiniu.

— Kaip! Vadinas, tu nemylėjai jo? Tu nusileidai į šulinį, tu rizikavai gyvybe toje požeminėje kelionėje...

— Per kurią beprotis Zdenka, kuris saugojo šeimininką ištikimai kaip šuo, vos neužmušė manęs, nes nesuprato mano tikslų. Aš vos nežuvau verpetuojančiam sraute. Albertas ne iš karto pažino mane ir ko neužkrėtė savo beprotyste: baimė ir susijaudinimas padaro žmogų imlesnį haliucinacijoms. Paskui priepuolis jam atsinaujino, jis vėl atvedė mane į požemį ir vos nepaliko ten vienos. Ir visa tai aš pakėliau nejausdama Albertui meilės.

— Tai gal norėdama padėti jam atsikratyti ligos, tu davei įžadus savo Paguodos Dievo Motinai.

— Taip, iš tikrųjų kažkas tokio,— atsakė Porporina su liūdna šypsena.— Nuoširdi užuojauta jo šeimai ir jam pačiam, galbūt romantiška tikrosios draugystės aureolė, bet nė menkiausios kibirkštėlės meilės,— bent jau — nieko panašaus į mano ankstesnę aklą, svaiginančią ir palaimingą meilę nedėkingajam Andzoletui, kuri prieš laiką išdžiovino mano širdį... Ką dar jums pasakyti, princese? Po šito siaubingo nuotykio aš susirgau karštine ir buvau per plauką nuo mirties. Mane išgelbėjo Albertas — juk jis ne tik talentingas muzikantas, bet ir puikus gydytojas.

Man iš lėto sveikstant, o jam nuoširdžiai rūpinantis manimi, tarp mūsų gimė broliško artumo jausmas. Aš visiškai pasitaisiau. Jo tėvas palaimino mane ir ėmė elgtis kaip su mylima dukterimi. Net senoji kuprota Alberto tetulė, kanauninkė Venceslava, gera kaip angelas, tačiau turinti daugybę aristokratiškų prietarų, susitaikė su mintimi, kad aš būsiu priimta į jų šeimą. Albertas maldavo mano meilės. Grafas Kristianas dabar tapo savo sūnaus advokatu. Aš buvau sujaudinta, išgąsdinta. Albertą aš mylėjau, kaip mylima dorybė, tiesa, tobulumas, bet jis vis dar kėlė man baimę; man buvo nemaloni mintis, kad galiu ištekėti, tapti grafiene ir tuo nustatyti prieš Albertą ir jo šeimą visą vietinę aristokratiją, o pati būti apkaltinta turėjusi niekingų ir savanaudiškų paskatų. O, be to — prisipažinsiu šį, rodos, vienintelį mano nusikaltimą! Man buvo gaila skirtis su savo profesija, laisve, su savo senuoju mokytoju, su artistės karjera, su šita jaudinančia teatro arena, kur aš pasirodžiau vieną akimirką, kad blykstelėčiau ir užgesčiau lyg meteoras; su ta įkaitusia scena, kur sudužo mano meilė, kur aš tapau nelaiminga, su scena, kurią norėjau keikti ir niekinti visą gyvenimą ir kurią tačiau sapnuodavau ištisas naktis — ir su aplodismentais, ir su švilpimais...

Jums, princese, tikriausiai tai atrodo keista ir verta paniekos, bet jeigu buvai nuo vaikystės ruošiama teatrui, jeigu visą gyvenimą plušėjai, svajodama apie scenos mūšius ir pergales, jeigu pagaliau laimėjai savo pirmąjį mūšį, tada... tada mintis, kad niekad daugiau negrįši į sceną, gali atrodyti tokia pat baisi, kaip jums, brangioji Amalija, būtų baisi mintis, kad tik vaidinsite princesę scenoje, kaip dabar aš — dukart per savaitę...

— Tu klysti, mano drauge. Kokia nesąmonė. Juk jeigu aš galėčiau iš princesės pavirsti aktore, ištekėčiau už Trenko ir būčiau laiminga. O tu nenorėjai iš aktorės virsti princese, kad taptum Rudolštadto žmona. Taip, dabar matau, kad tu jo nemylėjai! Bet čia ne tavo kaltė... Širdžiai neįsakysi!

— Kaip norėčiau, princese, įtikinti save, kad šitas aforizmas teisingas,— tada mano sąžinė būtų rami. Bet aš plūkiuosi prie šio uždavinio visą gyvenimą ir vis dar neišsprendžiau jo.

— Tai svarbus klausimas,— tarė princesė,— ir kaip abatė, aš turiu pamėginti išreikšti savo nuomonę apie tokius sąžinės priekaištus. Tu abejoji, kad meilė laisva. Vadinas, manai, jog ji gali paklusti proto balsui.

— Taip turėtų būti. Tauri širdis turėtų įstengti pajungti savo aistrą protui, bet, suprantama, ne tam vulgariam protui, kuris gimdo beprotybes ir melą, o kilniam sugebėjimui atskirti ir pasirinkti — tai yra grožio meilei ir tiesos siekimui. Štai jūs, princese, kaip tik ir esate gyvas patvirtinimas to, ką kalbu, ir jūsų pavyzdys — tai nuosprendis man. Gimusi sostui, jūs paaukojote netikrą didybę dėl tikros aistros, kad galėtumėt karaliauti širdy,

vertoje jūsų širdies. O man, irgi gimusiai tapti karaliene (scenos karaliene), neužteko ryžto ir kilnumo su džiaugsmu paaukoti šios netikros šlovės blizgučių dėl ramaus gyvenimo ir tauraus prieraišumo, kurie manęs laukė. Aš buvau pasiryžusi padaryti tai iš atsidavimo, bet ne be skausmo, ne be baimės. Ir grafas Albertas, jausdamas kankinantį mano nerimą, nepanorėjo priimti mano sutikimo kaip aukos. Jis troško liepsningo susižavėjimo, abipusio džiugesio, širdies, nekankinamos dvejonių. Aš neturėjau teisės jo apgaudinėti. O ar įmanoma apgauti tokiuose dalykuose? Todėl paprašiau neskubinti manęs, ir šis prašymas buvo patenkintas. Aš pažadėjau padaryti viską, ką galiu, kad mano meilė taptų tokia kaip jo. Buvau tada nuoširdi, tačiau su siaubu jaučiau, kaip noriu išsivaduoti nuo sąžinės balso, privertusio duoti šį baisų pažadą.

— Keista mergina! Kertu lažybų, kad tu vis dar myli tą kitą.

— O Dieve! Aš buvau tikra, kad nebemyliu jo, tačiau vieną rytą, laukdama ant kalno Alberto, kad kartu eitume pasivaikščioti, staiga išgirdau dainą, kurios andai mokiausi kartu su Andzoletu ir, svarbiausia, pažinau tą širdį jaudinantį balsą, kurį taip mylėjau, ir Venecijos tartį, tokią mielą mano ausiai. Pasižiūrėjau apačion ir išvydau raitelį. Tai buvo jis, princese, tai buvo Andzoletas.

— Bet kam, dėl Dievo meilės, jis atvyko į Čekiją?

— Vėliau sužinojau, kad jis nutraukė savo kontraktą ir pabėgo iš Venecijos, vengdamas grafo Dzustinjanio keršto. Greitai pasisotinęs despotiška irzliosios Korilės meile — su ja jis vėl sėkmingai dainavo San Samuelės teatre — jis sužavėjo tokią Klorindą, mano mokyklos draugę, antraeilę dainininkę, kuri buvo grafo Dzustinjanio meilužė. Šis aukštuomenės žmogus, vadinasi, lengvabūdis ir ištvirkęs, atkeršijo jai grįždamas pas Korilę, tačiau nenutraukdamas ryšių ir su ja. Šios dvigubos intrigos įkarštyje Andzoletas, neištvėręs varžovo tyčiojimosi, iš pradžių supyko, paskui įtūžo ir vieną gražią vasaros naktį apvertė gondolą, kur Dzustinjanis kartu su Korile mėgavosi vėsa. Viskas baigėsi tik šalta vonia,— ne visi Venecijos kanalai gilūs. Tačiau Andzoletas, suprasdamas, kad šis pokštas gali nuvesti jį į kalėjimą, pabėgo ir pakeliui į Prahą prajojo pro Milžinų pilį.

Taigi jis prajojo pro šalį, o aš susitikau su Albertu, kad drauge aplankytume „šventąsias vietas", t. y. Šrekenšteino olą, kurią jis norėjo dar kartą pamatyti kartu su manim. Aš buvau susijaudinusi ir liūdna, juk šitoj oloj patyriau tokius baisius sukrėtimus. Niūrus būstas, paslaptingas šaltinis, prie kurio Albertas pastatė altorių iš husitų kaulų, nuostabūs, širdį draskantys jo smuiko garsai, kažkokie migloti būgštavimai, tamsa, prietaringos mintys, kurios visuomet apimdavo jį čia ir nuo kurių aš neturėjau jėgų jo apsaugoti...

— Sakyk iki galo! Jis laikė save Janu Žižka. Jis tikėjo, kad gyvena amžinai ir atsimena tai, kas atsitiko praėjusiais amžiais. Žodžiu, jis sirgo ta pačia manija kaip ir grafas de Sen Žermenas, ar ne taip?

— Taip, princese, jeigu jau jūs viską žinote... Ir Alberto tikėjimas veikė mane taip, kad aš ne tik nemėginau jo perkalbėti, o, priešingai, pati buvau kone pasiruošusi persiimti jo mintimis.

— Nejaugi, nepaisant tvirtos dvasios, tavo protas toks silpnas?

— Taip, aš negaliu pasigirti savo proto jėga. Ir iš kur tai jėgai rastis? Tikras, rimtas žinias aš gavau tik iš Alberto. Ar galėjau nepatekti jo įtakon ir nepersiimti jo paklydimais. Jo protas slėpė tiek daug aukštų idėjų, kad aš negalėjau atskirti, kurios yra klaidingos, o kurios — ne. Atėjusi į olą aš pajutau, kad galiu išsikraustyti iš proto. Ypač išsigandau, kai įsitikinau, jog oloje nėra Zdenkos. Jis nesirodė jau keletą mėnesių. Kadangi vargšas silpnaprotis vis dar jautė man pyktį, Albertas jį atitolino nuo savęs, išvijo, ir, matyt, jie susibarė, nes Albertą, kaip man atrodė, graužė sąžinė. Gal jis manė, kad, išsiskyręs su juo, Zdenka nusižudė. Šiaip ar taip, Albertas kalbėjo apie Zdenką kažkaip mįslingai, ir jo paslaptingi nutylėjimai vertė mane drebėti. Aš įsivaizdavau (teatleidžia Dievas man už šitą mintį), kad per vieną iš savo priepuolių Albertas, neįstengęs priversti šio nelaimingojo atsisakyti ketinimo nužudyti mane, nužudė jį patį.

— Bet už ką šitas Zdenka taip neapkentė tavęs?

— Zdenka sakė sapnavęs, kad aš užmušiau grafą Albertą ir paskui šokau ant jo kapo. O, princese, jo pikta lemianti pranašystė išsipildė. Meilė man nužudė Albertą, o po savaitės aš jau dainavau čia, Berlyne, vienoje iš linksmiausių komiškųjų operų. Tiesa, aš taip elgiausi ne savo valia, širdį man slėgė baisus akmuo, tačiau tragiška Alberto gyvenimo pabaiga atitiko baisiuosius Zdenkos žodžius.

— Išties tavo pasakojimas toks siaubingas, kad aš jau nieko nesuprantu. Bet vis dėlto tęsk. Tikriausiai paskui viskas paaiškės?

— Ne, princese, fantastinis pasaulis, slypėjęs mįslingose Alberto ir Zdenkos sielose, taip ir liks man paslaptimi. Teks ir jums pasitenkinti vien tuo, kad sužinosite tolimesnius įvykius.

— Ach, štai kaip! Bet, tikiuosi, grafas Rudolštadtas neužmušė savo vargšo juokdario?

— Zdenka nebuvo Albertui juokdarys, jis buvo draugas sielvarto akimirkomis, bičiulis, ištikimas tarnas. Albertas apverkė Zdenką, tačiau, laimei, mintis paaukoti vargšą dėl meilės man niekada neatėjo jam į galvą. O aš, beprotė, aš, nusidėjėlė, įtikinau save, kad jis įvykdė šitą žmogžudystę. Kauburėlis, neseniai supiltas oloje, kauburėlis, po kuriuo, kaip man pasakė Albertas, ilsisi tai, kas buvo jam brangiausia iki susitikimo su ma-

nimi, taip pat ir jo prisipažinimas, kad yra padaręs kažkokį nusikaltimą — visa tai siaubingai mane išgąsdino. Aš nusprendžiau, jog tai Zdenkos kapas, ir išbėgau iš olos, klykdama lyg beprotė ir verkdama kaip vaikas.

— Ko norėti! — įsiterpė ponia fon Kleist.— Aš būčiau tiesiog numirusi iš baimės. Ne, toks mylimasis kaip jūsų Albertas ne mano skonio. Garbingasai ponas fon Kleistas tikėjo velniais ir atnašavo jiems aukas. Tai jis padarė iš manęs tokią bailę, ir jeigu nebūčiau pasiryžusi išsiskirti su juo, jis būtų visai išvaręs mane iš proto.

— Na, iš dalies jam tai pavyko,— pasakė princesė Amalija.— Bijau, kad tu truputį pavėlavai išsiskirti. Beje, nepertraukim mūsų grafienės Rudolštadt.

— Kai grįžau į pilį drauge su Albertu,— jis ėjo kartu, net neketindamas teisintis ar neigti mano įtarinėjimų,— aš radau ten... Ką? Atspėkite, princese.

— Andzoletą!

— Jis pasivadino mano broliu ir laukė manęs. Nežinau kaip, tačiau pakeliui jis sužinojo, kad gyvenu pilyje ir kad ketinu susituokti su Albertu,— tokie gandai sklandė mūsų apylinkėse dar tada, kai mes nieko nebuvom nusprendę,— ir pasuko arklį. Ar paveiktas apmaudo, ar dėl kibirkštėlės buvusios meilės man, o gal tiesiog norėdamas pakenkti, jis staiga nusprendė išardyti šitą santuoką ir atimti mane iš grafo. Jis griebėsi visko — maldavimų, ašarų, savo žavesio, grasinimų. Pažiūrėti atrodžiau tvirta, tačiau savo negarbingos širdies gilumoje dvejojau ir jau nebesitvardžiau. Pasinaudodamas tuo melu, kuris padėjo jam patekti į pilį ir kurio aš neišdrįsau paneigti, nors niekada nebuvau pasakojusi Albertui apie jokį brolį, jis praleido pas mus visą dieną. Vakare senasis grafas paprašė mus padainuoti Venecijos dainų. Šitos mane įdukrinusios šalies dainos pažadino manyje prisiminimus apie vaikystę, apie mano tyrą meilę, puikias svajones, apie prarastą laimę. Aš pajutau, kad vis dar tebemyliu... ir myliu ne tą, kurį privalau, kurį noriu, kurį žadėjau mylėti. Andzoletas tyliai maldavo, kad įsileisčiau jį naktį į savo kambarį, grasindamas, kad vis tiek ateis rizikuodamas savo, o svarbiausia, mano gyvybe. Aš visada buvau jam tik sesuo ir jis puošė savo planą pačiais tauriausiais ketinimais: girdi, jis pasirengęs paklusti mano nuosprendžiui, jis išvyks aušta nt ir nori tik atsisveikinti su manimi. Aš išsigandau, kad jis gali sukelti pilyje triukšmą, kad tarp jo ir Alberto gali kilti kokia nors baisi scena, kad aš galiu užsitraukti gėdą. Tada priėmiau desperatišką sprendimą ir įvykdžiau jį. Vidurnaktį susirišau į nedidelį ryšulį pačius būtiniausius daiktus, parašiau laiškelį Albertui, pasiėmiau tą nedidelę pinigų sumą, kurią turėjau, išėjau iš kambario, sėdau ant žirgo, kuriuo atjojo Andzoletas, užmokėjau palydovui, kad padėtų man pabėgti, perjojau pakeliamąjį tiltą ir pasiekiau

artimiausią miestą. Arkliu aš jojau pirmą kartą gyvenime. Prašuoliavusi keturias mylias, paleidau palydovą, prieš tai nukreipusi jį klaidingu pėdsaku, sakydama, esą lauksiu Andzoleto, mano vadinamojo brolio, ant kelio į Prahą, o pati nuėjau pėsčia Vienos link. Taigi ankstų rytą aš buvau viena, beveik be lėšų, nepažįstamoje šalyje ir veržiausi pabėgti kuo toliau nuo tų dviejų žmonių meilės, kuri atrodė vienodai pražūtinga. Vis dėlto turiu pasakyti, kad, praėjus keliolikai valandų, nedorėlio Andzoleto šmėkla visiems laikams išdilo iš mano sielos, o šviesus kilniojo Alberto vaizdas lydėjo mane kaip saugumo simbolis ir šviesios ateities pažadas per visus kelionės pavojus ir sunkumus.

— Bet kodėl tu keliavai į Vieną, o ne į Veneciją?

— Į Vieną neseniai buvo atvažiavęs maestro Porpora — mano mokytojas, pakviestas mūsų pasiuntinio. Šis norėjo padėti jam pasitaisyti piniginius reikalus ir atgauti buvusią šlovę, kuri prigeso ir nusisuko nuo jo, nes atsirado meistrų, kuriems geriau sekėsi ir kurie buvo šiuolaikiškesni. Laimei, aš susitikau su vienu nuostabiu jaunuoliu. Tai buvo tikras mzikantas, ir jo laukė didi ateitis. Keliaudamas Bohemijos Mišku, jis išgirdo gandus apie mane ir nusprendė paprašyti, kad pristatyčiau jį maestro Porporai. Mes drauge patraukėme pėsti į Vieną, neretai išvargdami kelionėje, bet dėl to neprarasdami linksmumo ir abipusės broliškos draugystės. Aš ypač džiaugiausi tuo, kad jis nė neketino merginti manęs — tad ir į galvą neateidavo jo saugotis. Aš persirengiau vyriškais drabužiais ir taip gerai suvaidinau paauglio vaidmenį, kad dėl to įvyko daugybė smagių nesusipratimų, o vienas iš jų vos netapo lemtingas mums abiem. Kad neužtęsčiau savo kalbėjimo, nutylėsiu visa kita, o papasakosiu tik apie šį nuotykį, nes žinau, kad jis sudomins jūsų didenybę labiau negu visa mano tolimesnė istorija.

VIII

— Numanau, kad dabar tu papasakosi apie jį,— tarė princesė, pasiremdama alkūnėmis ant stalo ir pastumdama toliau žvakes, kad geriau matytų Porporiną.

— Kai mes ėjome Vltavos pakrantėmis, Bavarijos pasienyje mus sučiupo jūsų brolio karaliaus verbuotojai, ir mums abiem — man ir Haidnui — vėrėsi puiki perspektyva tapti šlovingosios jo didenybės armijos fleitistu ir būgnininku.

— Tu — būgnininkas! — juokdamasi sušuko princesė.— Ach, jeigu fon Kleist pamatytų tave taip apsirengusią, iš karto pamestų galvą, garantuoju. Brolis būtų padaręs tave savo pažu, ir vienas Dievas težino, kokias audras tu būtum sukėlus mūsų gražuolių širdyse. Bet tu paminėjai Haidną? Man jis žinomas. Neseniai gavau kažkokio Haidno sukurtos muzikos, ir, kiek prisimenu, ji puiki. Ar tik nebus čia tas pats berniukas, apie kurį kalbi?

— Atleiskite, princese, bet tam berniukui dvidešimt metų, nors iš pažiūros — ne daugiau kaip penkiolika. Jis buvo manc palydovas kelionėje, nuoširdus ir ištikimas draugas. Vieno miškelio pakrašty mūsų pagrobėjai apsistojo papusryčiauti, ir mes pabėgome. Mus vijosi, tačiau mudu dūmėm kaip kiškiai ir mums nusišypsojo laimė pasivyti karietą, kuria važiavo taurus gražuolis Frydrichas fon Trenkas ir buvęs širdžių ėdikas Godicas fon Rosvaldas.

— Mano tetulės markgrafienės fon Kulbach vyras? — sušuko princesė.— Štai dar viena santuoka iš meilės, fon Kleist! Beje, tai vienintelis sąžiningas ir protingas mano storosios tetulės žingsnis per visą jos gyvenimą. Koks gi jis, tasai grafas Godicas?

Konsuela buvo bepradedanti piešti jai Rosvaldo pilies savininko portretą, tačiau princesė nuolat ją nutraukdavo daugybe klausimų apie Trenką, apie tai, kaip jis buvo tą dieną apsirengęs, apie viską, kas jį lietė, o kai Konsuela papasakojo jai, kaip Trenkas stojo juos ginti, kaip vos išvengė kulkos, kaip galų gale privertė niekšus bėgti ir išlaisvino vieną vargšą dezertyrą, kurį tie vežėsi surištą savo vežime, Amalija pareikalavo, kad viskas būtų papasakota iš naujo, su visomis smulkmenomis, kad Porporina pakartotų visus jo žodžius, net pačius nereikšmingiausius. Princesės džiaugsmas ir susigraudinimas pasiekė viršūnę, kai ji sužinojo, jog Trenkas, sėdėdamas drauge su grafu Godicu ir dviem keliautojais karietoje, neatkreipė į Konsuelą jokio dėmesio, o vis nesiliovė dūsaudamas žiūrėti į portretą, slepiamą ant krūtinės, ir pasakoti grafui apie savo slaptą meilę vienam aukštos kilmės asmeniui, kuris yra visas jo gyvenimo džiaugsmas ir sielvartas.

Gavusi pagaliau leidimą tęsti toliau, Konsuela papasakojo, kaip grafas Godicas, atspėjęs, kad ji moteris, panorėjo už savo globą per daug didelės kainos ir kaip jiedu su Haidnu pabėgo, atnaujindami savo trumpą, tačiau pilną nuotykių kelionę valtimi, plaukusioje žemyn Dunojumi.

Paskui ji papasakojo, kaip jiedu užsidirbdavo duoną grodami — ji dūdele, Haidnas smuiku,— kaip valstiečiai šoko pagal jų muziką ir kaip galų gale jie vieną vakarą užėjo į mažą, dailią abatiją, kur Konsuela, vis dar persirengusi berniuku, pasivadino sinjoru Bertoniu, čigonu ir keliaujančiu muzikantu.

— Šitos abatijos kanauninkas,— tęsė Konsuela,— buvo karštas muzikos mylėtojas ir nepaprastai geras bei protingas žmogus. Jis priėmė mus labai svetingai ir net norėjo įsūnyti mane, žadėdamas gerą beneficiją, jeigu sutikčiau tapti šventiku. Man jau buvo įkyrėję vaidinti vyrą. Šventiko karjera žavėjo lygiai taip pat menkai kaip ir galimybė tapti būgnininku, tačiau nepaprastas įvykis privertė mus pratęsti viešnagę pas mūsų mieląjį šeimininką. Viena keliautoja, keliavusi pašto karieta, staiga pa-

juto sąrėmius ties pačiais abatijos vartais ir pagimdė mergaitę, kurią paliko jau kitą rytą ir kurią gerasis kanauninkas, mano įkalbėtas, nusprendė įdukrinti vietoj manęs. Ją pavadino Andžela pagal tėvo — Andzoleto — vardą, ir ponia Korilė, jos motina, išvažiavo į Vieną, kad pamėgintų gauti angažementą į rūmų teatrą. Ji gavo tą angažementą, atimdama jį iš manęs. Kunigaikštis fon Kaunicas pristatė ją imperatorei Marijai Teresei kaip garbingą naślę, o aš buvau atstumta, nes kilo įtarimas, kad esama neleistino ryšio tarp manęs ir Jozefo Haidno, kuris mokėsi pas Porporą ir gyveno tame pačiame name kaip ir mes.

Konsuela smulkiai pavaizdavo savo susitikimą su didžiąja imperatore. Princesė smalsiai klausėsi pasakojimo apie šitą nepaprastą moterį, kurios dorumu Berlyne niekas nenorėjo tikėti ir manė, kad jos meilužiai yra kunigaikštis fon Kaunicas, daktaras Van Svitenas ir poetas Metastazijas.

Paskui Konsuela papasakojo apie savo susitaikymą su Korile,— jo priežastis buvo Andžela,— ir apie savo debiutą imperatoriškojo teatro scenoje, kur ji atliko pagrindinę rolę. Šį debiutą surengė vis ta pati Korilė, keista mergina, pajutusi sąžinės graužimą ir apimta netikėto kilnumo. Ji papasakojo ir apie taurią švelnią draugystę, kuri užsimezgė Venecijos pasiuntinio namuose tarp jos ir barono fon Trenko, ir kuo smulkiausiai išaiškino, kaip, atsisveikindama su jaunuoliu, ji sugalvojo sutartinį ženklą, su kurio pagalba ateityje jiedu galėtų palaikyti ryšį, jeigu Prūsijos karaliaus persekiojimai sukeltų būtinybę naudoti konspiraciją. Tuo sutartiniu ženklu tapo vienas natų sąsiuvinys, jo puslapiai turėjo būti viršeliai ir atstoti parašą tuose laiškuose, kuriuos Trenkas ketino pasiųsti Porporinai, kad ši perduotų jo meilės objektui. Štai kaip, pasakė Porporina, vienas iš šitų puslapių ir leido jai suprasti, koks svarbus yra gautas paslaptingasis laiškas, skirtas princesei.

Suprantama, šios smulkmenos užėmė daugiau laiko negu visas likęs pasakojimas. Ir pabaigoje, vaizduodama, kaip drauge su Porpora keliavo iš Vienos ir susitiko Moravijoje, ištaigingoje Rosvaldo pilyje su Prūsijos karaliumi, persirengusiu paprasto karininko munduru bei pasivadinusiu baronu fon Kreicu, Konsuela buvo priversta paminėti vieną svarbią paslaugą, kurią ji padarė monarchui, neturėdama nė menkiausio supratimo, kokiam aukštam asmeniui tai daro.

— Visa tai man ypač įdomu,— tarė ponia fon Kleist.— Fon Pelnicas, tas baisus plepys, kaip paslaptį pranešė man, kad per vakarienę prieš keletą dienų jo didenybė paskelbė savo svečiams, esą jo draugiškumas nuostabiajai Porporinai turi daug gilesnes šaknis negu akimirkos susižavėjimas.

— O tuo tarpu aš juk nepadariau nieko nepaprasto,— paprieštaravo grafienė Rudolštadt.— Aš tik pasinaudojau įtaka, kurią turėjau vienam vargšui fanatikui, ir sutrukdžiau jam užmušti ka-

ralių. Karlas — tas pats čekų milžinas, kurį baronas fon Trenkas išplėšė iš verbuotojų rankų drauge su manimi,— ėmė tarnauti grafui Godicui. Jis pažino karalių ir nusprendė atkeršyti jam už žmoną ir vaiką, kuriuos nužudė skurdas bei sielvartas, kai jis buvo išvežtas antrą kartą. Laimei, šitas žmogus neužmiršo, kad aš irgi prisidėjau prie jo išgelbėjimo ir kažkada daviau jo žmonai truputį pinigų. Jis paklausė mano įkalbinėjimų, ir man pavyko atimti iš jo šautuvą. Karalius, kuris buvo pasislėpęs kaimyninėje pavėsinėje, girdėjo viską — jis man tai papasakojo vėliau — ir bijodamas, kad žudiko vėl neapimtų įtūžio priepuolis, išjojo kitu keliu, ne tuo, prie kurio jo ketino tykoti Karlas. Karalius jojo vienas — jį lydėjo tik ponas fon Budenbrokas, ir visai galimas daiktas, kad toks puikus šaulys kaip Karlas, nebūtų prašovęs pro šalį; šventėje, kurią tą patį rytą mūsų garbei buvo surengęs grafas Godicas, Karlas mano akyse tris kartus pataikė į balandį ant smaigo.

— Kas žino,— susimąsčiusi ištarė princesė,— kaip šita nelaimė būtų paveikusi Europos politiką ir atskirų žmonių likimus! O dabar, brangioji Rudolštadt, rodos, žinau tavo istorijos pabaigą iki pat grafo Alberto mirties. Prahoje tu susitikai su baronu — jo dėde, kuris atvežė tave į Milžinų pilį, ir Albertas tavo akyse mirė nuo džiovos, prieš tai spėjęs susituokti su tavim mirties patale. O tu taip ir neįstengei jo pamilti?

— Deja, princese, aš pamilau jį per daug vėlai ir buvau skaudžiai nubausta už savo dvejones ir aistrą teatrui. Porpora, mano mokytojas, nuslėpė paskutinius Alberto laiškus, apgavo mane dėl jo ketinimų, ir štai, nusprendusi, kad grafas jau išsigydė nuo savo lemtingos meilės, aš, primygtinai prašoma maestro, pasirodžiau Vienos teatre, pasidaviau scenos žavesiui ir, laukdama kvietimo į Berlyną, pradėjau vaidinti Vienoje taip, tarsi būčiau apsvaigusi.

— Ir su didžiausiu pasisekimu! — pridūrė princesė.— Mes tai žinome.

— Su apgailėtinu ir pražūtingu pasisekimu,— paprieštaravo Konsuela.— Jūsų didenybė žino ne viską. Juk Albertas slapta atvyko į Vieną, jis matė, kaip aš vaidinu; sekdamas tarsi nematomas šešėlis kiekvieną mano žingsnį, jis kartą išgirdo, kaip aš už kulisų pasakiau Haidnui, kad negalėčiau atsisakyti savojo meno be karčių apgailestavimų. O tuo tarpu aš mylėjau Albertą! Prisiekiu, aš supratau, kad atsisakyti jo man būtų dar sunkiau negu savojo pašaukimo, ir aš parašiau jam apie tai, bet Porpora, manęs, jog meilė — chimera ir beprotybė, nutvėrė mano laišką ir sudegino jį. Albertą radau mirštantį nuo greitosios džiovos. Aš atidaviau jam savo ranką, bet neįstengiau grąžinti jo gyvenimui. Mačiau, kaip jis guli ištaigingoj lovoj, aprengtas kaip viduramžių didikas, toks nuostabus mirties glėby, ramus kaip atlaidumo angelas, bet aš nepalydėjau jo į paskutinę kelio-

nę. Palikau jį ant katafalko pilies koplyčioje, saugojamą Zdenkos, šito apgailėtino pranašo. Jis ištiesė man ranką, juokdamasis ir džiaugdamasis, kad Albertas miega taip ramiai. Kaip tik jis, daug pagarbesnis, daug ištikimesnis draugas negu aš, nunešė karstą į Alberto protėvių rūsį, nesuprasdamas, jog jis jau niekad neatsikels iš to amžino poilsio guolio! O aš — aš išvažiavau, paklusdama maestro Porporai, ištikimam, tačiau rūsčiam draugui, kurio širdis buvo tėviška, bet nepalaužiama, su Porpora, kuris šaukė man kone ties mano vyro karstu: „Šį šeštadienį tu pasirodysi „Linksmuosiuose muzikantuose!"

— Taip, toks yra artisto gyvenimas! — pasakė princesė, nusibraukdama ašarą, mat Porporina raudojo baigdama savo istoriją. — Bet tu net neužsiminei, brangioji Konsuela, apie patį puikiausią savo gyvenimo poelgį, apie kurį susižavėjęs kalbėjo Siupervilis. Kad nereiktų skaudinti senosios kanauninkės ir kad liktum ištikima savo romantiškam nesavanaudiškumui, tu atsisakei titulo, palikimo, vardo. Tu pareikalavai, kad Siupervilis ir Porpora, vieninteliai šių skubotų jungtuvių liudininkai, laikytų paslaptį, ir atvažiavai čionai tokia pat neturtinga kaip ir anksčiau, tokia pati čigonaitė, kokia buvai visuomet.

— Ir aktorė iki savo gyvenimo pabaigos! — pridūrė Konsuela.— Tai yra — nepriklausoma, skaisti ir svetima bet kokiai meilei. Žodžiu tokia, kokia turi būti, anot mano mokytojo nuolatinių tvirtinimų, ideali mūzų tarnaitė! Jis laimėjo, mano rūstusis mokytojas! Ir štai aš pasiekiau tą pakopą, ant kurios jis norėjo mane matyti. Tačiau tikrai netapau dėl to nei laimingesnė, nei talentingesnė. Nuo to laiko, kai nieko nemyliu ir jau nesijaučiu sugebanti mylėti, manyje daugiau nėra nei ugnies, nei įkvėpimo. Šitas ledinis klimatas, šita slegianti rūmų atmosfera stumia mane į kažkokią niūrią melancholiją. Porporos nebuvimas, apleistumo jausmas ir karaliaus užgaida vis užtraukti mano angažementą prieš mano valią... juk jums, princese, aš galiu pasakyti tai, ar ne?

— Kaip aš galėjau to nesuprasti anksčiau! Vargšas kūdikis, visi mano, kad tu didžiuojiesi karaliaus dėmesiu, o iš tikrųjų tu jo belaisvė ir vergė, kaip aš, kaip visa jo šeima, kaip jo numylėtiniai, jo kareiviai, pažai, kaip jo šunys. Taip, tokie karališko titulo kerai, tokia aureolė, supanti didžiuosius valdovus! Kokia tai sunki našta tiems, kurie eikvoja savo gyvenimą, teikdami jiems šviesos spindulius ir švytėjimą! Tačiau, mieloji Konsuela, tu dar daug ką turi man papasakoti, ir kai kas mane labai domina. Tikiuosi, tu atvirai pasakysi man, kokie santykiai sieja tave su mano broliu, ir iš pradžių parodysiu atvirumą pati. Laikydama tave jo meiluže, aš tikėjausi, jog tu galėsi pasiekti, kad Trenko būtų pasigailėta, ir stengiausi susitikti su tavimi, norėdama mūsų reikalą atiduoti į tavo rankas. Dabar, kai, dėkui Dievui, mums nereikia tavęs šitam tikslui ir aš esu laiminga galėdama mylėti tave nesavanaudiškai, man atrodo, tu gali pasakyti viską, nebi-

jodama susikompromituoti, juo labiau kad, matyti, broliui nelabai sekasi merginti tave...

— Jūsų tonas ir jūsų žodžiai, princese, verčia mane drebėti,— atsakė Konsuela pablykšdama.— Dar tik savaitė praėjo nuo to laiko, kai pirmą kartą išgirdau, kaip žmonės, supantys mane, rimtais veidais šnibždasi apie tariamą mūsų viešpaties karaliaus palankumą savo liūdnai ir droviai valdinei. Iki tol aš niekada nemaniau, kad tarp jo ir manęs, be gyvo pokalbio, maloningo iš jo pusės ir pagarbaus iš mano, įmanoma dar kas nors. Jis rodo man draugišką palankumą ir dėkingumą, kurių aš visai neverta už savaime suprantamą paslaugą, atsitiktinai padarytą jam Rosvalde. Bet nuo to iki meilės — giliausia bedugnė ir, tikiuosi, jis net mintyse jos niekad neperžengs!

— O aš esu tikra, kad bus priešingai. Jis atžarus, pašaipus ir familiarus tau, kalbasi su tavim lyg su berniūkščiu, glosto tau galvą, kaip glosto savo kurtus. Štai jau keletas dienų, kai jis įtikinėja savo draugus, jog yra tau abejingas. Visa tai įrodo, kad jis pasirengęs pamilti tave. Aš gerai jį pažįstu ir garantuoju — labai greitai tau teks duoti jam atsakymą. Jeigu tu priešinsies — esi žuvusi. Jeigu nusileisi — tuo labiau. Ką tu pasirinksi, kai ateis ta minutė?

— Nei viena, nei kita, princese. Aš pasielgsiu taip, kaip elgiasi jo rekrutai,— tiesiog pabėgsiu.

— Tai nėra lengva, ir be to, aš šito visai nenoriu. Aš taip prisirišau prie tavęs, kad, matyt, būčiau pasiryžus dar kartą pasiųsti pas tave verbuotojus. Geriau pagalvokim apie kitą išeitį. Tavo padėtis nelengva, ir reikia gerokai pasukti galvą, ką daryti. Papasakok man viską, kas atsitiko po grafo Alberto mirties.

— Jau minėjau poniai fon Kleist, kai ji pirmą kartą suteikė man garbę savo apsilankymu, kad, išvažiuodama iš Čekijos, netikėtai buvau išskirta su Porpora ties Prūsijos siena. Iki šiol nežinau, kokia buvo priežastis — ar tai, kad kažko trūko mano mokytojo popieriuose, ar gal tai, kad karalius aplenkė mus, pasiųsdamas įsakymą, atlėkusį stebuklingu greičiu, kuriuo uždraudė įleisti Porporą į Prūsijos valdas. Šita mintis, galbūt smerktina, iš karto atėjo man į galvą, vos prisiminiau, kaip griežtai ir su kokia akiplėšiška drąsa maestro gynė Trenko garbę ir smerkė karaliaus žiaurumą. Tai įvyko per vakarienę pas grafą Godicą Moravijoje, kai karalius, apsimesdamas baronu fon Kreicu, pranešė mums apie tariamą Trenko išdavystę ir kad jis uždarytas Glaco tvirtovėje.

— Ach, štai kaip! — sušuko princesė.— Vadinas, maestro Porpora užsitraukė karaliaus nemalonę per Trenką?

— Karalius nė karto neužvedė kalbos apie maestro Porporą su manim, o aš bijau priminti jam, bet aišku viena: nepaisant visų mano prašymų ir jo didenybės pažadų, Porpora taip ir nebuvo pakviestas į Berlyną.

— Ir niekada nebus,— pasakė Amalija.— Karalius nieko nepamiršta ir niekada neatleidžia atvirumo, užgavusio jo savimeilę. Šiaurės Saliamonas nekenčia ir persekioja kiekvieną, kuris abejoja jo sprendimų neklaidingumu, ir ypač tada, kai tas nuosprendis būna vien apsimetimas, vien kelianti pasipiktinimą dingstis atsikratyti savo priešo. Taigi palaidok šitą svajonę, mano vaikeli, tu niekada nepamatysi Porporos Berlyne.

— Nors ir kaip man liūdna be jo, tačiau jau nebenoriu, kad jis čia atvyktų, princese. Ir daugiau nesistengsiu išprašyti jam karaliaus atleidimą. Šiandien rytą aš gavau iš savo mokytojo laišką, kur jis praneša, kad jo opera priimta statyti Vienos imperatoriškajame teatre. Po daugybės nesėkmių jis galų gale pasiekė savo, ir jo kūrinys pagaliau bus repetuojamas. Dabar aš pati mieliau vykčiau pas jį į Vieną, tačiau bijau, kad lygiai taip pat neturiu laisvos valios išvažiuoti iš čia, kaip ir neturėjau jos atsisakyti važiuoti į Berlyną.

— Ką tu nori tuo pasakyti?

— Prie sienos, pamačiusi, kad mano mokytojas verčiamas vėl sėsti į puskarietę ir sukti atgal, aš nusprendžiau važiuoti drauge ir nutraukti angažementą su Berlynu. Mane taip papiktino tokių veiksmų grubumas ir aiškus priešiškumas, jog buvau pasirengusi sumokėti netesybas ir sunkiai dirbti, kad tik išvengčiau šalies, kur viešpatauja baisus despotizmas. Bet tereikėjo užsiminti apie savo ketinimą, ir policijos pareigūnas įsakė man sėsti į kitą pašto karietą, paruoštą per akies mirksnį, mus apsupo kareiviai, kurie būtų įsodinę mane jėga, ir aš su ašaromis akyse apkabinau savo mokytoją, pasiryžusi važiuoti į Berlyną, kur atvykau vidurnaktį, sugniužusi iš nuovargio ir sielvarto. Mane atvežė į karaliui priklausantį dailutį namelį, esantį visai netoli rūmų ir arti operos teatro. Sprendžiant iš visko, jis buvo paskirtas man vienai. Ten radau tarnų, pasirengusių pildyti mano nurodymus, ir padengtą vakarienei stalą. Pasirodo, ponui fon Pelnicui iš anksto buvo įsakyta viską parengti mano atvykimui. Nespėjau šiek tiek atsipeikėti, kai pasirodė žmogus ir paklausė, ar galiu priimti baroną fon Kreicą. Aš paskubėjau duoti sutikimą, degdama nekantrumu pasiskųsti tuo, kaip buvo sutiktas Porpora, ir paprašyti užlyginti šį įžeidimą. Aš nusprendžiau nepažinti, kad baronas fon Kreicas yra Frydrichas II. Juk galėjau šito nežinoti. Dezertyras Karlas, kaip paslaptį pasakęs, jog ketina užmušti prūsų vyresnįjį karininką, neatskleidė man, kas jis toks, šią paslaptį aš sužinojau iš grafo Godico jau po to, kai karalius paliko Rosvaldą. Karalius įėjo toks lipšnus ir linksmas, kokio nė karto nemačiau, kai jis gyveno inkognito. Su svetimu vardu, svetimoje šalyje jis jautėsi sukaustytas; Berlyne jis, matyt, atgavo visą didybę, derančią jo aukštai padėčiai, kitaip sakant — tėvišką gerumą ir didžiadvasišką meilumą, kuriais jis, progai pasitaikius, taip puikiai moka papuošti savo galybę. Jis prisiar-

tino ir, tiesdamas ranką, paklausė, ar aš atmenu, kad mes jau esam susitikę.

— Taip, pone barone,— atsakiau aš,— ir aš taip pat pamenu, kad jūs žadėjote man pagalbą, jeigu jos prisireiks Berlyne.

Čia aš įsikarščiavusi papasakojau jam, kas atsitiko prie sienos, ir paklausiau, ar negalėtų jis perduoti karaliui prašymo, kad įžeidimas, kurį patyrė garsusis muzikantas, ir prievarta, pavarota prieš mane, būtų užlyginti.

— Užlyginti! — pakartojo karalius ironiškai šypsodamasis.— Ir tik tiek? Ar tik nesirengia ponas Porpora iškviesti Prūsijos karaliaus į dvikovą? O madmuazelė Porporina, ko gero, pareikalaus, kad karalius atsiklauptų prieš ją ant kelių?

Ši kandi pašaipa sustiprino mano apmaudą.

— Jo didenybė karalius,— atsakiau aš,— gali mano jau patirtą sielvartą sustiprinti savo ironija, tačiau aš labiau norėčiau būti jam dėkinga, negu bijoti jo.

Karalius staigiai suspaudė mano ranką.

— Ach štai kaip! Jūs norite mane pergudrauti,— pasakė jis, įsmeigdamas tiriamą žvilgsnį.— Aš maniau, kad jūs tiesi ir atviraširdiška, o jūs, pasirodo, Rosvalde puikiai žinojote, kas aš.

— Ne, valdove, — atsakiau.— Aš jūsų tada nepažinau, ir geriau būčiau niekad nepažinus!

— Aš negalėčiau pasakyti to paties,— švelniai paprieštaravo jis.— Juk jeigu ne jūs, tikriausiai būčiau likęs gulėti kokiame nors Rosvaldo parko griovyje. Sėkmė mūšiuose toli gražu neapsaugo nuo žmogžudžio kulkos, ir aš niekada neužmiršiu, kad Prūsijos likimas tebėra mano rankose dėka vienos geros širdies, kuri neapkenčia niekšingų sąmokslų. Taigi, mieloji Porporina, jūsų prasta nuotaika nesumažins mano dėkingumo. Nusiraminkite ir papasakokite suprantamai, kas būtent sukėlė jūsų nepasitenkinimą, nes aš ne visai susigaudau, apie ką kalbate.

Galbūt jis tik apsimetė nieko nežinąs, o gal policijos valdininkai tikrai rado kokį nors netikslumą mano mokytojo popieriuose, bet karalius labai dėmesingai išklausė mane ir pasakė ramiu balsu teisėjo, nenorinčio skelbti nepagrįsto nuosprendžio.

— Aš viską patikrinsiu ir pranešiu jums. Būtų labai keista, jei mano žmonės prisikabintų prie keliautojo be pakankamo pagrindo. Čia kažkoks nesusipratimas. Nesijaudinkite, aš sužinosiu, kas ten atsitiko, ir jeigu kas nors viršijo savo įgaliojimus, bus nubaustas.

— Valdove, aš prašau ne to. Aš prašau iškviesti Porporą čionai.

— Ir aš pažadu tai padaryti,— atsakė jis.— O dabar liaukitės raukytis ir papasakokite, kaip jūs sužinojote mano inkognito paslaptį.

Aš nesivaržydama kalbėjausi su karaliumi, ir jis pasirodė

man toks geras, draugiškas, toks įdomus pašnekovas, kad visas mano priešiškumas išsisklaidė, ir aš tik žavėjausi jo protu, sveiku ir drauge nepaprastu, jo lipšniu ir maloniu elgesiu — nepastebėjau Mariją Teresę turint tokių savybių,— ir pagaliau jausmų subtilumu, kuris reiškėsi visuose jo samprotavimuose.

— Paklausykite,— tarė jis, imdamas skrybėlę,— aš noriu iš karto duoti jums draugišką patarimą: niekam nesakykite nei apie paslaugą, kurią man padarėte, nei apie mano šios dienos vizitą. Nors mano nekantrumas išreikšti jums padėką niekuo nėra smerktinas, netgi priešingai, tačiau gali sudaryti klaidingą nuomonę apie mūsų santykius — taurios dvasinės giminystės santykius, kuriuos aš norėčiau užmegzti su jumis. Žmonės ims kalbėti, kad jūs siekiate „viešpaties palankumo",— taip šitai vadina dvariškiai savo kalba. Vieniems jūs kelsite nepasitikėjimą, kitiems pavydą. Mažiausias iš to sekantis nepatogumas bus tas, kad jus užplūs prašytojai, kurie panorės per jus perduoti savo absurdiškus prašymus. O kadangi jūs, be abejo, per daug protinga, kad imtumėtės tarpininkės vaidmens, tai jums teks kentėti arba jų įkyrius reikalavimus, arba priešiškumą.

— Pasižadu elgtis taip, kaip įsako jūsų didenybė,— atsakiau aš.

— Aš nieko jums neįsakau, Konsuela,— paprieštaravo jis.— Tiesiog pasikliauju jūsų sveiku protu ir atvira širdimi. Iš pirmo žvilgsnio aš pajutau jūsų puikią sielą ir tiesų protą. Aš panorau padaryti jus savo dailiųjų menų departamento žvaigžde,— štai kodėl iš Silezijos gilumos pasiunčiau įsakymą paruošti jums mano sąskaita karietą, kad tučtuojau, kai tik atvyksite prie sienos, jus pristatytų čionai. Ne mano kaltė, kad ši karieta tapo jums kalėjimu ant ratų ir kad jūs buvot išskirta su savo globėju. O kol jo nėra, aš noriu atstoti jį, jeigu jums pasirodys, jog esu vertas tokio pat pasitikėjimo ir prieraišumo.

Prisipažinsiu jums, *mieloji Amalija,* kad mane didžiai sujaudino jo tėviškas tonas, jo subtilus draugiškumas. Galbūt čia būta ir dalelės tuščiagarbiškumo, bet tiktai ašaros pasirodė mano akyse, kai atsisveikindamas karalius ištiesė ranką. Aš vos nepabučiavau jos, ir gal kaip tik tokia buvo mano pareiga, bet jeigu jau atlieku jums išpažintį, tai turiu pasakyti, kad tą akimirką mane staiga užliejo siaubas, ir nepasitikėjimo ledas tarsi sukaustė judesius. Man pasirodė, kad karalius taip meiliai kalbėjosi su manimi ir pataikavo mano savimeilei vien tam, kad sutrukdytų pasakoti kitiems apie tą sceną Rosvalde, kuri galėtų pakenkti jo politikai. Man taip pat pasirodė, kad jis bijo pasirodyti juokingas akyse tų, kurie sužinotų apie jo gerumą ir dėkingumą dainininkei. Ir, be to, staiga per vieną mirksnį aš prisiminiau viską — baisų Prūsijos karinį režimą, pavaizduotą barono fon Trenko, verbuotojų žiaurumą, Karlo nelaimes, kilniojo Trenko įkalinimą, kurį aš siejau su vargšo dezertyro išgelbėjimu, baudžiamo karei-

vio šauksmus, kuriuos girdėjau vieną rytą pravažiuodama pro kažkokį kaimelį — visą šitą despotišką sistemą, sudarančią didžiojo Frydricho galią ir šlovę. Aš jau negalėjau neapkęsti jo paties, bet vėl mačiau jo asmenyje neribotą valdžią turintį viešpatį, t. y. priešą visų paprastų širdžių, kurios nesupranta nežmoniškų įstatymų būtinumo ir neįstengia įsiskverbti į imperijos paslaptis.

IX

— Po tos dienos,— tęsė Porporina,— karalius nė sykio neužėjo į mano namus, bet kartais kviesdavo mane į San Susi, kur praleisdavau po keletą dienų drauge su Porporinu arba Končoliniu, savo draugais, taip pat ir čionai, į rūmus, kur dalyvaudavau jo nedideliuose koncertuose ir akompanuodavau pono Grauno, Bendos smuikui arba pono Kvanco ir net paties karaliaus fleitai.

— Akompanuoti jo didenybei ne taip jau malonu,— pasakė Prūsijos princesė.— Iš patirties žinau, kad kai mano brangus brolis paima ne tą natą arba nepataiko į taktą, jis pyksta ant savo partnerių ir suverčia jiems visą bėdą.

— Tai teisybė,— atsakė Porporina,— ir net jo puikusis mokytojas Kvancas ne visada išvengia smulkmeniškų ir neteisingų priekaištų! Užtai kai karaliui pasitaiko įsikarščiuoti, jis greitai atitaiso savo kaltę kokiu nors pagarbos ženklu arba subtiliom pagyrom, tarsi balzamas gydančiom įžeistos savimeilės žaizdas. Net artistai, įžeidžiausi pasaulyje žmonės, už meilų žodį ar tiesiog susižavėjimo šūksnį atleidžia jam visas šiurkštybes bei pykčio pliūpsnius.

— Bet tiek apie jį žinodama, tu, tokia kukli ir tiesi, nejaugi ir tu neatsispiri šito bazilisko kerams?

— Turiu prisipažinti, princese, kad, pati to nepastebėdama, neretai pasiduodu jo žavesiui. Visos šitos gudrybės man svetimos, ir aš kiekvieną kartą patikiu jomis, o jeigu ir perprantu jas, tai tik vėliau, gerokai pagalvojusi. Dažnai aš matydavau karalių teatre, o kartais po spektaklio jis netgi užeidavo į mano persirengimo kambarį. Ir visuomet būdavo tėviškai švelnus. Tačiau mes niekada nelikdavome vieni, išskyrus kelis susitikimus San Susi soduose, bet ir tai, turiu prisipažinti, aš pati, slapta nužiūrėjusi, kada jo didenybė eina pasivaikščioti, stengdavausi pakliūti jam į akis. Tokiais atvejais jis pasišaukdavo mane arba pats maloniai prieidavo ir aš naudodavausi proga pakalbėti apie Porporą ir priminti savo prašymą. Visą laiką aš gaudavau vienodus pažadus, bet tie pažadai nebūdavo išpildomi. Dėl to pakeičiau taktiką ir ėmiau prašyti leidimo išvažiuoti į Vieną, tačiau karalius atsakydavo man tai švelniu priekaištu, tai lediniu šaltumu, o dažniausiai neslėpdavo susierzinimo. Taigi ir šitie mėgi-

nimai pasirodė esą tokie pat nesėkmingi. Tiesa, kartą karalius sausai atsakė man: „Važiuokite, madmuazele, jūs laisva". Bet net ir po to su manim nebuvo atsiskaityta ir aš negavau nei dokumentų, nei kelionės rašto. Taigi niekas nepasikeitė, ir jeigu mano padėtis pasidarys nepakeliama, matau tik vieną išeitį — pabėgti. Deja, princese! Man dažnai būdavo nemalonu, kad Marija Teresė neturi muzikinės klausos, bet aš net neįtariau tada, jog karalius melomanas gali kelti daug didesnį pavojų negu imperatorė be klausos.

Štai iš esmės ir viskas, ką galiu papasakoti jums apie savo santykius su jo didenybe. Nė karto aš neturėjau progos išsigąsti ar tiesiog pamanyti, kad jam užėjo fantazija pamilti mane — fantazija, kuria jūsų didenybė panorėjo jį įtarti. Tiesa, kartais mane apimdavo išdidumas pagalvojus, kad dėl šiokio tokio muzikinio talento ir to nepaprasto atsitikimo, kai man nusišypsojo laimė išgelbėti karaliaus gyvybę, jis jaučia man kažką panašaus į draugiškumą. Jis ne kartą yra tai sakęs, ir taip mielai, su tokiu nevaržomu atvirumu, jis, rodės, patirdavo per pokalbius su manimi tokį neslepiamą, kupiną tokio palankumo man malonumą, kad aš, galbūt nesąmonnigai, ir jau, žinoma, nejučia įpratau atsakyti tokiu pat savotišku draugiškumu. Šitas žodis mano lūpose skamba keistai ir, be abejo, atrodo nederamas, bet nuoširdžios pagarbos ir drovaus pasitikėjimo jausmas, kurį kelia man šio karališko bazilisko, kaip jūs pavadinote, žvilgsnis, balsas ir malonios kalbos, toks pat neįprastas kaip ir nuoširdus. Mes susirinkome čia, kad nieko neslėptume, ir susitarėme, jog aš būsiu visiškai atvira. Tai štai — prisipažinsiu: karalius kelia man baimę, beveik siaubą, kai neregiu jo, o tik kvėpuoju nesveiku jo imperijos oru, bet tereikia pamatyti jį, ir aš pasiduodu jo žavesiui ir būnu pasirengusi bet kokiu būdu įrodyti visą tą ištikimybę, kurią drovi, tačiau mylinti duktė gali jausti griežtam, bet geram tėvui.

— Aš visa drebu! — sušuko princesė.— Dieve mano! O jeigu staiga tu taip pasiduosi jo įtakai ar žavesiui, kad atskleisi mūsų paslaptį.

— O ne, princese. Nebijokite, to niekada neatsitiks. Kai dalykas liečia mano draugus ar ką kitą, bet ne mane pačią, tai ne tik karaliui, o ir gudresniems už jį fariziejams, jeigu tik tokių esama, nepavyks įvilioti manęs į pinkles.

— Aš tikiu. Tavo nuoširdumas veikia mane taip, kaip tave veikia Frydrichas. Na na, nepyk, aš visai nelyginu jūsų. Tęsk savo istoriją ir papasakok apie Kaliostrą. Girdėjau, kad per vieną magijos seansą jis parodė tau numirėlį, kuris, kaip aš spėju, pasirodė esąs grafas Albertas.

— Aš pasirengusi įvykdyti jūsų norą, garbingoji Amalija, tačiau jeigu jau aš pasiryžiu papasakoti jums dar vieną slogią istoriją, kurią norėčiau, bet negaliu užmiršti, tai pagal mūsų susitarimą aš irgi turiu teisę užduoti jums keletą klausimų.

— Aš tau mielai atsakysiu.

— Jeigu taip, pasakykite, princese, ar jūs tikite, kad mirusieji gali išeiti iš kapo arba bent jau, kad magai moka parodyti mums jų veidus, skleidžiančius kažką panašaus į gyvybę, ir be to, šitos vizijos gali taip smarkiai mus paveikti, jog beveik netenkam proto ir matom juos savo pačių akimis?

— Šis klausimas labai sudėtingas, ir aš galiu pasakyti viena: aš netikiu tuo, ko negali būti. Netikiu nei magija, nei mirusiųjų prisikėlimu. O štai mūsų vargšė beprotiška vaizduotė — ji gali viską, tuo aš tikiu.

— Jūsų didenybė... atleisk, tavo didenybė netiki magija, o tuo tarpu... Bet gal šis klausimas būtų nekuklus?...

— Pabaik savo mintį: tuo tarpu aš paskyriau save magijai? Taip, tai visiems žinoma. Bet leisk man, vaikuti, paaiškinti šitą keistą nenuoseklumą kada nors kitą kartą. Jau pamačiusi per burtininką Sen Žermeną atsiųstą paslaptingąjį sąsiuvinėlį, kuris pasirodė esąs Trenko laiškas, adresuotas man, tu galėjai suprasti, kad visa šita tariamoji nekromantija yra puiki priedanga. Bet juk negaliu aš per tokį trumpą laiką išaiškinti tau viso to, ką ji slepia nuo minios akių, nuo šnipų, šmirinėjančių rūmuose, ir nuo tironiškų įstatymų. Turėk kantrybės, aš nusprendžiau atskleisti tau visas savo paslaptis. Ir tu esi to verta daug labiau negu mano brangioji fon Kleist, todėl, kad ji baili ir prietaringa. Taip, šitas gerumo angelas, ši romi siela neturi sveiko proto. Ji tiki velniais, burtininkais, vaiduokliais, pranašingais ženklais, tiki taip, lyg ne jos rankose būtų sutelktos visos šitos grandiozinės aferos gijos. Ji panaši į tuos praeitų laikų alchemikus, kurie kantriai ir meistriškai kūrė pabaisas, o paskui taip bijodavo savo kūrinių, kad tapdavo kokio nors velniuko, gimusio jų pačių retortoje, vergais.

— Galbūt ir aš pati pasirodyčiau esanti ne drąsesnė už ponią fon Kleist,— paprieštaravo Porporina,— ir turiu prisipažinti, jog buvau liudininkė tos galios, o gal visagalybės, kurią turi Kaliostras. Įsivaizduokite, kad, pažadėjęs parodyti man tą žmogų, kurį noriu ir kurio vardą jis esą perskaitęs mano akyse, jis parodė man ne tą veidą ir — negana to — parodė jį gyvą, tartum ir neįtardamas jį esant mirusį. Ir vis dėlto, nors ir padaręs dvi klaidas, jis atgaivino prieš mano akis velionį mano vyrą, ir tai visam laikui liks man kankinanti ir baisi mįslė.

— Jis parodė tau kokį nors miražą, o tavo vaizduotė pridėjo visa kita.

— Vaizduotė čia niekuo dėta, patikėkite. Aš laukiau, kad pamatysiu per stiklą ar permatomą uždangą maestro Porporos pavidalą. Mat per vakarienę aš keletą kartų užsiminiau apie jį, apgailestaudama, kad jis toli nuo manęs, ir pastebėjau, jog ponas Kaliostras įdėmiai klausosi mano žodžių. Kad palengvinčiau

jam užduotį, aš mintyse įsivaizdavau savo mokytojo veidą ir laukiau visiškai rami, kol kas dar nežiūrėdama į šitą dalyką rimtai. Ir nors mintys apie Albertą niekada nepalieka manęs, kaip tik tuo momentu aš negalvojau apie jį. Prieš įeinant į burtininko laboratoriją, Kaliostras paklausė, ar leisiu užrišti sau akis ir ar sutinku eiti laikydamasi jam už rankos. Žinodama, kad jis išauklėtas žmogus, nesvyruodama sutikau, bet su sąlyga, kad jis nė minutei nepaliks manęs vienos. „O aš kaip tik ir rengiausi,— pasakė jis,— paprašyti jūsų nepasitraukti nuo manęs nė per žingsnį ir nepaleisti mano rankos, kad ir kas atsitiktų, kad ir kokį susijaudinimą patirtumėt." Aš pažadėjau, bet tai jo nepatenkino ir jis privertė mane iškilmingai prisiekti, jog pasirodžius regėjimui aš nekrustelėsiu, nešūktelėsiu, žodžiu, stovėsiu tyli ir sustingus. Paskui jis užsimovė pirštinę ir, užmetęs man ant galvos juodą kapišoną, nukarusį ant pečių, ėmė mane kažkur vesti. Mes ėjome kokias penkias minutes, bet aš negirdėjau, kad būtų užsidariusios ar atsidariusios nors vienerios durys. Per kapišoną nejaučiau oro pasikeitimo, todėl nežinau, ar buvom išėję iš kabineto: kad negalėčiau įsidėmėti krypties, Kaliostras privertė mane padaryti daugybę ratų ir posūkių. Pagaliau jis sustojo ir pakėlė kapišoną tokiu lengvu judesiu, kad aš nieko nepastebėjau. Man pasidarė lengviau kvėpuoti, ir tik iš to supratau, kad akių jau niekas nedengia, bet aplinkui viešpatavo tokia tiršta tamsa, jog ir be kapišono visiškai nieko nemačiau. Tačiau po kurio laiko aš įžiūrėjau prieš save žvaigždę, iš pradžių mirksinčią ir blyškią, o paskui spindinčią ir skaisčią. Pirmą akimirką ji pasirodė man labai nutolusi, tačiau greitai tapo ryški ir priartėjo. Tikriausiai tai buvo šviesa, sklindanti pro permatomą uždangą. Kaliostras privedė mane prie tos žvaigždės, tarsi iškirstos sienoje, ir kitoje pusėje aš išvydau keistą kambarį su daugybe žvakių, išdėliotų tam tikra tvarka. Šitas kambarys savo apystata atrodė labai tinkantis kokiems nors kerėtojiškiems veiksmams, bet aš jo nespėjau gerai apžiūrėti. Mano dėmesį iš karto prikaustė žmogus, sėdėjęs už stalo. Jis buvo vienas, užsidengęs veidą delnais, matyt, giliai susimąstęs. Taigi aš negalėjau įžvelgti jo bruožų, o jo figūrą taip pat slėpė apdaras, kokio niekad nebuvau regėjusi. Kiek įžiūrėjau, tai buvo balta šilkinė mantija ar apsiaustas su ryškiai raudonu pamušalu, užsegiotas ant krūtinės kažkokiomis auksinėmis emblemomis, tarp kurių buvo rožė, kryžius, trikampis, kaukolė ir keletas prabangių įvairiaspalvių kaspinų. Aš supratau viena — tai nebuvo Porpora. Tačiau po minutės ar dviejų paslaptinga būtybė, kurią jau ėmiau laikyti statula, lėtai nuleido rankas, ir aš aiškiai pamačiau grafo Alberto veidą — ne tokį, kokį regėjau paskutinį kartą, paženklintą mirties, ne pablyškusį, bet gyvą, įkvėptą ir nesutrikdomai ramų, žodžiu, tokį, koks jis būdavo geriausiomis savo gyvenimo valandomis — ramybės ir pasitikėjimo valandomis. Aš vos nešūktelėjau ir nesą-

moningu judesiu vos nesudaužiau stiklo, skiriančio mus, bet Kaliostras stipriai suspaudė man ranką, ir aš prisiminiau savo priesaiką! Aš jaučiau slogią baimę. Be to, tą akimirką kambario, kuriame sėdėjo Albertas, gilumoje atsidarė durys ir įėjo keletas nepažįstamų žmonių, apsirengusių beveik taip pat kaip jis ir su špagomis rankose. Padarę kažkokius keistus lyg pantomimos judesius, jie paeiliui kreipėsi į jį iškilmingais ir nesuprantamais žodžiais. Jis pakilo, prisiartino prie jų ir atsakė taip pat nesuprantamai, nors dabar aš vokiečių kalbą moku ne blogiau už gimtąją. Jų kalbos buvo panašios į tas, kurias mes kartais girdime sapnuose, o ir visas tos scenos keistumas, stebuklingas vaiduoklio pasirodymas taip priminė sapną, jog aš pamėginau sujudėti, idant įsitikinčiau nemieganti. Bet Kaliostras privertė mane stovėti ramiai, o ir Alberto balsas buvo taip gerai pažįstamas, kad jau negalėjau abejoti realumu to, ką mačiau. Pasidavusi nenugalimam norui užkalbinti jį, aš buvau pasirengusi pamiršti savo priesaiką, bet staiga juodasis kapišonas vėl uždengė man akis. Aš greitai nusiplėšiau jį, tačiau žvaigždė jau buvo dingusi, ir viskas skendėjo neįžvelgiamoje tamsoje. „Jeigu jūs padarysite nors menkiausią judesį,— dusliai sušnibždėjo Kaliostras drebančiu balsu,— nei jūs, nei aš daugiau niekada neišvysime šviesos." Iš paskutinių jėgų sekiau paskui jį, ir mes dar ilgai zigzagais vaikščiojome nežinomoje erdvėje. Pagaliau jis paskutinį kartą pakėlė kapišoną, ir aš atsidūriau jo laboratorijoje, apšviestoje taip pat silpnai kaip ir mūsų nuotykio pradžioje. Kaliostras atrodė labai išblyškęs ir vis dar drebėjo, kaip ir anksčiau, mūsų keisto pasivaikščiojimo metu. Tada ir jo ranka, laikanti manąją, mėšlungiškai krūpčiojo, ir jis labai skubino mane, matyt, jausdamas didelę baimę. Jau pirmaisiais žodžiais jis ėmė karčiai priekaištauti man už *nesąžiningumą*, už tai, kad neišlaikiau savo pažadų ir vos neįstūmiau jo į *baisų pavojų*. „Aš turėjau neužmiršti,— pridūrė jis rūsčiai ir pasipiktinęs,— kad moterų garbės žodis niekuo jų neįpareigoja ir kad jokiu būdu nereikia nusileisti jų tuščiam ir įžūliam smalsumui."

Taigi, pamačiau Albertą gyvą — ir buvau taip sukrėsta, jog net nesuabejojau, kad tai tiesa. Kokią akimirką užmiršau, kad mirtis atėmė iš manęs mano mielą, brangų draugą amžinai. Tačiau Kaliostro susijaudinimas pagaliau priminė man, jog visa tai tebuvo stebuklas, kad regėjau šmėklą. Ir vis dėlto mano protas siekė atmesti abejones, o kandūs Kaliostro priekaištai sužadino kažkokį liguistą susierzinimą, suteikusį jėgų. „Jūs apsimetate, kad tikite savo paties melagingais prasimanymais,— užsidegusi prieštaravau jam,— bet tai žiaurus žaidimas. Taip taip, jūs žaidžiate su pačiu švenčiausiu dalyku pasaulyje — su mirtimi."

„Netikinti ir silpna siela,— pasakė jis įsikarščiavęs, tačiau įtaigiai.— Jūs tikite mirtimi, kaip ja tiki minia. O juk turėjote didį mokytoją, kuris šimtus sykių jums kartojo: „Niekas nemirš-

ta, mirties nėra". Jūs kaltinate mane meluojant, lyg nežinotumėt, kad vienintelis melas čia yra žodis *mirtis*, išsprūdęs iš jūsų nuodėmingų lūpų." Prisipažįstu, šis keistas atsakymas sujaudino mane ir akimirkai nugalėjo mano sutrikusio proto pasipriešinimą. Iš kur galėjo šis žmogus turėti tiek žinių ne tik apie mano santykius su Albertu, bet net ir apie jo mokymo paslaptį? Ar jis pripažino Alberto tikėjimą, ar tik pasinaudojo juo kaip ginklu pavergti mano vaizduotę?

Buvau sutrikusi ir nugalėta. Bet greitai suvokiau, kad negaliu pritarti tokiam primityviam Alberto mokymo aiškinimui ir kad tik Dievas, o ne sukčius Kaliostras turi valią atsiųsti mirtį arba pažadinti gyvybę. Patikėjusi galų gale, kad tapau auka iliuzijos, kuri kol kas atrodė nepaaiškinama, bet galėjo būti suprasta kada nors ateity, aš pakilau ir, šaltai pagyrusi mago sugebėjimus, paklausiau jo su švelnia ironija, ką reiškė keistos jo šmėklų kalbos. Jis atsakė, jog negali patenkinti mano smalsumo ir aš turiu būti patenkinta jau tuo, kad pamačiau tą žmogų *ramų ir užsiėmusį naudinga veikla*. „Jūs tuščiai klausinėtumėt manęs,— pridūrė jis,— kokios jo mintys ir kokie poelgiai gyvenime. Aš nieko apie jį nežinau, net vardo. Kai jūs ėmėte apie jį galvoti ir paprašėte jį parodyti, tarp judviejų atsirado paslaptingas ryšys, ir mano galia pasirodė esanti tokia stipri, kad jis atsirado prieš jus. Tai daugiausia, ką gali mano menas."

„Jūsų menas negali net to,— pasakiau.— Juk aš galvojau apie maestro Porporą, o jūs savo galia iškvietėt visai kitą žmogų."

„Apie tai nieko nežinau,— atsakė jis su bauginančiu nuoširdumu,— netgi nenoriu žinoti. Aš nieko nemačiau nei jūsų mintyse, nei užburtam vaizde. Mano protas neatlaikytų panašių reginių, o kad galėčiau naudotis savo galia, būtina turėti jį visiškai blaivų. Bet magijos dėsniai neklystami, vadinasi, pati to nesuvokdama, jūs galvojote ne apie Porporą, o apie tą kitą."

— Štai jos, puikiosios maniakų kalbos! — pasakė princesė gūžtelėdama pečiais.— Kiekvienas turi savus metodus, bet visi kokiais nors gudriais išvedžiojimais, kuriuos galima būtų pavadinti beprotybės logika, išsipainioja iš nesmagių padėčių ir savo išpūstomis kalbomis sumaišo pašnekovui galvą.

— Man galva tai tikrai susimaišė,— tęsė Konsuela,— ir aš visai praradau sugebėjimą blaiviai mąstyti. Alberto pasirodymas, tikras ar tariamas, privertė dar skaudžiau pajusti savo netektį, ir aš apsipyliau ašaromis.

„Konsuela! — iškilmingai pratarė magas, siūlydamas man ranką, kad padėtų išeiti iš kambario. (Ir galite įsivaizduoti, kaip mane apstulbino ir tai — mano tikrasis vardas, niekam čia nežinomas ir staiga nuskambėjęs iš jo lūpų.) Jums reikia išpirkti sunkius nusidėjimus, ir tikiuosi — jūs padarysite viską, kad atgautumėt sąžinės ramybę." Atsakyti man pritrūko jėgų. Atsidūrusi tarp draugų, nekantriai laukusių kitame kambaryje, veltui mė-

ginau paslėpti savo ašaras. Aš irgi nekantravau — kuo greičiau išsiskirti su jais, likti viena ir atsiduoti savo sielvartui. Visą naktį aš neužmigau prisimindama ir mėgindama apgalvoti lemtingus vakaro įvykius. Kuo labiau stengiausi suprasti juos, tuo labiau painiojausi prielaidų labirinte, ir, prisipažinsiu, mano spėliojimai buvo dar beprotiškesni ir labiau kankinantys, negu galėtų būti aklas tikėjimas magijos pranašystėmis. Nukamuota nervingo galvojimo, nusprendžiau atidėti sprendimą, kol šita istorija bent kiek paaiškės, bet nuo to laiko tapau liguistai jautri, linkusi į nervų priepuolius, praradusi dvasinę pusiausvyrą ir mirtinai liūdna. Aš nejaučiu savo draugo netekties skaudžiau negu anksčiau, tačiau sąžinės priekaištai, kurie buvo pritilę, kai Albertas kilniai viską dovanojo, dabar nesiliauja manęs kankinę. Tęsdama pasirodymus scenoje, aš greitai pasisotinau tuščiu pasisekimo svaiguliu, o be to, šioje šalyje, kur žmonių širdys man atrodo tokios pat niūrios kaip ir klimatas...

— Ir kaip despotizmas,— pridūrė abatė.

— Šioje šalyje, kur, rodos, ir aš pati tapau liūdna ir šalta, mano dainavimas negalės tobulėti taip, kaip aš svajojau.

— Bet argi tavo dainavimui ko nors trūksta? Mes niekad nesam girdėję tokio balso kaip tavo, ir, ko gero, tokio tobulumo nerastumei visame pasaulyje. Aš sakau, ką manau, ir mano pagyrimas — tai ne Frydricho komplimentas.

— Net jei jūsų didenybės nuomonė būtų teisinga (aš to nesiimu spręsti, nes, be Romaninos ir Tezi, girdėjau iki šiol tik pati save),— su šypsena prieštaravo Konsuela,— man rodos, kad žmogus visuomet gali siekti kažko naujo ir padaryti daugiau, negu yra padaręs. Taip, aš galėčiau priartėti prie savo idealo, apie kurį visuomet svajojau, jeigu mano gyvenimas būtų veiklus, pilnas kovos, užmojų, bendrų tikslų, žodžiu, įkvėpimo! Bet šaltas reguliarumas, viešpataujantis čia, karinė disciplina, įvesta netgi teatro užkulisiuose, rami ir nuolat palanki publika, kuri klausydamasi mūsų galvoja apie savo reikalus, karaliaus globa, iš anksto garantuojanti pasisekimą, tai, kad nėra konkurencijos, neatnaujinama nei artistų sudėtis, nei repertuaras ir svarbiausia, mintis apie nesibaigiančią nelaisvę,— visas tas kasdieniškas, pilnas abejingo darbo, nykios šlovės ir nesąmoningo taupumo Prūsijos gyvenimas atėmė iš manęs viltį ir net norą tobulėti. Būna dienų, kai jaučiuosi tokia suglebusi, praradusi tą jautrią savimeilę, kuri padeda artistui vaidinti, kad būnu pasiryžusi užmokėti net už švilpimą, jeigu tik jis pabudintų mane. Deja. Galiu prastai sudainuoti pradžią, išsikvėpti artėjant spektaklio pabaigai — manęs visuomet laukia aplodismentai. Jie nesuteikia nė menkiausio malonumo, būdami neužtarnauti, ir sukelia skausmą, jeigu atsitiktinai esu jų verta,— juk ir tada jie tokie pat oficialūs, suderinti su rūmų etiketo taisyklėmis kaip paprastai, o tuo tarpu aš jaučiuosi nusipelniusi kažko daugiau. Visa tai gali pasi-

rodyti jums vaikiška, taurioji Amalija, bet jūs norėjote pažvelgti į aktorės širdies paslaptis, ir aš nieko nenuslėpiau.

— Tu vaizduoji savo jausmus taip raiškiai, kad aš tarsi pati viską išgyvenu drauge su tavim. Ką gi, esu pasirengusi padaryti tau paslaugą ir nušvilpti tavę, kai būsi per daug suglebusi, o paskui numesti rožių vainiką, kai išsijudinsi.

— Deja, mano geroji princese! Karalius nepritartų nei vienam, nei kitam jūsų poelgiui. Jis nepageidauja, kad būtų skriaudžiami jo artistai, nes jam žinoma, kad po nušvilpimo gali greitai pasekti ovacijos. Ne, nepaisant jūsų kilniaširdiškų ketinimų, mano nuobodulys neišgydomas. Ir šitą kankinantį maudulį kiekvieną dieną didina apgailestavimas, kad gyvenimą, pilną meilės ir atsidavimo, iškeičiau į šį melagingą ir tuščią egzistavimą. Po nuotykio su Kaliostru niūri melancholija dar labiau aptraukė mano širdį. Nebūna nakties, kad nesusapnuočiau Alberto, tai įpykusio, tai abejingo ar susirūpinusio, kalbančio nesuprantama kalba, nugrimzdusio į apmąstymus, visiškai nesusijusius su mūsų meile,— žodžiu, tokio, koks jis buvo per magijos seansą. Pabundu išpilta šalto prakaito ir verkiu, ir galvoju, kad toje naujoje egzistencijoje, į kurią jis įžengė po mirties, jo siela, liūdna ir pilna nerimo, galbūt dar kenčia dėl mano abejingumo ir nedėkingos širdies. Šiaip ar taip, bet nužudžiau jį aš, tai neabejotina, ir nė vienas žmogus, net jeigu jis sudarė sutartį su visomis dangaus ar pragaro jėgomis, neturi galios sujungti jo su manim. Aš jau nieko negaliu pataisyti šiame gyvenime, beprasmiškame ir vienišame, ir dabar tenoriu vieno — kad mirtis ateitų kuo greičiau.

X

— Bet argi tu neįsigijai čia naujų draugų? — paklausė princesė Amalija.— Nejaugi tarp daugybės protingų ir talentingų žmonių, kuriuos mano brolis surinko pas save iš visų pasaulio kampelių,— ir jis tuo labai didžiuojasi,— nėra nė vieno, verto pagarbos?

— Suprantama, yra, princese, ir jeigu manęs neviliotų vienatvė, galėčiau rasti keletą asmenų, kurie jaučia man draugiškumą. Madmuazelė Košua.

— Nori pasakyti — markizė d'Aržans?

— Nežinojau, kad ji turi šį titulą.

— Tai gerai — tu neišduodi svetimų paslapčių. Pasakyk man, ar ji gerai išauklėta.

— Puikiai. Ir, teisybę sakant, ji labai gera, nors truputį pasipūtusi: dėl to, kad jai asistuoja ponas markizas, ji žiūri į savo draugus artistus kiek iš aukšto.

— Kaip ji susigėstų sužinojusi, kas esi tu. Rudolštadtų pavardė — viena iš garsiausių Saksonijoje, o d'Aržansai — tik

smulkūs bajorai iš Provanso ar Langedoko. O kas tokia yra sinjora Kočei? Tu su ja pažįstama?

— Ištekėjusi madmuazelė Barberini jau nebešoka Operoje ir daugiausia laiko praleidžia už miesto, todėl retai su ja susitikdavau. Aš jai simpatizavau labiau negu kitoms teatro aktorėms, ir abu — tiek ji, tiek jos vyras — dažnai kviesdavosi mane paviešėti jų valdose. Tačiau karalius leido suprasti, kad mano kelionės tenai jam nemalonios, ir aš turėjau jų atsisakyti, net nežinodama, kodėl iš manęs atimamas šis malonumas.

— Tuojau sužinosi. Anksčiau karalius asistavo madmuazelei Barberini, bet ji atidavė pirmenybę vyriausiojo kanclerio sūnui, ir karalius bijo, kad tu neužsikrėstum blogu pavyzdžiu. Na, o vyrai? Nejaugi tu nė su vienu nesusidraugavai?

— Man labai patinka Francas Benda, pirmasis jo didenybės orkestro smuikas. Mūsų likimai daug kuo panašūs. Kaip ir aš vaikystėje, jis, būdamas jaunuolis, gyveno čigonišką gyvenimą, kaip ir aš jis ne itin vertina šio pasaulio gėrybes ir laisvė jam svarbiau už turtus. Jis dažnai pasakodavo man, kaip pabėgo iš prabangaus Saksonijos dvaro, kad prisidėtų prie klajojančių artistų, valkataujančių, linksmų ir tikrų skurdžių. Aukštuomenės žmonės nežino, jog vieškeliuose ir miestų gatvėse galima sutikti tikrai didelių muzikantų. Klajonių metais Bendos mokytoju buvo senas žydas, vardu Lėbelis, ir Benda prisimena jį susižavėjęs, nors tas ir numirė ant šiaudų, o gal net griovyje. Prieš tapdamas smuikininku Francas Benda turėjo puikų balsą, ir dainavimas buvo jo profesija. Drezdene nuo nusivylimų ir liūdesio balsas prapuolė, bet grynam klajonių ore iškilo naujas Bendos talentas, ir jo genijus vėl suspindėjo. Ir štai iš šitos žygio konservatorijos išėjo nuostabus virtuozas, kurį jo didenybė teikiasi kviesti į savo kamerinius koncertus. Georgas Benda, pats jauniausias jo brolis, irgi savotiškas ir talentingas žmogus, kartais epikūrietis, o kartais mizantropas. Jo nepaprastas protas ne visuomet malonus, tačiau visada įdomus. Manau, kad jis nesurimtės kaip kiti jo broliai, kurie dabar nuolankiai velka auksines karaliaus meilės muzikai grandines. Gal dėl to, kad jis jaunesnis, gal todėl, kad jo prigimtis nesutramdoma, jis nesiliauja kalbėjęs apie pabėgimą. Jis nuobodžiauja čia taip nuoširdžiai, kad man malonu nuobodžiauti drauge su juo.

— O ar tu nesitiki, kad šis bendras nuobodžiavimas sukels ir kiek švelnesnį jausmą? Meilė ne kartą yra gimusi iš nuobodulio.

— Ne,— atsakė Konsuela,— ši mintis neįkvepia man nei vilčių, nei nuogąstavimų, nes jaučiu, kad to niekad nebus. Juk jau sakiau jums, brangioji Amalija,— man darosi kažkas keista. Nuo tada, kai Albertas mirė, aš myliu jį, galvoju apie jį vieną, negaliu mylėti nieko kito. Tikriausiai nedažnai meilė gimsta iš mirties, ir vis dėlto man atsitiko būtent taip. Mane graužia neviltis

pagalvojus, kad nesuteikiau laimės žmogui, kuris buvo jos vertas, ir šitas nuolatinis atgailavimas virto įkyria idėja, kažkokia aistra, galbūt — beprotybe.

— Taip, galimas daiktas,— tarė princesė.— Šiaip ar taip, tai — liga... O tuo tarpu aš labai gerai suprantu tokį skausmą, nes jaučiu jį pati. Juk myliu žmogų, kurio čia nėra ir kurio galbūt niekada nepamatysiu. Ko gero, tai tas pats, kas ir mylėti mirusįjį. Bet pasakyk, argi princas Henrikas, mano brolis, ne patrauklus jaunuolis?

— Be abejonės.

— Grožio garbintojas, artistiška siela, didvyris kare... Nedailus, tačiau jo veidas stulbina ir traukia... Protas — nepriklausomas ir išdidus. Despotizmo priešas, nepavergtas vergas, nuolat keliantis grėsmę kitam mano broliui — tironui. Žodžiu, geriausias iš mūsų šeimos, tai neabejotina. Kalbama, kad jis tave myli — ar jis neprisipažino tau šito?

— Aš palaikiau jo žodžius pokštu.

— Ir nenori suprasti jų rimtai?

— Ne, princese.

— Tu per daug išranki, brangioji. Ką gi tu jam gali prikišti?

— Vieną didelį trūkumą ar bent jau nenugalimą kliūtį mylėti jį: jis princas.

— Dėkoju už komplimentą, pikčiurna! Tai vadinasi, ne dėl jo tu nualpai per vieną iš paskutinių spektaklių? Girdėjau kalbant, jog karalius, nepatenkintas švelniais princo žvilgsniais, siunčiamais tau, pasodino jį areštan pačioje spektaklio pradžioje, ir tu susirgai iš širdgėlos.

— Aš net neįtariau, kad princas buvo areštuotas, ir esu tikra, jog taip atsitiko ne dėl mano kaltės. Ne, aš sunegalavau dėl visai kitos priežasties. Įsivaizduokite, princese, kad vidury arijos, kurią dainavau kiek mechaniškai, kaip man čia dažnai pasitaiko, savo žvilgsniu atsitiktinai užgriebiau pirmo aukšto ložės — tas, kur netoli scenos, ir staiga iš pono Golovkino ložės gilumos išniro blyškus veidas žmogaus, kuris palinko priekin įsižiūrėdamas į mane. Tai buvo Alberto veidas, princese. Prisiekiu pačiu Dievu, aš mačiau jį, aš pažinau jį. Gal tai buvo iliuzija, regėjimas, bet joks regėjimas negali būti ryškesnis, negali būti baisesnis.

— Vargšelė! Tu regi haliucinacijas, nėra jokios abejonės.

— O, tai dar ne viskas. Praeitą savaitę, tą dieną, kai perdaviau jums barono fon Trenko laišką, išeidama iš jūsų pasiklydau rūmuose ir, susitikusi prie retenybių kabineto ponią Štosą, sustojau pasišnekučiuoti su juo. Ir štai aš vėl pamačiau Alberto veidą, bet šį kartą jis buvo grėsmingas, o ne abejingas kaip išvakarėse, teatre, ir dabar naktimis savo sapnuose aš nuolat regiu jį tai įtūžusį, tai pilną paniekos.

— O ponas Štosas irgi matė jį?

— Puikiausiai ir pasakė man, kad tai kažkoks Trismegistas, su kuriuo jūsų didenybė mielai šnekučiuojasi apie nekromantiją.

— O Dieve! — sušuko ponia fon Kleist pablykšdama.— Taip ir žinojau, kad jis tikras kerėtojas! Niekada negalėjau žiūrėti į šį žmogų be baimės. Nepaisant gražaus veido ir taurios išvaizdos, jis turi kažką šėtoniško, ir esu tikra, kad jis lyg Protėjas gali įgyti bet kokią išvaizdą ir gąsdinti žmones. Be to, kaip visi šitie magai, jis amžinai visus moko, amžinai viskuo nepatenkintas. Pamenu, kaip sudarinėdamas mano horoskopą jis išbarė mane už tai, kad išsiskyriau su ponu fon Kleistu, kai tas subankrutavo, ir pasakė, jog tai tikras nusikaltimas. Aš ketinau kaip nors pasiteisinti ir kadangi jis elgėsi su manim kiek arogantiškai, jau ėmiau pykti, tik staiga jis su įkarščiu išpranašavo man, kad ištekėsiu antrą kartą ir antrasis mano vyras pražus dėl mano kaltės dar tragiškiau negu pirmasis, bet aš už tai būsiu nubausta sąžinės graužatimi ir visuotiniu pasmerkimu. Tariant šiuos žodžius jo veidas pasidarė toks grėsmingas, kad man pasivaideno, jog prieš mane atgimęs ponas fon Kleistas, ir aš šaukdama įbėgau į jos didenybės kambarius.

— Taip, tai buvo smagi scena,— pasakė princesė šaltu, kandžiu balsu, kuriuo retkarčiais prabildavo tarsi prieš savo valią.— Aš kvatojau kaip išprotėjusi.

— Man rodos, čia nebuvo ko juoktis,— naiviai paprieštaravo Konsuela.— Bet kas vis dėlto jis toks, šis Trismegistas? Juk jeigu jūsų didenybė netiki magais, tai...

— Aš pažadėjau kada nors papasakoti tau, kas yra magija, bet neskubink manęs. O kol kas žinok: pranašautojas Trismegistas — tai žmogus, kurį aš labai gerbiu ir kuris galės būti naudingas mums — visoms trims... Ir ne tik mums vienom!

— Aš labai norėčiau pamatyti jį dar kartą,— pasakė Konsuela.— Taip, nors vien apie tai pagalvojus imu drebėti, norėčiau patikrinti, ar tikrai jis toks panašus į grafą Rudolštadtą, kaip man pasirodė.

— Ar tikrai jis panašus į grafą Rudolštadtą, sakai tu... Žinai, tu priminei man vieną aplinkybę, kurią buvau užmiršusi. Ir galbūt ji visai paprastai paaiškins tą nepaprastą paslaptį... Palauk minutėlę, leisk pagalvoti... Taip taip! Prisiminiau! Klausyk, vargšele mano, ir mokykis su nepasitikėjimu žiūrėti į viską, kas atrodo antgamtiška. Tas, kurį tau parodė Kaliostras, buvo Trismegistas, nes Kaliostras turi su juo kažkokių santykių. Tas, kurį tu matei teatre, grafo Golovkino ložėje, irgi buvo Trismegistas, nes šis gyvena jo namuose ir jie kartu užsiima chemija ar alchemija. Ir pagaliau tas, kurį tu matei rūmuose kitą dieną, irgi buvo Trismegistas, mat netrukus po mūsų atsisveikinimo jis buvo atėjęs pas mane ir, beje, papasakojo daug smulkmenų apie Trenko pabėgimą.

— Kad pasigirtų, esą padėjo jam pabėgti,— pridūrė ponia fon Kleist,— ir gautų iš jūsų didenybės pinigus, kurių jis, žinoma, neišeikvojo Trenkui išgelbėti. Jūsų didenybė gali manyti apie Trismegistą ką nori, bet aš išdrįsiu pasakyti ir jam pačiam: jis avantiūristas.

— Tai netrukdo jam būti didžiu burtininku, ar ne, fon Kleist? Kaipgi tavyje dera tokia gili pagarba jo sugebėjimams su tokia panieka jam pačiam?

— Ach, princese, tai visai suprantama. Mes bijomės kerėtojų, bet ir neapkenčiam jų. Ši būsena labai primena tai, ką jaučiame velniui.

— Ir vis dėlto visi nori pamatyti velnią ir negali apsieiti be burtininkų. Tokia tavo logika, mano žavingoji Kleist!

— Bet, princese, kaipgi jūs sužinojote, kad šitas žmogus panašus į grafą Rudolštadtą? — paklausė Konsuela, kuri klausėsi šio keisto ginčo su godžiu dėmesiu.

— Visiškai atsitiktinai — aš ir užmiršau tau pasakyti. Šiandien rytą, kai Siupervilis pasakojo tavo ir grafo Alberto, šio keisto žmogaus, istoriją, aš panorau sužinoti, ar buvo jis gražus, ar jo išvaizda atspindėjo jo nepaprastą vaizduotę. Siupervilis susimąstė, o paskui atsakė: „Žinote, jūsų didenybe, man nesunku padėti jums įsivaizduoti, koks jis buvo. Juk tarp jūsų „žaisliukų" yra vienas keistuolis, nepaprastai panašus į tą vargšą Rudolštadtą, tačiau kiek liesesnis, blyškesnis ir kitaip susišukavęs. Tai jūsų burtininkas Trismegistas". Štai kur paaiškinimas, ir jis ne toks jau mįslingas, kaip ir visa jų kompanija — Kaliostras, Trismegistas, Sen Žermenas ir t. t.

— Jūs nuėmėte man nuo širdies sunkų akmenį,— pasakė Porporina,— ir nutraukėte nuo akių juodą skraistę. Aš tarsi atgimstu, pabundu iš kankinančio sapno! Telaimina jus Dievas už šitą paaiškinimą. Vadinasi, aš ne beprotė, manęs nepersekioja regėjimai ir aš daugiau nebijosiu pati savęs!.. Ir vis dėlto... Žmogaus širdis tokia nesuprantama...— pridūrė ji susimąsčiusi.— Rodos, man jau gaila savo buvusios laimės ir ankstesnių minčių. Apimta beprotybės aš kone įtikinau save, kad Albertas nemirė ir kad ateis diena, kai, baisiomis haliucinacijomis privertęs mane išpirkti tą blogį, kurį jam padariau, jis sugrįš, nejausdamas nei skriaudos, nei priešiškumo. Dabar gi aš esu tikra, kad Albertas miega savo protėvių kape, kad jis jau nepabus, kad mirtis neatiduos savo grobio, ir šitas tikrumas — baisus!

— Ir tu galėjai abejoti? Taip, beprotybėje slypi kažkiek džiaugsmo. O štai aš nesitikėjau, kad Trenkas išeis iš Silezijos kalėjimo, nors tai nebuvo neįmanoma, nors tai vis dėlto atsitiko.

— Jeigu aš papasakočiau, nuostabioji Amalija, apie visus spėjimus, kurie ateidavo į galvą, jūs pamatytumėt, kad, nors ir atrodydami neįtikimi, jie nebuvo tokie jau neįmanomi. Štai, pavyzdžiui, letargija... Albertui užeidavo letarginio miego priepuolių. Nors geriau neprisiminti visų tų beprotiškų minčių. Da-

bar jos man nemalonios — juk žmogus, kurį palaikiau Albertu, pasirodė esąs kažkoks avantiūristas.

— Trismegistas ne tas, kuo yra laikomas. Neabejotina viena — jis ne grafas Rudolštadtas: pažįstu jį jau keletą metų, ir visą tą laiką jis, bent jau dėl akių, užsiima pranašautojo amatu. Be to, jis ne toks jau panašus į grafą Rudolštadtą, kaip tu save įtikinai. Siupervilis — o jis per daug geras gydytojas, kad palaidotų žmogų, apimtą letargo miego, ir be to, jis netiki vaiduoklais,— taigi Siupervilis pastebėjo skirtumų, kurių tu, būdama tokia pakrikusi, neįstengei įžvelgti.

— Kaip norėčiau dar kartą pamatyti šitą Trismegistą,— susijaudinusi ištarė Konsuela.

— Tai atsitiks negreitai,— šaltai atsiliepė princesė.— Kaip tik tą dieną, kai judu susitikote rūmuose, jis išvažiavo į Varšuvą. Ilgiau trijų dienų Berlyne ji neišbūna. Bet po metų jis, žinoma, grįš.

— O kas, jei tai Albertas! . .— pasakė Konsuela, nugrimzdusi į gilų susimąstymą.

Princesė gūžtelėjo pečiais.

— Tikrai,— pasakė ji,— likimas pasmerkė mane neturėti kitokių draugų kaip tik išėjusių iš proto — tiek vyrų, tiek ir moterų. Viena draugė mano burtininką laiko savo velioniu vyru fon Kleistu, o kita — grafu Rudolštadtu. Laimei, pati aš turiu galvą ant pečių, kitaip laikyčiau jį Trenku ir Dievas žino, kas iš to išeitų. Trismegistas — prastas magas, kad nepasinaudoja panašiais suklydimais! Nusiraminkite, Porporina, nežiūrėkite į mane tokia išsigandusi ir sumišusi, mieloji gražuole. Atsipeikėkite. Turėkite omeny, kad jeigu grafas Albertas nemiręs, o pabudęs iš letargo miego, tai toks nepaprastas įvykis būtų sukėlęs visuomenėje daug triukšmo. Be to, jūs turbūt išsaugojote kokį nors ryšį su jo šeima, ir ji, žinoma, būtų pranešusi jums.

— Ne, aš nepalaikau su Rudolštadtais jokių santykių,— atsakė Konsuela.— Kanauninkė Venceslava per šiuos metus dukart parašė man pranešdama apie liūdnus įvykius: kad mirė grafas Kristianas — jos vyresnysis brolis ir mano vyro tėvas, kuris taip ir neatgavo nuovokos ir iki paskutinės savo ilgo, pilno kančių gyvenimo dienos nesuvokė jį ištikusios nelaimės, ir kad žuvo baronas Frydrichas, kanauninkės ir Kristiano brolis, kuris per medžioklę nugarmėjo nuo Šrekenšteino skardžio. Suprantama, aš laikiau savo pareiga atsakyti į kanauninkės laiškus, bet nesiryžau prašyti jos leidimo atvažiuoti pabūti su ja. Sprendžiant iš laiškų, jos širdyje grūmėsi du jausmai — gerumas ir puikybė. Ji vadino mane savo *brangiąja dukterimi,* savo *kilniąja drauge,* tačiau, atrodo, ji visai nepasigedo nei mano rūpinimosi, nei užuojautos.

— Tai tu manai, kad atgiręs Albertas ramiausiai gyvena Milžinų pilyje, neparašydamas tau ir pasislėpęs nuo viso pasaulio?

— Ne, princese, aš taip nemanau, todėl, kad tai būtų visai neįtikima, ir aš tiesiog išėjau iš proto, jeigu dar kuo nors abejoju,— atsakė Konsuela, užsidengdama delnais veidą, užlietą ašarų.

Slenkant nakties valandoms, bjaurus princesės charakteris kuo toliau, tuo labiau ėmė viršų. Jos pašaipus ir nerūpestingas tonas kalbant apie tokius brangius Konsuelos širdžiai dalykus, labai įskaudino jaunąją merginą.

— Gana, liaukis sielvartauti,— griežtai pasakė Amalija.— Nieko nepasakysi, linksmas išėjo vakaras! Tu prikalbėjai tokių dalykų, kad pats velnias neištvertų. Fon Kleist visą laiką drebėjo ir blyškо; atrodė, ji numirs iš baimės. Aš norėjau būti laiminga, linksma, o dabar pati kenčiu, matydama tavo sielvartą, vargšas mano vaikeli.

Paskutinius žodžius princesė ištarė jau kitokiu tonu ir, pakėlusi galvą, Konsuela pamatė užuojautos ašaras, besiritančias jos skruostais, nors jos lūpos vis dar buvo ironiškai iškreiptos. Konsuela pabučiavo ištiestą jai ranką ir mintyse pagailėjo princesės, kuri negali išbūti gera nė keturių valandų iš eilės.

— Kad ir koks neįžvelgiamas paslaptingumas suptų Milžinų pilį,— pridūrė princesė,— kad ir kokia išdidi būtų kanauninkė, o jos tarnai slapukai, patikėk,— viskas, kas ten atsitinka, taip pat greitai pasidaro žinoma visiems kaip ir bet kur kitur. Veltui artimieji stengėsi nuslėpti grafo Alberto keistumus — greitai apie juos žinojo visas kraštas, ir dar prieš tai, kai tavo nelaimingam vyrui buvo pakviestas daktaras Siupervilis, apie juos jau kalbėjo Baireito rūmų dvariškiai. Dabar ši šeima turi kitą paslaptį, kurią taip pat uoliai stengiasi paslėpti ir kurią taip pat visi žino. Turiu omeny jaunosios baronaitės Amalijos pabėgimą — ji dingo kartu su dailiu nuotykių ieškotoju greitai po savo pusbrolio mirties.

— O aš gana ilgai apie tai nežinojau. Ir galiu pasakyti, kad ne viskas išaiškėja šiame pasaulyje: juk iki šiol nežinomas nei baronaitę pagrobusio žmogaus vardas, nei titulas ir nežinoma vieta, kur jiedu slapstosi.

— Taip, teisybė, Siupervilis irgi tą sakė. Iš tikrųjų Čekija — paslaptingų nuotykių šalis. Tačiau tai dar nereiškia, kad grafas Albertas...

— Dėl Dievo meilės, princese, nekalbėkime daugiau apie tai. Atleiskite, kad nuvarginau jus savo ilgu pasakojimu, ir kai jūsų didenybė įsakys man pasišalinti, aš...

— Antra valanda nakties! — sušuko ponia fon Kleist, krūptelėdama nuo niūrių bokšto laikrodžio dūžių.

— Jeigu taip, mielosios draugės, mums reikia skirtis,— pasakė princesė pakildama.— Mano sesuo fon Anspach prikels mane septintą valandą, kad papasakotų gandus apie savo brangaus markgrafo meilės nuotykius — jis neseniai grįžo iš Paryžiaus, beprotiškai įsimylėjęs madmuazelę Kleron. Žavingoji Porporina, tai

jūs, scenos karalienės, esate tikros pasaulio valdovės, o ne tos, kurioms priklauso teisėti titulai. Nėra tokio monarcho, kurio jūs negalėtumėt iš mūsų atimti, jeigu jums šautų į galvą panaši fantazija, ir aš nė kiek nenustebsiu, kai vieną gražią dieną protingoji madmuazelė Ipolita Kleron taps markgrafiene fon Anspach, užimdama mano kvailos sesers vietą. Duok man kailinius, fon Kleist, aš palydėsiu jus per galeriją.

— Ir paskui princesė grįš viena? — su išgąsčiu paklausė ponia fon Kleist.

— Taip, viena,— atsakė Amalija,— ir be to, visai nebijodama velnių su visais jų talkininkais, nors sklinda gandai, kad jie jau keletą naktų visa kompanija renkasi mūsų rūmuose. Eime, Konsuela, eime! Pasigėrėsime fon Kleist drebėjimu galerijoje.

Princesė paėmė žvakę ir išėjo pirmoji, vesdamasi paskui save susijaudinusią ponią fon Kleist. Konsuela sekė paskui jas, irgi truputį sunerimusi, pati nežinodama kodėl.

— Patikėkite, princese,— kalbėjo ponia fon Kleist,— kad baisiai neatsargu dabar pasirodyti šioje rūmų dalyje. Ką jums reiškia leisti mums užtrukti dar pusę valandos? Pusę trijų visi vaiduokliai pranyksta.

— Ne, ne,— papriešta ravo Amalija,— aš mielai susitikčiau su ja ir pažiūrėčiau, kaip ji atrodo.

— Apie ką jūs kalbate? — paklausė Konsuela, prisivydama ponią fon Kleist.

— Tu nežinai? — nusistebėjo princesė.— Štai jau keletas naktų, kai baltoji moteris, imanti šluoti rūmų laiptus ir koridorius prieš kurio nors karališkos šeimos nario mirtį, vėl pasirodė. Ir, anot gandų, ji pramogauja būtent čia, greta mano kambarių. Vadinasi, grėsmė pakibusi ties mano gyvybe. Štai kodėl aš tokia rami. Mano brolienė, Prūsijos karalienė (labiausiai besmegenė galva, kada nors nešiojusi karūną), iš baimės, sako, negali užmigti ir kasvakar važiuoja nakvoti į Šarlotenburgą, bet kadangi ir ji, ir karalienė — mano motina, kuri šituose dalykuose nė kiek ne protingesnė, jaučia *Moterial su šluota* begalinę pagarbą, tai abi damos uždraudė sekti šmėklą ir trukdyti jos kilnų užsiėmimą. Dėl to rūmus sėkmingai šluoja pats Liuciferis, nors grindys, kaip matai, vis tiek gana purvinos.

Tą akimirką didžiulis katinas, iššokęs iš galerijos tamsos, garsiai kniaukdamas pradūmė pro ponią fon Kleist. Toji veriamai suriko ir jau norėjo pasileisti atgal, princesės kambarių link, bet Amalija jėga sulaikė ją, ir tušti koridoriai suskardėjo nuo jos kimaus sarkastiško kvatojimo, dar šiurpesnio negu šiaurės vėjas, švilpiantis tuščioje pastato erdvėje. Konsuela drebėjo nuo šalčio, o gal ir iš baimės, nes persikreipęs ponios fon Kleist veidas, rodos, kalbėte kalbėjo apie realų pavojų, o dirbtinė ir įžūli princesės linksmybė visai neliudijo, kad Amalija tikrai rami.

— Aš žaviuosi atkakliu jūsų didenybės netikėjimu,— apmau-

džiai pasakė ponia fon Kleist trūkčiojančiu balsu,— bet jeigu jūs būtumėte mačiusi ir girdėjusi, kaip aš šitą *baltą moterį* jūsų šviesiausiojo tėvo karaliaus mirties išvakarėse...

— Deja, aš tikra,— kandžiai pertraukė ją Amalija,— kad šį kartą ji atėjo ne tam, kad paskelbtų apie karaliaus, mano šviesiausiojo brolio, mirtį, ir, vadinasi, jinai atėjo manęs, kuo aš labai džiaugiuosi. Velnienė žino, kad mano laimei būtina arba viena, arba kita iš šitų dviejų mirčių.

— Ach, princese, nekalbėkite taip! — vos pralemeno ponia fon Kleist, kuriai kaleno dantys.— Maldauju, sustokite ir įsiklausykite — argi įmanoma dabar likti ramiai?

Princesė sustojo su pašaipia mina, bet kai jos standžios tarsi kartonas šilkinės suknios šiugždėjimas liovėsi slopinęs iš toliau atsklindančius garsus, mūsų trys herojės, stovinčios koridoriaus gale, jau netoli laiptų aikštelės, aiškiai išgirdo šluotos, netolygiai atsitrenkiančios į akmenines pakopas, stuksėjimą, kuris, rodės, greitai artėjo link jų, kildamas vis aukščiau ir aukščiau, tartum kuris nors iš tarnų būtų skubėjęs pabaigti savo darbą.

Princesė kiek padvejojo, paskui ryžtingai tarė:

— Kadangi *šiame* pasaulyje nėra nieko antgamtiško, aš noriu sužinoti, kas ten — lunatikas liokajus ar išdykęs pažas. Nuleisk vualį, Porporina, nereikia, kad mus matytų drauge. Na o tu, fon Kleist, gali apalpti, jeigu nori. Įspėju, kad nesiterliosiu su tavim. Eime, drąsioji Rudolštadt, tau pasitaikė be baimės susidurti ir su baisesniais dalykais. Jeigu myli mane, sek iš paskos.

Amalija tvirtu žingsniu pasuko prie laiptų. Konsuela, kuriai princesė neleido paimti žvakės, sekė iš paskos, o ponia fon Kleist — jai buvo vienodai baisu ir likti vienai, ir eiti į priekį — kiūtino paskutinė, įsikibusi į Porporinos apsiaustą.

Pragaro šluota nutilo, ir princesė, pasiekusi turėklus, sustojo, ištiesdama ranką su žvake, kad apšviestų sau kelią. Tačiau ar todėl, kad jos ramumas buvo suvaidintas, ar kad ji pamatė kažką baisaus, jos ranka sudrebėjo ir paauksuota žvakidė su krištoliniu raštuotu apvadėliu triukšmingai nukrito drauge su žvake į laiptų narvą. Čia jau ponia fon Kleist visai pametė galvą ir užmiršusi ne tik artistę, bet ir princesę, puolė bėgti atgal galerija ir bėgo tol, kol atsitrenkė tamsoje į savo valdovės kambario duris, kur ir rado prieglaudą. O princesė, neįstengdama sutramdyti susijaudinimo ir drauge gėdindamasi prisipažinti, jog atsitraukia, pasuko drauge su Konsuela tuo pačiu keliu, iš pradžių lėtai, o paskui vis greičiau ir greičiau, nes kažkieno žingsniai girdėjosi už nugaros, ir tai buvo ne Porporinos žingsniai — ji ėjo greta ir, ko gero, dar ryžtingiau, nors ir nė trupučio nepozuodama. Šitie keisti žingsniai garsiai aidėjo tamsoje ant akmens plokščių ir kas akimirka tarsi artėjo prie jų, primindami brūkšinčius šlepetes avinčios senės žingsnius, o šluota darė savo darbą: trinksėjo į sienas — tai dešinėje, tai kairėje. Šitas trumpas

kelias pasirodė Konsuelai be galo ilgas. Sveikai galvojančius ir tikrai bebaimius žmones gali nugalėti tik toks pavojus, kurio neįmanoma nei numatyti, nei suprasti. Nepretenduodama į tuščią narsumą, Konsuela nė karto neatsisuko. O princesė paskui tvirtino, kad ne sykį buvo atsigręžusi, bet taip nieko ir neįžiūrėjo tirštoje tamsoj, ir niekas negalėjo nei patvirtinti, nei paneigti jos žodžių. Konsuela tik prisiminė, kad šio priverstinio atsitraukimo metu Amalija nė sykio nesulėtino žingsnio, nepasakė jai nė vieno žodžio ir kad, skubiai įeidama į kambarį, ji vos neuztrenkė durų prieš savo viešnios nosį. Vis dėlto princesė neprisipažino, jog parodė silpnumą, ir greitai atgavusi šaltą kraują ėmė šaipytis iš ponios fon Kleist, visiškai susirgusios iš susijaudinimo, ir karčiai priekaištauti už bailumą ir nedėmesingumą jos asmeniui. Geraširdė Konsuela, kuriai buvo gaila žiūrėti, kaip blogai jaučiasi ponia fon Kleist, pasistengė suminkštinti princesę, ir ši teikėsi pasakyti, kad jos numylėtinė Kleist vis tiek nieko negirdi, kadangi apimta visiškos prostracijos guli ant kušetės, įsiraususi į pagalves. Išmušė tris, kai vargšelė atsigavo, bet patirtas siaubas vis dar vertė ją lieti ašaras. Princesei jau nusibodo vaidinti paprastą mirtingąją, ir jos visai nedžiugino perspektyva pačiai nusirengti bei pasitarnauti sau. O be to, jos sielon, kaip matyti, įslinko kažkokia gąsdinanti nuojauta. Šiaip ar taip, ji nusprendė pasilikti pas save ponią fon Kleist iki ryto.

— Mes dar suspėsim, — pasakė ji, — sugalvoti kokią nors dingstį, kad paaiškintume šitą istoriją broliui, jeigu jis ką sužinos. Bet pagrįsti tavo, Porporina, viešnagę būtų daug sunkiau, ir todėl nenorėčiau, kad kas nors pamatytų, kaip tu iš čia išeini. Vadinasi, tau reikia išeiti vienai ir kuo greičiau — juk šiame šlykščiame bendrabutyje keliamasi nepaprastai anksti. Klausyk, Kleist, nusiramink, aš palieku tave čia iki ryto ir jeigu tu įstengsi ištarti nors vieną protingą žodį, paaiškink, kokiu keliu tu čia atėjai ir kur tavęs laukia palydovas, kad Porporina galėtų pasinaudoti jo paslaugomis, kai eis namo.

Baimė daro žmogų tokį egoistišką, kad ponia fon Kleist, džiaugdamasi, jog jai jau negresia siaubingoji galerija, ir nedaug tesirūpindama tuo, kad dainininkė gal bijos pasišalinti viena, iš karto atgavo nuovokumą ir paaiškino, kokiu keliu jai eiti ir kokį sutartą ženklą duoti tarnui, kuriam įsakyta laukti prie išėjimo iš rūmų viename nuošaliame kampelyje.

Apsirūpinusi šiomis žiniomis ir būdama tikra, kad šį kartą jau nepasiklys rūmuose, Konsuela atsisveikino su princese, kuri neparodė nė menkiausio noro palydėti ją per galeriją. Taigi jaunoji mergina išėjo viena ir apgraibomis, tačiau be kliūčių prisikasė iki baisiųjų laiptų. Apačioje kabėjęs žibintas palengvino jai kelią, ir ji nusileido žemyn be jokių nuotykių ir netgi be ypatingos baimės. Šį kartą ji suėmė save į nagą, nes jautė, kad atlieka savo pareigą nelaimingosios Amalijos atžvilgiu, o tokiais

atvejais ji visuomet būdavo ryžtinga ir stipri. Pagaliau per mažas slaptas dureles — raktą nuo jų davė ponia fon Kleist — Porporina išėjo iš rūmų ir atsidūrė užpakalinio kiemo kampe. Perkirtusi kiemą, ji nuėjo išilgai išorinės tvoros, ieškodama ponios fon Kleist tarno. Nespėjo ji pašnibždom pasakyti sutartos frazės, kai nuo sienos atsiskyrė tamsus siluetas, ir susisupęs plačiu apsiaustu vyriškis pagarbiai nusilenkdamas be žodžių padavė jai ranką.

XI

Konsuela prisiminė, kad ponia fon Kleist, norėdama nuslėpti savo dažnus ir slaptus vizitus pas princesę Amaliją, ne kartą ateidavo vakarais į pilį slėpdama galvą po juodu kapišonu, susisupusi į tamsią peleriną ir remdamasi į tarno ranką. Taip atrodydama ji nekrisdavo į akis rūmų tarnams ir galėjo būti palaikyta viena iš tų neturtingų moterų, kurios slapta prasiskverbia į rūmus ir gauna šio to iš dosnių karališkos šeimos rankų. Vis dėlto, nepaisant didžiausio patikėtinės ir jos ponios atsargumo, paslaptis iš dalies buvo žinoma, ir karalius tylėjo vien todėl, kad tokias menkas skandalingas istorijas geriau pakęsti, nekeliant triukšmo, negu kovoti su jomis. Jis puikiai žinojo, jog abi damos labiau domisi Trenku negu magija; beveik vienodai smerkdamas ir viena, ir kita, jis apsimetė nieko nesuprantąs ir širdies gilumoje buvo dėkingas Amalijai, kad ji apgaubia savo romaną paslapties skraiste, šitaip išvaduodama jį nuo atsakomybės. Jis bevelijo atrodyti mulkinamas, kad tik žmonės nemanytų, jog jis skatina beprotišką sesers meilę. Taigi visas karaliaus žiaurumas užgriuvo nelaimingąjį Trenką, ir teko jį apkaltinti tariamais nusikaltimais, kad niekas neįtartų tikrų nemalonės priežasčių.

Manydama, kad ponios fon Kleist tarnas nori padėti jai išsaugoti inkognito ir todėl duoda ranką, lyg ji būtų šeimininkė, Porporina nedvejodama pasirėmė į ją, žengdama slidžiu nuo ledo grindiniu. Bet nespėjo ji nueiti nė trijų žingsnių, kai tas žmogus tarė familiariu tonu:

— Na ką, žavingoji grafiene, kaip nusiteikusi patrakėlė Amalija?

Nors buvo šalta ir pūtė vėjas, Konsuela pajuto, kad visas kraujas ūžtelėjo į skruostus. Matyt, tarnas palaikė ją ponia fon Kleist ir šitaip išdavė, kokie gėdingi santykiai sieja jį su šeimininke. Porporina nekantriai atitraukė savo ranką ir šaltai ištarė:

— Jūs apsirikote.

— Man nebūdinga apsirikti,— vis taip pat nesivaržydamas paprieštaravo žmogus su apsiaustu.— Publika gali nežinoti, kad dieviškoji Porporina yra grafienė Rudolštadt, tačiau grafas Sen Žermenas informuotas geriau.

— Kas gi jūs? — paklausė Konsuela, nesava iš susijaudinimo.— Argi jūs nesate vienas iš ponios fon Kleist tarnų?

— Aš priklausau tik pats sau ir tarnauju tik tiesai,— atsakė nepažįstamasis.— Savo vardą jau pasakiau, bet, matyt, grafienei Rudolštadt jis nežinomas.

— Vadinasi, jūs grafas de Sen Žermenas?

— O kas kitas galėtų pavadinti jus vardu, kurio niekas nežino? Paklausykite, grafiene, štai jau du sykius jūs vos neparkritote, eidama be mano pagalbos. Malonėkite vėl atsiremti man į ranką. Aš puikiai žinau, kur jūs gyvenate, ir laikau savo garbinga pareiga parvesti jus namo gyvą ir sveiką.

— Jūs labai malonus, grafe,— atsakė Konsuela, kurios smalsumas buvo per daug sudirgintas, kad ji galėtų atmesti šio nuostabaus, nepaprasto žmogaus pasiūlymą,— bet gal jūs padarysite dar vieną malonę ir pasakysite, kodėl mane taip pavadinote.

— Todėl, kad norėjau iš karto įgyti jūsų palankumą ir įrodyti, jog esu vertas jo. Aš seniai žinau apie jūsų santuoką su Albertu ir visą laiką šventai saugau jūsų bendrą paslaptį, kaip saugosiu ir ateity, kol tokia bus jūsų valia.

— Užtai ponas Siupervilis, kaip matyt, visai neatsižvelgė į mano valią,— pasakė Konsuela, nekantraudama įsitikinti, kad grafas de Sen Žermenas gavo šias žinias būtent iš jo.

— Nekaltinkite vargšo Siupervilio, — paprieštaravo grafas.— Jis apie tai papasakojo tik princesei Amalijai, trokšdamas suteikti jai malonumo. Aš viską sužinojau ne iš jo.

— Tokiu atveju iš ko?

— Iš paties grafo Alberto Rudolštadto. Taip taip, neabejoju, kad tuojau jūs pareikšite, jog jis mirė jungtuvių ceremonijos pabaigoje, bet aš atsakysiu: mirties nėra, niekas nemiršta ir galima kalbėtis su tais, kuriuos žmonės vadina užmigusiais amžinu miegu, jeigu supranti jų kalbą ir žinai jų gyvenimo paslaptis.

— Jeigu jūs tiek daug žinote, grafe, tai tikriausiai jums ne paslaptis, kad mane nelengva įtikinti tokiais tvirtinimais ir kad jie sukelia man daug skausmo, nuolat primindami nelaimę, kuri neatitaisoma, nors ir ką žadėtų magai.

— Teisingai darote, kad saugotės kerėtojų ir šarlatanų. Žinau, Kaliostras išgąsdino jus, parodydamas šmėklą — tai buvo padaryta bent jau nelaiku. Kad pademonstruotų savo galią, jis pasidavė tuštybei, nepagalvojęs, kaip tai paveiks jūsų sielą ir kokia didinga yra jo paties misija. Ir vis dėlto Kaliostras ne šarlatanas, toli gražu ne! Tiesiog jis didelis garbėtroška ir tai neretai būna dingstis apkaltinti jį šarlataniškumu.

— Jūs, grafe, esat kaltinamas tuo pačiu, bet kadangi visuomet priduriama, esą jūs — nepaprastas žmogus, išdrįstu prisipažinti, kad jaučiu jums priešiškumą, neleidžiantį jūsų gerbti.

— Tai taurus nuoširdumas, ir būdingas Konsuelai,— ramiai atsakė ponas de Sen Žermenas,— ir aš dėkoju jums, kad apeliuo-

jate į mano garbingumą. Todėl šnekėsiu su jumis atvirai. Tačiau mes jau prie jūsų durų, o šaltis ir vėlus laikas neleidžia trukdyti jūsų ilgiau. Jeigu pageidaujate sužinoti kai ką nepaprastai svarbaus, nuo ko priklauso jūsų ateitis, leiskite man su jumis pasikalbėti, kai turėsite laiko.

— Jeigu ponas grafas panorės aplankyti mane rytoj, aš lauksiu jo bet kuriuo jam patogiu laiku.

— Taip, man būtina pasikalbėti su jumis rytoj. Bet rytoj jus su vizitu aplankys Frydrichas, o aš nenoriu su juo susitikti, nes nemėgstu jo.

— Atleiskit, grafe, apie kokį Frydrichą jūs kalbat?

— O, suprantama, ne apie mūsų bičiulį Frydrichą fon Trenką, kurį išplėšėm iš karaliaus rankų. Kalba eina apie tą niekingą ir piktą Prūsijos karalių, kuris jus mergina. Štai ką: rytoj vakare Operoje įvyks didelis viešas balius. Būkite ten. Galite rengtis bet kokiu kostiumu, aš vis tiek jus pažinsiu ir padėsiu pažinti save. Toje minioje mes būsim saugūs ir nepastebimi. Kitaip mūsų susitikimai gali užtraukti dideles nelaimes brangiems mums žmonėms. Taigi, iki rytojaus, grafiene!

Tai ištaręs grafas de Sen Žermenas žemai nusilenkė Porporinai ir dingo, palikęs merginą suakmenėjusią iš nuostabos ant jos namų slenksčio.

„Iš tikrųjų šitoj proto karalystėj nė minutei nesiliauja sąmokslai prieš protą,— galvojo dainininkė jau lovoje.— Nespėjau išvengti vieno pavojaus, grėsusio mano sveikam mąstymui, kai iš karto atsirado kitas. Princesė Amalija paaiškino man paslaptingus pastarųjų dienų įvykius, ir jau buvau benurimstanti, kai staiga, beveik tuoj pat, mes susitinkam fantastiškąją Moterį su šluota ar bent jau girdime jos žingsnius, ir ji sau vaikštinėja po šituos abejonių rūmus, po šitą netikėjimo citadelę taip pat ramiai, kaip būtų galėjusi vaikščioti prieš du šimtus metų. Vos spėjau atsikratyti baimės, kankinusios mane po susitikimo su Kaliostru, kai pasirodo kitas magas, rodos, dar geriau išmanantis mano reikalus. Kad visi šie magai ir burtininkai domisi karalių ir kitų galingų ar įžymių asmenų gyvenimo įvykiais,— tai dar suprantama, bet kodėl man, vargšei merginai, paprastai ir kukliai, nepavyksta paslėpti nuo jų budraus žvilgsnio nė vienos savo gyvenimo aplinkybės — štai kas norom nenorom glumina ir gąsdina mane. Beje, paklausysiu princesės patarimo. Tikiuosi, kad ateitis įmins ir šitą mįslę, o kol kas susilaikysiu nuo bet kokių sprendimų. Ko gero, labiausiai nustebsiu, jeigu karaliaus vizitas, išpranašautas Sen Žermeno, tikrai įvyks rytoj. Tai būtų vos trečias jo vizitas. Ar tik nėra šitas Sen Žermenas karaliaus patikėtinis? Sakoma, kad reikia saugotis žmonių, kurie prastai atsiliepia apie savo ponus. Pasistengsiu to neužmiršti."

Kitą dieną, lygiai pirmą valandą, į namelio, kuriame gyveno dainininkė, kiemą įvažiavo karieta be livrėjuoto liokajaus ir

be herbo, ir karalius, prieš dvi valandas perdavęs, kad Porporina lauktų jo viena, įėjo vidun su skrybėle, pakreipta ant kairiosios ausies, su šypsena lūpose ir su maža pintinėle rankoje.

— Kapitonas Kreicas atnešė jums vaisių iš savo sodo,— pasakė jis.— Pikti liežuviai tikina, kad jie nuskinti San Susi soduose ir turėjo būti patiekti karaliui. Bet, dėkui Dievui, karalius užmiršo apie mus, ir kuklus baronas atėjo praleisti valandėlę kitą su savo kuklia drauguže.

Užuot pralinksminusi, šita miela įžanga labai išgąsdino Konsuelą. Dabar, kai slapta nusižengė karaliaus valiai, išklausydama atvirus princesės Amalijos prisipažinimus, ji jau negalėjo kaip anksčiau drąsiai ir atvirai šnekučiuotis su inkvizitoriumi-karaliumi. Nuo šiol reikėjo elgtis su juo atsargiai, galbūt pataikauti jam, sumaniai koketuojant užkirsti kelią įtarimams. Konsuela jautė, kad šis vaidmuo ne jai, kad ji suvaidins prastai, ypač tuo atveju, jeigu Frydrichas tikrai jaučia jai *potraukį*, kaip tvirtinama rūmuose, kur vartoti žodį meilė, kalbant apie kažkokią aktorę, reikštų įžeisti karaliaus orumą. Susijaudinusi ir sumišusi, Konsuela negrabiai padėkojo už per didelį dėmesį, o tada karaliaus veido išraiška netikėtai pasikeitė ir pasidarė tokia pat niūri, kokia ką tik buvo džiaugsminga.

— Ką tai reiškia? — griežtai paklausė jis, raukdamas antakius.— Jūs blogai nusiteikus? Ar nesveika? Kodėl jūs vadinate mane valdovu? Gal mano vizitas sutrukdė meilės pasimatymą?

— Ne, valdove,— atsakė jaunoji mergina, vėl atgaudama ramybę, kurią teikia nuoširdumas,— aš neturiu nei pasimatymų, nei meilės.

— Puiku! Beje, net jeigu ir turėtumėt — koks mano reikalas! Aš pareikalaučiau tik vieno — kad jūs prisipažintumėt.

— Prisipažinčiau? Tikriausiai ponas kapitonas norėjo pasakyti — kad patikėčiau jam savo paslaptį?

— Paaiškinkite, koks čia skirtumas.

— Manau, kad jūs, pone kapitone, ir pats žinote koks.

— Sakykim. Bet žinoti — dar nereiškia gauti atsakymą. Jeigu jūs įsimylėjote, aš norėčiau apie tai sužinoti.

— Nesuprantu — kam?

— Tikrai nesuprantate? Pažiūrėkite man į akis. Jūsų šiandien kažkoks išsiblaškęs žvilgsnis.

— Pone kapitone, jūs, rodos, mėgdžiojate karalių. Sako, kad tardydamas kaltinamąjį jis įdėmiai žiūri jam į akis. Patikėkite, tokie metodai leistini vienam karaliui. Beje, jeigu jis tokiu pat tikslu ateitų pas mane, aš paprašyčiau jį grįžti prie savo reikalų.

— Štai kaip! Jūs jam pasakytumėt: „Eikite lauk, valdove?"

— O kodėl gi ne? Karaliaus vieta ant žirgo arba soste, o jeigu jam šautų į galvą aplankyti mane, aš turėčiau teisę atsisakyti kentėti dėl jo blogos nuotaikos.

— Sutinku. Bet jūs taip ir neatsakėte man. Jūs nenorite pasirinkti manęs savo būsimų meilės nuotykių patikėtiniu?

— Aš negaliu turėti meilės nuotykių, barone, jau ne kartą jums tai kartojau.

— Taip, juokais, nes aš ir klausdavau jūsų juokais. Na, o jei dabar aš kalbu rimtai?

— Aš atsakysiu tą patį.

— Žinote, jūs keista būtybė.

— Bet kodėl gi?

— Todėl, kad jūs vienintelė aktorė, neužsiimanti meile ir neflirtuojanti.

— Jūs prastos nuomonės apie aktores, kapitone.

— Ne! Aš pažinojau ir dorų aktorių, bet jos visos siekė naudingai ištekėti, o jūs... tiesiog neišmanau, apie ką galvojate jūs.

— Aš galvoju apie tai, kad vakare man reikės dainuoti.

— Tai jūs gyvenate šia diena?

— Taip, dabar aš gyvenu kaip tik taip.

— Vadinasi, anksčiau jūs buvot kitokia.

— Taip, kapitone.

— Jūs mylėjote?

— Taip, kapitone.

— Rimtai?

— Taip.

— Ir ilgai?

— Taip.

— O kas atsitiko jūsų mylimajam?

— Jis mirė!

— Bet jūs nenusiraminote?

— Ne.

— O, jūs dar nusiraminsit.

— Bijau, kad ne.

— Keista. Tai jūs neketinate ištekėti?

— Niekuomet.

— Ir niekada nieko nepamilsite?

— Niekada.

— Ir net nesusirasite sau draugo?

— Net draugo — ta prasme, kokią teikia šiam žodžiui gražiosios damos.

— Liaukitės! Jeigu jūs nuvažiuosite į Paryžių ir karalius Liudvikas XV, tas galantiškas kavalierius...

— Aš nemėgstu karalių, kapitone, o ypač nepakenčiu galantiškų karalių.

— Aha, suprantu, jūs teikiate pirmenybę pažams. Pavyzdžiui, tokiam gražiam kavalieriui kaip Trenkas!

— Aš niekada nekreipiau dėmesio į jo išorę.

— Ir vis dėlto turėjot su juo kažkokių santykių?

— Jeigu taip būtų, mūsų santykiai apsiribotų tyra ir nesutepta draugyste.

— Vadinasi, jūs prisipažįstat, kad šitie santykiai egzistuoja?

— To aš nesakiau,— atsakė Konsuela, išsigandusi, jog gali išduoti princesę.

— Tai jūs neigiate tai?

— Jeigu šitie santykiai būtų, aš neturėčiau priežasčių juos neigti. Bet kodėl kapitonas Kreicas klausinėja mane taip atkakliai? Nejaugi tai gali jį dominti?

— Matyt, tai domina karalių,— atsakė Frydrichas, nusiimdamas skrybėlę ir staigiu judesiu užmaukšlindamas ją ant baltos marmurinės Poligimnijos galvos; jos antikinis biustas puošė vieną iš konsolių.

— Jeigu mane teiktųsi aplankyti karalius,— tarė Konsuela, įveikdama baimę,— aš pamanyčiau, kad jis pageidauja pasiklausyti muzikos, sėsčiau prie klavesino, ir sudainuočiau ariją iš „Pamestosios Ariadnės"...

— Karalius nemėgsta, kai mėginama įspėti jo pageidavimus. Jis pageidauja, kad būtų tiksliai ir aiškiai atsakyta į klausimą. Ką jūs veikėte šiandien naktį karaliaus rūmuose? Matote, jeigu jūs vaikščiojate pas jį į rūmus neįprastu laiku ir be jo leidimo, vadinasi, ir jis turi teisę elgtis jūsų namuose kaip šeimininkas.

Konsuela sudrebėjo, bet, laimei, dvasios tvirtybė visada tartum per stebuklą išgelbėdavo ją nuo daugelio pavojų. Ji prisiminė, jog Frydrichas neretai griebdavosi melo, norėdamas išgauti teisybę, ir kad jo mėgstamiausia priemonė išplėšti iš žmogaus prisipažinimą — užpulti jį netikėtai. Jinai susivaldė ir pablyškusi, bet vis dėlto šypsodama pasakė:

— Koks keistas kaltinimas! Tiesiog nežinau, ką būtų galima atsakyti į tokį ekstravagantišką klausimą.

— Jūs pasidarėte kalbesnė,— pabrėžė karalius.— Visiškai aišku, kad meluojate. Ar buvote šią naktį rūmuose? Atsakykite — *taip* ar *ne?*

— Tokiu atveju — ne! — drąsiai atsakė Konsuela, nusprendusi geriau tapti gėdingai demaskuota, negu padaryti niekšybę ir išduoti svetimą paslaptį, kad pasiteisintų pati.

— Jūs neišėjote iš rūmų trečią valandą nakties viena, be palydovų?

— Ne, — atsakė Konsuela, kuri truputį atsigavo, pastebėjusi karaliaus veide vos sugaunamą netikrumo šešėlį, ir dabar puikiai vaidino nustebimą.

— Jūs išdrįsote triskart ištarti žodį *ne!* — piktai sušuko karalius, įrėmęs degantį žvilgsnį.

— Aš išdrįsiu ištarti šį žodį ir ketvirtą kartą, jeigu to pareikalaus jūsų didenybė,— atsakė Konsuela, pasiryždama atlaikyti audrą iki galo.

— O, aš žinau, moteris net kankinama gins savo melą, kaip pirmieji krikščionys gynė tai, ką laikė šventa teisybe. Kas gali pasigirti, kad išgavo iš moters nuoširdų atsakymą? Klausykite,

madmuazele, iki šiol aš jaučiau jums pagarbą, nes maniau jus esant vienintele išimtim tarp savo lyties atstovių. Maniau, kad jūs nesugebate nei intriguoti, nei sakyti neteisybės, nei būti įžūli. Mano pasitikėjimas jumis ribojosi su draugyste...

— O dabar, jūsų didenybe...

— Nepertraukite manęs. Dabar aš esu kitos nuomonės, ir greitai jūs pajusite, ką tai reiškia. Klausykitės įdėmiai. Jeigu jūs, savo nelaimei, įsipainiojote į smulkias rūmų intrigas, išklausėte kieno nors neprideramus atsivėrimus, padarėte kam nors pavojingų paslaugų, neturėkite iliuzijų — jums neilgai seksis apgaudinėti mane, ir aš išvysiu jus iš čia, o jūsų negarbė bus tokia pat didelė, kokia didelė buvo mano pagarba ir palankumas, su kuriais jus sutikau.

— Valdove,— drąsiai atsakė Konsuela,— kadangi pats didžiausias ir pats tvirčiausias mano troškimas — tai noras palikti Prūsiją, aš su dėkingumu paklusiu įsakymui išvykti, kad ir kokia žeminančia dingstim jis būtų duotas ir kad ir kaip rūsčiai jūs su manim kalbėtumėt.

— Štai kaip! — suriko Frydrichas, praradęs savitvardą iš įkarščio.— Jūs drįstate kalbėti su manim tokiu tonu!

Tai sakydamas, jis pakėlė lazdą, tarsi ketindamas suduoti Konsuelai, bet ramus ir niekinamas žvilgsnis, su kuriuo ji laukė šito įžeidimo, prablaivė jį ir, toli numesdamas lazdą, jis susijaudinęs pratarė:

— Užmirškite, kad turite teisę į kapitono Kreico dėkingumą, ir elkitės su karaliumi kaip dera pagarbiai, kitaip aš galiu nesusitvardyti ir nubausti jus kaip užsispyrusį vaiką.

— Valdove, man žinoma, kad jūsų imperatoriškoj šeimoj mušami vaikai, ir aš girdėjau, kad jūsų didenybė, trokšdamas išvengti tokio elgesio, kažkada pats mėginote pabėgti. Man, čigonaitei, pabėgti bus lengviau negu kronprincui Frydrichui. Jeigu karalius per dvidešimt keturias valandas nepašalins manęs iš savo valstybės, aš pati pasistengsiu apsaugoti jį nuo savo intrigų ir paliksiu Prūsiją be jokių popierių, nors man tektų eiti pėsčiai ir laipioti per griovius kaip dezertyrui ar kontrabandistui.

— Jūs beprotė! — gūžčiodamas pečiais pasakė karalius, vaikštinėdamas po kambarį, kad paslėptų savo apmaudą ir atgailavimą.— Taip, jūs išvažiuosite, toks ir mano pageidavimas, bet išvyksite neskubėdama, be skandalo. Nenorėčiau, kad išsiskirtumėt su manimi pykdama ant manęs ir pačios savęs.— Kada, velniai griebtų, jūs taip nepaprastai sujžūlėjot? Ir kokio velnio aš toks atlaidus?

— Manau, šito atlaidumo priežastis — tas trupinėlis kilniaširdiškumo, kuriuo karalius galėtų lengvai atsikratyti. Jis jaučiasi skolingas man už paslaugą, kurią aš lygiai taip pat noriai būčiau padariusi menkiausiam iš jo valdinių. Tegul gi jis mano, kad atsiskaitė su manim tūkstanteriopai, ir greičiau paleidžia ma-

ne — laisvė bus visiškai pakankamas atpildas. Jokio kitokio man nereikia.

— Vėl? — pasakė karalius, priblokštas įžūlaus jaunos merginos užsispyrimo.— Vis tos pačios kalbos? Tai jūs nepasakysite man nieko kito? Ne, tai jau ne drąsa, tai neapykanta!

— O jeigu ir taip? — paklausė Konsuela.— Argi jūsų didenybei ne tas pats?

— O Dieve! Ką gi jūs kalbate, kvailute! — sušuko karalius su nuoširdžiu skausmu.— Jūs pati nesuprantate, ką pasakėte. Tik išsigimusi siela gali būti nejautri į save panašių būtybių neapykantai.

— O argi Frydrichas Didysis laiko Porporiną sau lygia būtybe?

— Tik protas ir dorybės iškelia atskirus žmones virš kitų. Savo meno srityje jūs geniali. Sąžinė turi jums pakuždėti, ar jūs ištikima savo pareigai... Bet šią akimirką ji kužda jums ką kita, nes jūsų sieloje kartėlis ir pagieža.

— Sakykim, bet argi didysis Frydrichas neturi ko prikišti savo sąžinei? Ar ne jūs sukurstėte šitas piktas aistras sieloje, kuriai įprasti taikūs ir geraširdiški jausmai?

— Jūs pykstate? — paklausė Frydrichas, mėgindamas paimti jaunąją merginą už rankos. Bet čia pat sumišęs susilaikė: dėl įsišaknijusios paniekos ir antipatijos moterims jis tapo drovus ir negrabus. Konsuela tyčia pabrėžė savo apmaudą, kad nuslopintų karaliaus širdyje švelnumą, beužgesinantį jo prasiveržusį pyktį, bet pamačiusi, koks jis nedrąsus, ji iš karto liovėsi bijojus, nes suprato, kad pirmo žingsnio jis laukia iš jos. Keistas likimo įgeidis! Vienintelė moteris, galinti sukelti Frydrichui jausmą, panašų į meilę, buvo galbūt vienintelė visoje karalystėje, kuri nė už ką nebūtų sutikusi skatinti šio karaliaus potraukio. Tiesa, Konsuelos neprieinamumas bei išdidumas ir buvo, ko gero, Frydricho akyse, didžiausias jos žavesio šaltinis. Palenkti šią nenuolankią sielą despotui buvo tas pats, kas užkariauti kokią provinciją, ir nejučia, visai netrokšdamas tapti meilės žygių herojumi, jis jautė, kad žavisi ir supranta šį stiprų charakterį, kažkuo giminingą jam pačiam.

— Štai ką,— pasakė jis, greitai paslėpdamas kišenėje ranką, kurią buvo betiesiąs į Konsuelą,— niekada daugiau nesakykite man, kad aš abejingas aplinkinių neapykantai, kitaip manysiu, kad esu nekenčiamas, o šita mintis man nepakeliama.

— Bet juk jūs norite, kad jūsų bijotų.

— Ne, aš noriu, kad mane gerbtų.

— Ir kapralai įkvepia kareiviams pagarbą jūsų vardui lazdų smūgiais.

— Ką jūs galite apie tai žinoti? Apie ką jūs kalbate? Į ką kišatės?

— Aš atsakau į jūsų didenybės klausimus *aiškiai ir tikslial.*

— Jūs pageidaujate, kad paprašyčiau atleidimo už įsikarščiavimą, kurį sukėlė jūsų neprotingas elgesys?

— Priešingai. Jeigu jūs galėtumėt sulaužyti į mano galvą tą lazdą-skeptrą, kuriuo valdote Prūsiją, aš paprašyčiau jūsų didenybę pakelti ją.

— Liaukitės! Juk šitą lazdą man padovanojo Volteras, ir jeigu aš suduočiau jums ja, tai jūs tik pasidarytumėt gudresnė ir protingesnė. Klausykite, aš labai branginu šią lazdą, tačiau matau, kad jums reikalinga kokia nors satisfakcija. Taigi...

Karalius pakėlė lazdą ir norėjo ją sulaužyti. Tačiau, kiek besistengė, net įremdamas ją į kelį, bambukas linko, bet nelūžo.

— Štai matote,— pasakė karalius, mesdamas lazdą į židinį,— jūs klystate: ši lazda nėra skeptro simbolis. Tai ištikimosios Prūsijos simbolis. Ji linksta mano valios slegiama, bet aš jos nesulaužysiu. Elkitės taip pat, Porporina, ir jums bus gerai.

— Kokia gi jo didenybės valia mano atžvilgiu. Ar verta tokiai stipriai asmenybei drumsti savo sielos ramybę dėl tokios menkos būtybės kaip aš!

— Mano valia — kad jūs išmestumėt iš galvos mintį išvykti iš Berlyno. Jums tai nemalonu?

Greitas ir beveik aistringas Frydricho žvilgsnis gana įtikinamai paaiškino, ką jis turėjo galvoje, kalbėdamas apie vadinamąją satisfakciją. Konsuela vėl sunerimo ir apsimetė, kad nesuprato jo.

— Su tuo aš niekada nesutiksiu,— atsakė ji.— Dabar per daug aiškiai pamačiau, kaip brangiai turėčiau mokėti už garbę retkarčiais linksminti savo ruliadomis jūsų didenybę. Čia visi įtarinėjami. Patys nepastebimiausi, patys nežymiausi žmonės neapsaugoti nuo šmeižto, ir man toks gyvenimas — nepakeliamas.

— Jūs nepatenkinta savo atlyginimu? — paklausė karalius.— Jis bus padidintas.

— Ne, valdove. Man visiškai jo pakanka — aš ne gobši — ir jūsų didenybė tai žino.

— Jūs teisi. Reikia pripažinti, kad jūs nemylite pinigų. Beje, neaišku, ką jūs mylite!

— Laisvę, valdove.

— O kas varžo jūsų laisvę? Jūs tiesiog norite susipykti su manim ir nerandate tinkamo preteksto. Jūs pageidaujate išvažiuoti — tai man aišku.

— Taip, valdove.

— Štai kaip. Tai tvirtai nuspręsta?

— Taip, valdove.

— Tada galite nešdintis po velnių!

Karalius pagriebė skrybėlę, pakėlė lazdą, kuri taip ir nesudegė, nusiritusi už grotelių, ir apsisukęs nuėjo durų link. Bet prieš atidarydamas atsigręžė ir Konsuela pamatė jo veidą, tokį nuoširdžiai liūdną, tėviškai įskaudintą, žodžiu, tokį nepanašų į tą

baisią karaliaus kaukę su karčia, skeptiškai filosofiška šypsena, kad vargšė mergina pasijuto kalta ir susijaudino. Pripratusi prie audringų scenų nuo tų laikų, kai gyveno Porporos namuose, ji užmiršo, kad Frydricho sieloje jos atžvilgiu slypėjo tai, ko niekad nebuvo tyroje, taurioje ir ugningoje jos įtėvio širdyje,— kažkas egoistiško ir baisaus. Ji nusisuko, kad paslėptų nejučia išriedėjusią ašarą, bet akylus kaip lūšies karaliaus žvilgsnis pastebėdavo viską. Jis sugrįžo ir vėl pakėlė lazdą virš Konsuelos, bet šį kartą su tokiu švelnumu, tartum žaisdamas su savo kūdikiu.

— Bjaurus sutvėrime,— pasakė jis jai susigraudinusiu ir meiliu balsu,— jūs nejaučiate man nė mažiausio draugiškumo.

— Jūs labai klystate, pone barone,— atsiliepė geroji Konsuela, neatsispyrusi šitam žaviam pusiau apsimetimui, kuriuo taip meistriškai buvo užlygintas nuoširdus ir grubus karaliaus pykčio proveržis.— Mano draugiškumas kapitonui Kreicui toks pat didelis kaip ir nepalankumas Prūsijos karaliui.

— Tai todėl, kad jūs nesuprantate ir negalit suprasti Prūsijos karaliaus,— paprieštaravo Frydrichas.— Bet nekalbėkim apie jį. Ateis diena, kai teisingiau įvertinsite žmogų, kuris stengiasi valdyti savo šalį kaip galima geriau, bet tam jums reikia ilgiau pagyventi čia ir pajusti jos dvasią, jos poreikius. O kol kas būkit truputį malonesnė šitam vargšui baronui — juk jam taip nusibodo rūmai, rūmų pataikūnai, jis atėjo čia, tikėdamasis trupučio ramybės ir laimės greta jūsų tyros širdies ir aiškaus proto. Aš teturėjau vieną valandą pasimėgauti tuo, o jūs visą laiką pykotės su manim. Aš vėl kada ateisiu, bet su sąlyga, jog priimsite mane maloniau. Kad jus palinksminčiau atsivesiu levretę Mansiul, o jei būsit šaunuolė, padovanosiu jums gražų baltą šuniuką, kurį ji dabar žindo. Jums teks kaip reikiant juo pasirūpinti. Tiesa, visai užmiršau! Atnešiau jums eiles, kurias sukūriau pats. Galite pritaikyti joms melodiją, o mano sesuo Amalija mielai padainuos jas jums.

Karalius vis rengėsi išeiti, bet keletą kartą grįžo, smagiai plepėdamas ir žarstydamas savo palankumo objektui meilius komplimentus. Panorėjęs jis mokėjo kalbėti mielus niekus, nors apskritai jo kalba buvo glausta, energinga, spinduliuojanti sveiką protą. Nė vienas žmogus nemokėjo taip turiningai šnekėtis, ir toks rimtumas, toks savim pasitikintis tonas retai pasitaikydavo tos epochos intymiuose pokalbiuose. Tačiau Konsuelos akyse karalius norėjo atrodyti kaip „šaunus vyrukas", ir šitas vaidmuo taip jam sekėsi, kad kartais jaunoji mergina naiviai imdavo juo žavėtis. Kai jis išėjo, Konsuela kaip paprastai gailėjosi, kad nesugebėjo jo atstumti ir atimti norą tęsti šiuos pavojingus vizitus. Karalius išėjo irgi truputį nepatenkintas savimi. Jis savotiškai mylėjo Konsuelą ir norėjo įkvėpti jai susižavėjimą ir nuoširdų prieraišumą, kuriuos jo netikri draugai filosofai tik vaidino prieš jį. Galbūt jis daug būtų atidavęs — o ką nors atiduoti jis

nemėgo — kad nors kartą gyvenime patirtų nuoširdžios, nedirbtinės meilės džiaugsmą. Bet jis puikiai suprato, jog šitai būtų sunku suderinti su įpročiu valdyti, kurio jis nenorėjo aukoti. Ir tartum sotus katinas, kuris žaidžia su mėginančia paspukti pelyte, jis ir pats gerai nežinojo, ko nori — prijaukinti ją ar pasmaugti. „Ji per daug sau leidžia, ir tai blogai baigsis,— galvojo jis, sėsdamas į karietą.— Jeigu ji ir toliau aikštysis, teks priversti ją kaip nors neapdairiai pasielgti ir tada pasodinti kuriam laikui į tvirtovę, kad kalėjimo režimas sutramdytų jos apsimestą bebaimiškumą. Vis dėlto smagiau būtų ją sužavėti ir nugalėti savo patrauklumu — juk kitiems jis daro įspūdį. Negali būti, kad nepasiekčiau tikslo, jeigu parodysiu kiek kantrumo. Šitas nereikšmingas uždavinys siutina mane, bet drauge teikia ir malonumo. Pažiūrėsim! Aišku viena — dabar jai nereiktų išvažiuoti — negaliu leisti, kad ji liktų nenubausta už tai, kad dėstė man į akis savo nuvalkiotas tiesas. Ne ne! Ji išsiskirs su manim tik tada, kai bus arba pavergta, arba sugniuždyta..." Po to karalius, kurio galvoje, kaip supranta skaitytojas, buvo daug kitokių rūpesčių, atskleidė knygą, kad nė penkių minučių negaištų tuštiems apmąstymams, o išlipdamas iš karietos, jis net neprisiminė, su kokiomis mintimis į ją sėdo.

Sunerimusi ir virpanti Porporina daug ilgiau galvojo apie savo padėties pavojingumą. Ji priekaištavo sau, kad neįstengė išreikalauti leidimo išvykti, ir, nors ir tylomis, tačiau vis dėlto sutiko pasilikti. Šiuos jos apmąstymus nutraukė pasiuntinys, atnešęs pinigus ir ponios fon Kleist laišką, skirtą perduoti Sen Žermenui. Visa tai buvo adresuojama Trenkui, ir atsakomybė gulė ant vienos Konsuelos pečių: jeigu reikės, kad išsaugotų princesės paslaptį, ji turėjo dar ir apsimesti esanti bėglio mylimoji. Taigi dainininkė pasijuto įtraukta į nemalonią istoriją, tuo pavojingesnę, kad mergina nelabai pasitikėjo paslaptingaisiais tarpininkais, su kuriais buvo priversta turėti reikalų ir kurie, atrodo, siekė atspėti jos pačios paslaptis. Svarstydama visa tai, ji ėmėsi maskaradinio kostiumo baliui Operoje, kur pažadėjo susitikti su Sen Žermenu, ir visą laiką su kažkokiu nuolankiu siaubu kartojo sau, kad atsidūrė ant bedugnės krašto.

XII

Iš karto po spektaklio salė buvo patvarkyta, skaisčiai apšviesta, papuošta, kaip to reikalavo papratys, ir lygiai vidurnaktį didysis balius maskaradas, kuris Berlyne vadinamas viešuoju, prasidėjo. Publika čia buvo gana mišri, nes karališkojo kraujo princai, o gal net ir princesės susiliejo su minia aktorių iš visų teatrų. Porporina prasmuko į salę viena, persirengusi vienuole, mat šis apdaras leido paslėpti pečius ir kaklą po skraiste, o liemens linijas — po plačia suknele. Ji jautė, kad norint išvengti

kalbų, galinčių kilti po jos pasimatymo su Sen Žermenu, reikia pasidaryti neatpažįstamai, be to, ne pro šalį buvo įsitikinti grafo įžvalgumu — juk jis tikino pažinsiąs ją bet kokiu kostiumu. Todėl ji savo rankomis, neatskleidusi paslapties net tarnaitei, susimeistravo šį paprastą nepretenzingą apdarą ir išėjo iš namų susisupusi į ilgus kailinius, kuriuos nusimetė tik tada, kai atsidūrė tirštoje minioje. Bet nespėjo ji apeiti salės, kai atsitiko tai, kas jai sukėlė smarkų nerimą. Kažkokia kaukė, vienodo su Porporina ūgio ir, matyt, tos pačios lyties, apsirengusi tokiu pat vienuolės kostiumu, keletą kartų priėjo prie jos, šaipydamasi iš jų apdaro visiško panašumo.

— Mieloji sesuo,— kalbėjo jai vienuolė,— norėčiau sužinoti, kuri iš mūsų esame kitos šešėlis. Atrodo, tu lengvesnė, vaiskesnė už mane, ir aš noriu paliesti tavo ranką, kad įsitikinčiau, kas esi: mano dvynė, o gal mano šmėkla.

Konsuela atsikratė įkyruolės ir jau norėjo eiti į savo persirengimo kambarį apsivilkti kito kostiumo arba, idant išvengtų nesusipratimų, nors kiek pakeisti šito. Bet ji nespėjo padaryti ką sumanius. Kažkoks kapucinas jau bėgo paskui ją ir, nepaisydamas pasipriešinimo, pagriebė jos ranką.

— Jums nepavyks pabėgti nuo manęs, mieloji sesuo,— tyliai pasakė jis.— Aš jūsų nuodėmklausys ir tuojau išvardinsiu visas jūsų nuodėmes. Jūs princesė Amalija.

— Tu dar tik naujokas, broli,— atsakė Konsuela, pakeisdama balsą, kaip priimta maskaraduose,— todėl prastai pažįsti savo parapijietes.

— Tuščias darbas keisti balsą, sesute. Nežinau, ar tokį kostiumą nešioja tavo ordinas, bet tu Kvedlinburgo abatė ir gali tuo drąsiai prisipažinti man, savo broliui Henrikui.

Konsuela tikrai pažino princą, su kuriuo ne kartą šnekėjosi ir kuris truputį greblavo. Kad įsitikintų, jog jos antrininkė tikrai princesė, Porporina viską neigė, bet princas pridūrė:

— Aš mačiau tavo kostiumą pas siuvėją, o kadangi princams paslapčių nebūna, sužinojau ir tavąją. Beje, negaiškim laiko. Vargu ar jūs rengiatės mane intriguoti, brangioji sesuo, o ir aš ne tam sekioju jus, kad įkyrėčiau. Turiu jums pranešti kai ką svarbaus. Paeikim į šalį.

Konsuela nusekė paskui ją vedantį princą, tvirtai apsisprendus greičiau nusiimti kaukę, negu klausytis svetimos šeimos paslapčių. Bet, išgirdusi pirmuosius žodžius, kuriuos princas ištarė, kai jie įėjo į vieną iš ložių, ji nejučia sukluso ir pamanė turinti teisę klausytis toliau.

— Būkite atsargi, per daug nesusiartinkit su Porporina,— pasakė princas savo tariamai seseriai.— Tai nereiškia, kad aš abejoju jos širdies taurumu ar mokėjimu saugoti paslaptis — už ją laiduoja patys aukščiausi *ordino* asmenys. Bijau, kad duosiu jums dingstį šaipytis iš mano jausmų šiai patraukliai būtybei, bet visgi kartoju — jaučiu jai simpatiją kaip ir jūs. Ir vis dėlto

tiek minėti asmenys, tiek aš — manome, kad jūs neturite būti su ja per daug atvira, kol galutinai nepaaiškės jos galvosena. Panašūs sumanymai, tučtuojau uždegantys tokią lakią vaizduotę kaip jūsų ir tokį teisėto pasipiktinimo apimtą protą kaip mano, gali iš pradžių išgąsdinti nedrąsią merginą, kuriai, be abejo, svetima filosofija ir politika. Argumentai, paveikę jus, neturės galios padaryti įspūdį moteriai, gyvenančiai visai kitoje sferoje. Palikite rūpestį viską jai atskleisti Trismegistui ir Sen Žermenui.

— Bet argi Trismegistas neišvažiavo? — paklausė Konsuela, kuri buvo per daug gera aktorė, kad jai nepavyktų imituoti kimaus ir vis besikeičiančio princesės Amalijos balso.

— Jūs turit geriau žinoti, išvažiavo jis ar ne; juk šitas žmogus matosi tik su jumis. Aš jo nepažįstu. Bet štai ponas de Sen Žermenas atrodo man labiausiai išmanąs tą meną, kuris domina mus abu. Jis iš visų jėgų stengiasi patraukti prie mūsų šitą žavią merginą ir užkirsti kelią jai gresiančiam pavojui.

— O jai iš tikrųjų gresia pavojus? — paklausė Konsuela.

— Taip, jeigu ji ir toliau drįs taip atkakliai atstumti pono *Markizo* meilikavimus.

— Kokio markizo? — nustebusi paklausė Konsuela.

— Kas per išsiblaškymas, sesutė! Aš kalbu apie Fricą, t. y. apie Dalailamą.

— A, apie Brandenburgo markizą,— tarė Porporina, pagaliau susigaudžiusi, jog kalbama apie karalių.— Tai jūs manote, kad jis rimtai žiūri į šitą merginą?

— Nepasakyčiau, kad jis ją myli, bet pavyduliauja jai. Be to, sesute, turiu pasakyti,— jūs pati stumiate šią vargšę merginą į pavojų, atskleisdama jai savo paslaptis... Aš nieko nežinau ir nenoriu žinoti, tačiau, dėl Dievo meilės, būkite atsargi ir neduokite mūsų draugams preteksto įtarti, jog jus skatina ne politinės laisvės troškimas, o kažkoks kitas jausmas. Mes nusprendėme priimti jūsų grafienę Rudolštadt. Kai ji gaus įšventinimus ir bus susaistyta priesaikų, pažadų, grasinimų, galėsite matytis su ja be jokios rizikos. O iki tol, maldauju, susilaikykite nuo pasimatymų su ja ir nuo kalbų apie mūsų bendrus reikalus. Pradžiai išvažiuokite iš šio baliaus. Jums netinka čia būti, ir Dalailama, be abejonės, sužinos, kad čia lankėtės. Duokite ranką ir eime prie išėjimo. Palydėti toliau negalėsiu, nes manoma, jog esu areštuotas Potsdame, o rūmų sienose esama akių, kurios gali prasiskverbti net po geležine kauke.

Tą akimirką kažkas pasibeldė į ložės duris, ir kadangi princas neatidarė, beldimas pasikartojo.

— Koks akiplėša! Nori įeiti į ložę, kur yra dama! — pasakė princas, iškišdamas barzdą pro ložės langelį. Bet žmogus su raudonu dominu ir numirėliškai blyškia kauke — ji turėjo kažką bauginančio — staiga išdygo prieš langelį ir, padaręs kažkokį keistą gestą, ištarė: „Lyja lietus".

Šita žinia, matyt, padarė princui stiprų įspūdį.

— Ką aš turiu daryti — išeiti ar likti čia? — paklausė jis žmogaus su raudonu dominu.

— Jūs turite susirasti kitą vienuolę,— atsakė tas,— labai panašią į šią. Ji klaidžioja kažkur minioje. O šia dama pasirūpinsiu aš pats,— pridūrė jis, rodydamas į Konsuelą ir įeidamas į ložę, kurios duris paslaugiai atidarė princas. Jie pašnibždom pasikeitė keliomis frazėmis, ir princas išėjo, nepasakęs Porporinai nė vieno žodžio.

— Kodėl jūs pasirinkote sau lygiai tokį pat maskarado kostiumą kaip princesės? — paklausė žmogus su raudonu dominu, atsisėsdamas ložės gilumoje.— Tai gali sukelti nesusipratimų, pražūtingų ir jai, ir jums. Kur jūsų ankstesnis atsargumas ir atsidavimas.

— Jeigu mano kostiumas panašus į kokios nors kitos damos apdarą — tai aš apie tai nieko nežinau,— atsargiai atsakė Konsuela šiam naujam pašnekovui.

— Aš pamaniau, kad tai karnavalinis pokštas, dėl kurio judvi iš anksto susitarėte. Tačiau jei aš suklydau ir tai atsitiktinumas, tuomet pakalbėkime apie jus, grafiene, o princesę palikime jos likimo valiai.

— Bet, pone, jeigu kam nors gresia pavojus, tai asmenims, kalbantiems apie ištikimybę, nedera sėdėti sudėjus rankų.

— Žmogus, tik ką iš čia pasišalinęs, pasirūpins padūkėle princese. Jums, be abejo, žinoma, kad ši avantiūra jį domina labiau negu jus,— juk jis irgi asistuoja jums.

— Klystate, pone. Aš pažįstu šį žmogų ne daugiau negu jūs. Be to, jūs kalbate nei kaip draugas, nei kaip pokštininkas. Tad leiskit man grįžti į balių.

— Iš pradžių leiskite paprašyti piniginės, kurią jums pavesta man perduoti.

— Iš kur jūs ištraukėt? Niekas man nieko nepavedė.

— Puiku, kitiems jūs turite sakyti būtent taip. Bet ne man — aš grafas de Sen Žermenas.

— Man tai nežinoma.

— Jeigu net nusiimčiau kaukę, jūs manęs nepažinsite — juk matėmės tamsoje, naktį. Tačiau štai jums mano įgaliojamasis raštas.

Žmogus su raudonu dominu parodė Konsuelai natų lapelį su sutartiniu ženklu, kurį ji tučtuojau pažino. Virpėdama iš susijaudinimo, ji atidavė piniginę pridurdama:

— Įsidėmėkite, ką pasakysiu. Man niekas nieko nepavedė. Tai aš, aš pati siunčiu jums žinomam asmeniui laiškus ir pinigus.

— Vadinasi, tai jūs barono fon Trenko meilužė?

Išsigandusi slegiančio melo, kurio iš jos buvo reikalaujama, Konsuela tylėjo.

— Atsakykite, ponia,— tarė žmogus su raudonu dominu.— Ba-

ronas neslėpė nuo mūsų, kad gauna paramą ir paguodą iš moters, kuri jį myli. Vadinasi, tai jūs barono draugė?

— Taip, aš,— tvirtai atsakė Konsuela,— mane stebina ir įžeidžia jūsų klausimai. Argi aš neturiu teisės draugauti su baronu ir išvengti jūsų grubių užuominų ir žeminančių įtarinėjimų, kuriuos jūs leidžiate sau kalbėdamas su manim?

— Padėtis per daug rimta, kad būtų galima kibti prie žodžių. Jūsų pavedimas kelia grėsmę mano gyvybei. Gali pasirodyti, kad čia yra politinių motyvų, o aš visai nenoriu įsipainioti į kokį nors sąmokslą. Aš pažadėjau žmonėms, palankiems baronui fon Trenkui, padėti jam susisiekti su savo meilės objektu. Tačiau supraskite, aš nedaviau žodžio padėti jam palaikyti santykių su draugais. Draugystė — plati sąvoka, ji man kelia nerimą. Žinau, kad jūs nemokate meluoti. Jeigu jūs atvirai pasakysite man, jog Trenkas jūsų mylimasis ir aš galėsiu tai pranešti Albertui fon Rudolštadtui...

— O Dieve! Nekankinkite manęs, pone, Alberto jau nebėra!..

— Žmonių nuomone, jis mirė, aš žinau, bet jums, kaip ir man, jis gyvas ir gyvens amžinai.

— Jeigu jūs tai suprantate religine, sąlygine prasme, tada žinoma, bet materialine prasme...

— Nesiginčykim. Jūsų protą dar dengia uždanga, bet greitai ji išnyks. Dabar man svarbu žinoti viena — kokie jūsų santykiai su Trenku. Jeigu jis jūsų meilužis, aš imuosi perduoti šį siuntinį, nuo kurio galbūt priklauso jo gyvybė, nes jis neturi jokių lėšų. Bet jeigu atsisakote kalbėti atvirai, tai ir aš atsisakau būti tarpininku tarp jūsų ir jo.

— Tegul bus taip,— atsakė Konsuela, skausmingai prisiversdama,— jis mano meilužis. Imkite piniginę ir paskubėkite perduoti jam.

— Pakaks,— tarė grafas de Sen Žermenas, imdamas piniginę.— O dabar, garbingoji ir drąsioji mergaite, leisk išreikšti tau savo pagarbą ir susižavėjimą. Tai buvo tik tavo atsidavimo ir pasiaukojimo patikrinimas. Aš žinau viską! Žinau, kad tu sumelavai iš didžiadvasiškumo ir kad šventai saugoji ištikimybę savo vyrui. Žinau, kad princesė Amalija, nors ir naudojasi mano paslaugomis, bet nesiteikia manim pasitikėti ir, mėgindama išsilaisvinti iš Dalailamos tironijos, išlieka vis dėlto princesė ir slapukautoja. Tai labai jai būdinga — nesivaržant pasmerkti tave, bekilmę merginą (kaip sakoma aukštuomenėje), amžinai nelaimei — taip taip pasmerkti didžiausiai iš visų nelaimių, trukdant nuostabiam tavo vyro prisikėlimui ir įstumiant dabartinį jo egzistavimą į abejonių ir nevilties skaistyklą. Laimei, tarp tavo ir Alberto sielų nuolat nusitiesusi nematomų rankų grandinė, kad sielai, gyvenančiai žemėje, saulės šviesoje, padėtų bendrauti su ta, kuri darbuojasi nežinomame pasaulyje, apgaubtame paslapties, toli nuo paprastų mirtingųjų žvilgsnių.

Ši keista kalba sujaudino Konsuelą, nors ji ir buvo nusprendusi nepasitikėti pompastiškom vadinamųjų pranašautojų frazėm.

— Paaiškinkite savo mintį, grafe,— pasakė ji, stengdamasi kalbėti ramiai ir šaltakraujiškai.— Aš žinau, kad Alberto užduotis žemėje dar neatlikta ir kad jo sielos nesunaikino mirties alsavimas. Tačiau tarp manęs ir jo yra siena, kurią gali sugriauti tik mano mirtis, ir ryšys tarp mūsų įmanomas, tik jeigu Dievas panorės palikti mums nors miglotą prisiminimą apie mūsų buvusį gyvenimą. Tai didi paslaptis, ir niekas neturi galios padėti dangaus jėgoms sujungti naujam gyvenime tuos, kurie mylėjo vienas kitą praeitame gyvenime. Ką gi jūs turėjote omeny, sakydamas, kad draugiškos jėgos rūpinasi manimi, stengdamosi padėti šitam suartėjimui?

— Aš galiu kalbėti tik apie save,— atsakė grafas de Sen Žermenas,— ir pasakysiu, kad pažindamas Albertą visose epochose — ir tada, kai dalyvavau jo vadovaujamas husitų kovose su Sigizmundu, ir vėliau — Trisdešimties metų kare, kai jis buvo...

— Aš žinau, grafe, kad jūs tvirtinate pamenąs visus ankstesnius savo egzistavimus... Albertas irgi turėjo šį liguistą ir pražūtingą įsitikinimą. Dievas mato, kad niekad neabejojau jo nuoširdumu, tačiau panašios mintys visuomet kildavo jam tokio karštligiško susijaudinimo ir netgi kliedesio periodais, kad aš netikėjau šito ypatingo ir, ko gero, neįtikimo jo sugebėjimo realumu. Tad nereikia tokių nemalonių ir keistų samprotavimų šia tema. Žinau, daugelis žmonių dabar mielai užimtų mano vietą ir iš tuščio smalsumo klausytųsi jūsų su skatinančia šypsena, apsimesdami, kad tiki stebuklingomis istorijomis, kurias jūs taip meistriškai pasakojate. Bet aš nemoku apsimetinėti, kai tam nėra būtinybės, aš negaliu mėgautis jūsų vadinamosiomis „chimeromis". Jos per daug panašios į tas, kurios taip gąsdino ir skaudino mane, kai girdėjau jas iš grafo Rudolštadto lūpų. Taigi palaikykite jas tiems, kurie tiki jūsų paklydimais. O aš už nieką pasaulyje neimčiau apsimetinėti prieš jus. Beje, net jeigu tos chimeros ir nežadintų man skaudžių prisiminimų, vis tiek negalėčiau šaipytis iš jūsų. Prašau jus atsakyti į mano klausimus nemėginant sudrumsti mano proto miglotomis ir dviprasmiškomis kalbomis. Kad paskatinčiau jus būti atvirą, pasakysiu tiesiai — aš jau žinau, jog jūs turite kažkokių paslaptingų ir nepaprastų ketinimų, susijusių su mano tolesniu likimu. Jūs ketinate atskleisti man pavojingas paslaptis, ir kažkokie aukštos padėties asmenys pavedė jums supažindinti mane su slapto mokymo pradmenimis.

— Aukštos padėties asmenys, grafiene, kartais būna dideli tuščiakalbiai,— gana ramiai atsakė grafas.— Dėkoju jums už atvirumą. Gerai, aš nekalbėsiu apie reiškinius, jums nesuprantamus,— ir galbūt kaip tik todėl, kad nenorite jų suprasti. Pasaky-

siu tik, kad tikrai egzistuoja toks okultinis mokslas, kurį aš šiek tiek išmanau, ir man čia padeda patys šviesiausi protai. Vis dėlto šitame moksle nėra nieko antgamtiško, nes jo objektas — viso labo žmogaus širdis, gilus žmogaus gyvenimo supratimas, jo slapčiausių impulsų ir paslaptingiausių poelgių tyrinėjimas. O kad įrodyčiau, jog tai ne pagyrūniškumas, galėčiau smulkiai papasakoti jums apie tai, kas vyksta jūsų širdyje nuo to laiko, kai išsiskyrėte su grafu Rudolštadtu. Suprantama, jeigu leisite.

— Sutinku, — atsakė Konsuela,— juk čia jūs niekaip negalėtumėt manęs suklaidinti.

— Tai štai, jūs mylite, mylite pirmą kartą gyvenime, mylite iš tikrųjų, visa širdimi. Ir tasai, kurį jūs mylite taip stipriai, su atgailos ašaromis, nes prieš metus dar nemylėjote jo, tasai, kurio neturėdama jūs taip kenčiate, kurio praradimas padarė jūsų gyvenimą bespalvį ir atėmė iš jūsų ateitį,— tai ne baronas Trenkas, jam jūs jaučiate tik draugišką ir ramų prieraišumą, ne Jozefas Haidnas — jis jūsų jaunesnysis brolis meno srityje, ir, žinoma, ne karalius Frydrichas — jo jūs bijotės, nors kažkuo jis ir traukia jus, tai net ne gražuolis Andzoletas, jau praradęs jūsų pagarbą,— ne, tai tas, kurį jūs matėte gulintį mirties guolyje prabangiu apdaru, kokiu aprengtus savo mirusiuosius kilmingos šeimos nuleidžia į kapą, tai Albertas Rudolštadtas.

Iš pradžių Konsuela apstulbo, girdėdama, kaip šitas nepažįstamas žmogus garsiai išsako pačius slapčiausius jos jausmus. Tačiau prisiminusi, kad pereitą naktį pasipasakojo princesei Amalijai visą savo gyvenimą ir atvėrė širdį, prisiminusi, ką dabar sužinojo iš princo Henriko apie princesės ryšius su paslaptingąja draugija, kur Sen Žermenas vaidino vieną iš pagrindinių vaidmenų, ji liovėsi stebėjusis ir atvirai pasakė grafui mananti, jog nėra didelis menas pakartoti tai, ką ji neseniai patikėjo nekukliai draugei.

— Jūs kalbate apie Kvedlinburgo abatę? — paklausė Sen Žermenas.— Sakykite, ar jūs patikėsite mano garbės žodžiu?

— Aš neturiu teisės juo abejoti,— atsakė Porporina.

— Tada duodu jums garbės žodį,— tęsė grafas,— kad princesė nieko man nėra sakiusi apie jus dėl tos paprastos priežasties, kad mes niekad neturėjom progos apsikeisti nors žodžiu nei su ja, nei su jos patikėtine — ponia fon Kleist.

— Bet juk jūs susijęs su ja, grafe, jeigu ir ne tiesiogiai, tai per kitus žmones?

— Šitą ryšį sudaro vien tai, kad aš per kitus žmones persiunčiau jai Trenko laiškus ir gaunu princesės laiškus, skirtus Trenkui. Kaip matote, ji ne itin manim pasitiki, jeigu iki šiol mano, jog aš nežinau, kokie jausmai verčia ją rūpintis mūsų pabėgėliu. Beje, princesė nėra klastinga, ji tiktai pašėlus. Tokios būna visos despotiškos natūros, kai kas nors varžo jų laisvę. Tie, kurie tarnauja tiesai, tikėjosi iš jos daug ir ją globojo. Duok Dieve, kad jiems netektų pasigailėti.

— Jūs, grafe, neteisingas šiai patraukliai ir nelaimingai princesei. Galbūt jūs nedaug žinote apie jos reikalus. Aš, beje, apie juos nežinau visai nieko, bet...

— Nemeluokite tuščiai, Konsuela. Jūs vakarieniavote pas ją praėjusią naktį, ir aš galiu papasakoti jums visas detales.

Čia grafas de Sen Žermenas papasakojo visokių tos vakarienės smulkmenų, pakartojo kalbas, pasakytas princesės ir ponios fon Kleist, net papasakojo, kaip jos buvo apsirengusios, koks buvo meniu, pranešė, kad jos išsigando Moters su šluota ir t. t. Negana to, jis užsiminė apie rytinį karaliaus vizitą pas mūsų heroję, pacitavo frazes, kuriomis jie apsikeitė, papasakojo, kaip karalius užsimojo lazda ant Konsuelos, apie Frydricho grasinimus ir atgailavimus, net apie gestus ir abiejų pokalbių dalyvių veido išraiškas. Žodžiu, jam buvo žinoma viskas, tartum jis pats dalyvavo toje scenoje.

— Jūs padarėte didelę klaidą, naivus ir kilniaširdis kūdiki,— pasakė jis,— kad sutikote grįžti prie šios apgaulingos draugystės ir gerumo: karalius labai meistriškai apsimeta, kai jam to reikia. Karališkasis tigras parodys jums savo nagus, jeigu jūs nepriimsite įtakingesnės ir garbingesnės globos — tikrai tėviškos ir visagalinčios. Nesiribodama menkos Brandenburgo grafystės sienomis, ji lydės jus per visą žemės rutulį — iki negyvenamų naujojo pasaulio erdvių.

— Be Dievo, aš nežinau nieko,— atsakė Konsuela,— kas galėtų suteikti tokią globą ir skirti ją tokiai nereikšmingai būtybei kaip aš. Jeigu man čia ir gresia pavojus, tai visas savo viltis aš sieju vien su Dievu. Aš vengiu kitokios pagalbos, nes man nežinomi nei jos būdai, nei paskatos.

— Įtarumas prastai dera su kilniaširdiškumu,— pasakė grafas.— Grafienė Rudolštadt kilniaširdė — todėl ir tik todėl ji turi teisę į tikrųjų Dievo tarnų paramą. Šių Dievo tarnų metodų yra nesuskaičiuojama daugybė ir savo galybe bei doroviniu tyrumu jie taip pat skiriasi nuo metodų, kuriais naudojasi karaliai ir princai, kaip Dievo darbai savo šventumu skiriasi nuo šio pasaulio tuščiagarbių ir despotų darbų. Jūs pasitikite ir mylite tik Dievo teisingumą — tegul bus taip! Bet jūs negalite nepripažinti jo įtakos geriems ir protingiems žmonėms, kurie čia, žemėje, yra Aukščiausiojo valios, jo įstatymų vykdytojai. Atkurti teisingumą, globoti silpnuosius, tramdyti tironiją, skatinti ir atlyginti gerumą, skleisti tyros moralės principus, saugoti šventąjį garbės lobyną — tokius tikslus visais laikais turėjo ši garsi ir garbinga korporacija, kuri įvairiais pavidalais ir formomis egzistuoja nuo slaptųjų draugijų atsiradimo pradžios iki mūsų dienų. Pažiūrėkite į žiaurius ir nežmoniškus įstatymus, valdančius tautas, pažvelkite į žmonių prietarus ir paklydimus, pažiūrėkite — ir jūs pamatysite baisaus barbariškumo pėdsakus! Kaipgi jūs paaiškinsite, kad pasaulyje, kurį taip blogai tvarko minios tamsumas ir valdovų

klasta, gali kartais pražydėti doros širdys ir pasklisti kai kurie teisingi mokymai? O juk taip atsitinka, ir baltos kaip sniegas lelijos, tyriausios gėlės, tokios sielos kaip jūsų, kaip Alberto siela, išsiskleidžia ir spindi mūsų purvinoje žemėje. Bet ar galėtų jos išsaugoti savo aromatą, apsiginti nuo šlykščių roplių įkandimų, atsispirti audroms, jeigu jų nepalaikytų ir nesaugotų kažkokios geros jėgos, kažkieno draugiškos rankos? Argi galėjo Albertas, šis taurus žmogus, absoliučiai svetimas minios bjaurystėms, žmogus taip aukštai iškilęs virš paprastų mirtingųjų, kad šie palaikė jį bepročiu, argi galėjo jis semtis didybės ir tikėjimo vien iš paties savęs. Argi jis vienišas visatoje ir niekada negrūdina savo jėgų užuojautos ir vilties žaizdre? O jūs pati? Argi būtumėt tapus, kuo esate, jeigu dieviškas alsavimas nebūtų perėjęs iš Alberto sielos į jūsų sielą? Bet dabar, išskirta su juo, patekusi į jūsų nevertą sferą, apsupta daugybės pavojų, jūs — aktorė, jūs — princesės meilės paslapčių patikėtinė, jūs garsėjate kaip ištvirkusio egoisto karaliaus meilužė,— nejaugi jūs tikitės išsaugoti nesuteptą savo tyrumą, jeigu paslaptingų arkangelų sparnai neišsiskleis virš jūsų galvos, apgaubdami jus kaip dangiškas skydas? Atminkite, Konsuela, ne savyje, bent jau ne vien savyje, jūs rasite jėgų. Apdairumas, kuriuo taip didžiuojatės, bus lengvai apeitas gudrumu ir vylingumu, gaubiančiu tamsoje jūsų skaistų guolį. Tad išmokite gerbti šventą kariuomenę, nematomus tikėjimo karius, kurie jau stovi kaip siena, saugodami jus. Niekas nereikalauja iš jūsų nei įsipareigojimų, nei paslaugų, jums įsakoma viena — pajutusi netikėtą šitos jėgos paramą, nuolankiai ją priimkite. Aš pasakiau viską, ką galėjau. Dabar gerai apgalvokite mano žodžius ir, atėjus laikui, kai pamatysite stebuklus, vykstančius šalia jūsų, prisiminkite, kad nėra nieko neįmanomo tiems, kurie tiki ir darbuojasi drauge, kurie yra lygūs ir laisvi. Taip taip, jie gali viską, kai reikia atlyginti dorybę, o jeigu jūsų dora pasirodys to verta, jūs gausite didžiausią atlygį — jie galės netgi prikelti Albertą ir grąžinti jį jums.

Pasakęs visa tai sujaudintu, pilnu užsidegimo ir tikėjimo tonu, žmogus su raudonu dominu pakilo, nusilenkė Konsuelai ir, nelaukdamas atsakymo, išėjo iš ložės, o ji sustingo vietoje, pasinerdama į keistas svajones.

XIII

Konsuela, trokštanti dabar tik vieno — išeiti iš čia, galų gale nusileido apačion ir sutiko koridoriuje du žmones su kaukėmis: jie prisiartino ir vienas sušnibždėjo:

— Saugokitės grafo Sen Žermeno.

Jai pasirodė, kad tai Uberčio Porporino, jos partnerio scenoje, balsas, ir, sugriebusi jį už domino rankovės, ji paklausė:

— Kas toksai yra grafas Sen Žermenas? Aš nepažįstu jo.

Bet antrasis žmogus su kauke, netgi nemėgindamas pakeisti balso,— Konsuela iš karto pažino, kad tai liūdnasis smuikininkas Benda,— paėmė jos ranką ir tarė:

— Venk nuotykių ir nuotykių ieškotojų.

Po to jie skubiai pasišalino, lyg norėdami išvengti jos klausimų.

Konsuela, tiek jėgų padėjusi, idant taptų neatpažįstama, nusistebėjo, kad yra atpažįstama taip lengvai, ir dabar ji degė nekantrumu išeiti iš čia. Bet greitai ji pamatė, kad ją stebi dar vienas žmogus su kauke, iš eisenos ir figūros ji tarsi pažino, kad čia ponas fon Pelnicas, karališkųjų teatrų direktorius ir karaliaus kamerheras. Ji galutinai tuo įsitikino, kai jis kreipėsi į ją, stengdamasis pakeisti balsą ir kalbėjimo manierą. Jis kalbino ją įvairiomis temomis, tačiau Porporina tylėjo suprasdama, jog jis nori išgirsti jos balsą. Jai kažkaip pavyko juo atsikratyti ir ji tyčia perėjo per visą salę, kad jis, jei sumanytų sekti iš paskos, susipainiotų. Salėje grūdosi žmonės, ir ji sunkiai prasibrovė prie išėjimo. Čia ji atsisuko įsitikinti, ar nėra sekama, ir nustebusi pamatė kampe Pelnicą, tyliai šnekučiuojantį su raudonu dominu — iš visko sprendžiant — grafu Sen Žermenu. Ji nežinojo, kad Pelnicas susipažino su juo dar Prancūzijoje, ir baimindamasi, kad gali būti išduota šio nuotykių ieškotojo, sugrįžo namo, kankinama nerimo — ne tiek dėl savęs, kiek dėl princesės, kurios paslaptį ji nejučia atskleidė labai įtartinam žmogui.

Pabudusi rytą, Porporina pamatė virš savo galvos baltų rožių vainiką, pakabintą šalia kryželio, kuris jai liko po motinos mirties ir su kuriuo ji niekad nesiskirdavo. Drauge ji pamatė, kad dingo kipariso šakelė, nuolat puošusi kryželį nuo to laiko, kai kartą Vienoje, jos triumfo vakarą, ją numetė ant scenos nežinoma ranka. Porporina puolė ieškoti šakelės, bet tuščiai. Rodės, jog, kabindamas į jos vietą žydintį šviesų vainiką, kažkas tyčia pašalino tą niūrų trofėjų. Kambarinė negalėjo paaiškinti, kaip įvyko šis pasikeitimas. Ji dievagojosi išvakarėse visą dieną sėdėjusi namuose ir nieko neįleidusi. O klodama šeimininkės guolį nakčiai ji nepastebėjusi, ar vainikas jau kabojo, ar ne. Žodžiu, ji taip nuoširdžiai stebėjosi šiuo atsitikimu, kad sunku buvo įtarti ją nenuoširdumu. Ši mergina buvo ypač nesavanaudiška — tuo Konsuela ne kartą įsitikino, — jos vienintelis trūkumas buvo plepumas ir troškimas patikėti savo poniai kaip paslaptis visokius niekus. Jeigu ji ką nors žinotų, tai tikrai nepraleistų progos išvarginti ją ilgu pasakojimu ir nuobodžiausiomis smulkmenomis. Leidusis į begalinius samprotavimus apie paslaptingą garbintoją, kuris, žinoma, dovanojęs dainininkei šį vainiką, ji taip įkyrėjo Konsuelai, kad ji paprašė merginą nutilti ir palikti ją ramybėje. Likusi viena Konsuela atidžiai apžiūrėjo vainiką. Gėlės buvo tokios skaisčios, tartum ką tik nuskintos, ir taip kvepėjo, lyg dabar būtų vasara, o ne žiema. Konsuela liūdnai at-

siduso suprasdama, kad tokių puikių rožių yra tik rūmų šiltnamiuose ir kad tikriausiai tarnaitė buvo teisi, manydama, jog tai karaliaus dėmesio ženklas. „Bet jis juk nežinojo, koks brangus man buvo mano kiparisas,— pagalvojo ji.— Kodėl gi jam šovė į galvą išnešti jį? Nesvarbu! Kad ir kieno ranka įvykdė šią šventvagystę, aš prakeikiu ją!" Porporina susisielojus numetė vainiką šalin ir staiga pamatė, kaip iš jo iškrito mažas pergamento ritinėlis. Ji pakėlė jį ir perskaitė nepažįstamu braižu parašytus žodžius:

„Kiekvienas garbingas poelgis turi būti atlygintas, ir vienintelė dovana, verta prakilnios sielos, yra gimininguų sielų atsidavimo ženklas. Tegul kiparisas daugiau nekabos virš tavo galvūgalio, narsioji sesuo, ir tegul šitos gėlės nors trumpam apvainikuoja tavo kaktą. Tai tavo vestuvių vainikas, amžino susijungimo su dorybe ir tikinčiųjų sąjunga ženklas."

Sukrėsta Konsuela ilgai apžiūrinėjo raides, tuščiai mėgindama sugauti kokį nors panašumą į grafo Alberto braižą. Nepaisant nepasitikėjimo nežinoma draugija, į kurią ją, kaip matyti, norima įtraukti, priešiškumo magijos pranašavimams ir pažadams, taip paplitusiusiems tais laikais Vokietijoje ir visoje filosofiškai nusiteikusioje Europoje, nepaisant pagaliau draugų įspėjimų, kad neprarastų budrumo, paskutiniai raudonojo domino žodžiai ir anoniminio laiškelio turinys įžiebė Konsuelos vaizduotėje tą džiaugsmingą smalsumą, kurį galima būtų pavadinti poetiniu laukimu. Pati nesuprasdama kodėl, ji pakluso švelniam nežinomų draugų įsakymui ir užsidėjo ant palaidų plaukų vainiką, tada ėmė žiūrėti į veidrodį, tarsi tikėdamasi pamatyti už savęs brangią šmėklą.

Iš svajonių ją pažadino garsus skambutis, privertęs krūptelėti, ir kambarinė pranešė, kad ponas fon Budenbrokas pageidauja tučtuojau pasakyti jai keletą žodžių. Tuos keletą žodžių karaliaus adjutantas ištarė su tuo pasipūtimu, kuriuo pasižymėdavo jo kalba ir manieros, kai jis būdavo nestebimas savo viešpaties akių:

— Madmuazele, — pasakė jis, kai tik Porporina įėjo į svetainę,— jūs tučtuojau važiuosite su manimi pas karalių. Paskubėkit, karalius nemėgsta laukti.

— Bet juk nevažiuosiu aš pas karalių su naktinėmis šlepetėmis ir šiuo apdaru,— paprieštaravo ji.

— Duodu jums penkias minutes tinkamai apsirengti,— paskelbė Budenbrokas, išsiimdamas laikrodį ir ženklu liepdamas jai eiti į miegamąjį.

Išsigandusi, tačiau kupina ryžto prisiimti visus pavojus ir nelaimes, kurie gali grėsti princesei ir baronui fon Trenkui, Konsuela apsirengė net greičiau, negu jai buvo skirta laiko ir pasirodė prieš Budenbroką pažiūrėti visiškai rami. Budenbrokas, kuris pastebėjo, kad karalius, įsakydamas atgabenti nusikaltėlę,

buvo įniršęs, tučtuojau persiėmė karališku pykčiu, nors ir nežinojo, kokia jo priežastis. Tačiau, matydamas, kokia rami Konsuela, jis prisiminė, kad karalius jautė šiai merginai didelį palankumą: „Ji dar gali nugalėti šioje kovoje,— pamanė jis,— ir atkeršyti man už bjaurų elgesį". Tad Budenbrokas nusprendė būsiant geriau vėl grįžti prie meilikaujamo tono, o paerzinti dainininkę jis dar spės, kai ši galutinai pateks į nemalonę. Su negrabiu ir pompastišku galantiškumu jis padavė jai ranką, padėdamas įsėsti į karietą, ir įsitaisė priešais laikydamas skrybėlę rankoje.

— Koks puikus žiemos rytas, madmuazele! — ištarė jis giliamintiškai ir vylingai.

— Jūs teisus, pone barone, — pašaipiai atsakė Konsuela.— Šiandien puikus oras ilgam pasivažinėjimui.

Tardama šiuos žodžius, Konsuela su stoišku linksmumu galvojo sau, kad šios gražios dienos likutį ji tikriausiai praleis ekipaže, danginančiame ją į kokią nors tvirtovę. Tačiau Budenbrokas, neįstengiantis suvokti tokio heroiškai ramaus nuolankumo, nusprendė, kad dainininkė grasina jam ir, jeigu atlaikys jos laukiantį rūstų išbandymą, tai užtrauks jam nemalonę ir kalėjimą. Jis išbalo, pamėgino užmegzti malonų pokalbį ir sumišęs nutilo, su nerimu svarstydamas, kuo galėjo sukelti Porporinos nepasitenkinimą.

Konsuelą įvedė į kambarį su nusišėrusiais rausvais baldais, kurių gobeleną apdraskė nuolat ant sofų bedrybsantys šuniukai, visur buvo pilna tabako trupinių, žodžiu — gana nevalyva. Karalius dar nepasirodė, tačiau iš gretimo kambario girdėjosi jo balsas, ir tas balsas buvo baisus, nes karalius pyko.

— Sakau jums, kad aš nubausiu šituos niekšus, išnaikinsiu šitas kirmėles, kurios seniai graužia Prūsiją! — šakė jis, o jo auliniai batai garsiai girgždėjo, liudydami, kad susijaudinęs jis vaikšto iš kampo į kampą.

— Jūsų didenybė padarys didelę paslaugą protui ir Prūsijai,— atsakė pašnekovas.— Bet iš to dar neseka, kad galima moterį...

— Kaip tik seka, brangus Volterai. Argi nežinote, kad pačios šlykščiausios intrigos ir pačios velniškiausios pinklės sugalvojamos būtent šitais vištų smegenimis?

— Bet moterį, valdove, moterį!..

— Galit kartoti tai kiek norit! Jūs mylite moteris! Nelaimei, jūs gyvenote sijono valdžioje ir nežinote, kad kai moterys kiša nosis į rimtus dalykus, su jomis reikia elgtis kaip su kareiviais, kaip su vergais.

— Tačiau, valdove, nejaugi jūs manote, kad šitoje istorijoje slypi kas nors rimto! Visiems šitiems stebuklų gamintojams ir „didžiojo reikalo" adeptams derėtų prirašyti raminamąją mikstūrą ir šaltą dušą.

— Jūs nežinote, apie ką kalbate, pone Volterai! O kas, jei pasakysiu jums, kad vargšas Lametri buvo nunuodytas!

— Kaip būtų nunuodytas kiekvienas, kas suvalgytų daugiau, negu gali sutalpinti ir suviršinti skrandis. Skrandžio sutrikimas — irgi nunuodijimas.

— Sakau jums, kad jį nužudė ne tik rajumas. Vietoj fazanų pašteto jam pakišo erelio paštetą.

— Prūsijos erelis neša mirtį, aš žinau, bet jis žudo ginklu, o ne nuodais.

— Pakanka! Užteks jūsų metaforų. Statau šimtą prieš vieną, kad jis nunuodytas. Vargšas Lametri tapo jų idiotiškų išsigalvojimų auka. Jis pats pusiau juokais, pusiau rimtai pasakojo, kad jam rodė atėjūnus iš kito pasaulio ir velnius. Jie išmušė iš vėžių šį nepatiklų, tačiau lengvai pasiduodantį įtakoms protą. O paskui, kai jis nusisuko nuo Trenko, savo buvusio draugo, jie atkeršijo jam. Dabar aš savo ruožtu nubausiu juos. Ir jie tai gerai atsimins. O kalbant apie tuos, kurie, prisidengdami šiomis šlykščiomis suktybėmis, nori megzti sąmokslų tinklą ir užmigdyti įstatymų budrumą...

Čia karalius užtrenkė praviras duris, ir Konsuela daugiau nieko negirdėjo. Po ketvirčio valandos nerimastingo laukimo prieš ją pagaliau pasirodė Frydrichas, rūstus, pasenęs, negražus iš pykčio. Nežiūrėdamas į ją, nesakydamas nė žodžio, jis rūpestingai uždarinėjo visas duris ir, kai prisiartino prie Konsuelos, jo žvilgsnyje buvo tiek įniršio, jog jai pasirodė, kad jis ketina ją pasmaugti. Konsuela žinojo, jog įsiutęs jis nesąmoningai virsdavo žvėrimi, kaip jo tėvas, ir neretai leisdavo sau spardyti neįtikusius valdininkus. Lametri juokdavosi iš šių žiaurių išsišokimų ir tikino, esą tokie fiziniai pratimai yra puiki priemonė nuo karalių kankinančios ankstyvos podagros. Bet Lametri jau nebuvo lemta nei juokinti karaliaus, nei šaipytis iš jo. Šitas jaunas, žvalus, pilnakraujis, žydintis žmogus mirė prieš dvi dienas po nesaikingų vaišių, ir karalius, apimtas kažkokio niūraus įsitikinimo, nusprendė, esą Lametri mirtis yra jėzuitų neapykantos ar magų piktų intrigų pasekmė. Frydrichas ir pats, nors neprisipažindamas sau, jautė tą miglotą vaikišką baimę, kurią okultiniai mokslai kėlė visai Vokietijai.

— Klausykitės manęs atidžiai! — pasakė jis Konsuelai, gręždamas ją žvilgsniu.— Jūs demaskuota, jūs žuvus, liko tik vienas būdas išsigelbėti — tuojau pat viską prisipažinti, tiesiai ir be užuolankų.

Konsuela norėjo atsakyti, bet karalius neleido ištarti nė žodžio.

— Klaupkitės, nelaimingoji, klaupkitės! — sušuko jis, rodydamas į grindis.— Prisipažinti tokius dalykus negalima stovint. Kartoju, klaupkitės, arba aš jūsų nesiklausysiu.

— Kadangi aš visai neturiu ko jums pasakyti,— lediniu tonu

atsakė Konsuela,— jums neteks manęs klausytis. O atsiklaupti prieš jus... ne, to padaryti jūs manęs niekad nepriversite.

Vieną akimirką karalius buvo pasirengęs pargriauti ant žemės ir sutrypti šią pašėlusią merginą. Konsuela nejučia pažvelgė į mėšlungiškai į ją ištiestas Frydricho rankas, ir jai pasivaideno, kad jo nagai pailgėjo ir išlindo kaip katės, ketinančios šokti ant aukos. Tačiau karalius tuojau pat įtraukė nagus. Frydrichas, nors ir kokios buvo menkos prigimties, turėjo per daug iškilnų protą, kad nemokėtų įvertinti kitų drąsos. Jis nusišypsojo, vaidindamas panieką, kurios anaiptol nejautė.

— Vargše kūdiki! — pasakė jis užjaučiamu tonu.— Jiems pavyko padaryti tave fanatike. Bet klausyk manęs — brangi kiekviena akimirka! Tu dar gali išgelbėti savo gyvybę. Po penkių minučių bus vėlu. Aš duodu tau tas penkias minutes, pasinaudok jomis. Ryškis, atskleisk viską arba ruoškis mirčiai.

— Aš pasiruošusi mirti,— atsakė Konsuela, pasipiktinusi tuo grasinimu, bet manydama, kad jis neįvykdomas ir pasakytas tik norint išgąsdinti.

— Tylėkite ir galvokite,— pasakė karalius, sėsdamas prie rašomojo stalo ir atskleisdamas knygą ramia išvaizda, kuri vis dėlto negalėjo visai paslėpti kankinančio ir gilaus jo susijaudinimo.

Konsuela prisiminė, kaip Budenbrokas, paikai mėgdžiodamas karalių ir taip pat su laikrodžiu rankoje, davė jai pasiruošti penkias minutes, ir nusprendė per jai skirtą laiką apgalvoti savo elgesio planą. Ji jautė, kad dabar svarbiausia išvengti gudrių ir subtilių karaliaus klausimų, kuriais jis apipainios ją kaip voratinkliu. Kas galėtų tikėtis suklaidinti tokį teisėją? Konsuela rizikavo pakliūti į karaliaus paspęstus spąstus ir, stengdamasi išgelbėti princesę, galėtų pražudyti ją. Ir štai ji kilniai apsisprendė nemėginti teisintis, net neklausti, kuo yra kaltinama, ir įpykinti teisėją savo įžūlumu taip smarkiai, kad jis paskelbtų savo nuosprendį neapgalvotai ir neteisingai, ab irato [1]. Praslinko dešimt minučių, o karalius vis dar nepakėlė akių nuo knygos. Galbūt jis norėjo duoti jai laiko apsigalvoti, o gal knyga tikrai jį sudomino.

— Na kaip, apsisprendėte? — paklausė jis pagaliau, atidėdamas knygą, užsikeldamas koją ant kojos ir pasiremdamas alkūne į stalą.

— Man nėra ko apsispręsti,— atsakė Konsuela.— Aš esu neteisingumo ir prievartos valdžioje. Man telieka viena — kentėti sunkias šios padėties pasekmes.

— Tai jūs kaltinate prievarta ir neteisingumu mane?

— Jeigu ne jus, tai neribotą valdžią, kuri tvirkina jūsų sielą ir atitolina nuo tiesos jūsų sprendimus.

— Nuostabu! Ir jūs leidžiate sau vertinti mano poelgius, užmiršdama, kad turite kelias sekundes nukreipti nuo savęs mirtį.

[1] Įsiutęs, iš pykčio *(lot.)*.

— Jūs neturite teisės disponuoti mano gyvybe, aš ne jūsų valdinė, ir jeigu jūs pažeidžiate žmogaus teises, tuo blogiau jums. O aš greičiau sutinku mirti, negu išgyventi dar nors vieną dieną jūsų įstatymų valdžioje.

— Jūs neslepiate neapykantos man,— pasakė karalius, matyt, atspėjęs Konsuelos sumanymą ir nusprendęs apsiginkluoti šalta panieka, kad jį sugriautų.— Matyt, jūs išėjote gerą mokyklą ir spartietiškos mergelės vaidmuo, kurį taip puikiai vaidinate, tik įrodo jūsų bendrininkų kaltę ir demaskuoja jų elgesį labiau, negu jūs manote. Tačiau jūs prastai išmanote žmonių teises ir įstatymus. Kiekvienas valdovas turi teisę sunaikinti bet kurį žmogų, kuris atvyko į jo valstybę dalyvauti sąmoksle prieš jį.

— Sąmoksle? Ir jūs kalbate tai apie mane? — pasipiktinusi sušuko Konsuela, jausdama savo teisumą. Gūžtelėjusi pečiais, pati nesuprasdama, ką daranti, ji pasisuko į duris tartum ketindama išeiti.

— Kur jūs einate? — paklausė karalius, sukrėstas tokio paperkančio nuoširdumo.

— Į kalėjimą, ant ešafoto, kur panorėsite, kad tik nereiktų girdėti šito absurdiško kaltinimo.

— Kaip jūs supykote! — pasakė karalius, sardoniškai nusijuokdamas.— Pasakyti kodėl? Ogi todėl, kad jūs pasirodėte čia nusprendusi pasislėpti po romėnės mantija ir pamatėte, jog jūsų apsimetimas tik juokina mane — ir viskas. Kas gali būti nemaloniau — ypač aktorei — kaip nesėkmingai suvaidintas vaidmuo.

Nesiteikusi karaliui atsakyti, Konsuela sukryžiavo rankas ir pažiūrėjo jam į akis taip ramiai, kad jis vos nesumišo. Norėdamas suvaldyti kylantį įniršį, karalius buvo priverstas nutraukti tylą ir atnaujinti savo pašaipius įžeidinėjimus, tikėdamasis, kad kaltinamoji praras savitvardą, šaltakraujiškumą ir ištvermę.

— Taip,— ištarė jis, tarsi atsakydamas į tų išdidžių akių priekaištą,— man žinoma, kad jūs įtikinta, esą aš jus įsimylėjęs, ir jūs nusprendėte, kad galite nebaudžiama įžūlauti. Visa tai būtų gana smagu, jeigu į tą reikalą nebūtų įsimaišę asmenys, kurie man brangesni negu jūs. Tuštybė pastūmėjo jus suvaidinti efektingą sceną, bet jums derėtų žinoti, kad patikėtiniai, užimantys žemesnę padėtį, visuomet būna paaukojami tų asmenų, kurie pasinaudojo jų paslaugomis. Todėl aš ketinu nubausti visai ne juos. Jie per daug artimi man, ir pamokyti juos aš galiu tik vienu būdu: griežtai nubausdamas jus jų akyse. O dabar spręskite, ar jums verta pasmerkti save tokioms nelaimėms dėl asmenų, kurie jus išdavė ir suvertė visą kaltę jūsų nekuklumui ir tuščiagarbystei.

— Valdove,— atsakė Konsuela,— nežinau, ką jūs turite omeny, tačiau jūsų žodžiai apie patikėtinius ir tuos, kurie naudojasi jų paslaugomis, privertė mane sudrebėti dėl jūsų.

— Ką norite tuo pasakyti?

— Jūsų žodžiai privertė mane patikėti, kad tais laikais, kai jūs tapote pirmąja tironijos auka, jūs iš tikrųjų galėjote atiduoti majorą Katė savo tėvo budeliams.

Karalius mirtinai išbalo. Visi žinojo, kad, kai jaunystėje Frydrichas pamėgino pabėgti į Angliją, jo patikėtiniui tėvo įsakymu nukirto galvą. Pats Frydrichas tuo metu sėdėjo kalėjime, bet jį jėga privedė prie lango ir laikė, kad jis matytų, kaip liejasi ant ešafoto draugo kraujas. Šita siaubinga bausmė, nors Frydrichas dėl jos visai nebuvo kaltas, padarė jam baisų įspūdį. Tačiau princams yra lemta sekti despotizmo pavyzdžiais, net jeigu praeity jie patys žiauriai nukentėjo nuo to paties despotizmo. Frydricho širdis užkietėjo nuo nelaimių ir, prabėgus jaunystei, kupinai kančių ir vergiškos priklausomybės, jis įžengė į sostą spėjęs nejučia perimti visus neribotos valdžios principus ir prietarus. Joks priekaištas nebūtų galėjęs įskaudinti Frydricho labiau: Konsuela priminė jam jo paties ankstesnes negandas ir privertė pajusti savo dabartinį neteisingumą. Jis buvo sužeistas į pačią sielą, bet ši žaizda nesuminkštino jo sudiržusios širdies, kaip jaunystėje nesuminkštino majoro Katė mirtis ant ešafoto. Karalius atsistojo ir ištarė pasikeitusiu balsu:

— Pakaks, jūs galite eiti.

Jis paskambino, vėl atsivertė knygą ir laukdamas tarnų keletą sekundžių apsimetinėjo, kad įsigilinęs skaito. Tačiau jo ranka drebėjo, ir jis niekaip negalėjo perversti šlamančio puslapio.

Įėjo liokajus, karalius davė jam ženklą, ir Konsuela buvo išvesta į kitą kambarį. Viena iš karaliaus levrečių, kuri visą laiką meilinosi Konsuelai, šokinėdama ir vizgindama uodegą, nusekė paskui nuteistąją, ir karalius, jautęs tikrai švelnius jausmus vien savo mažiesiems gyvūnėliams, pašaukė šunelį, kai jis jau buvo tarpdury. Karalius tikėjo, kad jo šunys instinktyviai supranta jį supančių žmonių jausmus. Jis imdavo nepasitikėti tais, kuriems šunys atkakliai rodė nepalankumą, ir, priešingai, įtikinėjo save, kad visai gali pasikliauti tais, kuriems jo šunys meilinasi. Nepaisant susijaudinimo, nuo Frydricho žvilgsnio nepasislėpė akivaizdi levretės simpatija Porporinai, ir kai jo numylėtinė grįžo pas jį nuleista galva ir visa savo išvaizda rodydama apgailestavimą ir liūdesį, jis trenkė kumščiu į stalą, pasakęs pats sau: „O vis dėlto ši mergina nerezgė prieš mane nieko blogo!"

— Jūsų didenybė teikėtės šaukti? — paklausė Budenbrokas, įeidamas pro kitas duris.

— Ne! — atsakė karalius, suerzintas skubumo, su kuriuo dvariškis buvo pasirengęs pulti savo auką.— Išeikite, aš paskambinsiu jums.

Užgautas, kad su juo elgiamasi kaip su liokajumi, Budenbrokas išėjo, ir keliolika minučių, kurias karalius praleido galvodamas, Konsuela buvo Gobelenų salėje. Pagaliau suskambėjo skam-

butis, ir įžeistas adjutantas skubiai kaip ir anksčiau puolė pas savo šeimininką. Karalius lyg ir sušvelnėjo ir buvo labiau linkęs bendrauti.

— Budenbrokai,— pasakė jis,— šitos merginos nepaprastas charakteris! Romoje ją triumfališkai vežiotų iškilmių vežimu, pakinkytu aštuoniais žirgais, uždėtų jai ąžuolo lapų vainiką. Liepk pakinkyti pašto karietą, pats palydėk ją už miesto ir pasiųsk su patikima apsauga į Špandau. Ji turi būti uždaryta tvirtovėje, taikant valstybinių nusikaltėlių režimą, ir ne patį švelniausią, tu mane supratai?

— Taip, valdove.

— Palauk. Tu sėsi su ja į karietą, perveši ją per miestą ir gerokai pagąsdinsi. Tegul ji mano, kad ją ketinama atiduoti budeliui ir plakti rykštėmis kiekvienoje kryžkelėje, kaip tai buvo daroma mano tėvo laikais. Bet atsimink, kad pasakodamas šias pasakas tu nedrįsi paliesti nė plauko ant jos galvos ir turėsi užsimauti pirštinę, kai jai reiks pasiremti į tavo ranką. Eik ir mokykis iš jos stoiškos ištikimybės tiems, kurie pagerbė tave savo pasitikėjimu. Tai bus tau puiki pamoka.

XIV

Konsuelą parvežė namo ta pačia karieta, kuria pristatė į rūmus. Prie kiekvienų apartamentų durų stovėjo po du sargybinius, ir Budenbrokas su laikrodžiu rankoje, mėgdžiodamas griežtą savo pono punktualumą, davė jai susiruošti lygiai valandą, nepamiršdamas įspėti, kad visas jos bagažas bus patikrintas tvirtovėje, kur nuo šiol jai teks gyventi. Įėjusi į miegamąjį, ji rado savo daiktus išmėtytus po visą kambarį. Kol ji kalbėjosi su karaliumi, slaptosios policijos agentai jo įsakymu sulaužė visas spynas ir išsivežė visus popierius. Konsuela neturėjo kitų popierių, tik natas, ir ji nuliūdo pagalvojusi, kad galbūt niekada jau nepamatys savo mylimų kompozitorių kūrinių, o jie buvo vienintelis turtas, kurį ji sukaupė per visą savo gyvenimą. Ne taip susijaudino įsitikinusi, kad nebėra nedaugelio brangenybių, kurias jai padovanojo aukšti asmenys už jos koncertus Vienoje ir Berlyne. Juos paėmė ta dingstim, kad tarp jų gali būti paslėpta žiedų su nuodais arba antivalstybinių emblemų. Karalius taip niekada ir nesužinojo apie tai, o Konsuela niekada daugiau nebematė savo brangenybių. Tamsių Frydricho darbų vykdytojai begėdiškai užsiimdavo tokiais „teisėtais" konfiskavimais, nes mokama jiems buvo mažai ir jie žinojo, kad karalius greičiau pasirengęs pakęsti jų plėšikavimą negu padidinti algas.

Pirmiausia Konsuela patikrino, ar tebėra jos kryželis ir, pamačiusi, kad jis nepaimtas — per daug menka buvo šio daikto vertė — skubiai nukabino jį nuo sienos ir įsikišo į kišenę. Nu-

vytęs rožių vainikas mėtėsi ant grindų. Pakėlusi jį, Konsuela su siaubu išvydo, kad dingęs pergamento lapelis su mįslingais ir guodžiančiais žodžiais. Tai buvo vienintelis jos dalyvavimo vadinamajame sąmoksle įrodymas, bet kaip įvairiai galėtų būti aiškinamas šis menkas įkaltis? Karštligiškai ieškodama pergamento, Konsuela netyčia įkišo ranką į kišenę ir rado jį ten. Ji mechaniškai įsidėjo lapelį ten prieš valandą, kai jos atėjo Budenbrokas.

Nusiraminusi ir puikiai žinodama, kad jos popieriai negali nieko sukompromituoti, Konsuela skubiai ėmė rinkti daiktus, būtinai reikalingus kalėjime, neguosdama savęs mintimi, jog išbus ten neilgai. Padėti nebuvo kam, nes tarnaitė buvo areštuota, ir Konsuela sunkiai susigaudė tarp daugybės drabužių, išmėtytų iš spintų ir padriektų ant visų kėdžių. Trukdė ir susijaudinimas. Staiga jos dėmesį patraukė kažkoks stuktelėjimas vidury miegamojo: tai nukrito didelė vinis su pasmeigtu ant jos rašteliu.

Jame buvo keletas žodžių:

„Pageidaujate pabėgti? Tuomet prieikite prie lango. Už trijų minučių būsite saugioje vietoje."

Pirmasis impulsas buvo bėgti prie lango. Bet ji sustojo pusiaukelėje, pamaniusi, kad pabėgimas, jeigu jis pasiseks, bus tarsi savo kaltės pripažinimas, o toks pripažinimas visuomet verčia įtarti, kad būta bendrininkų... „O princese Amalija! — pasakė ji sau.— Jeigu jūs tikrai išdavėte mane, aš vis tiek neišduosiu jūsų! Aš grąžinsiu savo skolą Trenkui. Jis išgelbėjo gyvybę man, aš, jeigu reikės, atiduosiu už jį savąją."

Įkvėpta to tauraus sprendimo, ji surišo į ryšulį savo daiktus jau pakankamai susivaldžiusi ir, kai atėjo Budenbrokas, buvo visiškai pasiruošusi. Jis pasirodė jai dar nenuoširdesnis ir piktesnis kaip paprastai. Vergiškas ir drauge pasipūtęs Budenbrokas pavyduliavo savo pono visiems, prie ko šis buvo prisirišęs, ir tarsi senas šuo buvo pasirengęs įkąsti kiekvienam draugui, besilankančiam šeimininko namuose. Jis buvo įskaudintas karaliaus pamokymų savo adresu ir dabar tenorėjo vieno — išgiežti apmaudą ant Konsuelos.

— Man labai nemalonu, madmuazele,— pasakė jis,— būti tokių rūsčių įsakymų vykdytoju. Berlyne jau seniai niekas nematė panašių dalykų... Nematė nuo karaliaus Frydricho Vilhelmo, šviesiausiojo dabartinio valdovo tėvo, laikų. Tai buvo žiaurus mūsų įstatymų griežtumo ir grėsmingos mūsų karalių valios pavyzdys. Aš neužmiršiu to, kol gyvas.

— Apie kokį pavyzdį jūs kalbatę, pone? — paklausė Konsuela, imdama manyti, kad jos gyvybei gresia pavojus.

— Aš neturėjau omeny nieko konkretaus,— atsakė Budenbrokas.— Tiesiog prisiminiau Frydricho Vilhelmo karaliavimą, nuo pradžios iki galo buvusį tvirtos rankos pavyzdžiu, kurio neįmanoma pamiršti. Tais laikais, jeigu reikėdavo nubausti ką nors

už sunkų nusikaltimą, nebūdavo atsižvelgiama nei į amžių, nei į lytį. Pamenu labai patrauklią jauną aukštos kilmės moterį, atiduotą į budelių rankas, išplaktą rykštėmis ir išvarytą iš miesto vien už tai, kad ji prieš karaliaus valią keletą kartų priėmė vieną iš karališkosios šeimos narių.

— Aš žinau tą istoriją,— paprieštaravo Konsuela, kankinama baimės, tačiau iki širdies gelmių pasipiktinusi.— Ta jauna būtybė buvo tyra ir nekalta. Visas jos nusikaltimas — kad ji grojo kartu su jo didenybe dabartiniu karaliumi, o tuo metu — sosto įpėdiniu. Nejaugi Frydrichas toks abejingas nelaimėms, kurias kažkada pats užtraukė kitiems, kad šiandien nori mane išgąsdinti grasindamas tokia pat niekšybe?

— Nemanau, sinjora. Viskas, ką daro jo didenybė, garbinga ir teisinga. Jūs geriau žinote, ar esate jam nusikaltusi, ar ne ir ar nusipelnėte jo pykčio. Norėčiau tikėti jūsų nekaltumu, bet šiandien karalius buvo toks įdūkęs, kokio, rodos, niekad anksčiau nesu jo matęs. Jis šaukė, kad bergždžias buvęs jo noras valdyti švelniai ir atlaidžiai ir kad niekada jo tėvui valdant nė viena moteris nėra išdrįsusi būti tokia įžūli. Žodžiu, kai kurie jo didenybės pasakymai verčia mane nuogąstauti, jog jūsų laukia kažkokia žeminanti bausmė, nežinau, kokia būtent... ir nenoriu spėlioti. Mano vaidmuo gana keblus. Jeigu prie miesto vartų paaiškės, kad karalius atsiuntė įsakymą, prieštaraujantį tam, kurį gavau aš — tučtuojau nugabenti jus į Špandau — aš pasišalinsiu, nes užimu per daug aukštą padėtį ir man netinka dalyvauti...

Čia ponas fon Budenbrokas, įsitikinęs, kad efektas kuo puikiausias ir išblyškusi Konsuela greit apalps, nutilo. Šią akimirką ji beveik gailėjosi dėl savo ištikimybės ir mintimis nejučia kreipėsi pagalbos į savo globėjus. Tačiau klaidžiojančiu žvilgsniu užgriebusi Budenbroko veidą, ji pastebėjo virpteléjusią gudrią išraišką ir truputį nusiramino. Vis dėlto jos širdis vos neiššoko iš krūtinės, kai policijos agentas sustabdė juos prie Berlyno vartų ir ėmė apie kažką kalbėtis su Budenbroku. Tuo metu vienas iš grenadierių, lydėjusių karietą ant žirgo, prijojo prie kitų durelių ir pašnibždėjo jai į ausį:

— Nusiraminkite, sinjora, niekas jūsų nė pirštu nepalies — kitaip bus pralieta daug kraujo.

Susijaudinusi Konsuela nespėjo įžiūrėti nežinomo draugo veido, nes tas skubiai pasitraukė. Ekipažas greitai nuriedėjo keliu į tvirtovę ir dar po valandos Porporina buvo įkalinta Špandau pilyje, laikantis visų, tikriau, nedaugelio formalumų, kurie būtini, kad neribota valdžia galėtų funkcionuoti.

Ši tvirtovė, tais laikais garsėjusi kaip neprieinama, buvo pastatyta vidury tvenkinio, susidariusio Hafelio ir Šprė santakoje. Diena papilkėjo, dangus apsiniaukė, ir Konsuela, atlikusi savo pareigą, pajuto apatiją ir baisų nuovargį — natūralią tokio herojiško pasiaukojimo pasekmę. Todėl ji įėjo į jai skirtą kambarį

net neapsidairydama. Jos jėgos išseko, ir, nors buvo pats dienos įkarštis, ji nenusirengusi griuvo į lovą ir kietai užmigo. Su nuovargiu susimaišė ir ta nuostabi ramybė, kurią kelia švari sąžinė, tad nors jos guolis buvo šiurkštus ir siauras, ji miegojo giliu ir saldžiu miegu.

Ji miegojo jau ne taip kietai, kai bokšto laikrodis staiga skambiai išmušė vidurnaktį. Kiekvienas garsas smarkiai užgauna muzikalią klausą, ir Konsuela visiškai pabudo. Atsikėlusi ji suprato, kad yra kalėjime ir kad pirmąją naktį jai teks praleisti nesudėjus bluosto, nes pramiegojo visą dieną. Nemiga, tamsa ir negalėjimas ką nors veikti jos visai nežavėjo, bet ji pasakė sau, jog reikia susitaikyti su likimu ir pasistengti kuo greičiau prie visko priprasti. Nustebusi ji įsitikino nejaučianti šalčio, ir tai, kad nereikia kentėti šio fizinio nemalonumo, kaustančio mintis, ją nudžiugino. Lauke gailiai staugė vėjas, lietus barbeno į stiklą, ir pro siaurą langelį Konsuela matė tik tankias grotas, išsiskiriančias tamsiame apsiniaukusio dangaus fone.

Pirmosiomis šios naujos, dar nepatirtos kančios valandomis vargšės kalinės siela liko rami, jos mintys buvo logiškos, nuovokios ir filosofiškai nesudrumsčiamos. Vis dėlto įtampa po truputį išvargino jos protą, ir naktis jai ėmė rodytis gūdi ir grėsminga. Šaltakraujiškus samprotavimus pakeitė miglotos ir keistos svajonės. Kažkokie fantastiniai vaizdai, kankinantys prisiminimai, neaiškios baimės užgulė ją, ir ji, atsidūrusi kažkur tarp miego ir budėjimo, tarsi matė, kaip jos mintys, įgavusios aiškius pavidalus, pleveno kamarėlės tamsoje. Tai jai atrodė, kad esanti scenoje, ir mintyse ji dainavo ilgą ariją, baisiai įkyrėjusią, bet atkakliai persekiojančią. Tai matė save budelio rankose su apnuogintais pečiais bukos ir smalsios minios akyse — ją plakė rykštėmis; karalius piktai žiūrėjo iš aukšto balkono, o Andzoletas juokėsi iš kampo. Pagaliau ji visa tarsi apmirė, ir Alberto šmėkla staiga iškilo jai prieš akis; gulėdamas karste jis tuščiai stengėsi atsikelti, kad išgelbėtų ją. Paskui tas vaizdas išnyko, ir jai pasirodė, jog ji miega Šrekenšteino oloje ant žemės, o kažkur toli, groto gilumoje, su širdgėla ir maldavimu aidi nuostabūs, širdį draskantys Alberto smuiko garsai. Konsuela iš tikrųjų snaudė, ir smuiko melodija, glostydama klausą, ramino jos širdį. Muzikinės frazės liejosi taip darniai, o moduliacijos buvo tokios raiškios, kad Konsuela, nors garsą ir slopino atstumas, beveik patikėjo jų realumu. Atrodė, kad tas fantastiškas koncertas truko ilgiau kaip valandą ir galų gale baigėsi, nepastebimai nutilęs. Konsuela iš tikrųjų užmigo ir kai vėl pravėrė akis, jau brėško diena.

Pirmiausia apžiūrėjo savo kamerą. Išvakarėse ji net neapsidairė, nes vidiniai išgyvenimai užgožė viską, kas siejosi su išoriniais dalykais. Tai buvo tuščias, bet švarus kambarėlis, šiltas nuo plytų krosnies, kūrenamos iš lauko ir todėl neteikiančios

šviesos, bet palaikančios visai pakenčiamą temperatūrą. Kambarį apšvietė vienas skliautuotas langelis, bet tamsu neatrodė, nes sienos buvo išbaltintos kalkėmis, o lubos neaukštos.

Kažkas triskart pasibeldė į duris, ir pasigirdo garsus sargo balsas:

— Kaline numeris trys, atsikelkite ir apsirenkite. Už penkiolikos minučių aš pas jus įeisiu.

Konsuela skubiai atsikėlė ir spėjo pakloti lovą, kol pasirodė sargas, kuris pagarbiu veidu atnešė jai dienos vandens ir duonos porciją. Jis laikėsi mandagiai kaip buvęs mažordomas iš gerų namų ir taip atsargiai ir rūpestingai padėjo ant stalo tą skurdų kalėjimo racioną tartum paduodamas pačius prašmatniausius pusryčius.

Konsuela metė į jį įdėmų žvilgsnį. Tai buvo pagyvenęs vyriškis, gero ir nekvailo veido, kuriame iš pirmo žvilgsnio nesimatė nieko nemalonaus. Jam buvo pavesta patarnauti moterims, nes jis pasižymėjo nepriekaištingu dorovingumu, geromis manieromis ir mokėjo laikyti liežuvį už dantų. Švarcas — tokia buvo jo pavardė, ir jis pasakė ją kalinei.

— Aš gyvenu aukštu žemiau,— paaiškino jis,— ir jeigu jums pasitaikytų susirgti, pašaukite mane pro langą, aš tučtuojau ateisiu.

— Jūs vedęs? — paklausė Konsuela.

— Suprantama, — atsakė jis, — ir jeigu jums reiks padėti, mano žmona bus jūsų paslaugoms. Tačiau bendrauti su kalinamomis damomis jai leidžiama tik ligos atveju. Tai nusprendžia gydytojas. Be to, aš turiu sūnų ir jis drauge su manim turės garbės jums patarnauti...

— Man nereikės tiek tarnų. Jeigu leisite, pone Švarcai, aš bendrausiu tik su jumis ir jūsų žmona.

— Žinau, kad mano amžius ir išvaizda raminamai veikia damas. Bet mano sūnaus irgi nėra ko bijotis. Tai puikus berniukas, dievobaimingas, romus ir tvirtos dvasios.

Paskutinius du žodžius sargas specialiai pabrėžė, ir kalinė puikiai jį suprato.

— Pone Švarcai,— pasakė ji,— su manimi jums neprireiks jūsų tvirtumo. Aš atvykau čia beveik savanoriškai ir visai neketinu bėgti. Kol su manimi bus elgiamasi mandagiai ir padoriai — o rodos, taip ir bus — aš nemurmėdama iškęsiu kalėjimo tvarką, kad ir kokia ji būtų rūsti.

Tai pasakiusi Konsuela, nevalgiusi visą parą ir visą naktį kentėjusi alkį, atsilaužė gabalėlį juodos duonos ir ėmė su apetitu valgyti.

Ji pastebėjo, kad jos nereiklumas padarė senajam sargui didelį įspūdį ir kad jis sužavėtas, tačiau drauge ir ne visai patenkintas.

— Argi jūsų malonybė nesibjauri tokiu prastu maistu? — paklausė jis kiek drovėdamasis.

— Neslėpsiu, jeigu tai tęsis ilgai, aš mieliau valgyčiau ką nors stipresnio, idant išsaugočiau sveikatą, tačiau jeigu reiks tenkintis ir šiuo maistu, tai man nebus didelis vargas.

— Bet juk jūs pripratusi gyventi gerai? Aš manau, jūs puikiai maitinotės?

— Suprantama.

— Tokiu atveju,— tęsė Švarcas meilikaujamu tonu,— kodėl jums neužsisakius žmoniško maisto savo sąskaita?

— O argi tai leidžiama?

— Na žinoma! — sušuko Švarcas, ir jo akys sublizgėjo pamačius, jog trokštamas sandėris įvyks; jis bijojo, kad gal mergina per daug neturtinga arba per daug nereikli.— Jeigu jūsų malonybė, įeidama čia, pasirūpino pasislėpti šiek tiek pinigų... tada man nedraudžiama tiekti jums maistą pagal skonį. Žmona puikiai gamina ir mūsų indai švarūs.

— Labai malonu,— tarė Konsuela, kuriai neslepiamas pono Švarco godumas sukėlė daugiau pasibjaurėjimo negu pasitenkinimo.— Tačiau pirmiausia reikia pažiūrėti, ar turiu pinigų. Įeinant čia aš buvau iškratyta. Man paliko kryželį — aš jį labai branginu,— bet ar atėmė iš manęs piniginę, ar ne, nepastebėjau.

— Nepastebėjote?

— Ne, jums tai netikėta?

— Tačiau, be abejo, jūsų malonybė žino, kiek pinigų buvo piniginėje?

— Apytiksliai žinau.

Tai tarus, Konsuela apžiūrėjo savo kišenes ir nerado ten nė skatiko.

— Pone Švarcai,— pasakė ji su linksmu ryžtingumu,— matau, kad man nieko nepaliko. Teks pasitenkinti įprastu kalinio maistu. Taigi neturėkite jokių iliuzijų.

— Gerai, ponia,— atsakė Švarcas, aiškiai pergalėdamas save,— tuojau jums įrodysiu, kad mūsų šeima sąžininga ir kad jūs susidūrėte su padoriais žmonėmis. Jūsų piniginė mano kišenėje. Štai ji!

Ir jis parodė Porporinai piniginę, kurią vėl ramiai įsikišo atgal.

— Ką gi, tegul ji išeis jums į naudą! — pasakė Konsuela, nustebinta sargo begėdiškumo.

— Palūkėkit! — tęsė godus ir smulkmeniškas Švarcas.— Jus apieškojo mano žmona. Jai įsakyta nepalikti kalinėms pinigų, kad jos nepapirktų sargų. Bet kai sargai yra nepaperkami, šita atsargumo priemonė nereikalinga. Todėl žmona nusprendė neprivalanti atiduoti jūsų pinigų komendantui. Tačiau yra instrukcija, kurios mes turim sąžiningai laikytis, ir jūsų piniginė negali būti grąžinta jums.

— Tai pasilikite ją sau,— pasakė Konsuela,— jeigu tokia jūsų valia.

— Suprantama, aš laikysiu ją pas save ir jūs padėkosite man už tai. Nuo šiol aš jūsų iždininkas, ir jūsų pinigai bus eikvojami jūsų poreikiams. Aš nešiosiu jums skanius patiekalus, gerai kūrensiu krosnį, galėsiu net pastatyti jums geresnę lovą ir dažniau keisti patalynę. Išlaidas suskaičiuosiu kiekvieną dieną ir naudosiu jūsų pinigus, kol jie baigsis.

— Puiku! — pasakė Konsuela.— Matau, kad su ponu Švarcu galima susitarti, ir vertinu jo sąžiningumą. Bet sakykit, kai ši suma — o ji nelabai didelė — bus sunaudota, jūs, tikiuosi, rasit būdą gauti man dar pinigų?

— Nereikia taip kalbėti! Juk tai reikštų nusižengti savo pareigai, o aš nesutikčiau to padaryti. Tačiau jūsų malonybė nenukentės. Tereikia jums nurodyti Berlyne ar kur kitur asmenį, tvarkantį jūsų pinigus, ir aš imsiu siųsti jam sąskaitas, kad jis rūpestingai jas apmokėtų. Tam instrukcija neprieštarauja.

— Puiku. Jūs sugalvojote, kaip ištaisyti savo instrukcijos nenuoseklumą — juk ji leidžia jums gerai su mumis elgtis, bet atima iš mūsų galimybę jus to prašyti. Kai mano auksiniai išseks, aš pasistengsiu ką nors padaryti. O pradžiai atneškite man puodelį šokolado, pietums patiekite viščiuką ir kokių nors žalumynų. Dieną gaukite knygų, o vakare žvakę.

— Šokoladą jūsų malonybė gaus po penkių minučių. Pietūs bus paduoti laiku. Prie jų aš pridėsiu geros sriubos, saldumynų, kuriems damos tokios neabejingos, ir kavos, labai naudingos šitoje drėgnoje patalpoje. O dėl knygų ir žvakės — negaliu. Mane tučtuojau atleis iš darbo, ir sąžinė neleidžia man pažeisti instrukcijos.

— Bet juk puikūs patiekalai ir saldumynai taip pat uždrausti?

— Ne. Mums leidžiama stengtis įtikti damoms, o ypač jūsų malonybei, visuose dalykuose, kurie susiję su sveikata ir gera savijauta.

— Bet juk nuobodulys irgi kenkia sveikatai!

— Klystate, jūsų malonybe. Jeigu žmogus gerai maitinasi ir duoda pailsėti galvai, jis čia visuomet pasitaiso. Aš galėčiau paminėti vieną damą, kuri atėjo čia tokia pat liekna kaip ir jūs, o po dvidešimties metų, išeidama iš čia, svėrė ne mažiau kaip šimtą aštuoniasdešimt livrų.

— Labai jums dėkoju, pone Švarcai, bet man visai nereikia tokio siaubingo svorio. Tikiuosi, jūs vis dėlto neatsakysite man knygų ir šviesos.

— Nuolankiai prašau atleisti, jūsų malonybe, bet aš liksiu ištikimas savo pareigai. Beje, jūsų šviesybė nenuobodžiaus — jūs čia turėsite klavesiną ir natas.

— Nejaugi! Ir už šią paguodą aš turiu dėkoti jums, pone Švarcai?

— Ne, sinjora, toks jo didenybės nurodymas, ir aš turiu komendanto įsakymą praleisti ir pastatyti jūsų kambaryje minėtus daiktus.

Apsidžiaugusi, kad galės užsiiminėti muzika, Konsuela nieko daugiau nebeprašė. Ji su malonumu išgėrė šokoladą, tuo tarpu kai ponas Švarcas statė baldus — kuklią lovą, dvi šiaudines kėdes ir eglinį staliuką.

— Jūsų malonybei reikės komodos,— pasakė Švarcas tuo švelniu, meiliu tonu, kokiu kalba žmonės, ketindami apsupti jus dėmesiu už jūsų paties pinigus.— Ir be to, aš pristatysiu jums patogesnę lovą, kilimą, rašomąjį stalą, kėslą ir tualetą.

— Užteks komodos ir tualeto,— atsakė Konsuela, nusprendusi, kad reikia būti taupesnei.— Dėl kitko nesirūpinkit. Aš nesu lepūnėlė ir todėl pristatykite man vien tai, ko prašau.

Garbingasis Švarcas palingavo galva nustebęs ir beveik su panieka, tačiau susilaikė nieko nepasakęs.

— Ji nebloga mergina,— pasakojo jis savo žmonai, parėjęs namo,— bet pinigų turi nedaug. Iš jos ne kažkiek pasipelnysi.

— Ką ji gali sau leisti? — gūžtelėjo pečiais ponia Švarc.— Tai juk ne kilminga dama. Kalbama, kad ji tiesiog aktorė.

— Aktorė! — sušuko Švarcas.— Kaip pasisekė mūsų Gotlybui!

— Dar ką pasakysi! — susiraukusi paprieštaravo ponia Švarc.— Ar tik nenori padaryti jo komediantu?

— Tu nesupranti, žmona. Jis bus dvasininku. Būtinai. Tam jis mokėsi, ir apskritai jis turi viską, ko reikia. Bet juk jam reikės sakyti pamokslus, o kol kas jis nelabai iškalbingas,— tai štai šita pati aktorė ir mokys jį deklamavimo.

— Neblogai sugalvota. Kad tik ji nesumanytų iš mūsų sąskaitų išskaičiuoti užmokesčio už pamokas!

— Nusiramink. Tam ji per daug naivi,— atsakė Švarcas, šaipydamasis ir trindamas rankas.

XV

Klavesinas buvo atvežtas dieną. Tas pats, kurį Konsuela nuomojosi Berlyne. Ji labai nudžiugo, kad nereiks pratintis prie naujo instrumento, gal ne tokio mielo ir ne taip gerai skambančio. Karalius, mėgęs gilintis į menkiausias smulkmenas, pasiteiravo, kai įsakė nugabenti instrumentą į tvirtovę, ar jis primadonos nuosavybė, o sužinojęs, kad klavesinas paimtas nuomon, liepė pranešti savininkui, jog laiduojąs, kad jis bus grąžintas, tačiau už naudojimąsi juo ir toliau mokės pati kalinė. Savininkas leido sau pareikšti, kad negalės pateikti ieškinio asmeniui, sėdinčiam kalėjime, ypač jeigu kalinė ten numirs. Į tai fon Pelnicas, kuris vedė šias svarbias derybas, juokdamasis atsakė:

— Neimsite gi jūs, mielasis, pyktis su karaliumi dėl tokių niekų. Beje, iš to nieko ir neišeitų. Jūsų klavesinas areštuotas ir šiandien pat bus nugabentas į Špandau.

Porporinos natos ir partitūros, taip pat buvo pristatytos į kalėjimą, ir ji jau ėmė stebėtis tokia malonia kalėjimo tvarka, kai

pas ją pasirodė komendantas ir pranešė, kad ji ir toliau eis rūmų teatro primadonos pareigas.

— Tokia jo didenybės valia,— pasakė jis.— Kiekvieną sykį, kai Operos savaitės programoje figūruos jūsų vardas, karieta, lydima sargybinių, paskirtą valandą nuveš jus į teatrą, o iš karto po spektaklio parveš atgal į tvirtovę. Tos kelionės vyks kuo punktualiausiai ir su derama pagarba. Tikiuosi, madmuazele, kad jūs nemėginsite pabėgti ir nepriversite jūsų kalinimą padaryti griežtesnį. Karaliaus įsakymu mes patalpinome jus šiltame kambaryje ir jums bus leidžiama vaikščioti ant tvirtovės pylimo — štai jis matosi iš čia — kiek tik pageidausite. Žodžiu, mes atsakom ne tik už jus, bet ir už jūsų sveikatą bei balsą. Jūs patirsite čia tik vieną nepatogumą: visišką vienatvę ir negalėjimą bendrauti su kuo nors ne tik kalėjime, bet ir už jo sienų. Damų pas mus nedaug, ir visam šitam pastatui pakanka vieno sargo, taigi jūs būsite apsaugota nuo būtinybės naudotis šiurkščių žmonių paslaugomis. Dora Švarco fizionomija ir geros manieros turėjo jus nuraminti šiuo atžvilgiu. Jums teks truputį panuobodžiauti, bet tai ir bus vienintelis nemalonumas, kurį būsite priversta čia kentėti. Žinoma, suprantu, kad jūsų metuose ir turėjus tokią puikią padėtį...

— Nesirūpinkit, pone komendante,— išdidžiai atsakė Konsuela,— aš niekada nenuobodžiauju, jei galiu dirbti. Ir prašau tik vienos paslaugos — duoti man rašymo priemonių ir žvakių, kad galėčiau groti vakarais.

— Tai visiškai neįmanoma. Man labai gaila, kad negaliu patenkinti vienintelio tokios drąsios būtybės prašymo. Užtat aš galiu leisti jums dainuoti bet kuriuo paros metu. Jūsų kambarys — vienintelė gyvenamoji patalpa šiame nuošaliame bokšte. Tiesa, po jumis gyvena sargas, bet ponas Švarcas per daug gerai išauklėtas ir neims skųstis turėdamas progą girdėti tokį puikų balsą; aš gi labai apgailestauju, kad gyvenu toli ir negalėsiu juo pasigėrėti.

Po šio dialogo, vykusio dalyvaujant garbingajam Švarcui, senasis karininkas žemai nusilenkęs išėjo ir dėl ramaus Porporinos tono buvo visiškai tikras, kad dainininkė čia pakliuvo už kokį nors teatrinės disciplinos pažeidimą ir išbus ne ilgiau kaip kelias savaites. Konsuela ir pati nežinojo, už ką ją pasodino į tvirtovę: ar už tai, kad palaikė politinio sąmokslo dalyve, ar už paslaugą, padarytą Frydrichui fon Trenkui,— o tai irgi buvo laikoma nusikaltimu,— ar tiesiog už tai, kad ji buvo slapta princesės Amalijos patikėtinė.

Dvi ar tris dienas mūsų belaisvė jautė nuobodulį, liūdesį ir nerimą, nors jai nesinorėjo to prisipažinti net pačiai sau. Ilgos naktys, trunkančios tuo metų laiku po keturiolika valandų, atrodė jai ypač slegiančios, kol turėjo viltį gauti iš Švarco žvakių, popieriaus ir rašalo, bet greitai įsitikino, jog tas paslaugus pri-

žiūrėtojas yra visiškai nepalenkiamas. Švarcas buvo nepiktas ir, priešingai negu daugelis jo profesijos žmonių, nemėgo versti kitų kentėti. Jis buvo netgi dievobaimingas ir pamaldus, manydamas, kad tarnauja Dievui ir gelbsti savo sielą, kai atlieka tik būtiniausias tarnybines pareigas, nuo kurių jau niekaip negalima išsisukti. Tiesa, kartais jam pasitaikydavo padaryti išimčių, bet tai atsitikdavo retai, tik tada, kai šansas pasipelnyti iš kalinio būdavo mažesnis, negu šansas prarasti vietą.

— Kokia ji kvaila,— pasakė Švarcas žmonai, pasakodamas apie Konsuelą.— Įsivaizduoja, kad aš rizikuosiu tarnyba dėl keleto skatikų už jos žvakeles.

— Žiūrėk, būk atsargus,— tarė žmona, jo savanaudiškų planų įkvėpėja.— Kai tik baigsis pinigai, neduok jai nė vienų pietų.

— Nesirūpink. Ji turi santaupų, pati apie tai pasakė, ir jas tvarko ponas Porporinas, teatro dainininkas.

— Nepatikimas tvarkytojas! — paprieštaravo žmona.— Perskaityk mūsų prūsiškus įstatymus ir pamatysi, kad ten yra straipsnis apie aktorius, pagal kurį skolininkas gali nemokėti skolų. Žiūrėk, kad mūsų panelės patikėtinis nepasiremtų šiuo straipsniu ir nepasilaikytų pinigėlių sau, kai tu pateiksi jam sąskaitas.

— Bet juk jos kontraktas su teatru nenutrauktas, ji ir toliau vaidins scenoje, vadinasi, aš galėsiu areštuoti jos algą.

— O kas garantuos, kad jai bus mokama alga? Karalius geriau žino įstatymus, ir, jeigu jam šaus į galvą jais pasiremti...

— Kokia tu gudruolė, žmonele,— atsakė Švarcas.— Aš būsiu atsargus. Nebus pinigų — nebus pietų, malkų, baldų. Viskas tiksliai pagal instrukciją.

Taip Švarcų šeimynėlė ramiai aptarinėjo Konsuelos likimą. O Konsuela, įsitikinusi, kad garbingasai sargas dėl žvakių nepaperkamas, nusprendė paskirstyti savo dieną taip, kad nereiktų per daug kankintis ilgomis naktimis. Ji tyčia vengdavo dainuoti dieną, palikdama šį užsiėmimą vakarui. Stengėsi, kiek leido jėgos, negalvoti apie muziką ir neatsiduoti muzikiniam įkvėpimui arba prisiminimams apie muziką tol, kol nesutemdavo. Rytą ir dieną ji praleisdavo mąstydama apie savo padėtį, prisimindama praėjusius savo gyvenimo įvykius ir galvodama apie tai, kas laukia ateity. Štai taip jai gana greitai pavyko padalinti savo egzistenciją į dvi dalis: vieną — filosofinę, o kitą — muzikinę, ir ji įsitikino, jog, pasitelkus ištvermę ir apdairumą, galima iki tam tikro laipsnio pakreipti ir palenkti savo valiai šuolius to kaprizingo ir nesuvaldomo ristūno, kuris vadinamas fantazija, ir sutramdyti tą įnoringą mūzą, kurios vardas — vaizduotė. Gyvendama taip ritmingai, nekreipdama dėmesio į Švarco nurodymus ir užuominas, daug, nors ir be didelio malonumo vaikščiodama tvirtovės pylimu, ji išmoko vakarais jaustis visai rami ir su malonumu leisti tas vidurnakčio valandas, kurios kitiems kaliniams,

skubantiems užmigti, kad išsivaduotų iš nuobodulio, būdavo pilnos šmėklų ir nerimo. Žodžiu, skirdama miegui tik šešias valandas, ji greitai įprato kietai miegoti kiekvieną naktį, nes nė karto poilsio pertekliumi nesutrikdė kitos nakties ramybės.

Po savaitės ji taip priprato prie savo kalėjimo, kad jai ėmė rodytis, lyg niekad kitaip ir negyveno. Vakarai, iš pradžių tokie klaikūs, pasidarė dabar mylimiausiu paros laiku, o tamsa ne tik nekeldavo baimės, bet priešingai, sukeldavo daugybę muzikinių vaizdų, kuriuos ji seniai puoselėjo širdyje, bet negalėjo nei jų išgvildenti, nei aiškiai suformuluoti verdančiame teatro šurmuly. Pajutusi, kad improvizacijos ir atlikimas iš atminties puikiausiai užpildo vakarus, ji leido sau keletą dienos valandų paskirti savo kompozicijų užrašymui ir mylimų autorių studijavimui, be to, dirbo dar stropiau todėl, kad jos nebeblaškė daugybė vidinių išgyvenimų ir budri nekantraus bei pedantiško mokytojo priežiūra. Užrašyti muzikai ji iš pradžių naudojo smeigtuką, kuriuo išbadydavo natas tarp eilučių, o paskui mažas medžio atplaišėles, atlaužtas nuo baldų ir apsvilintas prie įkaitusios krosnies. Bet visa tai atimdavo daug laiko, o liniuoto popieriaus atsargos buvo nedidelės, tad ji nusprendė pasistengti dar labiau išmiklinti savo nepaprastą atmintį, kad paskui tam tikra tvarka išdėliotų joje daugybę kompozicijų, kurias sukurdavo vakarais. Galų gale jai tai pasisekė, ir šitaip praktikuodamasi ji įstengė įsiminti savo melodijas neužrašydama jų ir nepainiodama vienos su kita.

Kadangi Konsuelos kambarėlyje kartais būdavo per daug karšta — ponas Švarcas negailėdamas malkų iškūrendavo krosnį,— o ant tvirtovės pylimo nuolat perpūsdavo ledinis vėjas, ji persišaldė ir turėjo keletą dienų sėdėti užsidariusi, dėl ko prarado malonumą nuvažiuoti į Berlyną pasirodyti Operoje. Kalėjimo gydytojas, kurio pareiga buvo aplankyti Konsuelą du kartus per savaitę ir informuoti poną fon Pelnicą apie jos sveikatos būklę, pranešė šiam, kad dainininkė prarado balsą tą pačią dieną, kai baronas karaliaus valia ketino vėl išleisti ją į sceną. Taigi jos kelionė buvo atidėta, dėl ko ji nė kiek nenusiminė: norėjo pirmą kartą įkvėpti laisvės oro tik tada, kai bus taip pripratusi prie savo kalėjimo, jog galės grįžti į jį neapgailestaudama.

Tad ji nesigydė savo gerklės taip rūpestingai ir atsidėjusi, kaip tai paprastai daro dainininkės. Ji ir toliau išeidavo ant tvirtovės pylimo, ir naktimis ėmė karščiuoti. Tada ją ištiko tai, kas dažnai ištinka žmones panašiais atvejais. Karštis kiekvieno žmogaus smegenyse sukelia kokį nors kliedesį, daugiau ar mažiau kankinantį. Vienam vaidenasi, jog kambario sienos, vis artėdamos viena prie kitos, slenka ant jo ir tuoj tuoj sutrins jam galvą; paskui jos prasiskiria, paleidžia jį ir sugrįžta į savo vietas, kad po kiek laiko vėl pajudėtų, grasindamos suspausti, ir taip be galo, sukeldamos tai kančią, tai palengvėjimą. Kitiems

atrodo, esą jų lova — banga, kuri tai pakelia juos iki lubų, tai vėl nuleidžia žemyn, paskui vėl pakelia tarsi sūpuoklės. Kai šios tikroviškos istorijos pasakotojui pasitaiko karščiuoti, jam vaidenasi, tartum didžiulis juodas šešėlis pakibo virš kažkokio blizgančio paviršiaus, kurio centre yra jis pats. Tas šešėlis, plevenantis virš įsivaizduojamos plokštumos, nuolat juda, tai susitraukdamas, tai išsiplėsdamas. Didėdamas jis uždengia visą spindintį paviršių; mažėdamas susitraukia tapdamas siaura kaip viela juostele, paskui vėl plečiasi, vėl traukiasi — ir taip be galo. Šita haliucinacija neturėtų nieko nemalonaus, jeigu ligonis nepatirtų sunkiai paaiškinamo jausmo, kad jis pats yra neaiškus atspindys kažko nežinomo, kas be perstojo plevena virš tos erdvės, deginamas neregimos saulės ugnies. Tas jausmas toks gyvas, kad kai įsivaizduojamas šešėlis susitraukia, ligoniui atrodo, kad jis irgi sumažėja ir susiaurėja, virsdamas plauko šešėliu; o kai jis plečiasi, ligonis jaučia, kaip jo kūnas išsipučia, tapdamas kalno šešėliu ir užklodamas visą slėnį. Bet šitoje haliucinacijoje nėra nei kalno, nei slėnio. Nėra nieko, be kažkokio nepermatomo kūno atšvaito, kurį saulės atspindys veikia taip pat kaip juodą katės vyzdį jo margaspalviam apvalkalėly, ir šita haliucinacija, nesušvelninama miego, virsta kažkokia baisia kankyne.

Galima būtų pasakoti apie vieną žmogų, kuris degdamas karščiu vis mato, kaip ant jo griūva lubos, ir apie kitą, kuriam vaidenasi, kad pavirto pūsle, plaukiojančia erdvėje, apie trečią, kuris tarpą tarp sienos ir lovos laiko bedugne, be to, jis visą laiką įsivaizduoja krentąs į kairę, o tuo tarpu ketvirtajam atrodo, kad jis štai nukris į dešinę. Beje, kiekvienas skaitytojas galėtų pasidalinti savo paties patirtimi ir stebėjimais, bet tai nieko mums nepadėtų ir vis tiek nepaaiškintų, kodėl kiekvienas individas per visą savo gyvenimą arba bent daugelį metų sapnuoja vieną ir tą patį sapną — savo nuosavą sapną, ir kiekvieno karštinės priepuolio metu tampa auka vienos ir tos pačios haliucinacijos, kuri kiekvieną kartą sukelia jam tą pačią kankinančio nerimo būseną. Šis klausimas susijęs su fiziologija, ir galbūt gydytojas aptiktų kokius nors požymius, rodančius, jog esama, jeigu ne tikros ligos, pasireiškiančios ir mažiau ginčytinais simptomais, tai bent slaptos ligos, kuri prasideda silpniausioje organizmo vietoje ir kuriai gali būti pavojingos kai kurios medžiagos.

Beje, šiuo klausimu aš nekompetentingas ir prašau atleisti skaitytoją, kad išdrįsau jį paliesti.

O mūsų herojės haliucinacija, sukelta karštligės, neišvengiamai turėjo būti muzikinė ir veikti jos klausą. Taigi ji vėl nugrimzdo į tą snaudulio būseną, panašią į miegą atmerktomis akimis, kurią patyrė pirmąją naktį, praleistą kalėjime. Jai vaidenosi, kad girdi graudžius Alberto smuiko garsus, jo išraiškingą grojimą. Kartais ši muzika skambėdavo aiškiai ir garsiai, tarsi instrumentas būtų aidėjęs čia pat, kambaryje, o kartais darėsi vos

girdima, lyg atsklindanti iš kažkur toli. Tie įsivaizduojami garsų intensyvumo pokyčiai turėjo kažką nepaprastai kankinančio. Kai smuiko garsai artėdavo, Konsuela pajusdavo baimę, kai jie dar pagarsėdavo, jų stiprumas ligonei keldavo siaubą. Garsams aptilus mergina nejausdavo jokio palengvėjimo, nes įtemptas dėmesys, su kuriuo ji klausėsi tos nykstančios erdvėje melodijos, visiškai ją išsekindavo. Tokiomis akimirkomis jai atrodydavo, kad ji nieko nebegirdi, bet štai harmonijos gūsis vėl sugrįždavo ir sukeldavo jai šiurpą, paniką, ji degdavo lyg ugnyje, ir nuo galingų fantastiško stryko smūgių užsiliepsnodavo oras ir aplink ją kildavo audra.

XVI

Kadangi Konsuela nesusirūpino dėl savo negalavimo ir beveik nepakeitė gyvenimo būdo, ji netrukus pasitaisė, vėl galėjo dainuoti vakarais ir atgavo gilų ankstesnių naktų miegą.

Vieną rytą — tai buvo dvyliktas jos rytas kalėjime — jai atnešė raštelį nuo pono fon Pelnico, pranešantį, jog kitos dienos vakarą ji turės dainuoti teatre.

„Aš pasiekiau, kad karalius leistų,— rašė jis,— man pačiam užvažiuoti jūsų rūmų karieta. Jeigu pasižadėsite neiššokti pro langelį, tai tikiuosi, man pasiseks išvaduoti jus nuo sargybinių, kad galėtumėt pasirodyti teatre be šios grėsmingos svitos. Patikėkite, jūs neturite labiau atsidavusio draugo, ir man labai gaila, kad esate priversta kęsti tokį rūstų elgesį — galbūt neužtarnautai."

Porporiną truputį nustebino šitas netikėtas barono draugiškumas ir jautrus dėmesys. Iki šiol, kasdien susitikdamas su savo primadona, teatro tvarkytojas ponas fon Pelnicas, garsėjęs kaip ekslėbautojas ir nemėgstąs dorovingų merginų, būdavo jai gana šaltas ir oficialus. Jis netgi pašiepdavo — ir ne itin draugiškai — jos nepriekaištingą elgesį ir manierų santūrumą. Rūmuose niekam nebuvo paslaptis, kad senasis kamerheras — karaliaus šnipas, bet Konsuela nepažino rūmų papročių ir netgi neįtarė, kad galima užsiimti tuo šlykščiu amatu tarsi neprarandant aukštosios visuomenės pagarbos. Vis dėlto kažkoks instinktyvus pasibjaurėjimas pašnibždėjo Porporinai, kad Pelnicas labiau negu bet kas kitas prisidėjo prie jos nelaimės. Todėl rytdienos pavakare, sėdėdama su juo dviese karietoje, lakinančioje juos į Berlyną, Porporina svėrė kiekvieną savo žodį.

— Vargše mano belaisve,— pasakė jis,— ką su jumis padarė! Kokie nuožmūs jūsų sargai. Jie jokiu būdu nesutiko įleisti manęs į tvirtovę, remdamiesi tuo, kad neturiu leidimo, ir, neįsižeiskite, aš šąlu čia jau daugiau kaip penkiolika minučių, laukdamas jūsų. Gerai susisupkite į kailinius — aš atvežiau juos, kad neperšaltumėt gerklės — ir papasakokite savo nuotykius. Kas gi

atsitiko per paskutinį kaukių balių? Visi klausinėja ir niekas nieko nežino. Keletas keistuolių, kurie, mano nuomone, nepadarė nieko blogo, staiga dingo kaip į vandenį. Grafas de Sen Žermenas — jis, rodos, vienas iš jūsų draugų? Toks Trismegistas, anot gandų, slapstėsi pas poną Golovkiną, ir jūs tikriausiai jį irgi pažįstat... Juk kalbama, kad jūsų santykiai su visais šitais velnio vaikais puikūs.

— Šie asmenys areštuoti? — paklausė Konsuela.

— Arba pabėgę. Mieste sklando abi versijos.

— Jeigu jie taip pat nežino, už ką yra persekiojami kaip ir aš, tai geriau jiems būtų buvę nesijudinti iš vietos ir ramiai laukti savo nekaltumo įrodymų.

— Arba jauno mėnulio, kuris gali pakeisti monarcho nuotaiką. Ko gero, tai būtų protingiausia. Patariu jums — dainuokite šiandien kuo geriau. Tai padarys jam didesnį įspūdį negu gražiausi žodžiai. Kaipgi jūs, mano žavioji drauge, pasirodėte tokia nesumani, kad įsigudrinote patekti į Špandau. Dar niekada už panašius niekus, kokiais kaltinama jūs, karalius nėra paskelbęs tokio nepagarbaus nuosprendžio damai. Matyt, jūs įžūliai su juo kalbėjotės ir elgėtės gana karingai. Maža kvailutė — štai kas jūs! Na, kokį nusikaltimą jūs padarėte? Papasakokite man, prašau jus. Lažinuos, kad sutvarkysiu jūsų reikalą, ir, jeigu jūs paklausysite mano patarimų, jums nebereiks grįžti atgal į drėgną Špandau tvirtovę — jūs jau šiandien miegosite savo jaukiam namelyje Berlyne. Na, išpažinkite man savo nuodėmes. Kalbama, kad jūs buvote pakviesta vakarienės į rūmus pas princesę Amaliją ir vidury nakties linksminotės vaizduodama vaiduoklį ir vaikštinėdama su šluota koridoriais, idant pagąsdintumėt karalienės freilinas. Anot gandų, kai kurios iš tų mergelių prieš laiką pagimdė, o pačios dorybingiausios paleis į pasaulį kūdikius su šluotos pavidalo apgamais ant nosyčių. Taip pat kalbama, jog jums pranašavo ateitį ponios fon Kleist pranašautojas, o ponas de Sen Žermenas atskleidė visas Pilypo Gražiojo politikos paslaptis. Nejaugi jūs tokia naivi ir nesuprantate, kad karalius su savo seserim nori pasijuokti iš visų šitų kvailybių — ir daugiau nieko. Juk karalius tiesiog vaikiškai prisirišęs prie ponios abatės. Na o pranašautojai!.. Karaliui reikia sužinoti, ar jie ima pinigus už savo pasakėles, ir jeigu taip, jis pasiūlys jiems apleisti šalį. Štai ir viskas. Kaip matote, jūs labai perdedate savo vaidmenį ir jeigu sutiktumėte ramiai atsakyti į keletą nereikšmingų klausimų, jums nereiktų sėdėti valstybiniame kalėjime ir taip nuobodžiai leisti karnavalo dienas.

Konsuela klausėsi senojo dvariškio plepėjimo nepertraukdama, o kai jis ėmė atkakliai prašyti ją atsakyti, Konsuela tvirtai pareiškė, kad nesupranta, apie ką jis kalba. Ji jautė, jog šitas malonus juokaujamas tonas slepia pinkles, ir buvo atsargi.

Tada Pelnicas pakeitė taktiką ir prabilo rimtai.

— Gerai,— pasakė jis,— jūs nepasitikite manimi, bet aš nepykstu. Priešingai, aš labai vertinu jūsų atsargumą. Jeigu taip, madmuazele, kalbėsiu atvirai. Matau, kad jumis galima pasikliauti ir kad mūsų paslaptis patikimose rankose. Tai žinokite, senjora Porporina, kad aš dar didesnis jūsų draugas, negu jūs manote, nes aš — savas. Aš priklausau princo Henriko partijai.

— Vadinasi, princas Henrikas turi partiją? — paklausė Porporina, mėgindama susigaudyti, į kokią intrigą įvelta.

— Neapsimeskite nieko nežinanti, — papriešta ravo baronas.— Ši partija dabar labai persekiojama, bet mes nenusimenam. *Dalailama,* arba *ponas markizas* ne taip jau tvirtai sėdi soste, kad jo negalima būtų nuversti. Prūsija — geras kovinis žirgas, bet nereikia jo išvesti iš kantrybės.

— Taigi jūs dalyvaujate sąmoksle, barone? Štai kuo niekad nebūčiau patikėjus.

— Kas dabar nedalyvauja sąmoksluose? Mūsų tironas atrodo apsuptas ištikimų tarnų, bet jie visi pasirengę pražudyti jį.

— Koks jūs lengvabūdis, barone, kad patikite man tokią paslaptį.

— Aš atskleidžiau jums ją tik todėl, kad princas ir princesė įgaliojo mane tai padaryti.

— Apie kokią princesę jūs kalbate?

— Puikiai žinote, apie kokią. Nemanau, kad sąmoksle dalyvautų kitos princesės!.. Nebent Baireito markgrafienė — juk ji nepatenkinta savo menka padėtim ir pyksta ant karaliaus nuo to laiko, kai tas išbarė ją už draugystę su kardinolu Fleri. Tai sena istorija, bet moterys kerštingos, o markgrafienė Gilmeta [1] apdovanota neeiliniu protu — ar ne?

— Aš niekada neturėjau garbės su ja kalbėtis.

— Bet jūs matėtės su ja pas Kvedlinburgo abatę!

— Aš buvau pas princesę Amaliją tik vieną kartą, ir vienintelis karališkosios šeimos narys, kurį ten mačiau, buvo karalius.

— Na, nesvarbu! Tai štai princas Henrikas pavedė man perduoti jums, kad...

— Na, jau, barone? — smerkiamu tonu pratarė Konsuela.— Princas Henrikas pavedė jums ką nors perduoti man?

— Tuojau įsitikinsit, kad aš nejuokauju. Jis prašė pranešti jums štai ką: jo reikalai ne tokie jau blogi, kaip kalbama; nė vienas iš bendrininkų neišdavė jo; Sen Žermenas jau Prancūzijoje, kur stengiasi sujungti abu sąmokslus — mūsų ir tą, kuriuo ketinama kuo greičiau grąžinti į Anglijos sostą Karlą Eduardą; areštuotas tik vienas Trismegistas, bet Sen Žermenas padės jam pabėgti ir yra tikras, jog jis tylės. Dėl jūsų, madmuazele, tai jis maldauja neišsigąsti markizo grasinimų, o svarbiausia, nepasitikėti kai kuriais asmenimis; kad priverstų jus kalbė-

[1] Sofija Vilhelmina. Laiškus Volteruį ji pasirašydavo — Sesuo Gilmeta. *(Aut. pastaba.)*

ti, jie apsimetinės gina jūsų interesus. Štai kodėl aš dabar jus išmėginau. Jūs išlaikėte egzaminą, ir aš pasakysiu jūsų herojui, jūsų drąsiajam princui, būsimajam karaliui, kad jūs viena iš pačių patikimiausių jo interesų gynėjų!

Pasipiktinusi begėdišku fon Pelnico įžūlumu, Konsuela garsiai nusikvatojo, ir kai baronas, užgautas jos paniekos, paklausė, kokia tokio neprideramo linksmumo priežastis, ji atsakė:

— Ne, jūs nepaprastas, jūs nepakartojamas, pone barone!

Ir vėl nejučia nusijuokė. Ji būtų juokusis ir mušama lazdomis, būtų juokusis kaip Nikolė pas poną Žurdeną.

— Kai jums praeis nervų priepuolis, — pasakė Pelnicas nė kiek nesumišęs,— galbūt jūs teiksitės atskleisti man savo ketinimus. Ar jūs rengiatės išduoti princą? Ar manote, kad princesė iš tikrųjų išdavė jus karaliui? Ar neketinate atsisakyti duotų priesaikų? Saugokitės, madmuazele. Galbūt jūs netrukus pasigailėsite. Sileziją mes labai greitai atiduosim Marijai Terezijai, kuri toli gražu neatsisakė savo planų ir taps galinga mūsų sąjungininke. Rusija ir Prancūzija, be abejo, palaikys princą Henriką — juk ponia de Pompadur neužmiršo Frydricho paniekos. Galinga sąjunga, keletas metų kovos lengvai gali nuversti nuo sosto monarchą, kuris kybo ant plaukelio... Naujo valdovo palankumas laiduos jums aukštą padėtį. Galų gale — ir tai mažiausia, ką gali sukelti šie įvykiai,— Saksonijos kurfiurstas neteks Lenkijos karalystės, o Varšuvoje karaliaus princas Henrikas. Tokiu būdu...

— Tokiu būdu, barone, sprendžiant iš jūsų žodžių, brėsta sąmokslas, kuriuo dėl princo Henriko užgaido ketinama vėl sukelti Europoje karą? Ir tas princas, kad patenkintų savo puikybę, nepasidrovės atiduoti tėvynę svetimšaliams? Man sunku patikėti, jog tokios šlykštybės įmanomos, bet jeigu, nelaimei, jūs sakote tiesą, tai aš giliai įžeista, kad esu laikoma jūsų bendrininke. Siūlau baigti šią komediją. Štai jau ketvirtį valandos jūs labai meistriškai stengiatės priversti mane prisipažinti padarius kažkokius tariamus nusikaltimus. Aš klausiausi jūsų tam, kad sužinočiau, kokiu pretekstu esu laikoma kalėjime. Dabar man belieka suprasti, kuo galėjau nusipelnyti tokią neapykantą, dėl kurios esu persekiojama tokiais negarbingais būdais. Jeigu jūs teiksitės tai atskleisti, aš pamėginsiu pasiteisinti. Jeigu ne, tai apie visas tas įdomias istorijas, kurias čia pasakojote, galiu pasakyti viena — jos mane labai nustebino ir panašūs projektai nekelia man nė menkiausios simpatijos.

— Jeigu jūs tiek mažai žinote, madmuazele,— įžeistu tonu pareiškė Pelnicas,— aš stebiuosi princo lengvabūdiškumu. Kaip jis galėjo pavesti man taip atvirai kalbėti su jumis, iš anksto neįsitikinęs, kad pritariate jo planams!

— Kartoju, barone, man visiškai nežinomi princo planai, bet aš įsitikinusi, jog jis nieko jums nepavedė perduoti man. Atleis-

kite, kad sakau tai tiesiai į akis. Aš gerbiu jūsų amžių, bet negaliu nejausti paniekos tai bjauriai rolei, kurią dabar čia vaidinate.

— Absurdiški moterų įtarinėjimai visai manęs neįžeidžia,— atsakė Pelnicas, kuris jau negalėjo trauktis ir buvo priverstas meluoti toliau.— Ateis laikas, ir jūs mane įvertinsite teisingai. Nenuostabu, kad dėl sąmyšio, kurį sukelia persekiojimai, ir liūdnų minčių, neduodančių ramybės kalėjime, jūs staiga praradote savo įžvalgumą ir nuovokumą. Kai kalbama apie sąmokslą, reikia nesistebėti tokiomis keistybėmis, ypač jei tai liečia damas. Beje, galbūt jūs viso labo ištikima Trenko draugė ir šviesiausios princesės patikėtinė... Šitos paslaptys per daug delikačios, kad drįsčiau apie jas kalbėti. Pats princas Henrikas žiūri į jas pro pirštus, nors jam žinoma, kad vienintelė priežastis, paskatinusi princesę dalyvauti sąmoksle, yra viltis sugrąžinti Trenkui gerą vardą ir galbūt ištekėti už jo.

— Apie tai nieko negirdėjau, pone barone, ir aš manau, kad jeigu jūs būtumėt nuoširdžiai atsidavęs kokiai nors šviesiausiajai princesei, tai nepasakotumėt apie ją šių keistų dalykų.

Ratų stuksėjimas į grindinį pabaigė šį pokalbį — didžiausiam džiaugsmui barono, kuris nežinojo, kaip išsipainioti iš keblios padėties. Jie įvažiavo į miestą. Dainininkė nuėjo už kulisų į savo persirengimo kambarį, saugoma dviejų sargybinių, sekančių kiekvieną jos žingsnį. Aktoriai sutiko ją gana šaltai. Jie mylėjo ją, tačiau nė vienam neužteko drąsos atvirai sukilti prieš aiškią karaliaus nemalonę. Visi buvo liūdni, sukaustyti, ir atrodė, kad jie bijo kažkokio užkrato. Porporinai norėjosi suprasti jų nykią nuotaiką ne kaip bailumą, o kaip užuojautą, ir ji padarė išvadą, jog kalinama bus ilgai. Nusprendusi parodyti jiems, kad nebijo, ji su drąsia ramybe išėjo į sceną.

Tą minutę salėje atsitiko keistas dalykas. Porporinos areštas buvo sukėlęs daug triukšmo, ir kadangi publiką sudarė išimtinai asmenys, pagal savo įsitikinimus ar padėtį priklausomi nuo karaliaus valios, visi jie susikišo rankas į kišenes, kad nepasiduotų įpročiui sutikti plojimais dabar jau nemalonėn patekusią primadoną. Visų akys buvo įsmeigtos į monarchą, kuris savo ruožtu varstė publiką tyrinėjančiu žvilgsniu tarsi įsakydamas jai laikytis visiškos tylos. Netikėtai gyvų gėlių vainikas, mestas nežinia iš kur, nukrito prie dainininkės kojų ir keletas balsų vienu metu ir pakankamai garsiai, kad išgirstų visa salė, sušuko: „Tai karaliui! Tai karaliaus atleidimas!" Keistasis šūkis žaibo greitumu pasklido iš lūpų į lūpas, ir kadangi kiekvienas laikė savo pareiga nudžiuginti Frydrichą, audrą aplodismentų, kokių niekada ir niekas negirdėjo Berlyne, nugriaudėjo per salę nuo parterio iki viršutinio aukšto. Keletą minučių Porporina, pasimetusi ir sumišusi dėl tokios drąsios jausmų išraiškos, neįstengė pradėti vaidmens. Apstulbęs karalius rūsčiu veidu atsisuko į žiūrovus,

bet visi tai suprato kaip pritarimo ir paskatinimo ženklą. Netoli nuo jo sėdėjęs Budenbrokas paklausė jaunojo Bendos, ką visa tai reiškia, o kai tas atsakė, kad vainikas buvo mestas iš karaliaus ložės, irgi ėmė ploti nepatenkinta ir tikrai komiška išvaizda. Porporinai atrodė, jog ji sapnuoja; karalius pasičiupinėjo save, norėdamas įsitikinti, ar nemiegąs.

Kad ir kokia buvo šios ovacijos priežastis ir tikslas, Konsuelą ji paveikė gerai — dainininkė pranoko pati save, ir ne mažiau entuziastingi aplodismentai lydėjo ją per visą pirmąjį veiksmą. Tačiau per pertrauką nesusipratimas po truputį išaiškėjo ir tik dalis žiūrovų, labiausiai nepastebimų, tų, kuriems mažiausiai prieinamas dvariškių atvirumas, ir toliau atkakliai reiškė dainininkei palankumą. Pagaliau per antrąją pertrauką plepiai, vaikštinėjantys koridoriuose ir fojė, pranešė visiems, jog karalius, kaip matyt, labai nepatenkintas neprotingu publikos elgesiu, kad visa tai su negirdėtu įžūlumu iš anksto parengė pati Porporina ir kad kiekvienas, kuris ir toliau rodys savo kvailą susižavėjimą, žiauriai pasigailės. Per trečiąjį veiksmą salėje tvyrojo mirtina tyla, ir, nepaisant visų dainavimo stebuklų, kuriuos demonstravo primadona, po kiekvienos jos arijos būdavo tylu kaip kape. Užtai kitos dainininkės pelnė audringus aplodismentus.

O Porporina greitai prarado visas iliuzijas dėl savo pasisekimo.

— Mano vargše drauge,— pasakė Končolinis, paduodamas jai už kulisų vainiką po pirmos scenos,— gaila, kad tavo tokie pavojingi draugai. Jie galutinai pražudys tave.

Per pertrauką į jos persirengimo kambarį įėjo Porporinas.

— Aš įspėjau tave, kad nepasitikėtum grafu de Sen Žermenu,— ištarė jis tyliai,— bet buvo jau per vėlu. Kiekvienoj partijoj esama išdavikų. Tačiau ir toliau pasikliauk draugais ir klausyk sąžinės balso. Ranka, tave ginanti, stipresnė už tą, kuri tave slegia.

— Ką nori tuo pasakyti? — sušuko Porporina.— Argi ir tu...

— Aš sakau, jog tave apgins Dievas,— tarė Porporinas, matyt, būgštaudamas, kad kas nors klausosi.

Ir jis parodė į pertvarą, skiriančią artistų kambarius. Ji buvo dešimties pėdų aukščio, tačiau tarp jos ir lubų liko didelis tarpas ir iš vieno kambario buvo lengva išgirsti viską, kas kalbama kitame.

— Aš numačiau, kad tau reikės pinigų, štai jie,— pasakė jis dar tyliau, paduodamas jai piniginę.

— Dėkoju,— atsakė Konsuela.— Kalėjimo sargas brangiai ima už maistą. Jeigu jis susimanys reikalauti iš tavęs pinigų, neapmokėk jo sąskaitų — čia užteks ilgam. Jis tikras lupikautojas.

— Niekai,— paprieštaravo geras ir ištikimas Porporinas.— Išeinu. Tavo padėtis gali pablogėti, jeigu kam nors pasirodys, kad tarp mūsų yra paslapčių.

Jis išsprūdo iš kambario ir greitai ten įėjo ponia de Kočei (Barberini). Ji drąsiai išreiškė Konsuelai savo užuojautą ir draugiškumą. Markizė d'Aržans (Košua) prisidėjo prie jų šiek tiek oficialesniu veidu ir karališku nelaimingųjų globėjos tonu ištarė keletą žodžių. Nepaisant to, Konsuela buvo dėkinga už jos vizitą ir paprašė neužtrukti, nes tai galėjo pakenkti jos vyro — markizo padėčiai.

Karalius paklausė Pelnicą:

— Na, ką? Tu išklausinėjai ją? Radai būdą priversti prabilti?

— Greičiau priversi kalbėti akmeninį stulpą,— atsakė baronas.

— Ar užsiminei, kad aš viską atleisiu, jei tik ji pasakys, kas būtent jai žinoma apie Moterį su šluota, ir papasakos, apie ką šnekėjosi su Sen Žermenu?

— Ją tai domina kaip pernykštis sniegas.

— O ar pagąsdinai ją ilgalaikiu kalėjimu?

— Dar ne. Jūsų didenybė įsakė man veikti gerumu.

— Tai pagąsdink ją grįžtant.

— Pamėginsiu, bet tai nepadės.

— Kas gi ji — šventoji, kankinė?

— Ji fanatikė, pakvaišėlė, o gal pats velnias su sijonu.

— Jeigu taip, vargas jai! Aš paliksiu ją likimo valiai. Itališkosios operos sezonas baigiasi po keleto dienų. Padaryk taip, kad jos daugiau neprisireiktų scenoje, ir aš nenoriu nieko apie ją girdėti iki kitų metų.

— Ištisi metai. Jūsų didenybė neištvers.

— Tavo galva, Pelnicai, ne taip tvirtai laikosi tau ant pečių, koks tvirtas yra mano sprendimas!

XVII

Pelnicas turėjo pakankamai priežasčių pykti ant Porporinos, kad nusitvertų galimybės atkeršyti jai. Ir vis dėlto jis to nepadarė: jis buvo nepaprastai bailus ir ryždavosi parodyti savo priešiškumą tik tiems, kurie buvo visiškai nuo jo priklausomi. Tereikėdavo kam nors parodyti jam tikrąją jo vietą, ir jis išsigąsdavo. O gal pajusdavo nevalingą pagarbą tiems, kurie nesileisdavo jo apgaunami. Pasitaikydavo, kad jis nutoldavo nuo pataikūnų, nuolaidžiaujančių jo ydoms, ir keliaklupsčiaudavo prieš tuos, kurie rodė jam panieką. Kas tai buvo — savojo silpnumo suvokimas ar prisiminimai apie jaunystę, kai jis dar nebuvo toks negarbingas? Norisi tikėti, kad net labiausiai sugadintose sielose lieka kažkas, kas liudija, jog esama geryjų pradų, kurie yra nuslopinti ir pasireiškia tik tada, kai žmogus kenčia arba kai jį graužia sąžinė. Yra žinoma, jog Pelnicas ilgą laiką sekiojo paskui

princą Henriką, apsimesdamas užjaučiąs jį, kad dažnai skatino princą skųstis blogu karaliaus elgesiu, pats jam skųsdamasis, o paskui persakydavo Frydrichui Henriko žodžius, netgi sutirštindamas spalvas, kad dar labiau sukurstytų karaliaus pyktį ant princo. O juk Pelnicas ėmėsi šio šlykštaus amato vien tik iš meilės menui, nes iš esmės nejautė princui neapykantos. Jis nejautė neapykantos niekam, išskyrus karalių, kuris vis labiau ir labiau jį žemino, be to, nenorėdamas atsilyginti nė pinigais. Taigi Pelnicas mėgo apgaudinėti dėl paties apgaudinėjimo. Ką nors apkvailinęs jis didžiuodavosi, triumfuodavo. Jis jausdavo nuoširdų pasitenkinimą juodindamas karalių ir užkrėsdamas savo pavyzdžiu kitus. O perduodamas Frydrichui visus tuos prakeiksmus, būdavo be galo patenkintas, kad sugebėjo išgauti juos bei apkvailinti drauge ir savo viešpatį, nuslėpdamas nuo jo, kad ir jis, Pelnicas, šaipėsi iš karaliaus kartu su jo priešais, išduodamas jiems jo keistybes, juokingas ypatybes, ydas. Taigi Pelnicas apgaudinėjo abi puses, ir toks pilnas intrigų gyvenimas, mokėjimas sukurstyti neapykantą, neužsitraukiant jos sau,— visa tai turėjo jam neišaiškinamą slaptą žavesį.

Vis dėlto galų gale princas Henrikas pastebėjo, kad kiekvieną sykį, kai papasakodavo paslaugiajam Pelnicui apie savo nuoskaudas, po keleto valandų karalius imdavo kalbėti su juo dar irzlesniu ir piktesniu tonu negu paprastai. Tereikėdavo jam pasiskųsti Pelnicui, kad jį visą parą laiko areštuotą, kai kitą dieną arešto laikas būdavo padvigubinamas. Princas, atviras ir drąsus, toks pat patiklus, koks įtarus buvo Frydrichas, galų gale praregėjo ir suprato, kad baronas — niekingas žmogus. Nemokėdamas veikti atsargiai, jis tiesiai išsakė jam savo pasipiktinimą, nuo tada Pelnicas ėmė šliaužioti prieš princą dvilinkas ir nustojo jam kenkti. Netgi atrodė, kad jis visa širdimi pamilo princą, žinoma, kiek ta širdis mokėjo mylėti. Susijausminęs jis kalbėdavo apie Henriką taip susižavėjęs ir jo pagarba, matyt, buvo tokia nuoširdi, kad visi apstulbinti manė šiuos tokio žmogaus jausmus esant keistus ir tiesiog nesuprantamus.

Dalykas tas, jog Pelnicas, matydamas, kad princas tūkstantį kartų kilnesnis ir atlaidesnis už Frydrichą, būtų mieliau tarnavęs Henrikui. Kaip ir karalius, jis miglotai nujautė, jog princą supa paslaptinga sąmokslo atmosfera ir troško viską sužinoti, kad laiku suprastų, ar gali sąmokslininkai pasiekti pergalę, ir spėtų prie jų prisidėti. Štai kodėl jis klausinėjo Konsuelą apie jos pažiūras ir įsitikinimus — jis norėjo ką nors sužinoti dėl savęs paties. Jeigu ji būtų atskleidusi jam tą truputį žinių, kurias turėjo, jis jų nebūtų perdavęs karaliui — nebent tas būtų pasiūlęs didelę pinigų sumą. Bet Frydrichas buvo per daug šykštus, kad galėtų turėti savo žinioje tikrai didelių niekšų.

Tam tikrą tos paslapties dalį Pelnicas išpešė iš Sen Žermeno. Jis taip karštai ir nuoširdžiai dėjo grafui į šuns dienas karalių,

jog net šis miklus avantiūristas prarado paprastai jam būdingą atsargumą. Pažymėsime skliaustuose, kad šis avantiūristas turėjo daug beprotiško užsidegimo, kad daugeliu atvejų būdamas šarlatanas ir net veidmainis, jis kartu turėjo fantastiškai tvirtus įsitikinimus, dažnai vertusius jį elgtis prieštaringai ir nenuosekliai.

Veždamas dainininkę į tvirtovę, Pelnicas, pavargęs nuo visuotinės paniekos ir jau užmiršęs Konsuelos panieką, elgėsi su ja nepaprastai naiviai. Visai jos neprašomas, jis prisipažino, kad nieko nežino ir kad visa, ką jai prikalbėjo apie princo planus, užsienio valstybes, buvo vien apkalbos, kilusios dėl keisto princo elgesio ir slaptų jo bei sesers ryšių su įtartinais žmonėmis.

— Šitos apkalbos nedaro jums garbės,— atsakė Konsuela,— ir, ko gero, neverta jomis girtis.

— Apkalbas sugalvojau ne aš,— ramiai paprieštaravo Pelnicas,— jos gimė karaliaus, mūsų valdovo, vaizduotėje, o jis darosi liguistas ir liūdnas, kai tik jo širdį apsėda įtarimas. Tiesa, aš pateikiau spėliones kaip tikrus faktus, bet šitą metodą taip įteisino dvaro papročiai ir diplomatų mokslas, kad jūs tiesiog pedantė, jeigu esat jo šokiruojama. Aš pats to išmokau iš karalių. Mane išauklėjo jie, ir už visas savo ydas aš dėkingas tėvui ir sūnui, dviem Prūsijos monarchams, kuriems turėjau garbės tarnauti. Ginti melą, kad sužinotum teisybę! Frydrichas niekad nesielgė kitaip, o jį laiko didžiu žmogum — štai ką reiškia būti garsiam. Aš gi mėgdžioju jo elgesį, o mane vadina niekšu — na argi tai ne prietaras?

Pelnicas ilgai kankino Konsuelą, klausinėdamas, kokie buvo jos santykiai su princu, abatę, Trenku, su avantiūristais Sen Žermenu ir Trismegistu, taip pat su kitais, anot jo, labai svarbiais asmenimis, įpainiotais į paslaptingąjį sąmokslą. Jis patikliai jai prisipažino, kad jei ši intriga pasirodytų esanti daugiau ar mažiau patikima, jis prisidėtų nedvejodamas. Konsuela suprato, jog dabar jis pagaliau prabilo nuoširdžiai, bet kadangi ji iš tikrųjų nieko nežinojo, tai jos atkaklus nenoras ką nors pasakyti nebuvo toks jau didelis jos nuopelnas.

Kai Konsuela drauge su savo paslaptimi dingo už tvirtovės vartų, Pelnicas ėmė svarstyti, kaip elgtis su ja toliau, ir galų gale, tikėdamasis, kad galbūt ji vis dėlto atsivers jam, jei grįš į Berlyną su jo pagalba, nusprendė išteisinti ją karaliaus akyse. Bet nespėjo pradėti kalbos apie ją kitą dieną, kai karalius nutraukė jį:

— Na, ką ji prisipažino?

— Nieko, valdove.

— Tokiu atveju palikite mane ramybėje. Aš jau uždraudžiau jums kalbėti apie ją.

— Valdove, ji nieko nežino.

— Tuo blogiau jai! Nuo šiol aš draudžiu jums tarti jos vardą man girdint.

Šitas įsakymas buvo duotas tonu, nepakenčiančiu prieštaravimų. Suprantama, Frydrichas kentėjo galvodamas apie Porporiną. Jo širdies ir sąžinės gilumoje buvo mažytė, bet skausminga vietelė, kurią maudė, kaip maudžia pirštą įlindus rakščiai. Norėdamas išsivaduoti nuo šito skausmingo pojūčio, jis nusprendė galutinai užmiršti jo priežastis, kas jam ir pavyko be didelių pastangų. Nepraėjo nė savaitė, o jis savo stipraus, tikrai karališko charakterio ir vergiško aplinkinių paklusnumo dėka jau pamiršo apie Konsuelos egzistavimą. Tuo tarpu nelaimingoji ir toliau kamavosi Špandau. Teatro sezonas baigėsi, ir iš jos buvo atimtas klavesinas. Karalius tuo pasirūpino tą patį vakarą, kai žiūrovai apipylė dainininkę aplodismentais, manydami tuo suteiksią jam malonumą. Princas Henrikas nuolat patekdavo į hauptvachtą. Abatė sunkiai sirgo, karaliui užteko žiaurumo įtikinti ją, kad Trenkas sugautas ir vėl įmestas į kalėjimą. Trismegistas ir Sen Žermenas iš tikrųjų dingo, ir Moteris su šluota liovėsi lankytis rūmuose. Tai, ką lėmė jos pasirodymas, atrodo, pasitvirtino. Pats jauniausias karaliaus brolis mirė nuo išsekimo, kurį sukėlė daugybė negalavimų.

Šiuos šeimyninius sielvartus papildė ir galutinis ryšių tarp karaliaus ir Voltero nutrūkimas. Beveik visi biografai tvirtina, kad šitoj nuolatinėje kovoje Voltero vaidmuo buvo garbingesnis. Tačiau labiau įsigilinęs į ataskaitas apie procesą, imi suprasti, jog abi pusės pasirodė nekaip ir kad galbūt Frydrichas elgėsi kiek garbingiau. Šaltakraujiškesnis, žiauresnis, egoistiškesnis negu Volteras, Frydrichas nejautė nei pavydo, nei neapykantos, o kaip tik šitos deginančios, bet menkavertės aistros ir sugriaudavo Voltero išdidumą ir didybę, kuriais mokėjo stebinti Frydrichas. Tarp kitų nemalonių kivirčų, lašas po lašo artinusių sprogimą, buvo vienas, kur Konsuelos vardas nepaminėtas, bet kuris sugriežtino nuosprendį, pasmerkiantį ją užmarščiai. Vieną vakarą d'Aržansas skaitė Frydrichui Paryžiaus laikraščius dalyvaujant Volterui. Juose buvo pranešama apie atsitikimą su madmuazele Kleron. Vidury spektaklio kažkoks toli sėdintis žiūrovas riktelėjo jai: „Garsiau!", o ji kaip karalienė atsakė: „O jūs tyliau!", ir, nepaisydama įsakymo atsiprašyti publikos, išdidžiai ir oriai pabaigė vaidinti vaidmenį iki galo, o po to buvo nugabenta į Bastiliją. Laikraščiai rašė, kad šis įvykis neatėmė iš publikos madmuazelės Kleron, nes, kol ji kalės, ją su sargyba vežios iš Bastilijos į teatrą, kur ji turės vaidinti Fedrą ir Chimenę, o paskui vėl grąžins į kalėjimą — ir taip, kol pasibaigs bausmės laikas, kuris, kaip visi mano ir tikisi, nebus ilgas.

Volteras jautė didelį draugiškumą Ipolitai Kleron, kuri daug prisidėjo prie jo tragedijų pasisekimo. Šis įvykis papiktino jį ir jis visai užmiršo, kad čia, jo akyse, darosi kažkas analogiško ir netgi daug rimtesnio.

— Tai nedaro garbės Prancūzijai! — sušuko jis, pertraukda-

mas d'Aržansą.— Tamsuolis! Iškelti kvailiausią ir šiurkščiausią reikalavimą tokiai aktorei kaip madmuazelė Kleron. Bukagalvė publika! Versti atsiprašyti! Moterį! Ir be to, nuostabią moterį! Pedantai! Barbarai!.. Į Bastiliją? Ar tik jums nepasivaideno, markize? Moterį į Bastiliją — mūsų laikais? Už sąmoningą, taiklią frazę, pasakytą savo vietoje? Už puikią repliką? Ir kur — Prancūzijoje!

— Tikriausiai Kleron vaidino Elektrą arba Semiramidę,— pasakė karalius,— ir ponui Volterui derėtų būti atlaidesniam publikai, kuri bijojo praleisti nors vieną žodį.

Kitu metu ši pastaba būtų galėjusi pasirodyti Volterui glostanti savimeilę, bet karalius ją ištarė su tokia ironija, kuri pritrenkė filosofą ir staiga priminė jam, kad jo žodžiai buvo netaktiški. Žinoma, jam būtų užtekę proto išlyginti tai, bet jis nepanorėjo. Karaliaus kandumo sukiršintas Volteras paprieštaravo:

— Ne, valdove, net jeigu madmuazelė Kleron sužlugdytų vaidmenį pjesėje, kurią parašiau aš, tai nepakeistų mano nuomonės apie policiją, galinčią uždaryti valstybiniame kalėjime grožį, genialumą ir negalėjimą apsiginti.

Šitas atsakymas drauge su šimtais kitų, o svarbiausia, su tais įžeidžiais žodžiais ir ciniškais pasišaipymais, kuriuos perduodavo karaliui paslaugūs *pelnical*, ir sukėlė visiems žinomą santykių nutrūkimą, kuris tapo Volterui dingstimi pačių keisčiausių apgailestavimų, juokingiausių prakeiksmų ir tulžingiausių priekaištų. Dėl to Konsuela buvo dar labiau užmiršta Špandau, tuo tarpu kai madmuazelė Kleron, triumfuodama ir apsupta dievinimo po trijų dienų išėjo iš Bastilijos. Netekusi klavesino, vargšė mergina turėjo pasitelkti visą savo ryžtą, kad ir toliau vakarais dainuotų be kurtų. Jai tas pavyko, ir netrukus ji pastebėjo, kad jos balsas ir nepaprasta klausa netgi laimėjo dėl to sunkaus ir bedžiaugsmio darbo. Baimė suklysti dar labiau sutelkė jos dėmesį — ji atidžiai įsiklausydavo į save, o tai reikalavo didžiulės įtampos ir atminties budrumo. Jos dainavimas įgijo didesnę gelmę, tapo dar tobulesnis. Jos kompozicijos pasidarė paprastesnės, natūralesnės, o motyvai, sukurti kalėjime, turėjo nepaprasto grožio ir kažkokio iškilmingo liūdesio. Vis dėlto greitai ji pamatė, kad be klavesino blogėja jos sveikata ir dingsta dvasios ramybė. Jausdama poreikį nuolat dirbti ir negalėdama pailsėti nuo jaudinančių kūrybos ir savo kūrinių atlikimo valandų, pakeisdama jas lengvesniu užsiėmimu — pavyzdžiui, skaitymu, ji pajuto, kaip karštligė vėl apima jos organizmą, kaip tamsa pradeda gaubti mintis. Ši veikli, linksma, kupina meilės žmonėms natūra nebuvo sukurta vienatvei, negalėjo gyventi be artimų žmonių. Ir galbūt po kelių savaičių ji būtų sugniužus, slegiama šios rūsčios dienotvarkės, jeigu Apvaizda nebūtų pasiuntusi jai draugo, ir be to, iš ten, kur ji mažiausiai tikėjosi jį rasti.

XVIII

Po kamarėle, kurią užėmė mūsų kalinė, dideliame suodiname kambaryje su storais niūriais skliautais, ant kurių žaidė atšvaitai didžiulio židinio, pilno geležinių puodų, kliuksinčių ir burbuliuojančių visokiais balsais, ištisomis dienomis triūsė Švarcų šeima, užimta sudėtingais kulinariniais manevrais. Kol žmona su matematiniu tikslumu skaičiavo, kaip pagaminti kuo daugiau porcijų iš kuo mažesnio produktų kiekio, vyras, sėdėdamas prie rašalu ir taukais apipilto stalo, apšviesto lempos, nuolat degančios šioje niūrioje šventovėje, su įkvėpimu kūrė siaubingas sąskaitas, mirgančias pačiais nuostabiausiais patiekalų pavadinimais. Šie skurdūs pietūs buvo ruošiami gana dideliam skaičiui kalinių, kuriuos paslaugusis sargas sugebėjo įtraukti į savo išlaikytinių sąrašą. O sąskaitos vėliau būdavo pateikiamos jų bankininkams arba giminaičiams, prieš tai nepatikrintos tų, kurie vartojo šį „prabangų" maistą. Tuo metu, kai apsukrioji pora taip nuoširdžiai darbavosi, dar du personažai, nepalyginamai taikingesni, glaudėsi čia pat prie židinio, tyloje ir ramybėje, visiškai abejingi vertelgiškų machinacijų naudai ir privalumams. Vienas buvo didelis liesas katinas, rudas, nuplikęs, ištisom dienom laižąs savo letenas arba vartąsis pelenuose. Antrasis buvo jaunuonuolis, tikriau, paauglys, ir dar neišvaizdesnis. Jis gyveno stebėtojišką neveiklų gyvenimą ir buvo nuolat įsigilinęs į storą knygą, labiau išriebaluotą negu jo motinos puodai, arba į begalines svajones, kurios labiau priminė palaimingą silpnaprotį kliedėjimą negu protingo žmogaus apmąstymus. Katiną berniukas pavadino Belzebubu, matyt, dėl kontrasto su tuo vardu, kurį gimdytojai davė jam pačiam — su šventu Gotlybo[1] vardu.

Paskirtas dvasininko karjerai Gotlybas iki penkiolikos metų mokėsi gerai ir darė didelę pažangą studijuodamas protestantišką liturgiją. Bet štai jau ketveri metai jis gyveno nepasitraukdamas nuo židinio, nejausdamas noro išeiti pasivaikščioti, pamatyti saulę, neturėdamas jėgų toliau tęsti mokslų. Į tokią ištižimo ir išsekimo būklę jį įstūmė per greitas nesveikas augimas. Plonos kojos sunkiai atlaikė ilgo ištįsusio kūno svorį. Pečiai buvo tokie gležni, o rankos tokios nevikrios, kad jis laužė ir daužė viską, prie ko prisiliesdavo. Dėl to jo šykšti motina uždraudė jam ką nors daryti, o jis mielai jai pakluso. Jo papurtusi bebarzdė fizionomija su aukšta atvira kakta gerokai priminė pernokusią kriaušę. Veido bruožai buvo tokie pat neproporcingi kaip ir figūra. Žvairų akių žvilgsnis atrodė visiškai beprasmis. Storose lūpose sustingo kvailas šypsnys. Beformė nosis, bespalvė oda, plokščios žemai styrančios ausys, reti šiurkštūs plaukai, nykiai stirksantys ant jo apgailėtinos galvos — visa tai labiau priminė

[1] Gottlieb — mylintis Dievą *(vok.)*.

prastai nuskustą ropę negu žmogaus veidą. Bent jau toks buvo jo garbingosios motulės poetinis palyginimas.

Nors gamta taip nuskriaudė šį apgailėtiną padarą, nors poniai Švarc buvo gėda ir skaudu žiūrėti į jį, vis dėlto Gotlybas, vienturtis sūnus, romus, nuolankus ir ligotas, buvo vienintelis savo tėvų meilės ir pasididžiavimo objektas. Anksčiau, kai jis dar neatrodė toks nedailus, tėvai tikėjosi, kad sūnus užaugs gražus. Kai jis buvo vaikas, jie džiaugėsi sūnaus stropumu ir svajojo apie puikią jo ateitį. Nepaisydami jo apverktinos būklės, tėvai vis dar tikėjosi, kad kai liausis šis begalinis augimas, sūnus vėl atgaus jėgas, protą, grožį. Beje, ar reikia aiškinti, kad motinos meilė susitaiko su viskuo ir tenkinasi net trupiniais. Išjuokdama ir bardama sūnų, ponia Švarc kartu dievino savo bjaurųjį Gotlybą, ir jeigu jis nebūtų stūksojęs prie židinio kaip *druskos stulpas* (taip ji sakė), jai nebūtų užtekę jėgų ir kantrybės skiesti vandeniu savo padažus ir pūsti savo išlaikytinių sąskaitas. Tėtušis Švarcas, kuris, kaip ir daugelis vyrų, savo tėvystės jausmą grindė labiau savimeile negu švelnumu, ir toliau apgaudinėjo ir apiplėšinėjo savo areštantus tikėdamasis, jog kada nors Gotlybas taps dvasininku ir garsiu pamokslininku. Tokią jis turėjo įkyrią įdėją, mat iki ligos berniukas buvo labai iškalbingas. Bet štai jau ketveri metai, kai jis nepasako nė vienos protingos minties, o jeigu jam pasiseka sujungti du tris žodžius, tai jie būna skirti katinui Belzebubui — vieninteliam padarui, kuriam jis teikdavosi parodyti savo dėmesį. Beje, gydytojai seniai paskelbė Gotlybą pamišėliu, ir tik tėvas su motina tikėjo, jog jis gali pasitaisyti.

Bet vieną gražią dieną Gotlybas staiga pabudo iš apatijos ir pareiškė tėvams norįs išmokti kokio nors amato, kad atsikratytų nuobodulio ir leistų savo nykias dienas su didesne nauda. Nors būsimam protestantų bažnyčios nariui ir netiko dirbti fizinį darbą, teko nedrausti jam šios nekaltos keistybės. Gotlybo protas taip aiškiai ir taip atkakliai reikalavo poilsio, kad tėvai leido jam vaikščioti į batsiuvio dirbtuvę ir mokytis ten meno siūti batus. Tėvui būtų buvę maloniau, jei sūnus būtų pasirinkęs garbingesnę profesiją, bet kad ir kokius amatus siūlė, jo nuomonė nepasikeitė — jis norėjo užsiimti šventojo Krispino darbu ir net pareiškė, kad pati Apvaizda nurodė jam šitą kelią. Kadangi troškimas pavirto įkyria idėja ir vien tik baimė, kad jam gali būti sutrukdyta, įstumdavo jį į didžiausią nusiminimą, teko leisti jį mėnesiui į batų dirbtuvę, iš kur jis vieną gražų rytą parėjo namo, apsirūpinęs visais būtinais instrumentais ir medžiagomis, ir vėl įsikūrė prie savo mielojo židinio, pareiškęs, kad visko išmoko ir pamokos jam daugiau nereikalingos. Patikėti tuo buvo sunku, bet manydami, kad sūnus nusivylė batsiuvyste ir gal vėl imsis teologijos, tėvai priėmė jį nepriekaištaudami ir nesišaipydami. Ir štai tada Gotlybui prasidėjo naujas gyvenimas, iki

kraštų užpildytas svajonės siūti batus. Apsiginklavęs kurpaliu ir yla, jis tris keturias valandas per dieną siuvo porą batų, kuriems nebuvo lemta kada nors apauti kieno nors kojas, nes nelemta buvo tapti baigtais. Gotlybas kasdien iš naujo sukirpdavo, ištempdavo, susiūdavo savo kūrinį, ir jis įgaudavo įvairiausių formų, išskyrus vieną — batų, bet tai netrukdė romiam meistrui tęsti savo darbo su tokiu malonumu, dėmesiu, neskubumu, kantrybe ir pasitenkinimu, kad jokia kritika nebūtų jo įžeidusi. Iš pradžių ši aistra truputį išgąsdino Švarcus, paskui jie taip pat priprato prie jos, kaip ir prie viso kito, ir nepabaigiamasis batas, kurį Gotlybas iš rankų išleisdavo tik norėdamas paimti storą pamokslų ir maldų tomą, buvo pradėtas laikyti dar vienu jo negalavimo požymiu. Iš jo nebuvo reikalaujama nieko kito, kaip tik retkarčiais palydėti tėvą, kai tas apeidinėdavo galerijas ir kiemus, ir pakvėpuoti grynu oru. Bet šitie pasivaikščiojimai labai įskaudindavo poną Švarcą, nes kitų tvirtovės sargų vaikai nesiliaudavo bėgioję paskui Gotlybą, mėgdžiodami jo išglebusią nerangią eiseną, ir šaukdami jam iš visų pusių:

— Batai! Batai! Ei, batsiuvy, pasiūk mums porą batų!

Šitie paniekinami šūksniai anaiptol neužgaudavo Gotlybo, jis su angeliška kantrybe šypsojosi piktiems vaikigaliams ir net sustodavo, kad atsakytų:

— Porą batų! Mielai, su dideliu džiaugsmu. Ateikite pas mane, aš pamatuosiu kojas. Kam reikia batų?

Bet ponas Švarcas tempdavo sūnų į priekį, kad neleistų jam susidėti su visokiais pašlemėkais, o „batsiuvys", atrodė, nė kiek nepyko ir nesikrimto, nuvedamas nuo užsakovų.

Pirmosiomis Konsuelos kalinimo dienomis ponas Švarcas kreipėsi į ją su nuolankiu prašymu padirbėti su Gotlybu ir pamėginti pabudinti jo meilę oratorystei, kuriai jis turėjo tokių gabumų vaikystėje. Neslėpdamas nuo Konsuelos liguistos savo įpėdinio būklės, Švarcas vis dėlto ne visiškai tiksliai pavaizdavo vargšo Gotlybo kai kurias ypatybes. Priešingu atveju Konsuela gal nebūtų atsisakiusi — o ji atsisakė — leisti lankytis savo kamarėlėj devyniolikmečiui jaunuoliui, apibūdintam jai taip: „Ilgšis žaliūkas, penkių pėdų ir aštuonių colių ūgio — tikras lobis verbuotojams, jeigu ne šioks toks rankų ir kojų silpnumas, dėl kurio jis pasidarė netinkamas karo tarnybai". Nusprendusi, kad jos padėtyje nepatogu susitikinėti su tokio amžiaus ir tokio ūgio „berniuku", kalinė ryžtingai atsisakė jį priiminėti ir užmokėjo už savo atkaklumą tuo, kad motušė Švarc ėmė kasdien skiesti jos buljoną puodeliu vandens.

Kad patektų į esplanadą, t. y. ant tvirtovės pylimo, kur jai buvo leista kasdien pasivaikščioti, Konsuelai tekdavo nusileisti žemyn ir praeiti pro dvokiančią Švarcų šeimos buveinę — visa tai su sargo leidimu ir su jo priežiūra, beje, jo nereikėjo net prašyti, nes „nenuilstamas paslaugumas" (tos paslaugos, kurias lei-

do instrukcija) buvo pažymimas sąskaitose ir brangiai apmokamas. Taigi dažnai praeidama pro virtuvę, kurios durys išėjo į esplanadą, Konsuela galų gale atkreipė dėmesį į Gotlybą. Rachitiška vaiko galva ant prastai sukalto milžiniško kūno iš pradžių sukėlė jai pasibjaurėjimą, o paskui gailestį. Ji meiliai užkalbino jį ir uždavė keletą klausimų, bandydama užmegzti pokalbį. Bet Gotlybo protas buvo sukaustytas ligos, o gal begalinio drovumo, nes, tėvų įsakymu lydėdamas ją per pasivaikščiojimus tvirtovės pylimu, jis į visus klausimus atsakydavo vienskiemeniais žodžiais. Tada, bijodama, kad jos dėmesys tik sustiprins vaikino priešiškumą (o jo varžymąsi ji laikė priešiškumu), Konsuela nustojo jį kalbinti, netgi žiūrėti į jį, o tėvui pareiškė, kad nemato nė menkiausio jo polinkio oratoriniam menui.

Tą vakarą, kai Konsuela paskutinį kartą pamatė savo draugą Porporiną ir Berlyno publiką, motušė Švarc vėl ją apieškojo. Tačiau dainininkei pavyko apgauti šio sijonuoto cerberio budrumą. Buvo jau vėlu, virtuvėje tvyrojo tamsa, ir motušė Švarc, kurią Konsuelos grįžimas prikėlė iš miego tik spėjusią sumerkti akis, buvo prastai nusiteikusi. Tuo metu kai Gotlybas miegojo kambarėlyje, veikiau — gurbelyje greta virėjiško meno šventovės, o pats Švarcas kilo laiptais atrakinti geležinių jos kameros durų, Konsuela prisiartino prie židinio, kur po pelenais dar žerplėjo anglys ir, apsimesdama glostanti Belzebubą, ėmė ieškoti, kur paslėpti savo pinigus nuo gobšių sargienės nagų; Konsuelai nusibodo būti visiškai nuo jos priklausomai. Kol motušė Švarc degė lempą ir dėjosi akinius, Konsuela apsidairiusi pastebėjo prie židinio, toje vietoje, kur paprastai sėdėdavo Gotlybas, jo pečių lygyje, nedidelę įdubą — slaptą vietą, kur vargšas kvailelis laikė savo pamokslų tomą ir savo nepabaigiamą batą. Čia, šitoje pajuodusioje nuo suodžių kiaurymėje, buvo sukrautas visas jo turtas, visi Gotlybo lobiai. Greitu ir vikriu judesiu Konsuela padėjo ten savo piniginę, o paskui kantriai leido save apieškoti senai raganai, kuri ilgai kankino ją šliaužiodama savo riebaluotais pirštais po visas jos drabužių klosteles, stebėdamasi ir pykdama, kad nieko neranda. Kalinės šaltakraujiškumas galų gale įtikino sargo žmoną, jog ji nieko neturi, ir kai krata baigėsi, Konsuelai pavyko pačiupti savo piniginę ir paslėpti po kailinukais. Atsidūrusi savo kambaryje, ji ėmė ieškoti saugaus kampelio, nes žinojo, kad per jos pasivaikščiojimus kamera yra apžiūrima. Ji nusprendė, jog kol kas geriau bus laikyti pinigus prie savęs, užsiuvus juos į suknelės diržą: ponia Švarc turėjo teisę apieškoti dainininkę tik tais atvejais, kai ji išvykdavo iš tvirtovės.

Tuo tarpu dėka meistriškai sudarytų sąskaitų pirmoji pinigų suma, rasta per kratą, kai kalinė tik atvyko į tvirtovę, seniai jau buvo sunaudota. Padaręs naujų, labai kuklių išlaidų, ponas Švarcas surašė naują sąskaitą apvaliai sumelei, kaip paprastai siekdamas pasipelnyti. Per daug atsargus, kad reikalautų pinigų

iš kalinės, kuriai uždrausta jų turėti, bet kuri jau pirmą dieną pranešė jam savo santaupas laikanti pas Porporiną,' Švarcas, nė žodžio nepasakęs Konsuelai, išvyko į Berlyną ir pateikė savo sąskaitą tam ištikimam iždininkui. Bet Porporinas, jau įspėtas Konsuelos, atsisakė apmokėti sąskaitą, kol ji nebus patvirtinta dainininkės, kurią, kaip mes žinome, jau buvo aprūpinęs nauja pinigų suma.

Švarcas grįžo namo išblyškęs ir be nuotaikos. Jis šaukė, kad įvarytas į bankrotą, apvogtas, nors pirmieji šimtas dukatų, rasti per kratą pas kalinę, galėjo keturis kartus padengti tai, ką jis išleido jos reikalams per du mėnesius. Ponia Švarc pakėlė šį tariamą nuostolį filosofiškai, pademonstruodama tvirtesnį būdą ir apdairumą.

— Žinoma, mus apiplėšė,— pasakė ji,— bet argi buvo galima tikėtis ką nors uždirbti iš tokios kalinės. Aš tave įspėjau. Aktorė! Argi jos turi santaupų? Arba aktorius! Kas čia per tarpininkas? Nejaugi galima juo pasitikėti? Užteks! Mes praradom du šimtus dukatų, bet atsiimsim juos iš kitų, labiau apsimokančių klientų. Tai pamokys tave, kaip siūlyti savo paslaugas pirmam pasitaikiusiam gerokai nepagalvojus. Tikrai, Švarcai, aš netgi patenkinta, kad gavai šią nedidelę pamoką. O dabar pasidarysiu sau malonumą ir šersiu ją sausa arba net supelijusia duona. Kaip! Būti tokiai kvailutei ir nepasislėpti kišenėje nė skatiko, idant būtų kuo užmokėti už darbą vargšei sargienei, ir dar žiūrėti į mūsų Gotlybą kaip į idiotą todėl, kad jis nemergina jos. Tik pagalvokit, kas per paukštis!

Burbėdama ir gūžčiodama pečiais, ponia Švarc vėl ėmėsi savo darbų ir priėjusi prie židinio, prie kurio sėdėjo Gotlybas, paklausė jo, graibydama putas nuo savo puodų:

— Na, o ką tu pasakysi, gudruoli?

Ji pasakė šitą frazę šiaip sau, tik kad netylėtų, nes puikiai žinojo, jog Gotlybas klausėsi jo pokalbio ne įdėmiau už Belzebubą.

— Mano batas juda į priekį, motute,— atsakė Gotlybas su klaidžiojančia šypsena.— Greitai pradėsiu naują porą.

— Taip, — užjaučiamai linguodama galvą, atsakė senė.— Paklausius tavęs, tai tu pasiuvi po porą batų per dieną. Darbuokis, sūneli, darbuokis. Uždirbsi daug pinigų... O, Dieve! — atsiduso ji, vėl uždengdama savo katilus, ir jos balse suskambėjo romus skundas, tartum motiniški jausmai būtų įlieję lašą dievobaimingumo į šią sudiržusią širdį.

Tą dieną matydama, jog pietų nėra, Konsuela iš karto suprato, kas atsitiko, nors jai buvo sunku įsivaizduoti, kad jos šimtas dukatų galėjo būti išleisti taip greitai, ir dar tiekiant jai tokį skurdų maistą. Ji iš anksto suplanavo, kaip elgsis su Švarcų pora. Negavusi iš Prūsijos karaliaus jokio užmokesčio ir būgštaudama, jog jis apsiribos vien pažadais (tokiu pat būdu išvažiuo-

damas gavo savo atlyginimą ir Volteras), Konsuela suprato, kad jeigu kalinimas bus ilgas, o Švarcai nesumažins savo reikalavimų, tai jai neilgam užteks tų nedidelių pinigų, kuriuos uždirbo, džiugindama ne tokių šykščių, bet ir ne tokių turtingų asmenų klausą. Todėl ji nusprendė priversti sargą padaryti nuolaidų ir dvi ar tris dienas tenkinosi duona ir vandeniu, apsimesdama nepastebinti jokių pasikeitimų. Krosnį irgi nustota kūrenti, ir Konsuela nemurmėdama kentėjo šaltį. Laimei, jis nebuvo toks baisus; buvo jau balandžio mėnuo, ir nors Prūsijoje pavasaris ne toks šiltas kaip pas mus, Prancūzijoje, šalčiai po truputį atlėgo.

Prieš pradėdama derybas su gobšiuoju tironu, ji ėmė svarstyti, kaip geriau paslėpti savo pinigus, nes žinojo, kad, vos tik paaiškės ją turint santaupų, tučtuojau įvyks neteisėta krata ir konfiskacija. Sunki padėtis daro žmogų jeigu ne išradingą, tai bent atsargų. Konsuela neturėjo jokio instrumento, su kuriuo galėtų išskaptuoti medį arba pakelti akmenį. Bet kitą dieną, tyrinėdama visus savo kameros kampelius taip skrupulingai ir atsidėjus, kaip tiri kantrybės vien kaliniai, ji pagaliau pamatė, jog viena plyta lyg ir ne taip glaudžiai įstatyta į sieną kaip kitos. Nagais ji atkrapštė tinką, ir pamatė kad jis padarytas ne iš cemento kaip kitose vietose, o iš kažkokios trupančios medžiagos, panašios į sudžiūvusį duonos minkštimą. Jai pavyko ištraukti plytą, ir už jos ji pamatė nedidelę tuščią kiaurymę. Tikriausiai ši slėptuvėlė — vieno iš ankstesnių kameros įnamių rankų darbas. Konsuela įsitikino, kad jos spėjimas teisingas, kai pirštais užčiuopė keletą daiktų, brangių kiekvienam kaliniui; pundelį pieštukų, lenktinį peilį, titnagą, pintį ir keletą ryšulėlių plonų žvakių. Visi šie daiktai nė kiek nenukentėjo, nes siena buvo absoliučiai sausa. Be to, gal jie ir paslėpti čia tik prieš keletą dienų iki jos uždarymo į kalėjimą. Konsuela padėjo prie tų daiktų savo piniginę bei mažą filigraninį kryželį, į kurį ne kartą geismingai žvilgčiojo ponas Švarcas, sakydamas, kad šis „žaisliukas" patiktų Gotlybui. Paskui jinai įkišo plytą į vietą ir aptepė nuo pusryčių paliktu duonos minkštimu, prieš tai patrynusi jį į grindis, kad įgautų tokią pačią spalvą kaip ir visas tinkas. Ir dabar, apsirūpinusi kuriam laikui lėšomis pragyvenimui ir priemonėmis praleisti savo vakarus, ėmė ramiai laukti Švarcų kratos, jausdamasi tokia išdidi ir laiminga, tartum atradusi kažkokį naują pasaulį.

Tuo tarpu Švarcui greitai pabodo gyventi be savo machinacijų. „Aš pasitenkinsiu ir menkais sandėriais,— sakė jis,— geriau mažiau negu nieko." Ir jis pirmasis nutraukė tylą, paklausdamas „kalinės numeris trys", ar ji vis dėlto nepageidautų ko nors užsisakyti. Tada Konsuela pasiryžo papasakoti jam — ne apie tai, kad turi pinigų, o kad reguliariai gauna jų kiekvieną savaitę slaptu būdu, be to, jis, Švarcas, neturi stengtis sužinoti — kokiu.

— Jeigu jums vis dėlto pavyks tai nustatyti,— pridūrė ji,—

aš visai nieko negalėsiu iš jūsų pirkti. Taigi spręskite pats, kas jums naudingiau — griežtai laikytis instrukcijų ar sąžiningai užsidirbti pinigų.

Praėjus keletui dienų, po ilgų ginčų ir nesėkmingų kratų, apžiūrėjęs drabužius, čiužinį, grindų lentas, kėdes, Švarcas nusprendė, kad Konsuela susisiekia su išoriniu pasauliu per kurį nors aukštesnį pareigūną iš paties kalėjimo. Piktadarybės klestėjo visoje kalėjimo hierarchijoje, ir žemesniems pareigūnams buvo nenaudinga kištis į savo galingesnių kolegų veiksmus. „Pasitenkinsiu tuo, ką siunčia Dievas!" — atsiduseęs pasakė Švarcas.

Ir jis susitaikė su būtinybe kasdien drauge su Porporina apskaičiuoti išlaidas. Ji nepriekaištavo jam už tai, kaip buvo išleista pirmoji suma, bet ateičiai nustatė tokią tvarką, kad už kiekvieną patiekalą būtų imama tik du kartus brangiau, negu jis iš tikrųjų kainuoja, kas poniai Švarc atrodė baisiai smulkmeniška, tačiau netrukdė pasiimti sau pinigėlių ir pelnytis pagal išgales.

XIX

Tam, kas yra daug skaitęs apie kalinių gyvenimą, ši paprasta slėptuvėlė, vis dėlto išvengusi budrios kalėjimo sargų akies, neatrodys toks jau netikroviškas dalykas. Nedidelė Konsuelos paslaptis nebuvo atskleista, ir kai ji grįžo iš pasivaikščiojimo, jos lobynas buvo sveikutėlis. Vos sutemus, ji skubiai užkimšo langą čiužiniu, užsidegė žvakutę ir ėmė rašyti. Toliau pasakoti duosim galimybę jai pačiai, nes rankraštis, kurį po jos mirties ilgai saugojo kanauninkas ***, dabar priklauso mums. Mes verčiame jį iš italų kalbos.

Konsuelos, pramintos Porporina,
Špandau tvirtovės kalinės dienoraštis, 175 * balandis

2-a. Aš nesu rašiusi nieko, išskyrus natas, ir nors šiek tiek moku kalbėti keliomis kalbomis, nežinau, ar įstengsiu teisingai išreikšti savo mintis kuria nors iš jų. Visada maniau, kad galiu perduoti kitiems tai, kas mane jaudina, tik viena — mano dieviškojo meno — kalba. Žodžiai, frazės — viskas atrodė taip šalta palyginti su tuo, ką sugebėjau išreikšti dainavimu. Aš galėčiau suskaičiuoti ant pirštų laiškus, o tikriau, raštelius, kuriuos esu greitosiomis brūkštelėjusi svarbesniais savo gyvenimo momentais. Taigi dabar, pirmą kartą mano gyvenime, atsirado poreikis išsakyti žodžiais tai, ką jaučiu ir kas man atsitiko. Garsusis ir didžiai gerbiamas Porpora, mielas mano širdžiai Haidnai, gerasis kanauninke ***, jūs, mano vieninteliai draugai, o galbūt dar ir jūs, kilnusis, nelaimingasis barone fon Trenkai — apie jus aš galvoju rašydama šias eilutes, jums pasakoju apie savo negandas ir išbandymus. Man rodos, lyg kalbėčiau su jumis, tarsi

jūs būtumėt šalia, ir šitaip, liūdnoje savo vienatvėje atskleisdama jums savo gyvenimo paslaptis, aš bėgu nuo tykančios mirties. Juk galiu numirti čia iš liūdesio ir sielvarto, nors iki šiol nei mano sveikata, nei ryžtas beveik nesusilpnėjo. Tačiau nežinau, kokios nelaimės laukia manęs ateity, ir jeigu neatlaikysiu jų naštos, tai nors šioks toks mano pėdsakas ir mano kančių aprašymas liks jūsų rankose. Šis dienoraštis atiteks kitam kaliniui, kuris pakeis mane šitoje kameroje ir aptiks užmūrytą sienoje šlėptuvę, kur aš radau popieriaus ir pieštukų ir dabar galiu rašyti jums. O kaip aš dėkinga savo motutei! Juk ji liepė man mokytis rašyti, nors pati niekad nemokėjo! Taip, kalėjime tai didelė paguoda. Mano liūdnos dainos neprasiskverbs pro storas tvirtovės sienas, ir jūs jų neišgirsite. O mano užrašai pasieks jus, ir ką žinai, galbūt greitai aš sugalvosiu būdą, kaip juos pasiųsti jums?.. Aš visada pasitikėjau Apvaizda.

3-a. Rašysiu trumpai, nesustodama prie ilgų apmąstymų. Nedidelė plono kaip šilkas popieriaus atsarga neamžina, o štai kalėjimas gal nepasibaigs niekad. Rašysiu jums po truputį kiekvieną vakarą prieš miegą. Noriu pataupyti ir žvakeles. Dieną rašyti nesaugu, nes galiu būti užklupta. Nepasakosiu, už ką čia pakliuvau, aš ir pati to nežinau, o mėgindama atspėti tai drauge su jumis, bijau sukompromituoti asmenis, kurie, beje, nepatikėjo man jokių paslapčių. Nesiskųsiu ir savo nelaimės kaltininkais. Man rodos, kad jeigu duosiu valią priekaištams ir apmaudui, tai prarasiu dvasios tvirtybę, kuri padeda man kentėti. Čia aš noriu galvoti vien apie tuos, kuriuos myliu, ir apie tą, kurį mylėjau.

Kiekvieną vakarą aš dainuoju po dvi valandas ir, rodos, darau pažangą. Kam? Mano vienutės skliautai tik atsiunčia aidą, jie negirdi manęs... Bet Dievas girdi, ir kai aš giedu jam himną, kurį sukūriau, sudėdama visą širdies karštį, mane apgaubia dieviška ramybė ir aš užmiegu beveik laiminga. O sapne man vaidenasi, jog dangus atsiliepia man ir kažkoks paslaptingas balsas gieda kitą himną, dar nuostabesnį, kurį aš mėginu atsiminti kitą dieną ir taip pat sugiedoti. Dabar aš turiu pieštukų ir ant likusio liniuoto popieriaus galiu užrašyti savo kūrinius. Gal kada nors jūs juos atliksite, brangūs draugai, ir aš būsiu ne visai išnykusi iš gyvenimo.

4-ta. Šiandien į mano kambarį įskrido liepsnelė ir išbuvo daugiau kaip ketvirtį valandos. Štai jau dvi savaitės, kai aš prašau ją suteikti šią garbę, ir šiandien ji pagaliau ryžosi. Ji gyvena senoje gebenėje, siekiančioje mano langą; mano sargai pasigailėjo jos, nes šitaip jie gali turėti nors truputį žalumos prie savo durų, kurios yra keliom pėdom žemiau. Dailus paukštelis ilgai stebėjo mane smalsiai ir su nepasitikėjimu. Traukiama duonos minkštimo — aš lipdau iš jos mažus kirminėlius ir sukinėju tarp pirštų, kad prisiviliočiau gyvu grobiu,— ji lengvai, tarsi nešama vėjo, atskrido iki grotų, bet, pamačiusi apgaulę, iš karto nu-

lėkė šalin, visa savo išvaizda reikšdama priekaištą ir skleisdama vos girdimus kimius garsus, primenančius piktą niurnėjimą. Be to, šios tankios, juodos, bjaurios geležinės grotos, pro kurių virbus mes susipažinome, taip primena narvelį, kad ji bijosi jų. Bet štai šiandien, kai aš visai apie ją negalvojau, ji staiga ryžosi ir, tikriausiai taip pat negalvodama apie mane, įskrido į kambarį ir atsitūpė ant kėdės atlošo. Aš stengiausi nekrustelėti, kad neišbaidyčiau jos, ir ji pradėjo nustebusi dairytis aplinkui. Ji buvo panaši į keliautoją, kuris atrado nežinomą šalį ir viską apžiūrinėja, idant paskui apie šiuos stebuklus papasakotų draugams. Labiausiai ją stebinau aš, ir kol nejudėjau, ji, matyt, labai smaginosi spoksodama į mane. Didelės apvalios akutės, snapelis, panašus į užriestą nosytę, lengvabūdiškas, įžūlus ir labai protingas veidelis. Kad užmegzčiau pokalbį, aš kostelėjau, ir ji purptelėjo, baisiai išsigandusi. Bet skubėdama išskristi ji niekaip negalėjo rasti lango. Ji pakilo iki lubų ir kokią minutę skraidė po kambarį, matyt, visai pametusi galvą. Pagaliau matydama, kad nesirengiu jos gaudyti, ir pavargusi nuo baimės dar labiau negu nuo skraidymo, ji nutūpė ant krosnies. Iš visko sprendžiant, šiluma ją maloniai nustebino — juk liepsnelė didelė šalčmirė — ir, aplėkusi dar keletą ratų, ji keletą kartų nusileido ant krosnies, su slaptu mėgavimusi šildydama savo mažas kojeles. Ji taip įsidrąsino, kad pabandė snapeliu mano duoninius kirminėlius, su panieka išblaškydama juos po visą stalą, ir galų gale, matyt, iš bado vieną jų prarijo, nutarusi, kad jie visai valgomi. Tą akimirką įėjo ponas Švarcas (mano sargas), ir miela mažytė viešnia pabėgo, pagaliau pataikiusi į langą. Bet, tikiuosi, ji dar grįš, nes visą dieną niekur toli neskrido ir vis žvilgčiojo į mane, lyg žadėdama vėl apsilankyti ir sakydama, kad susidarė visai neblogą įspūdį ir apie mane, ir apie mano duoną.

Štai kiek aš prikalbėjau apie liepsnelę. Tikrai nelaikiau savęs tokiu kūdikiu. Ar tik neveda kalėjimas prie silpnaprotystės? O gal esama slaptos simpatijos ir meilės tarp visų, kurie gyvena ir kvėpuoja? Keletą dienų aš turėjau čia savo klavesiną, galėjau dirbti, mokytis, kurti, dainuoti... bet niekas manęs taip nesujaudino kaip šito paukštelio, šito mažyčio gyvo padarėlio apsilankymas. Taip taip, tai gyvas padarėlis, ir mano širdis džiaugsmingai suspurdėjo, kai jis atsidūrė šalia manęs. Bet juk ir mano sargas — gyva būtybė, būtybė, panaši į mane. Jo žmona, jo sūnus, kuriuos aš matau keletą kartų per dieną, sargybinis, dieną naktį žingsniuojantis pylimu ir nenuleidžiantis nuo manęs akių — visi jie tobuliausi gyvi sutvėrimai, tai mano draugai ir broliai Dievo akyse. Tačiau regėdama juos aš patiriu ne malonų, o slegiantį įspūdį. Šitas sargas primena man kalėjimą, jo žmona — pilį, sūnus — įmūrytą sienon akmenį. Kareivyje, saugančiam mane, aš tematau į save nutaikytą šautuvą. Man rodos, kad šie žmonės neturi nieko žmogiško, nieko gyvo, kad tai mašinos, kan-

kinimo ir mirties įrankiai. Jeigu nebijočiau nusidėti, aš jų neapkęsčiau... O mano liepsnele! Tave aš myliu, tam nereikia žodžių, aš jaučiu tai. Tegul paaiškina, kas gali, tokią meilę.

5-ta. Dar vienas įvykis. Štai raštelis, kurį gavau rytą. Jis parašytas neįskaitomu braižu ant nešvarios popieriaus skiautelės.

„Sesuo, tave lanko dvasia, vadinasi, tu šventoji, aš ir anksčiau buvau tuo tikras. Aš tavo draugas ir tarnas. Turėk mane savo žinioje, įsakyk viską, ką panorėsi, savo broliui."

Kas šis nelaimingas draugas ir brolis? Nesuprantama. Raštelį radau ant lango šiandien rytą, atverdama jį, kad pasisveikinčiau su liepsnele. Ar tik neatnešė jo paukštelis. Man norisi manyti, jog ji pati ir parašė jį. Nors ir kaip būtų, bet ji mane jau pažįsta, brangus, mažas padarėlis, ir pradeda mylėti. Ji beveik niekad neatskrenda prie Švarcų virtuvės, nors iš jų lango sklinda lydytų lašinių kvapas, kuris pasiekia mane, ir tai yra viena iš nemalonių mano būsto ypatybių. Tačiau nuo to laiko, kai prie jo priprato mano paukštelis, aš jau nebenoriu persikelti kitur. Liepsnelės per daug geras skonis, kad ji norėtų suartėti su šiuo vertelga kalėjimo sargu, su jo pikčiurna žmona ir su jų bjauria atžala. Ne, tai man ji padovanojo savo pasitikėjimą ir draugystę. Šiandien ji vėl atskrido pas mane į kambarį. Ji su apetitu papusryčiavo ir vidudienį, kai vaikščiojau po esplanadą, nusileido nuo savo gebenės ir ėmė skraidyti aplinkui. Ji skleidė kažkokius kimius garsus, tartum norėdama paerzinti mane arba atkreipti dėmesį. Atkarusis Gotlybas stovėjo ant savo durų slenksčio ir viepėsi, įsmeigęs į mane savo beprasmį žvilgsnį. Jį nuolat lydi šlykštus rudas katinas, kuris žvilgčioja į paukščiuką, ir jo akys dar nemalonesnės negu Gotlybo. Aš drebu. Aš dar labiau nekenčiu šito katino negu ponios Švarc, tos, kuri mane apieško.

6-ta. Šiandien rytą vėl raštelis. Tai jau keista. Tas pats kreivas, smailas, keverziškas, nevalyvas raštas, tas pats storas vyniojamasis popierius. Mano Lindoras nekilmingas, bet jis švelnus ir entuziastingas: „Brangioji sesuo, Dievo išrinktoji ir pažymėtoji, tu nepasitiki manimi. Tu nenori su manim kalbėtis. Įsakyk man ką nors. Ar negalėčiau tau kuo patarnauti? Mano gyvenimas priklauso tau, tavo broliui". Žvelgiu į sargybinį. Tai kvailokas kareivis, žingsniuojantis pirmyn ir atgal su šautuvu ant peties. Jis irgi žiūri į mane ir atrodo greičiau nusiteikęs pasiųsti man kulką negu raštelį. Į kurią pusę benukreipčiau akis, prieš mane plačios pilkos sienos, apaugusios dilgėlėmis, apsuptos griovio, kuris savo ruožtu apriestas dar vieno išorinio įtvirtinimo. Aš nežinau nei jo paskirties, ne pavadinimo, bet jis trukdo man pamatyti tvenkinį. Ir ant šito įtvirtinimo viršaus vaikšto sargybinis. Man matosi tik jo kiveris ir šautuvo galiukas, ir aš girdžiu, kaip jis garsiai šaukia kiekvieną kartą, kai kokia nors valtis priplaukia per daug arti tvirtovės sienų: „Laikykitės to-

liau". Ach, jeigu galėčiau regėti nors šias valtis, nors truputį tekančio vandens ir žalią landšaftą. Bet aš tik girdžiu irklų pliuškenimą, bangų šlamesį, kartais žvejo dainą, o iš toliau, kai iš ten pučia vėjas, dviejų upių, kurios susilieja netoli nuo tvirtovės, čiurlenimą. Tai iš kurgi pasiekia mane šie paslaptingi rašteliai ir šis nuostabus atsidavimas, kuriuo negaliu pasinaudoti? Gal liepsnelė ką nors žino, bet gudruolė nenori man pasakyti.

7-ta. Šiandien, vaikščiodama tvirtovės pylimu, akylai žvalgiausi ir šoninėje to bokšto, kuriame pati gyvenu, sienoje, kokia dešimčia pėdų aukščiau mano lango, pastebėjau mažą siaurą kiaurymę, beveik visai uždengtą paskutinių, pačių aukščiausių gebenės šakelių. „Negali būti, kad toks mažytis langelis apšviestų gyvo žmogaus kambarį",— krūptelėdama pagalvojau aš. Vis dėlto panorau ką nors apie tai sužinoti ir nusprendžiau pasišaukti Gotlybą. Tuo tikslu pabandžiau papataikauti jo manijai ar, tikriau, aistrai siūti batus. Aš paklausiau, ar negalėtų jis pasiūti man porą batelių, ir jis pirmą kartą prisiartino prie manęs neverčiamas ir atsakė į klausimus nesutrikęs. Bet jo kalbos maniera tokia pat paika kaip ir jo fizionomija, ir aš pradedu manyti, kad jis ne kvailelis, o beprotis.

— Batus tau? — pasakė jis (nes jis visiems sakė „tu").— Ne, nedrįstu. Juk parašyta: „Aš nevertas atrišti jo batų raištelių".

Jo motina stovėjo per tris žingsnius nuo durų, pasirengusi prieiti ir įsikišti į pokalbį. Todėl aš neturėjau laiko priversti Gotlybą paaiškinti tokio nusižeminimo ar pagarbos ir tik paskubėjau paklausti jo, ar kas nors gyvena paskutiniame aukšte, virš mano kambarėlio. Beje, nesitikėjau gauti protingo atsakymo.

— Ne, ten niekas negyvena,— gana nuovokiai atsakė jis.— Ir negali gyventi — juk į aikštelę išeina tik vieneri laiptai.

— O šita aikštelė atskirta nuo viso likusio pastato? Jinai su niekuo nesujungta?

— Kam tu klausi? Juk žinai tai pati.

— Ne, nežinau, nors man ir nereikia žinoti. Aš tiesiog norėjau pasikalbėti su tavim, Gotlybai, kad įsitikinčiau, ar tu tikrai toks protingas kaip kalbama.

— Aš labai labai protingas,— atsakė nelaimėlis Gotlybas rimtu ir liūdnu tonu, taip kontrastuojančiu su jo žodžių komizmu.

— Vadinasi, tu gali man paaiškinti,— tęsiau aš (brangi buvo kiekviena minutė),— kur išeina šis kiemas.

— Paklausk liepsnelę,— atsakė Gotlybas, kažkaip keistai šypsodamasis.— Ji visur skraido ir viską žino. O aš nieko nežinau todėl, kad niekur nevaikštau.

— Kaip! Tu net neužlipai iki bokšto, kuriame gyveni, viršaus? Ir nežinai, kas yra už šitos sienos?

— Gal aš ir buvau ten, bet nieko nepastebėjau. Aš į nieką nežiūriu ir nesidairau.

— Tačiau į liepsnelę tu žiūri, tu ją matai, tu ją pažįsti.

— O, liepsnelė — kitas dalykas. Angelus mes pažįstam. Bet tai nėra priežastis žiūrėti į sienas.

— Tu pasakei gilią mintį, Gotlybai. Ar gali ją paaiškinti?

— Paklausk liepsnelę, sakau tau, ji viską žino. Ji gali skraidyti kur nori, bet užskrenda tik pas panašius į save. Štai kodėl ji buvojo tavo kambaryje.

— Aš labai tau dėkinga, Gotlybai, tu laikai mane paukščiu.

— Liepsnelė ne paukštis.

— Tai kas gi ji?

— Ji angelas, ir tu tai žinai.

— Vadinasi, aš irgi angelas?

— Tu pati atsakei į savo klausimą.

— Tu labai malonus, Gotlybai.

— Malonus?! — apstulbęs paklausė Gotlybas.— Ką tai reiškia — malonus?

— Argi tau nežinomas šis žodis?

— Ne.

— O kaip tu sužinojai, kad liepsnelė atskrenda pas mane?

— Aš mačiau. Ir, be to, ji pati man pasakė.

— Vadinas, ji kalbasi su tavim?

— Kartais, labai retai,— atsakė Gotlybas atsidusdamas.— Bet vakar ji man pasakė: „Ne, aš niekada neįeisiu į tavo velnišką virtuvę. Angelai nebendrauja su piktosiomis dvasiomis".

— Argi tu piktoji dvasia, Gotlybai?

— O ne, ne aš...

Ir Gotlybas paslaptingai prispaudė pirštą prie savo storų lūpų.

— Tada kas gi?

Jis nieko neatsakė, tik vogčia parodė man į katiną, tartum būgštaudamas, kad tas nepastebėtų jo judesio.

— Tai štai kodėl tu pavadinai jį tokiu bjauriu vardu! Rodos, Belzebubu?

— Tss! — sušnibždėjo Gotlybas.— Jis puikiai žino savo vardą. Ir turi jį nuo pasaulio pradžios. Bet jis ne visuomet jį turės.

— Suprantama, jis praras jį, kai numirs...

— Jis nenumirs. Jis negali numirti ir labai tuo nepatenkintas — juk jis nežino, kad ateis diena, kai jam bus atleista.

Čia ponia Švarc, sužavėta tuo, kad Gotlybas pagaliau įsišnekėjo su manim, prislinko prie mūsų. Nesitverdama iš džiaugsmo, ji paklausė, ar aš patenkinta juo.

— Labai patenkinta, patikėkite. Gotlybas mane labai sudomino, ir dabar aš mielai kalbėsiuos su juo.

— Ach, madmuazele, jūs padarysite mums didžiulę paslaugą. Juk vargšui berniukui nėra su kuo pasišnekėti, su mumis jis lyg tyčia nuolat tyli lyg vandens burnon prisisėmęs. Kas tu per keistuolis, vargše mano Gotlybai! Ir koks užsispyręs! Juk štai tu puikiai kalbiesi su dama, kurios visai nepažįsti, o su mumis, savo tėvais...

Gotlybas tučtuojau atsuko nugarą ir nuėjo į virtuvę, lyg nebūtų girdėjęs motinos balso.

— Štai taip visuomet! — sušuko ponia Švarc.— Kai jo tėvas ar aš užkalbiname jį, dvidešimt devynis kartus iš trisdešimties jis staiga pasidaro kurčias ir praranda kalbos dovaną. Bet ką gi vis dėlto jis jums pasakė, madmuazele? Apie ką, velniai griebtų, jis galėjo taip ilgai su jumis šnekėtis?

— Turiu prisipažinti, kad ne viską supratau,— atsakiau aš.— Reiks patyrinėti jo mąstymo būdą. Netrukdykite jam retkarčiais pasikalbėti su manim, ir kai aš gerai susigaudysiu pati, tada paaiškinsiu jums, kas darosi jo galvoje.

— Bet pasakykite, madmuazele, ar jūs nemanote, kad jis išėjo iš galvos?

— Manau, kad ne,— atsakiau aš, ir teatleidžia man Dievas šį akivaizdų melą.

Pirmiausia man nesinorėjo išsklaidyti nelaimingosios moteriškės iliuzijų. Tiesa, ji bjauri ragana, bet ji juk motina, ir jos laimė, kad nemato savo sūnaus beprotybės. Kaip visa tai keista. Bet gal Gotlybas, kuris taip naiviai atskleidė man savo fantazijas, nepasakoja apie jas tėvams, nes jų draugijoje visuomet tyli. Pagalvojusi apie tai, aš ėmiau įsivaizduoti, kad galbūt, pasinaudojus šio apgailėtino jauniklio naivumu, man pavyks ką nors sužinoti apie kitus kalėjimo gyventojus ir kad jo plepėjimas padės nustatyti anoniminių raštelių autorių. Taip, aš noriu, kad Gotlybas taptų mano draugu, juo labiau kad jo simpatijos, rodos, visiškai priklauso nuo liepsnelės simpatijų, o ši aiškiai rodo man draugiškumą. Nesveikas berniuko mąstymas — pilnas savotiškos poezijos. Paukštelis — angelas, katinas — piktoji dvasia, kuriai bus atleista! Ką visa tai reiškia? Šitie vokiški protai, net patys ligočiausi, turi keistą vaizduotės galią, kuri mane žavi.

Kol kas ponia Švarc labai patenkinta mano palankumu ir dabar mūsų santykiai su ja puikūs. Gotlybo svaičiojimai mane prablaškys. Varguolis! Nuo šiandien, kai geriau jį pažinau, jis jau nekelia priešiškumo. Beprotis negali būti blogas šioje šalyje, kur protingi ir gana sveikai protaujantys žmonės tokie tolimi gerumui!

8-ta. Trečiasis raštelis ant mano lango:

„Brangioji sesuo, aikštelė su niekuo nesujungta, bet laiptai, vedantys į ją, suka į kitą pastato sparną, kur gyvena viena dama — tokia pat kalinė kaip tu. Jos vardas laikomas paslapty, bet jeigu paklausi liepsnelės, ji pasakys tau jį. Štai ir viskas, ką norėjai sužinoti iš vargšo Gotlybo ir ko jis negalėjo tau pasakyti."

Kas gi toksai šis draugas, kuris žino, mato, girdi viską, ką aš darau, apie ką kalbu? Spėliojau ir šiaip, ir taip. Gal jis yra neregimasis? Visa tai man rodos taip nepaprasta, kad esu be galo susidomėjus. Nelyginant vaikystės dienomis gyvenu kažkokiam pasakiškam pasauly, kur mano liepsnelė staiga ims ir pra-

bils. Ir nors aišku, kad šiai žavingai gudruolei trūksta tik sugebėjimo kalbėti, lygiai taip pat aišku ir tai, kad šios dovanos ji neturi arba aš nesugebu suprasti jos kalbos. Ji jau visai priprato prie manęs. Įskrenda į kambarį, išskrenda, atlekia vėl, ji — savo namuose. Kai aš ką nors darau, vaikštau, ji jau nenulekia nuo manęs toliau kaip per ištiestą ranką ir tučtuojau vėl sugrįžta. Jeigu ji labiau mėgtų duoną, jos meilė man būtų stipresnė — aš toli gražu neturiu iliuzijų dėl paukštelio prieraišumo priežasčių. Tai badas ir poreikis, noras pasišildyti ant mano krosnies. Jeigu man pavyks pagauti musę (jų dar labai mažai), ji būtinai paims ją man tiesiai iš delno; ji jau priskrenda visai arti, apžiūrinėja duonos trupinius, kuriuos jai siūlau, o jeigu pagunda bus didesnė, ji, be abejonės, mes visas ceremonijas. Dabar aš prisiminiau, kaip Albertas sakė man, jog, norint prijaukinti pačius bailiausius gyvūnus, jeigu jie turi nors kruopelę nuovokos, tereikia keleto valandų idealios kantrybės. Jis buvo susitikęs vieną čigonę, garsėjančią kaip burtininkę: tereikėdavo jai praleisti keletą valandų kokiam nors miško kampely, ir paukščiai atskrisdavo ir tūpdavo jai ant pečių. Visi manė, kad jai žinomi kažkokie užkeikimai, o ji sakė, esą paukščiai patiki jai savo paslaptis kaip Apolonijui iš Tiano, kurio istoriją man irgi pasakojo Albertas. Bet Albertas buvo įsitikinęs, kad visi jos sugebėjimai — tai kantrybė, su kuria ji tyrinėja šių mažyčių padarėlių gamtines savybes, ir tam tikras dvasinis artumas jiems, dažnai pasitaikantis tarp žmonių giminės ir kitų gyvūnų. Venecijoje auginama daug paukščių, jie ten karštai mylimi, ir dabar man suprantama ši aistra. Priežastis ta, kad šis puikus miestas atskirtas nuo žemės ir kažkuo primena kalėjimą. Ten klesti menas prijaukinti lakštingalas, o balandžiai, saugojami specialaus įstatymo ir vos ne dievinami miestiečių, laisvai gyvena ant senovinių pastatų ir pasidarė tokie jaukūs, kad gatvėse ir aikštėse reikia saugotis ant jų neužlipti. Prieplaukoje žuvėdros tupia jūreiviams ant pečių. Venecijoje esama puikių paukščių gaudytojų. Vaikystėje aš draugavau su berniuku iš vargingos šeimos, kuris vertėsi šiuo amatu. Tereikdavo jam atiduoti visiškai laukinį paukštį, ir po valandos jis grąžindavo jau prijaukintą. Aš su malonumu taikau jo metodus savo liepsnelei, ir ji darosi vis jaukesnė ir jaukesnė. Kai aš vaikštinėju, ji skrenda iš paskos, šaukia mane. Kai prieinu prie lango, ji tuojau priskrenda. Ar myli ji mane? Ar moka mylėti? O aš tai jaučiu, kad myliu ją, bet ji pažįsta mane, nebijo — ir viskas. Kūdikis turbūt šitaip myli savo žindyvę. Kūdikis! Kokį švelnumą jis turėtų žadinti! Deja! Aš manau, kad mes aistringai mylim tik tuos, kurie negali atsilyginti tuo pačiu. Nedėkingumas ir atsidavimas arba bent jau abejingumas ir aistra — toks amžinas gyvų padarų ryšys. Andzoletai, tu nemylėjai manęs... O tu, Albertai, mylėjęs mane taip stipriai,— tau aš leidau numirti... Man gi liko viena — mylėti liepsnelę! Ir dar drįstu skųstis, kad nenusipelniau savo likimo! Galbūt jūs mano-

te, bičiuliai, jog aš galiu juokauti, kalbėdama apie tokius dalykus? Ne. Tiesiog mintys painiojasi mano galvoje nuo vienatvės, širdis, netekusi mylimų žmonių, dega, ir šitos eilutės aplaistytos mano ašaromis.

Aš daviau žodį tuščiai neeikvoti savo brangaus popieriaus, o pati rašau visokius niekus. Ką darysi, nuo to man palengvėja, ir aš neįstengiu susilaikyti. Visą dieną lijo. Aš nemačiau Gotlybo, nes nėjau pasivaikščioti. Visą šį laiką kaip vaikas paskyriau liepsnelei, bet galų gale mano liūdesys tik sustiprėjo. Kai žvitrus ir permainingas paukštelis ėmė belsti snapeliu į stiklą, norėdama palikti mane, aš nusileidau. Atidariau langą iš pagarbos šventajai laisvei, kurios žmonės nebijo atimti iš kitų, bet mane liepsnelės abejingumas skaudžiai užgavo, tarsi ji būtų turėjus jausti dėkingumą už mano meilę ir rūpestį. Tikrai aš, rodos, einu iš proto ir greitai imsiu puikiai suprasti Gotlybo nesąmones.

9-ta. Kas man paaiškėjo! Tikriau, manau, jog paaiškėjo! Kol kas aš nieko dorai nežinau, bet mano vaizduotė tiesiog pašėlo.

Pirmiausia aš nustačiau paslaptingųjų raštelių autorių. Štai ko jau niekad nebūčiau pamanius. Bet dabar ir tai atsitraukė į antrąjį planą. Vis tiek papasakosiu iš eilės apie visą šią dieną.

Anksti rytą atidariau langą. Jį sudaro vienas gana didelis permatomas stiklas, kurį stropiai valau, kad neprarasčiau nė lašelio šviesos,— juk ją ir taip slopina bjauriosios grotos. Gebenė irgi grasina užpulti mane ir paskandinti kambarį prieblandoje, bet kol kas dar nepasiryžtu nuskinti nė vieno lapelio. Juk ši gebenė gyvena, ji laisva, ji auga. Imtis prievartos, subjauroti ją! Ir vis dėlto teks... Ji jaučia balandžio dvelkimą, skuba, stiebiasi į ilgį, į plotį, lenda iš visų plyšių. Jos šaknys užmūrytos akmenyje, bet ji auga, ji trokšta oro ir saulės. Tas pats darosi ir su vargšėm žmogaus mintim. Dabar suprantu, kodėl senovėje būta šventų augalų... Šventų paukščių... Liepsnelė tuojau pat įskrido į kamerą ir drąsiai nusileido man ant peties. Paskui kaip įpratus ėmė viską apžiūrinėti, viską liesti. Vargšelė! Čia nėra beveik nieko jai įdomaus. Bet juk ji laisva, gali gyventi laukuose, o vis dėlto atidavė pirmenybę šitam kalėjimui, savo senajai gebenei ir mano niūriai kamarėlei. Gal ji myli mane? Ne. Čia jai šilta ir ji mielai lesa mano duonos trupinėlius. Dabar jau būgštauju, ar ne per daug ją prijaukinau. O kas, jei ji įskris į Švarcų virtuvę ir taps pikto katino auka! Ir šitos siaubingos mirties priežastis bus mano rūpinimasis... Būti sudraskytai, suėstai plėšraus padaro! O kas darosi su mumis, silpnomis žmogiškomis būtybėmis, nuoširdžiomis ir bejėgėmis? Mus irgi kankina ir žudo negailestingi žmonės. Jie pribaigia mus lėta mirtimi, paleidę į darbą savo aštrius nagus ir dantis.

Saulė pakilo aukščiau, ir mano kamarėlė tapo beveik tokia pat rausva kaip mansarda Venecijoje tais laikais, kai saulė...

Ne, ne, nereikia prisiminti anos saulės. Ji jau niekad nepakils man virš galvos. O jeigu jūs, bičiuliai, galėtumėt nusilenkti už mane puikiajai Italijai su jos spinduliuojančiu skliautu ir žydra padange... Man tikriausiai jau niekada neteks jų pamatyti.

Paprašiau leidimo pasivaikščioti ir gavau jį, nors buvo dar anksti. Ir aš vadinu tai pasivaikščiojimu! Trisdešimties pėdų aikštelė, apsupta pelkės ir surakinta aukštų sienų! Ir vis dėlto čia gražu, taip bent atrodo man dabar, kai pamačiau ją visaip saulės apšviestą. Vakare ši vieta graži todėl, kad liūdna. Esu tikra, jog tvirtovėje nemažai tokių pat nekaltų žmonių kaip aš, bet gyventi jiems daug sunkiau. Jie uždaryti kazematuose, iš kurių niekada neišeina, kur niekas negali įeiti, kur neprasiskverbia nė mėnulio šviesa — visų praradusiųjų viltį paguoda. Tikrai nuodėmė man skųstis. O Dieve! Jeigu turėčiau nors mažiausią valdžią žemėje, visus padaryčiau laimingus!..

Staiga prie manęs pribėga Gotlybas, šlubuodamas ir iššiepęs iki ausų savo storas, šypsotis neįpratusias lūpas. Niekas jo nesustabdė, mus paliko vienus, ir štai — o stebukle! — Gotlybas prabilo beveik kaip protinga būtybė.

— Šiandien naktį aš nerašiau tau,— pasakė jis,— ir tu neradai raštelio ant savo lango. Tai todėl, kad vakar tavęs nemačiau ir tu nieko man neįsakei.

— Tai štai kas! Vadinasi, tai tu man rašai, Gotlybai?

— O kas gi kitas? Nejaugi tu nesusiprotėjai? Bet daugiau tau nerašysiu — nėra reikalo, nes tu sutikai kalbėtis su manim. Aš noriu tarnauti tau, o ne įkyrėti.

— Mano gerasis Gotlybai! Tu juk gailiesi manęs, užjauti?

— Taip, nes supratau, kad tu šviesos dvasia.

— Aš toks pat žmogus kaip ir tu, Gotlybai. Tu klysti.

— Ne, neklystu. Juk aš girdėjau tavo dainavimą.

— Vadinasi, tu mėgsti muziką?

— Tiktai tavo. Ji artima Dievui ir mano širdžiai.

— Matau, Gotlybai, tavo pamaldi širdis ir tyra siela.

— Aš stengiuosi pasidaryti toks. Angelai padės man, ir aš nugalėsiu tamsos dvasią. Ji įveikė mano apgailėtiną kūną, bet neįstengė užvaldyti mano širdies.

Po truputį Gotlybas įsijaudrino, bet jo poetiniai įvaizdžiai liko tokie pat iškilnūs ir įmanomi suvokti. Ir įsivaizduokite, kalbėdamas apie Dievo gerumą, apie žmonių sielvartus, Apvaizdą, kuri ateity turės teisingai atlyginti už kančias, apie evangeliškas dorybes, net apie meną — muziką ir poeziją — šitas silpnaprotis, šitas maniakas parodė tikrą iškalbingumą. Aš dar neįstengiau suprasti, iš kokios būtent religijos jis semia savo supratimą ir tą karštą susižavėjimą; atrodo, jis ne katalikas ir ne protestantas, tačiau, nuolat kartodamas, kad laikosi vienos, tikrosios, religijos, jis man tik pasakė, jog be tėvų žinios priklauso kažkokiai ypatingai sektai. Aš per mažai išsilavinus, kad atspėčiau kokiai būtent. Po truputį aš skverbsiuos į paslaptis šios sielos, nepapras-

tai stiprios ir puikios, bet drauge ir nepaprastai liguistos ir liūdnos. Juk iš esmės vargšas Gotlybas toks pat pamišėlis, koks buvo poetas Zdenka, koks buvo dorasis ir kilnusis Albertas!.. Beprotybė vėl apėmė Gotlybą, kai po karštų kalbų jo entuziastingas užsidegimas netikėtai išseko. Lyg mažas vaikas jis staiga pradėjo vapėti kažką apie angelą-liepsnelę ir apie velnią-katiną, apie savo motiną, sudariusią sąjungą su katinu ir jame įsikūnijusia piktąja dvasia, apie tėvą, kurį šito katino Belzebubo žvilgsnis pavertė akmeniu. Su skausmu klausiausi tų niūrių kliedesių ir vis dėlto sugebėjau nukreipti jaunuolio mintis į šalį, užduodama jam klausimą apie kitus tvirtovės kalinius. Dabar, kai paaiškėjo, jog rašteliai pakliūdavo pas mane ne iš viršaus, kaip spėjau, o naktimis būdavo užmetami Gotlybo iš apačios — matyt, su kokio nesudėtingo įtaiso pagalba — visos šitos smulkmenos buvo man ne tokios jau ir įdomios, tačiau Gotlybas, besąlygiškai pildęs visus mano pageidavimus, jau žinojo tai, ką aš taip norėjau patirti anksčiau. Jis pranešė, kad kalinė, gyvenanti už mano bokšto, jauna ir graži, kad jis ją matė. Aš nelabai atidžiai jo klausiausi, kai staiga jis ištarė vardą, kuris privertė mane krūptelėti. Šitos kalinės vardas Amalija.

Amalija! Kiek jausmų, kokią daugybę prisiminimų pažadino šis vardas! Aš pažinojau dvi Amalijas, ir abi, patikėję savo paslaptis, įstūmė mane į bedugnę. Kuri iš jų yra čia — Prūsijos princesė ar jaunoji baronaitė Rudolštadt? Tikriausiai nei viena, nei kita. Gotlybas visiškai nesmalsus, ir, be abejo, nesusiprato nė piršto pajudinti, neuždavė savo valia nė vieno klausimo. Jis veikia kaip automatas ir tegalėjo man pasakyti viena — kad ji vardu Amalija. Jis matė kalinę, bet matė savotiškai, tarsi pro kokią miglą. Tikriausiai ji jauna ir graži — taip sakiusi ponia Švarc,— bet jis, Gotlybas, prisipažino nieko apie tai neišmanąs. Jis tik pajuto, išvydęs ją prie lango, kad tai — ne *geroji dvasia*, ne *angelas*. Jos pavardė laikoma paslaptyje. Ji turtinga ir gauna pietus iš Švarcų poros. Bet ją, kaip ir mane, laiko vienutėje. Ji niekad neišeina pasivaikščioti. Dažnai būna nesveika. Štai ir viskas, ką pavyko išgauti iš Gotlybo. Jam tereikia geriau įsiklausyti, ką plepa tėvai, ir jis sužinos daugiau — juk Švarcai nė kiek nesivaržo sūnaus. Gotlybas pažadėjo, kad bus atidus ir paskui praneš man, nuo kada Amalija sėdi kalėjime. Jos pavardės Švarcai, atrodo, nežino. Ar galėtų nežinoti, jei tai būtų Kvedlinburgo abatė? Nejaugi karalius uždarė į kalėjimą savo seserį? Taip, princesės irgi sodinamos į kalėjimus, ir net dažniau už paprastus mirtinguosius. Jaunoji baronaitė Rudolštadt... Už ką ji galėtų atsidurti čia? Kuo remdamasis galėtų Frydrichas atimti iš jos laisvę? Mane kamuoja smalsumas, būdingas visiems kaliniams, ir mano spėliojimai, pagrįsti vien vardu,— bergždžios ir liguistos vaizduotės vaisius. Kad ir taip! Aš neturėsiu ramybės,

kol nesužinosiu, kas ta nelaimės draugė, turinti Amalijos vardą, suvaidinusį tokį svarbų vaidmenį mano gyvenime.

Gegužės pirma. Keletą dienų negalėjau rašyti. Tas laiko tarpas buvo pilnas visokių įvykių. Skubu papasakoti apie juos jums, mano bičiuliai.

Pirmiausia — aš sirgau. Nuo to laiko, kai esu čia, man kartojasi smegenų karštligės priepuoliai, panašūs į tą, kuris ištiko Milžinų pilyje ilgai prabuvus oloje, kai ieškojau Alberto, bet ne tokie stiprūs. Aš kenčiu baisią nemigą, besikaitaliojančią su sapnais, kurių metu pati nežinau — miegu aš ar budžiu. Ir tada man vis vaidenasi to baisaus smuiko garsai, jo keistos čigoniškos melodijos, šventi himnai ir karo dainos. Silpni garsai, tarsi atnešami vėjelio, kelia skausmą, bet kai ši iliuzija apima mane, aš neįstengiu uždrausti sau godžiai klausytis jų. Tai man atrodo, kad smuikas groja, čiuoždamas snaudžiančiu vandeniu, supančiu tvirtovę, tai — kad garsai atsklinda kažkur iš viršaus, o kitą kartą — kad jie atplaukia iš apačios, prasiskverbę pro vieno iš kazematų orlaidę. Jie kankina mane, drasko širdį. Ir vis dėlto, kai ateina naktis, aš nesėdu prie dienoraščio, kad šiek tiek išsiblaškyčiau, o guluosi į lovą ir stengiuosi vėl įpulti į tą pusiausnūdą, sukeliamą mano sapnų, arba, tikriau, į muzikinę pusiausnūdą, nes visa tai turi kažką realaus. Tikriausiai kurio nors kalinio kameroje skamba tikras smuikas, bet ką jis groja ir kaip? Jis taip toli, kad girdžiu tik atskirus garsus, o mano liguista vaizduotė papildo, ko trūksta — aš pati tai suprantu. Nuo šiol man lemta neabejoti Alberto mirtimi ir drauge nelaikyti jos įvykusiu faktu. Matyt, tokia jau mano prigimtis — neprarasti vilties, kad ir kas būtų, ir nelinkti nuo likimo naštos.

Prieš tris naktis, kai pagaliau užmigau tikru miegu, mane staiga pabudino tylus šnaresys. Atmerkiau akis. Buvo visiškai tamsu, ir aš nieko neįžiūrėjau, bet aiškiai girdėjau kažką vaikštant prie mano lovos, nors žingsniai buvo labai atsargūs. Nusprendžiau, kad tai ponia Švarc užėjo sužinoti, kaip aš jaučiuosi, ir pašaukiau ją, tačiau pasigirdo tik gilus atodūsis ir kažkas ant pirštų galų išėjo iš kambario. Girdėjau, kaip buvo uždarytos ir užrakintos mano durys, bet jaučiausi labai nusilpusi ir vėl užmigau, neteikdama šiam epizodui didesnės reikšmės. Kitą dieną prisiminimai apie tai buvo slegiantys, migloti, ir aš nusprendžiau, kad man prisisapnavo. Vakare mano ištiko paskutinis karštligės priepuolis, stipresnis už ankstesnius, bet aš pakėliau jį lengviau negu savo neramias nemigos naktis ir miglotus sapnus. Aš kietai užmigau, sapnavau daug sapnų, bet negirdėjau pikta lemiančio smuiko ir kaskart aiškiai jaučiau skirtumą tarp sapno ir pabudimo. Vieną sykį taip pabudusi, išgirdau lygų ir garsų alsavimą žmogaus, miegančio kažkur netoli manęs. Man netgi pasirodė, jog kažkas sėdi krėsle. Aš nė kiek neišsigandau. Vidurnaktį ponia Švarc buvo atnešusi man vaistų, ir aš pamaniau, kad ji

vėl užėjo manęs aplankyti. Kurį laiką laukiau, nenorėdama jos žadinti, bet kai pasirodė, kad ji pabudo, aš padėkojau už rūpestingumą ir paklausiau, kuri valanda. Tada kažkas išėjo iš kambario dusliai raudodamas tokia širdį draskančia, tokia baisia rauda, kad ir dabar, vien ją prisiminus, mane išmuša šaltas prakaitas. Nežinau, kodėl ta rauda taip sukrėtė mane. Man pasirodė, kad esu laikoma rimtai sergančia, galbūt netgi mirštančia ir todėl man dovanojama truputėlis užuojautos. Tačiau aš ne taip jau blogai jaučiausi, nemaniau, kad man gresia pavojus, o svarbiausia visai nebijojau numirti tokia neskausminga, nepastebima mirtimi ir prarasti gyvenimą, kurio ir nevertėjo gailėtis. Septintą ryto pas mane įėjo ponia Švarc, ir kadangi po jos keisto naktinio apsilankymo aš daugiau neužmigau, tai man liko aiškus įvykio prisiminimas. Aš paprašiau sargienę paaiškinti, ko ji buvo atėjusi, tačiau ji palingavo galvą ir atsakė nesuprantanti manęs. Po vidurnakčio ji daugiau neužėjusi pas mane ir kadangi kamerų raktus naktį ji saugojanti po pagalve, tai aišku, kad arba man viskas prisisapnavo, arba pas mane lankėsi šmėkla. Bet aš buvau taip toli nuo kliedesio būklės, kad vidurdienį netgi panorau išeiti į orą. Nusileidau į esplanadą, lydima savo liepsnelės, kuri tarsi sveikino mane pagijus. Oras buvo labai malonus. Čia jau pradeda jaustis kaitra, ir vėjelis atneša iš laukų šiltą tyro oro dvelkimą, švelnius žolynų kvapus, kurie, nepaisant visko, džiugina širdį. Pribėgo Gotlybas. Man jis pasirodė pasikeitęs ir dar negražesnis negu paprastai. Ir vis dėlto, kai šią bjaurią fizionomiją nušviečia džiaugsminga šypsena, joje pasirodo angeliško gerumo ir gyvo proto išraiška. Jo didelės akys buvo tokios raudonos ir apimtos uždegimo, kad aš paklausiau, ar jų neskauda.

— Taip, jas labai skaudėjo,— atsakė jis,— todėl, kad aš daug verkiau.

— Koks gi sielvartas kankina tave, mano vargše Gotlybai?

— Šiandien naktį motina nusileido iš tavo kamarėlės ir pasakė tėvui: „Trečiajam numeriui labai bloga. Smarki karštligė. Teks kviesti daktarą. Betrūksta, kad ji numirtų ant mūsų rankų". Motina manė, kad miegu, bet aš tyčia nemiegojau, norėdamas išgirsti, ką ji pasakys. Aš žinojau, jog tau karštligė, bet kai išgirdau, kad tai pavojinga, negalėjau susilaikyti nuo ašarų ir verkiau, kol užmigau. Matyt, verkiau ir miegodamas, nes rytą man skaudėjo akis ir pagalvė buvo šlapia nuo ašarų.

Vargšo Gotlybo atsidavimas sugraudino mane ir aš iš dėkingumo paspaudžiau jo didelę purviną ranką, nuo kurios per ištisą ljė trenkia oda ir batų tepalu. Ir staiga man dingtelėjo, kad galbūt šį tiesiog nepadorų vizitą padarė Gotlybas, apimtas nelvaus uolumo. Aš paklausiau, ar nebuvo jis užlipęs naktį į viršų pasiklausyti prie mano durų. Jis patikino mane, jog nesikėlė iš lovos, ir esu tikra jį pasakius teisybę. Tikriausiai iš tos vietos,

kur jis miega, iki manęs atsklinda jo atodūsiai ir dejonės per kokį nors plyšį sienoje, galbūt per tą slėptuvę, kur laikau dienoraštį ir pinigus. Ir ką gali žinoti, ar nesusijungia kokiu nors nematomu keliu ta kiaurymė su duobute virtuvės židinyje, kur Gotlybas laiko savo brangenybes — knygą ir batsiuvio instrumentus? Mus su Gotlybu vienija bent jau tai, kad mes abu lyg žiurkės ar šikšnosparniai susisukom menkus lizdelius sienoje ir ten, tamsoje, slepiam savo lobius. Aš ketinau užduoti kelis su tuo susijusius klausimus, kai staiga iš Švarcų būsto išėjo ir esplanados link pasuko žmogus, kurio nė karto čia nemačiau ir kurio pasirodymas sukėlė man nežmonišką siaubą, nors ir nebuvau visai tikra, kad neapsirinku.

— Kas jis? — tyliai paklausiau Gotlybo.

— Tai blogas žmogus,— sušnibždėjo Gotlybas.— Naujas placmajoras. Pažiūrėk, kaip Belzebubas išrietė nugarą ir trinasi į jo kojas. Jie puikiai sutinka vienas su kitu!

— Bet kaip jo pavardė?

Gotlybas norėjo man atsakyti, bet placmajoras su geraširdiška šypsena pasiuntė jį į virtuvę, sakydamas meiliu balsu:

— Jaunuoli, jums reikia grįžti namo. Tėvas šaukia jus.

Tai buvo priežastis likti su manim dviese, ir kai tik Gotlybas nuėjo, aš atsidūriau akis į akį su... drauguži Bepai, atspėk, su kuo. Priešais mane stovėjo tas mandagus ir žiaurus verbuotojas, kurį mes taip ne laiku sutikome Bohemijos Miško takeliuose prieš dvejus metus — pats ponas Mejeris. Negalėjau jo nepažinti, nors jis dar labiau sustorėjo. Tai buvo tas pats žmogus su savo lipšnia išvaizda, laisvomis manieromis, suktu žvilgsniu ir klastingu geraširdiškumu, su savo amžinu „brum brum" — lyg būtų grojęs triūba. Nuo karo muzikos jis perėjo prie patrankų mėsos tiekimo, o paskui už garbingą ir sąžiningą tarnybą buvo pakeltas placmajoru, arba, tikriau, kalėjimo kariniu viršininku, kas, beje, jam ne mažiau tinka kaip klajojančio kalėjimo viršininko pareigos, kurias taip meistriškai jis ėjo anksčiau.

— Madmuazele, — pasakė jis man prancūziškai,— aš jūsų nuolankus tarnas. Jūs turite pasivaikščiojimams šią mažą aikštelę! Grynas oras, erdvė, nuostabus vaizdas! Labai džiaugiuosi dėl jūsų. Matyt, kalėjime jums ne taip jau blogai. Ir dar tokia nuostabi diena! Tikrai, šviečiant tokiai puikiai saulei būti Špandau — vienas malonumas, brum brum!

Šios įžūlios patyčios sukėlė man tokį pasibjaurėjimą, kad nieko neatsakiau. Nė kiek nesutrikęs jis tęsė — jau itališkai:

— Atleiskite, kad kreipiuosi į jus kalba, kuria galbūt nešnekate. Juk jūs italė, italų dainininkė... Ar ne taip? Ir, sako, jūsų nuostabus balsas. O prieš jus — aistringas melomanas. Todėl norėčiau jūsų buvimą čia padaryti tokį malonų, kiek leidžia instrukcijos. Bet, sakykite, kur aš galėjau turėti laimės jus matyti? Jūsų veidas man pažįstamas... Garbės žodis, pažįstamas!

— Tikriausiai Berlyno teatre, kur dainavau šią žiemą.

— Ne, aš buvau Silezijoj — placmajoro padėjėju Glaco tvirtovėje. Laimei, tas velnias Trenkas pabėgo, kai aš keliavau... noriu pasakyti — kai buvau išvažiavęs su svarbia užduotim Saksonijos pasienin. Kitaip nebūčiau gavęs paaukštinimo ir dabar nebūčiau čionai. O čia man labai patinka dėl to, kad arti Berlynas. Juk karininkai tvirtovėje gyvena taip nuobodžiai. Jūs negalite įsivaizduoti, madmuazele, kaip nyku toli nuo didelio miesto, kažkokiam užkampy — ypač man, karštam muzikos mylėtojui... Bet kurgi, po velnių, aš turėjau malonumą jus matyti?

— Aš, pone, neprisimenu, kad kada nors būčiau turėjusi tokią garbę.

— Galbūt mačiau jus kokio nors teatro scenoje — Italijoje, Vienoje... Ar jūs daug keliavote? Kokiuose teatruose vaidinote?

Aš tylėjau, bet jis tęsė su jam būdingu įžūlumu:

— Na nieko! Aš viską prisiminsiu. Apie ką gi mes kalbėjome? Taip, apie nuobodulį. Jūs irgi nuobodžiaujate?

— Ne, pone.

— Bet juk jūs, rodos, laikoma vienutėje. Jūsų vardas Porporina?

— Taip, pone.

— Taigi taigi, kalinė numeris trys. Sakykite, ar neturite noro truputį pasilinksminti? Išsiblaškyti?

— Nė mažiausio, pone,— skubiai atsakiau, manydama, kad jis ketina pasiūlyti savo draugiją.

— Kaip pageidaujate. O gaila. Čia yra dar viena kalinė, irgi labai išsilavinusi... ir be to, žavinga moteris, prisiekiu garbe... Ji, esu tikras, būtų labai patenkinta susipažinus su jumis.

— O ar galiu sužinoti jos vardą?

— Jos vardas Amalija.

— Amalija? O toliau?

— Amalija... brum brum! Tikrai nežinau. O jūs, matau, smalsi. Ši liga paplitusi kalėjimuose.

Dabar gailėjausi, kad atstūmiau malonų pono Mejerio pasiūlymą. Jau visai buvau praradus viltį susipažinti su paslaptingąja Amalija ir net nustojau apie tai galvojus, bet dabar manyje vėl pabudo užuojauta, taip pat ir noras išsklaidyti savo įtarimus. Todėl pasistengiau būti meilesnė šiam bjauriam Mejeriui, ir greitai jis pasiūlė supažindinti mane su kaline numeris du — taip jis vadino Amaliją.

— Jeigu toks mano režimo pažeidimas nepakenks jums, pone, ir aš galėsiu būti naudinga vargšei damai, kuri, kaip kalbama, serga iš liūdesio ir nuobodulio, tai aš...

— Brum! Brum! Matau, jūs viską suprantat paraidžiui. Tikras kūdikis! Tas senas priekabių ieškotojas Švarcas prigąsdino jus savo *instrukcija*. Instrukcija! Juk tai vien regimybė. Ji reika-

linga prižiūrėtojams, sargams, bet mes, karininkai (Mejeris išpūtė krūtinę kaip žmogus dar nepripratęs prie tokio garbingo laipsnio), mes nekreipiam dėmesio į nekaltus pažeidimus. Pats karalius nekreiptų dėmesio, jeigu būtų mūsų vietoje. Žinote, madmuazele, kai jūs ko nors panorėsite, kreipkitės tik į mane, ir pažadu, kad jūsų pageidavimai bus išpildyti ir niekas be reikalo jūsų nevaržys. Aš atlaidus ir romus iš prigimties, tokį jau mane sutvėrė Dievas, o svarbiausia — mėgstu muziką... Jeigu jūs sutiktumėt kartais padainuoti man — sakysim, vakarais — aš ateisiu ir klausysiuos jūsų iš čia, ir tuomet jūs galėsite daryti su manim ką panorėsite.

— Aš pasistengsiu kuo rečiau piktnaudžiauti jūsų gerumu, pone Mejeri.

— Mejeri! — sušuko placmajoras, staiga pertraukdamas savo „brum! brum!", jau spėjusius išsprūsti iš jo juodų sutrūkinėjusių lūpų.— Kodėl jūs pavadinote mane Mejeriu? Iš kur jūs, po velnių, ištraukėte šitą pavardę — Mejeris?

— Atleiskite, pone placmajore,— atsakiau aš,— čia kaltas mano išsiblaškymas. Kažkada turėjau dainavimo mokytoją tokia pavarde, ir mintys apie jį sukasi mano galvoj visą rytą.

— Dainavimo mokytojas? O kuo čia dėtas aš? Vokietijoje daug Mejerių. Mano pavardė — Nanteilis. Savo kilme aš prancūzas.

— O sakykite, pone karininke, ar aš galiu staiga pasirodyti pas šią damą? Ji nepažįsta manęs ir galbūt atsisakys mane priimti, kaip ką tik aš vos neatsisakiau susipažinti su ja. Kai gyveni vienatvėje, daraisi tokia laukinė!

— O, kad ir koks būtų šios žavingos damos charakteris, ji bus laiminga galėdama su kuo nors pakalbėti — garantuoju jums. Norite parašyti jai keletą žodžių?

— Bet aš neturiu kuo rašyti.

— Negali būti! Jūs, matyt, neturite nė skatiko?

— Jeigu net ir turėčiau pinigų, ponas Švarcas — nepaperkamas. Bet aš ir nemokėčiau papirkti.

— Na, gerai. Šiandien vakare aš pats nuvesiu jus pas numerį du... bet tik po to, kai jūs ką nors padainuosite man.

Aš išsigandau, nusprendusi, kad Mejeris arba Nanteilis, kaip jis dabar save vadino, nori įeiti į mano kambarį, ir jau ketinau atsisakyti, bet čia jis išdėstė man savo ketinimus smulkiau. Galbūt jis iš tikrųjų nesirengė nudžiuginti manęs savo vizitu, o gal pastebėjo mano veide siaubą ir pasišlykštėjimą. Štai ką jis pasakė:

— Aš klausysiuos jūsų aikštelėje, kuri yra virš to bokšto, kur jūs gyvenate. Garsas kyla į viršų, ir aš puikiai viską girdėsiu. Paskui liepsiu vienai moteriai atrakinti jūsų duris ir palydėti jus. Manęs ten nebus. Man, ko gero, ne visai patogu stumti jus į nepaklusnumą, nors, brum... brum... yra visai paprastas būdas sausam išbristi iš vandens... Į kalinės numeris trys gal-

vą šaunama iš pistoleto, o paskui sakoma, kad ji buvo užklupta nusikaltimo vietoje, kai mėgino pabėgti. Na kaip? Smagi mintis, a? Kalėjime neįmanoma gyventi be visokių linksmų minčių. Jūsų nuolankus tarnas, madmuazele Porporina. Iki vakaro.

Nesuprasdama, kodėl šitas niekšas toks malonus, aš spėliojau ir šiaip, ir taip, ir jis kėlė man instinktyvų nežmonišką siaubą. Sunku buvo patikėti, kad toks menkas, toks ribotas žmogus galėtų taip labai mėgti muziką ir taip stengtis, vien tik norėdamas manęs pasiklausyti. Nusprendžiau, jog kalinė, apie kurią kalbėjomės, yra ne kas kita kaip Prūsijos princesė ir kad karaliaus nurodymu mus norima suvesti, idant būtų galima slapta pasiklausyti mūsų ir sužinoti valstybines paslaptis, kurias, jų nuomone, princesė man patiki. Dabar aš lygiai taip pat bijojau šio pasimatymo, kaip ir troškau jo — juk visiškai nežinojau, kas tiesa, o kas melas tame tariamame sąmoksle, prie kurio dalyvių esu priskiriama.

Vis dėlto laikydama savo pareiga surizikuoti, idant pakelčiau nelaimės draugės dvasią, paskirtą valandą pradėjau dainuoti ponui placmajorui. Dainavau prastai — auditorija manęs nė kiek neįkvėpė, o ir karšligė dar nebuvo visai praėjusi. Be to, jaučiau, kad Mejeris klausosi manęs tik dėl akių, o gal ir visai nesiklauso. Išmušus vienuoliktą, mane suėmė kažkokia vaikiška baimė. Aš įsivaizdavau, kad ponas Mejeris gavo slaptą įsakymą atsikratyti manimi ir kad, vos tik aš išeisiu iš kameros, jis paleis man kulką į kaktą — juk pats apie tai man pranešė kaip apie linksmą pokštą. Kai durys atsidarė, aš visa drebėjau. Pagyvenusi moteris, nevalyva ir bjauri (dar nevalyvesnė ir bjauresnė už ponią Švarc), ženklu pasiūlė sekti paskui ją ir ėmė kopti siaurais ir stačiais laiptais, iškirstais sienoje. Užlipusios iki viršaus, mes atsidūrėme bokšto aikštelėje, esančioje per kokias trisdešimt pėdų virš tos esplanados, kur aš paprastai vaikščioju dieną, ir per aštuoniasdešimt ar šimtą pėdų virš griovio, kuris supa visą šią pastato dalį. Šlykščioji senė liepė man palaukti ir kažkur pradingo. Mano nerimas išsisklaidė, ir aš pajutau tokią palaimą gerdama tyrą orą, gėrėdamasi puikiu mėnuliu, žvalgydamasi po tokiame aukštyje atsivėrusį platų vaizdą, kad vienatvė, kurioje buvau palikta, daugiau manęs nebegąsdino. Didžiulė snaudžiančių vandenų plynė, kurioje skendo juodi tylūs pilies šešėliai, medžiai ir žemė, dūluojantys tolumoje, neaprėpiamas dangus, net šikšnosparniai, laisvai skraidantys tamsoje,— o, Dieve! — koks didingas ir nuostabus atrodė man pasaulis po tų dviejų mėnesių, kai regėjau tik plikas sienas ar siaurą dangaus skiautelę ir keletą žvaigždžių, kurios matėsi iš mano kamarėlės! Tačiau gėrėjausi neilgai. Kažkieno žingsniai privertė mane atsisukti, ir visos baimės vėl užgulė mane — priešais stovėjo ponas Mejeris.

— Sinjora,— pasakė jis,— baisiai gaila, bet turiu jums pranešti, kad negalėsite pamatyti kalinės numeris du — bent jau

šiandien. Matyt, tai gana kaprizinga dama. Vakar ji reiškė karštą norą turėti pašnekovę, o dabar, kai pasiūliau jūsų draugiją, ji atsakė man: „Kalinė numeris trys? Ta, kur vakarais dainuoja savo bokšte? O, man gerai pažįstamas šis balsas, galite nesakyti jos vardo. Aš be galo dėkinga, kad norėjote duoti man draugę. Bet geriau aš niekada nepamatysiu jokios žmogiškos būtybės, negu pažvelgsiu į šį niekingą padarą. Ji visų mano nelaimių kaltininkė, ir, duok Dieve, kad ji atkentėtų už jas taip pat žiauriai, kaip atkentėjau aš už savo neatsargią draugystę". Tokia yra tos damos nuomonė apie jus. Belieka sužinoti, ar ji pelnyta, ar ne, bet tai jau jūsų sąžinės dalykas, kaip sakoma. Man tai nerūpi, ir aš pasirengęs nuvesti jus į jūsų kamerą, kai tik panorėsite.

— Tučtuojau, pone,— atsakiau aš, mirtinai įžeista, kad esu apkaltinta išdavyste šio niekšo akyse, ir jausdama širdyje karčią nuoskaudą dėl tokio neteisingumo ar nedėkingumo, kuriuos parodė mano atžvilgiu kažkuri iš dviejų Amalijų.

— Aš jūsų neskubinu,— paprieštaravo naujai iškeptas placmajoras.— Atrodo, jums malonu žiūrėti į mėnulį. Žiūrėkite, kiek patinka. Tai nieko nekainuoja ir niekam nekenkia.

Buvau tokia neatsargi, kad dar minutėlę naudojausi to sukčiaus malone, neįstengdama atsitraukti nuo puikiojo reginio, kuriuo gėrėjausi galbūt paskutinį kartą, o Mejeris kažkodėl atrodė esąs apgailėtinas liokajus, laikantis garbe vykdyti mano įsakymus. Matydamas, kad aš rami ir abejinga, jis įgijo drąsos ir pabandė užmegzti pokalbį.

— O žinote, sinjora,— pasakė jis,— jūs dainuojate velniškai puikiai. Tokio dainavimo nesu girdėjęs nė Italijoje, o aš lankiausi geriausiuose teatruose ir klausiausi garsiausių artistų. Kur jūs vaidinote? Kada pradėjote keliauti? Ar daug apvažiavote šalių?

Apsimečiau, kad negirdžiu jo klausimų, bet jis nesumišo.

— O ar nepasitaikė jums keliauti pėsčiai vyriškais drabužiais? — paklausė jis.

Aš krūptelėjau ir skubiai atsakiau neigiamai.

— Liaukitės! — tarė jis.— Jūs nepageidaujate prisipažinti, bet aš nieko neužmirštu, ir mano atminty iškilo vienas smagus nuotykis. Jūs irgi negalėjote jo užmiršti.

— Nesuprantu, pone, apie ką jūs kalbate,— paprieštaravau, pasitraukdama nuo bokšto ambrazūros ir ketindama leistis žemyn.

— Minutėlę, minutėlę! — pasakė Mejeris.— Jūsų raktas mano kišenėje, ir be manęs jūs nepakliūsite į savo kambarį. Tad leiskite, mano gražuole, pasakyti jums keletą žodžių.

— Nė žodžio, pone. Aš noriu grįžti į savo kamerą ir gailiuosi, kad išėjau iš jos.

— Tik pamanykit! Nevaidinkit skaistuolės! Lyg nežinočiau jūsų nuotykių! Nejaugi manot, kad buvau toks kvailas ir nesupratau, kas jūs, kai su tuo juodaplaukiu šėliojot Bohemijos Miške? Manęs neapdumsi. Jauniklį norėjau išvežti Prūsijos karaliaus

armijai, bet mergužėlė buvo jam aiškiai per graži. Tiesa, sklinda gandai, jog jūs kai kam kritot į akį ir pakliuvot čia kaip tik už tai, kad mėginot tuo pasipuikuoti... Ką darysi? Fortūna nepastovi, su ja beprasmiška grumtis. Jūs nukritot iš didelės aukštumos! Bet patariu nevaidinti didžiuoklės ir pasitenkinti tuo, kas prašyte prašosi į rankas. Aš tik nežymus tvirtovės karininkas, bet čia turiu didesnę valdžią negu pats karalius, kurio niekas nematė ir nebijo, nes savo įsakymus jis leidžia per daug iš toli ir per daug iš aukštai, kad jiems būtų paklūstama. Dabar jums aišku, jog aš galiu apeiti instrukcijas ir sušvelninti jūsų režimą. Nebūkite nedėkinga, ir įsitikinsit, kad placmajoro globa Špandau reiškia ne mažiau negu karaliaus — Berlyne. Supratote? Nebėkite, nešaukite, nedarykite kvailysčių. Tai visiškai beprasmiška. Aš sakysiu ką panorėjęs, o jumis vis tiek niekas nepatikės. Bet užteks, visai nenoriu jūsų gąsdinti. Iš prigimties aš gailiaširdis ir romus. Taigi, gerokai pagalvokite, ir kai pamatysiu jus kitą kartą, neužmirškite, kad jūsų likimas mano rankose: galiu įmesti jus į kazematą ir galiu apsupti malonumais bei linksmybėmis, galiu numarinti badu (niekas nepareikalaus iš manęs jokios ataskaitos) ir galiu surengti jums pabėgimą (niekas manęs tuo neįtars). Kartoju, gerai pagalvokite, aš jūsų neskubinu...

Ir kadangi aš tylėjau baisėdamasi, kad turiu pakęsti tokį pažeminimą, šitas šlykštus subjektas pridūrė, tikriausiai manydamas, jog aš svyruoju.

— O beje, kodėl jums nepasakius savo sprendimo tučtuojau? Argi reikia dvidešimt keturių valandų suprasti, jog vienintelė protinga išeitis — atsakyti į padoraus, dar neseno žmogaus meilę? Aš pakankamai turtingas, kad galėčiau apgyvendinti jus kitoje šalyje ir daug malonesnėje pilyje negu ši bjauri tvirtovė.

Taręs šiuos žodžius, niekšingasis verbuotojas prisiartino prie manęs sutrikęs ir kartu įžūlus, ir, užstojęs kelią, norėjo paimti man už rankos. Tvirtai nusprendusi greičiau pulti į griovį, negu leisti suteršti save nors mažiausia jo glamone, aš pribėgau prie ambrazūros. Bet tą akimirką prieš mano akis išdygo kažkokia figūra, ir, trokšdama nukreipti placmajoro dėmesį nuo savęs, aš paskubėjau parodyti jam ją. Mane tai išgelbėjo, bet, deja, vos nepražudė būtybės, galbūt vertesnės negu aš!

Aukšta akmenine tvora, einančia išilgai kito griovio krašto, priešais esplanadą, su neįtikimu greitumu ir vikrumu bėgo ar, tikriau, lėkė kažkoks milžinas. Pribėgęs prie tvoros, kuri iš abiejų pusių baigiasi bokštu, šitas vaiduoklis nušoko ant bokšto, esančio viename lygyje su baliustrada, stogo ir, įveikęs jos statų šlaitą lengvai kaip katė, tartum ištirpo ore.

— Čia dabar kas? — sušuko placmajoras, užmiršęs merginko vaidmenį ir sugrįžęs prie kalėjimo viršininko pareigų.— Pabėgo kažkoks kalinys! O sargybinis miega, velniai jį griebtų! Sargybini! — suriko jis griausmingu balsu.— Pavojus! Pavojus!

Ir pribėgęs prie ambrazūros, kur kabo aliarmo varpas, ėmė skambinti juo su jėga, visiškai verta šito puikaus pragariškos muzikos mokytojo. Niekada nebuvau girdėjusi nieko kraupesnio už šiuos šaižius, veriančius aliarmo dūžius, sudraskiusius iškilmingą nakties tylą. Tai buvo laukinis grubumo ir prievartos triukšmas, kuris užgožė harmoningą bangų pliuškenimą ir vėjelio šlamesį. Per vieną mirksnį visas kalėjimas sujudo. Pasigirdo grėsmingas užtaisomų šautuvų traškėjimas — sargybiniai taikėsi aklai, pasirengę šauti į pirmą pasitaikiusį taikinį. Esplanada nušvito raudona šviesa, kuri tuojau pat užgožė melsvus mėnesienos atšvaitus. Tai ponas Švarcas uždegė didįjį žibintą. Signalai sklido nuo vieno pylimo į kitą, ir aidas gailiai juos kartojo. Greitai į šią pragarišką simfoniją įsiliejo naujas garsas, iškilmingas ir rūstus,— patrankų dundėjimas. Aš nieko nemačiau, tačiau girdėjau viską, ir mano širdis susigniaužė iš baimės ir susijaudinimo. Mejeris skubiai pasitraukė nuo manęs, bet aš net nesidžiaugiau savo išsigelbėjimu — aš skaudžiai priekaištavau sau, kad netyčia, nesuprasdama, kas darosi, atkreipiau jo dėmesį į vieno iš nelaimingųjų kalinių pabėgimą. Sustingusi iš siaubo laukiau atomazgos, krūpčiodama nuo kiekvieno šūvio ir visą laiką drebėdama, kad štai išgirsiu sužeisto bėglio riksmą, skelbiantį apie katastrofą.

Visa tai tęsėsi daugiau kaip valandą, bet, dėkui Dievui, kol kas bėglys nebuvo nei užkluptas, nei pagautas. Kad įsitikinčiau tuo, nusileidau į esplanadą ir priėjau prie Švarcų. Vyras su žmona ir patys buvo taip susijaudinę ir išsigandę, jog net nenustebo pamatę mane ne savo kameroje vidury nakties. Galbūt jie buvo susimokę su Mejeriu ir žinojo apie mano vakarinį pasivaikščiojimą. Apibėgę visas kameras lyg išprotėję ir įsitikinę, jog visi jiems patikėti kaliniai savo vietose, Švarcai kiek nusiramino, bet ir jis, ir jo žmona negalėjo atsipeikėti nuo sielvartingo apstulbimo, tartum žmogaus išsigelbėjimas, jų akimis, būtų didžiausia visuomeninė ir asmeninė nelaimė, baisus pasikėsinimas į dangaus teisingumą. Kiti prižiūrėtojai ir kareiviai, lyg be galvų lakstę pirmyn atgal, keikėsi tarp savęs frazėmis, kurios liudijo apie tokį patį nusiminimą, netgi siaubą: matyt, mėginimas pabėgti jų akimis buvo pats didžiausias nusikaltimas. O gailestingasis Dieve! Kokie atstumiantys pasirodė man visi šie samdiniai, taip stropiai vykdę savo barbarišką darbą — atimti iš kitų žmonių švenčiausiąją laisvės teisę! Bet, matyt, aukščiausiasis teisingumas nusprendė paskirti mano sargams bausmę kitiems pagąsdinti. Ponia Švarc, kuri kažko minutėlę užbėgo į savo irštvą, staiga išlėkė lauk veriamai šaukdama:

— Gotlybai! Gotlybai! — springdama klykė ji.— Palaukit! Nešaudykit, nežudykite mano sūnaus! Tai jis, aš tikra, kad tai jis!

Iš neaiškaus ponų Švarcų šūkčiojimo supratau, kad Gotlybas dingo — jo nebuvo nei lovoje, nei kambaryje — ir kad jam, ma-

tyt, atsinaujino sena liga — vaikščioti stogais. Gotlybas buvo lunatikas!

Kai tik ši žinia pasklido tvirtovėje, susijaudinimas po truputį atslūgo. Sargai per tą laiką jau apėjo savo valdas ir įsitikino, kad visi kaliniai savo vietose. Sargybiniai ramiai grįžo į postus. Karininkai buvo labai patenkinti atomazga, kareiviai juokėsi iš savo nerimo, ponia Švarc nesitverdama baime apžiūrinėjo visus kampus, o jos vyras liūdnai mėgino ką nors įžiūrėti griovyje, būgštaudamas, ar neįkrito ten vargšas Gotlybas: juk patrankų dundėjimas ir šautuvų salvės galėjo staiga jį išbudinti kokioje nors pavojingoje vietoje. Ko gero, dabar buvo pats tinkamiausias momentas pabėgti man pačiai: tikriausiai visos durys buvo nerakintos, o sargai išsivaikščioję. Tačiau aš ilgai negalvojau apie tai, nes rūpinausi, kaip surasti vargšą ligonį, parodžiusį man tiek užuojautos.

Tuo tarpu ponas Švarcas, niekad galutinai nepametantis galvos, pastebėjo, kad jau švinta, ir įsakė man grįžti į kamerą, nes aš, laisvai vaikštinėdama po tvirtovę nenustatytu laiku, pažeidžiu instrukciją. Jis palydėjo mane, kad užrakintų duris, bet pirma, ką aš pamačiau įėjusį į kambarį, buvo Gotlybas, kuo ramiausiai miegantis mano krėsle. Tikriausiai, savo laimei, jis atsidūrė čia dar neįsibėgėjus įvykiams, o gal jo miegas buvo toks kietas, o kojos tokios greitos ir vikrios, kad jam pavyko išvengti visų pavojų. Aš patariau Švarcui nežadinti sūnaus ir pažadėjau prižiūrėti jį, kol jo motina sužinos džiaugsmingą naujieną.

Likusi viena su Gotlybu, aš švelniai uždėjau ranką jam ant peties ir ėmiau tyliai jį klausinėti. Girdėjau, kad lunatikai benddrauja su tais, prie kurių prisirišę, ir gali visai suprantamai atsakyti į jų klausimus. Mano mėginimas pavyko.

— Gotlybai, — pasakiau aš,— kur tu buvai šią naktį?

— Naktį? — nustebo jis.— Argi jau naktis? O man pasirodė, kad virš stogų spindėjo saulė.

— Vadinasi, tu buvai ant stogų?

— Na žinoma. Liepsnelė, šis gerasis angelėlis, pašaukė mane pro langą, aš nuskridau drauge su ja į dangų, mes buvom aukštai, netoli pačių žvaigždžių, beveik ten, kur gyvena angelai. Tiesa, kai mes pradėjom skristi, susitikom Belzebubą. Jis bėgiojo stogais ir parapetais, kad pagautų mus, bet jis gi nemoka skraidyti. Dievas paskyrė jam ilgą bausmę: jis mato, kaip skraido angelai ir paukščiai, bet pasiekti jų negali.

— O paskraidęs debesyse tu vis dėlto vėl nusileidai čionai?

— Liepsnelė pasakė: „Aplankykime mano seserį — ji serga". Ir mes nusileidome pas tave, į tavo kamarėlę.

— Vadinasi, tu gali įeiti pas mane, Gotlybai?

— Žinoma. Aš ne kartą ateidavau ir sėdėdavau prie tavęs naktį, kai tu sirgai. Liepsnelė pagrobia raktą iš po motinos pagalvės, ir kad ir kaip Belzebubas stengiasi, jam nepasiseka jos

pažadinti, nes angelas būna užmigdęs ją skraidydamas virš galvos.

— Kas gi išmokė tave taip gerai skirti angelus nuo demonų?

— Mano mokytojas! — atsakė lunatikas su naivia, vaikiška ir entuziastinga šypsena.

— O kas gi jis — tavo mokytojas? — paklausiau aš.

— Pirmiausia Dievas, o paskui... Didysis batsiuvys.

— O kuo vardu tas Didysis batsiuvys?

— O, tai garbingas vardas! Bet, matai, jo negalima sakyti. Mano motina nežino jo. Ji nežino, kad židinio skylėj aš turiu pasislėpęs dvi knygas. Vienos iš jų aš neskaitau, o kitą stropiai studijuoju jau ketverius metus. Tai mano dvasios penas, dvasios gyvenimas, tiesos knyga, išsigelbėjimas ir mano sielos šviesa.

— Kas gi parašė šią knygą?

— Jis, batsiuvys iš Gorlico, Jakobas Bėmė.

Ir štai aš vėl savo kameroje po kelių valandų sąlygiškos laisvės, labai slogios ir labai nerimastingos. Ne, nenoriu išeiti iš čia tokia kaina! O juk galbūt man pasiseks pabėgti... Dabar, kai esu čia niekšo valdžioje, kai man gresia pavojai, baisesni už mirtį, už amžiną kančią, aš nuolat galvoju apie tai ir galbūt man pasiseks! Sakoma, kad stipri valia įveikia viską. Dieve, apsaugok mane!

Gegužės 5-ta. Po visų šitų įvykių gyvenu gana ramiai. Dabar kiekvieną dieną, praleistą be pavojų, aš laikau laime ir dėkoju už ją Dievui, kaip normaliame gyvenime žmonės dėkoja už metus, praėjusius be nelaimių. Taip, reikia patirti sielvartą, kad atsikratytume nedėkingos apatijos, kurios apimti nuolat gyvename. Dabar aš priekaištauju sau, kad praleidau tiek nuostabių savo nerūpestingos jaunystės dienų nevertindama jų ir negarbindama Apvaizdos. Aš nepakankamai dažnai primindavau sau tais laikais, kad nesu verta savo laimės ir, matyt, iš dalies tuo pelniau savo nelaimes, kurios užgriuvo mane dabar.

Daugiau nemačiau šlykščiojo verbuotojo. Dabar aš dar labiau bijau jo negu tada, ant Vltavos krantų, kur jis man atrodė esąs žmogėdra, ryjanti vaikus. Dabar jis dar baisesnis ir pavojingesnis persekiotojas. Kai galvoju apie bjaurias šio niekšo pretenzijas, apie jo valdžią man, apie tai, kaip lengva jam patekti pas mane naktį, tiesiog mirštu iš gėdos ir nevilties... Juk Švarcai, tie nuolankūs ir savanaudžiai gyvuliai, galbūt nepanorės apginti manęs nuo jo... Žvelgiu į negailestingus grotų virbus, kurie neleis man iššokti pro langą. Aš negaliu gauti nuodų, neturiu net peilio, kurį galėčiau įsmeigti sau į krūtinę... Ir vis dėlto esama priežasčių turėti viltį ir tikėtis, ir aš mėgstu apie jas galvoti, kad nepasiduočiau jėgas atimančiai baimei. Pirmiausia Švarcas nemėgsta placmajoro, nes tas, be abejo, spėja pirmasis patenkinti kalinių norus ir prašymus ir pelnosi parduodamas jiems truputį gryno oro, saulės spindulį, papildomą gabalėlį duonos ir kitų ka-

lėjimo gėrybių, o tai daro didelį nuostolį Švarcui, manančiam, jog tai jo monopolija. Paskui Švarcas ir ypač jo žmona pradėjo jausti man didesnį draugiškumą dėl to, kad prie manęs prisirišo Gotlybas ir dar todėl, kad, jų nuomone, aš darau teigiamą įtaką jo protui. Jeigu man grės pavojus, jie galbūt ir nepadės man patys, bet blogiausiu atveju aš galėsiu per juos perduoti skundą tvirtovės komendantui; tą vienintelį kartą, kai mačiau šį žmogų, jis pasirodė man geras ir turintis užuojautos... Beje, Gotlybas irgi galės padaryti man šią paslaugą, ir, nieko jam neaiškindama, aš dėl viso pikto susitariau su juo. Jis mielai perduos mano laišką — aš jau parašiau jį. Bet nenoriu prašyti pagalbos iki paskutinės minutės: juk jeigu mano priešas liausis kankinęs mane, tai galės pasakyti, kad jo deklaracija tiesiog pokštas, kurį aš per kvailumą priėmiau už tikrą pinigą. Šiaip ar taip, bet dabar aš miegu labai jautriai ir stengiuosi sustiprinti savo fizines jėgas, kad galėčiau apsiginti, jeigu reikės. Aš kiloju kėdes, prisitraukiu rankomis prie geležinių grotų skersinių, daužau kumščiais sienas. Jeigu kas nors pamatytų mane šitaip lavinantis, pamanytų, jog išėjau iš proto arba galutinai praradau viltį. Vis dėlto aš darau tuos pratimus, nors ir liūdėdama, tačiau su didžiausiu šaltakraujiškumu ir pastebėjau, kad esu kur kas stipresnė, negu maniau. Gyvendami paprastą nerūpestingą gyvenimą, mes nesidomime, ar sugebame apsiginti, mes tiesiog to nežinom. Pasijutusi stipri, aš tapau drąsesnė, ir mano pasikliovimas Dievu didėja todėl, kad pati stengiuosi padėti jam save globoti. Aš dažnai prisimenu nuostabias eilutes, kurias Porpora kažkada perskaitė Venecijoje, išbrėžtas ant sienos viename inkvizicijos kazemate:

Di che mi fido, mi guarda Iddio,
Di che non mi fido, mi guardero ci.[1]

Esu laimingesnė už kankinį, parašiusį šį niūrų prisipažinimą, galiu besąlygiškai pasitikėti bent jau tyru egzaltuotojo Gotlybo atsidavimu. Mėnulio ligos priepuoliai daugiau jam nesikartoja, o ir motina nuo to laiko rūpestingai prižiūri jį. Dieną jis ateina pasikalbėti su manim į mano kamarėlę. Po susitikimo su Mejeriu ant tvirtovės pylimo aš neinu pasivaikščioti.

Gotlybas atskleidė man savo religines pažiūras. Jos pasirodė labai patrauklios, bet daug kuo keistos, ir aš panorau perskaityti teologinį Bėmės traktatą, kad suprasčiau, ką būtent Gotlybas — o jis, be abejo, buvo Bėmės pasekėjas — pridėjo nuo savęs prie įkvėptų garsiojo batsiuvio fantazijų. Gotlybas atnešė man šią brangią knygą, ir aš savo atsakomybe įsigilinau į ją. Dabar man aišku, kodėl šis veikalas sutrikdė naivų Gotlybo protą, paraidžiui supratusį šio mistiko, kuris pats buvo truputį beprotis, tikėjimo simbolius. Nežinau, ar teisingai juos supratau

[1] Apsaugok mane, Viešpatie, nuo tų, kuriais tikiu,
Nuo tų, kuriais netikiu, apsisaugosiu pats *(it.)*.

aš, ir galbūt negalėčiau išsamiai jų paaiškinti, bet, man rodos, juose esama kilnaus religinio praregėjimo blyksnių ir didingo poetiškumo. Ypač mane sujaudino Bėmės samprotavimai apie velnią: „Susirėmęs su Liuciferiu, Dievas nesunaikino jo. Aklas žmogau, tu nesupranti kodėl. Todėl, kad kovėsi Dievas su Dievu. Tai buvo dieviškojo prado vieno poliaus mūšis su kitu". Atmenu, kad Albertas beveik taip pat aiškino žemišką ir praeinančią blogio valdžią, ir Ryzenburgo kapelionas su siaubu klausėsi jo, laikydamas šią teoriją manicheizmu. Albertas manė, kad mūsų krikščioniškas mokymas yra dar didesnis ir dar prietaringesnis *manicheizmas* negu jo paties, nes pripažįsta, kad blogis amžinas, o Albertas laiko esant galimą blogio dvasios išteisinimą, tai yra atsivertimą ir susitaikymą. Blogis, Alberto nuomone, tik suklydimas, ir vieną dieną dieviška šviesa turi išsklaidyti šią klaidą ir nutraukti blogio egzistavimą. Prisipažįstu, mano bičiuliai, net jeigu jums pasirodys, kad aš eretikė, bet šita bausmė šėtonui, pasmerkianti jį amžinai skleisti blogį, mylėti blogį ir nematyti tiesos, man atrodė ir vis dar tebeatrodo kažkuo nedora.

Žodžiu, Jokūbas Bėmė, matyt, yra milenarijų pasekėjas, tai yra pripažįsta idėją, kad teisuoliai prisikels ir drauge su Kristum patirs tūkstančius metų nepaprastos laimės ir aukščiausios išminties kažkokioje naujoje žemėje, kuri iškils ant senosios griuvėsių. Tada prasidės visiškas sielų susijungimas su Dievu ir amžinas atpildas, dar tobulesnis, negu žada milenarijai. Aš gerai prisimenu, kaip šį simbolį aiškino Albertas, pasakodamas man apie audringą savo senosios Čekijos istoriją ir brangius jo širdžiai taboritus, kurie buvo sklidini šio tikėjimo, atėjusio iš pirmųjų krikščionybės metų. Albertas laikėsi jų pažiūrų, tačiau suprato jas ne taip paraidžiui ir nekalbėjo taip tiksliai nei apie prisikėlimo laiką, nei apie naujojo pasaulio amžių. Tačiau jis nujautė ir pranašiškai numatė greitą žmonių visuomenės žūtį, po kurios ateis dieviško atsinaujinimo era. Albertas neabejojo, kad jo siela, ištrūkusi iš trumpalaikio mirties glėbio, pradės šioje žemėje naujus persikūnijimus, o paskui bus pašaukta priimti Apvaizdos siunčiamą atpildą ir tas dienas, tai rūsčias, tai pilnas laimės, kurios pažadėtos žmonių giminei už jos pastangas. Šis taurus tikėjimas, atrodęs toks siaubingas Ryzenburgo gyventojams, o man pačiai iš pradžių — toks naujas ir keistas, įsiskverbė į mane ir aš laikau jį visų laikų ir visų tautų tikėjimu. Nepaisant Katalikų bažnyčios pastangų nuslopinti šį tikėjimą, nepaisant nesugebėjimo išaiškinti jį ir išvalyti iš jo viską, kas materialu ir prietaringa, vis dėlto jis patraukė ir uždegė daug pamaldžių ir karštų širdžių. Kalbama, kad jo laikėsi ir garsūs šventieji. Dėl to ir aš laikausi jo negraužiama sąžinės ir be baimės — juk idėja, kuria tikėjo Albertas, negali būti nekilni. Be to, ji traukia mane, ji nutviekia rojaus poezija mano supratimą apie mirtį ir tas kančias, kurios, be abejo, ją priartins. Šitas Jokūbas Bėmė patraukė mano širdį. O jo pasekėjas, tas, kur sėdi nešvarioje Švar-

cų virtuvėje ir, pagautas nuostabių vizijų, atsiduoda didingoms svajonėms, kai tuo tarpu jo tėvai verda valgį, prekiauja, darosi vis bukesni, atrodo man tyras ir graudus su savo knyga, kurią išmoko atmintinai,— tiesa, ne viską suprasdamas,— ir su nepabaigiamu batu, kurio ėmėsi, kad jo gyvenimas būtų panašus į mokytojo. Vargše Gotlybai su ligotu kūnu ir siela, bet naivus, nuoširdus ir nekaltas angele, tikriausiai tau lemta užsimušti, nukritus nuo aukšto tvirtovės pylimo, kai manysi, jog skrendi į dangų, arba numirti nuo apnikusių negalavimų! Tu nugyvensi savo gyvenimą kaip nepripažintas šventasis, lyg išvarytas angelas, taip ir nesupratęs, kas yra blogis, neparagavęs laimės, netgi nepajutęs saulės spindulių šilumos, nes tu jauti mistinę saulę, nušviečiančią tavo mintis! Niekas nesužinos, nepagailės ir neįvertins tavęs pagal nuopelnus! Aš, vien tik aš atskleidžiau tavo apmąstymų paslaptį, viena aš tesuprantu tavo puikią svajonę ir galėčiau rasti savyje jėgų realizuoti ją savo gyvenime, bet ir aš mirsiu pačiam jaunystės žydėjime, kaip ir tu nieko nenuveikusi, nepatyrusi gyvenimo.džiaugsmų. Sienų, kurios slepia ir ryja mus abu, plyšiuose auga skurdūs, menki augalėliai. Juos laužo vėjas, jie nemato saulės šviesos, jie išdžiūsta čia, neprażydę ir nesubrandinę vaisių. Ir vis dėlto jie vėl atgimsta. Bet tai jau kitos sėklos — jas užneša jūros vėjas ir jos bando gyventi ir sudygti ant ankstesniųjų liekanų. Ar ne taip gyvalioja kaliniai, ar ne taip vėl pripildomi kalėjimai.

Bet argi ne keista, jog čia šalia manęs atsirado įkvėptas žmogus — menkesnio lygio negu Albertas, bet kaip ir jis išpažįstantis slaptą religiją, niekinamą, persekiojamą, išjuokiamą? Gotlybas tikina, kad jo šalyje daug Bėmės pasekėjų, kad daugelis batsiuvių atvirai išpažįsta šitą mokymą, kad jo pagrindai nuo neatmenamų laikų įsišakniję žmonių sielose, skleidžiami daugybės nežinomų filosofų ir pranašų, kurie kažkada uždegė Čekiją, ir kad šita šventa ugnis ir dabar žerplėja po pelenais visoje Vokietijoje. Iš tikrųjų aš prisimenu, kaip Albertas pasakojo man apie įkvėptus batsiuvius — husitus, apie jų drąsias pranašystes ir rūsčius žygdarbius Jano Žižkos laikais. Pats Jokūbo Bėmės vardas liudija apie jo šlovingą kalbą. Nežinau, kas vyksta mąstančiuose daug iškentėjusios Vokietijos protuose. Audringas ir pakrikęs gyvenimas atitraukė mane nuo tokių stebėjimų. Bet net jei Gotlybas ir Zdenka yra patys kukliausi adeptai tos paslaptingos religijos, kurią Albertas slėpė širdyje kaip brangų talismaną,— vis dėlto jaučiu, jog jų religija priklauso ir man, nes ji skelbia būsimą visų žmonių lygybę ir būsimą Dievo teisingumo ir gailestingumo pergalę. Taip — aš privalau tikėti Dievo karalyste, apie kurią paskelbė žmonėms Kristus. Aš turiu tikėti, kad grius šitos nuodėmingos imperijos ir sąjungos, idant galėčiau neabejoti Apvaizda, pasiuntusia mane čia!

Apie kalinę numeris du — jokių žinių. Jeigu tik žodžiai, kuriuos man perdavė Mejeris ne begėdiškas melas, tai ji — Prūsi-

jos princesė Amalija ir ji kaltina mane išdavyste. Tegul atleidžia jai Dievas, kad suabejojo manimi,— juk aš ja nesuabejojau, nors ji buvo apkaltinta tuo pačiu. Daugiau nemėginsiu jos pamatyti. Bandydama pasiteisinti, galėčiau vėl pakenkti jai, kaip jau pakenkiau pati to nežinodama.

Mano ištikimoji liepsnelė neužmiršta manęs. Pamačiusi mano kambaryje Gotlybą be katino, ji susidraugavo su juo, ir vargšas Gotlybas galvos neteko iš džiaugsmo ir išdidumo. Jis vadina ją ponia liepsnele ir nedrįsta sakyti jai „tu". Lesindamas paukštelį, jis visas dreba iš giliausios pagarbos. Tuščiai įtikinėju jį, kad tai pati paprasčiausia liepsnelė, jis vis tiek yra tikras, jog čia dangaus dvasia, pasivertusi paukšteliu. Norėdama išblaškyti jį, aš po truputį mokau jį muzikos, ir jis tikrai turi muzikinių gabumų. Švarcai sužavėti mano rūpestingumu, jie norėjo pastatyti viename iš savo kambarių spinetą, kad galėčiau dirbti su jų sūnumi ir lavinčiaus pati. Bet nesiryžtu priimti šio pasiūlymo, nors prieš kelias dienas jis būtų taip mane nudžiuginęs. Dabar nedrįstu dainuoti net savo kamarėlėje — taip bijau atkreipti dėmesį to storžievio melomano, triūbos eksprofesoriaus, tegu nubaudžia jį Dievas!

Gegužės 10-ta. Jau seniai svarstau, kas atsitiko tiems nežinomiems draugams, tiems stebuklingiems globėjams, kurie ketino įsikišti į mano reikalus ir apie kuriuos man kažkada pranešė grafas de Sen Žermenas. Matyt, jie pranešė apie save tik tam, kad pagreitintų nelaimes, kuriomis man grėsė karaliaus palankumas. Jeigu tai dalyviai to paties sąmokslo, kurio nare laikoma ir aš, tai jie visi arba išvaikyti, arba sutriuškinti tuo pačiu laiku kaip ir aš, arba paliko mane, kai atsisakiau pabėgti iš Budenbroko nagų tą dieną, kai mane vežė iš Berlyno į Špandau. Tai štai! Jie vėl pasirodė ir savo tarpininku pasirinko Gotlybą. Drąsuoliai! Kad tik jie neužtrauktų ant vargšo jaunuolio galvos tokių pat bėdų, kaip užtraukė ant manosios!

Šiandien rytą Gotlybas slapta perdavė man tokio turinio laiškelį:

„Mes ruošiame tavo išlaisvinimą — šis laikas artėja. Bet tau gresia naujas pavojus, kuris truputį sulėtins mūsų veiksmus. Kol neįspėsime tavęs ir nepateiksime smulkių nurodymų, saugokis kiekvieno, kas kurstys tave bėgti. Tave norima įvilioti į spąstus. Būk atsargi ir lik tokia pat stipri kaip iki šiol.

Tavo broliai
Nematomieji"

Šis raštelis nukrito šiandien prie Gotlybo kojų, kai jis ėjo vienu iš kalėjimo kiemų. Gotlybas tvirtai įsitikinęs, esą jis nukrito iš dangaus ir kad čia neapsieita be liepsnelės. Stengdamasi per daug neprieštarauti jo fantazijoms, aš vis dėlto ėmiau jį kamantinėti ir sužinojau keistų dalykų, galbūt ir ne visai neįma-

nomų. Į mano klausimą, ar jis žino, kas tokie Nematomieji, atsakė:

— Šito niekas nežino, nors visi ir apsimeta žiną.

— Kaip, Gotlybai, vadinasi, tu girdėjai apie tuos, kuriuos taip vadina?

— Kai aš mokiausi pas vyriausiąjį miesto batsiuvį, apie juos buvo daug kalbama.

— Štai kaip! Vadinasi, žmonės apie juos žino?

— Taip, bet iš visų pokalbių, kuriuos girdėjau, tik šį vertėjo išgirsti ir įsiminti. Vienas vargšas darbininkas, mūsų draugas, taip smarkiai susižeidė ranką, kad jam norėjo ją nupjauti. Jis buvo vienintelis didelės šeimos maitintojas ir iki to atsitikimo padėjo jai su dideliu ryžtu ir meile. Vieną kartą jis užėjo aplankyti mūsų su aprišta ranka ir, žiūrėdamas, kaip dirbame, liūdnai pasakė: „Kokie jūs laimingi, turite sveikas rankas! O man jau, matyt, reikės gultis į ligoninę. Ir sena motina turės elgetauti, kad mano maži broliai ir seserys nenumirtų iš bado". Tada buvo nuspręsta sumesti jam piniągų, bet mes visi buvome tokie vargšai, ir aš pats, turtingų tėvų sūnus, teturėjau tik skatikus, jog surinkom per mažai, idant iš tikrųjų galėtume padėti draugui. Iškratę kišenes, visi ėmė galvoti, kaip ištraukti Francą iš bėdos. Bet niekas nieko nesugalvojo — juk Francas jau beldėsi į visas duris ir visur jį pavijo. Buvo kalbama, kad karalius labai turtingas, kad tėvas jam palikęs daug aukso. Bet buvo kalbama ir tai, kad jis leidžia pinigus kareiviams aprengti, o kadangi tuo metu vyko karas, visi bijojo vargo, paprasta liaudis skurdo ir geri žmonės negalėjo pagelbėti Francui tiek, kiek reikėjo. Na, o blogi žmonės niekad neduoda kitam nė skatiko. Ir staiga vienas vyrukas iš mūsų dirbtuvės sako Francui: „Jau aš tai tavo vietoje žinočiau, ką daryti! Bet tau, ko gero, neužteks drąsos".— „Drąsos man užteks,— atsakė Francas.— Ką gi reikia daryti?" — „Reikia kreiptis į Nematomuosius". Francas, matyt, suprato, apie ką kalbama, nes be ūpo palingavo galva ir nieko neatsakė. Kai kurie jaunuoliai, aš irgi, nežinojome, ką tai reiškia, ir paprašėme paaiškinti. Mums atsakė iš visų pusių: „Kaip, jūs nieko nežinote apie Nematomuosius? Na, jūs tiesiog vaikai! Nematomieji — tai žmonės, kurių niekas nemato, bet kurie nuolat veikia. Jie daro daug gero ir daug blogo. Niekas nežino, kur jie gyvena, bet jų yra visur, visose keturiose pasaulio šalyse. Daugelį keliautojų jie nuždo, o daugelį kitų išgelbsti nuo plėšikų — priklauso nuo to, ką jie laiko vertais bausmės, o ką — apgynimo. Jie — visokių sukilimų kurstytojai, jie gali lankytis bet kurio valdovo rūmuose, tvarko visus reikalus, sprendžia karo ir taikos klausimus, išperka belaisvius, palengvina nelaimingųjų dalią, baudžia niekšus, priverčia karalius drebėti savo sostuose, žodžiu — nuo jų priklauso visos šio pasaulio laimės ir nelaimės. Galbūt jie daro daug klaidų, bet, sako, jų ketinimai visuomet geri. O, beje, kas

žino — gal tai, kas šiandien laikoma nelaime, rytoj pasirodys laimė?"

— Mes klausėmės viso to nustebę ir susižavėję,— tęsė Gotlybas.— Pamažu aš sužinojau gana daug ir dabar galiu jums pasakyti, ką mano apie Nematomuosius darbo žmonės ir nemokyta paprasta liaudis. Vieni kalba, kad tai blogi žmonės, kad jie parsidavė velniui, už ką tas ir suteikė jiems savo galybę, mokėjimą sužinoti paslaptis, sugundyti žmones turtais ir garbe, gabumą atspėti ateitį, galią padaryti auksą, gydyti ligonius, grąžinti jaunystę seniems, atgaivinti numirėlius, ištraukti gyvuosius iš mirties glėbio,— juk tai jie atrado filosofinį akmenį ir gyvybės eliksyrą. Kiti, priešingai, įsitikinę, jog Nematomieji — dievobaimingi ir geri žmonės, kurie sujungė savo turtus, idant padėtų nelaimingiesiems, susitarė keršyti už neteisybes ir atlyginti už dorybingumą. Mūsų dirbtuvėje užsimezgė pokalbis, ir kiekvienas pasakė savo nuomonę. „Tai senas tamplierių ordinas",— pareiškė vienas. „Dabar juos vadina frankmasonais",— paprieštaravo kitas. „Tai Cincendorfo henhuteriai, kitaip — Moravijos broliai, buvę Sąjungos broliai, buvę Taboro kalno našlaičiai,— kalbėjo trečiasis.— Žodžiu, tai senoji Čekija, kuri vis dar nepalūžo ir slapta kelia grėsmę visoms Europos valstybėms, nes nori jas visas paversti respublikom."

O kai kas tikino, jog tie Nematomieji — tiesiog saujelė burtininkų, kurie yra Paracelso, Bėmės, Svedenborgo, o dabar ir *Srepfero — kavinės šeimininko* (keistas sugretinimas!) mokiniai ir pasekėjai ir kad šie žmonės, pasitelkę į pagalbą visokias pragariškas priemones, nori užgrobti pasaulį ir nuversti monarchijas. Daugelis vieningai manė, kad tai *femgerichto,* kuris niekada nebuvo paleistas Vokietijoje, nariai, ir dabar, daug amžių darbavęsi slaptai, pradeda išdidžiai kelti galvą ir demonstruoti savo geležinę ranką, ugninį kalaviją ir tvirtą kaip deimantas teisingumą.

Francas vis nesiryžo kreiptis į juos. Juk jeigu priimsi jų geradarybes, sakė jis, tai jau visą gyvenimą, ir žemišką, ir pomirtinį, būsi įsipareigojęs jiems, rizikuodamas amžinąja palaima ir stumdamas į pavojų artimuosius. Vis dėlto vargas pasirodė stipresnis už būgštavimus. Vienas iš mūsų draugų, tas pats, kuris davė jam tą patarimą ir kuris, kaip visi manė, buvo Nematomųjų draugijos narys, nors ir neigė tai, slapta pamokė Francą, kaip duoti „nelaimės signalą". Mes taip ir nesužinojome, koks tai signalas. Vieni sako, esą Francas krauju parašė ant savo durų kažkokį kabalistinį ženklą. Kiti — kad vidurnaktį atėjo į keturių kelių kryžkelę ir ten, ant kalnelio, kryžiaus papėdėje, pamatė juodą raitelį. O kai kurie kalbėjo, kad jis tiesiog parašė laišką ir įmetė jį į seno gluosnio drevę prie kapinių vartų. Tikrai težinoma viena — jam buvo pagelbėta, jo šeima sulaukė, kol jis pasveiks, neprašydama išmaldos, jis galėjo kreiptis į gerą chi-

rurgą, kuris išgydė jam ranką. Apie Nematomuosius jis niekad neprasitaria nė žodžio, nebent meldžiasi už juos visą savo gyvenimą. Štai taip, mano sesuo, aš pirmą kartą sužinojau, kad esama šių keistų ir gailestingų žmonių.

— Bet tu juk labiau apsišvietęs negu tavo draugai iš dirbtuvės,— tariau aš Gotlybui,— sakyk, ką tu pats manai apie Nematomuosius. Kas jie tokie? Sektantai, šarlatanai ar sąmokslininkai?

Bet Gotlybą, kuris iki tol kalbėjo labai protingai, staiga apėmė jam būdingas išsiblaškymas, jis susipainiojo, ir man pavyko ištraukti tik tai, kad šios būtybės iš tikrųjų nematomos, nepaliečiamos ir, kaip Dievas bei angelai, gali bendrauti su žmonėmis tik kuo nors pasivertusios.

— Artėja pasaulio pabaiga,— pasakė Gotlybas,— tai akivaizdu. Pasirodė aiškūs ženklai. Gimė antikristas. Kai kas tvirtina, jog jis yra Prūsijoje ir jo vardas Volteras. Bet aš nepažįstu to Voltero ir, galimas daiktas, tai ne jis. Juo labiau kad jo vardas prasideda raide V, o ne W. O juk vardas, kurį turės antikristas, būdamas tarp žmonių, prasidės raide W ir bus vokiškas [1]. Kol prasidės didieji stebuklai, įvyksiantys mūsų šimtmetyje, Dievas niekur nesikiš atvirai. Dievas, kuris yra „amžinas tylėjimas" [2], leidžia gimti tarp mūsų aukštesnės rūšies būtybėms, slaptoms jėgoms, tarnaujančioms ir gėriui, ir blogiui, tai angelai bei demonai. Demonai skirti išmėginti teisuoliams, angelai — tam, kad padėtų jų triumfui. Didžioji šių dviejų pradų kova jau įsiplieskė. Pykčio karalius, paklydimų ir nemokšiškumo tėvas ginasi, bet veltui. Arkangelai įtempė mokslo ir tiesos lanką. Jų strėlės pramušė Šėtono šarvus. Šėtonas dar priešinasi, riaumoja, bet greitai jis išsižadės melo, neteks visų savo nuodų ir pajus, kad vietoj nešvaraus roplio kraujo jo gyslose srovena atleidimo rasa. Štai aiškus ir teisingas paaiškinimas viso to nepaaiškinamo ir baisaus, kas vyksta pasaulyje. Blogis ir gėris susirėmė aukščiausiose sferose, kurių nepasiekia žmogaus pastangos. Pergalė ir pralaimėjimas sklando virš mūsų, ir niekas negali pakeisti kovos baigties. Prūsijos Frydrichas priskiria savo armijos galybei tuos laimėjimus, kuriuos jam dovanoja likimas, ketindamas arba sutriuškinti jį, arba iškelti dar aukščiau, priklausomai nuo savo slaptų tikslų. Taip, žmonės liovėsi suprasti, kas darosi žemėje. Jie mato, kad netikėjimas kovoja tikėjimo ginklais, ir priešingai. Jie kenčia priespaudą, skurdą ir visokias nelaimes, kylančias iš nesantaikos, bet jų maldos neišklausomos, senosios religijos stebuklai neateina jiems į pagalbą. Tarp jų jau nėra jokios santarvės, ir jie pykstasi, patys nežinodami dėl ko. Kaip akli jie artėja prie bedugnės. Tai Nematomieji stumia juos tenai, tačiau niekas nežino, kas yra jų nuostabių darbų įkvėpėjas — Dievas ar velnias.

[1] Galbūt tai Vaishauptas (Weishaupt). Gimė 1748 metais. *(Aut. past.)*
[2] Jakobo Bėmės pasakymas. *(Aut. past.)*

Juk krikščioniškosios eros pradžioje daugelis manė, kad magas Simonas toks pat visagalis, toks pat šventas kaip Kristus. O aš tau sakau, kad visi stebuklai kyla iš Dievo, jeigu Šėtonas negali jų daryti be Dievo sutikimo, ir kad kai kurie iš šitų Nematomųjų darbuojasi tiesiogiai Šventosios Dvasios įsakymu, o kiti gauna savo galybę per debesį ir neišvengiamai daro gera, nors ir mano darą bloga.

— Na, tai labai migloti paaiškinimai, mielas Gotlybai! Kieno gi jie — Jakobo Bėmės ar tavo?

— Gal jo, o gal ir mano, jei tik jie nepakuždėti man jo įkvėpimo.

— Tegul bus taip, Gotlybai! Bet aš nedaug tepasistūmėjau į priekį. Juk aš nesuprantu, kas yra tie Nematomieji man — gerieji ar blogieji angelai.

Gegužės 12-tą stebuklai tikrai prasidėjo, ir mano likimas — Nematomųjų rankose. Pasakysiu kaip Gotlybas: „Iš ko jie — iš Dievo ar iš velnio?" Šiandien Gotlybą pasišaukė sargybinis, saugojęs esplanadą ir stovėjęs ant mažo bastiono jos gale. Gotlybo nuomone, tas sargybinis — vienas iš Nematomųjų, t. y. dvasia. Įrodymas — Gotlybas, kuris pažįsta visus sargybinius ir dažnai su jais kalbasi, kai tie juokais užsisakinėja batus, niekada anksčiau jo nematė. Be to, jam pasirodė, kad tas sargybinis didesnio negu paprastas žmogus ūgio ir žvelgė į jį su kažkokia keista išraiška. „Gotlybai,— sušnibždėjo jis,— Porporina turi būti išlaisvinta po trijų dienų. Tai priklauso nuo tavęs — iš po savo motinos pagalvės tu gali paimti jos kameros raktus, paskui per virtuvę atvesti ją čia, ant esplanados krašto. Visa kita padarysiu aš. Įspėk ją, kad būtų pasirengusi, ir atmink — jeigu tau pritrūks atsargumo ar uolumo, visi mes — ji, tu ir aš — žūsim".

Štai kokie mano reikalai. Tiesiog susirgau iš susijaudinimo. Visą šią naktį degiau kaip nuo karštligės. Visą naktį girdėjau fantastinio smuiko garsus. Bėgti! Palikti šį niūrų kalėjimą, o svarbiausia — atsikratyti baimės, kurią man kelia Mejeris! Ach, jeigu reiktų surizikuoti tik savo gyvybe, aš pasirengusi! Bet kaip mano pabėgimas atsilieps Gotlybui, tam sargybiniui, kurio nepažįstu ir kurio atsidavimas toks nesavanaudiškas, pagaliau ir visiems tiems nežinomiems bendrininkams, kurie pasirengę užsitraukti sau dar vieną bėdą. Aš svyruoju, aš drebu, aš negaliu pasiryžti. Rašau jums, tačiau dar neketinu ruoštis bėgti. Ne, nebėgsiu, kol nebūsiu rami dėl savo draugų ir globėjų likimo. Vargšas Gotlybas pasiryžęs viskam! Kai klausiu, ar nebijo, jis atsako, kad dėl manęs su džiaugsmu iškęstų bet kokias kančias. O kai priduriu, kad galbūt jis ilgėsis manęs, atsako, jog tai jau jo reikalas, jo ketinimai man neturi rūpėti. Be to, jam atrodo, jog visa tai įsakymas iš aukščiau, ir jis be dvejonių paklūsta jį vairuojančiai jėgai. Vis dėlto aš atidžiai iš naujo skaitau Nematomųjų laišką, gautą prieš keletą dienų, ir būgštauju, kad to sargybinio pranešimas nepasi-

rodytų esąs spąstai, kurių privalau saugotis. Prieš akis dar dvi paros. Jeigu Mejeris vėl pasirodys, aš ryšiuos viskam. Jeigu, kaip ir iki šiol, jis neprimins apie save, o aš tegalėsiu pasitikėti tik nepažįstamojo žodžiais, liksiu kalėjime.

13-ta. O, aš pavedu save likimui, Apvaizdai, siunčiančiai netikėtą pagalbą! Aš išeinu, aš pasirengusi atsiremti į galingą ranką, kuri siūlo savo globą!.. Šiandien rytą, įsidrąsinusi išeiti į esplanadą, kad gaučiau iš savo gynėjų *dvasių* kokią nors naują žinią, aš pažvelgiau į bastioną, kur paprastai stovi sargybinis. Jų ten buvo du — vienas stūksojo su šautuvu rankose, kitas žingsniavo pirmyn ir atgal lyg kažko ieškodamas. Aukštas antrojo sargybinio ūgis atkreipė mano dėmesį, jo figūra pasirodė pažįstama. Bet galėjau žiūrėti į jį tik vogčiomis, o apsisukdama kiekvieną kartą turėdavau atgręžti jam nugarą. Pagaliau vieną akimirką, kai ėjau link jo, jis irgi tartum atsitiktinai pasuko į mūsų pusę, ir nors stovėjo daug aukščiau negu mes, tučtuojau jį pažinau. Aš vos ne riktelėjau. Tai buvo čekas Karlas, dezertyras, kurį andai ištraukiau iš Mejerio nagų Bohemijos Miške, Karlas, kurį vėliau susitikau Rosvalde, Moravijoje, pas grafą Godicą, kur jis, mano perkalbėtas, atsisakė savo žiauraus keršto... Tas žmogus atsidavęs man visu kūnu ir siela, ir jo nuožmi fizionomija su priplota nosim, ruda barzda ir fajansinėm akim pasirodė man šiandien nuostabi lyg šviesus arkangelo Gabrieliaus veidas.

— Tai jis! — sušnibždėjo Gotlybas.— Nematomųjų pasiuntinys ir, esu tikras, pats Nematomasis. Šiaip ar taip, galėtų juo tapti panorėjęs. Tai ir yra jūsų išlaisvintojas — jis išves jus iš čia rytoj naktį.

Mano širdis taip daužėsi, kad vos laikiausi ant kojų. Džiaugsmo ašaros pasruvo iš akių. Kad paslėpčiau susijaudinimą nuo pirmojo sargybinio, paėjau toliau ir prisiartinau prie parapeto, apsimesdama, kad gėriuosi žole griovyje. Tuo tarpu Karlas ir Gotlybas beveik nesislėpdami kažką pasakė vienas kitam, bet aš neišgirdau. Greitai Gotlybas sugrįžo ir sušnibždėjo:

— Jis nusileis čia. Jis užeis pas mus į virtuvę ir paprašys butelio vyno. Apsimeskite nematanti jo. Tėvo nėra namie. Kai motina nusileis į rūsį paimti vyno, įeikite į virtuvę, lyg ketindama grįžti į kamerą, ir jūs galėsite truputį pasikalbėti su juo.

Ir tikrai, kai Karlas kažką pasakė poniai Švarc, kuri mielai vaišindavo tvirtovės veteranus, gaudama iš to pelno, Gotlybas pasirodė ant slenksčio. Supratau, jog tai ženklas man. Tada aš įėjau ir likome dviese su Karlu. Gotlybas nusekė paskui motiną į rūsį. Vargšas berniukas. Matyt, draugiškumas staiga įkvėpė jam gudrumo ir ryžto, kurių taip reikia kasdieniniame gyvenime. Jis tyčia išmetė iš rankų žvakę, visur kliuvo, išvedė iš kantrybės motiną ir sugaišino ją gana ilgą laiką, kad aš galėčiau apie viską susitarti su savo išgelbėtoju.

— Na štai, sinjora,— pasakė Karlas,— pagaliau vėl jus matau!

Verbuotojai dar kartą sugavo mane, matyt, taip jau skirta. Bet karalius pažino mane ir pasigailėjo — tikriausiai dėl jūsų. Paskui jis leido man eiti kur noriu ir net pažadėjo pinigų, nors, tiesa, nedavė. Aš grįžau į tėvynę ir staiga išgirdau, kad jūs čia. Tada susiradau vieną įžymų burtininką, kad sužinočiau, kaip jums padėti. Burtininkas pasiuntė mane pas princą Henriką, o princas Henrikas — į Špandau. Čia mus supa galingi žmonės, aš jų nepažįstu, bet jie daro viską, kad jus išlaisvintų. Jie nesigaili nei pinigų, nei pastangų, patikėkite! Dabar viskas paruošta. Rytoj vakare vartai patys atsivers prieš jus. Visi, kurie galėtų užstoti kelią, papirkti. Tik Švarcai nedalyvauja šiame sąmoksle, bet rytoj jie miegos kiečiau negu paprastai, o kai prabus, jūs būsite jau toli. Mes pasiimsim ir Gotlybą — jis nenori likti čia be jūsų. Aš irgi sprunku drauge, nėra jokio pavojaus, viskas numatyta. Būkite pasiruošusi, sinjora, o dabar eikite atgal į esplanadą, kad senė neužtiktų jūsų čia.

Savo dėkingumą Karlui išreiškiau tik ašaromis ir kuo greičiau išbėgau, kad jų nepamatytų smalsios ponios Švarc akys.

O, mano bičiuliai! Vadinasi, aš vėl pamatysiu jus! Prispausiu prie krūtinės! Dar kartą išsigelbėsiu nuo siaubingojo Mejerio! Vėl regėsiu dangaus platybę, žalius laukus, Veneciją, Italiją! Vėl dainuosiu, aplink bus draugiški veidai. O, šitas kalėjimas užgrūdino mane ir pažadino mano širdį, užgesusią nuo šalto abejingumo. Kaip aš dabar gyvensiu, kaip mylėsiu, kokia dievobaiminga, kokia gera būsiu!

Ir vis dėlto — keista ta žmogaus širdis! — aš jaučiu baimę ir net liūdesį pagalvojusi, kad greitai paliksiu šią kamarėlę, kur praleidau tris mėnesius, nesiliaudama ugdyti savo stiprybės ir nuolankumo likimui, tą tvirtovės pylimą, ant kurio tiek daug galvojau ir svajojau, tas senas sienas, tokias aukštas ir šaltas mėnulio šviesoje! O gilusis griovys su blausiu vandeniu, kuriame taip gražiai atsispindėjo žaluma, ir daugybė liūdnų gėlių, nubarstančių pavasarį jo krantus! O svarbiausia — mano liepsnelė. Gotlybas tikina, kad ji išskris su mumis, bet juk tokiu vėlyvu laiku ji miegos gebenės lapuose ir nepastebės mūsų išėjimo. Mielas padarėli, dovanok paguodą tai, kuri pakeis mane šioje kameroje. Tegul ji taip pat saugo ir rūpinasi tavimi, kaip tai dariau aš!

Pamėginsiu užmigti, kad rytoj būčiau stipri ir rami. Užklijuoju šiuos užrašus, idant išsineščiau su savim. Gotlybas padėjo man gauti popieriaus, pieštukų ir žvakelių atsargą, kurią noriu palikti savo slėptuvėje. Tegul šios neįkainojamos brangenybės nudžiugins kokią nors kitą kalinę."

Čia baigiasi Konsuelos dienoraštis. Tęsime toliau šią tikrovišką jos nuotykių istoriją.

Būtina pranešti skaitytojui, kad Karlas ne veltui gyrėsi gaunąs pagalbą ir nurodymus iš kažkokių galingų asmenų. Tie nematomi riteriai, darantys žygius išgelbėti mūsų heroję, dalino auksą pil-

nomis rieškučiomis. Daugelis sargų, kokių dešimt senų kareivių ir netgi vienas karininkas buvo papirkti ir žadėjo tylėti, nieko nematyti, o paskelbus pavojų, persekioti bėglius tik dėl akių. Pabėgimo vakarą Karlas vakarieniavo pas Švarcus ir, apsimetęs girtas, pasiūlė jiems išgerti kartu. Kaip ir daugelis moterų, užsiimančių virimo menu, motušė Švarc mėgo sudrėkinti gerklę. Jos vyras irgi nesibjaurėjo degtine iš savo rūsio, jei mokėjo ne jis. Kažkokie miego milteliai, slapta įberti Karlo į butelį, sustiprino gėrimo poveikį. Švarcų pora vos prisikasė iki lovos ir užknarkė taip garsiai, kad Gotlybas, priėjęs pasiimti raktų, kaip visada tai priskyrė aukštesniajai jėgai ir nusprendė, kad tėvai užkerėti. Karlas grįžo į bastioną ir užėmė savo postą. Konsuela be kliūčių atėjo iki tos vietos su Gotlybu ir drąsiai pastatė pėdą ant virvelinių kopėčių, kurias jiems nuleido dezertyras. Tačiau vargšas Gotlybas, atkakliai troškęs bėgti drauge, kad ir kaip atkalbinėjamas, dabar pasirodė esąs rimta kliūtis. Tas pats Gotlybas, kuris, apimtas mėnulio ligos priepuolių, lakstė stogais kaip katė, šiaip jau nežengdavo ir trijų žingsnių nesuklupęs, net jei kelias būdavo kuo lygiausias. Įsitikinęs, jog eina paskui dangaus pasiuntinį, Gotlybas nejautė nė menkiausios baimės, ir jei Karlas būtų įsakęs, jis be svyravimų būtų šokęs į bedugnę. Bet ta patikli drąsa tik darė jo nevikrius judesius dar pavojingesnius. Keberiodamasis kopėtėlėmis, jis statė kojas kaip pakliuvo, neapsižiūrėdamas, neapskaičiuodamas. Konsuela kokį dvidešimt kartų krūptelėjo, kol jis pagaliau užlipo į bastioną, o iš ten visas trejetas bėglių pasuko koridoriais, kuriuos saugojo žmonės, dalyvaujantys sąmoksle. Jie be kliūčių skubėjo pirmyn, kai staiga priešais išdygo placmajoras Nanteilis, kitaip sakant — buvęs verbuotojas Mejeris. Konsuela pamanė, kad viskas baigta, bet Karlas sutrukdė jai leistis į kojas, paaiškinęs: „Nebijokite, sinjora, ponas placmajoras eina su mumis išvien".

— Sustokite,— skubiai pasakė jiems Nantelis.— Atsitiko nemalonumas. Placmajorui Vėberiui šovė į galvą ateiti vakarieniauti į mūsų pastato dalį su vienu senu puskvailiu karininku. Jie sėdi patalpoje, per kurią jums reikės pereiti. Turim sugalvoti, kaip juos iš ten iškrapštyti. Karlai, greičiau grįžkite į savo postą — sargybinio gali pasigesti. Aš ateisiu jūsų, kai bus galima. Ponia Porporina pasislėps mano kambaryje. Gotlybą pasiimsiu su savim ir pasakysiu, kad jam užėjo mėnulio ligos priepuolis. Abu mano kvailiai lėks pasižiūrėti jo, patalpa liks tuščia, ir aš paimsiu raktą, kad jie ten negalėtų grįžti.

Gotlybas, nežinojęs esąs lunatikas, išvertė akis, bet Karlas parodė jam ženklą ir vargšas tučtuojau pakluso. Konsuela mirtinai nenorėjo eiti į Mejerio kambarį.

— Kodėl jūs bijotės šio žmogaus? — tyliai paklausė Karlas.— Jam pažadėta per didelė suma, kad galėtų mus išduoti. Jo patarimas teisingas: grįžtu į bastioną. Skubotumas gali mus pražudyti.

„Per didelis šaltakraujiškumas ir atsargumas taip pat gali mus pražudyti",— pamanė Konsuela. Vis dėlto ji nusileido, nes turėjo su savim ginklą. Eidama per Švarcų virtuvę, ji spėjo pasigriebti nedidelį peilį, ir tai truputį guodė ją. Pinigus ir popierius ji dar anksčiau atidavė Karlui, o sau pasiliko tik kryželį, kuris jai buvo kaip talismanas.

Kad būtų saugiau, Mejeris užrakino ją savo kambaryje ir nuėjo drauge su Gotlybu. Po kokių dešimties minučių, kurios Konsuelai virto amžinybe, Nanteilis grįžo, ir ji su siaubu pastebėjo, kad jis užrakino duris iš vidaus, o raktą įsikišo kišenėn.

— Sinjora,— pasakė jis itališkai,— jums teks apsišarvuoti kantrybe dar pusei valandos. Tie niekšai girti ir pakils nuo stalo ne anksčiau kaip pirmą valandą nakties. Tada juos išvarys sargas, kuris budi šioje pastato pusėje.

— O ką jūs padarėte su Gotlybu, pone?

— Jūsų draugui Gotlybui negresia joks pavojus. Jis pasislėpė už žabų krūvos ir puikiai ten išsimiegos. Ko gero, tai padės jam žvaliau žingsniuoti paskui jus.

— O Karlą jūs įspėsite?

— Jeigu nenuspręsiu jo pakarti,— atsakė placmajoras su kažkokia velniška pašaipa.— Man jis čia nereikalingas. Na ką, ar jūs manim patenkinta, sinjora?

— Dabar aš negaliu parodyti jums savo dėkingumo,— šaltai atsakė Konsuela, tuščiai stengdamasi paslėpti panieką,— bet tikiuosi, kad gana greitai su jumis atsiskaitysiu.

— Velniai griebtų, bet jūs galite atsiskaityti tučtuojau (Konsuela, apimta siaubo, atšlijo)... jeigu parodysite nors trupinėlį simpatijos,— pridūrė Mejeris su nevykusiu ir negrabiu meilumu.— Jeigu nebūčiau toks karštas muzikos mėgėjas, o jūs — tokia gražuolė, nė už ką nebūčiau nusižengęs pareigai ir padėjęs jums. Nejaugi manote, jog darau tai dėl pinigų. Tfu! Aš pakankamai turtingas, kad apsieičiau be jūsų draugų, o princas Henrikas nepakankamai galingas, kad išgelbėtų mane nuo kilpos ar kalėjimo iki gyvos galvos, jeigu išaiškės, jog dalyvavau jūsų pabėgime. Vienaip ar kitaip, dėl blogos tarnybos užsitrauksiu nemalonę, pervedimą į kitą tvirtovę, ne tokią patogią, toliau nuo sostinės... Visa tai reikalauja nedidelės paguodos. Užteks! Liaukitės vaidinusi išdiduolę. Juk žinote, kad esu įsimylėjęs jus. Mano švelni širdis! Bet tai nereiškia, jog galima piktnaudžiauti mano silpnybe. Jūs ne vienuolė, ne šventeiva, velniai griebtų! Jūs žavinga aktorė, ir galiu kirsti lažybų — darant karjerą jums pasitaikydavo dovanoti šiek tiek švelnumo kai kurių teatrų direktoriams. Taip, velniai griebtų! Jeigu jūs dainavote Marijai Teresei, vadinasi, neišvengėte kunigaikščio fon Kaunico buduaro. Dabar esate ne tokioj prabangioje patalpoje, bet jūsų laisvė — mano rankose, o laisvė — brangesnė dovana negu imperatorės malonė.

— Tai grasinimas? — paklausė Konsuela, pablyškusi iš pasipiktinimo ir pasibjaurėjimo.

— Ne, prašymas, žavingoji sinjora.

— Bet, tikiuosi, ne sąlyga?

— Jokiu būdu. Ką jūs! Tai būtų nekilnu! — atsakė Mejeris su įžūlia ironija, eidamas prie Konsuelos ir tiesdamas rankas.

Konsuela iš siaubo atšoko į tolimą kampą. Mejeris nusivijo iš paskos. Ji suprato, kad pražus, jei dėl garbės nepaaukos humaniškumo, ir staiga, apimta pašėlusio ispanės išdidumo, sutiko Mejerio glėbį, smeigdama peilį jam į krūtinę. Mejeris buvo labai riebus, ir sužeidimas nekėlė pavojaus, bet, pamatęs tekantį savo kraują, jis pamanė, jog miršta. Būdamas toks pat bailus kaip ir ištvirkęs, jis vos nenualpo ir griuvo pilvu ant lovos murmėdamas: „Mane papjovė! Aš žuvęs!" Konsuela pamanė, kad užmušė jį ir vos neprarado sąmonės. Po kelių sekundžių tylaus siaubo, ji vis dėlto pasiryžo prisiartinti prie Mejerio ir, matydama, kad jis nejuda, išdrįso paimti iškritusį raktą. Kai tik kambario raktas atsidūrė jos rankose, Konsuela atgavo jėgas, nedvejodama išėjo iš kambario ir puolė bėgti koridoriais. Visos durys buvo atrakintos, ir Konsuela nusileido kažkokiais laiptais, nežinodama, kur jie veda. Bet kai staiga pasigirdo aliarmo signalas, paskui būgnų tratėjimas ir patrankų dundesys,— visa, kas ją taip smarkiai išgąsdino aną naktį,— jai pakirto kojas. Atsiklaupusi ant apatinių laiptelių ir sukryžiavusi rankas ji ėmė melstis už vargšą Gotlybą ir už kilnųjį Karlą. Išskirta su jais, pasmerkusi juos mirtinai grėsmei, ji jau nebeturėjo nei jėgų, nei noro gelbėtis pati. Netikėtai sudundėjo skubūs žingsniai, ryški fakelo šviesa blykstelėjo prieš jos nustebusias akis, ir ji jau negalėjo suprasti kas tai — tikrovė ar nesveikos vaizduotės kliedesys. Ji įsispraudė į kamputį ir galutinai prarado sąmonę.

XX

Atsigavusi Konsuela, dar nesuprasdama, kur ji, pajuto kažkokią nepaaiškinamą, su niekuo nepalyginamą palaimą. Ji gulėjo po atviru dangumi, bet visai nejautė nakties šalčio, nors ir regėjo spindinčias žvaigždes. Paskui ji patyrė ir kitą malonumą — greitą, bet sklandų judėjimą. Iš irklų, tolygiai panyrančių į vandenį, pliauškėjimo suprato esanti valtyje ir plaukianti tvenkiniu. Jauki šiluma liejosi per visą jos kūną, o snaudžiančių vandenų ramybė, tedrumsčiama tik daugybės vandens augalų lingavimo, skleidė kažkokį kerintį svaigulį, primenantį Venecijos lagūnas nuostabiomis pavasario naktimis. Pakėlusi galvą, Konsuela apsidairė ir pamatė du irkluotojus skirtinguose valties kraštuose. Žvilgsniu ji ieškojo tvirtovės ir išvydo ją, bet jau toli — niūrią akmeninę pabaisą tarp dangaus ir skaidraus vandens. Konsuela suprato, kad yra išgelbėta, bet tučtuojau prisiminė savo draugus ir nerimastingai pašaukė Karlą.

— Aš čia, sinjora. Tyliau, nė žodžio! — sušnibždėjo Karlas, sėdintis prie irklo. Konsuela nusprendė, kad antrasis irkluotojas

yra Gotlybas ir, neįstengdama pajudėti, vėl atmetė galvą. Kažkieno ranka užtraukė aukščiau šiltą ir minkštą apsiaustą, bet ji atsargiai nustūmė jį nuo veido, kad galėtų gėrėtis begaliniu žvaigždėm nusėtu dangumi, plytinčiu virš galvos.

Po truputį peikėdamasi iš stipraus nervų sukrėtimo, paralyžavusio fizines ir protines jėgas, Konsuela pamažu sutelkė savo mintis, ir siaubingas krauju pasruvusio Mejerio vaizdas iškilo priešais ją. Pajutusi, kad ją prilaiko kažkieno ranka ir kad jos galva ilsisi ant krūtinės trečiojo keleivio, kurio ji iki šiol nepastebėjo, tikriau, palaikė ryšuliu — taip jis buvo apsisiautęs, nematomas ir nejudrus,— ji vėl pamėgino atsikelti.

Didžiausias siaubas sukaustė ją pamanius, jog galbūt kaip tik niekšas Mejeris sėdi dabar greta jos,— juk Karlas taip lengvabūdiškai juo pasitikėjo. Tai, kad nepažįstamasis stengėsi paslėpti veidą, dar labiau sustiprino Konsuelos įtarimus. Ji prisiminė, kad ramiausiai snaudė prie jo krūtinės, ir beveik supyko ant likimo, leidusio šio žmogaus globojamai patirti keletą minučių išganingos ramybės ir neapsakomos palaimos.

Laimei, tą akimirką valtis priplaukė prie kranto, ir Konsuela paskubėjo atsistoti, mėgindama atsiremti į Karlo ranką ir iššokti ant žemės. Tačiau nuo stipraus valties stuktelėjimo ji susvyravo ir vėl nugriuvo į paslaptingojo žmogaus glėbį. Dabar jis atsistojo visu ūgiu, ir silpnoje žvaigždžių šviesoje ji įžvelgė juodą kaukę jam ant veido. Jis buvo visa galva aukštesnis už Mejerį ir net susisupęs į ilgą apsiaustą atrodė lieknas ir grakštus. Tai visiškai nuramino Konsuelą. Ji pasirėmė į ranką, kurią nepažįstamasis pasiūlė, ir ėjo šalia jo kokį penkiasdešimt žingsnių. Karlas ir kitas irkluotojas sekė iš paskos, vis taip pat ženklais skatindami ją elgtis be triukšmo. Vietovė buvo tyli ir tuščia, niekas daugiau nepriminė apie šurmuliuojančią tvirtovę. Už tankių krūmų stovėjo karieta, pakinkyta ketvertu arklių, ir nepažįstamasis atsisėdo į ją drauge su Konsuela. Karlas užlipo ant pasostės. Trečiasis palydovas nepastebimai dingo. Konsuela nejučia pakluso bežodžiam ir iškilmingam savo išlaisvintojų skubėjimui, ir greitai patogi karieta nuriedėjo per tamsą. Ratų čežėjimas ir galvotrūkčiais lekiančių arklių kanopų bildesys nenuteikia šnekučiuotis. Konsuela buvo labai sutrikusi ir net truputį išsigandusi, kad liko viena su nepažįstamuoju. Vis dėlto, matydama, jog dabar galima be baimės kalbėti, ji laikė savo pareiga išreikšti jam savo dėkingumą ir džiaugsmą. Atsakymo nepasigirdo. Iš pagarbos jis iš pat pradžių atsisėdo ne šalia, o priešais. Dabar jis be žodžių paspaudė jai ranką ir vėl pasitraukė į karietos kampelį. Konsuela, kuri tikėjosi užmegzti pokalbį, nedrįso dar ką nors ištarti. Ji baisiai norėjo sužinoti, kas toksai šis taurus ir ištikimas draugas, kuriam ji turi būti dėkinga už savo išgelbėjimą, bet jautė jam kažkokią instinktyvią, su baime sumišusią pagarbą ir mintyse apdovanojo savo keistąjį palydovą visomis romantiškomis dorybėmis, tinkančiomis šiam atvejui. Pagaliau jai atėjo į galvą, kad galbūt šis

žmogus tėra tik Nematomųjų valios vykdytojas, jų ištikimas tarnas, ir todėl bijo, kad, leisdamas sau kalbėtis su ja vienumoje, naktį, viršys savo teises.

Po dviejų valandų greito važiavimo karieta sustojo tamsiame miške, bet kitų arklių, kurie turėjo ten laukti, dar nebuvo. Nepažįstamasis nuėjo jų pasidairyti, o gal pasitraukė, norėdamas paslėpti savo nekantrumą ir susirūpinimą. Konsuela irgi išlipo iš ekipažo ir ėmė vaikščioti kitu smėlio takeliu drauge su Karlu, kuriam norėjo užduoti tūkstantį klausimų.

— Dėkui Dievui, sinjora, jūs gyva,— pasakė jai ištikimasis ginklanešys.

— O kaip tu jautiesi, mielasis Karlai?

— Geriau ir būti negali, nes jūs išgelbėta.

— O Gotlybas? Kas jam atsitiko?

— Manau, jis ramiai miega savo lovoje Špandau.

— O Dieve! Vadinasi, Gotlybas liko? Ir atkentės už mus visus?

— Nei už save, nei už mus. Kai prasidėjo aliarmas,— nežinau kas jį pakėlė,— aš nubėgau jūsų, nusprendęs, jog atėjo laikas veikti, kad ir kas atsitiktų. Pakeliui susitikau placmajorą Nanteilį — kitaip sakant, verbuotoją Mejerį. Jis buvo labai išblyškęs.

— Tai tu jį matei, Karlai? Jis buvo gyvas ir sveikas? Galėjo vaikščioti?

— O kodėl gi ne?

— Vadinas, jis nebuvo sužeistas.

— Ach, taip, buvo. Jis pasakė, kad truputį susižeidė, tamsoje užkliuvęs už šautuvų piramidės. Bet aš nekreipiau į tai dėmesio ir kuo greičiau paklausiau, kur jūs. Jis nieko nežinojo — buvo visai pametęs galvą. Net pamaniau, kad jis nori mus išduoti: juk aliarmo varpu, kurį girdėjau,— aš gerai pažįstu šį garsą,— galima skambinti tik iš jo kambario ir jis skirtas tik tai tvirtovės daliai. Bet, matyt, Nanteilis apsigalvojo — niekšas žinojo, kad jam bus gerai užmokėta už jūsų išlaisvinimą. Todėl jis padėjo ištrūkti man iš bėdos, visiems ką sutikome sakydamas, kad aliarmas kilo dėl lunatiko Gotlybo kaltės. Ir tikrai, tartum patvirtindamas jo žodžius, Gotlybas miegojo koridoriaus kampelyje, kur mes jį ir suradome. Toks keistas miegas dažnai užklumpa jį vidury dienos, kad ir kur jis tuo metu būtų — net ir ant esplanados parapeto. Šį kartą jo staigų miegą, matyt, sukėlė susijaudinimas, susijęs su pabėgimu. Tai atrodo kaip stebuklas, jei tiktai jis atsitiktinai negurkštelėjo gėrimo, kurį taip stropiai pylė savo brangiems gimdytojams. Žinau tik viena — placmajoras jį užrakino pirmoje pasitaikiusioje patalpoje, kad neimtų vaikštinėti tvirtovės stogais, ir aš pamaniau, jog bus geriausia jį ten palikti, kol negausiu naujų nurodymų. Jo niekuo nebus galima apkaltinti, o mano pabėgimas puikiai paaiškins ir jūsiškį. Švarcas irgi taip

kietai miegojo savo virtuvėje, kad negirdėjo aliarmo, ir niekam neatėjo į galvą patikrinti jūsų kamarėlę. Taigi tikras aliarmas kils tik rytoj. Nanteilis padėjo man visus nuraminti, ir aš apsimečiau einąs miegoti, o pats nubėgau ieškoti jūsų. Man pasisekė — jūs gulėjote per tris žingsnius nuo durų, kurios turėjo išvesti mus į laisvę. Visi sargai šioje pusėje buvo papirkti. Iš pradžių aš persigandau — jūs buvote visai kaip negyva. Bet nei gyvos, nei mirusios palikti jūsų ten nenorėjau. Be jokių kliūčių pernešiau jus į valtį, laukiančią prie griovio, ir čia... čia man atsitiko viena nemaloni istorija. Bet papasakosiu ją kitą kartą. Šiandien jums jau pakaks jaudinimosi, ir aš nebenoriu jūsų daugiau gąsdinti.

— Ne, ne, Karlai, aš turiu viską žinoti, ir man užteks jėgų viską išklausyti.

— O, aš pažįstu jus, sinjora! Jūs mane barsite. Jūs savaip žiūrite į gyvenimą. Aš gerai prisimenu Rosvaldą, kur jūs sulaikėt mane...

— Karlai, tu kankini mane. Papasakok viską, maldauju, įsakau tau.

— Na ką gi, sinjora, galų gale tai ne tokia jau didelė nelaimė. O jeigu čia ir esama nuodėmės, tai ji mano vieno. Kai mūsų valtis plaukė po žemais skliautais, aš stengiausi irtis kuo tyliau, nes toje vietoje aidas atkartoja kiekvieną garsą, ir staiga prie nedidelio pylimo, šalia kurio turėjome praplaukti, į valtį įšoka trys šaunuoliai ir griebia mane už sprando. Reikia pasakyti,— tęsė Karlas tylesniu balsu,— jog jums palikus paskutinį požeminį išėjimą, ponas, kuris važiuoja su jumis karietoje (tai vienas iš mūsiškių), buvo toks neatsargus, kad atidavė Nanteiliui dvi trečiąsias žadėtosios sumos. Nusprendęs, jog to kol kas pakanka, o likusius pinigus jis gaus išdavęs mus vadovybei, Nanteilis su dviem tokiais pat niekšais užsiglaudė pasaloje ant pylimo, ketindamas iš pradžių atsikratyti mūsų globėjo ir manęs. Tada niekas negalėtų papasakoti apie gautus iš mūsų pinigus. Štai kodėl tie šunsnukiai ir nusprendė mus užmušti. Tačiau jūsų palydovas, nors atrodo toks taikus, grūmėsi kaip liūtas. Prisiekiu, niekad to neužmiršiu. Dviem baisiais smūgiais jis atsikratė pirmojo niekšo — nubloškė į vandenį, o antrasis pabūgęs vėl užšoko ant užtvankos ir, atsistojęs tolėliau, žiūrėjo, kuo baigsis mano susirėmimas su placmajoru. Prisipažįstu, sinjora, aš nebuvau toks vikrus, kaip jo malonybė kilnusis riteris, kurio vardo nežinau. Grumtynės truko pusę minutės, ir tai neteikia man garbės, nes Nanteilis, kuris visuomet buvo stiprus kaip jautis, šį kartą atrodė kažkoks suglebęs ir silpnas. Gal jis tiesiog išsigando, o gal jam trukdė žaizda. Pagaliau pajutęs, jog jis visai neteko jėgų, truputį panardinau jį į vandenį. Čia jo malonybė pasakė man: „Neužmuškite jo. Tam nėra būtino reikalo". Bet aš juk gerai pažinojau Nanteilį, žinojau, kaip jis plaukioja, koks užsispyręs, žiaurus, viskam pasiry-

žęs,— kažkada spėjau pajusti jo kumščių jėgą ir turėjau su juo senų sąskaitų,— ir čia aš nesusilaikiau ir trenkiau jam į galvą... Sinjora, šis smūgis visiems laikams apsaugos jį nuo kitų smūgių ir neleis prieš ką nors pakelti rankos. Tesuteikia Viešpats jam sielos ramybę ir teatleidžia man! Jis nugrimzdo į dugną kaip akmuo ir daugiau nepasirodė. Nanteilio draugužis — ponas riteris jį irgi išmetė iš valties,— iš pradžių pasinėrė, paskui priplaukė prie pylimo krašto, o jo bendras, pats atsargiausias iš visos trijulės, stengėsi padėti jam užsiropšti ant viršaus. Tai nebuvo lengva. Pylimas čia toks siauras, kad jie vis nustumdavo vienas kitą ir greitai abu atsidūrė vandenyje. Kol jie kapanojosi ir barėsi, aš yriausi iš visų jėgų ir greitai mes priplaukėme tą vietą, kur mūsų antrasis irkluotojas, doras žvejys, buvo pažadėjęs laukti manęs ir padėti perplaukti tvenkinį. Kokia laimė, sinjora, kad išmokau jūreivio amato ramiuose Rosvaldo parko vandenyse! Tą dieną, kai jūsų akyse dalyvavau tokioje puikioje repeticijoje, aš nežinojau, jog ateis laikas, ir man teks dėl jūsų atlaikyti jūrų mūšį, ne tokį puikų, bet kur kas svarbesnį. Štai ką aš prisiminiau ten, valtyje, ir mane staiga suėmė kažkoks keistas juokas... labai bjaurus juokas! Juokiausi mintyse,— bent jau man atrodė, kad neišleidžiu nė garso,— bet mano dantys kaleno ir kažkieno geležinė ranka tarsi gniaužė gerklę, o nuo kaktos lašėjo šaltas prakaitas!.. Taip, dabar matau, kad žmogus — ne musė,— jį užmušti ne taip paprasta. O juk Nanteilis ne pirmasis — aš buvau kare... Taip, bet karas yra karas! O čia — naktį, neištarus jam nė žodžio... Tai priminė apgalvotą žmogžudystę, o juk aš turėjau jai teisę — gyniau savo gyvybę. Beje, tai galėjo būti ne pirmoji mano apgalvota žmogžudystė... Prisimenate, sinjora? Jeigu ne jūs... būčiau ją įvykdęs. Bet nežinau, ar būčiau paskui pasigailėjęs. Žinau viena — ten, valtyje, mano juokas buvo kažkoks negeras... Ir net dabar vis dar negaliu susilaikyti nesijuokęs... Labai jau keistai jis niro į dugną, visas tiesus lyg nendrė, sminganti į dumblą. O kai paviršiuje liko tik jo galva, subjaurota mano kumščio... O Dieve, koks jis buvo šlykštus! Man pasidarė baisu... Jis vis dar tebestovi akyse!

Būgštaudama, kad šis baisus sukrėtimas nepakenktų Karlui, Konsuela pasistengė įveikti savo pačios susijaudinimą, idant nuramintų jį ir išblaškytų tamsias mintis. Karlas buvo iš prigimties romus ir kantrus kaip tikras čekų baudžiauninkas. Kupinas tragiškų atsitiktinumų gyvenimas buvo ne jo jėgoms. Padaręs ką nors iš kerštо ar kitų piktų jausmų, jis paskui kankinosi atgailaudamas ir bijodamas Dievo. Blaškydama jo niūrias mintis, Konsuela galbūt ir pati norėjo kiek nusiraminti. Juk ji irgi šią naktį apsiginklavo, kad nužudytų. Ji irgi sužeidė žmogų ir praliejo kelis lašus jo nuodingo kraujo. Tyra ir pamaldi siela negali galvoti apie žmogžudystę, negali apsispręsti užmušti žmogaus, neapverkdama tų aplinkybių, kurios verčia ginti savo garbę su

durklu rankose. Konsuela buvo prislėgta, susikrimtusi. Ji jau nemanė turėjusi teisę pirkti laisvę pralieto kraujo kaina — net jei tas kraujas piktadario.

— Vargše Karlai,— pasakė ji.— Šiandien mes abu buvom budeliai. Tai siaubinga. Bet tegul tave paguodžia mintis, kad mes nenorėjome, nenumatėme to, kas atsitiko,— mes padarėme tai priversti aplinkybių. O dabar papasakok apie poną, kuris taip nesavanaudiškai padėjo man pabėgti. Tu visai jo nepažįsti?

— Ne, sinjora, šiandien vakare pamačiau jį pirmąsyk ir netgi nežinau jo vardo.

— Bet kurgi jis mus veža, Karlai?

— Nežinau, sinjora. Jis uždraudė man klausinėti ir netgi liepė perduoti jums, kad jeigu važiuojant pamėginsite iš jo sužinoti, kur mes esame ir kur važiuojame, jis bus priverstas palikti mus pusiaukelėje. Man aišku, kad jis linki mums gero, todėl nusprendžiau visiškai juo pasikliauti.

— O ar tu matei šio pono veidą?

— Probėgšmais, žibinto šviesoje. Tai atsitiko, kai jis nešė jus į valtį. Jis labai gražus, sinjora. Niekad nemačiau gražesnio už jį vyro. Tikras karalius.

— Nejaugi, Karlai? Jis dar jaunas?

— Kokių trisdešimt metų.

— Kokia kalba jis kalba?

— Pačia puikiausia čekų kalba — tikrąja krikščionių kalba. Jis ir pasakė man tik keletą žodžių; kaip būtų paglostę mano ausį gimtosios kalbos garsai, jei ne toks bjaurus momentas: „Neužmuškite jo — tam nėra būtinybės". Ach, jis klydo, tai buvo tikrai būtina,— ar ne, sinjora?

— O ką jis pasakė tau, kai padarei šį baisų darbą?

— Aš manau — teatleidžia man Dievas — kad jis nieko ir nepastebėjo. Jis metėsi į valtį, kur jūs gulėjote kaip negyva, ir matyt, būgštaudamas, kad jums ko neatsitiktų, užstojo jus savo kūnu. O kai mes atsidūrėme nepavojingoje vietoje, viduryje tvenkinio, jis pakėlė jus ir susupo į puikų apsiaustą, kurį, matyt, turėjo pasiėmęs specialiai jums; paskui jis visą laiką glaudė jus prie krūtinės tartum motina savo kūdikį. Taip, jis labai jus myli, sinjora! Negali būti, kad jūs jo nepažįstate.

— Galbūt ir pažįstu, bet man nė karto nepasisekė pamatyti jo veido, ir aš...

— Kaip keista, kad jis slepiasi nuo jūsų! Beje, niekas neturi atrodyti keista, ką daro šie žmonės.

— Kokie žmonės? Pasakyk man, Karlai.

— Na tie, kuriuos vadina *riteriais, juodosiomis kaukėmis, Nematomaisiais.* Apie juos aš žinau ne daugiau kaip jūs, sinjora, nors štai jau du mėnesiai, kai jie vedžioja mane už rankos ir žingsnis po žingsnio moko, ką turiu daryti, kad išgelbėčiau jus.

Tuo metu pasigirdo arklių žingsniai, slopinami minkštos žolės. Arklius perkinkė per porą minučių, foreiteris irgi buvo nau-

jas, netarnaujantis karaliui. Jis paskubom persimetė su nepažįstamuoju keliais žodžiais, ir šis, padavęs ranką Konsuelai, kartu su ja įlipo į karietą. Jis atsisėdo karietos gilumoje, toliau nuo savo globotinės, ir iškilminga nakties tyla buvo sutrikdyta tik antrą valandą, kai suskambo jo laikrodis. Iki aušros buvo dar toli, nors putpelės jau rypavo šilojuose, o iš toliau, iš kažkokios sodybos, aidėjo šunų lojimas. Buvo puiki naktis. Didieji Grįžulo Ratai plačiai išsiskleidė dangaus skliaute. Karietos bildėjimas užtrenkė melodingus gamtos garsus, keliautojai pasisuko nugaromis į dideles šiaurės žvaigždes, ir Konsuela suprato, kad jie traukia į pietus. Karlas, sėdintis ant pasostės, stengėsi nusikratyti Mejerio šmėkla, kuri vaidenosi jam visose miško kelių sankirtose, kryžių papėdėse ir po visomis aukštomis eglėmis, pasitaikančiomis pakeliui. Todėl jis nekreipė nė menkiausio dėmesio, į kurią pusę lydi jį laiminga ar nelaiminga žvaigždė.

XXI

Įsitikinusi, kad jos palydovas pasiryžęs neištarti jai nė žodžio, Konsuela nusprendė, jog visų geriausia paklusti keistam tylėjimo įžadui, kurio, matyt, jis laikėsi, sekdamas senovės klajojančių riterių pavyzdžiu. Idant atsikratytų niūrių vaizdų ir liūdnų apmąstymų, kuriuos sužadino Karlo pasakojimas, ji pamėgino nukreipti savo mintis į nežinomą ateitį, atsiveriančią prieš ją, ir pamažu pasinėrė į palaimingas svajones. Tik nedaugelis išrinktųjų apdovanoti mokėjimu valdyti savo minčių eigą, kai negali užsiimti niekuo kitu, tik savo apmąstymais. Konsuela ne kartą turėjo progos (ypač per tris vienatvės mėnesius, praleistus Špandau) lavinti šį savo sugebėjimą, kuris, beje, rečiau pasitaiko tarp šio pasaulio laimingųjų negu tarp tų, kurių gyvenimas pilnas darbo, persekiojimų ir pavojų. Nes, reikia pripažinti, esama kažkokios paslaptingos palaimos, kurią Apvaizda siunčia kenčiantiems — kitaip kai kurių iš jų dvasios giedrumas pasirodytų neįtikėtinas tiems, kurie patys nepatyrė skausmo.

Be to, aplinkybės, kuriose atsidūrė mūsų pabėgėlė, buvo tokios nepaprastos, kad tikrai galėjo teikti medžiagos statyti fantastiškiausioms oro pilims. Tas paslaptingumas, lyg debesis gaubiantis viską aplinkui, ta lemtis, lakinanti į kažkokį nepaprastą pasaulį, ta keista, panaši į tėvišką meilė, apsupanti stebuklais,— visa tai tikrai galėjo sukrėsti jauną vaizduotę, linkusią į poeziją. Konsuela prisiminė Šventojo Rašto žodžius, kuriems kalėjime ji sukūrė muziką.

„Aš pasiųsiu tau savo angelą, ir neš jis tave glėby, idant nesukluptų ant akmenų kojos tavo."

. . . . . .

„Aš klaidžioju tamsoje, tačiau nejaučiu baimės, nes su manimi Viešpats."

Nuo šiol tie žodžiai įgavo jai aiškesnę, netgi dievišką prasmę. Kai mes nustojame tikėti akivaizdžiu pasirodymu ir tiesioginiu Dievo apreiškimu, dangaus globa ir pagalba pasireiškia per panašių į mus žmonių draugystę ir atsidavimą. Kokia palaima pavesti savo likimą tiems, kurie mus myli, ir jausti, kad jie tarsi neša tave ant rankų! Ši laimė tokia didelė, jog greitai mus pagadintų, jeigu patys nesistengtume per daug ja nepiktnaudžiauti. Tai laimė kūdikio, kurio auksinių svajų netrikdo jokie gyvenimo rūpesčiai, kol jis dar glaudžiasi prie motinos krūtinės.

Visos šios mintys, užplūdusios Konsuelą, kai ji taip netikėtai atsikratė savo negandų, užliūliavo, pripildydamos kažkokio nekalto pasitenkinimo, ir galų gale ji užsnūdo, apimta dvasios ir kūno ramybės, kurioje susimaišė viskas ir kurią būtų galima pavadinti nebūtimi, tačiau nebūtimi, pilna džiaugsmo. Ji visai užmiršo savo tylųjį palydovą, kai staiga pabudusi pamatė, kad sėdi šalia jo ir jos galva ilsisi ant jo peties. Iš pradžių ji nė nemanė atsitraukti — ką tik sapnavo važiuojanti vežimėlyje su motina, ir prilaikanti ranka jai dingojosi esanti motinos ranka. Visai pabudusi ir supratusi savo klaidą, ji suglumo, bet nepažįstamojo ranka kaip stebuklinga grandinė buvo apsivijusi aplink ją. Konsuela atsargiai pabandė išsilaisvinti, tačiau nesėkmingai: matyt, nepažįstamasis irgi užmigo ir užmigdamas nesąmoningai apkabino savo globotinę, kai ji, marinama nuovargio ir karietos supimo, padėjo galvą jam ant krūtinės. Abi jo rankos buvo sunertos aplink Konsuelos liemenį, lyg prieš užmigdamas jis iš anksto būtų pasirūpinęs, kad ji negalėtų parvirsti. Bet miegas nė kiek nesusilpnino jo susipynusių pirštų ir, norėdama išsilaisvinti, Konsuela būtų turėjusi visiškai jį išbudinti. Ji nesiryžo to daryti. Konsuela tikėjosi, kad jis pats nejučia paleis ją ir ji galės atsisėsti į ankstesnę vietą bei apsimesti nepastebėjusi trikdančių savo palydovo veiksmų.

Tačiau, laukdama, kol nepažįstamasis užmigs kiečiau, Konsuela, nuraminta jo lygaus alsavimo ir nejudrumo, pati užsnūdo — patirti sukrėtimai pasirodė esą stipresni už jos jėgas. Kai ji pabudo, nepažįstamojo veidas buvo atsuktas į ją, jo kaukė atsirišo, skruostas lietė jos skruostą, jų kvėpavimas susimaišė. Staigiu judesiu ji pamėgino atsitraukti, net nepažvelgusi į jo veidą, ką padaryti, beje, būtų buvę lengva, nes aplink, ypač karietos gilumoje, dar viešpatavo tamsa. Nepažįstamasis priglaudė Konsuelą prie savęs ir jo krūtinės karštis stebuklingai uždegė ją, atimdamas jėgas ir norą priešintis. Švelnus ir liepsningas šio žmogaus apkabinimas neturėjo nieko kūniško, grubaus. Jo glamonė neišgąsdino ir neįžeidė dorovingo Konsuelos tyrumo; tarsi apžavėta kokių burtų, ji užmiršo savo santūrumą, mergišką šaltumą, kurie neapleisdavo jos net padūkėlio Andzoleto glėbyje, ir atsakė į dievinantį, karštą nepažįstamojo bučinį.

Šis paslaptingas žmogus buvo toks keistas ir nepaprastas, kad

nevalingas Konsuelos polėkis, rodės, nė kiek jo nenustebino, nepadrąsino, neapsvaigino. Jis vėl lėtai priglaudė ją prie krūtinės ir, nepaisant nepaprastos šio apkabinimo jėgos, Konsuela nepajuto skausmo, kurį jis būtų galėjęs suteikti tokiai gležnai būtybei. Ji nepatyrė nei baimės, nei gėdos, nors, bent minutėlei atgavus protą, šie jausmai būtų tokie natūralūs — ji niekad nebuvo taip užsimiršusi ir praradusi drovumo. Jokia pašalinė mintis nesutrikdė palaimingos stebuklingo akimirksnio rimties — abipusės meilės susiliejimo. Jinai mylėjo, mylėjo pirmą kartą gyvenime. Tai pašnibždėjo jai širdis, tikriau — balsas iš aukščiau. Ir jos jausmas buvo toks gilus, toks dieviškas, kad atrodė, jog niekas ir niekada nesudrums jo žavesio. Nepažįstamasis Konsuelai buvo kažkokia nežemiška būtybė, angelas, kurio meilė tik taurino ją. Pirštų galiukais jis švelniai lyg žiedlapiais palietė Konsuelos vokus, ir ji tučtuojau vėl užmigo lyg užburta. Jis gi budėjo ir atrodė visiškai ramus, tarsi būtų nepažeidžiamas, tarsi pagundos strėlės neturėtų galios pramušti jo šarvų. Jis budėjo, lydėdamas Konsuelą į nežinomus kraštus kaip arkangelas, nešantis po savo sparnais jauną serafimą, nusilpusį ir praradusį jėgas nuo susilietimo su spindinčia dievybe.

Auštanti diena ir ryto šaltis pagaliau išbudino Konsuelą iš tos keistos, beveik letarginės būsenos. Ji pamatė esanti karietoje viena ir klausė savęs, ar tik jai neprisisapnavo, kad pamilo. Ji pamėgino nuleisti vieną žaliuzę, bet visos jos pasirodė užrakintos iš išorės ir ji nežinojo, kaip jas atidaryti. Pro žaliuzių plyšius ji matė neaiškius bėgančio kelio kontūrus, tai baltus, tai žalius jo kraštus, bet visai negalėjo įžiūrėti vietovės, vadinasi, negalėjo suprasti, kur ją veža. Nepažįstamojo globa atrodė savivališka ir net despotiška. Tas buvo panašu į pagrobimą, ir jos širdyje smilktelėjo baimė ir nerimas.

Išnykus nepažįstamajam, vargšė nusidėjėlė patyrė galų gale visas gėdos kančias ir didžiausią apstulbimą. Ko gero, nedaugelis „operos mergužėlių" (taip vadino tuomet dainininkes ir šokėjas) būtų ėmusios kankintis dėl bučinio, padovanoto tamsoje kažkokiam nepažįstamajam, kuris buvo gana kuklus, o svarbiausia, sprendžiant iš Karlo žodžių, jaunas, gražus ir grakštus. Tačiau šis beprotiškas poelgis buvo toks nebūdingas dorovingos ir apdairios Konsuelos elgesiui ir įsitikinimams, kad ji pasijuto baisiai pažeminta savo pačios akyse. Mintimis ji paprašė atleidimo Alberto vėlę ir paraudo iki plaukų pašaknų, prisiminusi, kad jos širdis išdavė jo atminimą taip netikėtai, taip negarbingai ir beprotiškai. „Galbūt,— svarstė ji,— tragiškos to vakaro aplinkybės ir išsilaisvinimo džiaugsmas privertė mane trumpam prarasti protą. Priešingu atveju argi būčiau galėjusi įsivaizduoti, kad myliu žmogų, kuris neištarė man nė žodžio, nepasakė savo vardo ir net neparodė veido! Tai primena man pačius gėdingiausius maskaradų nuotykius, tą kvailą geismingumą, dėl kurio atgailaudavo

Korilė ir kuris atrodė galimas tik tokioms moterims kaip ji! Kaip turi mane niekinti tas žmogus! Už tai, kad jis nepanaudojo piktam mano apsvaigimo, aš turiu būti dėkinga tik jo garbingumui. O gal jis saistomas priesaikos, nes atlieka daug svarbesnes pareigas. Greičiausiai jis tiesiog paniekino mane! O, jeigu jis suprastų ar atspėtų, kad iš mano pusės tai buvo vien karštligės priepuolis, liguisti kliedesiai!"

Konsuela tuščiai priekaištavo sau — ji negalėjo atsikratyti kartėlio, stipresnio už sąžinės priekaištus, ir to kartėlio priežastis buvo apgailestavimas, kad prarado savo kelionės palydovą. Ji neturėjo nei teisės, nei jėgų jį keikti, negalėjo jo niekuo kaltinti. Jis dar tebeglūdėjo jos sąmonės gilumoje kaip kokia aukštesnė būtybė, apdovanota kerėtojiška, o gal ir velniška galybe, bet galybe, kuriai neįmanoma atsispirti. Konsuela baiminosi jo, bet drauge troško, kad išsiskyrimas būtų ne toks netikėtas, kad jis nepasirodytų esąs amžinas.

Arkliai sustojo, ir Karlas atidarė dureles.

— Ponas riteris siūlo jums pasivaikščioti, sinjora,— pasakė jis.— Čia stati įkalnė arkliams, o mes esame miške. Pavojus, rodos, negresia.

Pasirėmusi į Karlo petį, Konsuela nušoko į smėlį, net nelaukdama, kol bus nuleista pamina. Ji tikėjosi pamatyti savo kelionės palydovą, savo netikėtą mylimąjį. Ir tikrai pamatė, bet priekyje, už trisdešimties žingsnių, taigi vien jo nugarą, be to, jis kaip ir anksčiau buvo susisupęs į platų pilką apsiaustą, su kuriuo, matyt, nusprendė nesiskirti nei dieną, nei naktį. Jo eisena ir dalis šukuosenos bei apavo, kuriuos buvo galima įžiūrėti, liudijo apie elegantiškumą ir grakštumą vyro, įpratusio rūpintis tualetu, „kad pabrėžtų savo įgimtus privalumus", kaip sakydavo tais laikais. Jo špagos rankena blizgėjo lyg žvaigždė ryto saulės spinduliuose, o pudros, kurią aukštuomenė vartojo su dideliu išrankumu, kvapas sklido iš tolo, palikdamas ryto ore „gerų manierų" žmogaus aromatą.

„O Dieve! — pagalvojo Konsuela.— Kas bus, jeigu čia koks dabita, avantiūristas ar tiesiog pasipūtęs aristokratas? Šiaip ar taip, dabar jis atsuko man nugarą, ir jis teisus."

— Kodėl tu vadini jį „riteriu"? — paklausė ji Karlą, tęsdama savo apmąstymus garsiai.

— Todėl, kad taip jį vadina foreiteriai.

— Bet koks riteris? Kokio ordino?

— Tiesiog ponas riteris. Bet kam jums tai, sinjora? Jeigu jis nenori, kad sužinotumėte, kas jis, jums, mano nuomone, reikia su tuo susitaikyti. Jis juk teikia jums tokias svarbias paslaugas — net rizikuoja gyvybe. Štai aš, pavyzdžiui, pasirengęs keliauti su juo nors dešimt metų, net neklausdamas, kur jis mane veža. Tai toks gražus, drąsus, toks geras ir linksmas žmogus!

— Linksmas? Tavo nuomone, jis linksmas?

— Žinoma. Jis toks laimingas, kad išgelbėjo jus, tik apie tai

ir tekalba. Visą laiką klausinėja apie Špandau, apie jus, apie Gotlybą, apie Prūsijos karalių. Aš pasakoju jam viską, ką žinau, viską, kas man atsitiko, net apie savo nuotykį Rosvalde. Taip malonu kalbėtis čekiškai su protingu žmogum, kuris tave supranta, o ne su šitais asilais prūsokais — jie juk temoka tik savo prakeiktą kalbą, ir nieko daugiau!

— Tai jis čekas?

— Aš išdrįsau pasiteirauti, bet jis trumpai ir net griežtai atsakė „ne". Nereikėjo klausti. Jis nori, kad atsakinėčiau į jo klausimus, ir nieko daugiau.

— Jis vis dar nešioja kaukę?

— Tiktai tada, kai prisiartina prie jūsų, sinjora. Matyt, jis tikras pokštininkas ir nori sužadinti jūsų smalsumą.

Džiaugsmingas Karlo pasitikėjimas ne visai nuramino Konsuelą. Jinai įsitikino, kad šalia ryžtingumo ir drąsos jis turi daug naivumo, kurį lengva panaudoti piktam. Argi jis nepatikėjo Mejerio pažadais? Argi ne jis įkalbėjo ją įeiti į to niekšo kambarį? O dabar vėl aklai pasitiki kažkokiu nepažįstamuoju, kuris pagrobė ją, Konsuelą, ir galbūt ketina pasmerkti dar gudresniems ir pavojingesniems gundymams! Ji prisiminė Nematomųjų raštelį: „Tave norima įvilioti į spąstus, tau gresia naujas pavojus. Saugokis to, kuris pasiūlys bėgti, kol negausi iš mūsų patvirtinimo. Būk tokia pat stipri..." ir t. t. Jokio patvirtinimo Konsuela negavo, bet, apsidžiaugusi Karlo pasirodymu, ji nusprendė, kad tas ištikimas tarnas tikrai pasiųstas gelbėti jai. O kas, jei nepažįstamasis — išdavikas? Kur jis taip paslaptingai ją veža? Ji neturėjo nė vieno draugo, panašaus į šį puikų riterį — nebent tik Frydrichą fon Trenką. Bet Karlas puikiai pažįsta Trenką, vadinasi, čia ne jis. Grafas de Sen Žermenas buvo vyresnis, Kaliostras — žemesnio ūgio. Žiūrėdama iš tolo į nepažįstamąjį ir stengdamasi palyginti su kokiu nors senu draugu, Konsuela padarė išvadą, kad nė vienas iš jų neturėjo tokios lengvos ir grakščios eisenos. Tiktai Albertas pasižymėjo tokia didinga laikysena, bet jo lėti žingsniai, jo nuolatinis išsekimas buvo nepanašūs į nepažįstamojo vyrišką ir taurią laikyseną.

Miškas praretėjo ir arkliai ėmė bėgti rисčia, vydamiesi juos aplenkusius keleivius. Neatsisukdamas riteris pakėlė ranką ir mostelėjo balta nosinaite. Karlas suprato ženklą ir įsodino Konsuelą karieton tardamas:

— Tarp kitko, sinjora, skryniose po sėdynėmis jūs rasite drabužių ir viską, ko reikia pusryčiams ir pietums. Ten yra ir knygų. Žodžiu, tai tikras viešbutis ant ratų ir, atrodo, jūs negreitai iš jo išeisite.

— Karlai,— pasakė Konsuela,— paklausk pono riterio, ar galėsiu, kai mes pereisim sieną, padėkoti jam ir vykti toliau kur panorėsiu.

— O sinjora, aš niekad neišdrįsiu užduoti tokio užgaulaus klausimo šiam maloniam ponui!

— Ne, aš reikalauju, kad tu tai padarytum. Atsakymą perduosi man, kai vėl sustosim, jeigu jis nepageidauja kalbėti su manim.

Nepažįstamasis atsakė, jog keleivė visiškai laisva ir visi jos norai yra jam įsakymas, bet, pakeisdama išrinktą jai maršrutą ir prieglobsčio vietą, ji sukels pavojų ne tik savo pačios laisvei, bet ir savo palydovo, ir Karlo gyvybei. Su naiviu priekaištu Karlas pridūrė, kad, matyt, jos nepasitikėjimas labai įskaudino riterį, nes jis pasidarė liūdnas ir niūrus. Konsuela iš karto pasigailėjo savo žodžių ir liepė pasakyti, kad ji patiki Nematomiesiems savo likimą.

Diena praėjo be jokių nuotykių. Konsuela, lyg valstybinė nusikaltėlė uždaryta savo karietoje, visiškai neįsivaizdavo, kokia kryptimi ją veža. Dienos šviesoje pastebėjusi, kad jos suknelė aptaškyta šlykščiojo Mejerio krauju, ji pasibaisėjo ir su džiaugsmu persirengė. Pamėgino skaityti, bet jos protas buvo per daug išvargęs. Tada ji nusprendė daugiau miegoti, tikėdamasi, kad pamažu užmirš savo žeminantį nuotykį. Bet kai sutemo, o nepažįstamasis ir toliau sėdėjo ant pasostės, ji pasijuto dar labiau sutrikusi. Matyt, jis nieko nepamiršo, ir jo pagarbus delikatumas vertė Konsuelą jaustis dar juokingesnę ir kaltesnę. Be to, ji kamavosi galvodama, kaip nepatogu ir sunku šitam žmogui, kuris atrodė toks pavargęs, sėdėti ant siauros sėdynės greta kareivio, kuris, tiesa, buvo persirengęs labai tvarkingais tarno drabužiais, tačiau galėjo labai nusibosti savo naiviu ir daugiažodžiu plepėjimu. O čia dar atėjo naktis, ir gal jis kenčia šaltį ir negali miegoti. Ar tik jo tvirtumas nėra tolygus puikybei? O gal jis mano, kad, atsipeikėjusi nuo netikėtumo, ji ginsis nuo tokio familiarumo, kuris, beje, atrodo labai jau tėviškas? Vargšelė kalbėjo sau visa tai, idant paguostų savo įžeistą savimeilę, bet greičiausiai ji tiesiog nekantravo vėl jį pamatyti, o svarbiausia, ji bijojo jo paniekos ar per didelio dorybingumo, kuris visiems laikams atitolintų juos vieną nuo kito.

Vidury nakties jie sustojo negilioje dauboje. Oras buvo apsiniaukęs. Vėjo šlamėjimas lapuose priminė vandens šniokštimą.

— Sinjora,— pasakė Karlas, atidarydamas karietos dureles,— atėjo pats sunkiausias mūsų kelionės metas: reikia pereiti sieną. Sakoma, kad drąsa ir pinigai gali viską, tačiau vis dėlto neverta dabar važiuoti vieškeliu ir rodytis policininkams. Aš tai niekuo nerizikuoju — esu menka žuvelė. Pasikinkysiu į vežimėlį vieną arklį, tartum tik ką būčiau nupirkęs jį savo šeimininkams, gyvenantiems gretimame kaime, ir važiuosiu po truputį. O jūs su ponu riteriu eisite aplinkiniu keliu, ir galbūt ten pasitaikys nepatogių takelių. Sakykite, ar užteks jums jėgų nueiti pėsčiai apie mylią blogu keliu?

Konsuela atsakė teigiamai, ir riteris tuojau pat padavė jai ranką. O Karlas pridūrė:

— Jeigu jūs ateisite į susitartą vietą anksčiau už mane, laukite ten ir nebijokite, gerai, sinjora?

— Aš nieko nebijau, juk mane globoja ponas riteris,— atsakė Konsuela su kažkokiu švelnumo ir išdidumo jausmu.— Bet vargše mano Karlai,— pridūrė ji,— ar negresia pavojus tau?

Karlas tik gūžtelėjo pečiais ir, pabučiavęs Konsuelos ranką, nubėgo kinkyti arklio, o Konsuela su savo nebyliu globėju pasuko į laukų pusę.

XXII

Niaukėsi vis labiau, vėjas stiprėjo, ir mūsų bėgliai jau kokį pusvalandį sunkiai ėjo tai akmenuotais takais, tai per aukštą žolę, tai skverbdamiesi pro spygliuotus krūmus, kai staiga pliūptelėjo lietus. Iki šiol Konsuela nepasakė savo palydovui nė žodžio, bet matydama, kad jis nerimauja dėl jos ir ieško slėptuvės, ji pagaliau pratarė:

— Nesirūpinkit manimi, pone. Aš stipri ir sielojuos tik dėl jūsų — juk jūs tiek kenčiat ir rūpinatės dėl žmogaus, kuriam esat visai abejingas. Tiesiog nežinau, kaip išreikšti savo dėkingumą.

Pamatęs kažkokią apleistą pašiūrę, nepažįstamasis nesusilaikė neparodęs džiaugsmo ir jam pavyko įtaisyti savo palydovę kamputyje, kur ji pasislėpė nuo liūties. Šitų griuvenų stogas buvo nuneštas vėjo ir nedidelis akmens iškyšulys dengė tik mažą plotelį, tokį siaurą, kad nepažįstamasis, nesiryždamas atsistoti visai arti Konsuelos, liko lauke plakamas liūties. Iš mandagumo jis netgi paėjo tolėliau, kad ji nebijotų. Tačiau Konsuela negalėjo ilgai kentėti tokio jo pasiaukojimo. Ji pašaukė jį, bet matydama, kad jis spyriojasi, išėjo iš savo užuoglaudos ir pasakė apsimestinai linksmu tonu:

— Kiekvienam sava eilė, pone riteri. Aš irgi galiu truputį pašalti. Eikite į mano vietą, jeigu jau nenorite atsistoti greta.

Riteris pamėgino nuvesti Konsuelą atgal į slėptuvę, tačiau ji nepasidavė.

— Ne,— tarė ji,— aš nenusileisiu. Matyt, aš jus šiandien įžeidžiau, kai pasakiau norinti išsiskirti pasienyje, ir dabar turiu išpirkti kaltę. Tegul smarki sloga bus man pelnyta bausmė!

Riteris pasidavė ir palindo po stogeliu. Jausdamasi labai nusikaltusi, Konsuela priėjo ir atsistojo greta. Tiesa, ji bijojo, kad jos poelgis gali būti palaikytas koketavimu, tačiau buvo pasirengusi geriau atrodyti lengvabūdė negu nedėkinga. Nepažįstamasis suprato tai ir stengėsi tiek atsitolinti nuo jos, kiek leido dviejų trijų kvadratinių pėdų plotelis. Atsirėmęs į akmens iškyšulį jis netgi įsigudrino kiek pasukti galvą, kad Konsuela nesijaudintų ir nemanytų, esą jis padrąsintas jos dėmesio. Konsuela buvo apstulbinta, kad žmogus, pasmerktas tylėti ir netgi privertęs tylėti ją pačią, taip lengvai atspėja jos mintis ir leidžia su-

prasti savąsias. Pagarba jam didėjo kiekvieną akimirką, ir kažkoks keistas jausmas vertė jos širdį plakti taip smarkiai, kad jai trūko kvapo nuo artumo nepažįstamojo, prie kurio ją traukė nenugalima simpatija.

Po ketvirčio valandos liūtis tiek aprimo, kad mūsų keliauninkai galėjo eiti toliau, bet pažliugę takai pasidarė neišbrendami moteriai. Keletą akimirkų riteris tylėdamas žiūrėjo, kaip slyščioja ir klupinėja Konsuela, kiekvieną žingsnį kabindamasi už jo, kad nepargriūtų. Ir staiga, negalėdamas matyti jos vargo, paėmė ją ant rankų kaip vaiką ir ėmė nešti, nepaisydamas protestų. Tiesa, ji tik protestavo, bet nesipriešino. Konsuela pasijuto užkerėta ir pavergta. Ją nešė per vėją ir audrą šis niūrus, panašus į tamsos angelą riteris, kuris su savo našta peršokdavo griovius ir išmalas taip greitai ir lengvai, lyg būtų buvęs bekūnė dvasia. Šitaip jie nusigavo iki nedidelės upės brastos. Nepažįstamasis greitai įbrido į vandenį, keldamas Konsuelą vis aukščiau, kai upė darėsi gilesnė.

Nelaimei, šita staigi ir gausi liūtis taip patvindė upelį, kad jis virto drumsta putota srove, kuri garmėjo dusliai ir piktai šniokšdama. Vanduo jau siekė nepažįstamajam iki juosmens. Stengdamasis laikyti Konsuelą virš vandens, jis lengvai galėjo paslysti, nes jo kojos klimpo į dumblą. Konsuela išsigando dėl jo.

— Paleiskite mane,— tarė ji,— aš moku plaukti. Dėl Dievo, paleiskite mane! Vanduo vis kyla, jūs nuskęsite.

Staiga pašėlęs vėjo gūsis išvertė iš šaknų medį, augantį kitame krante. Į vandenį ėmė griūti didžiuliai žemės luitai ir akmenys, kurie trumpam užtvenkė smarkią tėkmę. Laimei, medis irgi nuvirto skersai srovės, ir nepažįstamasis pagaliau galėjo atsikvėpti. Tačiau greitai vanduo, prasimušęs pro visas kliūtis, plūstelėjo tokiu galingu srautu, kad jis jau neįstengė su juo grumtis ir sustojo. Konsuela pamėgino išsivaduoti iš jo rankų.

— Paleiskite mane,— pakartojo ji,— aš nenoriu, kad žūtumėt dėl manęs. Ar irgi turiu jėgų ir ryžto! Leiskite man kovoti drauge su jumis.

Bet riteris su dviguba jėga prispaudė ją prie krūtinės. Atrodė, kad jis nusprendė žūti drauge su ja. Ją apėmė baimė — ši juoda kaukė, šis bebalsis žmogus, panašus į vandėnį iš senovinių vokiečių baladžių, rodės, norėjo ją nutraukti į bedugnę. Ji nedrįso priešintis. Daugiau kaip ketvirtį valandos grūmėsi nepažįstamasis su įsiutusiu vėju ir bangomis. Rodydamas tiesiog bauginantį šaltakraujiškumą ir atkaklumą, laikydamas Konsuelą virš vandens, jis sugaišdavo keturias penkias minutes, kad pasistūmėtų per pėdą. Jis ramiai įvertino aplinkybes. Trauktis dabar buvo ne lengviau, negu eiti į priekį. Pati giliausia vieta buvo jau perbrista, ir jis jautė, kad jeigu pasuktų atgal, vanduo galėtų jį pakelti ir išmušti iš kojų. Pagaliau jis pasiekė krantą, bet vis dar ėjo į priekį, neleisdamas Konsuelai atsistoti ant žemės ir pats nesi-

ilsėdamas, kol pasigirdo Karlo, neramiai jų laukiančio, švilptelėjimas. Tik tada jis perdavė savo brangią naštą Karlui ir visiškai išsekęs griuvo ant smėlio. Kartu su sunkiu kvėpavimu iš jo lūpų išsiveržė dusli dejonė. Atrodė, kad jo širdis tuoj plyš.

— O Dieve, Karlai, jis miršta! — sušuko Konsuela, puldama prie riterio.— Tai priešmirtinė dejonė! Nuimkim kaukę, ji dusina jį! . .

Karlas norėjo paklusti, tačiau nepažįstamasis sunkiai pakėlė sustingusią ranką ir nustūmė dezertyro pirštus.

— Jis teisus! — pasakė Karlas.— O mano priesaika! Juk daviau žodį, kad neprisiliesiu prie kaukės, net jeigu jis mirs jūsų akyse. Bėkite prie karietos, sinjora, atneškite mano gertuvę su degtine — ji ant pasostės. Keletas gurkšnių atgaivins jį.

Konsuela jau norėjo stotis, tačiau riteris sulaikė ją. Jeigu mirtis buvo čia pat, tai jis norėjo numirti prie jos kojų.

— Ir šį kartą jis teisus,— pasakė Karlas, kuris, nors ir atrodė netašytas, suprato meilės paslaptis (jis irgi kažkada mylėjo).— Jūs pasirūpinsite juo geriau už mane. Aš pats atnešiu gertuvę... Štai ką, sinjora,— pridūrė jis pašnibždom.— Man rodos, kad jeigu jūs nors truputį mylite jį ir jums užteks gailestingumo pasakyti jam tai, jis neleis sau numirti. Priešingu atveju aš nieko negarantuoju.

Karlas nuėjo šypsodamasis. Jis nebūgštavo kaip Konsuela, nes matė, kad alsulys riteriui praeina. Bet persigandusi ir manydama, jog regi paskutines šio tauraus žmogaus gyvenimo minutes, Konsuela apsivijo jį rankomis, pabučiavo jo aukštą kaktą, kuri vienintelė nebuvo dengiama kaukės.

— Maldauju jus,— prašė ji,— nusiimkite ją. Aš nežiūrėsiu, pasitrauksiu toliau, o jūs bent galėsite laisvai atsikvėpti.

Nepažįstamasis paėmė abi Konsuelos rankas ir priglaudė prie savo besikilnojančios krūtinės. Jis norėjo pajusti jų švelnią šilumą ir drauge priversti merginą atsisakyti minties apnuoginti jo veidą. Visa Konsuelos siela atsivėrė nuo šio tyro apsikabinimo.

— Nemirkite,— sušuko ji nepažįstamajam.— Jokiu būdu neleiskite sau numirti. Argi jūs nejaučiate, kad myliu jus.

Vos ištarus šiuos žodžius, jai pasivaideno, kad pasakė juos apimta kažkokio svaigulio. Jie išsiveržė beveik prieš valią. Bet riteris išgirdo. Jis pasikėlė, atsiklaupė ir apkabino Konsuelos kojas, o ji, pati nežinodama kodėl, apsipylė ašaromis.

Atėjo Karlas su savo gertuve. Riteris atstūmė šiuos numylėtus dezertyro vaistus ir, remdamasis į jo ranką, pasiekė karietą. Konsuela atsisėdo greta. Ji labai nerimavo, kad riteris neperšaltų su šlapiais drabužiais.

— Nesirūpinkite, sinjora,— pasakė Karlas.— Ponas riteris nespėjo persišaldyti. Tuojau jis užsimes mano apsiaustą — aš pasirūpinau įdėti jį karieton, kai prasidėjo lietus, juk buvo aišku, kad bent vienas iš jūsų permirks. Kai ant šlapių drabužių apsivelki

ką nors standaus ir sauso, šilumą galima išlaikyti gana ilgai. Sėdi kaip vonioje, ir tai nekenkia sveikatai.

— Tai ir tu, Karlai, padaryk tą patį,— paliepė Konsuela.— Štai imk mano mantiliją — juk tu sušlapai, kad apsaugotum mus.

— Man nieko neatsitiks,— prieštaravo Karlas.— Mano oda storesnė už jūsų. Užmeskite ant riterio dar ir mantiliją. Susupkite jį kaip reikiant. O aš kaipmat nulakinsiu jus kur reikia, net jei teks užvaryti šį vargšą arklį.

Visą valandą Konsuelos rankos buvo apsivijusios nepažįstamąjį ir jos galva, kurią jis glaudė prie savo krūtinės, įliejo jam daugiau šilumos ir gyvybės negu visi Karlo receptai ir pasiūlymai. Retkarčiais ji paliesdavo lūpomis jo drėgną kaktą ir šildydavo jį savo kvėpavimu. Kai karieta sustojo, riteris priglaudė ją prie krūtinės su tokia jėga, kuri liudijo, kad jis jaučiasi sveikas ir laimingas. Paskui jis skubiai išlipo lauk ir dingo.

Konsuela atsidūrė po kažkokia stogine, o prieš ją stovėjo senas, panašus į valstietį tarnas su žibintu rankoje. Takeliu, apaugusiu gyvatvore, jis pravedė ją pro kažkokį neišvaizdų namelį, palydėjo iki fligelio, įleido vidun ir, palikęs vieną, užrakino lauko duris. Pamačiusi kitas duris, ji įėjo į mažą, švarią, kuklią patalpą, kuri turėjo du kambarius: šiltai prikūrentą miegamąjį su patogia jau paklota lova ir kitą — kur degė žvakė ir buvo patiekta puiki vakarienė. Konsuela su liūdesiu pastebėjo, kad stalas padengtas tik vienam asmeniui. Ir kai Karlas atnešė daiktus ir pasakė patarnausiąs jai, ji nesiryžo prisipažinti, jog jai tereikia vieno — kad per vakarienę šalia sėdėtų jos globėjas.

— Mano gerasis Karlai,— pasakė ji,— pavalgyk pats ir eik miegoti, man nieko nereikia. Tu, be abejo, pavargai labiau už mane.

— Aš pavargau ne daugiau, negu sėdėdamas prie židinio su savo vargše žmonele — amžiną atilsį duok jai, Viešpatie! Su kokiu džiaugsmu aš pabučiavau žemę, kai pamačiau, kad mes jau išsigavom iš Prūsijos. Nors, po teisybei, aš nežinau, kur mes — Saksonijoje, Čekijoje, Lenkijoje ar „Kinijoje", kaip sakydavo Rosvalde, pas grafą Godicą.

— Kaipgi taip, Karlai! Nejaugi sėdėdamas ant pasostės tu vidury šviesios dienos nepažinai nė vienos iš tų vietų, kurias mes pravažiavome?

— Bet juk aš niekad anksčiau nevažinėjau šituo keliu, sinjora. O be to, esu neraštingas ir negalėjau perskaityti nė vieno užrašo ant sienų ir pakelės stulpų. Be to, mes nebuvome sustoję nė vienam mieste, nė vienam kaime, o arklius keisdavom miške arba kažkokiuose kiemuose. Galų gale yra ir ketvirtoji priežastis — aš daviau ponui riteriui garbės žodį, kad nieko jums nepasakysiu, sinjora.

— Štai nuo to ir reikėjo pradėti, Karlai, ir aš nebūčiau prieštaravusi. Bet pasakyk, ar riteris neatrodo tau negaluojąs?

— Nė truputėlio, sinjora. Jis vaikšto po visą namą, nors, mano nuomone, visai be reikalo, juk niekur nėra nė gyvos dvasios, tik senas nekalbus sodininkas.

— Eik gi pas jį, Karlai. Pasiūlyk savo paslaugas. Bėk, palik mane.

— Ką jūs, sinjora. Jis atsisakė mano paslaugų ir liepė rūpintis tik jumis.

— Tokiu atveju pasirūpink savimi, mano drauge, ir pasistenk susapnuoti laisvę.

Konsuela atsigulė švintant, o kai atsikėlė ir apsirengė buvo jau dvi valandos. Diena atrodė saulėta ir skaisti. Ji pabandė atidaryti langines su grotelėmis, bet pasirodė, kad jos užrakintos, kaip ir karietoje. Pamėgino išeiti, tačiau durys buvo užstumtos iš išorės. Ji vėl priėjo prie lango ir pamatė kuklaus sodo medžius. Nebuvo jokių ženklų, kad arti esama didelio miesto arba judraus kelio. Namuose viešpatavo tyla, o iš lauko atsklisdavo tik vabzdžių dūzgimas, balandžių burkavimas pastogėje ir kartkarčiais graudus karučių girgždesys kažkur toli alėjoje, nepasiekiamoje jos žvilgsnio. Ji nesąmoningai klausėsi visų tų kaimo garsų, glostančių ausį ir taip seniai negirdėtų. Konsuela vis dar tebebuvo belaisvė, ir nors visi stengėsi tai nuo jos slėpti, jautė šiokį tokį nerimą. Vis dėlto ji nusprendė kol kas kentėti nelaisvę, kuri pasirodė ne tokia jau baisi, o riterio meilė toli gražu nekėlė tokio pasibjaurėjimo kaip Mejerio pretenzijos.

Nors ištikimasis Karlas ir siūlė išsikviesti jį skambučiu vos tik atsikėlus, Konsuela nenorėjo jo trukdyti — juk jam reikėjo ilgesnio poilsio negu jai. O svarbiausia, ji bijojo pažadinti kitą savo palydovą, be abejo, labai išvargusį. Ji nuėjo į kambarį šalia miegamojo ir ant stalo, kur vakar buvo serviruota vakarienė — ji buvo nukraustyta taip tyliai, kad Konsuela net nepastebėjo,— pamatė knygų ir rašymo priemones.

Knygos jos nesudomino: buvo per daug susijaudinusi, kad galėtų skaityti. Apimtą nerimo ir jaudulio, ją vis traukė galvoti ir galvoti apie praeitos nakties įvykius. Kadangi ji tebebuvo belaisvė, jai šovė mintis vėl imtis savo dienoraščio ir ji parašė ant atskiro lapelio tokią įžangą:

„Mielasis Bepai, tau vienam tęsiu pasakojimą apie savo nepaprastus nuotykius. Pripratusi kalbėti taip atvirai, kaip leidžia mūsų vienodas amžius ir bendros pažiūros, aš galėsiu atskleisti tau savo išgyvenimus, kurių kiti mano draugai, ko gero, nesuprastų ir pasmerktų mane griežčiau negu tu. Iš tų žodžių gali suprasti, jog ir aš nesu be kaltės. Taip, jaučiu, kad galbūt elgiausi ne taip, kaip dera, bet kol kas ir pati nesuvokiu nei savo poelgių reikšmės, nei galimų pasekmių.

Jozefai, prieš pradedant pasakoti tau apie savo pabėgimą iš Špandau (kuris, po teisybei, atrodo beveik menkniekis lyginant su dabartiniu mano rūpesčiu), reikia tau pasakyti, kad aš, kad

mane... Nežinau... Galbūt visa tai prisisapnavo? Bet jaučiu, kad galva dega, širdis spurda lyg norėdama iššokti iš manos krūtinės ir persikelti į kitą... Pasakysiu tau paprastai, nes juk visa tai galima išreikšti vienu žodžiu: mano mielasis drauge, mano ištikimasis bičiuli, aš myliu!

Myliu nepažįstamąjį, žmogų, kurio veido nemačiau, kurio balso negirdėjau. Tu pasakysi, kad išprotėjau ir būsi teisus: juk meilė ir yra beprotybė. Išklausyk, Jozefai, ir neabejok mano laime — ji pranoksta visas mano pirmosios meilės svajones Venecijoje. Ši laimė tokia svaiginanti, kad nustelbia net gėdą, kuri apima, kai galvoju, kad užsiliepsnojau taip greitai, taip nesusimąstydama, neleidžia pajusti nė baimės, kai dingteli, jog galėjau apsirikti, jog galbūt mano meilė yra be atsako... Bet ne, aš mylima, jaučiu tai. Patikėk, čia nėra klaidos, šį kartą aš myliu iš tikrųjų, ir išdrįsiu pasakyti — myliu aistringai. O kodėl gi ne? Meilę mums siunčia Dievas. Mes patys neturime galios uždegti ją savo krūtinėje, taip uždegama lemputė altoriuje. Visos pastangos pamilti Albertą (ranka virpa, kai rašau šį vardą) nepadėjo man įpūsti savo širdyje šventos ir karštos ugnies. Netekusi jo, aš pamilau jo atminimą labiau, negu mylėjau jį patį, gyvą. Kas žino, gal galėčiau pamilti jį visai kitaip, jeigu jis būtų grąžintas man..."

Vos parašiusi paskutinę frazę, Konsuela paskubėjo užbraukti ją, tiesa, ne tokia jau stora linija, kad visai nebūtų galima jos perskaityti, bet vis dėlto užbraukė, ir dėl to jai truputį palengvėjo ant širdies. Ji buvo labai susijaudinusi, o meilės karštligė nejučia kėlė iš sielos gelmių pačias slapčiausias mintis. Tuščiai mėgino ji tęsti laišką, trokšdama geriau išaiškinti pati sau savo širdies paslaptį. Norėdama išreikšti subtiliausius savo jausmus, ji tesurado tik šiuos baisius žodžius: „Kas žino, gal aš galėčiau pamilti Albertą visai kitaip, jeigu jis būtų grąžintas man".

Konsuela nemokėjo meluoti. Anksčiau jai atrodė, kad jausmas, kurį ji puoselėjo mirusiojo atminimui, yra meilė, bet dabar tikras gyvenimas užliejo jos krūtinę ir tikroji aistra užtemdė įsivaizduotąją.

Kad surikiuotų klaidžiojančias mintis, ji pamėgino perskaityti ką parašiusi. Bet, skaitydama laišką, susipainiojo dar labiau ir įsitikinusi, kad nieko negali aiškiai išreikšti, suglamžė lapelį ir numetė ant stalo, ketindama paskui jį sudeginti. Visa drebėdama, lyg padariusi kažką nuodėmingą, degančiu veidu ji karštligiškai vaikščiojo po kambarį nieko nesuprasdama arba tesuprasdama tik viena, kad myli ir jau negali tuo abejoti.

Tą akimirką kažkas pasibeldė į miegamojo duris. Ji atidarė, įėjo Karlas. Pamačiusi jo įkaitusį veidą, drumstą žvilgsnį, išgirdusi nerišlią kalbą, ji nusprendė, jog iš nuovargio vargšas susirgo, bet iš jo atsakymų greitai suprato, kad rytą jis buvo pavaišintas ir išgėrė truputį per daug vyno ar alaus. Tai buvo vienintelis

vargšo Karlo trūkumas. Nedidelė alkoholio dozė darė jį per daug patiklų, o dar didesnė dozė galėjo padaryti pavojingą. Laimei, šį kartą jis apsiribojo tokia porcija, nuo kurios tapo plepus ir geraširdis, ir toks tebebuvo, nors ir pramiegojo po to visą dieną. Jis buvo susižavėjęs ponu riteriu ir negalėjo kalbėti apie nieką kitą. Ponas riteris toks geras, toks jautrus, toks malonus su paprastais žmonėmis. Jis neleido Karlui patarnauti prie stalo, o pasodino jį priešais save ir privertė vakarieniauti drauge su juo, pildamas jam geriausio vyno, kiekvieną kartą susidaužđamas stiklais, ir gėrė lygiai su juo kaip tikras slavas.

— Kaip gaila, kad jis tik italas! — kalbėjo Karlas.— Jis nusipelno būti čekas, nes vyną geria nė kiek ne blogiau už mane.

— Na, čia ne toks jau didelis privalumas,— paprieštaravo Konsuela, visai nesusižavėjusi tuo, kad riteris gali gerai išgerti su liokajais.

Bet čia pat Konsuela pasigailėjo — ar turi ji teisę laikyti Karlą, kuris tiek dėl jos padarė, žemesniu už save ir savo draugus? O riteris, matyt, tik tam ir stengėsi pabendrauti su atsidavusiu tarnu, kad galėtų paklausinėti apie ją. Karlo plepėjimas patvirtino jos spėjimą.

— Ach, sinjora,— atviraširdiškai plepėjo jis,— tas garbingas vyras beprotiškai myli jus. Dėl jūsų jis pasiryžęs padaryti nusikaltimą, netgi niekšybę!

— Neduok Dieve! — atsakė Konsuela, kuriai labai nepatiko tokie žodžiai, nors, žinoma, Karlas nelabai suprato ką kalba.— Ar negalėtum tu, Karlai, paaiškinti,— teiravosi ji, kad nukreiptų kalbą,— kodėl mane čia laiko užrakintą?

— Ne, sinjora, jeigu net žinočiau, tai greičiau nusikąsčiau liežuvį, negu pasakyčiau jums. Juk daviau riteriui garbės žodį neatsakyti nė į vieną jūsų klausimą.

— Labai dėkoju tau, Karlai! Vadinasi, tu riterį myli labiau už mane?

— Na jau ne! To aš nesakiau. Bet jeigu jis įrodė man, kad visa daroma jūsų naudai, aš turiu jums tarnauti net prieštaraudamas jūsų valiai.

— O kaip jis tau tai įrodė?

— Nežinau. Bet esu tikras, jog tai teisybė. Ir dar jis man įsakė, sinjora, užrakinti ir sekti jus, žodžiu, laikyti jus uždarytą, kol neatvažiuosim, kur reikia.

— Tai mes čia neliksim?

— Dar šią naktį vėl patrauksim kelionėn. Dabar važiuosim tik naktimis, kad nevargintume jūsų, ir dar dėl kažkokių priežasčių, bet aš jų nežinau.

— Ir visą šį laiką tu būsi mano sargu?

— Būtent taip, sinjora. Aš prisiekiau Evangelija.

— Ponas riteris, kaip matau, tikras pokštininkas. Ką gi. Sutinku. Geriau jau tu negu Švarcas.

— Ir aš geriau už jį išsaugosiu jus,— geraširdiškai pridūrė Karlas.— O pradžiai, sinjora, einu paruošti jums pietų.

— Bet aš nealkana, Karlai.

— To negali būti. Jūs privalote papietauti, ir kuo geriau — tokia instrukcija. Taip, tokia instrukcija, kaip sakydavo tėtušis Švarcas.

— Jeigu tu nori būti panašus į jį, neversk manęs valgyti. Jis būdavo labai patenkintas, kai imdavo iš manęs pinigus už vakarykščius pietus, kurių būdavau nepalietusi ir kuriuos jis sąžiningai palikdavo rytdienai.

— Ką gi, jis pelnėsi pinigus. Su manim viskas bus kitaip. Pinigai — pono riterio rūpestis. O jis tai jau nešykštus — auksą tik ir barsto saujomis. Gerai, jei jis turtingas. Kitaip jo kapitalas greitai išseks.

Konsuela liepė atnešti žvakę ir nuėjo į gretimą kambarį, kad sudegintų savo laišką. Bet ji veltui ieškojo lapelio — jis dingo.

XXIII

Po kelių minučių vėl pasirodė Karlas. Jis atnešė Konsuelai laišką, parašytą nepažįstamu braižu. Štai jo turinys:

„Aš išsiskiriu su jumis ir galbūt jau niekada jūsų nepamatysiu. Aš atsisakau trijų dienų, kurias galėčiau praleisti šalia jūsų, trijų dienų, kurios galbūt niekada nepasikartos mano gyvenime! Ir atsisakau savo noru. Aš turiu tai padaryti. Ateis diena, kai jūs įvertinsit mano aukos šventumą.

Taip, aš jus myliu, ir taip pat myliu aistringai! Ir vis dėlto pažįstu jus ne daugiau kaip jūs mane. Todėl nejauskite jokio dėkingumo už tai, ką dėl jūsų padariau. Aš paklusau tiems, kurie yra aukščiau už mane, atlikau pavestą man pareigą. Užmirškite viską, išskyrus mano meilę jums,— meilę, kurią galiu įrodyti tik tuo, kad išsiskiriu su jumis. Ši meilė tokia pat audringa kaip ir pagarbi. Ji tęsis taip pat ilgai, kaip netikėtai ir beprotiškai užgimė mano širdy. Aš beveik nemačiau jūsų veido, nieko nežinau apie jūsų gyvenimą, bet jaučiu, jog mano siela priklauso jums, ir, be to, amžinai. Net jeigu paaiškėtų, kad jūsų praeitis tokia pat suteršta, koks skaistus jūsų veidas, aš neimčiau mažiau jūsų mylėti ir gerbti. Aš išvažiuoju kupinas išdidumo, džiaugsmo ir kartėlio. Jūs mylite mane! Ar užteks jėgų pakelti mintį, kad galiu netekti jūsų, jeigu rūsti jėga, valdanti jus ir mane, pasmerks mane tam?.. Nežinau. Šią akimirką, nepaisydamas viso siaubo, aš negaliu jaustis nelaimingas, aš per daug apsvaigęs nuo jūsų meilės. Net jeigu visą gyvenimą tektų tuščiai ieškoti jūsų, aš nesiskųsiu, kad sutikau jus ir patyriau tą vieno vienintelio bučinio palaimą, kurios neužmiršiu niekad. Ir nors mūsų susitikimas tetruko vieną akimirką, nors man neliko kitų jūsų meilės

įrodymų, kaip tik tas šventas bučinys, aš vis dėlto dabar būsiu šimtą kartų laimingesnis, negu buvau nepažindamas jūsų.

O tu, šventoji mergaite, vargše sunerimus ir sutrikus būtybe, prisimink be gėdos ir baimės tas trumpas ir nuostabias akimirkas, kai jautei, kaip mano meilė skverbiasi į tavo širdį. Tu pati pasakei — meilę mums siunčia Dievas, ir mes negalim užgesinti ar uždegti jos be jo valios. Jeigu netgi aš nevertas tavęs, netikėtas impulsas, pastūmėjęs tave atsakyti į mano apkabinimą, netapo dėl to mažiau šventas. Tačiau tave globoja Apvaizda, ir ji nepanorėjo, kad tavo prieraišumo lobis nukristų į egoistiškos ir šaltos širdies dumblą. Jeigu net aš būčiau buvęs negarbingas, tai vis tiek būtų tavo tauraus, bet išklydusio iš kelio instinkto, šventa, tačiau apgauto potraukio pasireiškimas. Bet ne, aš dievinu tave, ir kad ir koks aš būčiau, tu, šiaip ar taip, nesuklydai laikydama save mylima. Tu nebuvai suteršta mano širdies plakimo, mano rankų paramos, mano lūpų karščio. Mūsų abipusis pasitikėjimas, mūsų valdingas polėkis padovanojo mums tokio svaigulio akimirką, kokią leidžia patirti tik ilga ir šventa aistra. Kam gi gailėtis? Žinau, kažką gąsdinančio turi lemtinga jėga, pastūmėjusi mus vieną prie kito. Bet tai Dievo valia! Ir mes negalime priešintis. Aš išsinešu su savim mūsų didžiąją paslaptį. Saugok ir tu ją, neatskleisk niekam. Galbūt Bepas irgi nebūtų jos supratęs. Kad ir kas būtų tas tavo draugas, tik vienas aš galiu gerbti tavo beprotybę ir aukštinti tavo silpnumą, nes pats patyriau tą patį. Sudie! Ir galbūt visam laikui! O juk visuomenės akyse aš laisvas, tu, rodos, irgi. Aš negaliu mylėti kitos ir matau, kad tu myli tik mane... Bet mūsų likimai daugiau nepriklauso mums. Aš supančiotas įžadų, ir, matyt, labai greitai tas pats ištiks tave. Šiaip ar taip, tu Nematomųjų valdžioje, ir ši valdžia negailestinga. Lik sveika... Mano širdis plyšta, bet Dievas suteiks jėgų sudėti šią auką ir kitas, dar labiau kankinančias, jeigu tik tokių yra. Sudie... Sudie! O gailestingasis Dieve, pasigailėk manęs!"

Šitas laiškas be parašo buvo parašytas neįskaitomu arba pakeistu braižu.

— Karlai! — sušuko išblyškusi ir drebanti Konsuela.— Šitą laišką tau davė riteris?

— Taip, sinjora.

— Ir jis rašė pats?

— Taip, sinjora, bet labai sunkiai. Jo dešinė ranka sužeista.

— Sužeista? Ir pavojingai?

— Gal ir taip. Žaizda gili, nors jis, rodos, visai nekreipia į ją dėmesio.

— Bet kurgi tai atsitiko?

— Pereitą naktį, netoli nuo sienos. Kai mes keitėm arklius, vienas iš jų vos nepasileido lėkti, o foreiteris dar nebuvo užlipęs ant savo arklio. Jūs sėdėjote karietoje viena, mes su juo stovėjom už kelių žingsnių. Riteris sulaikė arklį su velniška jėga ir liūto ryžtu... Arklys atrodė tikrai baisus...

— Taip taip, mane siaubingai kratė. Bet juk paskui tu pasakei, jog viskas gerai.

— Aš nepastebėjau, kad ponas riteris susižeidė plaštaką į pakinktų sagtį.

— Ir viskas per mane! Sakyk, Karlai, riteris jau išvyko?

— Dar ne, sinjora, bet aš jau sukroviau jo daiktus ir jam kinkomas arklys. Jis pasakė, kad jums dabar nėra ko bijoti — žmogus, turintis jį pakeisti, jau atvyko. Tikiuosi, kad mes greitai pasimatysim su riteriu, o jeigu ne, — tai man bus labai gaila. Bet jis nieko nežada ir į visus klausimus atsako: „Galbūt!"

— Karlai, kur riteris dabar?

— Nežinau, sinjora. Jo kambarys čia, greta. Jeigu norite, galiu nueiti ir pasakyti jam, kad jūs...

— Ne, nieko nesakyk, aš parašysiu jam. Nors... pasakyk, kad noriu padėkoti jam... pamatyti jį nors minutėlę, paspausti jam ranką... Eik greičiau, bijau, kad jis neišjotų.

Karlas išėjo, ir Konsuela tučtuojau pasigailėjo patikėjusi jam tokią užduotį. Ji prisiminė, kad keliaujant riteris atsirasdavo šalia jos tik būtiniausiais atvejais, ir, matyt, toks buvo tų keistų ir baisių Nematomųjų nurodymas. Ji nusprendė parašyti jam, bet nespėjo brūkštelėti nė kelių žodžių, kai tylus šnaresys privertė pakelti akis. Dalis sienos, kuri pasirodė esanti slaptos durys, jungiančios jos kambarį su gretimu, matyt, riterio kambariu, staiga pasitraukė, bet tik tiek, kad praleistų ranką su pirštine, tarsi laukiančią Konsuelos rankos. Ji pribėgo ir sugriebė ją, sušukdama: „Duokit kitą, sužeistąją!"

Nepažįstamasis buvo pasislėpęs už pertvaros, ir ji nematė jo. Bet jis įkišo pro plyšį dešinę ranką, ir Konsuela, skubiai nurišusi tvarstį, išvydo gilią žaizdą, prispaudė ją prie lūpų ir aprišo savo nosinaite. Paskui, nusiėmusi nuo krūtinės filigraninį kryželį, kurį prietaringai brangino, įdėjo į tą nuostabią ranką, kurios baltumą dar labiau pabrėžė raudonas kraujas.

— Paimkite, — pasakė ji. — Tai brangiausia, ką aš turiu, mano velionės motinos dovana, mano talismanas. Aš niekada su juo nesiskyriau. Niekada nieko aš nemylėjau taip, kad būčiau galėjusi patikėti šią brangenybę. Saugokite ją iki mūsų susitikimo.

Nepažįstamasis, kaip ir anksčiau pasislėpęs už pertvaros, paėmė Konsuelos ranką ir apibėrė ją bučiniais ir ašaromis. Paskui, išgirdęs triukšmą, kurį sukėlė Karlas, einantis perduoti jam Konsuelos pavedimo, atstūmė ją ir skubiai užtraukė medinį panelį. Konsuela išgirdo rakinamo skląsčio garsą. Veltui ji stengėsi išgirsti nepažįstamojo balsą. Tikriausiai jis kalbėjo tyliai arba išėjo.

Po keleto minučių Karlas grįžo pas Konsuelą.

— Ponas riteris išjojo, sinjora, — liūdnai pasakė jis. — Išjojo net nepanorėjęs atsisveikinti su jumis, ir dar prikimšo man pilnas kišenes dukatų, jeigu jums atsirastų kokių nenumatytų išlaidų kelionėje. Juk kasdieninėmis išlaidomis rūpinasi šitie... na, Die-

vo ar velnio pasiuntiniai, kas juos žino! Čia pasirodė mažas juodas žmogutis, kuris visą laiką tyli, o jeigu ir praveria burną, tai tik ką nors įsakyti — ir taip šaltai, taip griežtai... Nepatinka jis man, sinjora, visiškai nepatinka. Jis yra riterio vietoje, ir dabar aš turėsiu garbės sėdėti su juo ant pasostės, taigi mano pašnekovas bus ne iš kalbiųjų. Vargšas riteris. Duok Dieve, kad jis grįžtų pas mus!

— Bet argi mes privalome važiuoti su šiuo juodu žmogum?

— Dar ir kaip privalom, sinjora. Riteris privertė mane prisiekti, kad klausysiu ateivio kaip jo paties. O štai ir jūsų pietūs, sinjora. Neatsisakykit — jie, rodos, visai neblogi. Išvažiuojame naktį ir sustosime tik tada, kai panorės... Dievo ar velnio tarnas, kaip jau sakiau.

Nusiminusi ir prislėgta Konsuela daugiau nesiklausė Karlo plepėjimo. Kelionė ir naujasis palydovas menkai ją tedomino. Viskas prarado reikšmę nuo tos akimirkos, kai ją paliko mielas nepažįstamasis. Nugrimzdusi į begalinį liūdesį, ji mechaniškai paragavo keletą patiekalų, norėdama suteikti malonumą Karlui. Bet jai labiau norėjosi verkti, negu valgyti, ir ji paprašė puodelio kavos, kad bent kiek atgautų jėgas ir žvalumą. Karlas atnešė kavos.

— Gerkite, sinjora,— pasakė jis.— Mažasis ponas pats ją išvirė, kad būtų kuo skanesnė. Jis primena seną liokajų arba mažordomą ir, teisybę sakant, ne toks jau panašus į velnio tarną, tiktai per daug juodas. Ko gero, jis neblogas vyrukas, nors labai nekalbus. Jis pavaišino mane puikia degtine, kuriai ne mažiau kaip šimtas metų, aš dar nebuvau tokios gėręs. Ar nenorėtumėte paragauti? Ji duotų jums daugiau naudos negu šita kava, kad ir kokia gardi ji būtų...

— Gerasis mano Karlai, eik ir gerk viską, ką nori, o mane palik ramybėje,— pasakė Konsuela, greitai išgerdama kavą ir net nepajusdama jos skonio.

Nespėjo ji pakilti nuo stalo, kai staiga pajuto nepaprastą sunkumą galvoje. Kai Karlas atėjo pranešti, kad karieta laukia, ji snaudė, sėdėdama ant kėdės.

— Duok ranką,— ištarė ji,— aš visai nesilaikau ant kojų. Atrodo, man pakilęs karštis.

Ji buvo tokia nusilpusi, kad lyg pro miglą matė ir karietą, ir savo naująjį palydovą, ir durininką, kuris jokiu būdu nesutiko nieko imti iš Karlo. Kai tik arkliai pajudėjo, Konsuela kietai užmigo. Sėdynė buvo apkrauta pagalvėmis ir priminė patogią lovą. Nuo tos akimirkos Konsuela nustojo jausti, kas darosi aplink. Ji nežinojo, kiek laiko truko jos kelionė, nematė dienų ir naktų kaitos, nepastebėjo, ar buvo jie sustoję pakeliui, ar važiavo be poilsio. Keletą kartų ji matė prie durelių Karlą, bet nesuprato jo klausimų ir jo nerimo priežasties. Jai atrodė, kad mažasis žmogutis čiupinėjo jos pulsą ir siūlė atsigerti, kalbėdamas:

— Tai niekai. Ponia visiškai sveika.

Tačiau ji jautė kažkokį negalavimą, kažkokį neįveikiamą silpnumą. Sunkūs vokai neleido jai pasižiūrėti aplinkui, o mintys painiojosi, klaidžiojo, ir ji nesuvokė, kas šmėsčiojo jai prieš akis. Kuo ilgiau ji miegojo, tuo labiau norėjo miego. Ji nejautė, kad serga, ir į visus Karlo pasiteiravimus atsakinėjo tais pačiais žodžiais, kuriuos anksčiau pasakė jam namelyje: „Palik mane ramybėje, mano gerasis Karlai".

Pagaliau ji pajuto, kad įtampa, kausčiusi galvą ir kūną, truputį atslūgo, ir apsidairiusi pamatė gulinti prabangioje lovoje, iš keturių pusių užtrauktoje plačiomis atlasinėmis užuolaidomis su auksiniais kutais. Mažasis žmogelis, jos kelionės palydovas, su tokia pat kaip riterio juoda kauke, stovėjo šalia ir davė jai uostyti flakoną, kurio kvapas tartum sklaidė jos smegenis gaubiantį rūką ir dovanojo šviesą, pakeičiančią ankstesnę tamsą.

— Jūs gydytojas? — paklausė ji su šiokiom tokiom pastangom.

— Taip, grafiene, turiu garbės juo būti,— atsakė jis balsu, kuris pasirodė jai pažįstamas.

— Vadinasi, aš sirgau?

— Ne, tiesiog truputį negalavote. Matyt, dabar jums daug geriau?

— Aš jaučiuosi gerai ir dėkoju jums už rūpinimąsi.

— Reiškiu jums pagarbą. Nuo šiol ateisiu pas jūsų malonybę tik pakviestas — tuo atveju, jei prisireikš pagalbos.

— Mano kelionė baigėsi?

— Taip, grafiene.

— Ar aš laisva, ar vis dar kalinė?

— Jūs laisva, grafiene, jūsų būstą supančios tvoros ribose.

— Suprantu, aš turiu erdvų ir gražų kalėjimą,— pasakė Konsuela, apvesdama akimis didelį šviesų miegamąjį, aptrauktą baltu šilku su auksiniais raštais ir papuoštą viršuje puikiais paauksuotais raižiniais.— Ar galiu pamatyti Karlą?

— Nežinau, grafiene, aš čia ne šeimininkas. Aš išeinu. Jums daugiau nebereikia mano paslaugų, o man uždrausta kalbėtis su jumis.

Juodasis žmogus išėjo, ir Konsuela, vis dar silpna ir apatiška, pamėgino atsikelti iš lovos. Vienintelis apdaras, kurį ji rado kambaryje, buvo ilga balta suknelė iš nepaprastai švelnios vilnonės medžiagos, primenanti romėnų tuniką. Ji paėmė suknelę į rankas ir iš jos iškrito lapelis, kuriame auksinėmis raidėmis buvo užrašyta: „Tai nesuteptas atsivertusiųjų drabužis. Jeigu tavo siela suteršta, šis kilnus nekaltybės apdaras taps tau apnuodyta Dejaniros tunika".

Konsuela, pripratusi turėti švarią sąžinę (gal net per daug švarią), nusijuokė ir su naiviu malonumu apsivilko gražią suknelę. Ji dar kartą perskaitė lapelį ir pamanė, kad jis pernelyg pompastiškas. Paskui priėjo prie prabangaus balto marmuro tua-

leto su dideliu veidrodžiu, įrėmintu žavingais paauksuotais rėmais. Čia jos dėmesį patraukė užrašas, kurį ji pastebėjo ant viršutinio rėmo: „Jeigu tavo siela tokia pat tyra kaip mano stiklas, tu visada matysi save jauną ir puikią, bet jeigu ji apnuodyta ydų, tu išvysi negailestingą savo dvasinio bjaurumo atspindį".

„Aš niekad nebuvau nei puiki, nei nusikaltusi,— pagalvojo Konsuela,— taigi abiem atvejais šis veidrodis meluoja."

Ji drąsiai pasižiūrėjo į jį ir toli gražu nepasirodė sau bjauri. Graži plati suknelė ir ilgi palaidi plaukai darė ją panašią į vaidilutę, bet ji apstulbo pastebėjusi, kad yra baisiai išblyškusi. Jos akys nebebuvo tokios skaisčios ir spindinčios kaip paprastai. „Kas gi tai? — pagalvojo ji.— Arba aš pasidariau negraži, arba veidrodis mane kažkuo kaltina."

Ji atidarė tualeto stalčių ir rado ten daugybę įmantrių prabangos dalykų, be to, kai kurie iš jų turėjo pamokančių ir naivių sentencijų: indelį su rausvais dažais puošė ant dangtelio išgraviruoti žodžiai: „Mada ir apgaulė! Raudalai ir baltylai nesuteikia skruostams nekaltybės skaistumo ir nepaslepia ištvirkavimo pėdsakų", nuostabių kvepalų flakonas puikavosi užrašu: „Netikinti siela ir nekuklios lūpos panašios į atvirą flakoną, kurio brangus aromatas išgaravo", ir pagaliau ant baltų šilkinių kaspinų buvo išsiuvinėta: „Skaisčiai kaktai — šventas raištis, negarbingai galvai — virvė, vergų rimbas".

Konsuela suėmė plaukus ir surišo juos šitais kaspinais, padarydama šukuoseną, panašią į antikinę. Paskui ėmė smalsiai apžiūrinėti nuostabius užkerėtus rūmus, į kuriuos ją nubloškė kaprizingas likimas. Ji ėjo iš vieno savo turtingo būsto kambario į kitą: į biblioteką, į muzikos saloną su daugybe puikių instrumentų, partitūrų ir rečiausių rankraščių, į žavų buduarą ir nedidelę galeriją, papuoštą paveikslais ir statulomis... Šie rūmai buvo verti karalienės savo puošnumu, artistės — rafinuotu skoniu, vienuolės — savo skaisčia švara. Apstulbinta prabangaus ir subtilaus grožio, Konsuela nusprendė viską smulkiau apžiūrėti vėliau ir įsigilinti į tuos simbolius, kuriuos slėpė knygų, meno dirbinių, paveikslų, puošiančių šią šventovę, parinkimas. Nekantraudama sužinoti, kokiam žemės kampelyje yra ši puošni rezidencija, ji panoro pamatyti išorinį pasaulį. Priėjusi prie lango, norėjo pakelti taftos štorą, bet staiga pastebėjo ant jos dar vieną pamokymą: „Jeigu piktos mintys slepiasi tavo širdy, esi neverta gėrėtis dievišku gamtos reginiu. Bet jeigu tavo siela dora, žiūrėk ir garbink Dievą, atveriantį tau kelią į žemišką rojų". Ji paskubėjo atidaryti langą, kad įsitikintų, ar šios vietovės vaizdas atitinka tokus išdidžius pažadus. Taip, tai buvo žemškas rojus, ir Konsuelai pasirodė, kad ji sapnuoja. Tas sodas, sutvarkytas anglų pavyzdžiu — retas reiškinys tą epochą,— buvo papuoštas su vokišku išradingumu ir džiugino akį vešliais pavėsingais medžiais, skaisčia pievelių žaluma, natūralių peizažų įvairove ir drauge nepa-

prastu tvarkingumu; čia buvo klombų su nuostabiomis gėlėmis, tvenkinių su krištoliniu vandeniu, žodžiu, visko, kas būdinga sodui, kuris prižiūrimas su išmanymu ir meile. O tolumoje, virš nuostabių aukštų medžių, ratu supančių siaurą slėnį,— tikrą gėlių kilimą, išraižytą žavingų skaidrių upelių,— horizonte stūksojo didingi mėlyni kalnai su įvairių formų keteromis ir didingomis viršūnėmis. Vietovė buvo Konsuelai visiškai nepažįstama. Kad ir kaip ji stengėsi įsižiūrėti į viską, ką aprėpė žvilgsnis, niekas neliudijo, kokiame Vokietijos kampelyje ji atsidūrė,— juk ten tiek nuostabių vietovių ir aukštų kalnų. Tik vešlesnė augalija ir šiltesnis negu Prūsijoje klimatas sakė jai, kad ji pasistūmėjusi į pietus. „O, mano brangusis kanauninke, kur jūs? — pagalvojo Konsuela, gėrėdamasi baltų alyvų krūmais, žydinčiom rožėm, ištisais narcizų, hiacintų, žibuoklių laukais.— O Prūsijos Frydrichai, tegul laimina jus Dievas — juk nepritekliai ir vargai, kuriuos kenčiau per jus, išmokė mane visa širdim gėrėtis tokios priebėgos kaip ši grožybėmis! O jūs, visagaliai Nematomieji, laikykite mane, amžinai laikykite šitoje malonioje nelaisvėje — aš sutinku visa siela... ypač jeigu riteris..." Konsuela nesiryžo tiksliau išreikšti savo troškimo. Atsikratydama letarginės būsenos, ji dar nė karto nebuvo prisiminusi nepažįstamojo. Bet dabar šis deginantis prisiminimas pabudo ir privertė ją susimąstyti, ką reiškia perspėjantys užrašai ant visų sienų, visų stebuklingųjų rūmų daiktų ir net ant papuošalų, kuriais ji su tokiu patiklumu pasipuošė.

XXIV

Pats stipriausias Konsuelos jausmas dabar buvo laisvės troškimas, laisvės poreikis, toks suprantamas po ilgų nelaisvės dienų. Todėl ji patyrė su niekuo nepalyginamą malonumą, išbėgusi į laisvą erdvę ir pamačiusi plačias alėjas, kurios atrodė dar platesnės dėl išmoningai išdėstytų krūmų ir takelių. Bet po dviejų valandų pasivaikščiojimo vienatvė ir tyla, viešpatavusi šiuose nuostabiuose gamtos kampeliuose, sukėlė jai liūdesį. Ji jau daug kartų apėjo viską, nepastebėjusi ant švaraus, grėbliu išlyginto smėlio nė vieno žmogaus pėdsako. Aukštos sienos, kurias slėpė tanki žaluma, nedavė jai pasiklysti nepažįstamuose takeliuose. Ji jau įsidėmėjo visus tuos, kurie kryžiavosi jos kelyje. Kai kur sienos prasiskirdavo, kad užleistų vietą platiems grioviams su vandeniu, ir tada akys galėdavo pasidžiaugti gražiomis pievomis ir kalvelėmis, besitęsiančiomis iki miško arba iki paslaptingų alėjų, kurios vingiuodamos dingdavo tolumoje tarp tankių krūmų. Kai Konsuela žiūrėjo pro langą, visa gamta, atrodė, priklausė jai. Iš arti paaiškėjo, kad sodas iš visų pusių aptvertas, ir jokios įmantrios šeimininko gudrybės nepadėjo pamiršti, jog ji kalėjime. Ji pažvelgė į užburtą pilį, kurioje pabudo rytą. Tai buvo

nedidelis itališko stiliaus pastatas, prabangus viduje ir dailus iš išorės, kuris glaudėsi prie stačios uolos ir buvo patikimiausia natūrali tvirtovė, dar geriau atskirianti nuo pasaulio negu patys aukščiausi ir storiausi Špandau pylimai. „Mano tvirtovė graži,— galvojo Konsuela,— bet dėl to ji dar neprieinamesnė."

Ji atsisėdo pailsėti terasoje, kur vazose žydėjo pamerktos gėlės ir tryško nedidelis fontanas. Tai buvo žavinga vietelė, ir nors iš čia matėsi tik dalis sodo ir kai kur, properšose, didelis parkas, aukšti kalnai, kurių melsvos viršūnės kilo į dangų, tas vaizdas buvo mielas ir nuostabus. Ir vis dėlto Konsuela, nenorom išgąsdinta, kad kažkas taip rūpestingai ir galbūt ilgam ją patalpino į tą naują kalėjimą, būtų atidavusi visus žydinčius krūmus ir margus gėlynus už tikros, paprastos gamtos kampelį su kaimišku nameliu, duobėtais keliais ir plačiu vaizdu į supantį pasaulį, kurį galėtum apžiūrinėti ir tyrinėti kiek širdis geidžia. Iš terasos, kurioje ji sėdėjo, buvo sunku ką nors įžiūrėti tarp aukštų žalių tvoros sienų ir neaiškių dantytų medžių kontūrų, jau pradedančių tirpti vakaro migloje. Žavingai suokė lakštingalos, bet joks žmogaus balsas nerodė, kad arti gyvenama. Konsuela suprato, kad jos namelis, pastatytas tarp didelio parko ir galbūt milžiniško miško, yra daug didesnių valdų dalis. Šita prieinama akiai parko dalis žadino jai norą apžiūrėti jį geriau. Niekas čia nevaikščiojo, tik stirnų ir danielių pulkeliai klajojo kalvų šlaitais taip ramiai, tartum niekad nebūtų buvę išgąsdinti žmogaus pasirodymo. Pagaliau vakaro vėjelis praskleidė guobų šakas, slėpusias vieną sodo pusę, ir paskutiniuose besileidžiančios saulės spinduliuose Konsuela už ketvirčio ljė pamatė didelės pilies baltus bokštelius ir smailius stogus. Pilį iki pusės užstojo miškinga kalva. Nors Konsuela labai norėjo daugiau negalvoti apie riterį, ji nusprendė, kad, žinoma, jis ten, ir jos žvilgsnis godžiai įsisiurbė į tą galbūt tik besivaidenančią pilį, prie kurios jai tikriausiai vis tiek neleistų nė prisiartinti ir kuri pamažu išnyko iš jos akių, paslėpta vakaro miglos.

Kai tamsa sutirštėjo, Konsuela pastebėjo ant krūmų krintančius šviesos atspindžius iš jos namelio pirmojo aukšto ir paskubėjo nulipti žemyn, tikėdamasi pagaliau išvysti savo būste nors vieną žmogaus veidą. Bet ji nepatyrė to malonumo — tarno, uždegusio žvakes ir patiekusio vakarienę, veidas buvo, kaip ir daktaro, uždengtas juoda kauke, kuri, matyt, sudarė būtiną Nežinomųjų tualeto dalį. Tai buvo senas liokajus su labai glotniu peruku ir tvarkinga oranžine livrėja.

— Nuolankiai prašom atleisti,— pasakė jis gergždžiančiu balsu,— kad pasirodau poniai su kauke. Toks įsakymas, ir ne man spręsti, ar tai tikrai būtina. Tikiuosi, ponia, kad jūs priprasite prie mano išvaizdos ir teiksitės nebijoti manęs. Aš jūsų paslaugoms. Mano vardas Mateusas. Čia aš esu ir sargas, ir vyriausias sodininkas, ir mažordomas, ir kamerdineris. Man pasakyta, kad

jūs, ponia, daug keliavote ir todėl pripratote daug ką daryti pati, tad galbūt apsieisite be tarnaitės. Man būtų labai sunku rasti moterį, nes esu nevedęs, o visoms pilies tarnaitėms griežtai uždrausta lankyti šį namą. Tiesa, viena iš jų ateis čia kiekvieną rytą padėti man šeimininkauti, o sodininko parankinis retkarčiais laistys gėles ir valys takelius. Bet, ponia, aš turiu nuolankiausiai jus įspėti, kad jeigu kuris nors tarnas (manęs tai neliečia) bus įtartas tuo, kad jūs pasakėte jam nors žodį ar davėte kokį ženklą, jis bus tučtuojau atleistas, o tai didelė skriauda, nes čia geri namai ir už paklusnumą mokama labai daug. Tikiuosi, ponia per daug kilni ir teisinga, kad verstų šiuos vargšus žmones...

— Būkite ramus, pone Mateusai,— atsakė Konsuela,— aš nepakankamai turtinga, kad galėčiau kompensuoti tuos nuostolius, kuriuos jie galėtų turėti, o, be to, man nebūdinga trukdyti kam nors atlikti savo pareigą.

— Aš irgi nenuleisiu nuo jų akių,— įterpė Mateusas, tartum kalbėdamas pats su savim.

— Galite nevarginti savęs atsargumo priemonėmis. Aš per daug skolinga asmenims, kurie mane čia atvežė, taip pat, matyt, ir šio namo šeimininkams, kad išdrįsčiau sukelti jų nepasitenkinimą.

— Vadinasi, ponia, jūs čia esate gera valia? — paklausė Mateusas, kuriam smalsumas, matyt, buvo ne taip griežtai uždraustas kaip atvirumas.

— Prašau jus laikyti mane savanore kaline, ištikima savo žodžiui.

— Taip ir maniau. Man dar nepasitaikė patarnauti žmonėms, kurie būtų čia gyvenę kitokiomis sąlygomis. Tačiau dažnai tekdavo matyti, kaip kaliniai, ištikimi savo žodžiui, verkė ir kankinosi, tartum gailėdamiesi, kad davė jį. Juk Dievas liudininkas, jiems čia buvo gerai! Bet tokiais atvejais juos visada atleisdavo nuo duoto žodžio vos to pareikalavus, niekas čia nelaikomas jėga. Ponia, vakarienė ant stalo.

Priešpaskutinė mažordomo su oranžine livrėja frazė stebuklingu būdu grąžino jo naujajai poniai apetitą, ir vakarienė jai pasirodė tokia skani, jog ji išgyrė virėją. Šis buvo labai pamalonintas, kad jo menas tinkamai įvertintas, ir Konsuela pastebėjo įgijusi jo pagarbą, nors dėl to jis nepasidarė nei atviresnis, nei mažiau įtarus. Tai buvo puikus žmogus, naivus ir drauge gudragalvis. Konsuela greitai perprato jo charakterį, matydama, kaip geraširdiškai ir vikriai jis užbėga už akių jos klausimams, kad nepatektų į keblią padėtį ir spėtų apgalvoti savo atsakymus. Taip ji sužinojo iš jo viską, ko tik klausė, ir vis dėlto nesužinojo nieko. „Jo ponai — žmonės turtingi, galingi, dosnūs, bet gana griežti, ypač, kai kalba eina apie paslapties laikymą. Šitas namelis — dalis puikaus dvaro, kuriame gyvena tai patys šeimininkai, tai jį saugantys ištikimi tarnai, kurie gauna dideles algas ir moka laikyti lie-

žuvį už dantų. Vietovė čia puiki, žemė derlinga, šeimininkai tvarkosi puikiai, ir gyventojai nesiskundžia ant savo ponų, kas, beje, būtų beprasmiška, nes dėdulė Mateusas gerbia įstatymus, gerbia žmones, turinčius valdžią, ir negali pakęsti nekuklių plepių." Konsuelai taip nusibodo jo subtilios užuominos ir paslaugūs įspėjimai, kad po vakarienės ji šypsodamasi pasakė jam:

— Žinote, pone Mateusai, aš ir pati bijau pasirodyti nekukli, jeigu piktnaudžiausiu jūsų malonia draugija. Šiandien man nieko daugiau nereikės, ir aš linkiu jums labos nakties.

— Tegul ponia teikiasi man paskambinti, jeigu ko prisireiks,— tęsė jis.— Aš gyvenu už namo, po uola, mažame fligelyje su sodu, kur auginu puikius melionus. Aš mielai juos parodyčiau jums, ponia, kad išgirsčiau pagyrimą, bet man ypač griežtai uždrausta atidaryti tuos vartelius.

— Suprantu, Mateusai. Man leidžiama vaikščioti tik po sodą, ir jūs čia niekuo dėtas — tokia namų šeimininkų valia. Gerai, aš paklūstu.

— Tuo labiau kad jums, ponia, būtų labai sunku atidaryti tas duris. Jos tokios sunkios... O svarbiausias užraktas su slaptu įtaisymu ir, neišmanydama jo, galite susižeisti rankas.

— Mano žodis stipresnis už visas jūsų spynas, pone Mateusai. Eikite ir ramiai miegokite. Aš irgi rengiuosi gulti.

Praėjo keletas dienų, o pilies šeimininkai vis dar nerodė jokių gyvybės ženklų, ir Konsuela nematė nė vieno žmogaus veido, be juodos Mateušo kaukės, kuri galbūt buvo malonesnė negu tikroji jo fizionomija. Šitas garbingas liokajus patarnavo jai nepaprastai uoliai ir punktualiai, tačiau baisiai įkyrėdavo savo plepėjimu, kurį ji buvo priversta pakęsti, mat jis stoiškai atsisakydavo visų jos dovanų ir ji neturėjo kito būdo išreikšti jam savo dėkingumą. Kalbėjimas buvo jo aistra, ir juo labiau nuostabus atrodė jo nepaprastas neatvirumas. Jis įsigudrindavo paliesti daugybę temų, bet niekada neužsimindavo apie tai, kas draudžiama. Konsuela sužinojo iš jo, kiek morkų ir šparagų užauginama kiekvienais metais pilies daržuose, kiek elniukų atsivedama parke, jis papasakojo jai kiekvienos gulbės tvenkiny, kiekvieno fazanų jauniklio paukštyne, kiekvieno ananaso šiltadaržyje istoriją. Bet ji taip ir negalėjo susigaudyti, kur ji yra, ar gyvena šeimininkai ar šeimininkas pilyje, ar laukia jos kada nors susitikimas su jais, o gal ji turi visiems laikams likti viena šitame narvelyje.

Žodžiu, nė vienas iš tų dalykų, kurie tikrai domino Konsuelą, nenusprūdo nuo plepaus, tačiau labai atsargaus Mateuso liežuvio. Iš delikatumo jinai neprisiartindavo prie sodininko ir tarnaitės net per tokį atstumą, per kurį galėtų girdėti jų balsus, nors, beje, jie ateidavo anksti rytą ir dingdavo, kai tik ji atsikeldavo iš lovos. Ir ji tenkinosi tuo, kad retkarčiais pažvelgdavo į parko pusę, nieko ten nematydama, o ir negalėdama matyti iš tokio atstumo, ir stebėdavo pilies stogo žirgelį, nušviečiamą vakarais retų ugnių, kurios visada užgesdavo labai anksti.

Greitai ją apėmė gilus nusiminimas, ir liūdesys, kurį ji taip narsiai nugalėdavo Špandau, užgriuvo ją ir įveikė čia, tame prabangiame būste, pilnam visokių patogumų. Ar esama pasaulyje tokių gėrybių, kuriomis galėtum džiaugtis vienatvėje? Ilgas vienišumas sugadina ir aptemdo viską, kas yra geriausia, jis sukelia baimę pačiose stipriausiose sielose. Greitai Nematomųjų svetingumas pasirodė Konsuelai ne tik keistas, bet netgi žiaurus, ir kažkoks mirtinas pasibjaurėjimas viskuo tarsi paralyžavo jos jausmus ir norus. Puikaus jos klavesino skambėjimas atrodė per daug garsus šituose tuščiuose, aidžiuose kambariuose, net savas balsas gąsdino ją. Kai ji pasiryždavo dainuoti, jai imdavo rodytis — jeigu dainuodavo iki sutemų — kad kažkokie atbalsiai piktai antrina jai ir kad šilku aptrauktomis sienomis bei minkštais kilimais šmėkščioja neramūs, sėlinantys šešėliai, kurie bėga nuo jos žvilgsnio ir slepiasi už spintų ir kėdžių, šnabždėdamiesi, šaipydamiesi ir erzindami ją. Suprantama, tai buvo vien išdykęs vakaro vėjelis, judinantis lapus prie lango arba jos pačios balso aidai. Tačiau pavargusi spėlioti, ką nori pasakyti tie nebylūs jos nuobodulio liudininkai — statulos, paveikslai, japoniškos vazos, pilnos gėlių, didžiuliai tviskantys veidrodžiai,— ji ėmė pasiduoti miglotai baimei, kurią neretai pagimdo mumyse ateities nežinia. Ji prisiminė, kokią keistą galybę priskiria Nematomiesiems paprasti žmonės, prisiminė stebuklus, apsupusius ją Kaliostro kabinete, baltos moters pasirodymą Berlyno rūmuose, fantastiškus grafo de Sen Žermeno pažadus prikelti grafą Albertą. Ji kalbėjo sau, kad visų šitų nesuprantamų reiškinių priežastis, matyt, yra slapta Nematomųjų veikla aukštuomenėje ir jų įsikišimas į jos pačios likimą. Ji netikėjo jų antgamtine galia, tačiau matė, kad jie stengiasi pavergti žmones visomis galimomis priemonėmis, apeliuodami tai į širdį, tai į vaizduotę, veikdami žmonių valią grasinimais, arba pažadais, gąsdinimais arba pagundomis. Iš visko sprendžiant, ties ja pakibo kažkokio baisaus atradimo ar žiaurios mistifikacijos grėsmė, ir kaip bailus vaikas ji galėjo pasakyti, kad jaučia *baimę baimės jausmui.*

Špandau ji užgrūdino savo valią kovodama su nepaprastais pavojais, tikrai egzistavusiom kančiom, jinai narsiai įveikė visa tai. Be to, nuolankumas likimui atrodė jai natūralus ten, Špandau. Visai suprantama, kad gūdus tvirtovės vaizdas sukelia vienišam žmogui liūdnus apmąstymus, bet juk jos naujame kalėjime viskas turėtų nuteikti poetinių jausmų išliejimui arba ramiam nuoširdžiam pokalbiui, ir šitas amžinas tylėjimas, šitas visiškas draugiško bendravimo nebuvimas sutrikdė harmoniją ir atrodė kaip baisus absurdas. Galima buvo pamanyti, kad ši žavi laimingų meilužių ar draugiškos šeimos prieglauda palikta ištikus netikėtai katastrofai. Daugybė užrašų, kurie puošė namą ir slėpėsi visose jo apdailos detalėse, jau nelinksmino jos ir neatrodė kaip pompastiškas plepėjimas.

Ne, tai buvo paskatinimai, sumišę su grasinimais, dviprasmiški pagyrimai, apnuodyti užgauliais kaltinimais. Kur tik ji žvilgtelėdavo, į akis krisdavo naujos sentencijos, nepastebėtos anksčiau, kurios tarsi draudė jai laisvai kvėpuoti šitoje budraus ir įtaraus teisingumo šventovėje. Jos širdis susigūžė, tapo kažkokia vangi nuo sukrėtimų, patirtų bėgant iš kalėjimo, o paskui netikėtai pamilus nepažįstamąjį. Letarginė būsena, kuri, žinoma, buvo sukelta jai specialiai — kažkam reikėjo nuslėpti nuo jos, kur ji vežama — paliko slaptus išsekimo ir nervingumo pėdsakus. Ir greitai ji pasijuto ir nerami, ir visko bijanti, ir viskam abejinga.

Vieną vakarą jai pasivaideno kažkur toli vos sugaunami orkestro garsai. Pasikėlusi į terasą, pro lapus ji pamatė, kad pilis užlieta šviesų. Simfoninė muzika, garsi ir skambi, dabar aiškiai girdėjosi. Šitas kontrastas tarp šventės ir jos vienišumo sukrėtė ją labiau, negu ji būtų norėjusi prisipažinti. Jau taip seniai ji nesikalbėjo nė su vienu išmintingu ar tiesiog protingu žmogumi! Pirmą kartą gyvenime ji su užsidegimu įsivaizdavo sau vakaro koncertą arba balių ir tarsi Pelenė panoro, idant kokia nors geroji fėja pakeltų ją savo sparnais ir įskraidintų pro langą į šitą užburtą pilį — bent jau tam, kad ji, Konsuela, galėtų pastovėti ten nematoma ir pasidžiaugti daugybės besilinksminančių žmonių reginiu.

Mėnulis dar nebuvo patekėjęs. Nepaisant giedro dangaus, po medžiais buvo taip tamsu, kad Konsuela visai būtų galėjusi prasibrauti pro juos nepastebėta, net jeigu ją suptų nematomi sargai. Didžiulė pagunda pagavo ją, ir daugybė tartum ir visai įtikinamų argumentų, kuriuos pakuždėjo smalsumas, iškilo jos galvoje. Ar buvo jai parodytas pasitikėjimas, kai atvežė miegančią, pusiau negyvą į šitą paauksuotą, bet negailestingą kalėjimą? Ar turėjo Nematomieji teisę reikalauti iš jos aklo paklusnumo, net nesiteikę to paprašyti? O gal dabar ją tiesiog nori išbandyti, gundydami šventės regimybe? Iš kur žinosi? Nematomųjų elgesys toks keistas. O kas, jei, pamėginusi išeiti už tvoros, ji ras vartus atidarytus, o upelyje, tekančiame iš parko per angas sienoje, jos lauks gondola? Ši paskutinė prielaida, pati neįtikimiausia iš visų, pasirodė pati teisingiausia, ir, nutarusi išbandyti laimę, ji nusileido į sodą. Bet nespėjo ji nueiti ir penkiasdešimties žingsnių, kai aplinkui kažkas suūžė, sušniokštė, tartum gigantiškas paukštis fantastišku greičiu būtų šovęs į dangų. Tą pat mirksnį viską nušvietė ryški žydra šviesa, kuri greitai užgeso, bet tučtuojau plykstelėjo vėl, ir pasigirdo garsus traškesys. Dabar Konsuela suprato, jog tai ne žaibas, ne meteoras, o tiesiog fejerverkas, prasidėjęs pilyje. Jos šeimininkų puota žadėjo gražų reginį, ir kaip vaikas, norintis atsikratyti ilgos bausmės nuobodulio, ji nubėgo atgal prie namelio, kad pasigrožėtų juo nuo terasos.

Tačiau sodą nutvieskiančių dirbtinių žaibų, tai rausvų, tai mėlynų, šviesoje ji dukart pamatė netoli savęs aukštą sustingusį

žmogų su juodu apsiaustu. Nespėdavo ji kaip reikiant įsižiūrėti į jį, kai švytintis kamuolys ištrykšdavo akinančių purslų lietumi ir viskas aplinkui nugrimzdavo į dar tirštesnę tamsą. Konsuela išsigandusi nubėgo šalin nuo tos vietos, kur regėjo vaiduoklį, bet kai tik grėsminga šviesa plykstelėjo vėl, ji vėl išvydo jį už dviejų žingsnių. Trečią kartą nušvitus sodui, ji jau buvo prie namo laiptelių. Žmogus išdygo prieš ją, užstodamas įėjimą. Nežmoniškai persigandusi ji veriamai suriko, susvyravo ir būtų nugriuvusi ant pakopų, jeigu paslaptingasis lankytojas nebūtų sugriebęs jos į savo glėbį. Bet vos jo lūpos palietė jos kaktą, ji pažino riterį, *nepažįstamąjį*, tą, kurį mylėjo, ir kuris — ji tai žinojo — mylėjo ją.

XXV

Džiaugsmas, apėmęs ją, vėl turint šalia savęs jį, kaip angelą išgelbėtoją toje nepakeliamoje vienatvėje, privertė nutilti visus sąžinės priekaištus ir visas baimes, kurie glūdėjo širdyje dar prieš valandėlę, kai ji galvojo apie jį, bet nepuoselėjo vilties pamatyti jo taip greitai. Ji aistringai atsakė į jo apkabinimą, ir kadangi jis jau mėgino išsivaduoti iš jos rankų, kad pakeltų nuo žemės nukritusią kaukę, ji sulaikė jį, sušukdama: „Nepalikite, nepalikite manęs vienos!" Jos balsas skambėjo maldaujamai, jos švelnumui buvo neįmanoma atsispirti. Nepažįstamasis suklupo prie jos kojų ir įkniaubė veidą į suknelę, apiberdamas ją bučiniais. Kelias akimirkas jis, matyt, kovojo su savimi, draskomas dviejų jausmų — susižavėjimo ir nevilties. Paskui, pagriebęs kaukę ir įspaudęs į Konsuelos delną laišką, metėsi link namo ir nubėgo taip greitai, kad jai ir šį kartą nepavyko pamatyti jo veido.

Ji pasileido iš paskos, tikėdamasi mažos baltos lempelės, kurią Mateusas kiekvieną vakarą uždegdavo virš laiptų, šviesoje rasti jį. Bet, nespėjus užkopti keleto pakopų, jo jau nebuvo matyti. Veltui ji apvaikščiojo visus pašalius — jis dingo be pėdsakų, ir jeigu ne laiškas drebančioje rankoje, ji galėtų manyti, kad viskas prisisapnavo. Štai jo turinys:

„Man negalima nei matyti jūsų, nei kalbėti su jumis, bet niekas neuždraudė jums rašyti. Ar leisite man tai? Ar ryšitės atsakyti nepažįstamajam? Jeigu suteiktumėt šią laimę, aš galėčiau naktimis, kai jūs miegosite, pasiimti jūsų laiškus iš knygos, kurią jūs paliktumėte ant suolelio prie tvenkinio, ir dėti į ją savuosius. Aš myliu jus aistringai, beprotiškai, aš dievinu jus. Aš nugalėtas, mano jėgos išseko, dvasios stiprybė, uolumas, karštas atsidavimas tikslui, kuriam paskyriau savo gyvenimą,— viskas, net pareigos jausmas bus sunaikinta, jeigu jūs nemylėsite manęs. Susisaistęs priesaika, atsižadėjęs savos valios, aš svyruoju, pasirengęs negarbei arba savižudybei, nes negaliu patikėti, kad jūs tikrai mylite mane, ir bijau, kad dabar, kai rašau šias eilutes, abejonės ir

baimė jau spėjo išstumti iš jūsų širdies tą įsižiebusią jūsų meilę man. Ir ar galėtų būti kitaip? Juk aš jums tik vaiduoklis, tik sykį prisisapnavęs sapnas, vienos akimirkos iliuzija. O aš... kad laimėčiau jūsų meilę, aš pasirengęs dvidešimt kartų per dieną paaukoti savo garbę, sulaužyti žodį, suteršti sąžinę priesaikos sulaužymu. Jeigu jums pavyktų pabėgti iš šito kalėjimo, aš sekčiau paskui jus į pasaulio kraštą ir gėdos bei viso gyvenimo atgailos kaina išpirkčiau laimę matyti jus nors vieną dieną, nors kartą vėl išgirsti žodžius: „Aš myliu jus!" O juk jeigu jūs atsisakysite prisidėti prie Nematomųjų reikalo, jeigu priesaikos, kurių jie greitai pareikalaus iš jūsų, išgąsdins ir atstums jus, man bus visiems laikams uždrausta matytis su jumis!.. Bet aš nepaklusiu, aš neįstengsiu paklusti jiems. Ne! Pakankamai aš kentėjau, pakankamai darbavausi, tarnavau žmonijai. Jeigu jūs netapsite atpildu už mano darbą, aš atsisakau jo. Aš pražudysiu save, bet grįšiu į pasaulį su jo įstatymais ir papročiais. Mano protas drumsčiasi — jūs matote tai. O, pasigailėkit, pasigailėkit manęs! Nesakykite, kad jau nebemylite manęs. Aš neatlaikysiu to smūgio, nepanorėsiu juo patikėti, o jeigu patikėsiu, man teks numirti."

Konsuela perskaitė šį laišką, nekreipdama dėmesio į fejerverko triukšmą, sproginėjančių ore raketų ir bombų traškesį. Pagauta skaitymo ji vis dėlto, pati to nesuvokdama, jautė elektros iškrovas, kurias neišvengiamai sukelia (ypač jautriems žmonėms) sprogimai ir apskritai bet kokie stiprūs garsai. Silpni ir liguisti asmenys sunkiai pakelia fejerverko triukšmą, tačiau sveikus ir drąsius žmones šie garsai, priešingai, stimuliuoja, uždega. Kai kurioms moterims jie netgi pažadina bebaimiškumą, mintis apie kovą ir kažkokį miglotą apgailestavimą, kad jos negimė vyrais. Žemyn krintančios srovės šniokštimas, dūžtančių bangų riaumojimas, griaustinio dundėjimas kelia mums beveik tokį pat pasitenkinimą kaip muzika, o sviedinių švilpime ir tūkstančiuose garsų, kurie drebina orą per fejerverką ir primena kautynių triukšmą, mes jaučiam pykčio, grasinimų, išdidumo atspalvius, žodžiu — stiprybės balsą. Galbūt Konsuela irgi patyrė visus šiuos pojūčius, skaitydama pirmąjį meilės laišką. Ji pasijuto stipri, ryžtinga, kone bebaimė. Ji tarsi apgirto. Šitas meilės prisipažinimas pasirodė jai karštesnis ir įtikinamesnis negu visos Alberto kalbos, o nežinomojo bučinys — labiau svaiginantis ir ugningas negu visi Andzoleto bučiniai. Nedvejodama ji sėdo rašyti laiško ir negirdėdama raketų, sproginėjančių ore, traškėjimo, nejausdama salietros kvapo, nustelbiančio gėlių aromatą, nematydama bengališkų ugnių, nušviečiančių jos namo fasadą, atsakė taip:

„Taip, aš jus myliu, aš jau sakiau, aš prisipažįstu jums dar kartą ir, net jei reikės pasigailėti, tūkstančius kartų parausti, aš niekad negalėsiu išbraukti iš keistos ir nesuprantamos savo liki-

mo knygos to puslapio, kurį parašiau pati ir kuris dabar jūsų rankose! Tai buvo jausmų protrūkis, galbūt vertas pasmerkimo, galbūt beprotiškas, tačiau nuoširdus, stiprus, karštas. Net jei paaiškėtų, kad jūs pats blogiausias žmogus — man jūs vis tiek būsite idealas! Jeigu jūs pažemintumėt mane negarbingu ir žiauriu poelgiu, vis tiek — šalia jūsų, šalia jūsų širdies aš pirmą kartą patyriau svaiginantį užsimiršimą, ir jis pasirodė man toks pat šventas, kokie tyri ir šventi yra angelai. Matote, aš kartoju jums tą patį, ką parašėte jūs, atsakydamas man į prisipažinimą, adresuotą Bepui. Taip, mes kartojame vienas kitam tai, kuo neabejojam ir ko esam sklidini. Kam ir kodėl mums reiktų meluoti? Mes nepažįstam vienas kito ir galbūt niekad nepažinsim. Nuostabus likimas! Mes mylim vienas kitą, nors negalim nei suprasti, kodėl kilo ši meilė, nei numatyti jos paslaptingos pabaigos. Aš visiškai pasikliauju jūsų žodžiu, jūsų garbingumu ir nenoriu grumtis su jausmu, kurį man įkvėpėt. Tik neleiskite man klysti. Maldauju jus — niekada neapsimetinėkite, niekada nesistenkite dar kartą manęs pamatyti, jeigu liausitės mylėję, palikite mane mano likimo valiai, kad ir koks jis būtų, ir nebijokite, jog aš apkaltinsiu ar prakeiksiu jus už šią trumpą laimės iliuziją, kurią man padovanojote. Rodos, išpildyti mano prašymą taip lengva! Prisipažįstu, būna akimirkų, kai aklas pasitikėjimas, traukiantis mane prie jūsų, kelia baimę. Bet tereikia jums pasirodyti, tereikia mano rankai paliesti jūsiškę, tereikia pamatyti jūsų braižą (nors jis pakeistas, iškreiptas, tartum jūs nenorėtumėt palikti man bent vieno jums priklausančio matomo dalyko), pagaliau tereikia man išgirsti jūsų žingsnius, visi būgštavimai išnyksta, ir aš jau negaliu netikėti, kad jūs mano geriausias, labiausiai atsidavęs draugas pasaulyje. Bet kodėl jūs slepiatės? Kokią baisią paslaptį dengia jūsų kaukė, jūsų tylėjimas? Ar mačiau aš jus kada nors? Ar turiu aš jūsų bijoti, ar turėsiu atstumti tą dieną, kai sužinosiu jūsų vardą arba pamatysiu jūsų veidą? Jeigu jūs man visiškai nepažįstamas, kaip rašėte pats, kam taip aklai paklūstate Nematomųjų įstatymams? Jūs juk rašote dabar, kad pasirengęs nusižengti jiems ir sekti paskui mane į pasaulio kraštą. O jeigu, pasiryžusi bėgti su jumis, aš pareikalausiu, kad daugiau neturėtumėt paslapčių nuo manęs, ar nusiimsite jūs savo kaukę? Ar pradėsite kalbėti su manim? Kad pažinčiau jus, būtina,— sakėte jūs,— įsipareigoti... Kaip? Priesaika susieti save su Nematomaisiais?.. Bet kam? Užrištomis akimis, tylinčia sąžine, protu, klaidžiojančiu tamsoje, aš turiu atsisakyti *savo pačios valios, paaukoti ją,* kaip padarėte jūs? (Skirtumas tik tas, kad jūs žinojote, kam visa tai darote.) Ir kad paskatintumėt mane ryžtis tokiam negirdėtam aklos ištikimybės aktui, jūs nenorite nė truputėlio nusižengti savo ordino taisyklėms! Nes aš supratau, kad jūs priklausote vienai iš tų paslaptingų draugijų, kurias čia vadina *slaptosiomis* ir kurių, kalbama, tiek daug Vokietijoje. Kad tik nepaaiškėtų, jog visa tai tiesiog politinis sąmokslas prieš... kaip man pasakojo Berlyne. Tai štai, jeigu man

bus paaiškinta, ko iš manęs reikalaujama, o paskui leista atsisakyti, aš pasirengusi duoti pačią baisiausią priesaiką niekada ir niekam neatskleisti paslapties, kad ir kokia ji būtų. Padariusi daugiau, aš tapčiau neverta meilės žmogaus, kuris iš skrupulingumo ir ištikimybės duotai priesaikai nenori garsiai ištarti žodžių „Aš myliu jus", nors aš, paniekinusi apdairumą ir gėdingumą, būtiną mano lyčiai, pirmoji pasakiau juos."

Konsuela įdėjo laišką į knygą ir nunešė ją į sodą, į sutartą vietą. Paskui lėtai pasuko atgal ir ilgai slėpėsi tankioje žalumoje, tikėdamasi pamatyti, kaip pasirodys riteris, ir būgštaudama, kad šis slapčiausių jausmų aprašymas nepatektų į svetimas rankas. Tačiau slinko valandos ir niekas nepasirodė, tada ji staiga prisiminė vieną nepažįstamojo laiško frazę: „Aš ateisiu atsakymo naktį, kai jūs miegosite". Nutarusi paklusti visiems jo norams, Konsuela grįžo namo. Po daugybės jaudinančių minčių ir svajonių, tai slegiančių, tai nuostabių, jai pagaliau pavyko užmigti, skambant tolimai baliaus muzikai, fanfarų garsams per vakarienę ir pagaliau bildant ratams, kai jau auštant ėmė išsivažinėti daugybė pilies svečių.

Lygiai devintą valandą ryto atsiskyrėlė įėjo į valgomąjį, kur stalas buvo padengtas kaip visuomet šituose namuose punktualiai ir prašmatniai. Mateusas, pagarbus ir drauge abejingas, jau stovėjo už jos kėdės. Konsuela prieš pusryčius spėjo nusileisti į sodą. Riteris laišką buvo paėmęs, nes knyga pasirodė tuščia. Bet Konsuela tikėjosi rasti joje naują laišką ir jau kaltino jį, kad nelabai skuba atsakyti. Ji buvo sunerimusi, susijaudinusi, jos kantrybė baigė išsekti, ir jai buvo sunku pakęsti šitą sustingusį, primestą gyvenimą. Todėl ji nusprendė pakalbinti Mateusą, tikėdamasi pagreitinti įvykių tėkmę. Bet kaip tik šiandien Mateusas pirmą kartą buvo niūrus ir nekalbus.

— Pone Mateusai,— pasakė ji su apsimestu linksmumu,— per kaukę aš matau, kad jūsų akys įkritusios ir veidas išvargęs. Matyt, jūs visai nemiegojote šią naktį.

— Jūs teikiatės juokauti, ponia, ir tai labai kilnu,— su truputėliu kandumo atsakė Mateusas,— bet kadangi jūs turite laimės gyventi atidengtu veidu, aš geriau matau, jog jūs priskiriate man nuovargį ir nemigą, kurią šią naktį kentėte pati.

— Jūsų kalbantys veidrodžiai pasakė apie tai man dar prieš jus, pone Mateusai. Žinau, kad sunegražėjau ir, manau, greitai pasidarysiu dar negražesnė, jeigu mane ir toliau kamuos toks pats nuobodulys.

— Jūs nuobodžiaujate, ponia? — paklausė Mateusas tokiu tonu, lyg klaustų: „Jūs skambinote, ponia?"

— Taip, Mateusai, siaubingai nuobodžiauju ir, rodos, ilgiau negaliu kentėti šito įkalinimo. Manęs nesiteikiama aplankyti, man neparašoma laiško, matau, kad mane čia užmiršo. Jūs vienintelis

žmogus, su kuriuo aš bendrauju, ir tikiuosi, turiu teisę pasakyti, kad mano padėtis ima man rodytis slegianti ir keista.

— Aš, ponia, negaliu išdrįsti spręsti apie jūsų padėtį,— paprieštaravo Mateusas,— bet man pasirodė, kad visai neseniai jūs turėjot lankytoją ir kad gavote laišką.

— Kas jums pasakė tokį dalyką? — sušuko paraudusi Konsuela.

— Ponia, aš atsakyčiau į jūsų klausimą,— su vylinga ironija ištarė jis,— jeigu nebijočiau užrūstinti jūsų ir įkyrėti savo plepėjimu.

— Jeigu jūs būtumėt mano tarnas, Mateusai, aš galbūt ir elgčiausi su jumis išdidžiai, bet juk aš apsitarnauju pati, o jūs čia, matyt, vaidinate greičiau sargo negu mažordomo vaidmenį. Todėl prašau jus, jeigu pageidaujate, paplepėti su manim kaip visuomet. Šiandien jūs stebinate tokiu sąmojingumu, kad jokiu būdu negalite man įkyrėti.

— Nuobodulys padarė jus atlaidžią, ponia. Gerai, aš papasakosiu jums, kad šią naktį pilyje buvo didelė šventė.

— Tas man žinoma, aš girdėjau ataidinčią muziką ir fejerverko sproginėjimus.

— Štai dėka fejerverko ir maišaties vienas ponas, kuris, jums atvykus čia, yra griežtai prižiūrimas, sugebėjo, nepaisydamas kategoriško draudimo, prasiskverbti į mūsų parką. Ir tai sukėlė labai liūdnas pasekmes... Beje, aš bijau, ponia, įskaudinti jus...

— Pastaruoju metu aš labiau linkusi būti įskaudinta, negu nuobodžiauti. Greičiau gi sakykite, pone Mateusai.

— Tai štai, ponia, šiandien rytą aš mačiau, kaip buvo vedamas į kalėjimą pats maloniausias, pats jauniausias, pats gražiausias ir drąsiausias, pats dosniausias, protingiausias ir pats kilniausias iš visų mano ponų — riteris Liveranis.

— Liveranis? Kas jis? — sušuko Konsuela.— Į kalėjimą? Riteris? O Dieve! Pasakykite man, kas jis, šis riteris? Kas toks yra Liveranis?

— Argi neužtenka to, ką pasakiau? Nežinau, kaip artimai su juo pažįstama ponia, bet neabejotina viena — jį nuvedė į didįjį bokštą už tai, kad kalbėjosi su jumis ir rašė jums, o paskui atsisakė parodyti jo šviesybei jūsų atsakymą.

— Didysis bokštas... Jo šviesybė... Sakykite, Mateusai, ar jūs nejuokaujate? Argi aš esu čia kokio nors galingo kunigaikščio valdžioje, o jis elgiasi su manim kaip su valstybine nusikaltėle ir baudžia visus savo valdinius, drįstančius parodyti man nors truputį užuojautos? O gal mane tiesiog mistifikuoja koks nors bepročiaujantis turtuolis, trokštantis įbauginti ir sužinoti, ar jaučiu pakankamai didelį dėkingumą už suteiktą man pagalbą?

— Man neuždrausta pranešti jums, kad esate pas labai turtingą kunigaikštį — filosofą ir gana protingą žmogų...

— Taip pat ir Nematomųjų tarybos vadovą? — pridūrė Konsuela.

— Nežinau, ponia, ką jūs turite omeny,— ramiai atsakė Mateusas.— Jo šviesybės titulų ir vardų sąraše apie tai niekada nepaminėta.

— Bet ar negalima man pasimatyti su šituo kunigaikščiu, pulti jam po kojų ir išmaldauti laisvę riteriui Liveraniui, kuris — prisiekiu — nepadarė nė vieno nekuklaus poelgio.

— Nežinau, bet manau, jog to pasiekti bus nelengva. Beje, kiekvieną vakarą aš kelias minutes matau jo šviesybę ir pranešu apie ponios sveikatą ir kaip jūs leidžiate laiką. Jeigu jūs parašysite, man galbūt pasiseks perduoti raštelį tiesiai jo šviesybei, aplenkiant sekretorius.

— Mano mielas Mateusai, jūs įsikūnijęs gerumas, ir aš esu tikra, kad kunigaikštis jumis pasitiki. Na, žinoma, aš parašysiu laišką, jeigu jūs toks kilniaširdis ir užjaučiate riterį.

— Tai tiesa, aš užjaučiu jį labiau negu bet ką kitą. Rizikuodamas gyvybe, jis išgelbėjo mane iš ugnies per gaisrą. Jis slaugė mane ir išgydė nudegimus. Nupirko man naujus daiktus vietoj sudegusių. Leisdavo ištisas naktis prie mano lovos, tarsi jis būtų buvęs tarnas, o aš ponas. Išplėšė iš nedorybės nagų mano dukterėčią ir savo nuoširdžiais patarimais bei dosnia pagalba padėjo jai virsti padoria moterim. Kiek gero jis padarė mūsų kraštuose ir net, kalbama, visoje Europoj! Tai puikiausias jaunuolis, ir jo šviesybė myli jį kaip sūnų.

— Nepaisant to, jis uždarė jį kalėjiman už menką nusižengimą.

— O ne, ponia, jo šviesybei nėra menkų nusižengimų, kai kalba eina apie nekuklų poelgį.

— Vadinas, kunigaikštis nepalenkiamas?

— Tai pats teisingumas, tačiau jis baisiai griežtas.

— Kas gi privertė jį atkreipti dėmesį į mane ir kaip aš galiu paveikti jo tarybos sprendimą?

— Jūs pati suprantate, ponia, kad man tai nežinoma. Daugybė paslapčių nuolat kunkuliuoja šitoj pily, ypač tuo metu, kai kunigaikštis atvažiuoja čia kelioms savaitėms, kas pasitaiko nedažnai. Jeigu kuklus tarnautojas, toks kaip aš, pamėgintų prasiskverbti į tas paslaptis, jis neilgai išsilaikytų savo vietoje. O kadangi aš esu vyriausias tarp asmenų, tarnaujančių šituose namuose, tai jūs, ponia, turite suprasti, jog aš nesmalsus ir neplepus. Priešingu atveju...

— Suprantu, Mateusai. Bet pasakykite, jeigu galima paklausti, ar labai rūsti to kalėjimo, kuriame laikomas riteris, tvarka?

— Matyt, labai rūsti. Tiesa, aš nežinau, kas darosi bokšte ir požemiuose, bet tik daugiau žmonių ten įeina, negu grįžta. Galbūt yra kokių nors išėjimų tiesiai į mišką, bet aš jų nemačiau.

— Mateusai, aš visa drebu. Nejaugi užtraukiau ant šio garbingo jaunuolio galvos rimtą pavojų? Pasakykite man, koks šio kunigaikščio charakteris? Ūmus ar šaltakraujiškas? Kas diktuoja

jo nuosprendžius — plykstelėjęs pyktis ar ilgas ir apgalvotas nepasitikėjimas?

— Man nedera gilintis į šiuos dalykus,— šaltai atsakė Mateusas.

— Gerai. Tada papasakokite man bent apie riterį. Ar jis gali prašyti ir siekti pasigailėjimo, ar išdidžiai užsisklendžia savyje?

— Jis švelnus ir geras, jis labai gerbia kunigaikštį ir visiškai paklūsta jam. Bet jeigu jūs, ponia, patikėjote jam ką nors slapto, galite būti rami, jis greičiau pakels kankinimus, negu išduos svetimą paslaptį, net ir per išpažintį.

— Jeigu taip, aš pati atskleisiu jo šviesybei tą paslaptį, ir tegul jis sprendžia, ar ji tokia svarbi, kad vertėtų užsiplieksti pykčiu ant nelaimingojo jaunuolio. Ach, gerasis Mateusai, ar negalite nunešti mano laiško tučtuojau?

— Ne, ponia, kol neateis naktis, tai neįmanoma.

— Vis tiek aš parašysiu dabar pat — gal atsiras netikėta proga.

Konsuela nuėjo į savo kabinetą ir parašė nepažįstamam kunigaikščiui laišką, prašydama susitikimo ir žadėdama nuoširdžiai atsakyti į visus klausimus, kuriuos jis teiksis jai užduoti.

Vidurnaktį Mateusas įteikė jai užklijuotą atsakymą:

„Jeigu jūs norite pasikalbėti su kunigaikščiu, jūsų prašymas beprotiškas. Jūs niekada jo nepamatysite, niekada nesužinosite, kas jis ir koks jo vardas. Jeigu tu nori stoti prieš Nematomųjų tarybą, tu būsi išklausyta, bet rimtai pagalvok apie savo sprendimo pasekmes: nuo jo priklausys ir tavo, ir kito žmogaus gyvenimas".

XXVI

Gavus šį laišką reikėjo apsišarvuoti kantrybe dar visai parai. Mateusas pareiškė, kad greičiau nusipjaus sau rankas, negu paprašys kunigaikščio audiencijos po vidurnakčio. Kitą rytą per pusryčius jis buvo dar kalbesnis negu išvakarėse, ir Konsuela nusprendė, kad riterio įkalinimas, matyt, nuteikė jį prieš kunigaikštį ir jis pirmą kartą panoro pamiršti savo santūrumą. Tačiau, prakalbėjusi su juo daugiau kaip valandą, ji pastebėjo, kad iš esmės jis nepasakė nieko naujo. Ar jis apsimetinėjo esąs naivuolis, kad sužinotų Konsuelos mintis ir jausmus, ar tikrai nieko nežinojo apie Nematomuosius ir apie tą vaidmenį, kurį vaidina kunigaikštis jų veikloje, bet jo painus ir prieštaringas plepėjimas visiškai sumaišė Konsuelai galvą. Apie kunigaikščio padėtį visuomenės sluoksniuose Mateusas nepasakė nė žodžio. Tiesa, jis gūžčiojo pečiais kalbėdamas apie jo keistus įsakymus. Jis prisipažino, kad ir pats nesupranta, kuriam galui jam liepiama nešioti kaukę bendraujant su žmonėmis, kurie gana dažnai keitėsi šiame name, o kartais išgyvendavo čia ilgai. *Jis nesusilaikė ne-*

pasakęs, kad jo ponas turi nepaaiškinamų kaprizų ir kad jis užimtas kažkokiais nesuprantamais reikalais. Tačiau bet kokį Mateuso smalsumą, kaip ir norą paatvirauti, paralyžuodavo kažkokios baisios bausmės baimė, nors jis niekad nesakė, ko būtent bijo. Galų gale Konsuela sužinojo tik tiek, kad pilyje dedasi keisti dalykai, kad naktimis ten niekad nemiegama, kad visi tarnai matė vaiduoklius, kad pats Mateusas, išdidžiai vadinantis save drąsiu žmogum, neturinčiu prietarų, neretai sutikdavo žiemą parke, kai kunigaikštis būdavo išvykęs, kažkokias drebėti jį vertusias figūras, nežinia iš kur atsirandančias ir taip pat paslaptingai išnykstančias. Visa tai nedaug ką paaiškino Konsuelai, kuri laukė vakaro, kad galėtų pasiųsti naują laišką:

„Kad ir kokios būtų šio laiškelio pasekmės man, aš primygtinai ir nuolankiai prašau leidimo stoti prieš Nematomųjų teismą".

Diena jai pasirodė nežmoniškai ilga. Kad nuslopintų nekantrumą ir nerimą, ji ėmė dainuoti ir išdainavo viską, ką sukūrė kalėjime, išliedama savo kančias ir vienatvės liūdesį. Kai sutemo, ji užbaigė savo programą garsia Almirenos arija iš Hendelio operos „Rinaldas".

Las chio piango
La dura sorte
E chio sospiri
La libertà [1].

Vos jai nutilus, stebuklingi smuiko garsai su tokiu pat sielvartingu, su tokiu pat giliu jausmu pakartojo kažkur už lango ką tik sudainuotą nuostabią muzikinę frazę. Konsuela pribėgo prie lango, bet nieko nepamatė, o frazė apmirė kažkur tolumoj. Jai pasirodė, kad šis instrumentas, šis puikus grojimas galėjo būti tik grafo Alberto, bet ji tučtuojau atmetė šią mintį, nusprendusi, kad į jos širdį grįžta kankinančios ir pavojingos iliuzijos, taip varginusios ją kalėjime. Juk ji niekad nebuvo girdėjusi Alberto grojant šiuolaikinę muziką, ir tik liguista vaizduotė galėjo atkakliai drumsti ramybę jo šmėklai kiekvieną kartą, kai pasigirsdavo smuiko garsai. Vis dėlto šis epizodas labai sujaudino Konsuelą, ji nugrimzdo į senus liūdnus prisiminimus ir tik dešimtą valandą vakaro pastebėjo, kad Mateusas neatnešė jai nei pietų, nei vakarienės ir kad ji nieko nevalgiusi nuo paties ryto. Tai ją išgąsdino: ji pamanė, kad, kaip ir riteris, Mateusas tapo užuojautos jai auka. Matyt, ir sienos čia turi ausis ir akis. Galbūt Mateusas buvo per daug atviras; jis nepritariamai atsiliepė apie Liveranio dingimą, tikriausiai ir to pakako, kad jį ištiktų toks pat likimas.

[1] Palik mane apverkti
Sunkią dalią
Palik mane ilgėtis
Laisvės *(it.)*.

Tas naujas rūpestis privertė Konsuelą pamiršti alkį. Bet laikas slinko, Mateusas nepasirodė, ir ji ryžosi paskambinti. Niekas neatėjo. Jausdamasi visai be jėgų ir, svarbiausia, labai pasimetusi, ji prisiglaudė prie lango, užsidengė veidą rankomis ir ėmė narplioti galvoje, jau truputį apsvaigusioje nuo nusilpimo, nepaprastus savo gyvenimo įvykius, klausdama savęs: ar visa tai iš tikrųjų buvo, ar tik prisisapnavo begaliniam sapne. Staiga kažkieno šalta kaip marmuras ranka palietė jos galvą ir kažkieno žemas duslus balsas ištarė:

— Tavo prašymas išgirstas, sek paskui mane.

Konsuela, dar neuždegusi savo kambaryje lempos, tačiau iki šiol aiškiai mačiusi prietemoje daiktus, pakėlė akis į kalbantįjį. Bet aplink buvo taip tamsu, tarsi oras sutirštėjo, o žvaigždėtas dangus pavirto švino skliautu. Ji palietė ranka kaktą, jausdama, kad sunku alsuoti, ir apčiuopė lengvą, bet nepermatomą kapišoną, panašų į tą, kurį kažkada užmetė jai ant galvos Kaliostras. Vedama nematomos rankos, Konsuela pradėjo leistis laiptais, spėjo pastebėti, kad pakopų buvo daugiau negu paprastai ir kad laiptai leidžiasi į kažkokius požemius, kuriais ji ėjo apie pusvalandį. Nuovargis, alkis, susijaudinimas bei slopi tvankuma vis labiau lėtino jos žingsnius, ir, būgštaudama, kad nualps, ji jau ketino prašyti pasigailėjimo. Tačiau išdidumas pasirodė stipresnis — juk jie gali pamanyti, jog ji pabūgusi pakeitė savo sprendimą, ir Konsuela įtempė paskutines jėgas. Pagaliau kelionė baigėsi, ir Konsuelą pasodino. Tą akimirką kažkokie bauginantys garsai, panašūs į tamtamo dundėjimą, paskelbė vidurnaktį, ir, aidint dvyliktam dūžiui, kapišonas buvo nuimtas nuo prakaitu išpiltos jos kaktos.

Pirmiausia ją apakino ryški šviesa, sklindanti nuo didelio, ugnimi degančio kryžiaus, kabančio tiesiai priešais ją. Kai jos akys priprato prie šviesos, ji pamatė esanti didelėje gotiško stiliaus salėje su skliautais, kurie rėmėsi į lenktas arkas ir priminė gilaus kazemato ar koplyčios skliautus. Šios salės, kurios vaizdas ir apšvietimas buvo tikrai bauginantys, gilumoje Konsuela įžiūrėjo septynias žmonių figūras su raudonais apsiaustais, jų veidai buvo su melsvai baltom kaukėm, todėl atrodė kaip numirėlių. Jie sėdėjo už didelio juodojo marmuro stalo. Prieš šitą stalą ant suolo, stovinčio kiek žemiau, sėdėjo aštuntoji šmėkla, apsirengusi juodai ir taip pat su balta kauke. Palei šonines sienas, kiekvienoje pusėje tylėdami stūksojo koks dvidešimt žmonių juodais apsiaustais ir juodom kaukėm. Atsisukusi Konsuela pamatė kitus juodus vaiduoklius. Jie stovėjo po du prie kiekvienų durų, platūs kalavijai tvaskėjo jų rankose.

Kitomis aplinkybėmis Konsuela gal būtų pamaniusi, jog šis niūrus ceremonialas tiesiog žaidimas, vienas iš tų išmėginimų, kuriuos rengdavo frankmasonų ložės ir apie kuriuos ji girdėjo Berlyne. Tačiau frankmasonai nesidėjo teisėjais ir nesisavino tei-

sės kviesti į savo slaptus susirinkimus niekuo dėtus žmones. Be to, ir tai, kas įvyko prieš šią sceną, privertė Konsuelą žvelgti į ją rimtai, netgi su baime. Ji pastebėjo, kad visa dreba, ir, jeigu ne penkios minutės visuotinio tylėjimo, jai nebūtų užtekę jėgų atsipeikėti ir pasiruošti atsakyti į klausimus.

Pagaliau aštuntasis teisėjas pakilo, ženklu liepė dviem su kalavijais iš abiejų pusių stovintiems asmenims privesti ją prie teismo pjedestalo, ir ji sustojo stengdamasi atrodyti rami ir drąsi.

— Kas jūs ir ko prašote? — ištarė juodasis žmogus, atsistodamas iš vietos.

Akimirką Konsuela sutriko, bet paskui susikaupė ir atsakė:

— Aš Konsuela, pagal profesiją dainininkė, praminta Čigonaite ir Porporina.

— Argi tu neturi kito vardo? — paklausė teisėjas.

Konsuela užsikirto, bet paskui pasakė:

— Aš turiu ir kitą vardą, bet prisiekiau niekada neminėti jo.

— Nejaugi tu viliesi nuslėpti ką nors nuo šio teismo? Nejaugi manai, kad stojai prieš paprastus teisėjus, svarstančius paprastas bylas šiurkštaus ir aklo įstatymo vardu? Kam tu atėjai čia, jeigu tiki, kad tuščiais atsikalbinėjimais galima suklaidinti mus? Pasakyk savo vardą, pasakyk, kas tu, arba išeik.

— Jeigu jums žinoma, kas aš, be abejo, žinoma ir tai, kad mano pareiga — tylėti, ir jūs paremsite mano troškimą vykdyti šią pareigą.

Viena iš raudonųjų figūrų davė ženklą juodajai, ir akimirksniu visos juodos mantijos išėjo, išskyrus tą žmogų, kuris vedė apklausą. Šis liko ir štai ką pasakė:

— Grafiene Rudolštadt, dabar kai jūsų apklausa pasidarė slapta ir prieš jus nėra nieko, tik jūsų teisėjai, ar neigsite jūs, kad esate teisėta žmona grafo Alberto Podebrado, kuris jo šeimos valia pavadintas Rudolštadtu?

— Prieš atsakydama į jūsų klausimą,— tvirtai ištarė Konsuela,— aš noriu žinoti, kokia valdžia čia nurodinėja ir koks įstatymas verčia mane pripažinti šią valdžią.

— Apie kokį įstatymą tu kalbi? Dievo ar žmogaus? Pagal visuomenės įstatymus tu esi visiškai priklausoma nuo Frydricho Antrojo, Prūsijos karaliaus ir Brandenburgo kurfiursto, iš kurio valdų mes pagrobėm tave, idant išgelbėtume iš amžinos nelaisvės ir kitų pavojų, dar baisesnių, tu tai žinai.

— Aš žinau, amžinas dėkingumas sieja mane su jumis,— atsakė Konsuela priklaupdama.— Todėl kreipiuosi tik pagal Dievo įstatymą ir prašau jus nurodyti, kokios yra dėkingumo įstatymo ribos. Jeigu šis įstatymas liepia man dėkoti jums ir besąlygiškai paklusti, aš sutinku. Bet jeigu jis įsako, kad, tenkindama jūsų norus, nusižengčiau sąžinės balsui, tai ar aš neturiu jo atmesti? Spręskite patys.

— Jeigu tau būtų skirta galvoti ir elgtis pasaulyje taip, kaip tu kalbi dabar! Bet aplinkybės, atvedusios tave čia ir padariusios tave priklausomą nuo mūsų, per daug ypatingos. Mes esame virš visų žmogiškų įstatymų, ir tu turėjai galimybę įsitikinti mūsų galybe. Mes taip pat nekreipiame dėmesio į visokius žmonių išskaičiavimus: prietarai, susiję su turtais, visuomenine padėtim ir gimimu, apgailestavimai ir abejonės tais ar kitais opiais atvejais, visuomenės nuomonės baimė, net įsipareigojimų, duotų mūsų pasaulyje, laikymasis,— visa tai praranda reikšmę ir prasmę, kai, susirinkę čia, toli nuo žmonių žvilgsnių, ir apsiginklavę dieviško teisingumo kalaviju, mes pasveriame ant delno jūsų lengvabūdiško ir bailaus gyvenimo barškučius. Todėl papasakok mums viską, nieko neslėpdama, nes mes — kiekvienos laisvos būtybės ramstis, šeima ir gyvasis įstatymas. Mes neklausysime tavęs tol, kol nesužinosim, kuo save laikydama tu stojai prieš mus. Kas tu — čigonė Konsuela ar grafienė Rudolštadt?

— Grafienė Rudolštadt atsisakė visų savo teisių visuomenėje, ir ji neturi jūsų ko prašyti. Čigonė Konsuela...

— Sustok ir pasverk žodžius, kuriuos ištarei. Jeigu tavo vyras būtų gyvas, ar turėtum teisę atimti iš jo savo pasitikėjimą, atsižadėti jo vardo, atsisakyti jo turto, žodžiu, vėl pavirsti čigone Konsuela tam, kad apsaugotum tuščią ir beprasmišką jo giminės ir jo luomo išdidumą.

— Suprantama, ne.

— Vadinasi, tu manai, kad mirtis nutraukė jūsų saitus? Vadinasi, tu neprivalai būti ištikima Alberto atminimui, gerbti ir mylėti jį?

Kraujas ūžtelėjo į Konsuelos skruostus, ji sumišo. Paskui vėl išbalo. Mintis, kad tuoj šitie žmonės, taip kaip Kaliostras ir grafas de Sen Žermenas, pasakys jai, jog įmanomas Alberto atsikėlimas iš numirusių, ir netgi iškvies jo šmėklą, pripildė jos sielą tokios baimės, kad ji negalėjo ištarti nė žodžio.

— Alberto Podebrado žmona,— tęsė klausinėjantysis,— tavo tylėjimas išduoda tave. Tau Albertas yra miręs visai, tu žiūri į santuoką su juo kaip į vieną iš atsitiktinumų, kurių daug buvo tavo nuotykingame gyvenime, kaip į atsitiktinumą, kuris nesusaistė tavęs jokiais įsipareigojimais, neuždėjo tau jokių pareigų. Čigone, tu gali išeiti. Mes įsikišome į tavo likimą tik dėl tų ryšių, kurie siejo tave su puikiausiu iš visų žmonių. Tu neverta mūsų draugiškumo, nes pasirodei neverta jo meilės. Mes nesigailim, kad grąžinom tau laisvę: ištaisyti blogį, kilusį dėl despotizmo — mūsų pareiga ir džiaugsmas. Bet tuo mūsų globa pasibaigs. Rytoj tu paliksi prieglobstį, kurį mes tau suteikėm, tikėdamiesi, kad išeisi iš jo nuskaidrėjusi ir apšviesta. Tu grįši į pasaulį — su šlovės šmėklomis ir beprotiškų aistrų svaiguliu. Te pasigaili tavęs Viešpats! O mes paliekam tave amžinai.

Išgirdusi šį nuosprendį, Konsuela sustingo. Prieš keletą dienų

ji nebūtų priėmusi jo be protesto, tačiau žodžiai „beprotiškos aistros", kurie ką tik buvo ištarti, priminė jai apie jos begalinę meilę nepažįstamajam, meilę, kuriai ji pasidavė beveik negalvodama ir be kovos.

Ji buvo pažeminta savo akyse, ir Nematomųjų nuosprendis pasirodė jai iš dalies pelnytas. Jų rūstūs žodžiai įkvėpė jiems pagarbą, sumišusią su baime, ir ji jau nesirengė priešintis jų teisei teisti ir pasmerkti ją, kaip būtybę, esančią visiškoje jų valioje. Kad ir kokie mes būtume iš prigimties išdidūs, kad ir kaip nepriekaištingai elgtumės, neretai atsitinka, kad rūstūs kaltinimai užklumpa mus netikėtai, ir mes stengiamės mintimis sugrįžti į praeitį, trokšdami pirmiausia patys įsitikinti, jog kaltinimai teisingi. Konsuela nesijautė esanti nepriekaištinga, ir aplinka, kurioje ji dabar buvo, darė jos padėtį ypač kankinančią. Tačiau ji prisiminė, jog prašydama leidimo stoti prieš šį teismą, ji iš anksto pasiruošė tam, kad jis bus griežtas, ir susitaikė su tuo. Ji atėjo čia pasirengusi ištverti viską — priekaištus, bet kokią bausmę, kad tik riteris būtų išteisintas ir jam būtų atleista. Taigi, užgniaužusi savimeilę, jinai be kartėlio išklausė priekaištus ir kurį laiką svarstė savo atsakymą.

— Galbūt aš pelniau šį žiaurų nuosprendį,— pagaliau ištarė ji.— Aš toli gražu nesu patenkinta savimi. Bet eidama čionai, aš savaip įsivaizdavau Nematomuosius ir noriu papasakoti jums — kaip. Tas nedaugelis dalykų, kuriuos sužinojau apie jus iš kalbų, sklindančių liaudyje, ir ta laisvė, už kurią esu dėkinga jums, vertė mane laikyti jus žmonėmis, kurių dorovė tokia pat tobula kaip ir didelė galybė visuomenėje. Jeigu jūs tokie, kokie atrodote man, tai kodėl gi jūs taip griežtai atstumiate mane, net nenurodę kelio, kurį turėčiau pasirinkti, idant atsikratyčiau paklydimų ir tapčiau verta jūsų globos? Žinau, kad Alberto Rudolštadto, puikiausio iš žmonių, kaip teisingai jį pavadinote, našlė susilaukė tam tikros jūsų užuojautos. Bet jeigu aš nebūčiau Alberto žmona, net jeigu niekad nebūčiau buvus verta tapti ja, argi čigonė Konsuela, būtybė be vardo, šeimos, be tėvynės, neturi teisės į jūsų tėvišką rūpestingumą? Sakykim, aš didelė nusidėjėlė, bet ar jūs nepanašūs į Dievo karalystę, kur vieno netikėlio atsivertimas sukelia daugiau džiaugsmo negu šimto teisuolių dorumas? Ir pagaliau, jeigu įstatymas, kuris vienija ir įkvepia jus, yra Dievo įstatymas, tai jūs nusižengiate jam atstumdami mane. Jūs ketinote — sakėte jūs — nuskaidrinti ir apšviesti mano sielą. Tai pamėginkite pakelti ją iki savo sielų aukštumos. Aš neišmananti, bet neužsispyrusi. Nepagailėkite kantrybės ir gailestingumo, kad patikėčiau jūsų šventumu, ir aš pripažinsiu jus savo mokytojais, iš kurių visur ir visada imsiu pavyzdį.

Stojo tyla. Klausinėjantysis atsisuko į teisėjus, ir, matyt, jie ėmė tartis. Pagaliau vienas iš jų pasakė:

— Konsuela, tu atėjai čia išdidi, kodėl gi nenori tokia pat

išeiti? Mes turėjome teisę tau priekaištauti, juk tu pati kreipeisi į mus. Bet mes neturim teisės pavergti tavo valios ir užvaldyti tavo sielos, jeigu tu neatiduodi jų mums savo valia ir su mielu noru. Kaip galėtume reikalauti tokios aukos? Tu mūsų nėpažįsti. Teismas, į kurio šventumą tu apeliuoji, galbūt yra pats bedieviškiausias ar bent jau pats įžūliausias iš tų, kurie kada nors yra slaptai veikę prieš įstatymus, valdančius pasaulį. Ką tu žinai apie tai? O jeigu mums tektų atverti tau gilų pažinimą to, kas visiškai negirdėta, ar užtektų ryžto visiškai atsiduoti ilgoms taip sunkiai suvokiamo dalyko studijoms, dar nežinant, koks viso to tikslas? O mes — argi galim pasitikėti taip prastai kaip tu parengtos atsivertėlės tikėjimo tvirtumu? Galbūt mums tektų atskleisti tau svarbias paslaptis, o garantija tebūtų tavo įgimtas taurumas — mums jis pakankamai gerai žinomas, kad galėtume būti tikri dėl tavo kuklumo, bet mums reikia ne kuklių patikėtinių, jų mums netrūksta. Dievo įstatymui įtvirtinti mums reikalingi uolūs mokiniai, nevaržomi jokių prietarų ir jokio egoizmo, jokių lengvabūdiškų aistrų ir aukštuomenės įpročių. Pažvelk į savo sielos gelmes. Ar gali paaukoti mums visa tai. Ar gali suderinti savo poelgius ir savo gyvenimą su tais įgimtais instinktais, kuriuos jauti savyje, ir su tomis gyvenimo taisyklėmis, kurių mes tave išmokysim, kad paskui įdiegtum jas sau? Moteris, artistė, vaikas — ar išdrįsi tu atsakyti, kad pasirengusi prisidėti prie rūsčių vyrų ir dirbti su jais ištisų šimtmečių darbą?

— Visa, ką jūs man pasakėt, iš tikrųjų yra labai rimta,— atsiliepė Konsuela,— ir aš sunkiai suprantu jus. Duokite laiko pagalvoti, neišvarykite manęs, kol nepažinsite mano širdies. Galbūt ji neverta tos šviesos, kuria galite ją nušviesti, bet argi yra nors viena nuoširdi siela, neverta patirti tiesos? Kuo galiu būti jums naudinga? Aš bijau savo bejėgiškumo. Moteris ir artistė, kitaip tariant, vaikas! Bet jeigu jūs iki šiol globojote mane, vadinasi, matėte manyje kažką... O aš?.. Aš jaučiu, jog neturiu išsiskirti su jumis nepamėginusi įrodyti savo dėkingumo. Nevarykite manęs, pamėginkite mane apšviesti.

— Mes duodam tau dar savaitę pagalvoti,— pasakė teisėjas su raudonu apsiaustu, tas, kur jau kalbėjo anksčiau,— bet tu turi prisiekti, kad nedėsi nė menkiausios pastangos sužinoti, kur dabar esi ir kas tie žmonės, kuriuos čia matai. Tu neturi nieko klausinėti tų, kurie tau patarnauja, ir tų, kurie gali prasiskverbti pas tave slapta.

— Aš pasižadu,— paskubėjo atsakyti Konsuela,— ir jeigu norite, galiu duoti jums žodį niekada nepriimti nė vieno žmogaus be jūsų leidimo, bet už tai nuolankiai prašau vienos malonės...

— Tu negali nieko mūsų prašyti, negali kelti jokių sąlygų. Viską, ko reikia tavo sielai ir kūnui, tu gausi. Jeigu ilgiesi kokio nors giminaičio, draugo, tarno, gali išvažiuoti. Vienatvė arba mūsų parinkta draugija — tokia bus tavo dalia, kol esi pas mus.

— Aš nieko neprašau sau pačiai, bet aš sužinojau, kad vienas iš jūsų draugų, pasekėjų ar tarnų (man nežinoma jo padėtis pas jus) kenčia per mane griežtą bausmę. Aš pasirengusi prisiimti sau visas jam primetamas kaltes, štai kodėl ir paprašiau leidimo stoti prieš jus.

— Tai tu nori atlikti mums išpažintį, smulkią ir atvirą?

— Taip, jeigu to reikia, kad jis būtų išteisintas... Nors tokia išpažintis, dalyvaujant aštuoniems vyriškiams, būtų moteriai didelė moralinė kančia.

— Nereikia tokio tavo pažeminimo. Mes nebūtume tikri, kad esi nuoširdi, be to, iki šiol mes neturėjom į tave jokių teisių. Tai, ką tu kalbėjai ir galvojai prieš valandą, mums jau yra tavo praeitis. Bet žinok, kad nuo šios akimirkos mes turime teisę tyrinėti pačius slapčiausius tavo sielos vingius. Dabar tik nuo tavęs priklauso išsaugoti savo sielą pakankamai tyrą, kad bet kuriuo metu galėtum atverti ją mums be kančių ir be gėdos.

— Jūsų kilnumas kupinas delikatumo ir tėviško gerumo. Bet kalba eina ne apie mane vieną. Kitas žmogus verčiamas išpirkti mano kaltę. Argi neprivalau išteisinti jo?

— Nesirūpink. Jeigu tarp mūsų yra nusikaltusysis, jis išsiteisins pats, bet ne tuščiais atsikalbinėjimais ir ne beprotiškais įtikinėjimais, o poelgiais, liudijančiais vyriškumą, atsidavimą ir dorybingumą. Jeigu jo dvasia susvyravo, mes palaikysim jį ir padėsim nugalėti savo silpnybę. Tu kalbėjai apie rūsčią bausmę — mes skiriam tik moralinę atgailą. Kad ir kas būtų tas žmogus, jis mūsų brolis, lygus su mumis. Pas mus nėra nei ponų, nei tarnų, nei valdinių, nei monarchų: matyt, melagingi gandai suklaidino tave. Eik rami ir nenusidėk.

Tai pasakęs, klausinėjusysis paskambino varpeliu, du juodi žmonės su kaukėmis ir ginklais rankose įėjo į kambarį ir, uždėję Konsuelai ant galvos kapišoną, nuvedė ją atgal tais pačiais požeminiais keliais, kuriais atvedė.

XXVII

Tėviškai palankūs Nematomųjų žodžiai truputį nuramino Porporiną dėl riterio likimo, ir, nusprendusi, kad Mateusas kažką ne taip suprato, ji, palikdama šią paslaptingą sueigą, pajuto, jog nuo širdies lyg akmuo nusirito. Viskas, ką dabar išgirdo, tvyksčiojo jos vaizduotėje, kaip saulės spinduliai, įspindę pro debesį, ir dabar, kai nei susijaudinimas, nei valios pastangos jos jau nebepalaikė, ji staiga pajuto neįveikiamą nuovargį, o kojos liovėsi jos klausiusios. Alkis vis stiprėjo, kapišonas gniaužė kvėpavimą. Pakeliui ji keletą kartų sustojo remdamasi į palydovų rankas ir, pasiekusi savo kambarį, griuvo visiškai be jėgų. Po keleto minučių ji atsigavo: jai davė pauostyti flakoną su druskomis, o,

be to, padėjo grynas miegamojo oras. Čia ji pamatė, kad žmonės, atvedę ją čionai, skubiai išeina, kad Mateusas neša puikią vakarienę, o mažasis daktaras su kauke — tas pats, kur užmigdė ją veždamas čionai, rūpestingai čiupinėja pulsą. Ji iš karto pažino jį iš peruko ir balso, kuris atrodė kažkada anksčiau girdėtas, nors ji neprisiminė, kur ir kokiomis aplinkybėmis.

— Mielas daktare,— pasakė ji su šypsena,— manau, kad geriausi vaistai man bus vakarienė, ir be to, kuo greičiau. Dabar aš turiu tik vieną ligą — alkį. Bet maldauju — šį kartą nereikia kavos. Tiesa, jūs verdate ją skaniai, tačiau bijau, kad jai man neužteks jėgų.

— Mano kava — tai naudingas raminantis gėrimas,— atsakė daktaras.— Bet nesirūpinkit, grafiene, šios dienos meniu jos nėra. Pasikliaukit manim ir leiskite pavakarieniauti drauge su jumis. Jo šviesybė pageidauja, kad nesitraukčiau nuo jūsų, kol visiškai neatsigausite, ir aš manau, jog už pusvalandžio nuo sočios vakarienės jūsų silpnumas galutinai praeis.

— Jeigu toks jo šviesybės ir jūsų, daktare, pageidavimas, mielai pavakarieniausiu jūsų draugijoje,— pasakė Konsuela, ir Mateusas pristūmė jos kėslą prie stalo.

— Mano draugija bus jums naudinga,— tęsė daktaras, pradėdamas naikinti puikų pyragą su fazanais ir pjaustydamas šiuos paukščiukus greitai kaip prityręs chirurgas.— Be manęs jūs galite persivalgyti, kas visai suprantama po ilgo pasninko. Man toks pavojus negresia, todėl įsipareigoju skaičiuoti kiekvieną jūsų kąsnį, o į savo lėkštę dėtis dvigubai daugiau.

Šio eskulapo ir gurmano balsas nedavė Konsuelai ramybės. Koks buvo jos nustebimas, kai, staiga nusitraukęs kaukę, jis padėjo ją ant stalo tardamas:

— Velniop šitą kvailą daiktą! Ji trukdo man kvėpuoti ir jausti maisto skonį!

Konsuela krūptelėjo pažinusi, kad šis smaguris — tai tas pats gydytojas, kuris buvo prie jos vyro mirties guolio, nuolatinis Baireito markgrafienės gydytojas daktaras Siupervilis. Vėliau Konsuela jį probėgšmais buvo sutikusi Berlyne, bet nesiryžo nei įdėmiai į jį pasižiūrėti, nei pakalbėti su juo. Kontrastas tarp godumo, su kuriuo jis valgė, ir to susijaudinimo, bejėgiškumo, kurį ji jautė šią akimirką, vaizdžiai priminė jai, koks šaltas ir nejautrus jis atrodė tais laikais, kai Rudolštadtų šeima kentėjo neviltį ir skausmą. Jai nelengva buvo susivaldyti ir nuslėpti tą nemalonų jausmą, kuris jai sukilo, tačiau Siupervilis, pakerėtas skanaus fazano kvapo, neatkreipė į jos sumišimą jokio dėmesio.

Mateusas dar padidino šios scenos absurdiškumą. Patarnaudamas Siuperviliui jau kokias penkias minutes, šis apdairus tarnas nepastebėjo jo atidengto veido, bet staiga, palaikęs kaukę dangčiu nuo indo su pyragu ir rūpestingai dengdamas jį, su siaubu suriko:

— Dieve, pasigailėk! Pone daktare, jums nukrito ant stalo jūsų „veidas".

— Velniop šitą veidą! — pasakė tas.— Aš niekad nepriprasiu valgyti su kauke. Padėk ją kur toliau ir paduok, kai eisim iš čia.

— Kaip įsakysite, pone daktare,— pasipiktinęs ištarė Mateusas.— Aš nusiplaunu rankas. Bet jūsų malonybei žinoma, kad kiekvieną vakarą privalau atsiskaityti, kas čia daroma ir kalbama žodis žodin. Nors ir kiek tikinčiau, jog kaukė nukrito netyčia, aš negalėsiu nuslėpti, kad ponia matė, kas yra po ja.

— Puiku, mielasis. Tu atsiskaitysi kaip visuomet,— ramiai atsakė daktaras.

— Ir jūs pabrėšite, Mateusai,— pridūrė Konsuela,— jog aš niekuo nepaskatinau pono daktaro nusižengimo. Ne aš kalta, kad pažinau jį.

— Na nesijaudinkit, grafiene,— pasakė Siupervilis pilna burna.— Kunigaikštis ne toks baisus, kaip kalbama, ir aš jo visai nebijau. Pasakysiu jam, kad, leidęs man pavakarieniauti su jumis, jis drauge leido atsikratyti viskuo, kas trukdo kramtyti ir ryti maistą. Juo labiau, jog jums per daug gerai pažįstamas mano balsas, kad nebūtumėt supratusi, kas aš esu, dar anksčiau. Vadinasi, tai tuščias formalumas, aš juo atsikračiau, ir kunigaikštis puikiai mane supras.

— Vis tiek, pone daktare,— pareiškė pasipiktinęs Mateusas,— džiaugiuosi, kad šį pokštą leidote sau jūs, o ne aš.

Daktaras gūžtelėjo pečiais, nusišaipė iš Mateuso bailumo, suvalgė milžinišką kiekį pyrago, užgėrė atitinkamu kiekiu vyno, o kai Mateusas išėjo naujo patiekalo, truputį prisislinko prie Konsuelos, pritildė balsą ir pasakė jai:

— Mieloji sinjora, aš ne toks ėdrus, kaip galėjo pasirodyti (prisivalgęs iki kaklo, Siupervilis galėjo sau leisti tokią pastabą), ir likau pavakarieniauti su jumis tik tam, kad praneščiau svarbias žinias, kurios jus labai sudomins.

— Kieno vardu jūs ketinate pranešti man tas žinias, pone? — paklausė Konsuela, prisimindama savo pažadą, ką tik duotą Nematomiesiems.

— Aš darau tai turėdamas teisę ir savo noru,— atsakė Siupervilis.— Nesirūpinkit. Aš ne šnipas, kalbu atvira širdim, ir man nerūpi, ar bus mano žodžiai kam nors perduoti, ar ne.

Pirmoji Konsuelos mintis buvo priversti daktarą nutilti, idant netaptų jo išdavystės bendrininke, bet paskui ji nusprendė, jeigu žmogus iš ištikimybės Nematomiesiems pasiryžęs vos ne nuodyti žmones, kad tik pristatytų juos į šią pilį, vadinasi, jis turi jų slaptus įgaliojimus. „Tai spąstai,— pagalvojo ji.— Prasideda išbandymai. Ką gi, pažiūrėsim, koks bus puolimas."

— Taigi, ponia,— tęsė daktaras,— aš turiu jums atskleisti, kas yra šio namo šeimininkas.

„Štai kas",— pagalvojo Konsuela. Ir paskubėjo atsakyti:

— Dėkoju, daktare, aš to jūsų neklausiau ir nieko nenoriu žinoti.

— Na na,— paprieštaravo Siupervilis.— Štai jūs ir užsikrėtėte tais romantiškais kliedesiais, kuriais kunigaikštis mėgsta vaišinti visus savo draugus. Bet nepatariu žiūrėti rimtai į šias nesąmones: geriausiu atveju jūs išeisite iš proto ir papildysite kunigaikščio bepročių ir apsėstųjų svitą. Aš visai nesirengiu laužyti duoto jam žodžio ir atskleisti jo vardą arba vietą, kur jis yra. Beje, tai neturėtų jūsų labai dominti, nebent iš smalsumo, o aš noriu jus gydyti ne nuo šio negalavimo, o priešingai, nuo per didelio patiklumo. Todėl galima, nepažeidžiant jo valios ir nerizikuojant sukelti jo nepasitenkinimą (aš ir pats suinteresuotas, kad jūs neprarastumėt jo palankumo), pranešti jums, kad naudojatės paties nuostabiausio ir paties keisčiausio senio pasaulyje svetingumu. Šitas žmogus filosofas, protingas, drąsios ir švelnios širdies, linkęs į heroizmą ir beprotybę. Svajotojas, kuris idealą laiko realybe, o gyvenimą romanu. Mokslininkas, kuris prisiskaitė išminčių veikalų, ieškodamas išminties kvintesencijos, ir tarsi Don Kichotas, prarijęs daugybę romanų apie riterius ir jų žygdarbius, ėmė manyti, kad karčemos — tai rūmai, katorgininkai — nekaltos aukos, o vėjo malūnai — pabaisos. Pagaliau jis šventasis, jei turėsime omeny jo gerus norus, ir beprotis, jeigu pasversime jo poelgių pasekmes. Be to, jis nusprendė sukurti nuolat veikiantį pasaulinį konspiracijos tinklą, turintį įvilioti į žabangus visus blogus žmones ir šitaip paralyžuoti jų veiksmus, t. y., pirma: kovoti su valdžią turinčiųjų tironija, antra — išrauti su šaknimis visuomenę valdančių įstatymų barbariškumą ir nedorovingumą, trečia — įkvėpti į visų narsių ir pasiaukojančių žmonių širdis troškimą skleisti naująjį mokymą ir karštą troškimą uoliai jį studijuoti. Nelengvas uždavinys. Ir jis tikisi visa tai įvykdyti! Jeigu jam padėtų nuoširdūs ir protingi žmonės, tada bent tas truputis, kurį jam pavyko padaryti, galėtų duoti savo vaisius! Bet, nelaimei, jis apsuptas įžūlių intrigantų ir apsišaukėlių klikos, jie tik apsimeta tikį jo idėjomis ir tarnauja jo tikslams, o patys, naudodamiesi jo įtaka, gauna pelningas vietas visuose Europos karalių rūmuose ir dar pasisavina pinigų, skiriamų geriems darbams, liūto dalį. Toks šis žmogus, tokia jo aplinka! Dabar spręskite pati, kokiose rankose esate. Kas žino, ar negali ši nuostabi globa, kurios dėka taip šauniai ištrūkot iš mažojo Frico nagų, pastūmėti jūsų į bedugnę, nors jus siekiama pakelti iki debesų. Taigi jūs įspėta. Tad netikėkite gražiais pažadais ir žodžiais, tragiškom scenom, apgavikiškais visokių Kaliostrų, Sen Žermenų ir jų bendrininkų fokusais.

— O argi paminėtieji asmenys dabar yra čia? — paklausė Konsuela, truputį sumišusi, nes būgštavo, kad yra kvailinama, ir drauge jautė daktaro kalbų panašumą į teisybę.

— Nežinau,— atsakė jis.— Čia viskas paslaptinga. Esama dviejų pilių. Vieną iš jų galima matyti ir net paliesti, į ją atvažiuoja nieko neįtariantys aukštuomenės atstovai, ten keliami baliai ir sudaroma prabangaus, nerūpestingo gyvenimo iliuzija. O po šia pilimi yra kita, ir ten slepiasi nedidelis gudriai užmaskuotas požeminis pasaulis. Kaip tik šioje nematomoje pilyje ir bręsta visos beprotiškos kunigaikščio idėjos. Visko, kas nauja, šalininkai, pertvarkytojai, išradėjai, kerėtojai, pranašautojai, alchemikai, naujos visuomenės, kuri ne šiandien, tai rytoj suvirškins senąją, kūrėjai — tokie čia lankosi paslaptingi svečiai. Jie svetingai priimami, su jais tariamasi, ir niekas apie tai nieko nežino žemės paviršiuje ar bent jau niekas negali paaiškinti iš ten sklindančio triukšmo kitaip kaip tik dvasių ir vaiduoklių, apsigyvenusių rūsiuose, išdaigomis. O dabar pagalvokit pati: galbūt tie du šarlatanai, kuriuos minėjau, yra už šimto ljė nuo čia, nes abu pasižymi meile kelionėms, o gal gyvena per šimtą žingsnių nuo jūsų, puikiuose kambariuose su slaptomis durimis ir dvigubomis lubomis. Kalbama, kad šioje senovinėje pilyje kažkada rinkdavosi fermgerichto nariai ir kad nuo tų laikų dėl tam tikrų paveldimų tradicijų mūsų kunigaikščio protėviai visada mėgo rengti čia baisius sąmokslus, kurie, kiek žinau, baigdavosi be rezultatų. Tai senovinė šios vietos mada, ir net patys puikiausi protai neišvengė susižavėjimo ja. Nematomosios pilies paslaptys ir stebuklai man nėra atskleisti. Kartkarčiais aš praleidžiu čia keletą dienų, kai mano valdovė Baireito markgrafienė leidžia išvykti iš jos valdų. Ir kadangi aš nežmoniškai nuobodžiauju žavingajam Baireito dvare, kadangi iš esmės esu prisirišęs prie mūsų kunigaikščio ir, be to, esu linkęs kartais apkvailinti didįjį Frydrichą — šito aš nekenčiu — tai ir padarau kunigaikščiui kai kurių nesavanaudiškų paslaugų, pirmiausia teikiančių smagumo man pačiam. O kadangi visus įsakymus duoda jis vienas, tai tos paslaugos būna gana nekaltos. Ištraukti jus iš Špandau ir atvežti čionai lyg mieguistą balandėlę nebuvo man nemalonu. Juk žinojau, kad jums čia bus gera, tikėjausi, kad galėsite šiek tiek išsiblaškyti. Jeigu, priešingai, jus čia kankina, jeigu jo šviesybės patarėjai-šarlatanai nori pajungti sau jūsų valią ir padaryti jus savo intrigų visuomenėje įrankiu, tai aš...

— Aš nebijau,— atsakė Konsuela, vis labiau stebėdamasi daktaro pranešimais.— Ir mokėsiu apsiginti nuo pasiūlymų, kurie prieštaraus mano teisingumo jausmui arba papiktins mano sąžinę.

— Ar esate tokia tikra, grafiene? — paklausė Siupervilis.— Nebūkite pernelyg pasitikinti savimi. Patys protingiausi, patys doriausi žmonės pamesdavo čia galvą ir išeidami būdavo pasirengę visokiems nedoriems poelgiams. Intrigantai, piktnaudžiaujantys jo šviesybės gerumu, nesibjauri jokiomis priemonėmis, o šį mieląjį kunigaikštį taip lengva suklaidinti, kad yra pasitaikę atvejų,

kai jis pats prisidėjo prie kelių naivių žmonių žūties, manydamas, jog gelbsti juos. Žinokite, kad šitie intrigantai labai prityrę, jie moka išgąsdinti, sujaudinti, sukelti jausmus ir sukrėsti vaizduotę. Iš pradžių jie be perstojo kamuoja jus smulkiais, mums nesuprantamais būdais, o paskui jų paslaugoms daugybė metodų, sistemų, iliuzijų. Jie užleis jus visokiais vaiduokliais, privers badauti, kad prarastumėt blaivų protą, apsups regėjimais,— tai džiaugsmingais, tai keistais. Ir pagaliau padarys jus prietaringą, gal net beprotę, kaip ką tik turėjau garbės papasakoti, ir tada...

— Ir tada? Ko jie gali tikėtis iš manęs? Ką aš reiškiu visuomenėj? Kokia jiems nauda vilioti mane į pinkles?

— Ach štai kaip? Grafienė Rudolštadt nieko neįtaria?

— Ne, daktare, nieko.

— O juk jūs negalėjote užmiršti, kad garbingasis Kaliostras parodė jums jūsų vyrą, velionį grafą Albertą, gyvą ir sveiką.

— Iš kur jūs tai žinote, jeigu jums neatskleistos požeminio pasaulio paslaptys?

— Jūs pati apie viską pasakojote Prūsijos princesei Amalijai, o ji šiek tiek plepi, kaip ir visos smalsios damos. Be to, ji,— jums tai gal žinoma — labai draugauja su grafo Rudolštadto šmėkla.

— Su kažkokiu Trismegistu!

— Būtent. Aš mačiau tą Trismegistą, ir tikrai iš pirmo žvilgsnio jis nuostabiai panašus į grafą. O galima pasistengti, kad šis panašumas dar padidėtų: sušukuoti ir aprengti jį, kaip šukavosi ir rengėsi grafas, suteikti jo veidui blyškumo, priversti išmokti velionio eisenos ir manierų. Dabar suprantate?

— Dar mažiau negu anksčiau! Kam jiems vaizduoti šį žmogų grafu Albertu?

— Kokia jūs naivi ir atviraširdė! Grafas Albertas mirė palikęs didžiulį turtą, kurį po kanauninkės Venceslavos mirties paveldės jaunoji baronaitė Amalija, grafo Alberto pusseserė, jeigu tik jūs nepareikšite savo teisių į našlės turto dalį arba į pajamas iki gyvos galvos. Ir pirmiausia jie stengsis priversti jus pasiryžti...

— Taip, tai teisybė! — sušuko Konsuela.— Dabar imu suprasti kai kurių jų žodžių prasmę.

— Ir tai dar ne viskas: pajamos iki gyvos galvos labai abejotinos. Jos nepatenkins avantiūristų, trokštančių suimti jus į savo rankas. Jūs neturite vaikų, jums reikalingas vyras. Taigi grafas Albertas esą nenumirė: jis užmigo letargo miegu, jį palaidojo gyvą. Velnias ištraukė jį iš kapo, ponas Kaliostras davė jam kažkokių vaistų, o ponas Sen Žermenas kažkur jį išvežė. Trumpiau kalbant, praėjus metams ar dvejiems, jis pasirodė vėl, pasakoja savo nuotykius, pateikia savo vedybines teises, važiuoja į Milžinų pilį, kur jį atpažįsta senoji kanauninkė ir keletas senų tarnų, kurie pažins ką tik nori. Paskui, jei reikės, paperkami liudytojai,

įvyksta akistata. Jis su savo ištikimąja žmona netgi važiuoja į Vieną, kad jo teises pripažintų imperatorė. Tokio pobūdžio reikalams nepakenkia nedidelis skandalas. Visos aukštuomenės damos užjaučia vargšą jaunuolį, lemtingo atsitiktinumo ir kvailo gydytojo neišmanymo auką. Kunigaikštis fon Kaunicas, kuris neabejingas dainininkėms, padeda jums, jūsų byla laimėta, jūs pergalingai grįžtate į Ryzenburgą, išvejate pusseserę Amaliją, tampate turtinga, galinga ir susijungiate su mūsų kunigaikščiu ir jo šarlatanais, kad pakeistumėt visuomenės ir pasaulio veidą. Visa tai labai miela, reikia tik truputį apsirikti ir palaikyti savo puikiuoju vyru vieną dailų avantiūristą, labai nekvailą žmogų ir, be to, pagarsėjusį pranašautoją. Dabar supratote? Gerai pagalvokite. Kaip gydytojas, kaip Rudolštadtų šeimos draugas ir kaip doras žmogus, aš laikiau savo pareiga papasakoti jums viską. Jie tikisi, kad prireikus aš patvirtinsiu Trismegisto ir grafo Alberto tapatumą. Bet aš mačiau grafo mirtį ne vaizduotės, o mokslo akimis ir puikiai pastebėjau, kad šie žmonės turi skirtumų. Aš žinau, jog Berlyne jau seniai pažįstamas šis avantiūristas, todėl nesiimsiu apgavystės. Nuolankiai dėkoju! Esu tikras, kad jūs irgi negalite to padaryti, bet jie dės visas pastangas ir įtikinės jus, jog grafas Albertas išaugo per du colius ir, pagulėjęs grabe, sustiprėjo bei paskaistėjo. Tačiau girdžiu Mateuso žingsnius. Šitas ištikimas kvailys nieko neįtaria. Taigi išeinu, aš pasakiau viską. Daugiau čia man nėra kas veikia, ir po valandos aš palieku pilį.

Pasakęs visa tai nepaprastai greitai, daktaras vėl užsidėjo kaukę, žemai nusilenkė Konsuelai ir išėjo, palikęs ją baigti vakarieniauti vieną. Tačiau maistas jai jau neberūpėjo. Sukrėsta, abstulbinta to, ką išgirdo, ji nuėjo į miegamąjį ir ilgai negalėjo nusiraminti, kankinama abejonių, pasimetimo ir nerimo.

XXVIII

Kitą dieną Konsuela jautėsi sugniužusi ir fiziškai, ir dvasiškai. Ciniški Siupervilio demaskavimai, staiga išgirsti po tėviškų ir padrąsinančių Nematomųjų kalbų, buvo kaip ledinis dušas po malonios šilumos. Nespėjo ji akimirkai pakilti į viršų, į dangų, kai tučtuojau buvo numesta atgal į žemę. Ji norėjo pykti ant daktaro už tai, kad privertė ją nusivilti, nes svajonėse šis aukštas teismas, tiesiantis jai rankas tarsi įdukrinanti šeima, tarsi prieglobstis nuo visų pasaulio pavojų ir jaunystės suklydimų, jau atrodė jai tviskantis ir grandiozinis.

Tačiau, kita vertus, daktaras lyg ir buvo nusipelnęs jos dėkingumo, ir nors Konsuela tai suprato, negalėjo prisiversti pajusti jo. Argi šio žmogaus elgesys neliudija jo nuoširdumo, drąsos ir nesavanaudiškumo? Bet Konsuela manė, kad jis per didelis skeptikas, per didelis materialistas, per daug mielai niekina kitų

gerus norus ir išjuokia kilnius charakterius. Nors jis ir papasakojo apie neprotingą ir pavojingą anoniminio kunigaikščio patiklumą, ji toliau žavėjosi šiuo taurių seneliu, kuris lyg jaunuolis degė meile gėriui ir naiviai kaip vaikas tikėjo, kad žmogus gali būti tobulas. Ji vėl prisiminė kalbas, girdėtas požeminėje salėje, ir jos atrodė jai pilnos ramaus orumo bei rūsčios išminties. Gailestingumas ir gerumas sklido iš jų pro apsimestinį pyktį, galintį išsisklaidyti nuo mažiausio Konsuelos širdies polėkio. Argi sukčiai, gobšuoliai, šarlatanai galėtų taip kalbėti ir taip elgtis su ja. Jų drąsus sumanymas pakeisti pasaulį, kuris atrodė toks juokingas niurgzliui Siuperviliui, atitiko romantines svajones, viltis ir entuziastingą tikėjimą, kuriuos įkvėpė savo žmonai Albertas ir kuriuos ji vėl rado liguistam, bet iškilniam Gotlybo prote. Galbūt labiau jos priešiškumo buvo nusipelnęs Siupervilis, pamėginęs pakeisti šiuos jos įsitikinimus ir atimti tikėjimą Dievu ir Nematomaisais?

Konsuela, iš prigimties labiau linkusi į poeziją negu į blaivų liūdnos tikrovės vertinimą, mintyse grūmėsi su Siupervilio kaltinimais ir stengėsi juos paneigti. Galbūt daktaras,— o jis pats prisipažino, kad nėra priartintas prie „požeminio pasaulio" paslapčių ir, atrodo, net nežino, jog egzistuoja vadinamoji Nematomųjų taryba — tiesiog išsakė Konsuelai savo niekuo nepagrįstus spėjimus? Galbūt Trismegistas tikras nuotykių ieškotojas, tačiau princesė Amalija kalbėjo priešingai, o jo draugystė su grafu Golovkinu, geriausiu ir protingiausiu iš visų aukštuomenės žmonių, kuriuos sutiko Konsuela Berlyne, liudijo jo naudai. Galbūt Kaliostras ir Sen Žermenas melavo, bet juk juos irgi galėjo apgauti nepaprastas panašumas. Tačiau net jeigu šie trys avantiūristai vienodai būtų nusipelnę paniekos, nėra pagrindo manyti, kad jie priklauso Nematomųjų tarybai, ir galbūt ši dorų žmonių sąjunga iš karto atmestų jų tvirtinimus, kai tik pati Konsuela tvirtai pareikštų, kad Trismegistas — ne Albertas. Štai jeigu jie užsispirtų, norėdami ją negarbingai apgauti, tik tada, po šito sprendžiamojo išbandymo, ji liautųsi pasitikėjusi jais. O iki tol, nusprendė Konsuela, bus geriausia atsiduoti likimo valiai ir geriau pažinti Nematomuosius: juk jiems ji dėkinga už savo išlaisvinimą ir jų tėviški priekaištai pasiekė jos širdį. Šita išvada ji užbaigė savo apmąstymus ir ėmė laukti nuotykių pabaigos, nusprendusi laikyti viską, ką papasakojo Siupervilis, arba išbandymu, arba daktaro noru išlieti savo pyktį ant varžovų, kuriems kunigaikštis jaučia didesnį palankumą negu jam.

Ypač Konsuelą kamavo toks klausimas: ar tikrai negalima manyti, kad Albertas gyvas? Juk Siupervilis nepastebėjo tų reiškinių, kurie tęsėsi dvejus metus iki paskutinės jo ligos. Jis netgi atsisakė patikėti tų reiškinių buvimu, atkakliai manydamas, kad dažnų Alberto apsilankymų požemyje priežastis — jo meilės pasimatymai su Konsuela. Tik ji ir Zdenka žinojo apie letargijos

priepuolius. Gydytojo savigarba neleidžia Siuperviliui prisipažinti, kad galėjo apsirikti konstatuodamas mirtį. Dabar, kai Konsuela žinojo apie Nematomuosius ir jų galybę, ji galėjo sugalvoti tūkstančius variantų, kaip jie išplėšė Albertą iš siaubingojo mirties rūsio, o paskui, turėdami kažkokių nežinomų tikslų, slapta atvežė čia. Viskas, ką Siupervilis papasakojo apie pilies paslaptis ir kunigaikščio keistybes, tik patvirtino šį spėjimą. Grafo panašumas į avantiūristą, vardu Trismegistas, galėjo padaryti šią istoriją dar mįslingesnę, bet nereiškė, kad ji neįmanoma. Ši mintis taip sukrėtė vargšę Konsuelą, jog ji nugrimzdo į giliausią liūdesį. Jeigu Albertas gyvas, ji nedvejodama susijungs su juo, kai tik jai bus leista, ir paskirs jam save amžinai... Tačiau dabar skaudžiau negu bet kada anksčiau ji jautė, kokia kankinanti jai bus ši sąjunga be meilės. Riteris iškilo jos akyse kaip karčių apgailestavimų, kaip būsimų sąžinės priekaištų šaltinis. Jeigu teks jo atsisakyti, tik ką užsimezgusi meilė nueis savo įprastu keliu: susidūrusi su kliūtimis, ji netrukus pavirs aistra. Konsuela neklausinėjo savęs su veidmainišku nuolankumu, kam jos brangiajam Albertui reikėjo pakilti iš kapo, kur jam buvo taip gera. Ne, ji manė, kad jai, matyt, lemta paaukoti save šiam žmogui, gal net ir po mirties, ir buvo pasirengusi atlikti savo pareigą iki galo, bet ji nepaprastai kentėjo apverkdama nepažįstamąjį — savo netikėtą, karštą meilę.

Švelnus šlamesys ir lengvas sparno prisilietimas prie peties pažadino ją iš šių apmąstymų. Ji nejučia riktelėjo iš džiaugsmo ir nustebimo: dailutė liepsnelė purpčiojo po kambarį ir be baimės artinosi prie jos. Dar keletas neryžtingų akimirkų, ir ji sutiko paimti nuo Konsuelos delno musę.

— Ar čia tu, mano mieloji drauguže, mano ištikimoji paslapčių saugotoja? — kalbėjo jai Konsuela su vaikiško džiaugsmo ašaromis.— Vadinasi, tu ieškojai manęs ir radai? Ne, to negali būti. Patiklus, žavus padarėli, tu panaši į mano draugužę, bet ne tu viena tokia. Matyt, ištrūkai iš kokio nors sodininko šiltnamio, kur šaltas dienas leidai tarp puikių gėlių. Eikš gi pas mane, kalinių guodėja. Matyt, instinktas traukia tave prie vienišų belaisvių, ir aš pasirengusi atiduoti tau visą švelnumą, kurį andai jaučiau tavo seseriai.

Konsuela apie ketvirtį valandos žaidė su meiliu paukšteliu, tik staiga tylus švilpimas, pasigirdęs kažkur už lango, privertė krūptelėti tą protingą mažą padarėlį. Liepsnelė išmetė iš snapo skanumynus, kuriais taip dosniai ją vaišino naujoji bičiulė, truputį padelsė, blykstelėjo savo apvaliomis juodomis akutėmis ir staiga, paskatinta naujo valdingo švilptelėjimo, ryžtingai išskrido pro langą. Konsuela pasekė ją akimis ir pamatė, kaip ji dingo medžių lapuose. Bet, stengdamasi surasti jos pėdsaką, ji pastebėjo sodo gilumoje, kitoje pusėje upelio, gana atviroje vietoje, žmogaus figūrą, kurią, nepaisant atstumo, buvo lengva pažinti. Tai

buvo Gotlybas. Šokinėdamas ir dainuodamas jis klaidžiojo išilgai upelio. Visai pamiršusi Nematomųjų draudimą, Konsuela, stovėdama prie lango, ėmė mojuoti nosinaite, mėgindama atkreipti jo dėmesį. Bet jis buvo įsigilinęs į savo liepsnelės paieškas, dairėsi po medžius, švilpė ir pagaliau nuėjo, taip ir nepamatęs Konsuelos.

„Dėkui Dievui, o ir Nematomiesiems, kad ir ką ten kalbėtų Siupervilis. Vargšas jaunuolis atrodo laimingas ir sveikas, su juo liepsnelė — jo angelas sargas. Tikiu, kad tai ir man geras ženklas. Daugiau neabejosiu savo globėjais: įtarumas džiovina širdį."

Galvodama, kaip kuo naudingiau praleisti laiką ir pasiruošti naujam doroviniam auklėjimui, apie kurį jai buvo kalbėta, Konsuela, pirmą kartą, kol buvo *** nusprendė imtis knygų. Ji įėjo į biblioteką — jos lentynas iki šiol tik permesdavo žvilgsniu — ir nusprendė rimtai peržiūrėti knygas, atiduotas jos žiniai. Jų nebuvo labai daug, bet visos nepaprastai įdomios ir, matyt, gana retos, o dauguma tiesiog unikalios. Čia buvo surinkti garsiausi visų epochų ir visų šalių filosofų kūriniai, bet labai sutrumpinti ir išreiškiantys tik pačią kiekvienos doktrinos esmę. Visi jie buvo išversti į vieną iš tų kalbų, kurias mokėjo Konsuela. Kai kurie niekad nespausdinti vertimai buvo parašyti ranka, pavyzdžiui, viduramžių garsiųjų eretikų bei naujos minties tėvų darbai, svarbiausios ištraukos ir net ištisi egzemplioriai, išvengę inkvizicijos, o vėliau jėzuitų, siaubusių senovines eretikų pilis Vokietijoje po Trisdešimties metų karo. Konsuela negalėjo deramai įvertinti šių filosofijos lobių, surinktų kažkokio karšto knygų mylėtojo ar vieno iš drąsiųjų adeptų. Originalai būtų sudominę ją savo raidėmis ir vinjetėmis, bet priešais gulėjo tik vertimai, kruopštūs ir dailiai perrašyti kažkokio jos amžininko. Labiausiai jai patiko tikslūs Uiklifo, Jano Huso ir tų filosofų reformatų, kurie visais laikais buvo susiję su šitais naujos religinės eros pradininkais, vertimai. Ji nebuvo skaičiusi jų veikalų anksčiau, bet gana gerai išmanė, apie ką jie, ilgų pokalbių su Albertu dėka. Ir dabar, taip pat neskaitydama, o tik sklaidydama juos, ji vis dėlto suprato juos vis geriau ir geriau. Konsuelos protas nelinko į filosofiją, bet jos širdį traukė religija. Jeigu ji nebūtų gyvenusi tarp savo amžiaus sveikai protaujančių ir įžvalgių žmonių, ji lengvai galėjo pasidaryti prietaringa ir fanatiška. O ir dabar ji labiau suprato jaudinančias Gotlybo kalbas negu Volterio rašinius, nors jo veikalus užsidegusios skaitė tais laikais visos dailiosios lyties atstovės. Ši protinga ir tiesi, narsi ir švelni mergina nelinko prie protavimo subtilybių. Širdis visuomet pirmiau jai viską paaiškindavo negu protas. Lengvai suvokdama bet kokias jausmo subtilybes, ji susigaudė filosofijos srovėse ir išmanė jas savo amžiui, lyčiai ir padėčiai nepaprastai giliai todėl, kad kažkada ją išprusino draugiškos Alberto pamokos, jo aistringos ir iškalbingos

kalbos. Artistinę natūrą lengviau praturtina žodinės lekcijos ar jausmingi pamokslai negu kantrus ir dažnai šaltas knygų studijavimas. Tokia buvo Konsuela — ji negalėjo įdėmiai perskaityti nė puslapio, bet jeigu ją sukrėsdavo kokia nors aukšta idėja, vykusiai perteikta ir vaizdingai išreikšta, jos širdis imdavo veržtis link jos, ji kartodavo ją tarsi muzikinę frazę, ir mintis, net pati sudėtingiausia, nušviesdavo ją tarsi dieviški spinduliai. Ji persiimdavo šita idėja, semdavosi iš jos jėgų, įsimindavo visam gyvenimui. Ir ši idėja nebūdavo jai tuščia frazė, ji tapdavo elgesio taisykle, kovos ginklu. Kam jai analizuoti ir studijuoti knygą, kurią ką tik peržiūrėjo? Juk ši knyga visa įsispaudė į jos širdį, kai tik ją užliejo susidarytas įspūdis. Likimas neliepė Konsuelai eiti toliau. Ji neketino suvokti savo protu filosofijos gelmių. Ji jautė slaptų atradimų karštį, prieinamą tik poetiškoms sieloms, kurios pilnos meilės. Štai taip ji skaitė keletą dienų iš eilės tarsi beveik nieko neskaitydama. Ji nebūtų galėjusi perteikti šių knygų turinio, bet daugelis puslapių, iš kurių ji galbūt perskaitė vieną kitą eilutę, buvo apšlakstyti jos ašaromis ir neretai, pribėgusi prie klavesino, ji improvizuodavo melodijas, kurių švelnumas ir didybė įkūnijo jos sielą deginančius taurius jausmus.

Savaitė prabėgo visiškoje vienatvėje, daugiau netrikdomoje Mateuso pranešimų. Ji davė žodį nieko jo neklausinėti. Gal ir jis pats gavo papeikimą už nekuklumą, bet tik dabar pasidarė toks pat tykus, koks anksčiau buvo plepus. Liepsnelė kas rytą atskrisdavo pas Konsuelą, tačiau Gotlybas jau nepasirodydavo tolumoje. Atrodė, šis mažas padarėlis (Konsuela buvo pasirengusi patikėti, kad jis užburtas) pasiskyrė sau tam tikrą laiką pasirodyti ir linksminti ją, o paskui, lygiai vidudienį, grįžti pas kitą savo draugą. Iš esmės čia nebuvo nieko stebuklingo. Gyvi padarai, gyvenantys laisvėje, turi savo įpročius, ir jie leidžia dienas protingiau ir apdairiau negu naminiai gyvuliai. Vieną rytą Konsuela pastebėjo, kad paukštelė skrenda ne taip grakščiai kaip paprastai. Ji atrodė supykusi ir nepatenkinta. Užuot lėkusi prie Konsuelos, kad paimtų maistą iš jos rankų, liepsnelė ėmė nagučiais ir snapeliu vaduotis iš kažkokių varžtų. Konsuela priėjo arčiau ir pamatė juodą siūlą, nukarusį nuo sparno. Galbūt vargšelė pakliuvo į kilpas ir, vikriai bei drąsiai išsiveržusi iš jų, atsinešė dalį savo grandinių? Konsuela lengvai paėmė paukštelį į rankas, bet pasirodė, kad nelengva išpainioti ją iš šilkinio siūlo, sumaniai užrišto jai ant nugarėlės ir prilaikančio po kairiuoju sparnu mažutį, labai ploną maišelį. Maišelyje buvo raštelis, parašytas vos įskaitomomis raidėmis, ant tokio plono popieriaus, kuris, rodės, tuoj tuoj subyrės nuo jos kvėpavimo. Iš pirmų žodžių Konsuela suprato, kad tai brangaus jos širdžiai nepažįstamojo laiškas. Lapelyje buvo vos keliolika žodžių:

„Tikintis, kad džiaugsmas padaryti gerą darbą, nuramins mano aistrą, man buvo pavesta atlikti vieną užduotį. Bet niekas, net

galimybė padėti žmonėms, negali išblaškyti mano širdies, kur karaliauji tu. Aš įvykdžiau užduotį greičiau, negu tai įmanoma. Aš grįžau ir myliu tave dar labiau. Bet, atrodo, dangus giedrijasi. Nežinau, kas įvyko tarp tavęs ir jų, bet jie tapo man atlaidesni ir dabar laiko mano meilę jau ne nusikaltimu, o tik nelaime man pačiam. Nelaimė! O, jie nemyli! Jie nežino, kad aš negaliu būti nelaimingas, jeigu tu myli mane, o juk tu myli, ar ne tiesa? Pasakyk tai liepsnelei iš Špandau. Tai ji. Aš atvežiau ją, paslėpęs prie savo krūtinės. Te atsimokės ji man už rūpesčius ir atneš nuo tavęs nors vieną žodį. Ištikimasis Gotlybas perduos man raštelį neskaitydamas."

Paslaptingumas ir romantiški nuotykiai kursto meilės ugnį. Konsuela aistringai panoro atsakyti, ir reikia pripažinti, jog baimė užrūstinti Nematomuosius, sulaužyti savo žodį ne taip jau labai tramdė ją. Bet mintis, kad raštelis gali būti susektas ir tapti priežastim vėl ištremti riterį, suteikė jai ryžto. Ji paleido liepsnelę, nepasiųsdama su ja jokio atsakymo, bet išliejo nemažai ašarų įsivaizduodama, kokį kartėlį ir nusivylimą sukels mylimajam jos žiaurumas.

Ji pamėgino tęsti savo užsiėmimus, bet nei knygų skaitymas, nei dainavimas nenuramino jos širdį audrinančio nerimo, sužinojus, jog riteris kažkur šalia. Ji negalėjo uždrausti sau tikėtis, kad jis sulaužys draudimą už juos abu ir kad vakare ji pamatys jį žydinčiuose krūmuose. Bet ji nenorėjo paskatinti jo tam savo buvimu sode ir visą vakarą praleido užsidariusi, žiūrėdama pro žaliuzių plyšius, drebėdama iš baimės ir nuo troškimo jį pamatyti, ir vis dėlto pasiryžusi neatsakyti į jo kvietimą. Jis neatėjo, ir ji taip nustebo ir nuliūdo, tartum būtų nė kiek neabejojusi jo beprotiškumu, nors ir būtų paskui barusi jį, nors dėl to vėl būtų sukilęs visas jos nerimas. Tą keletą valandų jos sieloje siautėjo tos nepastebimos ir slaptos dramos, kurios drasko jaunas mylinčias širdis. Tai buvo nauja jos gyvenimo fazė, nauji, iki šiol nepažinti pojūčiai. Jai dažnai tekdavo lūkuriuoti vakarais Andzoleto Venecijos krantinėse, bet ji laukdavo jo kartodama rytinę pamoką arba melsdamasi, be nekantrumo, be baimės, be virpėjimo ir be nerimo. Ta vaikiška meilė dar taip priminė draugystę, ji niekuo nebuvo panaši į tą, kurią ji dabar jautė Liveraniui. Kitą rytą ji neramiai laukė liepsnelės, bet paukštelis neatskrido. Ar tik nesugavo jos pakeliui griežti argusai? Ar nemalonūs pojūčiai, kuriuos sukėlė šilkinė juostelė ir per sunki našta sutrukdė jai išskristi iš namų? Bet juk paukštelis toks protingas, kad tikriausiai prisimintų, jog Konsuela vakar išvadavo ją nuo krovinio, ir atskristų pas ją vėl paprašyti tokios pat paslaugos.

Konsuela verkė visą dieną. Neišliejusi nė vienos ašaros ištikta sunkiausių nelaimių, neverkusi net ir Špandau, ji jautėsi sugniuždyta ir išsekinta savo meilės ir tuščiai ieškojo savyje tų jėgų, kurios anksčiau padėdavo jai pakelti visus išbandymus.

Vakare ji sėdo prie klavesino, ketindama išnagrinėti vieną partitūrą, kai staiga dvi juodos figūros pasirodė ant muzikos salono slenksčio, nors ji negirdėjo jų žingsnių ant laiptų. Pamačiusi šiuos vaiduoklius, ji nejučia suriko, bet vienas iš jų ištarė švelnesniu negu praeitą kartą balsu:

— Sek paskui mus.

Ji tylėdama nuolankiai atsistojo. Jie padavė šilkinį raištį ir pasakė:

— Užsirišk akis ir prisiek, kad padarysi tai sąžiningai. Prisiek taip pat, kad jeigu raištis nukris ar pasislinks, tu užsimerksi ir atversi akis tik tada, kai mes tau leisim.

— Prisiekiu,— atsakė Konsuela.

— Tavo priesaika pripažįstama,— tarė palydovas.

Ir Konsuelą, kaip ir pirmą kartą, nuvedė į požemį. O kai jai jau buvo liepta sustoti, nepažįstamas balsas ištarė:

— Nusiimk raištį pati. Nuo šiol jokia ranka nepalies tavęs. Tu turėsi tik vieną sargą, savo žodį.

Ji pasirodė esanti skliautuotam kambary, apšviestam tik vienos blyškios lempos, kabančios vidury ant balkio. Vienintelis teisėjas su raudona mantija ir melsvai balta kauke sėdėjo senoviniame krėsle už stalo. Jis buvo sulinkęs nuo metų, keletas žilų sruogų matėsi iš po kapišono. Balsas jo buvo senas ir drebantis. Senatvės vaizdas iš karto pakeitė Konsuelos jausmus, ir baimę, kuri nejučia apėmė ją susitikus su Nematomuoju, iš karto pakeitė nuoširdi pagarba.

— Išklausyk mane įdėmiai,— pasakė jis, ženklu įsakydamas jai sėstis ant suolelio, esančio kiek toliau.— Prieš tave tas, kuris taps tavo nuodėmklausiu. Aš seniausias iš tarybos narių, ir viso mano gyvenimo ramumas padarė mano protą ne mažiau skaistų ir tyrą negu skaisčiausio katalikų kunigo. Aš nemeluoju. Bet jeigu tu vis dėlto nori atstumti mane, tu laisva.

— Aš priimu jus,— atsakė Konsuela,— jeigu tik mano išpažintis neprivers atlikti išpažintį kitą asmenį.

— Tuščia abejonė! — paprieštaravo senis.— Moksleivis neatskleidžia mokytojui draugo nusižengimo, bet sūnus skuba pasakyti tėvui apie brolio nusižengimą, nes jam žinoma, kad tėvas užkerta kelią ir pataiso viską nebausdamas. Bent jau tokios turėtų būti taisyklės. Tu čia esi šeimoje, ieškančioje kelio į idealą. Ar pasitiki ja?

Tas klausimas, visiškai nepažįstamo žmogaus lūpose nuskambėjęs kiek per anksti, buvo užduotas taip nuolankiai, tokiu švelniu balsu, kad Konsuela, staiga pakerėta ir sugraudinta, nesvyruodama atsakė:

— Taip, visiškai pasitikiu.

— Dabar klausyk,— tęsė senelis.— Kai tu stojai prieš mus pirmą kartą, pasakei žodžius, kuriuos mes apgalvojome ir pasvėrėme. Tu pasakei: „Moteriai tai baisi moralinė kančia garsiai atlikti

išpažintį aštuonių vyrų akivaizdoje". Į tavo gėdingumą atsižvelgta. Tu išpažinsi nuodėmes tik man, ir aš neišduosiu tavo paslapčių. Man duota išimtinė teisė — nors aš ir neužimu taryboje kokios nors ypatingos padėties — būti tavo mokytoju apmąstant vieną gana opų dalyką, kuris tik netiesiogiai susijęs su tavo įšventinimu. Ar tu pasirengusi atsakyti į mano klausimus? Ar atversi man savo širdį?

— Taip.

— Aš neklausinėsiu tavęs apie praeitį. Tau jau pasakyta — tavo praeitis mums nepriklauso. Bet buvai įspėta, jog privalai nuskaidrinti savo širdį nuo tos valandėlės, kai tapai priartinta prie mūsų. Tau derėjo pagalvoti apie šio priartinimo sunkumus ir pasekmes, bet dėl to tu atsiskaitysi ne man vienam. Mes kalbėsimės apie ką kitą. Atsakinėk.

— Aš pasirengusi.

— Vienas iš mūsų sūnų pamilo tave. Ar tu atsiliepi į šitą meilę, apie kurią sužinojai prieš savaitę, ar atstumi ją?

— Visais savo poelgiais aš atstūmiau ją.

— Žinau. Visi tavo poelgiai mums žinomi. Aš klausiu apie tavo širdies paslaptį, o ne apie tavo elgesį.

Konsuela pajuto, kad jos skruostai užsiliepsnojo, ir nieko neatsakė.

— Tu manai, kad mano klausimas žiaurus. Ir vis dėlto reikia atsakyti. Aš nenoriu stengtis ką nors įspėti. Aš turiu žinoti ir užrašyti protokole tavo žodžius.

— Taip, aš myliu! — atsakė Konsuela, jausdama poreikį sakyti tiesą.

Bet nespėjo ji ištarti šių drąsių žodžių, kai apsipylė ašaromis. Jos širdies skaistumas buvo išniekintas.

— Kodėl tu verki? — švelniai paklausė nuodėmklausys.— Iš gėdos ar atgailaudama?

— Nežinau. Manau, kad ne atgailaudama,— tam mano meilė per daug stipri.

— Ką tu myli?

— Jūs žinote tai, aš — ne.

— Bet jeigu aš nežinočiau! Jo vardas?

— Liveranis.

— Tai ne vardas. Taip vadina visus mūsų adeptus, norinčius turėti šią pravardę. Daugiausia mes šią pravardę naudojamės kelionėse.

— Kito vardo aš nežinau, o ir šitą išgirdau ne iš jo.

— Jo amžius?

— Aš neklausiau.

— Jo išvaizda?

— Aš nemačiau jo veido.

— Kaipgi tu jį pažintum susitikusi?

— Man rodos, aš pažįstu jį palietusi jo rankas.

— O jei nuo tokio išbandymo priklausytų tavo likimas ir tu suklystum?

— Tai būtų siaubinga.

— Tad bijok savo neatsargumo, nelaimingasai vaike! Tavo meilė beprotiška.

— Aš tai žinau.

— Ir tavo širdis nekovoja su ja?

— Aš neturiu jėgų.

— Bet ar nori tu užgniaužti ją?

— Ne, netgi nenoriu.

— Vadinasi, tavo širdis visiškai laisva nuo jausmų kitiems?

— Visiškai laisva.

— Bet juk tu našlė?

— Manau, kad našlė.

— O jeigu nebūtum našlė?

— Aš užgniaužčiau savo meilę ir atlikčiau pareigą.

— Su apgailestavimu? Su skausmu?

— Galbūt net su neviltim. Bet atlikčiau.

— Tu, vadinasi, nemylėjai to, kuris buvo tavo vyras?

— Aš mylėjau jį kaip sesuo. Aš padariau viską, ką leido mano jėgos, kad pamilčiau jį tikra meile.

— Ir neįstengei?

— Dabar, kai žinau, ką reiškia mylėti, galiu atsakyti — ne.

— Nepriekaištauk sau, juk neįmanoma mylėti prieš savo valią. Tai tu manai, kad myli tą Liveranį? Rimtai, su didžiausia pagarba, aistringai?

— Taip, aš jaučiu visus šiuos jausmus širdyje, bet gal jis nevertas jų! . .

— Jis jų vertas.

— O mano tėve,— sušuko kupina dėkingumo Konsuela, pasirengusi pulti ant kelių prieš senelį.

— Jis vertas begalinės meilės, ne mažiau kaip pats Albertas! Bet tu turi atsisakyti jos.

— Vadinasi, tai aš neverta jo? — su skausmu paklausė Konsuela.

— Tu būtum verta, bet tu nesi laisva. Albertas Rudolštadtas gyvas.

— O, Dieve, atleisk man! — sušnibždėjo Konsuela, krisdama ant kelių ir užsidengdama veidą rankomis.

Keletą akimirkų nuodėmklausys ir atgailautoja neištarė nė žodžio. Bet staiga Konsuela prisiminė Siupervilio kaltinimus ir pasibaisėjo. O kas, jeigu šis senelis, keliantis tokią gilią pagarbą, viso labo tik kokios nors šlykščios machinacijos dalyvis? Kas, jeigu jis nori pasinaudoti vargšės Konsuelos tyrumu ir gerumu, kad pastūmėtų ją į niekšingo apsišaukėlio glėbį? Jinai pakėlė galvą ir, išblyškusi iš susijaudinimo, sausomis akimis ir drebančiomis lūpomis pamėgino žvilgsniu prasiskverbti pro tą bedvasę kaukę,

galbūt slepiančią nusikaltėlio blyškumą ar velniską piktadario šypseną.

— Albertas gyvas? — paklausė ji.— Jūs tuo tikras? O ar jums žinoma, kad yra į jį labai panašus žmogus? Aš pati vos nepalaikiau jo Albertu.

— Man žinoma apie šį absurdišką prasimanymą,— ramiai atsakė senis,— žinomos ir visos kvailystės, sugalvotos Siupervilio, kad nusimestų kaltinimą, jog padarė gėdą mokslui ir įvykdė nusikaltimą, liepęs nunešti į rūsį miegantį žmogų. Visą jo kliedesį galima paneigti keliais žodžiais. Pirmiausia buvo pripažinta, kad Siupervilis nesugeba pakilti į bent kiek aukštesnę slaptųjų draugijų pakopą, kurioms vadovaujame mes, ir jo įžeista savimeilė drauge su liguistu, nekukliu smalsumu negalėjo pakelti tokio smūgio. Antra, grafas Albertas niekada neketino pareikalauti savo turto; jis atsisakė jo savo noru ir niekada nesutiks susigrąžinti savo vardo ir užimti visuomenėje savo vietos, nes tai sukeltų skandalingas kalbas dėl jo asmens tapatumo ir įžeistų jo savigarbą. Galbūt jis klaidingai suprato savo tikrąją pareigą, atsisakydamas, taip sakant, pats savęs. Jis galėtų panaudoti savo turtą geriau negu jo paveldėtojai. Jis atėmė iš savęs vieną iš būdų daryti gera, dovanotą jam apvaizdos. Bet jam liko kitos laisvės, ir svarbiausia, meilės balsas pasirodė esąs stipresnis už sąžinės balsą. Jis prisiminė, jog jūs nemylėjote jo kaip tik už tai, kad jis buvo turtingas ir kilmingas. Jis panoro visam laikui atsisakyti savo vardo ir turto. Ir padarė tai su mūsų leidimu. Dabar jūs nemylite jo, jūs mylite kitą. Jis niekada nepareikalaus, kad taptumėt jo žmona, nes jūs ištekėjot tik iš užuojautos mirštančiajam. Jam užteks tvirtumo atsisakyti jūsų. Mes neturime jokių kitų teisių nei į tą, kurį jūs vadinate Liveraniu, nei į jus pačią, tik teisę įtikinėti ir patarti. Jeigu jūs panorėsite bėgti drauge, mes jums netrukdysime. Mes nepripažįstame nei kalėjimų, nei areštų, nei kankinimų, kad ir ką ten būtų jums prikalbėjęs lengvatikis ir bailus tarnas. Mes nekenčiam tironiškų metodų. Jūsų likimas jūsų rankose. Eikite ir pagalvokite dar kartą, vargše Konsuela, ir tegu apšviečia jums protą Dievas.

Konsuela iškląusė šiuos žodžius be galo apstulbusi. Kai senis baigė kalbėti, ji pakilo nuo kelių ir tvirtai pasakė:

— Man nėra reikalo galvoti, aš apsisprendžiau. Albertas čia? Palydėkite mane, ir aš pulsiu jam į kojas.

— Alberto čia nėra. Jam netiko būti mūsų pokalbio liudininku. Jis netgi nežino apie tą kankinančią kovą, kuri vyksta jumyse dabar.

— O mano brangusis Albertai! — sušuko Konsuela, pakeldama akis į dangų.— Šioje kovoje aš tapsiu nugalėtoja.

Paskui ji atsiklaupė prieš senelį.

— Mano tėve,— pasakė ji,— atleiskite man mano nuodėmes ir padėkite niekada daugiau nepamatyti Liveranio. Aš nenoriu daugiau jo mylėti ir aš nemylėsiu jo.

Senelis uždėjo savo drebančias rankas Konsuelai ant galvos, bet kai nuėmė jas, Konsuela neįstengė pakilti. Mėgindama nuslopinti ją draskančią raudą, sugniuždyta nepakeliamos vidinės kovos, ji turėjo atsiremti į nuodėmklausio ranką ir jo padedama išėjo iš koplyčios.

XXIX

Kitą dieną dvyliktą valandą liepsnelė pabeldė snapeliu ir nagučiais į Konsuelos langą. Priėjusi atidaryti Konsuela pamatė ant jos oranžinės krūtinėlės sukryžiuotą juodą siūlą ir jau nejučia paėmė už skląsčio, bet tučtuojau atitraukė ranką. „Skrisk šalin, kol neprišaukei nelaimės! — pasakė ji.— Šalin, vargše nelaiminga tarpininke! Tu nešioji nuodingus laiškus ir nusikalstamus žodžius. Gal man pritrūks tvirtumo neatsakyti į paskutinįjį „Sudie". Juk net neturiu teisės leisti jam suprasti, kaip man gaila ir kaip aš kenčiu."

Norėdama atsikratyti sparnuotosios gundytojos, pripratusios prie geresnio priėmimo ir piktai besiplakančios į langą, Konsuela išbėgo į muzikos saloną. Čia, kad negirdėtų savo numylėtinės, atskridusios iš paskos, riksmų ir priekaištų, ji sėdo prie klavesino jausdamasi kaip motina, kuri užsikemša ausis, idant negirdėtų savo nubausto vaiko gailių verksmų. Vis dėlto ne liepsnelės apmaudas ir nusivylimas dabar jaudino vargšę Konsuelą. Laiškelis, kurį ji atnešė po sparneliu, turėjo balsą, dar labiau draskantį širdį. Štai tas balsas, kaip atrodė mūsų liepsningai atsiskyrėlei, verkė ir dejavo maldaudamas, kad jį išgirstų.

Ir vis dėlto ji atsilaikė. Bet tikroji meilė nesitraukia prieš kliūtis ir vėl eina į puolimą, tampa dar valdingesnė ir dar labiau triumfuojanti po kiekvienos mūsų pergalės prieš ją. Neperdėdami galime pasakyti, kad, grumdamiesi su meile, mes tik duodam jai į rankas naują ginklą. Apie trečią valandą į kambarį įėjo Mateusas su glėbiu gėlių, kurių jis kasdien atnešdavo savo belaisvei, nes širdies gilumoje mylėjo ją už romumą ir gerumą, ir ji, kaip paprastai, ėmė jas skirstyti, norėdama pati pamerkti į ant stalelio stovinčias gražias vazas. Anksčiau ji labai mėgo šį darbą, tačiau šiandien beveik neapsidžiaugė ir ėmė merkti gėles mechaniškai, kad tik kaip nors prastumtų kankinamai lėtai slenkantį laiką. Staiga iš narcizų ryšulėlio, buvusio pačiame kvepiančios šūsnies viduryje, iškrito užantspauduotas laiškas be adreso. Tuščiai mėgino ji save įtikinti, kad laiškas gal pasiųstas Nematomųjų teismo. Kitaip kodėl gi jį atnešė Mateusas? Deja, Mateusas jau buvo išėjęs ir negalėjo nieko paaiškinti. Teko jam paskambinti, bet atsitiktinai jis atėjo ne po penkių minučių kaip paprastai, o po dešimties. Konsuela per daug narsumo išeikvojo kovodama su liepsnele. Ji jau neturėjo jėgų grumtis su puokšte. Tą akimirką, kai įėjo Mateusas, ji baigė skaityti postskriptumą:

„Neklausinėkite Mateuso, jis nieko nežino apie nusižengimą, kurį priverčiau jį padaryti". Taigi teko paprašyti Mateuso tik vieno — prisukti sustojusį laikrodį.

Riterio laiškas buvo dar liepsningesnis, dar pašėlesnis negu visi ankstesnieji, jis atrodė net valdingas savo aistringumu. Mes čia jo necituosime. Meilės laiškai jaudina tik tas širdis, kurios apimtos tos pačios liepsnos, kuri padiktavo laišką. Visi jie panašūs vienas į kitą, bet kiekvienas įsimylėjėlis jaučia jam adresuotame laiške neįveikiamą jėgą, nepaprastą naujumą. Kiekvienas mano, kad niekas ir niekada nebuvo taip mylimas, kaip yra mylimas jis. Jis manosi esąs pats mylimiausias, vienintelis. Kur nėra šito naivaus aklumo, šito išdidaus paklydimo, ten nėra ir aistros. Ir aistra pagaliau užtvindė ramią, taurią Konsuelos sielą.

Nepažįstamojo laiškas suaudrino visas jos mintis. Jis maldavo pasimatymo. Negana to — kalbėjo apie jį kaip apie neišvengiamą, sakydamas, jog būtina išnaudoti paskutines minutes ir prašydamas už tai atleidimo. Jis tarsi tikėjo, jog Konsuela mylėjo ir galbūt vis dar myli Albertą. Jis rašė, kad pasirengęs paklusti jos nuosprendžiui, o dabar reikalavo nors gailestingo žodžio, nors užuojautos ašaros, paskutinio sudie — to paties paskutinio sudie, kuris panašus į paskutinį garsaus artisto pasirodymą, apie kurį iš anksto pranešama publikai, ir kuris, laimei, paskui kartojasi dar daug kartų.

Nuliūdusi Konsuela (nuliūdusi ir drauge jaudrinama slapto džiaugsmo, nevalingo deginančio džiaugsmo, kurį kėlė mintis apie šį pasimatymą) pajuto, kad jos kakta dega, širdis virpa, žodžiu, kad draudžiama meilė gyva jos širdyje, nepaisant nieko. Ji jautė, kad visa jos tvirtybė, visa valia neįstengs apsaugoti jos nuo nesuprantamos traukos ir kad jeigu riteris pasiryš sulaužyti savo įžadus ir prakalbės su ja, parodys jai savo veidą (o jis, matyt, tam ryžosi), jai neužteks jėgų sukliudyti šiam Nematomųjų ordino įstatymų pažeidimui. Jai liko viena išeitis — maldauti ordino tarybos pagalbos. Bet ar gali ji apkaltinti ir išduoti Liveranį? Galbūt garbingasis senelis, kuris vakar pranešė jai apie Albertą ir tėviškai išklausė jos prisipažinimus, paslėps po išpažinties paslapties skraiste ir tai, ką ji ketina jam atskleisti? Galbūt jis pagailės riterio už jo beprotybę ir pasmerks jį tik savo širdies gelmėse. Konsuela parašė, kad nori jį pamatyti devintą valandą vakaro, kad dalykas susijęs su jos garbe, ramybe, galbūt — visu gyvenimu. Tai buvo valanda, paskirta nepažįstamojo. Bet kam ir per ką pasiųsti laiškelį? Mateusas atsisakė žengti nors žingsnį už tvoros iki vidurnakčio. Toks buvo įsakymas, ir niekas negalėjo priversti susvyruoti griežtąjį tarną. Jis jau gavo papeikimą už tai, kad nepakankamai dorai atliko savo pareigas, ir dabar buvo tvirtas kaip uola.

Pasimatymo valanda artinosi, ir Konsuela, nesiliaudama išradinėti būdų, kaip išvengti lemtingojo išbandymo, nė akimirkos nepagalvojo, kad reikia pasistengti atlaikyti jį.

O dorybingume, kuris priskiriamas moterims, tu tik tuščias garsas ir toks visada liksi, kol vyras neužsivers ant savo pečių pusės naštos! Visi tavo gynybos planai tik gudravimas, visi tavo mėginimai paaukoti savo laimę subyra iš baimės įskaudinti mylimą žmogų. Konsuela nusprendė griebtis kraštutinės priemonės, kurią diktavo heroizmas ir silpnumas, grūmęsi jos širdyje. Ji puolė ieškoti slapto įėjimo į požemį, kuris turėjo būti čia pat, jos namelyje, nusprendusi bėgti pas Nematomuosius ir pasirodyti jiems be įspėjimo. Jai kažkodėl atrodė, kad jų susirinkimų vietą ne taip jau sunku rasti ir kad jie kiekvieną vakarą susitinka toje pačioje patalpoje. Ji nežinojo, jog kaip tik tą dieną jų ten nebuvo ir tik Liveranis, apsimetęs, jog lydi juos kažkokiam paslaptingame žygyje, greitai grįžo atgal.

Tačiau visos jos pastangos rasti slaptas duris ar pakeliamą liuką, vedantį į požemį, buvo tuščios. Dabar ji neturėjo, kaip Špandau, šaltakraujiškumo, atkaklumo, pasitikėjimo savim, padėjusių pastebėti menkiausią plyšį sienoje, mažiausią akmens iškyšulėlį. Jos rankos, čiupinėjančios medinius panelius ir lipdytinius papuošimus, drebėjo, akis temdė rūkas, kiekvieną akimirką tai ant smėlėtų sodo takelių, tai ant portiko marmuro jai vaidenosi Liveranio žingsniai.

Staiga jai pasirodė, kad girdi tuos žingsnius kažkur apačioj, po grindimis. Štai jis lipa laiptais, paslėptais po grindimis, štai prieina prie nematomos sienos, o galbūt lyg vaiduoklis jis prasiskverbs tiesiai pro sieną ir atsiras priešais ją. Ji numetė žvakidę ir nubėgo sodo gilumon. Kertantis sodą linksmas upelis sustabdė ją. Ji įsiklausė, ir jai pasirodė, kad kažkas eina iš paskos. Tada, pametusi galvą, ji šoko į valtelę, kuria sodininkas paprastai atplukdydavo smėlį ir velėnas, ir, atrišusi ją, tikėjosi iš karto priplaukti prie kito kranto. Bet upelis buvo sraunus ir, tekėdamas iš po tvoros, siaurėjo po žemu skliautu, kuris buvo uždarytas grotomis. Nešama srovės, valtis jau turėjo atsitrenkti į grotas, bet Konsuela greitai perėjo į priekį ir atstačiusi rankas sulaikė smūgį. Būdama iš Venecijos (ir iš liaudies), ji nesunkiai atliko šį manevrą. Tačiau — keistas dalykas! — grotos atsidarė, pasidavusios lengvam srovės nešamos valties spaudimui. „Deja! — pagalvojo Konsuela.— Galbūt jos niekada nerakinamos,— juk aš belaisvė, saistoma tik žodžio. O tuo tarpu aš bėgu, laužau duotąją priesaiką! Beje, aš ieškau tik savo šeimininkų globos ir prieglobsčio, o visai nenoriu jų palikti ir išduoti."

Toje vietoje, kur jos luotelis upelio linkyje priartėjo prie kranto, Konsuela iššoko žemėn ir įlindo į tankius krūmus. Ji negalėjo greitai eiti šitoj tamsioj tankymėj. Vingiuotas takelis vis siaurėjo. Bėglė vis atsitrenkdavo į medžių kamienus ir keletą kartų pargriuvo žolėn. Užtai jinai jautė, kad vėl atsiranda viltis, šita tamsa ramino ją: jai atrodė, kad Liveranis jokiu būdu neįstengs jos rasti.

Ji ilgai ėjo kur akys veda ir pagaliau atsidūrė prie uolėtos kalvos, kurios neaiškūs kontūrai šmėkščiojo pilko, debesimis užtraukto dangaus fone. Pakilo šaltas, audrą pranašaujantis vėjas, pradėjo lyti. Nesiryždama pasukti atgal iš baimės, kad Liveranis aptiko jos pėdsakus ir ieško jos upelio pakrantėje, Konsuela ėmė kilti stačiu takeliu į kalvą. Ji nusprendė, kad iš viršūnės pamatys pilies žiburius, nors ir kurioje pusėje ji būtų. Bet kai ji tamsoje pakilo viršun, žaibai, tviskantys danguje, netikėtai nušvietė kažkokio didelio pastato griuvėsius — įspūdingas ir liūdnas praeitų laikų liekanas.

Lietus privertė Konsuelą pasukti į griuvėsius ir pamėginti rasti užuoglaudą; bet tai pasirodė nelengva. Bokštai buvo sugriauti viduje nuo viršaus iki apačios, ir debesys sakalų bei vanagų pakilo aukštyn, jai prisiartinus, taip veriamai ir baisiai klykaudami, lyg tai būtų tamsos dvasios, apsigyvenusios griuvėsiuose.

Akmenų ir spygliuotų krūmų tankynėje Konsuela, aplenkusi koplyčią be stogo, kurios apgriuvusios smailos arkos neaiškiai dunksojo melsvoje žaibų šviesoje, pasiekė lygią aikštelę, apaugusią žema žole. Ji apėjo gilų šulinį, kuris išsiskyrė žemės paviršiuje tik vešliai kraštuose suaugusia augmenija ir dideliu laukinių rožių krūmu. Sugriuvusių pastatų griaučiai, supantys šį apleistą kiemą, atrodė nepaprastai keistai, ir plyksčiojant žaibams akis sunkiai pagaudavo šiuos netvirtus išsiklaipiusius vaiduoklius, šitas beformes irimo liekanas. Didžiuliai kaminai, dar juodi apačioj nuo amžinai užgesusių židinių suodžių, kilo į baisų aukštį tarp plikų sienų; sulaužyti laiptai, besisukantys spirale tuštumoj ir tarsi skirti raganų šokiams; medžiai, kurie išdygo ir užaugo kambariuose su dar išlikusiomis freskomis, akmeniniai suolai giliose langų ambrazūrose. Ir visur tuščia, viduje ir išorėje, šitose paslaptingose priebėgose, kurios ramiais laikais tampa meilės prieglobsčiais, o pavojaus valandomis — sargybinių slėptuvėmis. Ir pagaliau šaudymo angos, papuoštos koketiškomis augalų girliandomis, smailiaviršūniai stogai, tarsi pakibę ore, panašūs į obeliskus, ir durys, užgriozdintos nuolaužomis ir žemių krūvomis iki pat frontonų. Tai buvo baisi, tačiau kupina poezijos vieta. Prietaringa baimė apėmė Konsuelą — jai rodės, kad savo buvimu teršia šią priebėgą, skirtą kažkokiems liūdniems mirusiųjų susirinkimams ir jų tyliomis svajonėmis. Šviesią naktį ir ramesnėmis aplinkybėmis ji gal būtų gėrėjusis rūsčiu šio senovės paminklo grožiu. Gal ji nebūtų ėmusi liūdėti dėl žiauraus laiko, kuris negailestingai griauna ir rūmus, ir tvirtoves, laidodamas jų griuvėsius žolėje greta su varganos lūšnelės lūženomis. Liūdesys, kurį šitų didžiulių pastatų griuvėsiai sukelia artisto širdyje, nepanašūs į tą, kurį patiria garsaus didžiūno siela. Tačiau šią laimės ir susijaudinimo valandėlę, šią rūsčią naktį Konsuela, kurios dabar jau nebepalaikė entuziastingas užsidegimas, anksčiau paskatindavęs ją ir pavojingesniems veiksmams, vėl pasijuto esanti varg-

šė mergaitė iš liaudies ir drebėjo pagalvojusi, kad tučtuojau pamatys visus nakties vaiduoklius, ir ypač ji bijojo išvysti senųjų pilies savininkų šešėlius, tų, kurie gyvendami buvo žiaurūs engėjai ir kurie po mirties pavirto piktom, kerštingom šmėklom. Griaustinis dundėjo, vėjas plėšė plytų ir cemento gabalus iš sugriautų sienų, ilgos gervuogių ir gebenių sruogos raitėsi kaip gyvatės išilgai sienų. Norėdama pasislėpti nuo krintančių iš viršaus nuolaužų, Konsuela pasuko prie vienų geriau išsilaikiusių laiptų, vedančių į didelį feodalinį bokštą — patį seniausią ir tvirčiausią iš viso pastato. Pasikėlusi per dvidešimtį pakopų, ji atsidūrė didelėje aštuoniakampėje salėje, užimančioje visą vidinę bokšto erdvę. Įviji laiptai glaudėsi tiesiai prie sienos, kurios storis buvo aštuoniolika ar dvidešimt pėdų. Šios salės skliautas turėjo avilio formą. Langų ir durų nebuvo, tačiau jų ambrazūros buvo tokios siauros ir gilios, kad vėjas neįpūtė vidun. Konsuela nutarė čia palaukti, kol baigsis audra, ir, priėjusi prie vieno lango, prastovėjo kokią valandą, įsigilinusi į didingą liepsnojančio dangaus reginį ir klausydamasi rūsčių audros balsų.

Pagaliau vėjas aptilo, debesys išsisklaidė ir Konsuela jau rengėsi eiti, kai staiga atsisukusi ji su nuostaba salės gilumoje pamatė kažkokią šviesą. Šita šviesa ėmė plėstis ir pagaliau užpildė visą skliautą, o tuo pačiu metu pasigirdo tylus traškėjimas kamine. Konsuela pažvelgė įdėmiau ir pastebėjo pro pusiau apskritą senoviško židinio — milžiniškų žiočių — angą staiga įsiliepsnojusią ugnį, kuri, rodos, atsirado savaime. Ji priėjo arčiau ir pamatė pusiau apdegusias pliauskas ir šakas — visai neseniai paliktos pakuros pėdsakus.

Išgąsdinta šio atradimo, liudijančio, kad čia esama šeimininko, Konsuela, beje, nepastebėjusi jokių namų apyvokos reikmenų, skubiai pasuko prie laiptų ir jau norėjo nusileisti, bet iš apačios staiga pasigirdo kažkieno balsai ir žingsniai, nuo kurių sugurgždėjo skalda ant pakopų. Šitam drėgnam apleistam bokšte galėjo apsigyventi tik koks nors medžioklės prievaizdas, galbūt taip pat tolimas civilizacijai kaip ir jo bokštas, gal girtas, grubus ir jau, žinoma, ne toks išmuštruotas ir pagarbus kaip Mateusas. Žingsniai greitai artėjo, Konsuela užbėgo aukštyn, kad nesusitiktų su šiais nežinomais ateiviais ir pakilusi dar per dvidešimt pakopų, atsidūrė trečiojo aukšto lygyje. Buvo neįtikėtina, kad nepažįstamieji ateis pas ją, nes čia visai nebuvo stogo, vadinasi, aikštelė buvo negyvenama. Jos laimei, lietus liovėsi ir pro vešlius žalumynus, dengiančius bokšto gegnes per šešiasdešimt tuazų virš jos galvos, ji netgi pastebėjo keletą mirksinčių žvaigždžių. Greitai šviesa, sklindanti iš apačios, apšvietė tamsias pastato sienas ir, atsargiai priėjusi prie plačios skylės grindyse, Konsuela pamatė, kas vyko apatiniame aukšte, iš kur ji pakilo. Salėje buvo du vyriškiai — vienas vaikščiojo pirmyn atgal trepsėdamas kojomis, kad sušiltų, kitas pasilenkė prie židinio ir stengėsi įpūsti

rusenančią ugnį. Iš pradžių Konsuela įžiūrėjo tik jų turtingą aprangą ir skrybėles, dengiančias veidus. Bet štai ugnis plykstelėjo, tas, kuris špagos galu žarstė malkas, nusiėmęs skrybėlę, pakabino ją ant iškyšulio sienoje, ir kai šviesa nušvietė juodus jo plaukus ir veidą, Konsuela krūptelėjo, vos sulaikydama siaubo ir džiaugsmo šūksnį. Jis prabilo, ir visos abejonės išsisklaidė — tai buvo Albertas Rudolštadtas.

— Eikš arčiau, mano drauge,— pasakė jis savo palydovui,— ir pasišildyk prie vienintelio židinio, išlikusio šitoje didelėje pily. Liūdnas prieglobstis, mielasis Trenkai, bet jums jūsų sunkiose kelionėse pasitaikė ir prastesnių.

— Neretai nebūdavo jokių,— atsakė princesės Amalijos mylimasis.— Iš tikrųjų šis namas svetingesnis, negu atrodo iš lauko, ir jis būtų galėjęs man labai praversti. O jūs, mano mielasis grafe, turbūt neretai ateinate pasvajoti tarp šių griuvėsių ir pasaugoti šią velnių buveinę.

— Aš tikrai dažnai ateinu čionai, bet ne tokiais ekscentriškais tikslais. Dabar negaliu jums papasakoti apie juos, bet vėliau jūs viską sužinosite.

— Rodos, susiprotėjau. Iš šito bokšto jūs gėritės vienu sodu ir žiūrite į vieną namelį.

— Ne, Trenkai. Namelis, apie kurį jūs kalbate, slepiasi už kalvos medžių ir iš čia nesimato.

— Bet iš čia lengva nusigauti iki jo, o po pasimatymo pasislėpti čia nuo įkyrių prižiūrėtojų. Prisipažinkite, juk ką tik, kai susitikau su jumis miške, jūs...

— Aš nieko negaliu prisipažinti, drauguži Trenkai, o jūs davėt žodį nieko neklausinėti.

— Tai tiesa. Man derėtų tiesiog džiaugtis, kad sutikau jus šitam milžiniškam parke, arba, tikriau, miške. Juk aš pasiklydau, ir, jeigu ne jūs, būčiau įvirtęs į kokį nors vaizdingą griovį arba nuskendęs kokiam nors skaidriame sraute. Sakykite, ar toli mes nuo pilies?

— Daugiau kaip per ketvirtį mylios. Išsidžiovinkite gi savo drabužius, kol vėjas džiovina parko takelius, o paskui trauksim į kelią.

— Teisybę sakant, šita senovinė pilis patinka man mažiau negu naujoji, ir aš puikiai suprantu, kodėl ji palikta erelių žiniai. Ir vis dėlto man pasisekė, kad tokį vėlų vakarą ir tokiu bjauriu oru esu čia drauge su jumis. Tai primena man mūsų pirmąjį susitikimą Silezijoje, sugriuvusioje abatijoje, mano įšventinimą, priesaikas, kurias daviau jūsų akivaizdoje. Juk jūs tada buvote mano vadovas, teisėjas, nuodėmklausys, o dabar pasidarėt brolis ir draugas. Ach, mielas Albertai, kokie nepaprasti ir tragiški pasikeitimai įvyko nuo tų laikų mūsų likimuose! Juk mes abu numirėm savo šeimai, tėvynei, galbūt — mylimajai!.. Kas bus su mumis ir koks bus nuo šiol mūsų gyvenimas tarp žmonių?

— Tavo gyvenimas dar gali pasidaryti puikus ir kupinas lai-

mės, brangusis Trenkai! Dėkui Dievui, tavęs nepakenčiančio tirono valdžia turi ribas Europoje.

— Bet mano mylimoji, Albertai? Nejaugi įmanoma, kad ji liktų man ištikima — amžinai ir beprasmiškai?

— Tu neturi to norėti, mano drauge. Bet visiškai akivaizdu, kad jos aistra tęsis tiek, kiek ir jos sielvartas.

— O, papasakokite gi man apie ją, Albertai! Jūs laimingesnis už mane, jūs galite ją matyti, girdėti!

— Ne, tai jau neįmanoma, mielasis Trenkai, neturėkite iliuzijų. Keista Trismegisto asmenybė ir fantastiškas jo vardas, kuris buvo man suteiktas, keletą metų padėjo turėti slaptų bei draugiškų ryšių su Berlyno rūmais, bet dabar tai jau prarado savo veiksmingumą. Draugai tylės, kaip tylėjo ir anksčiau, o tie, kuriuos aš kvailinau (nes dėl mūsų reikalo ir jūsų meilės aš turėjau kai ką kvailinti, nedarydamas žalos) netaps įžvalgesni; bet Frydrichas pajuto kažkokio sąmokslo dvasią, ir man jau negalima sugrįžti į Prūsiją. Mano veiksmus paralyžuos jo nepasitikėjimas, o Špandau kalėjimas neatsivers dar kartą, kad galėčiau pabėgti.

— Vargše Albertai! Tu turbūt kentėjai šitam kalėjime ne mažiau negu aš savam. Gal netgi labiau.

— Ne, ten aš buvau arti *jos*. Girdėjau jos balsą, padėjau ją išlaisvinti. Aš nieko nesigailiu — nei to, kad kankinausi kalėjime, nei to, kad drebėjau dėl jos gyvybės. Savo paties kančių aš net nepastebėdavau, o tai, kaip kentėjau dėl jos, jau užmiršau. Ji išgelbėta ir bus laiminga.

— Su jumis, Albertai? Pasakykite man, kad ji bus laiminga su jumis ir jūsų dėka, arba aš nustosiu ją gerbti ir ji praras mano žavėjimąsi ir draugystę.

— Nekalbėkite taip, Trenkai. Jūs įžeidžiate gamtą, meilę ir dangų. Mūsų žmonos tokios pat laisvos kaip ir mūsų mylimosios, ir noras pavergti jas, prisidengiant pareiga, naudinga tik mums vieniems, yra nusikaltimas ir šventvagystė.

— Žinau. Ir nors aš toli gražu neprilygstu tau savo dorybingumu, jaučiu, kad jeigu Amalija nepatvirtintų man savo pasižadėjimų, o atsisakytų jų, aš vis tiek mylėčiau ją ir laimінčiau tas nuostabias dienas, kurias ji man padovanojo. Bet juk galiu aš mylėti tave labiau negu save ir neapkęsti kiekvieno, kuris nemyli tavęs? Tu šypsaisi, Albertai, tu nesupranti tokio draugiškumo, o štai man nesuvokiamas tavo tvirtumas. Ne, jeigu teisybė, kad ji, tavo žmona, įsimylėjo (ir dar nesibaigus gedului, beprotė!) vieną iš mūsų brolių — net jeigu jis ir pats verčiausias iš mūsų, pats patraukliausias vyras visam pasauly, aš niekada negalėsiu jai atleisti. Atleisk tu, jeigu myli!

— Trenkai! Trenkai! Tu nežinai, ką kalbi, tu daug ko nesupranti, o aš negaliu nieko paaiškinti. Neskubėk smerkti šios puikios moters. Ateis laikas, ir tu pažinsi ją.

— Bet kas gi tau trukdo išteisinti ją mano akyse? Paaiškink! Kam šitas paslaptingumas? Mes čia vieni. Tavo prisipažinimas

negali jos sukompromituoti, ir, kiek žinau, jokia priesaika nedraudžia tau atskleisti man tai, ką visi įtariam spręsdami iš tavo elgesio. Ji nebemyli tavęs? Kaipgi galima tai pateisinti?

— O argi ji kada nors mylėjo mane?

— Čia ir yra jos nusikaltimas. Ji niekada nesuprato tavęs.

— Ji negalėjo manęs suprasti, o aš negalėjau atsiverti jai! Be to, aš sirgau, buvau išprotėjęs. Bepročių niekas nemyli. Jų gailimasi arba bijomasi.

— Tu niekad nebuvai išprotėjęs, Albertai. Aš niekad tavęs tokio nemačiau. Priešingai, mane visuomet stulbino tavo išmintis ir proto jėga.

— Tu matei mane veikiantį — tvirtą, ryžtingą ir niekad nematei kankinančios ramybės būklėje, kai būdavau apimtas liguistos melancholijos.

— Tu ir melancholija? Niekad nebūčiau pamanęs, kad tai įmanoma.

— Tai todėl, kad tau nežinomi visi pavojai, kliūtys, visos tamsiosios mūsų reikalo pusės. Tau niekad neteko kristi į bedugnę, kurion aš įstūmiau savo gyvenimą ir į kurią nugrimzdo mano siela. Tu susidūrei tik su tauriąja, įkvėptąja puse, tau skirdavo tik lengvas užduotis ir atskleisdavo vien šviesias perspektyvas.

— Todėl, kad aš ne toks kilnus, ne toks užsidegantis ir, atvirai kalbant, ne toks fanatikas kaip tu, taurusis grafe. Tu pats panorai išgerti uolumo taurę iki dugno, o kai tave ėmė kamuoti kartėlis, tu suabejojai ir dangum, ir žmonėmis.

— Taip, aš suabejojau ir buvau žiauriai nubaustas.

— Ir vis dar abejoji? Vis dar kankiniesi?

— Ne, dabar aš turiu viltį, tikiu, darbuojuos. Aš jaučiuosi stiprus, laimingas. Argi tu nematai, kokiu džiaugsmu švyti mano veidas, argi nejauti, kokio entuziazmo pilna mano krūtinė?

— Bet juk tave apgavo meilužė! Ką aš sakau? Tavo žmona!

— Ji niekad nebuvo nei mano meilužė, nei žmona. Ji neapgaudinėja manęs. Kaip atlyginimą už tą užuojautą, kurią ji padovanojo man mirties guolyje, Dievas jai pasiuntė meilę, pačią didžiausią dangaus malonę. Tai nejaugi aš, atsidėkodamas už tai, kad ji užspaudė man akis, apverkė, laimino mane ant amžinybės slenksčio, kurį rengiausi peržengti, pareikalausiu, kad ji tęsėtų pažadą, duotą iš taurios užuojautos, iš kilnaus gailestingumo. Nejaugi pasakysiu jai: „Žmona, aš tavo ponas, tu priklausai man, toks įstatymas, tokios tavo neatsargumo, tavo klaidos pasekmės. Tu turėsi kentėti mano glamones, nes išsiskyrimo dieną prispaudei lūpas prie mano vėstančios kaktos! Tu visam laikui įdėsi savo ranką į manąją, visur eisi paskui mane, amžinai vilksi šį jungą, stengsiesi išplėšti iš širdies užsimezgusią meilę, vysi šalin neįveikiamus troškimus, slopinsi neviltį mano užgauliam glėbyje, prigludusi prie mano egoistiškos ir niekšingos krūtinės!" O Trenkai! Nejaugi jūs manote, kad aš galėčiau būti laimingas

šitaip pasielgęs? Juk mano gyvenimas taptų dar didesne kankyne negu jos! Argi vergo kančios nėra jo pono prakeikimas? Didysis Dieve! Koks gi žmogus galėtų būti toks niekingas, kad didžiuotųsi ir mėgautųsi nemylinčios moters meile ir ištikimybe! Dėkui Dievui, aš ne toks ir niekad toks nebūsiu! Šiandien vakare aš ėjau pas Konsuelą, ketindamas pasakyti jai visa tai, ketindamas grąžinti jai laisvę. Bet neradau jos sode, kur ji paprastai vaikštinėja. Tuo metu prasidėjo audra, ir aš netekau vilties, kad ji dar pasirodys. Man nesinorėjo eiti į namus. Aš galėjau pasirodyti tenai kaip jos vyras, bet jos virpėjimas, jos siaubas, vien jos išblyškimas iš nevilties būtų suteikę man tiek skausmo, kad aš nepasiryžau žengti šio žingsnio.

— O ar tu nesutikai tamsoje juodos Liveranio kaukės?

— Kokio Liveranio?

— Kaip! Tu nežinai savo varžovo vardo?

— Liveranis — netikras vardas. O tu pažįsti šį žmogų, šį laimingąjį varžovą?

— Ne! Bet tu klausi apie tai kažkokiu keistu tonu... Albertai, atrodo, aš supratau tave: tu atleidi savo nelaimingajai žmonai ir meti ją — taip ir turi būti. Bet, tikiuosi, tu nubausi niekšą, kuris ją suviliojo?

— O tu įsitikinęs, kad jis niekšas?

— Kaip! Žmogus, kuriam buvo patikėta pasirūpinti jos išlaisvinimu, pavesta saugoti ją per ilgą, pavojingą kelionę! Tas, kuris turėjo rūpintis ja, būti pagarbus, neturėjo teisės ištarti jai nė vieno žodžio, nusiimti kaukės jos akivaizdoje!.. Žmogus, kuriam Nematomieji suteikė visą valdžią ir aklą pasitikėjimą! Tikriausiai tavo ginklo, priesaikos brolis, toks pat brolis kaip aš! O jeigu man būtų pavesta saugoti tavo žmoną, Albertai, aš ir nepagalvočiau apie tokią siaubingą išdavystę, nemėginčiau siekti jos meilės!

— Trenkai! Kartoju, tu nesupranti, apie ką kalbi. Tik trims asmenims žinoma, kas toksai Liveranis ir kas sudaro jo nusikaltimą. Po keleto dienų tu nustosi smerkti ir keikti tą laimės kūdikį, kuriam Dievas iš savo gailestingumo, o gal ir iš teisingumo padovanojo Konsuelos meilę.

— Nepaprastas, prakilnus žmogau! Tai tu nejauti jam neapykantos?

— Aš negaliu jo neapkęsti.

— Ir nemėginsi suardyti jo laimės?

— Priešingai, aš karštai stengiuosi sustiprinti ją, bet tai nereiškia, kad aš nepaprastas ir prakilnus. Greitai tu pats juoksies prisimindamas savo pagyras mano adresu.

— Kaip! Tu netgi nesikankini?

— Aš laimingiausias iš visų mirtingųjų.

— Jeigu taip, tu myli nestipriai arba nemyli visai. Toks heroizmas nebūdingas žmogaus prigimčiai, jis beveik baisus. Ir aš

negaliu žavėtis tuo, ko nesuprantu. Palauk, grafe, tu juokiesi iš manęs, o aš tiesiog naivus. Atspėjau: tu myli kitą ir dėkoji Apvaizdai, kuri atpalaidavo tave nuo pareigų žmonai, padarydama ją neištikima.

— Matyt, teks atverti tau širdį, barone... Tad klausyk — tai ilga istorija, ištisas romanas... Bet čia šalta. Ši vargana ugnis negali sušildyti senų sienų. Be to, bijau, kad galų gale jos tau ims priminti Glacę. Oras pasitaisė, ir mes galim grįžti į pilį, juo labiau, kad auštant tu išvažiuoji. Nenoriu atimti iš tavęs miego valandų, ir pakeliui tu išgirsi iš manęs kuo nuostabiausią pasakojimą.

Draugai užsidėjo kepures, prieš tai nukratę nuo jų lašus, ir, užmindžioję nuodėgulius, išėjo iš bokšto susikibę už parankių. Jų balsai ištirpo tolumoje, o jų žingsnius sugėrė šlapia žolė.

XXX

Konsuela stovėjo vietoje, apimta kažkokio keisto sustingimo. Ne kilnus Alberto elgesys, ne jo heroiški jausmai sukrėtė ją labiausiai, ne, ją apstulbino, kaip lengvai jis išsprendė tragišką likimo uždavinį, sukurtą jo paties rankomis. Vadinasi, ji, Konsuela, gali be didelių apmąstymų tapti laiminga? Vadinasi, Liveranio meilė visai teisėta? Jai atrodė, kad girdėjo visa tai per sapną. Taigi, jai leista atsiduoti aistrai šitam nepažįstamajam. Griežti Nematomieji mano, kad savo dvasios didybe, tvirtumu ir dorumu jis prilygsta Albertui. Pats Albertas teisina ją ir gina nuo Trenko priekaištų. Žodžiu, Albertas ir Nematomieji ne tik nesmerkia jų abipusės aistros, bet suteikia jiems pasirinkimo laisvę ir nekliudo jų nenugalimam potraukiui. Ir visa tai be kovos, be pastangų, be svyravimų ir atgailos, be vienintelės išlietos ašaros! Drebėdama ne tiek nuo šalčio, kiek iš susijaudinimo, Konsuela vėl nulipo į skliautuotąją salę ir vėl įpūtė ugnį, kurią Albertas ir Trenkas ką tik užgesino židinyje. Ji pasižiūrėjo į drėgnus jų kojų pėdsakus ant dulkėtų plytų. Vadinasi, jie tikrai buvo čia, o nepasivaideno jai.

Pritūpusi prie ugnies lyg svajingoji Pelenė, išdykusių židinio dvasių numylėtinė, ji giliai susimąstė. Tokia lengva pergalė prieš likimą jai atrodė neįtikima. Ir vis dėlto bet kokie jos būgštavimai suduždavo atsitrenkę į nepaprastą Alberto ramumą. Tuo ramumu Konsuela jau niekaip negalėjo abejoti. Albertas nekentėjo, jo meilė nesipriešino teisingumo balsui. Su kažkokiu pakiliu džiaugsmu jis aukoja didžiausią auką iš visų, kurias žmogus gali sudėti Dievui. Stulbinantis šito nepaprasto žmogaus dorumas pripildė Konsuelą nuostabos ir siaubo. Ji klausė savęs, ar suderinamas toks žmogiškų silpnybių neturėjimas su žmogišku prieraišumu ir atsidavimu. Ar nėra šis išorinis Alberto nejautrumas

naujos jo beprotybės stadijos požymis. Nuo tų pernelyg didelių kančių, kurias sukelia ypatinga atmintis ir ypatinga jausmų jėga, ar nebuvo dabar jo prisiminimai ir jo širdis apimti savotiško paralyžiaus? Nejaugi jis galėjo taip greitai išsigydyti nuo savo meilės ir nejaugi ta meilė buvo tokia menka, jog užteko valios pastangų, logikos padiktuoto apsisprendimo, ir ji išnyko be pėdsako. Konsuela nenorom jautėsi truputį užgauta galvodama apie tai, kad ši ilgai tvėrusi aistra, kuria ji ne be pagrindo didžiavosi, užgeso nuo menko vėjelio pūstelėjimo. Ji prisiminė visus jo ką tik pasakytus žodžius, ir jo veido išraiška tebestovėjo jos akyse. Konsuela niekad anksčiau nebuvo mačiusi tokios išraiškos! Alberto išvaizda pasikeitė taip pat kaip ir jo jausmai. Teisybę sakant, tai buvo visai kitas žmogus, ir jeigu ne jo balsas, veido bruožai, jo kalbos — jeigu visa tai nebūtų patvirtinę jo tikrumo, Konsuela manytų, jog tai ne jis, o jo antrininkas, tas pats išgalvotasis Trismegistas, kuriuo, kaip įtikinėjo daktaras, norėta pakeisti Albertą. Alberto išorės ir manierų pasikeitimai, kuriuos sukėlė atėjusi ramybė ir sugrįžusi sveikata, puikiai galėjo paaiškinti Siupervilio apsirikimą. Baisi grafo liesybė išnyko, ir netgi atrodė, kad jis pasidarė aukštesnis, jo palinkusi ir susikūprinusi figūra išsitiesė ir pajaunėjo. Jo dabar buvo kitokia eisena, judesiai tapo lankstesni, žingsniai tvirtesni, drabužiai buvo elegantiški ir tvarkingi, o anksčiau jis atrodė nerūpestingas ir aplaidus. Net menkos jo elgesio detalės stebino Konsuelą. Ankstesniais laikais jam ir į galvą nebūtų atėję užkurti ugnį. Tiesa, jis gailėtų permirkusio savo draugo Trenko, tačiau nesusiprotėtų — taip jam buvo svetima visa, kas materialu — pažarstyti nuodėgulius. Jis nenukratytų lašų nuo skrybėlės prieš ją užsidėdamas, lietus sruventų jo ilgais plaukais, o jis net nepastebėtų. Ir svarbiausia, dabar jis nešiojo špagą, o anksčiau nebūtų sutikęs net juokais paimti į rankas šito paradinio ginklo, šito neapykantos ir žudymo simbolio. Dabar špaga nevaržė jo judesių, jis ramiai žiūrėjo, kaip spindi ugnies atšvaitai ant jos geležtės ir, matyt, tai jam nepriminė protėvių pralieto kraujo. Pareiga jį atpirkti, uždėta Janui Žižkai Alberto asmeny, buvo tik kankinantis regėjimas, kuris pagaliau visiškai išnyko po išganingo miego. Galbūt Albertas prarado net atsiminimą apie tai, kaip prarado ir kitus atsiminimus apie savo gyvenimą ir apie meilę, kuri tarsi ir buvo anksčiau jo gyvenimas, bet jau nustojo būti juo.

Kažkas nesuprantamo, nepaaiškinamo dėjosi Konsuelos širdyje, kažkas panašaus į kartėlį, apgailestavimą, įžeistą savimeilę. Mintyse ji kartojo Trenko žodžius apie naują Alberto meilę, ir jie jai atrodė labai panašūs į teisybę. Tik nauja meilė galėjo įkvėpti jam tiek pakantumo, tiek gailestingumo. Matyt, paskutinė frazė, kurią jis pasakė, išsivesdamas draugą ir žadėdamas papasakoti ištisą romaną, ir buvo jos spėjimo patvirtinimas, svari priežastis to gilaus ir slapto Alberto džiaugsmo, kuris, rodėsi, liejosi

per kraštus. „Jo akys spindėjo taip skaisčiai, kaip niekad nespindėdavo, kai jis būdavo su manim,— pagalvojo Konsuela.— Jo šypsena reiškė triumfą, susižavėjimą. Taip, jis šypsojosi, jis beveik juokėsi, o juk anksčiau jis nežinojo, ką reiškia juoktis. Ir man rodos, jo balse buvo net ironijos, kai jis pasakė baronui: „Greitai tu pats juoksies prisiminęs savo pagyras man". Taip, nėra abejonių, jis myli, bet ne mane. Jis nieko neneigia, nesiteisina, jis laimina mano neištikimybę, pats stumia mane į ją, džiaugiasi ja ir nė kiek nerausta už mane. Jis palieka mane mano silpnybės valiai, ir rausti už ją turėsiu tik aš, visa gėda kris ant mano galvos. O dangau! Vadinasi, nusikaltėlė ne aš viena, Albertas dar labiau nusikaltęs. Kam aš sužinojau jo tauruma, kuriuo taip žavėjausi ir kuriuo niekad nebūčiau pasinaudojusi, paslaptį! Taip, dabar aš jaučiu — vedybinės ištikimybės įžadai turi kažką švento. Tik Dievas, keičiantis mūsų širdis, gali atpalaiduoti nuo jų. Tik tokiu atveju dvi būtybės, susietos priesaika, gali pasiūlyti viena kitai priimti abipusį atsisakymą nuo savo teisių. Bet jeigu skyrybų priežastis yra tik abipusis nepastovumas, įvyksta kažkas baisaus, primenančio bendrą tėvažudystę, nes vyras ir žmona šaltakraujiškai žudo savo širdyse juos sujungusią meilę."

Kai Konsuela pasiekė mišką, jau švito. Visą naktį ji praleido bokšte, apimta niūrių ir skaudžių minčių. Kelią namo rado be vargo, nors ėjo tamsoje ir skubant kelias jai atrodė daug trumpesnis negu dabar. Nusileidusi nuo kalvos, ji pasuko upelio pakraščiu, pasiekė grotas, vikriai persigavo į kitą pusę skersiniu, kuriuo buvo sutvirtinti strypai ties vandens paviršiumi. Ji daugiau nejautė nei baimės, nei susijaudinimo. Ar ne vienas ir tas pats, pastebės ją ar ne, jeigu ji nusprendė viską atvirai papasakoti savo nuodėmklausiui? Be to, praeities atsiminimai taip užliejo ją, kad dabartis atrodė ne tokia svarbi. Liveranis dabar jos beveik nejaudino. Tokia žmogaus širdis: gimstančiai meilei reikia pavojų ir kliūčių, o užgesę jausmai užsiplieskia iš naujo, kai pažadinti juos buvusio mylimojo širdyje jau ne mūsų jėgoms.

Šį kartą budrūs Nematomųjų sargai tarsi užmigo, ir jos naktinis pasivaikščiojimas, atrodo, liko nepastebėtas. Konsuela ant klavesino rado naują nepažįstamojo laišką, tokį pat švelnų ir pagarbų, kiek vakarykštis buvo drąsus ir aistringas. Jis skundėsi, kad ji bijo jo, priekaištavo, kad pasislėpė tarp keturių sienų, tarsi abejodama jo pagarbiu dievinimu. Jis nuolankiai prašė ją išeiti vakare į sodą, idant galėtų bent iš tolo pamatyti ją. Jis žadėjo nekalbėti su ja, net nepasirodyti, jei ji to pareikalaus. „Širdies abejingumas ar sąžinės balsas, nežinau, kas privertė Albertą atsisakyti tavęs,— rašė jis,— atsisakyti ramiai ir, matyt, netgi šaltakraujiškai. Pareigos balsas nustelbė meilės balsą jo širdyje. Po keleto dienų Nematomieji praneš tau jo sprendimą, ir tu išgirsi, kad esi laisva. Tada tu galėsi likti čia, ir jie atskleis tau savo paslaptis, jeigu tu vis dar tvirtai laikaisi savo tauraus sprendimo, ir iki to laiko aš būsiu ištikimas jiems duotai priesaikai

nenusiimti tau matant kaukės. Bet jeigu tu davei tą pasižadėjimą tik užjausdama mane, jeigu nori išsilaisvinti nuo jo, tark žodį, ir aš sutraukysiu savo įsipareigojimus ir pabėgsiu drauge su tavim. Aš ne Albertas — mano meilė stipresnė už dorybingumą. Rinkis!"

„Taip,— pasakė sau Konsuela, mesdama laišką ant klavišų,— nėra abejonių, šis myli mane, o Albertas — ne. Galbūt jis niekad manęs nemylėjo, o mano vaizdas tebuvo jo nesveikos vaizduotės kūrinys. O juk jo meilė atrodė man tokia prakilni. Duok Dieve, kad jos likučių jam užtektų padėti man nugalėti savąją skaudžios, bet garbingos aukos kaina. Tikrai mums abiem tai būtų geriau, negu šaltakraujiškas dviejų nuodėmingų sielų susvetimėjimas. Ir Liveraniui taip pat bus geriau, jeigu paliksiu jį su ilgesiu ir neviltim širdyje, užuot iš vienišumo priėmusi jo meilę, kai esu apimta pykčio, gėdos ir liguisto apsvaigimo!"

Ji atsakė Liveraniui labai trumpai.

„Aš per daug išdidi ir per daug teisinga, kad galėčiau jus klaidinti. Man žinoma, ką galvoja Albertas ir ką jis nusprendė. Atsitiktinai aš atskleidžiau jo paslaptį, kurią jis papasakojo vienam bendram mūsų draugui. Jis išsiskiria su manim be apgailestavimo, ir ne tik dorybingumas nugalėjo jo meilę. Aš neseksiu jo pavyzdžiu. Aš jus mylėjau ir atsisakau jūsų, nemylėdama kito. Aš privalau sudėti šią auką — taip liepia mano savigarba, mano sąžinė. Tikiuosi, kad jūs daugiau neprisiartinsite prie mano būsto. O jeigu jūs paklusite aklai aistrai ir išplėšite iš manęs dar vieną prisipažinimą, tai pasigailėsite. Galbūt pasitikėjimas, kurį galėčiau jums parodyti, kiltų tik iš sudaužytos širdies teisingo pasipiktinimo ir iš paliktos sielos baimės. Bet tai būtų kankynė mums abiem. Jeigu jūs atkaklausite, Liverani, vadinasi, nemylite manęs taip, kaip aš svajojau."

Bet Liveranis buvo atkaklus. Jis atsiuntė dar vieną laišką ir buvo iškalbingas, įtaigus, nuoširdus, rašydamas apie savo nusižeminimą: „Jūs apeliuojate į mano išdidumą,— sakė jis,— bet su jumis aš jo neturiu. Jeigu mano glėby jūs galvosite apie kitą, aš kentėsiu, bet nebūsiu įžeistas. Ant kelių, laistydamas ašaromis jūsų kojas, aš maldausiu jus užmiršti jį ir pavesti save man vienam. Kad ir kokia meile, kad ir kaip nedaug jūs mylėsit mane, aš būsiu dėkingas ir už tai kaip už didžiausią laimę". Tokia buvo esmė keleto laiškų, karštų ir nedrąsių, nuolankių ir atkaklių. Konsuela pajuto, kad jos išdidumas tirpsta nuo jaudinančio tikros meilės žavesio. Nepastebimai ji priprato prie minties, jog niekada anksčiau nebuvo mylima, net ir grafo Rudolštadto. Bet, jausdama nevalingą kartėlį dėl skriaudos, kurią patyrė jos atsiminimų šventumas, ji bijojo tai pripažinti, kad netaptų kliūtim kelyje į laimę, kurią galėjo suteikti Albertui naujoji meilė. Taigi ji nutarė tylėdama priimti sprendimą apie santykių nutraukimą, ku-

rio jis, matyt, laukė iš Nematomųjų, ir nustojo pasirašinėti savo atsakymus nepažįstamajam, kviesdama jį būti tokį pat atsargų.

Beje šie atsakymai buvo protingi ir pilni dvasinio subtilumo. Toldama nuo Alberto ir širdyje galvodama apie kitą meilę, Konsuela nenorėjo pasiduoti aklam potraukiui. Ji uždraudė nepažįstamajam ateidinėti pas ją, neleido sulaužyti tylėjimo įžado tol, kol negaus Nematomųjų leidimo. Ji pranešė jam, kad nori laisva valia įstoti į šią paslaptingą draugiją, keliančią jai pagarbą ir pasitikėjimą; kad nusprendė išstudijuoti tuos veikalus, kurie būtini norint suprasti Nematomųjų mokymą ir kad atideda viską, kas susiję su jos asmenine laime tol, kol pelnys teisę į ją, įgydama nors lašelį dorybingumo. Jai pritrūko jėgų pasakyti jam, kad nemyli jo, ji tik pasakė nenorinti mylėti jo neprotingai.

Atrodė, kad Liveranis pakluso, ir Konsuela pradėjo įdėmiai studijuoti tuos keletą foliantų, kuriuos kartą rytą jai perdavė Mateusas, pasakęs, kad jie nuo kunigaikščio, kad jo šviesybė su visa svita paliko savo rezidenciją, bet greitai jai bus kažkas pranešta. Ji tenkinosi šia žinia, neuždavė Mateusui nė vieno klausimo ir pradėjo skaityti senovinio pasaulio misterijų istoriją, krikščionybės ir visokių iš jos kilusių slaptų sektų bei draugijų istoriją. Tai buvo gana mokslingas rankraštinis kūrinys, kurį Nematomųjų ordino bibliotekoje sudarė kažkoks kantrus ir sąžiningas jo adeptas. Šita rimta lektūra, kurią iš pradžių ji sunkiai įveikdavo, vėliau užvaldė jos dėmesį ir netgi vaizduotę. Aprašymai išbandymų, kuriuos vykdydavo senovės Egipto šventovėse, sužadino jai baisių, tačiau poezijos pilnų apmąstymų. Pasakojimas apie sektų persekiojimus viduriniais amžiais ir Atgimimo epochoj ypač sugraudino jos širdį, o visų šių entuziastingų ir liepsningų žmonių likimai palenkė jos širdį prie religinio fanatizmo, kuris siejosi su netolimu įšventinimu.

Dvi savaites ji gyveno visiškoj vienatvėj, negaudama jokių žinių iš išorinio pasaulio, apsupta nepastebimos riterio globos, bet likdama ištikima savo sprendimui nematyti jo ir nežadinti jam per daug didelių vilčių.

Prasidėjo vasaros karščiai, ir Konsuela, kuri, be to, buvo įsitraukusi į savo skaitymą, galėjo dabar ilsėtis ir kvėpuoti grynu oru tik pavakariais, kai atvėsdavo. Po truputį ji atnaujino savo pasivaikščiojimus, ir neskubėdama, susimąsčiusi klajodavo sodo takeliais. Ji manė, kad yra čia viena, bet kartais kažkoks neaiškus susijaudinimas apimdavo ją, ir jai atrodydavo, jog nepažįstamasis kažkur netoli, greta. Nuostabios naktys, puikūs pavėsingi medžiai, vienatvė, alsus upelio, tekančio tarp gėlių, pliuškenimas, augalų kvapai, kerintis lakštingalos suokimas, nutraukiamas dar žavingesnės tylos, mėnulio šviesa, įstrižais spinduliais prasiskverbianti pro šešėliuotą pavėsinės prieblandą, Venera, besislapstanti tarp rausvų debesėlių, žodžiu, viskas, visi amžinai jauni ir galingi jaunystės ir meilės jauduliai nugramzdindavo Konsuelos

širdį į pavojingus apmąstymus. Jos pačios grakštus šešėlis ant sidabrinio alėjų smėlio, paukščio, kurį išbudino jos prisiartinimas, skrydis, lapų šlamėjimas, viskas vertė ją krūpčioti ir greitinti žingsnį. Bet tereikdavo išsisklaidyti lengvam išgąsčiui, kai užplūsdavo begalinis nusivylimas, ir laukimo virpesys buvo stipresnis už visus valios reikalavimus.

Vieną kartą lapų šlamėjimas ir migloti nakties garsai sujaudino ją labiau negu paprastai. Jai pasirodė, kad kažkas vaikšto netoli jos, pabėga, kai ji prisiartina, ir sustoja šalia, kai ji atsisėda. Apėmęs sąmyšis pasakė jai dar daugiau: ji pajuto neturinti jėgų priešintis susitikimui šiam nuostabiam sode, po šituo žavingu dangum. Vėjelio dvelksmas tarsi svilino jos kaktą. Ji pabėgo į namus ir užsirakino. Žvakės nedegė. Ji pasislėpė už žaliuzių, karštai trokšdama pamatyti, bet nebūti pamatyta. Ir tikrai, greitai ji išvydo žmogų, kuris lėtai žingsniavo po jos langais, nešaukdamas jos, neduodamas jokio ženklo, nuolankus tarsi patenkintas jau tuo, kad žiūri į jos būsto sienas. Tai buvo nepažįstamasis, Konsuela iš karto pajuto šitai iš savo susijaudinimo, ir, be to, jai pasirodė, kad pažino jo figūrą, jo eiseną. Bet po kelių akimirkų kankinančios abejonės ir baimė apėmė ją. Tylusis svečias, ko gero, ne mažiau priminė ir Albertą. Jie buvo vieno ūgio, ir dabar, kai Albertas, kuris pasveikęs visiškai pasikeitė, vaikščiojo laisvai, nenuleisdamas galvos ant krūtinės ir neatrodydamas liguistas ir nelaimingas,— dabar Konsuela lygiai taip pat menkai žinojo, kokia jo išvaizda, kaip ir Liveranio. Liveranį ji matė dieną tik vieną akimirką, ir tai einantį toli priekyje, susisupusį į apsiaustą. Albertą po to, kai jis taip pasikeitė, ji irgi matė labai neilgai vienišam bokšte. Ir žvaigždžių šviesoje dabar jinai įžiūrėjo jį ar Liveranį labai neaiškiai, ir kiekvieną kartą, kai jos abejonės imdavo sklaidytis, jis pasislėpdavo medžių šešėliuose ir dingdavo juose, tarsi pats būtų šešėlis. Pagaliau jis išnyko visai, ir Konsuela, nežinodama, džiaugtis ar ne, ėmė priekaištauti sau, kad neužteko drąsos pašaukti Albertą — o gal tai buvo jis! — ir atvirai bei nuoširdžiai pasiaiškinti santykius.

Kuo labiau žmogus tolinosi, tuo labiau Konsuela buvo tikra, kad čia Albertas, ir jos apgailestavimas vis stiprėjo. Pasiaukojamo prisirišimo, kuris jai visada atstojo meilę Albertui, paveikta, ji nusprendė, jog jis klaidžiojo aplink jos namus, tikėdamasis pasikalbėti su ja. Ir darė tai jau ne pirmą kartą, taip jis pasakė Trenkui tą vakarą, kai, matyt, susitiko tamsoje su Liveraniu. Konsuela nusprendė, kad šis pasiaiškinimas būtinas. Sąžinė reikalavo, kad ji sužinotų tikruosius vyro ketinimus, nors ir koks jis būtų — kilnus ar lengvabūdis. Ji vėl išėjo į sodą ir leidosi jį vytis, drebėdama iš baimės ir drauge pilna ryžto. Bet ji pametė jį iš akių ir apėjo visą sodą nesutikusi jo.

Ir staiga ji išvydo netoli giraitės žmogų, stovintį ant upelio kranto. Ar buvo čia tas, kurio ji ieško?

— Albertai! — pašaukė ji.

Jis krūptelėjo, pakėlė rankas, ir kai atsisuko, juoda kaukė jau dengė jo veidą.

— Albertai, tai jūs? — sušuko Konsuela.— Aš ieškau jūsų, jūsų vieno!

Slopinamas šūksnis, kuris reiškė džiaugsmą, o gal sielvartą, išsiveržė iš nežinomo žmogaus lūpų. Jis norėjo bėgti šalin, Konsuelai pasirodė, kad ji pažino Alberto balsą. Ji puolė prie jo ir sugriebė už apsiausto. Apsiaustas atsilapojo, ir ant nepažįstamojo krūtinės blykstelėjo sidabrinis kryžius, puikiai pažįstamas Konsuelai, tai buvo jos motinos kryžius, tas, kurį ji padovanojo riteriui kaip palankumo ir dėkingumo ženklą.

— Liverani! — sušuko ji.— Tai vėl jūs! Jeigu taip, sudie! Kodėl jūs nepaklaūsėte manęs?

Jis puolė ant kelių ir apkabino jos liemenį. Konsuelai neužteko jėgų atstumti šį karštą ir dievinantį glėbį.

— Jeigu jūs mane mylite ir norite, kad aš mylėčiau jus, palikite mane,— pasakė ji.— Aš noriu jus matyti ir girdėti tik Nematomųjų akivaizdoje. Jūsų kaukė gąsdina mane, o tylėjimas stingdo širdį.

Liveranis pakėlė ranką prie kaukės — jis norėjo nusiplėšti ją ir prabilti. Konsuela, tarsi smalsioji Psichėja, jau neturėjo jėgų užmerkti akis... Tačiau juodas slaptojo teismo pasiuntinių uždangalas staiga užkrito jai ant veido. Nepažįstamojo ranka paleido jos ranką. Konsuela pajuto, kad yra kažkur vedama — tyliai, be jaučiamo susierzinimo ar pykčio, bet labai skubiai. Akimirkai ją pakėlė nuo žemės, ir po jos kojomis susiūbavo valties dugnas. Valtis ilgai plaukė upeliu, bet niekas neužkalbino Konsuelos, ir kai uždangalas buvo nuimtas jai nuo akių, ji pamatė, kad yra požeminėje salėje, toje pačioje, kur pirmą kartą stojo prieš Nematomųjų teismą.

XXXI

Jų buvo septynetas kaip ir pirmą kartą, septyni žmonės su kaukėmis, tylūs, neįžvelgiami, panašūs į vaiduoklius. Aštuntasis, tas, kuris tada kalbėjo su Konsuela ir, matyt, buvo tarybos patikėtinis ir adeptų mokytojas, kreipėsi į ją tokiais žodžiais:

— Konsuela, tu garbingai išlaikei išbandymą, ir mes patenkinti tavim. Tu pelnei mūsų pasitikėjimą, ir dabar mes tau tai įrodysim.

— Palaukite,— pasakė Konsuela,— jūs manote, kad elgiausi nepriekaištingai, o taip nėra. Aš nepaklausiau jūsų — buvau išėjusi iš man paskirto prieglobsčio.

— Kad patenkintum savo smalsumą?

— Ne.

— Ar gali pasakyti, ką būtent tu sužinojai?

— Tai, ką sužinojau, liečia mane vieną. Tarp jūsų yra mano nuodėmklausys, ir tik jam aš galiu ir noriu atskleisti tai.

Senelis, į kurį parodė Konsuela, pakilo iš vietos ir tarė:

— Aš viską žinau. Šios merginos kaltė nedidelė. Jai nežinoma tai, ką jūs norėjote nuo jos nuslėpti. Savo jausmus ji atskleis tik man. O kol kas išnaudokime laiką — nedelsdami papasakokim viską, ką jai dera žinoti. Aš laiduoju už ją.

Mokytojas pasisuko į teisėjus ir po jų pritariamo linktelėjimo pradėjo kalbėti.

— Klausyk manęs įdėmiai,— pasakė jis.— Aš kalbu su tavim visų tų, kuriuos čia matai, vardu. Tai jų protas, jų, jeigu taip galima pasakyti, alsavimas, įkvepia mane. Dabar aš išdėstysiu tau mūsų doktriną.

Ypatingas senovės religijų bruožas, kad jos turi dvi puses — viena yra išorinė ir visiems prieinama, kita vidinė ir slapta. Viena yra dvasia, kita — forma, arba negyva raidė. Materialūs ir primityvūs simboliai slepia gilią prasmę, prakilnią idėją. Egiptas ir Indija — du pagrindiniai senovinių religijų tipai, grynųjų doktrinų pradininkai. Šiose religijose labiausiai pasireiškia šis dvilypumas — būtinas ir lemtingas visuomenės nebrandumo požymis. Tu jau sužinojai, kas sudaro didžiąsias Memfio ir Elausino paslaptis, ir dabar tau aišku, kodėl mokslai — dvasiniai, politiniai ir visuomeniniai, sutelkti kartu su triguba galybe — religine, karine ir gamybine — jerofantų rankose, negalėjo pasiekti žemųjų senovinių visuomenių sluoksnių. Krikščionybės idėja, turinti aiškesnius ir suprantamesnius simbolius, pasirodė pasaulyje, kad praturtintų liaudies dvasią tiesos ir tikėjimo šviesa. Bet greitai dvasinė valdžia — neišvengiamas visų religijų, susiformuojančių tarp pavojų ir nesantaikos, blogis, vėl pamėgino užtemdyti dogmą, o užtemdydama iškraipė ją. Drauge su misterijomis grįžo stabų garbinimas, o sunkiam krikščionybės vystymosi kelyje apaštališkosios Romos jerofantai — tokia buvo Dievo bausmė — prarado dieviškąją šviesą ir patys paskendo tamsoje, į kurią norėjo įstumti žmones. Dabar žmogaus proto raida pasuko ta kryptimi, kuri yra priešinga praeities raidos krypčiai. Šventyklos liovėsi buvusios teisybės šventovėmis kaip anksčiau. Prietarai ir nemokšiškumas, primityvūs simboliai, negyva raidė užkariavo altorius ir sostus. Protas pagaliau pasiekė tuos visuomenės sluoksnius, kurie taip ilgai buvo žeminami. Neturtingi vienuoliai, nežinomi mokslininkai, nuolankūs atgailautojai, geraširdžiai ankstyvosios krikščionybės skelbėjai padarė slaptą ir persekiojamą religiją nežinomos teisybės prieglauda. Jie stengėsi pritraukti liaudies žmones prie lygybės religijos ir švento Jono vardu skelbė naują Evangeliją, t. y. laisvesnį, drąsesnį, grynesnį krikščioniškojo apreiškimo traktavimą. Tu skaitei jų darbų, kovos ir kankinių istoriją, skaitei apie tautų kančias, ugningus jų įkvėpimo protrūkius, rūsčius pykčio priepuolius, liūdnas nusivylimo akimirkas ir audringus pabudimus. Tau taip pat žinoma, kad, padėję tiek pastangų, tai baisių, tai iškilnių, jie su heroišku atkaklumu ir toliau stengiasi išvengti tamsos ir ieškoti Dievo. Jau greitai ateis laikas, kai šven-

tyklas gaubianti uždanga bus nuplėšta visiems laikams, ir minia siūbtelės tenai, kad išsineštų Testamento šventenybes. Simboliai išnyks, ir tiesos prieigų daugiau nesaugos religinio ir monarchistinio despotizmo drakonas. Kiekvienas žmogus galės eiti keliu į šviesą ir priartėti prie Dievo tiek, kiek leis jo jėgos. Niekas daugiau nepasakys savo broliui: „Skendėk tamsybėje ir žeminkis. Užmerk akis ir vilk jungą". Priešingai, kiekvienas žmogus galės paprašyti savo artimo, kad tas padėtų jam savo akimis, širdim, rankomis prasiskverbti į švento mokslo paslaptis. Bet šis laikas dar neatėjo, ir dabar mes tik sveikinam nedrąsią jo aušrą, prašvitusią horizonte. Slaptosios religijos laikas tebesitęsia, mūsų uždavinys dar neatliktas. Mes vis dar slepiamės šventykloje, kur kalam ginklus, kad įstengtume pašalinti priešus, stovinčius tarp mūsų ir liaudies, ir vis dar turime laikyti užrakintas mūsų duris ir mūsų lūpas, kad niekas negalėtų ateiti ir išplėšti iš mūsų Testamento, išgelbėto taip sunkiai ir saugomo visiems žmonėms.

Taigi tu priimta į naują šventyklą, bet ši šventykla kol kas dar tvirtovė, kuri kovoja už laisvę jau daug amžių ir vis dar negali jos iškovoti. Aplink mus karas. Mes norim būti išlaisvintojai, bet kol kas mes visi tik kariai. Tu atėjai čia priimti brolišką komuniją, išsigelbėjimo vėliavą, laisvės simbolį ir galbūt žūti drauge su mumis. Štai koks tavo pasirinktas likimas — tu gali kristi taip ir nepamačiusi, kaip plazda virš tavo galvos pergalės vėliava. Mes šaukiame žmones į šį kryžiaus žygį švento Jono vardu. Mes vis dar remiamės šiuo simboliu. Mes ankstesniųjų joanitų įpėdiniai, nežinomi, paslaptingi ir atkaklūs Uiklifo, Jano Huso ir Liuterio reikalo tęsėjai. Mes norim, kaip norėjo jie, išlaisvinti žmoniją, bet, kaip ir jie, mes patys nesam laisvi ir, kaip jie, mes galbūt einam pasitikti mirties bausmės.

Tačiau kova pakeitė mūšio lauką ir ginklų rūšį. Mes kaip ir anksčiau stojam prieš žiaurius ir įtartinus įstatymus, mums kaip ir anksčiau gresia tremtis, skurdas, kalėjimas, mirtis, nes tironijos priemonės liko tos pačios, užtai mūsų kovos būdai kiti: mes jau nekviečiam atvirai sukilti ir per kraują skleisti kryžių ir kalaviją. Mūsų karas yra vien dvasinis, lygiai taip pat kaip ir mūsų misija. Mes apeliuojam į dvasią ir protą. Mes veikiame padedami dvasios ir proto. Neginkluota ranka mes galim nuversti vyriausybes, besiremiančias nūnai visomis šiurkščios jėgos priemonėmis. Mūsų kova su jais lėtesnė, ne tokia pastebima ir daug rimtesnė — mes nusitaikę jiems tiesiai į širdį. Mes klibinam jų pagrindus, griaudami aklą tikėjimą ir stabmeldišką pagarbą, kurią jie stengiasi įkvėpti žmonėms savo atžvilgiu. Mes skleidžiam visų, net dvariškių sielose, net nerimastinguose, aptemusiuose princų ir karalių protuose tai, ko jau niekas nedrįsta vadinti filosofijos nuodais. Mes naikinam visus autoritetus. Iš savo tvirtovės aukštumos mes apmėtom altorius ir sostus deginančios teisybės ir negailes-

tingos logikos sviediniais. Neabejok, mes laimėsim. Bet kiek praeis metų, dienų? Šito nežinom. Tačiau mūsų darbas prasidėjo taip seniai, skynėsi kelią į priekį su tokiu tikėjimu, buvo mėginamas užgniaužti taip nesėkmingai, atsinaujindavo su tokiu įkarščiu, buvo tęsiamas su tokia aistra, kad jo negali ištikti krachas. Jis pasidarė nemirtingas, kaip nemirtinga yra tai, ką juo norima iškovoti. Šį darbą pradėjo mūsų protėviai, ir kiekviena karta svajojo jį užbaigti. Jeigu mes irgi nors truputį nesitikėtume šito, galbūt mūsų uolumas būtų ne toks karštas ir ne toks vaisingas. Bet jeigu abejonių ir ironijos dvasia, viešpataujanti dabar pasaulyje, įstengtų pasitelkus savo šaltus apskaičiavimus ir slogius argumentus įrodyti, kad mes vejamės chimerą, kuri galės tapti realybe nebent po keleto šimtmečių, dėl to nesusvyruotų mūsų tikėjimas savo tikslo šventumu ir mes dirbtume dėl ateities žmonių laisvės su dar didesniu atsidėjimu, nors ir su didesniu liūdesiu. Priežastis ta, kad tarp mūsų ir praeities žmonių, tarp mūsų ir ateities kartų egzistuoja šventi ryšiai, tokie tvirti, tokie glaudūs, jog mes beveik visai užgniaužėme savyje egoistiškus ir asmeninius savojo „aš" pradus. Eiliniam žmogui tai nesuprantama, bet aristokratų išdidumas turi kažką panašaus į mūsų šventą paveldėtinį entuziazmą. Aukštos kilmės žmonės daug paaukodavo dėl savo garbės, trokšdami būti verti savo protėvių ir palikti savo garbę būsimoms kartoms. O mes, teisybės šventovių kūrėjai, sudėjom daug aukų dorybės labui, norėdami pratęsti mūsų mokytojų darbą ir paruošti uolių mokinių. Protu ir širdimi mes gyvenam iš karto praeityje, ateityje ir dabartyje. Mūsų pirmtakai ir tie, kurie ateis po mūsų — tai tokie pat *mes* kaip mes patys. Mes tikime gyvenimo, jausmų, kilnių instinktų, įdiegtų į sielą, tęstinumu, panašiai kaip aristokratai tiki savo giminės kraujo pranašumu. Ir negana to — mes tikime gyvenimo, individualumo, sielos ir žmogaus organizmo tęstinumu. Mes jaučiame, kad likimas mus pašaukė tęsti darbą, kurio visuomet buvo trokštama ir kuris buvo dirbamas per amžius. Kai kurie iš mūsų, nugrimzdę į gilią praeities ir dabarties kontempliaciją, beveik visai prarado supratimą apie dabartį. Tokia mūsų tikinčiųjų ir mūsų šventuolių kilni karštinė, tokia jų ekstazė — nes mes turim ir savų šventuolių, ir savų pranašų, ir galbūt net savų apsėstųjų. Bet kad ir koks abejotinas būtų jų egzaltuotas kliedesys, mes jaučiame pagarbą jų įkvėpimui, ir egzaltuotam aiškiaregiui Albertui mes esam broliai, pilni užuojautos jo kančioms ir susižavėjimo jo dvasinių polėkių grožiu.

Mes taip pat tikim grafo de Sen Žermeno nuoširdumu, o visuomenėje jis pagarsėjo kaip sukčius ar beprotis. Nors jo prisiminimai apie praeitį, kurių negali turėti paprasto žmogaus atmintis, pasižymi ramumu, tikslumu ir dar didesniu nuostabumu negu ekstazinės Alberto būsenos, jie drauge pilni nuoširdumo ir tvirto tikėjimo, iš kurio negalim šaipytis. Tarp mūsų yra ir daugiau egzaltuotųjų — mistikų, poetų, žmonių iš liaudies, filosofų,

artistų, karštų visokių sektų pasekėjų, susivienijusių po įvairių vadų vėliavomis: bėmistai, teosofai, Moravijos broliai, kvakeriai, net panteistai, pitagoriečiai, kserofagai, iliuminatai, joanitai, tamplieriai, milenarijai ir t. t. Visos šios senovinės sektos nors ir nesiplėtoja dabar taip kaip kažkada, tačiau egzistuoja ir netgi nelabai tepasikeitė. Mūsų epocha ypatinga tuo, kad atgamina vienu metu visas formas, kurias praėjusių laikų visakeičianti ir atnaujinanti dvasia iš eilės suteikdavo religinei ir filosofinei minčiai. Taigi mes priimam savo pasekėjus iš visų šitų įvairių grupių nereikalaudami visiško pažiūrų sutapimo, kas mūsų laikais neįmanoma. Užtenka pastebėti žmoguje troškimą griauti, ir mes pašaukiam jį į savo eiles: juk visas mūsų organizatorinis menas yra ieškoti kūrėjų tik tarp tų protų, kurie yra pakilę virš mokiniškų kivirčų, tarp tų, kurių tiesos aistra, teisingumo troškimas ir dorovinio grožio instinktas nustelbia atsidavimą šeimai, smulkų atskirų sektų konkuravimą. Ir ne taip jau sunku priversti darniai dirbti pačius įvairiausius elementus — jų skirtumai greičiau tariami negu egzistuojantys. Iš esmės visi eretikai (aš su pagarba tariu šį žodį) vieningai nori sunaikinti moralinę ir materialinę tironiją arba bent protestuoti prieš ją. Konkuravimo dvasia, kuri iki šiol stabdė visų šių kilnių ir naudingų pasipriešinimo būdų susiliejimą, yra savimeilės ir pavydo pasekmė. Šios žmonių giminei būdingos ydos yra lemtinga ir neišvengiama kliūtis didžiojo progreso kely. Neužgaunant šitų jausmų, leidžiant kiekvienai bendruomenei turėti savus mokytojus, savą tvarką ir papročius, galima sukurti jei ir ne sandraugą, tai bent armiją, ir, kaip jau tau sakiau, kol kas mes esam tik armija, kuri eina užkariauti pažadėtosios žemės, idealios visuomenės. Kiekvienas individas turi tiek charakterio atspalvių, toks skirtingas yra žmonių sugebėjimas suvokti tiesą, taip įvairiai ir išradingai pasireiškia gamtos, sukūrusios žmogišką dvasią, dosnumas, jog būtina kiekvienam sudaryti galimybę nevaržomai panaudoti savo dorovines ypatybes ir sugebėjimą veikti.

Mūsų darbas milžiniškas, mūsų uždaviniai neišmatuojami. Mes norim ne tik sukurti naują pasaulinę karalystę, pagrįstą teisingumu — mūsų tikslas pertvarkyti religiją. Mes puikiai suvokiame, jog viena neįmanoma be kito. Todėl turime du veikimo būdus. Vienas — materialusis, skirtas tam, kad būtų galima pasirausti po senuoju pasauliu ir sugriauti jį — ištyrinėjant, patikrinant, netgi išjuokiant jį, t. y. pasitelkiant volterizmą ir tai, kas su juo susiję. Grėsmingas visų įžūlių sumanymų ir visų stiprių aistrų susiliejimas greitina mūsų žingsnius į priekį šiuo keliu. Kitas mūsų veikimo būdas — dvasinis: mes norime sukurti ateities religiją. Patys protingiausi ir patys doriausi žmonės padeda mums dirbti šį įtemptą minties darbą. Nematomieji sukūrė sambūrį, bet oficialiųjų sluoksnių persekiojimai trukdo jam dirbti nesislapstant. Vis dėlto pasitarimai vyksta nuolat, ir sambūris su vienodu entu-

ziazmu darbuojasi visuose civilizuoto pasaulio kampeliuose. Slaptai susižinant sunokusios varpos sunešamos į kūlyklą, ir kai mes jas iškuliam, grūdai išbarstomi žmonijos laukuose. Štai šitam slaptam darbe tu ir galėtum dalyvauti. Mes pasakysim tau — kaip būtent, jeigu tu duosi savo sutikimą.

— Aš sutinku,— tvirtu balsu atsakė Konsuela, ištiesdama ranką priesaikai.

— Neskubėk pasižadėti, kilnioji ir drąsioji moterie. Galbūt tu neturi visų tų dorybių, kurios būtinos šiai misijai. Tu pažinai aukštuomenės gyvenimą, spėjai pasisemti iš jo apdairumo, vadinamosios gyvenimo išminties, susivaldymo, mokėjimo laikytis.

— Aš nemanau, kad tai nuopelnas,— atsakė Konsuela su šypsena, kurioje jautėsi kažkoks išdidus romumas.

— Šiaip ar taip, tu ten išmokai abejoti, ginčytis, šaipytis, įtarinėti.

— Abejoti — ko gero. Ach, išvaduokite mane nuo abejonių. Jos visada buvo man svetimos, ir aš dėkosiu jums. O svarbiausia, išvaduokite mane nuo abejonių savimi — jos daro mane bejėgišką ir silpną.

— Mes išvaduosim tave nuo jų tik tada, kai atversim tau savo pažiūras. O kokių nors materialinių mūsų nuoširdumo ir mūsų galybės garantijų tu dabar gausi ne daugiau negu iki šiol. Kol kas pasitenkink paslaugomis, kurias jau suteikėm, o jeigu reiks, mes padėsim ir ateity. Bet tu priartėsi prie mūsų paslapčių tik tiek, kiek reikalaus užduotis, kurią gausi. Tu taip ir nesužinosi, kas mes. Tu niekada neišvysi mūsų veidų. Niekada neišgirsi mūsų vardų — nebent mūsų misijos interesai privers mus sulaužyti įstatymą, liepiantį mums likti nepažįstamiems ir nematomiems savo mokiniams. Ar gali tu paklusti ir aklai pasitikėti žmonėmis, kurie visada bus tau abstrakčios būtybės, įkūnytos idėjos, paslaptingi gynėjai ir patarėjai?

— Tik tuščias smalsumas galėtų įkvėpti man norą pažinti jus kitaip. Tikiuosi, šis menkas jausmas niekada neužklys į mano širdį.

— Kalbama ne apie smalsumą, o apie nepasitikėjimą. Tavo nepasitikėjimas būtų pagrįstas, jeigu vadovautumeis logika ir apdairumu, viešpataujančiu pasaulyje. Žmogus atsakingas už savo poelgius, jo vardas yra garantija arba įspėjimas, jo reputacija arba patvirtina jo veiksmus ir planus, arba prieštarauja jiems. Ar pagalvojai tu apie tai, kad niekad negalėsi sulyginti nors vieno iš mūsų elgesio su mūsų ordino taisyklėmis? Tau teks tikėti mumis kaip šventaisiais, nežinant, ar mes veidmainiai, ar teisuoliai. Galbūt tau net pasitaikys įžvelgti mūsų sprendimuose neteisingumą, klastą, tariamą žiaurumą. Tu negalėsi kontroliuoti nei mūsų poelgių, nei mūsų ketinimų. Ar užteks tau tikėjimo užmerktomis akimis žengti bedugnės pakraščiu?

— Aš katalikė ir būtent taip pasielgiau savo vaikystėje,— at-

sakė Konsuela, valandėlę pamąsčiusi.— Aš leidau vadovauti savo sąžinei ir atvėriau savo širdį šventikui, nematydama klausyklos prieblandoje jo veido. Jo vardas, jo gyvenimas buvo man nežinomi. Aš mačiau jame žynį, o ne žmogų. Aš paklusau Kristui ir negalvojau apie tai, kas buvo jo įrankis. Argi tai taip jau sunku?

— Jeigu tu tvirtai apsisprendei, pakelk ranką.

— Palaukite,— pasakė Konsuela.— Nuo jūsų atsakymo priklausys visas mano gyvenimas. Leiskite man užduoti vieną klausimą, pirmą, vienintelį ir paskutinį kartą.

— Štai matai! Tu jau svyruoji, jau ieškai garantijų ne savo karštam polėky, ne savo širdyje, kuri veržiasi prie mūsų idėjos, o kažkur kitur. Vis dėlto kalbėk. Klausimas, kurį tu nori užduoti, parodys mums tavo dvasios būklę.

— Štai mano klausimas. Ar Albertas žino visas jūsų paslaptis?

— Taip.

— Be jokių apribojimų?

— Be jokių apribojimų.

— Ir jis eina drauge su jumis?

— Bus tiksliau pasakyti, kad mes einam su juo. Jis vienas iš mūsų tarybos šviesuolių, pats tyriausias, galbūt — labiausiai priartėjęs prie Dievo.

— Kodėl gi jūs iš karto nepasakėt man šito? Aš nebūčiau dvejojus nė akimirkos. Veskite mane, kur norite, turėkite savo žinioje mano gyvenimą. Aš jūsų ir prisiekiu tai.

— Tu ištiesei ranką! Bet kuo tu prisieki?

— Prisiekiu Kristum, kurio paveikslą matau čia.

— O kas yra Kristus?

— Tai dieviškoji mintis, atskleista žmogui.

— Ar ši mintis iki galo įkūnyta Evangelijos raidėj?

— Ko gero, ne, bet, manau, kad ji iki galo įkūnyta jos dvasioj.

— Tavo atsakymai mus patenkina ir mes priimam tavo priesaiką. Dabar mes nurodysim, kokios yra tavo priedermės Dievui ir mums. Sužinok gi iš anksto tris žodžius, kurie yra visų mūsų paslapčių raktas, be to, daugumai stojančiųjų į mūsų brolią mes atskleidžiam juos tik po ilgo laiko ir su dideliu atsargumu. Tavęs nereikia ilgai mokyti, bet ir tu turi rimtai susimąstyti, kad suvoktum visą jų reikšmę. *Laisvė, brolybė, lygybė* — tokia Nematomųjų mokymo paslaptis ir gilioji forma.

— Ir čia yra visa paslaptis?

— Tau atrodo, kad jos čia nėra, bet pagalvok apie visuomenės būklę, ir tu įsitikinsi, jog žmones, pripratusius gyventi slegiamus despotizmo, nelygybės, nesantaikos, šis trigubas priesakas — laisvė, lygybė, brolybė — auklėja, atverčia į naują tikėjimą, kad jiems supratimas, jog galima, būtina ir yra moralinė pareiga pa-

siekti šią laimę, yra tikras apreiškimas. Nedaugelis teisingų protų ir tyrų širdžių, natūraliai sukylančių prieš neteisybę ir netvarką, būdingą tironijoms, iš karto pagauna slaptosios doktrinos esmę. Jie greitai eina į priekį, nes juos reikia mokyti tik vieno — pritaikymo būdų, kuriuos mes jau esam atradę. Bet įsivaizduok, kokių atsargumo priemonių, kokių gudrybių reikia griebtis, norint atskleisti šventąjį mūsų nemirtingojo tikslo priesaką daugumai — aukštosios visuomenės atstovams, dvasininkams ir šio pasaulio galingiesiems. Tenka pasitelkti simbolius ir visokias vingrybes, reikia įtikinėti juos, kad kalba eina tik apie sąlyginę laisvę, apribotą individualios minties rėmais, apie lygybę, kuri taikoma tik mūsų bendrijos nariams ir galima tik slaptuose ir savanoriškuose susirinkimuose; žodžiu, apie romantišką brolybę, egzistuojančią susitarus tarp riboto skaičiaus žmonių, kurie suteikia vieni kitiems tam tikrų atsitiktinių paslaugų, kartais daro gerus darbus ir padeda vieni kitiems. Šiems papročių ir prietarų vergams mūsų paslaptys atrodo galinčios būti tik heroiškų ordinų, kurie susidarė iš senovinės aristokratijos apeigų, įstatais, ordinų, kurie toli gražu nesikėsina į valdžios egzistavimą, niekuo nepalengvina liaudies kančių. Tokiems mes pavedame tik nereikšmingus darbus, žemiausių pakopų lengvasvorį mokslą ir surengiame jiems keletą įšventinimų, kurie audrina jų smalsumą neįprastomis apeigomis, bet neapšviečia proto. Jie mano, kad žino viską, o nežino nieko.

— Tada kam jie jums reikalingi? — pasiteiravo Konsuela, kuri klausėsi labai susikaupusi.

— Tam, kad apsaugotume tų, kurie supranta ir žino, veiklą ir laisvę,— atsakė mokytojas.— Tau bus paaiškinta vėliau. O dabar paklausyk, ko mes tikimės iš tavęs.

Europa (pirmiausia Vokietija ir Prancūzija) knibžda slaptosiomis draugijomis — požeminėmis laboratorijomis, kur ruošiamas didysis perversmas, o jo krateriu taps Vokietija arba Prancūzija. Visų šių draugijų veikla mūsų rankose ir mes siekiame vadovauti joms be daugumos jų narių žinios ir taip, kad viena draugija nežinotų apie kitos egzistavimą. Mūsų tikslas dar nepasiektas, bet mums pavyko įleisti šaknis visur. Tu galėsi įeiti į visas šventoves, į visas žemiškas šventyklas, nes irimas ir teisybė taip pat pasistatė savo miestus, ir kai kuriuose iš jų ydingumas ir dorybė drauge prisideda prie griovimo darbo, be to, blogis nesupranta, kad šalia jo esama gėrio. Toks yra visų perversmų dėsnis. Tu sužinosi frankmasonų paslaptis; tai didžiulė brolija, kuri, įgydama pačias įvairiausias formas ir išpažindama pačias skirtingiausias idėjas, darbuojasi įdiegdama ir skleisdama lygybės idėją. Tu turėsi teisę dalyvauti visose apeigose, nors moterims tai leidžiama tik išimtinais atvejais ir joms neatskleidžiamos visos doktrinos paslaptys. Mes suteiksim tau tokias pat teises kaip ir vyrams, mes apginkluosim tave visomis emblemomis, visomis žiniomis, for-

mulėmis, kad tu galėtum užmegzti ryšius su *ložėmis* ir vesti su jomis derybas, kurias norime tau patikėti. Tavo profesija, klajokliškas gyvenimo būdas, tavo talentas, drąsa, teisingumas ir kuklumas daro tave tinkamą šitam vaidmeniui, yra sėkmės laidas. Tavo praeitis, apie kurią mes žinome net menkiausias smulkmenas, yra pakankama garantija. Tu laisva valia pakėlei didesnius išbandymus, negu būtų galėję sugalvoti masonai, ir tapai dar stipresnė ir tvirtesnė negu jų adeptai po beprasmių teatrališkų vaidinimų, per kuriuos išbandomas jų atsparumas. Ir, be to, būdama Alberto Rudolštadto žmona ir mokinė, tu — mūsų duktė ir mūsų sesuo, viskuo lygi mums. Kaip ir Albertas, mes skelbiame dievišką moters ir vyro lygybės principą, bet turim pripažinti, kad tavo lyčiai būdingas pavojingas lengvabūdiškumas ir nepastovumas — liūdna moters auklėjimo, įpročių, padėties visuomenėje pasekmė. Mes galime pasitikėti tik nedaugeliu moterų, o kai kurias paslaptis patikėsim tik tau vienai.

Dėka mūsų investitūros talismano kitų Europos šalių slaptosios draugijos irgi bus atviros tau, kad bet kurioj šaly sudarytų tau salygas padėti mums ir tarnauti mūsų tikslui. Jeigu reiks, tu prasiskverbsi net į nešvarią „Mopsų" draugiją ir į kitas mūsų amžiaus paleistuvystės ir netikėjimo buveines. Tu pakeisi jas ir atneši jums tyresnį ir gilesnį brolybės supratimą. Pasaulio galingųjų ištvirkimo vaizdai nesuteps tavęs, kaip nesutepė laisvi užkulisių papročiai. Tu tapsi gailestingąja seserim kenčiančioms sieloms, o jeigu tau nepasiseks pataisyti kai kurių bendrijų, mes suteiksim tau galimybę išsklaidyti jas. Savo įtaką tu panaudosi pirmiausia moterims: talentas ir šlovė atveria tau rūmų duris, o Trenko draugiškumas ir mūsų globa jau atskleidė tau vienos garsios princesės širdies paslaptis. Tu susipažinsi su dar galingesniais asmenimis ir paversi juos mūsų sąjungininkais. Kad pasiektum šį tikslą, tu pasinaudosi ypatingais ryšiais ir specialiu mokslu, kurį mes padėsim tau išmokti. Visuose rūmuose, visuose Europos miestuose, kur tu panorėsi nuvykti, mes nurodysim tau draugus, bendrininkus, brolius, kurie tau padės, galingus globėjus, pasirengusius suteikti pagalbą tavo pavojingam darbe. Tau bus patikėtos didelės pinigų sumos, kad palengvintum mūsų neturtingų brolių likimą ir padėtum visiems, kurie per tave kreipsis pagalbos į mūsų ordiną, paskelbdami *nelaimės signalą*. Tu įsteigsi tarp moterų naujų slaptų draugijų, kurios remsis tais pačiais principais kaip ir mūsų, bet pritaikytais prie įvairių šalių ir įvairių visuomenės sluoksnių papročių ir įpročių. Tu pasistengsi, kiek tai įmanoma, kad aukštakilmės damos nuoširdžiai ir širdingai suartėtų su viduriniojo sluoksnio moterimis, turtuolės — su kukliomis darbininkėmis, doros matronos — su lengvabūdėm aktorėm. *Pakantumas ir labdaringumas* — toks bus sušvelnintas devizas aukštuomenės žmonėms vietoj mūsų tikrojo ir rūstaus šūkio: lygybė, brolybė. Matai — iš pradžių tavo misija bus maloni tavo širdžiai ir suteiks

tau šlovę. Tačiau ji nėra nepavojinga. Mes galingi, tačiau išdavystė gali sunaikinti mūsų reikalą ir įklampinti tave į bėdą kartu su mumis. Gali pasirodyti, kad Špandau ne paskutinis tavo kalėjimas, o rūstūs Frydricho Antrojo užsipuolimai ne vieninteliai karališkojo pykčio pliūpsniai, kuriuos tau teks iškentėti. Tu turi būti pasirengusi viskam ir iš karto susitaikyti su tuo, kad gali tapti persekiojimo auka.

— Aš pasirengusi,— atsakė Konsuela.

— Mes tuo tikri ir būgštaujam ne dėl tavo charakterio silpnumo, o dėl galimo dvasios nuopuolio. Privalome tau iš anksto papasakoti apie tuos sunkius ir nemalonius dalykus, kurie lydės tavo misiją. Pirmųjų laipsnių slaptosios draugijos, ypač masonų, yra, mūsų akimis, gana nereikšmingos ir leidžia tik ištirti naujokų instinktus ir polinkius. Dauguma iš jų nepakyla aukščiau pirmųjų pakopų, kur, kaip jau minėjau, jų tuščias smalsumas tenkinamas nematytų apeigų reginiais. Į aukštesnes pakopas pakliūva tik tie asmenys, kurie teikia vilčių, ir vis dėlto visi jie laikomi per atstumą nuo galutinio tikslo, jie stebimi, išbandomi, ištiriamos jų sielos ir jie arba ruošiami didesniam priartinimui prie paslapčių, arba yra paliekami svarstymų labirinte, iš kurio negali išsigauti nepadarę žalos bendram reikalui ir patys sau. Ir visa tai tik daigynas, iš kurio mes atrenkam stipriausius augalus, kad persodintume juos į šventąjį mišką. Svarbios žinios suteikiamos tik paskutinėse pakopose, ir tu pradėsi savo kelią būtent nuo jų. Tačiau mokytojo vaidmuo — tai daugybė pareigų, ir čia ateina galas patenkinto smalsumo žavesiui, paslapties ekstazei, vilties iliuzijai. Nuo šiol susijaudinusi ir pakerėta tu jau nestudijuosi tikėjimo, paverčiančio neofitą apaštalu, naujokę vienuolę — žyne. Teks šį tikėjimą paversti veiksmu, mokant kitus ir stengiantis tarp vargingos sielos ir silpnos dvasios žmonių užverbuoti levitus mūsų šventovei. Štai čia tu, vargše Konsuela, patirsi, kas yra sužlugusių iliuzijų kartėlis ir sunkus, atkaklus darbas, nes pamatysi, kad tarp daugybės godžių, smalsių ir pagyrūniškų tiesos ieškotojų yra tiek nedaug rimtų, tvirtų, nuoširdžių protų, tiek mažai sielų, vertų tą tiesą perimti ir įstengiančių ją suprasti. Iš tūkstančio žmonių, kurie vien iš puikybės taria frazes apie lygybę ir apsimeta, kad svajoja apie ją, tu sunkiai rasi vieną, suvokiantį šio žodžio reikšmę ir pasirengusį drąsiai jį įgyvendinti. Tu turėsi kalbėti su jais mįslėmis ir žaisti nelinksmą žaidimą, kad nuslėptum doktrinos esmę. Su dauguma monarchų, sutelktų po mūsų vėliavomis, kaip tik taip ir žaidžiama. Apdovanoti tuščiais masonų laipsniais ir vardais, glostančiais jų begalinį išdidumą, jie reikalingi tik tam, kad laiduotų mums veiksmų laisvę ir policijos pakantumą. Tiesa, kai kurie iš jų nuoširdūs arba buvo tokie anksčiau. Frydrichas, vadinamas Didžiuoju, ir ne be pagrindo, buvo, dar prieš tapdamas karaliumi, frankmasonų brolijos nariu, ir tais laikais laisvė daug reiškė jo širdžiai, o lygybė — protui. Tačiau mes

pavedėm jį mokyti patyrusiems ir atsargiems žmonėms, kuriems pavyko neišduoti jam mūsų mokymo paslapties. Kaip baisiai reiktų mums gailėtis, jeigu būtų atsitikę priešingai! Šiuo metu Frydrichas įtarinėja, stengiasi susekti ir persekioti naują masonų draugiją, kuri suburta Berlyne ir konkuruoja su ta lože, kurios pirmininku yra jis pats, taip pat ir kitas slaptąsias draugijas, kurioms su karštu uolumu vadovauja jo brolis Henrikas. Ir vis dėlto Henrikui, kaip ir Kvedlinburgo abatei, patikėtos tik antrojo laipsnio paslaptys, ir jie niekad nenužengs toliau. Mes pažįstam karūnuotuosius asmenis, Konsuela, ir žinom, kad niekada negalima visiškai pasikliauti nei jais, nei jų dvariškiais. Frydricho brolis ir sesuo kenčia jo tironiją ir prakeikia ją. Jie mielai surengtų sąmokslą, bet tik savo naudai. Nepaisant didelių princesės ir princo privalumų, mes niekad neatiduosim valdžios vairo į jų rankas. Jie iš tikrųjų dalyvauja sąmoksle, bet patys nežino, kokį rūstų žygį remia savo vardu, įtaka, turtais. Jiems atrodo, kad viską daro tik tam, kad susilpnintų savo valdovo galybę ir sulaikytų jo garbėtroškos protrūkius. Princesės Amalijos uolumas turi netgi kažkokio respublikoniško įkarščio, ir mūsų laikais ji ne vienintelė princesė, kurią jaudina svajonė apie senovės didybę ir apie filosofinę revoliuciją. Visi smulkūs Vokietijos kunigaikštukai iš vaikystės moka atmintinai Fenelono „Telemachą", o dabar minta Monteskjė, Volteru, Helvecijum, ir vis dėlto aukščiausias jų idealas — protingai subalansuota aristokratų vyriausybė, kurioje jie teisėtai užimtų pirmąsias vietas. Apie jų logiką ir sąžiningumą gali spręsti iš keisto kontrasto tarp jų principų ir poelgių, tarp žodžių ir darbų, kurį tu matei stebėdama Frydrichą. Visi jie — tik šito filosofo-tirono kopijos, daugiau ar mažiau blankios arba daugiau ar mažiau iškreiptos. Bet kadangi jie neturi neapibrėžtos valdžios, tai jų elgesys nekelia didelio pasibjaurėjimo ir yra dingstis tam tikroms iliuzijoms dėl to, kaip jie panaudotų tokią valdžią. Bet mes jų atžvilgiu neapsigaudinėjam, mes leidžiam šiems nuobodžiaujantiems valdovams, šitiems pavojingiems draugams sėdėti mūsų simbolinių šventovių sostuose. Jie įsivaizduoja, kad yra vyriausieji žyniai, kad savo rankose laiko šventųjų paslapčių raktą, kaip kažkada Šventosios Romos imperijos galva, fiktyviai išrinktas didžiuoju fermgerichto magistru, manė, kad komanduoja grėsmingai armijai, tuo tarpu tikrieji šeimininkai buvo jie ir nuo jų priklausė jo poelgiai ir gyvybė. Taigi, laikydami save mūsų generolais, jie tėra mums leitenantai ir niekada iki lemtingos jų žlugimo dienos, kuri nustatyta likimo knygoje, jie nesužinos, kad padėjo mums kovoti prieš pačius save.

Tokia yra tamsioji ir skaudžioji mūsų darbo pusė. Atiduodant sielą mūsų šventoms pastangoms, dažnai tenka elgtis prieš kai kuriuos tyros sąžinės principus. Ar užteks tau tam pasiryžimo, jaunoji žyne?

— Dabar, kai jūs man tiek atskleidėte, aš neturiu teisės trauktis,— atsakė Konsuela, minutėlę patylėjusi.— Bet kokia abejonė gali nuvesti mane apsiribojimų ir baimių keliu, o tai gali baigtis niekšybe. Aš išklausiau jūsų rūsčius įspėjimus ir jaučiu, kad daugiau nepriklausau sau. Deja, prisipažįstu, aš labai kentėsiu dėl to vaidmens, kurį man paskyrėte, kaip jau kentėjau dėl būtinumo meluoti karaliui Frydrichui, kai to reikėjo, kad išgelbėčiau iš pavojaus draugus. Tad leiskite man parausti paskutinį kartą, kaip būtybei dar nesusitepusiai apsimetinėjimu ir apverkti savo jaunystės, prabėgusios ramioje nežinioje, skaistumą. Aš negaliu susilaikyti nuo šių apgailestavimų, bet įstengsiu uždrausti sau juos kaip pavėluotus ir silpnadvasiškus. Daugiau jau negaliu būti nepavojingas ir nenaudingas vaikas, kaip buvau anksčiau, ir aš jau ne vaikas, jeigu turiu rinktis būtinybę arba prisidėti prie sąmokslo prieš žmonijos engėjus, arba išduoti jos išlaisvintojus. Aš prisiliečiau prie pažinimo medžio — jo vaisiai kartūs, bet neatstumsiu jų. Žinoti — tai nelaimė, bet atsisakyti veikti — nusikaltimas, jei *žinai*, ką reikia daryti.

— Tavo atsakymas išmintingas ir drąsus,— pasakė mokytojas.— Mes tavim patenkinti. Ruoškis visą dieną naujai krikšto paslapčiai, rūsčiam ir iškilmingam pasižadėjimui, ruoškis mąstydama ir melsdamasi, net atlikdama išpažintį, jeigu tavo širdyje liko nors vienas egoistinis rūpestis.

XXXII

Aušta Konsuela pabudo nuo rago garsų ir šunų lojimo. Paduodamas pusryčius Mateusas pranešė, kad miške vyksta didžiulė elnių ir šernų medžioklė ir kad daugiau kaip šimtas svečių susirinko pilyje dalyvauti šioje poniškoje pramogoje. Konsuela suprato, jog daugelis ordino narių atvyko medžioklės dingstimi į šią pilį, kur vyksta svarbiausi ordino pasitarimai. Ji išsigando pamanius, kad galbūt visi šie žmonės taps jos įšventinimo liudininkais, ir susimąstė, ar tikrai ordinas laiko šį įvykį tiek svarbiu, kad reiktų kviesti tokią daugybę savo narių. Norėdama įvykdyti mokytojo valią, ji pamėgino skaityti ir galvoti, tačiau susijaudinimas ir neaiškus nerimas trukdė jai susikaupti dar labiau negu ragų balsai, kanopų bildėjimas, medžioklinių šunų lojimas, visą dieną aidėjęs aplinkiniuose miškuose. Kas tai buvo per medžioklė — tikra ar fiktyvi? Nejaugi Albertas taip pasikeitė ir taip priprato prie paprasto gyvenimo įpročių, kad galėjo dabar be siaubo lieti nekaltų žvėrių kraują? O Liveranis? Galbūt pasinaudojęs visu šiuo triukšmu ir sujudimu, jis pabėgs iš šventės ir pasirodys pas naujakrikštę, kad sudrumstų jos vienatvę?

Konsuela nematė, kas darosi už jos namo sienų, o Liveranis taip ir neatėjo. Mateusą, matyt, užgriuvo rūpesčiai pilyje, ir jis pamiršo atnešti jai pietus. O kas, jei šitas pasninkas,— taip juk

tikino Siupervilis,— paskirtas jai, kad susilpnintų jos sugebėjimą blaiviai mąstyti? Ji nesipriešino.

Vakarėjant, grįžusi į biblioteką, iš kurios išėjo prieš kokią valandą truputį pasivaikščioti, Konsuela su siaubu žengtelėjo atgal, pamačiusi žmogų su raudonu apsiaustu ir kauke, kuris sėdėjo jos krėsle. Bet čia pat nusiramino pažinusį senelį, kuris ėjo jos dvasios tėvo pareigas.

— Mano vaikeli,— pasakė jis, atsistojęs ir eidamas jos pasitikti,— ar nenorėtum ką nors pasakyti man? Ar tu kaip ir anksčiau pasitiki manim?

— Kaip ir anksčiau,— atsakė Konsuela vėl sodindama jį į krėslą ir pati sėsdamasi greta ant sudedamos kėdės lango ambrazūroje.— Aš labai noriu pasikalbėti su jumis, ir jau seniai.

Ir ji atvirai papasakojo viską, kas atsitiko tarp jos, Alberto ir nepažįstamojo po jos paskutinės išpažinties, nenuslėpdama nė vieno savo širdies krustelėjimo.

Kai ji baigė, senelis ilgai tylėjo ir tas tylėjimas sujaudino ir sutrikdė Konsuelą. Pagaliau, kai ji paprašė greičiau išsakyti savo požiūrį į jos poelgius ir jausmus, jis atsakė:

— Jūsų elgesys atleistinas, beveik nepriekaištingas, bet ką aš galiu pasakyti apie jūsų jausmus? Netikėta, nenugalima, audringa trauka, vadinama meile, yra pasekmė gerų arba blogų instinktų, kuriuos Dievas įdėjo arba kuriems leido prasiskverbti į žmogaus širdį, kad jis tobulėtų arba būtų nubaustas šiame gyvenime. Pikti žmonių įstatymai beveik visada ir visame kame prieštarauja gamtos reikalavimams ir Apvaizdos sumanymams, dažnai paverčia nusikaltimu tai, ką įkvėpė Dievas, ir prakeikia jausmą, kurį jis palaimino. Ir priešingai, jie skatina gėdingus ryšius, šlykščius instinktus. Tai mums, ypatingiems įstatymų leidėjams, slaptiems naujos visuomenės kūrėjams, reikia, kiek tai įmanoma, atskirti teisingą, tikrą meilę nuo menkos ir nuodėmingos, kad garbingesnių, tyresnių, doresnių negu dabartiniai įstatymai vardu nuspręsti, kokio likimo tu nusipelnei. Ar nori paklusti mūsų sprendimui? Ar suteiki mums teisę sujungti arba išskirti tave?

— Aš jumis visiškai pasitikiu, jau sakiau tai ir dar kartą kartoju.

— Gerai, Konsuela, mes aptarsim šį klausimą — tavo ir Alberto sielų gyvybės ar mirties klausimą.

— O man — argi man nebus suteikta teisė išsakyti tai, kas slypi mano sąžinės gelmėse?

— Taip, kad geriau suprastume tave. Aš, girdėjęs tavo pasakojimą, būsiu tavo advokatas, bet tu turi atleisti mane nuo pareigos saugoti išpažinties paslaptį.

— Kaip! Jūs jau nebūsite vienintelis mano slapčiausių jausmų, mano kovos, mano kančių patikėtinis?

— Jeigu tu kreiptumeis į teismą su prašymu nutraukti tavo santuoką, argi netektų tau išsakyti savo nusiskundimus viešai?

Čia tu būsi išvaduota nuo tokios kančios. Tau niekuo nereikės skųstis. Argi ne maloniau prisipažinti, kad myli, negu garsiai paskelbti, jog neapkenti.

— Vadinasi, jūsų nuomone, pakanka patirti naują meilę, kad turėtum teisę atsižadėti ankstesnės?

— Bet tu nemylėjai Alberto.

— Atrodo, kad ne, tačiau aš negalėčiau prisiekti.

— Jeigu tu būtum jį mylėjusi, neabejotum. Be to, tavo klausimas yra ir atsakymas. Kiekviena nauja meilė išstumia senąją, tai natūralu.

— Neskubėkite, mano tėve,— su liūdna šypsena pasakė Konsuela.— Aš myliu Albertą kitaip, ne taip kaip tą žmogų, bet myliu ne mažiau, o galbūt net labiau negu anksčiau. Aš jaučiu, kad įstengčiau dėl jo paaukoti tą nepažįstamąjį, mintys apie kurį atima ramybę ir verčia tankiau plakti mano širdį net dabar, kai kalbu su jumis.

— Ko gero, išdidus pareigos supratimas ir troškimas pasiaukoti, o visai ne prisirišimas liepia tau atiduoti pirmenybę Albertui?

— Manau, kad ne.

— Ar esi tikra? Gerai pagalvok. Čia tu toli nuo visuomenės, apsaugota nuo jos teismo ir įstatymų. Sakyk, jeigu mes tau suteiksim kitokį pareigos supratimą, ar tu ir toliau taip atkakliai labiau vertinsi laimę žmogaus, kurio nemyli, už laimę to, kurį myli?

— Bet argi aš kada sakiau, kad nemyliu Alberto? — susijaudinus paklausė Konsuela.

— Į šį klausimą, mano dukra, aš galiu atsakyti tik kitu klausimu: ar galima jausti dvi meiles iš karto?

— Dvi skirtingas meiles — žinoma. Juk galima gi vienu metu mylėti brolį ir vyrą.

— Taip, bet ne vyrą ir meilužį. Vyro ir brolio teisės skirtingos. Vyro ir meilužio — iš esmės tos pačios, nebent vyras sutiktų vėl tapti broliu. Bet tada būtų pažeista tai, kas santuokoje yra paslaptingiausia, intymiausia, švenčiausia. Tai būtų tokios pat skyrybos, tik nepaskelbtos. Štai kas, Konsuela,— aš senis ir jau stoviu ant duobės krašto, o tu dar kūdikis. Aš atėjau čia kaip tavo tėvas, kaip nuodėmklausys, vadinasi, negaliu užgauti tavo gėdingumo, jeigu užduosiu opų klausimą. Tikiuosi, tu narsiai atsakysi į jį. Ar drauge su tuo egzaltuotu draugiškumu, kurį tau įkvėpė Albertas, tu nejautei slaptos ir nenugalimos baimės, galvodama apie jo glamones.

— Tai teisybė,— rausdama atsakė Konsuela.— Paprastai tokios mintys man nesisiedavo su jo meile, jos atrodė svetimos Alberto jausmui, bet kai kartais pagalvodavau apie tai, mirtinas šaltis sustingdydavo mano kraują.

— O žmogaus, žinomo tau kaip Liveranis, kvėpavimas uždega tave, pažadina tavyje gyvybę?

— Tai taip pat teisybė. Bet argi mes neprivalome tokių savo pojūčių slopinti valios pastangomis?

— Kokią turėtume teisę? Argi Dievas juos įkvepia veltui? Argi jis leido tau atsižadėti savo lyties ir ištekėjusiai duoti skaistybės įžadą arba dar bjauresnį ir dar labiau žeminantį — vergiško paklusnumo įžadą? Vergystės pasyvumas turi kažką primenančio prostitucijos šaltį ir buką nuolankumą. Argi galėtų Dievas norėti, kad tokia būtybė kaip tu taip smuktų. Vargas vaikams, gimstantiems iš tokių sąjungų! Dievas baudžia juos kokiais nors trūkumais, jie būna netobuli, nenormalūs arba silpnaprotiai. Jie nešioja antspaudą, liudijantį, kad jų tėvai nepakluso gamtos dėsniams. Jie skiriasi nuo kitų žmonių, nes buvo pradėti nepaisant žmogiškų įstatymų, kurie reikalauja abipusio karščio, abipusės moters ir vyro traukos. Ten, kur nėra šito abipusiškumo, ten nėra lygybės, o kur pažeidžiama lygybė, nėra ir tikros sąjungos. Taigi, žinok, kad Dievas ne tik nereikalauja, kad tavo lyties atstovės taip aukotųsi, bet netgi uždraudžia tai. Panaši dorovinė savižudybė tokia pat nuodėminga ir dar gėdingesnė už atsisakymą gyventi. Skaistybės įžadas turi savy kažką priešiško žmogui ir visuomenei, bet, atsiduodama be meilės, moteris atlieka dar baisesnį aktą. Gerai pagalvok, Konsuela, ir jeigu vis tiek pasiryši tam, įsivaizduok, kokį vaidmenį skiri savo vyrui, jeigu jis priimtų tavo nuolankumą, nesuprasdamas jo. Nėra reikalo sakyti, kad, suvokdamas tavo tikruosius jausmus, jis niekada nesutiktų jų priimti, tačiau suklaidintas tavo prieraišumo, apsvaigintas tavo kilnumo, jis greitai tau imtų atrodyti esąs egoistiškas arba grubus. Ir argi tu pati neimtum jo niekinti, jeigu jis, patikėjęs tavo nuoširdumu, pakliūtų į tavo paspęstas kilpas? Kur pasidėtų jo kilnumas, jo delikatumas, jeigu jis nepastebėtų paskui tavo lūpų blyškumo, ašarų tavo akyse? Ir ar gali tu pataikauti sau vildamasi, kad neapykanta nejučia neįsėlins į tavo širdį drauge su gėda ir skausmu dėl to, kad nebuvai suprasta? Ne, moterie! Jūs neturite teisės apgaudinėti meilės, kurią jaučiate savo širdyje. Jau greičiau jūs turėtumėt teisę ją nuslopinti. Tegu filosofai cinikai tvirtina, kad pasyvumas — natūrali moteriškos lyties savybė, kad toks gamtos dėsnis. Ne, tai, kuo visuomet vyro draugė skirsis nuo gyvulio patelės — yra kaip tik sugebėjimas pamilti atviromis akimis ir pasirinkti. Tuštybė ir savanaudiškumas paverčia didžiąją dalį santuokų *įteisinta prostitucija*, anot senųjų lolandų. Iš pasiaukojimo ir kilnumo naivi siela irgi gali atsidurti tokioje padėtyje. Nekaltoji mergaite, aš laikau savo pareiga apšviesti tave tais opiais klausimais, kurių tu dėl savo gyvenimo ir minčių skaistumo negalėjai numatyti ar apgalvoti. Kai motina leidžia už vyro savo dukterį, ji iš dalies atskleidžia jai daugiau ar mažiau išmintingai ir kukliai tas paslaptis, kurias iki tol slėpė. Tu neturėjai motinos, kai su kažkokiu antžmogišku, fanatišku įkvėpimu ištarei priesaiką priklausyti vyrui, kurį nepakankamai mylėjai.

Dabar tau duota motina, kad padėtų ir pamokytų tave, kai tu turėsi apsispręsti išsiskirti arba galutinai patvirtinti šitą nepaprastą vedybinę sąjungą. Ta motina — aš, Konsuela, nes aš ne vyras, o moteris.

— Jūs — moteris? — pakartojo Konsuela, kuri apstulbusi žiūrėjo į liesą, bet smulkią ir baltą, tikrai moterišką ranką, spaudžiančią per visą šį pokalbį jos pačios ranką.

— Šitas nedidelis, sulinkęs ir bejėgis senis,— tęsė paslaptingasis nuodėmklausys — šita išsekus, ligota būtybė, kurios užgesęs balsas jau nerodo lyties,— moteris, palaužta ne tiek metų, kiek sielvarto, ligų ir nerimo. Man tik šešiasdešimt, Konsuela, nors su šiais drabužiais — juos nešioju tik tada, kai atlieku „Nematomojo" pareigas,— aš atrodau kaip iškaršęs aštuoniasdešimtmetis senelis. Beje, ir su moteriška suknele aš panaši į sukriošusią senutę. O juk kažkada buvau aukšta, stipri, graži, didingo stoto moteris. Bet jau sulaukusi trisdešimties aš susikūprinau ir ėmiau kretėti. Ar žinote jūs, mano vaike, kokia šito ankstyvo nuvytimo priežastis? Jį sukėlė ta nelaimė, nuo kurios noriu apsaugoti jus. Nelaiminga santuoka, nepaprastai sekinantis tvirtumas ir nuolankumas, dešimt metų laikę mane prikaustytą prie žmogaus, kurį aš gerbiau, bet kurio mylėti niekaip neįstengiau. Vyras negalėtų jums pasakyti, kas yra šventos moters pareigos, kai kalbama apie meilę. Jie sukūrė savo įstatymus ir susidarė savo nuomonę nepasitarę su mumis. Tačiau aš neretai pasidalindavau savo mintimis apie tai su ordino broliais, ir jiems užteko vyriškumo ir sąžiningumo išklausyti mane. Ir vis dėlto man buvo aišku, kad jeigu neišreikalausiu leidimo bendrauti tiesiai su jumis, jie neras kelio į jūsų širdį, ir galbūt, norėdami sutvirtinti jūsų laimę dorybingumu, pasmerks jus amžinai kančiai, jūsų orumo pažeminimui. Na, o dabar atverkite man savo širdį iki galo. Sakykite, šitas Liveranis...

— Deja, aš jį myliu, šitą Liveranį, čia nėra abejonių,— atsakė Konsuela, priglausdama prie lūpų paslaptingosios sibilės ranką.— Jo artumas kelia man dar didesnę baimę negu Alberto, bet kokia nepanaši ši baimė į aną ir kiek joje keisto malonumo! Jo glėbys traukia mane kaip magnetas, o kai jo lūpos paliečia mano kaktą, aš nusikeliu į kitą pasaulį, kur visai kitaip kvėpuoju, visai kitaip gyvenu.

— Vadinasi, Konsuela, tu turi mylėti šį žmogų ir užmiršti aną. Nuo šios akimirkos aš skelbiu jūsų skyrybas — tokia mano pareiga, tokia mano teisė.

— Nepaisant visko, ką man pasakėte, aš negaliu pripažinti jūsų nuosprendžio nepasimačius su Albertu, neišgirdusi iš jo paties, kad jis be liūdesio atsisako manęs ir grąžina man žodį be paniekos.

— Arba tu vis dar nepažįsti Alberto, arba bijaisi jo. Užtai aš pažįstu jį, aš turiu į jį net daugiau teisių negu į tave ir aš galiu kalbėti jo vardu. Mes čia vienos, Konsuela, ir man neuždrausta

visiškai atsiverti tau, nors ir priklausau aukščiausiam teismui ir esu viena iš tų, kurių nepažįsta artimiausi jų mokiniai. Bet mes abi dabar esame ypatingoje padėty. Pažvelk gi į mano nublankusį veidą ir pasakyk, ar jis tau neatrodo pažįstamas.

Tai sakydama sibilė nusiėmė kaukę, netikrą barzdą, apvalią kepuraitę bei peruką, ir Konsuela išvydo moterišką veidą, tiesa, išsekusį ir seną, tačiau nepaprastai dailių linijų, su nežemiška gerumo, liūdesio ir jėgos išraiška. Šitos trys tokios skirtingos ir taip retai susijungiančios vienoje ir toje pačioje būtybėje dvasinės savybės reiškėsi aukštoje kaktoje, motiniškoj šypsenoj ir giliam nepažįstamosios žvilgsny. Galvos forma ir apatinė veido dalis liudijo apie kažkada turėtą nepaprastą energiją, tačiau patirtų kančių pėdsakai buvo dar pastebimesni, ir nervinis drebulys vertė šiek tiek kretėti šią puikią tarsi panelės Marijos, parkritusios po kryžiumi, galvą. Žili plaukai, ploni ir švelnūs kaip šilkas, perskirti tiesiu skląstymu ir truputį užšukuoti ant smilkinių, užbaigė kilnų šios galvos vaizdą. Tuo metu moterys pudravo, suko ir šukavo plaukus atgal, drąsiai apnuogindamos kaktas. Sibilė savo plaukus suėmė paprasčiausiu būdu ir tokia šukuosena, mažiausiai trukdžiusi rengtis vyriškai, nepaprastai derėjo prie jos veido ovalo ir išraiškos, nors ji pati tuo visai nesirūpino. Konsuela ilgai žiūrėjo į ją su pagarba ir susižavėjimu ir staiga, pagriebusi abi jos rankas, apstulbusi sušuko:

— Dieve mano! Kokia jūs panaši į jį!

— Taip, aš panaši į Albertą, arba, tikriau sakant, Albertas nepaprastai panašus į mane. Bet argi tu niekada nematei mano portreto?

Ir, pastebėjusi, kad Konsuela stengiasi kažką prisiminti, pridūrė, norėdama jai padėti:

— Dabar aš tik to portreto šešėlis, bet anksčiau jis buvo toks panašus į mane, kiek tik meno kūrinys gali priartėti prie originalo. Jame buvo pavaizduota jauna, sveika, grožiu spindinti moteris su auksiniu brokato korsažu, nusėtu brangakmenių gėlėmis, su purpuriniu apsiaustu, juodais plaukais, krentančiais garbanomis ant pečių ir papuoštais rubinais bei deimantais. Tokia aš buvau daugiau kaip prieš keturiasdešimt metų, kitą dieną po savo vestuvių. Aš buvau graži, bet neilgam, nes jau tada mano širdy viešpatavo mirtis.

— Portretas, apie kurį jūs kalbate, yra Milžinų pilyje, Alberto kambary,— pablyškusi pasakė Konsuela.— Tai jo motinos portretas. Jis beveik nepažinojo jos, bet vis tiek dievino... Apimtam ekstazės, jam atrodė, kad girdi ir mato ją. Matyt, jūs artima garbingosios Vandos fon Prachalic giminaitė ir todėl...

— Vanda fon Prachalic — tai aš,— atsakė sibilė jau tvirtesniu balsu.— Aš Alberto motina ir Kristiano Rudolštadto našlė. Aš esu kilusi iš Jano Žižkos giminės. Aš Konsuelos anyta, bet nuo šiol noriu būti tik jos draugė ir įmotė, nes Konsuela nemyli Al-

berto, o Albertas neturi būti laimingas savo draugės nelaimės kaina.

— Motina! Jūs Alberto motina! — sušuko Konsuela, drebėdama ir puldama prieš Vandą ant kelių.— Vadinasi, jūs — vaiduoklis? Juk Milžinų pily jus apverkdavo kaip mirusią.

— Prieš dvidešimt septynerius metus,— atsakė sibilė,— Vanda fon Prachalic, grafienė Rudolštadt, buvo palaidota toje pačioje koplyčioje ir po ta pačia plokšte, kur pernai palaidojo Albertą Rudolštadtą. Jis sirgo ta pačia liga, patirdavo tokius pat katalepsijos priepuolius ir tapo tokios pat klaidos auka. Sūnus niekad nebūtų išgelbėtas iš to baisaus kapo, jeigu jo motina, kuri žinojo apie jam gresiantį pavojų, nebūtų sekusi, pati likdama nematoma, jo agonijos ir savo akimis nemačiusi jo laidojimo. Motina išgelbėjo jį, dar kupiną jėgų ir gyvybės, nuo kirminų, kuriems jis buvo paliktas sugraužti. Motina išplėšė jį iš to pasaulio, kur jis pragyveno per daug ilgai ir kur daugiau jau negalėjo gyventi, ir perkėlė jį į kitą paslaptingą pasaulį, neprieinamą prieglaudą, kur ir ji pati atgavo jei ne fizinę sveikatą, tai bent dvasios ramybę. Tai nepaprasta istorija, Konsuela, ir tau ją reikia išgirsti, kad suprastum Alberto istoriją, jo nelaimingą gyvenimą, jo tariamą mirtį ir stebuklingą prisikėlimą. Nematomųjų susirinkimas, kur tu būsi įšventinta, prasidės tik vidurnaktį. Klausykis gi manęs, ir tegul susijaudinimas, kurį patirsi, girdėdama šį pasakojimą, paruoš tave tam susijaudinimui, kuris tavęs laukia.

XXXIII

— Aš buvau turtinga, graži, priklausiau kilmingai giminei, kai dvidešimties metų mane išleido už keturiasdešimtmečio grafo Kristiano. Jis tiko būti man tėvu, ir aš jaučiau jam prieraišumą ir pagarbą, bet tik ne meilę. Aš buvau auklėjama taip, kad nežinojau, ką reiškia šis jausmas moters gyvenime. Mano tėvai, uolūs liuteronai, priversti savo tikėjimą išpažinti slapta, pasižymėjo ypatingai rūsčiom pažiūrom ir dvasios tvirtumu. Jų neapykantą viskam, kas yra svetimos šalies, jų vidinį pasipriešinimą religiniam ir politiniam Austrijos jungui, jų fanatišką meilę ankstesnei tėvynės laisvei aš įsiurbiau kartu su motinos pienu, ir šios taurios aistros visiškai užpildė mano širdį jaunystės metais. Aš neįtariau, kad esama kitokios aistros, o mano motina, kuri niekada nepatyrė nieko, išskyrus pareigos jausmą, būtų laikiusi nusikaltimu įspėti mane apie tai. Imperatorius Karlas, Marijos Teresės tėvas, ilgai persekiojo mano šeimą už eretiškas pažiūras, ir greitai mūsų turtas, mūsų laisvė ir beveik net mūsų gyvybė atsidūrė pavojuje. Aš galėjau išgelbėti tėvus ištekėdama už katalikų didiko, remiančio imperiją, ir aš paaukojau save išdidžiai ir net su entuziazmu. Iš tų asmenų, kurie man buvo nurodyti, aš išsirinkau grafą Kristianą, nes jo lėtas, ramus ir, matyt, silpnas

charakteris teikė viltį, kad gal pasiseks slapta priartinti jį prie politinių savo šeimos pažiūrų. Tėvas su motina priėmė šį mano atsidavimo įrodymą ir palaimino mane. Aš maniau, kad dorumas suteiks man džiaugsmą. Bet nelaimingumas, kurio visą jėgą ir neteisingumą jauti, nėra ta sfera, kurioje gali laisvai plėtotis dvasinės jėgos. Netrukus supratau, kad geraširdiškas Kristiano tylumas ir apdairumas slepia nenugalimą užsispyrimą, nepalenkiamą ištikimybę savo luomo papročiams ir savo aplinkos prietarams, taip pat kažką panašaus į užjaučiamą neapykantą ir liūdną panieką bet kokiai pasipriešinimo idėjai ir kovai prieš nustatytą tvarką. Bendrauti su jo seserim Venceslava, mylinčia, veiklia, kilnia, bet dar labiau negu jis pavergta tuščių padorumo apeigų ir savo rato išpuikimo, buvo man ir malonu, ir sunku. Ši tironija glostė, bet ir slėgė; šita draugystė, nors ir neapsimestinė, buvo visiškai nepakeliama. Aš nežmoniškai kankinausi dėl to, kad tarp manęs ir šių žmonių nebuvo nė menkiausios dvasinės giminystės. Ir nors mylėjau juos, bendravimas su jais mane žudė, ir visa jų namų atmosfera pamažu išsekino mano širdį. Jums žinoma Alberto jaunystės istorija, jo aistringi polėkiai, kurie visada buvo slopinami, jo religinės idėjos, kurių niekas nesuprato, jo protestantiški įsitikinimai, už kuriuos jis buvo apkaltintas erezija ir beprotybe. Mano gyvenimas buvo jo gyvenimo preliudija. Jums tikriausiai tekdavo girdėti, kaip kas nors iš Rudolštadtų baisėdavosi ir sielvartaudavo dėl tokio pražūtingo motinos ir sūnaus panašumo — tiek išorinio, tiek vidinio.

Tai, kad aš gyvenau be meilės, buvo didžiausia mano nelaimė ir iš jos kilo visos kitos. Kristianui aš jaučiau gilų prieraišumą, bet jis neturėjo nieko, kas būtų galėję įžiebti mano širdyje karštesnį jausmą, o kaip tik toks jausmas būtų galėjęs sušvelninti mūsų pažiūrų nesuderinamumą. Griežtas religinis auklėjimas neleido man atskirti šitų dviejų sąvokų — proto ir meilės. Aš nuolat kankinau save. Mano sveikata pašlijo, nervai sutriko, aš pradėjau regėti haliucinacijas, man užeidavo beprotiško entuziazmo priepuoliai. Mano giminės vadino juos beprotybės priepuoliais ir uoliai nuo visų slėpė, užuot bandę gydyti. Vis dėlto jie pamėgino mane prablaškyti ir mes ėmėm rodytis visuomenėj, tartum baliai, spektakliai ir šventės būtų galėjusios atstoti simpatiją, meilę ir pasitikėjimą. Vienoje aš taip rimtai sunegalavau, kad mane parvežė atgal į Milžinų pilį. Ir šitas liūdnas būstas, kapeliono maldos ir žiauri kanauninkės draugystė vis dėlto buvo man malonesnė negu mūsų tironų dvariškių pasilinksminimai.

Mirtis penketo vaikų, kurių netekau vieno po kito, sudavė man paskutinius smūgius. Aš nusprendžiau, jog pats dangus prakeikė mano santuoką, ir ėmiau atkakliai svajoti apie mirtį. Iš gyvenimo jau nebelaukiau nieko. Aš stengiausi nemylėti Alberto, paskutinio savo vaiko, nes buvau įsitikinusi, kad jis pasmerktas kaip ir kiti ir kad mano rūpestingumas vis tiek negalės jo išgelbėti.

Be viso to, atėjo paskutinė nelaimė, galutinai pakirtusi mano jėgas. Aš pamilau, buvau mylima, bet mano griežtos pažiūros privertė mane užgniaužti net mintį apie šį lemtingą jausmą. Daktaras, gydęs mane dažnų ir kankinančių priepuolių metu, buvo pažiūrėti vyresnis už Kristianą ir ne toks gražus kaip jis, taigi mane patraukė ne išorinės jo ypatybės, o gili mūsų sielų simpatija, pažiūrų, religinių ir filosofinių įsitikinimų bendrumas, taip pat ir nepaprasta charakterių harmonija. Markusas — aš galiu pasakyti tik jo vardą — buvo toks pat energingas, turėjo tokį pat veiklų protą ir jautė tokią pat karštą meilę tėvynei kaip ir aš. Jam, kaip ir man, puikiai būtų tikę Šekspyro žodžiai, pasakyti Bruto lūpomis: „Aš ne iš tų, kurie ramiai žiūrėti gali į neteisingumą". Skurdas ir beturčių pažeminimas, vergija, despotiški įstatymai ir baisūs piktnaudžiavimai, visos tos užkariautojų bedieviškos teisės kėlė jam baisų pasipiktinimą. O kiek ašarų mes išliejom drauge dėl tų kančių, kurias patiria tiek mūsų tėvynė, tiek visa žmonija, pavergta, apgauta, atbukusi dėl nemokšiškumo viename pasaulio krašte, apgrobta gobšuolių — kitame, nukankinta ir prislėgta viską naikinančių karų trečioje, pažeminta ir nelaiminga visame pasaulyje! Vis dėlto Markusas, labiau už mane apsišvietęs žmogus, stengėsi sugalvoti, kaip nugalėti šias blogybes, ir dažnai kalbėdavo man apie keistus ir paslaptingus projektus suorganizuoti pasaulinį sąmokslą prieš despotizmą ir nepakantumą. Jo sumanymai man atrodė tarsi fantastiškos svajonės. Aš jau nieko nelaukiau — buvau per daug ligota ir per daug palaužta, kad tikėčiau ateitimi. Jis karštai mylėjo mane, aš tai mačiau, jaučiau, aš taip pat mylėjau jį aistringai. Ir vis dėlto per penkerius mūsų tariamos draugystės ir protingo artumo metus mes nė sykio neatskleidėm vienas kitam mus siejančios lemtingos paslapties. Jis retai buvodavo pilyje. Apsimesdamas, kad lanko ligonius pilies apylinkėse, jis dažnai kažkur išvykdavo, o iš tikrųjų ruošė sąmokslą, apie kurį be galo pasakodavo man, vis dėlto neįtikindamas manęs, kad jo rezultatai atneš naudą. Kiekvieną kartą, kai vėl pamatydavau Markusą, mane dar labiau uždegdavo jo protas, vyriškumas, atkaklumas. Grįždamas jis rasdavo mane kaskart vis silpnesnę, vis labiau deginamą vidinės ugnies, dar labiau išsekintą fizinių kančių.

Vieną kartą, kai jis buvo išvykęs, man prasidėjo baisios konvulsijos, kurias nemokša ir pasipūtėlis daktaras Veceliusas,— jūs pažįstate jį,— gydęs mane, kai nebūdavo Markuso, pavadino *piktybine karštlige*. Priepuoliui pasibaigus, mane apėmė visiška prostracija, kuri buvo palaikyta mirtimi. Pulsas neplakė, kvėpavimo nesijautė. Ir nepaisant to, aš buvau su sąmone. Aš girdėjau kapeliono maldas ir savo šeimos dejones, girdėjau širdį draskančius savo vienintelio vaiko, vargšo Alberto, riksmus, bet negalėjau nė krustelėti, neįstengiau nė pažiūrėti į jį. Man užmerkė akis, ir neturėjau jėgų jų atmerkti. Aš galvojau, kad galbūt tai mirtis ir kad siela, nebegalėdama paveikti kūno išsaugo jo agonijos

metu gyvenimo kančias ir kapo siaubą. Gulėdama mirties patale aš išgirdau baisių dalykų. Kapelionas, mėgindamas sušvelninti nuoširdų kanauninkės sielvartą, kalbėjo jai, esą reikia dėkoti Dievui už viską ir kad tai didelis palengvinimas mano vyrui — atsikratyti nesibaigiančio nerimo dėl mano ligos ir dėl mano pasiklydusios sielos polėkių. Jis vartojo ne tokius šiurkščius pasakymus, bet jų prasmė buvo kaip tik tokia, ir kanauninkė, klausydamasi jo, pamažu nurimo. Ji netgi pamėgino paskui tais pačiais argumentais paguosti ir Kristianą, dar labiau sušvelninus kapeliono žodžius, bet išsaugodama jų žiaurų turinį. Aš girdėjau ir supratau viską su siaubą keliančiu aiškumu. Tai Dievo valia, kalbėjo jie, kad aš neauklėsiu savo sūnaus ir kad jis išvengs nuodingos erezijos, kuria buvau apkrėsta. Štai kas buvo pasakyta mano vyrui, kai jis, glausdamas prie širdies Albertą, sušuko: „Vargšas kūdiki! Kas tavęs laukia be motinos!" — „Jūs išauklėsite jį Dievo dvasia!" — taip atsakė kapelionas.

Pagaliau po trijų dienų sustingusios ir bežadės nevilties aš buvau pernešta į kapų rūsį, taip ir nesuradusi jėgų padaryti nors menkiausio judesio ir nė akimirkos neabejodama, kad manęs laukia baisi mirtis. Mane apipylė brangakmeniais, apvilko prabangia vestuvine suknia, ta pačia, su kuria jūs matėte mane portrete. Galvą papuošė gyvų gėlių vainiku, ant krūtinės pakabino auksinį kryželį ir padėjo mane į ilgą balto marmuro nišą, iškaltą požeminėje koplyčios dalyje. Aš nejutau nei šalčio, nei oro trūkumo — gyva manyje tebuvo mintis.

Markusas atvažiavo valanda vėliau. Iš pradžių iš nevilties jis buvo praradęs sugebėjimą galvoti. Nepaisydamas, kad kils kalbos, jis sukniubo ant mano kapo. Jį nuvedė šalin jėga. Naktį jis grįžo su plaktuku ir laužtuvu: jam šovė į galvą baisus spėjimas. Markusui buvo žinoma apie mano letargijos priepuolius. Tiesa, jie niekada nebūdavo tokie ilgi, tokie panašūs į mirtį, bet, nors jis stebėjo šią keistą mano būseną tik keletą kartų po kelias minutes, vis tiek nusprendė, kad galėjo atsitikti baisi klaida. Veceliuso žinios jam nekėlė nė mažiausio pasitikėjimo. Aš girdėjau jo žingsnius virš savo galvos, pažinau juos. Geležies, kuria buvo keliama akmens plokštė, garsai privertė mane krūptelėti, bet negalėjau net praverti lūpų, net suaimanuoti. Kai jis nutraukė skraistę, dengiančią mano veidą, buvau taip nusilpusi nuo pastangų pašaukti jį, jog atrodžiau labiau mirusi negu bet kada. Jis ilgai svyravo, jis tūkstantį kartų mėgino pajusti mano nutilusį kvėpavimą, mano širdies plakimą, jis spaudė mano lediness rankas. Aš buvau sustingusi ir nejudri lyg lavonas. Girdėjau, kaip jis beviltiškai sušnibždėjo: „Tai viskas! Nėra jokios vilties! Mirė, mirė!.. O Vanda!" Jis vėl užklojo skraistę, bet neužstūmė manęs akmeniu. Įsiviešpatavo šiurpi tyla. Galbūt jis apalpo? Arba paliko mane, bet iš siaubo, apėmusio jį pamačius tą, kurią mylėjo, pamiršo uždaryti karstą.

Tačiau Markusas buvo nugrimzdęs į niūrius apmąstymus, jis

galvojo apie vieną planą, tragišką kaip ir jo sielvartas, nepaprastą kaip ir jo charakteris. Jis nusprendė išgelbėti mano kūną nuo bjauraus puvimo. Jis norėjo slapta išnešti jį, išbalzamuoti, uždaryti metaliniame karste ir amžinai saugoti. Jis klausė savęs, ar pakaks tam ryžto, ir staiga, apimtas egzaltacijos, pasakė sau — kad pakaks. Jis išėmė mane iš karsto ir, dar nežinodamas, ar turės jėgų parnešti lavoną iki savo būsto, esančio daugiau kaip per mylią nuo pilies, paguldė mane ant akmeninių grindų, o nišą uždarė plokšte su tuo nežmonišku šaltakraujiškumu, kuris dažnai lydi beprotybės priepuolius. Paskui jis susupo mane į savo apsiaustą ir išnešė iš pilies: tais laikais pilis nebuvo rakinama taip rūpestingai kaip dabar, nes nusikaltėlių gaujos, pasirodžiusios po karo, dar neklaidžiojo apylinkėse. Aš buvau tokia liesa, kad našta nepasirodė per sunki. Pasirinkdamas pačius nuošaliausius takelius, Markusas aplenkė mišką. Jis daug kartų buvo paguldęs mane ant žemės ne tiek iš nuovargio, kiek iš nevilties ir sielvarto. Paskui jis papasakojo man, kad jam kėlė siaubą mintis apie lavono pagrobimą ir kad buvo akimirkų, kai norėjo grąžinti mane atgal į kapą. Pagaliau jis pasiekė savo būstą, tyliai įsėlino į sodą ir slapta nunešė mane į atskirą fligelį, kur buvo jo kabinetas. Tiktai čia džiaugsmas, kurį pajutau pamačiusi, jog esu išgelbėta, pirmasis džiaugsmas per dešimtį gyvenimo metų, atrišo man liežuvį, ir aš ištariau kažkokį žodį...

Išsekimą pakeitė naujas audringas priepuolis. Iš kažkur manyje atsirado daugybė jėgų — aš rėkiau, šaukiau. Atbėgo tarnaitė ir sodininkas, manydami, kad Markusą žudo. Bet jam užteko susitvardymo išbėgti jiems priešais ir pasakyti, kad viena dama atvyko pas jį pagimdyti ir kad jis užmuš kiekvieną, kuris norės ją pamatyti, o jei kas apie tai prasitars, iš karto bus atleistas. Apgaulė pavyko. Sunkiai sirgdama pragulėjau šiame fligelyje tris dienas. Nesitraukdamas nė per žingsnį, Markusas slaugė mane su tokiu dėmesiu ir mokėjimu, kurie prilygo jo valios jėgai. Kai ėmiau sveikti ir vėl galėjau galvoti, su baime prigludau prie jo, manydama, kad dabar mums reikia skirtis.

„O Markusai! — sušukau.— Kodėl jūs neleidot man numirti čia, jūsų glėby? Jeigu jūs mylite mane, geriau nužudykit! Grįžti į šeimą man baisiau, negu mirti."

„Ponia,— atsakė jis tvirtai,— jūs niekada negrįšite namo, aš prisiekiau tai Dievui ir sau pačiam. Dabar jūs priklausote vien man ir paliksite mane tik mano gyvybės kaina."

Šis baisus sprendimas išgąsdino mane, bet drauge ir sužavėjo. Aš buvau per daug sukrėsta ir per daug silpna, kad suvokčiau, koks jis svarbus. Aš klausiau Markuso su bailiu ir patikliu vaiko nuolankumu. Jis rūpinosi manimi, gydė mane, ir pamažu aš pripratau prie minties, jog niekad negrįšiu į Ryzenburgą, nepaneigsiu savo tariamos mirties. Stengdamasis mane paveikti, Markusas buvo nepaprastai iškalbingas. Jis sakė, kad mano vedybinis gy-

venimas neįmanomas ir kad aš neturiu teisės eiti į tikrą mirtį. Jis prisiekinėjo rasiąs būdą ilgam paslėpti mane nuo žmonių ir įstengsiąs visam gyvenimui apsaugoti nuo tų, kurie pažinojo mane anksčiau. Žadėjo rūpintis mano sūnaus sveikata ir sugalvoti man būdą slapta jį matyti. Jis taip tvirtai įtikino mane šios nepaprastos perspektyvos realumu, kad sutikau išvažiuoti su juo ir visam laikui atsisakyti grafienės Rudolštadt vardo.

Tačiau tą naktį, kai mes ketinome patraukti į kelionę, iš pilies atėjo kviesti Markuso, nes pavojingai susirgo Albertas. Motinos meilė, rodos, nuslopinta nelaimių, vėl suliepsnojo mano širdyje. Aš nusprendžiau bet kokia kaina lydėti Markusą į Ryzenburgą, ir nė vienas žmogus, net pats Markusas, nebūtų galėjęs manęs perkalbėti. Aš sėdėjau karietoje netoli nuo pilies ir, apsigaubusi ilgu vualiu, baisiai nerimaudama laukiau Markuso, kad sužinočiau, kokia sūnaus sveikata. Greitai Markusas sugrįžo, pasakė, jog berniukui negresia pavojus, ir pasisiūlė nuvežti mane atgal, kad pats paskui grįžtų į pilį ir praleistų naktį šalia Alberto. Bet aš negalėjau su tuo sutikti. Nusprendžiau dar palaukti, o jis nuėjo į vidų slaugyti mano sūnaus. Tačiau nespėjau likti viena, kai mane suėmė baisus nerimas. Aš įsivaizdavau, kad Markusas nuslėpė nuo manęs tikrąją Alberto būklę, kad galbūt jis miršta, kad jis numirs be paskutinio motinos pabučiavimo. Pagauta šios siaubingos minties, aš puoliau į pilies galeriją. Tarnas, pasipainiojęs kely, išmetė fakelą ir nubėgo žegnodamasis. Vualis slėpė mano veidą, tačiau moters pasirodymas nakties vidury sukėlė tarnams prietaringą baimę. Jie neabejojo, kad aš — nelaimingos ir nuodėmingos grafienės Vandos šmėkla. Laimingo atsitiktinumo dėka man pavyko patekti į sūnaus miegamąjį nieko daugiau nesutikus, o kanauninkė kaip tik tą akimirką išėjo atnešti kažkokių vaistų, kuriuos liepė duoti vaikui Markusas. Mano vyras, užuot veikliai kovojęs su pavojumi, kaip paprastai, meldėsi koplyčioje. Aš puoliau prie Alberto ir prispaudžiau jį prie savo širdies. Jis visiškai neišsigando ir atsiliepė į mano bučinius — jis nesuprato tų, kurie sakė jam, kad aš mirusi. Tuo metu ant slenksčio pasirodė kapelionas. Markusas pamanė, jog viskas žuvo. Tačiau su nepaprastu susitvardymu jis stovėjo nejudėdamas ir apsimesdamas, kad nemato manęs. Kapelionas trūksmingu balsu ištarė keletą žodžių ir, neišdrįsęs žengti nė žingsnio, griuvo be sąmonės. Tada aš pasiryžau išbėgti pro kitas duris ir tamsoje nusigavau iki tos vietos, kur mane buvo palikęs Markusas. Aš nusiraminau — juk mačiau, jog Albertui geriau; jo rankos buvo šaltos, o iš veido buvo dingęs karštligės raudonis. Kapeliono išgąstis ir nuoalpis buvo paaiškintas tuo, esą jam pasivaidenęs vaiduoklis. Jis tikino matęs mane su vaiku ant rankų šalia Markuso. O Markusas tvirtino nieko nematęs. Albertas greitai užmigo. Bet paryčiui jis ėmė klausinėti apie mane ir paskui, netikėdamas, kad aš mirusi, nors jam ir stengtasi tai įteigti, dažnai sapnuodavo mane ir nesiliaudavo prašyti, kad aš ateičiau. Nuo tos dienos Alberto vaikystę

aptemdė budri priežiūra, ir prietaringos Ryzenburgo sielos be galo siuntė maldas į dangų vydamos šalin lemtingą motinos šmėklą nuo jo lopšio.

Markusas parvežė mane namo prieš aušrą, ir mes atidėjom savo išvykimą dar savaitei, o kai mano sūnus visiškai pasitaisė, palikom Čekiją. Nuo tada prasidėjo klajokliškas paslaptingas gyvenimas. Nuolat slapstydamasi atsitiktinėse priebėgose, nuolat slėpdamasi po vualiu kelionių metu, turėdama išgalvotus vardus ir neturėdama visam pasauly nė vieno patikimo žmogaus, be Markuso, aš ilgus metus praleidau su juo svetimuose kraštuose. Jis nuolat susirašinėjo su vienu savo draugu, kuris smulkiai papasakodavo, kas darosi Ryzenburge, t. y. apie mano sūnaus sveikatą, charakterį ir auklėjimą. Apgailėtina mano pačios sveikata davė man teisę gyventi labai uždarai ir su niekuo nesimatyti. Aš buvau laikoma Markuso seserim ir daug metų pragyvenau Italijoje nuošalioje viloje, o tuo tarpu jis didelę metų dalį praleisdavo kelionėse, ir toliau stengdamasis įgyvendinti savo didelius sumanymus.

Aš netapau Markuso meiluže. Mane vis dar slėgė religiniai prietarai, ir reikėjo dešimties metų apmąstymų, idant suvokčiau, jog žmogus turi teisę nusimesti negailestingų ir neprotingų įstatymų, valdančių visuomenę, jungą. Būdama laikoma mirusia ir nenorėdama prarasti taip sunkiai įgytos laisvės, aš negalėjau kreiptis nei į dvasinę, nei į civilinę valdžią, kad būtų nutraukta mano santuoka su Kristianu; be to, nenorėjau aitrinti šito nurimusio skausmo. Jis nežinojo, kokia nelaiminga buvau su juo, ir tikėjo, jog mirusi aš įgijau laimę ir ramybę, padovanodama santarvę šeimai ir išsigelbėjimą jo sūnui. Dėl tokių aplinkybių buvau tarsi pasmerkta likti jam ištikima iki savo gyvenimo pabaigos. O vėliau, kai Markuso dėka naujojo tikėjimo mokiniai susivienijo ir sukūrė slaptą dvasinės valdžios organizaciją, kai mano pažiūros taip pasikeitė, kad galėjau būti priimta į tą naują sambūrį ir įstoti į naują bažnyčią, turėjusią teisę nutraukti mano santuoką ir pašventinti sąjungą su Markusu, buvo jau vėlu. Išvargintas mano atkaklumo, Markusas patyrė naują abipusę meilę, ir aš pasiaukojamai skatinau tą jo jausmą. Jis vedė, aš tapau jo žmonos draugė, bet jis nebuvo laimingas. Šita moteris neturėjo nei pakankamai gilaus proto, nei pakankamai plačios širdies, kad suprastų tokį žmogų kaip jis. Jis negalėjo atskleisti jai savo sumanymų ir saugojosi pasakoti apie savo laimėjimus. Po keleto metų ji mirė, taip ir nesupratusi, jog Markusas nenustojo mylėjęs manęs. Aš slaugiau ją mirties patale, aš užmerkiau jai akis su švaria sąžine, nesidžiaugdama, kad išnyko kliūtis mano ilgos ir žiaurios aistros kelyje. Jaunystė praėjo, aš buvau palaužta. Ankstesnis gyvenimas buvo per daug sunkus, per daug rūstus, kad galėčiau pakeisti jį dabar, kai metai jau pasidabravo smilkinius. Pagaliau atėjo senatvės ramybė, ir aš giliai išgyvenau

šios moters gyvenimo fazės iškilmingumą ir šventumą. Taip, mūsų senatvė, kaip ir visas mūsų gyvenimas, kai pradedam suvokti jo prasmę, turi kažką svarbesnio negu vyro senatvė. Vyrai gali apgauti metus, gali mylėti ir tapti tėvais, būdami daug vyresnio amžiaus negu mes, tuo tarpu mums gamta nustatė ribą, kurios peržengti negalima, nes turi kažką baisaus, nuodėmingo ir juokingo absurdiškas noras žadinti meilę ir kėsintis į naujosios kartos, atėjusios mūsų pakeisti ir jau stumiančios mus šalin, teises. Šią iškilmingą valandą iš mūsų laukiama pamokymo ir pavyzdžio, o kad turėtume teisę mokyti, reikalingas pilnas apmąstymų ir įsigilinimo gyvenimas,— gyvenimas, kurį bevaisės meilės nerimastys galėtų tik sudrumsti ir sutrikdyti. Jaunystė moka užsidegti savo pačios ugnim ir semia iš jos nuostabiausius polėkius. Brandus amžius gali bendrauti su Dievu, tik išsaugodamas didingą sielos giedrumą, kuris dovanojamas jam kaip paskutinė paguoda. Pats Dievas padeda mums ramiai ir nepastebimai stoti į šį kelią. Jis rūpestingai nuramina mūsų aistras ir paverčia jas kilniais draugiškais jausmais; jis atima iš mūsų grožį ir šitaip nuveja pavojingas pagundas. Taigi nieko nėra baisaus senatvės artėjime, kad ir ką ten kalbėtų ir galvotų tos silpnadvasės moterys, kurios blaškosi su kažkokiu įnirtingu atkaklumu trokšdamos nuslėpti nuo kitų ir nuo savęs savojo grožio vytimą ir savo kaip moters kelio pabaigą. Senatvė atima iš mūsų lytį, atpalaiduoja nuo baisių motinystės kančių, o mes vis dar negalim suvokti, kad atėjo laikas, kai tampam panašios į angelus. Beje, jums, mielas kūdiki, dar taip toli iki to laiko, kuris gąsdina, bet ir vilioja, kaip po audros vilioja tyli prieplauka, kad visi mano svarstymai ne vietoje. Tegul jie bent padės jums suprasti mano gyvenimą. Aš, kaip ir anksčiau, buvau Markusui sesuo, bet visi šie nuslopinti jausmai, sutramdyti troškimai, iškankinę mūsų jaunystę, suteikė mūsų brandžiai draugystei tokį stiprumą ir tokį karštą abipusį pasitikėjimą, kokie nebūdingi paprastiems draugiškiems santykiams.

Tačiau aš nieko nepapasakojau jums apie proto darbą ir apie rimtą veiklą, kurie pirmus penkiolika metų neleido mums visiškai atsiduoti savo kančiom, o paskui trukdė apgailestauti dėl jų. Jums jau žinoma šitos veiklos esmė, tikslas ir rezultatai — jums tai atskleista praeitą naktį. Galiu tik pasakyti, kad Markusas yra Nematomasis ir kad tai jis sukūrė jų slaptą tarybą ir suorganizavo jų draugiją, talkinamas vieno doro kunigaikščio, kuris visas savo lėšas skiria jums žinomam slaptam ir didžiam darbui. Aš irgi atiduodu jam visą savo gyvenimą štai jau penkiolika metų. Praslinkus dvidešimčiai metų aš buvau jau taip pamiršta ir, be to, taip pasikeitus, kad galėjau vėl pasirodyti Vokietijoje. Kita vertus, savotiškas gyvenimas, kurį lemia kai kurios mūsų ordino darbo ypatybės, padėjo man išsaugoti inkognito. Mano pareiga buvo ne energingai platinti ordino pažiūras — tas darbas skiriamas jums, darančiai tokią puikią artistės karjerą,— o atlikti tam

tikrus slaptus pavedimus. Savo atsargumo dėka, atlikdavau juos sėkmingai ir tam dažnai keliaudavau į įvairias šalis — tuojau aš papasakosiu jums apie tai. Dabar gi aš pradėjau gyventi visai atsiskyrėliškai. Dėl akių atlieku kuklias kunigaikščio ekonomės pareigas, o iš tikrųjų užsiimu ordino reikalais, susirašinėju ordino tarybos vardu su visais žymiais brolijos nariais, priimu juos čia ir neretai drauge su Markusu vadovauju jų pasitarimams, kai kunigaikštis ir kiti svarbūs vadovai būna išvykę. Žodžiu, aš visada dariau pastebimą įtaką sprendimams, reikalaujantiems moteriško subtilumo ir intuicijos. Šalia čia aptariamų ir svarstomų filosofinių klausimų — nuo tam tikro laiko mane pripažino pakankamai subrendusia dalyvauti šituose aptarimuose — dažnai tenka tirti ir spręsti klausimus, susijusius su žmogiškaisiais išgyvenimais. Juk ieškodami šalininkų išoriniame pasaulyje, mes neretai susiduriame su tokiomis aistromis kaip meilė, neapykanta, pavydas, kurios arba padeda mums, arba trukdo. Tarpininkaujama sūnaus, o kartais ir pati, apsimetusi būrėja ar aiškiarege, kuriomis taip domisi rūmų damos, aš dažnai susitikdavau su Prūsijos princese Amalija, su patrauklia, bet nelaiminga Kulmbacho princese ir pagaliau su jaunąja Baireito markgrafiene. Mes patraukdavom šias moteris, apeliuodami ne tiek į protą, kiek į širdį.

XXXIV

Markuso, kuris gaudavo informaciją apie viską, kas dedasi Milžinų pilyje, dėka aš sužinojau, kad šeima nusprendė išleisti Albertą pakeliauti, ir tai, koks maršrutas jam parinktas. Aš tuč-tuojau paskubėjau nuvykti į tuos kraštus, kad galėčiau susitikti su juo. Tai buvo tuo klajonių periodu, apie kurį pasakojau, ir neretai Markusas lydėdavo mane. Guverneris ir tarnas, kurie lydėjo Albertą, nepažinojo manęs, ir todėl aš nebijojau būti jų pastebėta. Aš taip nekantravau pamatyti savo sūnų, kad, sekdama paskui jį atsilikusi per kelias valandas kelio, sunkiai priverčiau save nesusitikti su juo iki Venecijos, kur buvo numatyta pirmiausia apsistoti. Tačiau aš tvirtai nusprendžiau pasirodyti jam paslaptingoj ir iškilmingoj aplinkoj — juk ne tik karšta motinos meilė stūmė mane į jo glėbį, ne, aš turėjau ir kitą, daug svarbesnę, motinos pareigą — išplėšti Albertą iš siaurų, prietaringų pažiūrų voratinklio, į kurį jį stengėsi įpainioti artimieji. Man reikėjo užkariauti jo vaizduotę, pasitikėjimą, visą jo sielą. Aš maniau, kad jis uolus katalikas, ir tuo metu jis lyg ir buvo toks. Albertas pareigingai atlikdavo visas katalikiškų pamaldų apeigas. Asmenys, pranešantys Markusui šias žinias, neįtarė, kas glūdėjo mano sūnaus širdyje. Ne daugiau žinojo ir jo tėvas su teta. Jie galėjo prikišti jam tik per daug griežtą pareigingumą ir per daug naivų ir aistringą Evangelijos traktavimą. Jie nesuprato, kad turėdamas puikų logišką protą ir būdamas be galo nuoširdus mano kilnusis

sūnus, atkakliai siekdamas išpažinti tikrąją krikščionybę, jau buvo aistringas, nepataisomas eretikas. Mane truputį baugino jo guverneris jėzuitas. Būgštavau, kad iš karto būsiu pastebėta šio nemuilstamo arguso ir kad jis visaip kliudys man susitikti su sūnumi. Bet greitai įsitikinau, jog negarbingas abatas *** neprižiūrėjo sūnaus sveikatos ir kad Albertas, kuriuo nesirūpino nė tarnai, buvo paliktas savo nuožiūrai. Nerimaudama aš sekiau kiekvieną sūnaus žingsnį. Venecijoje, apsistojusi tame pačiame viešbutyje kur ir jis, aš pagaliau pamačiau jį vieną. Susimąstęs jis nulipo laiptais, perėjo koridorių ir pasuko į krantinę. O, galite įsivaizduoti, kaip plakė mano širdis, kaip sukunkuliavo visi jausmai, kiek ašarų pasruvo iš mano apstulbusių ir sužavėtų akių. Jis pasirodė man toks gražus, toks taurus ir, deja, toks liūdnas! O juk tai — vienintelė būtybė, kurią man buvo leista mylėti šioje žemėje. Atsargiai sekiau paskui jį. Artinosi vakaras. Jis įėjo į švento Jono ir švento Povilo bažnyčią — rūsčią šventovę su daugybe antkapių, kuri jums, be abejo, gerai pažįstama. Aš įsėlinau tenai ir pasislėpiau už vieno antkapinio paminklo. Bažnyčia buvo tuščia, tamsa greitai tirštėjo. Albertas stūksojo kaip statula, atrodė, kad jis nesimeldžia, o apie kažką mąsto. Žiburys altoriuje silpnai apšvietė jo veidą. Jis buvo toks išblyškęs, kad aš išsigandau. Sustingęs žvilgsnis, praviros lūpos, neviltis, kuria dvelkė jo poza ir veido išraiška, draskė man širdį. Aš drebėjau kaip krūpčiojanti žvakės liepsna. Atrodė, kad jeigu pasirodyčiau jam dabar, jis kristų be sąmonės. Prisiminiau viską, ką pasakojo man Markusas apie jo liguistą jautrumą, apie tai, kokie pavojingi šiai nervingai natūrai netikėti susijaudinimai. Kad nepasiduočiau savo meilės prasiveržimui, skubiai išėjau iš bažnyčios ir ėmiau laukti prie durų. Ant savo suknelės, tiesa, labai kuklios ir tamsios, buvau užsimetusi rudą apsiaustą su kapišonu, slepiančiu veidą, tad savo išvaizda buvau panaši į italę iš prastuomenės. Kai jis išėjo, nejučia žengiau priešais. Jis sustojo, palaikęs mane pavargėle, ištraukė iš kišenės pirmą pasitaikiusią auksinę monetą ir ištiesė man. O su kokiu pasididžiavimu, su kokiu dėkingumu priėmiau šią jo išmaldą! Žiūrėkite, Konsuela, tai Venecijos cechinas. Aš liepiau pragręžti jame skylutę, įvėriau grandinėlę ir nešioju jį ant krūtinės kaip brangenybę, kaip relikviją. Nuo to laiko ši dovana, pašventinta mano sūnaus rankos, visuomet su manim. Nesuvaldžiusi susijaudinimo, aš pagriebiau šitą brangią ranką ir priglaudžiau prie lūpų. Jis išsigandęs atitraukė ją — ji buvo sudrėkus nuo mano ašarų.

„Ką jūs darote, moteriške? — pasakė jis, ir jo tyras skambus balsas pasiekė pačias mano širdies gelmes.— Kam laiminate mane už tokią menką dovaną? Matyt, jūs labai nelaiminga — juk daviau jums tiek nedaug. Ką reikia padaryti, kad jūs nekentėtumėt? Pasakykite. Aš noriu paguosti jus ir manau, jog įstengsiu."

Ir nežiūrėdamas jis išėmė visą auksą, kurį turėjo su savimi.

„Tu davei man pakankamai, gerasis jaunuoli,— atsakiau aš,— daugiau nereikia."

„Tada kodėl jūs verkiate?— paklausė jis, apstulbintas raudos, dusinančios mane.— Vadinasi, jūs turite sielvartą, ir mano pinigai negali jums padėti?"

„Ne, aš verkiu iš graudulio ir iš džiaugsmo",— atsakiau.

„Iš džiaugsmo! Vadinasi, galima verkti iš džiaugsmo? Ir tiek ašarų dėl auksinės monetos! O žmonių skurde! Moteriške, paimk viską, tiktai neverk iš džiaugsmo. Pagalvok apie savo skurstančius brolius. Jų tiek daug, jie tokie pažeminti, tokie apgailėtini, o palengvinti visų dalią aš bejėgis."

Jis nuėjo atsidusęs. Bijodama išsiduoti, nedrįsau sekti iš paskos. Savo auksą jis paliko ant akmens, tartum norėdamas greičiau juo atsikratyti. Aš pakėliau monetas ir supyliau jas į puodelį išmaldai, kad šitaip išpildyčiau taurų savo sūnaus norą. Kitą dieną vėl tykojau jo ir pamačiau, kaip jis įėjo į šv. Morkaus katedrą. Aš nusprendžiau būti stipresnė ir ramesnė, ir tai man pavyko. Mes vėl buvome vieni bažnyčios prietemoje. Jis vėl ilgai mąstė, o paskui, pakildamas nuo kelių, staiga sušnibždėjo: „O Kristau! Jie nukryžiuoja tave kasdien!"

„Taip, fariziejai ir prekijai!"— atsakiau, supratusi jo mintį.

Jis krūptelėjo, patylėjo, o paskui neatsisukdamas ir nemėgindamas pamatyti, kas gi pasakė tuos žodžius, tyliai tarė:

„Vėl mano motinos balsas!"

Konsuela, aš vos nepraradau sąmonės, išgirdusi, kad Albertas prisimena mane, kad jo širdyje glūdi sūnaus meilė. Bet baimė pakenkti jo protui, ir taip be galo suaudrintam, vėl sulaikė mane. Aš vėl pasišalinau ir ėmiau laukti jo prie durų, o kai jis ėjo pro šalį, nekrustelėjau iš vietos, džiaugdamasi jau tuo, kad matau jį. Tačiau jis pats pastebėjo mane ir žengtelėjo atgal išsigandęs.

„Sinjora,— tarė jis minutėlę padvejojęs,— kodėl jūs vėl prašote išmaldos? Nejaugi tai tikrai amatas, kaip tvirtina negailestingieji turtuoliai? Argi jūs neturite šeimos? Argi užuot kaip vaiduoklis klaidžiojusi aplink bažnyčias, jūs negalite kuo nors pasirūpinti? Nejaugi to, ką daviau jums vakar, neužteko nakvynei šiandien? Ar jūs norite užgrobti ir tai, kas priklauso jūsų broliams?"

„Aš neprašau išmaldos,— atsakiau.— Tavo auksą aš įmečiau į dėžutę aukoms rinkti, visą, išskyrus vieną cechiną — jį noriu išsaugoti iš meilės tau."

„Kas gi jūs?— sušuko jis, pagriebęs mane už rankos.— Jūsų balsas jaudina mane iki širdies gelmių. Man rodos, kad pažįstu jus. Atidenkite savo veidą!.. Bet ne, nereikia, aš nenoriu jo matyti, jis kelia man baimę."

„Ach, Albertai! — sušukau, visiškai nesivaldydama, užmiršusi apdairumą.— Vadinasi, ir tu... tu irgi bijai manęs?"

Jis sudrebėjo visu kūnu ir vėl sušnibždėjo baimingai ir kartu pagarbiai:

„Taip, tai jos balsas, mano motinos balsas!"

„Aš nežinau, kas tavo motina,— paprieštaravau, pabūgusi savo pačios neatsargumo,— bet aš girdėjau tavo vardą, nes jis jau žinomas vargšams. Kuo aš tave taip išgąsdinau? Matyt, tavo motina mirusi?"

„Jie sako, kad numirė,— atsiliepė jis,— bet man ji gyva."

„Kurgi ji?"

„Mano širdyje, mintyse — visuomet, nuolat. Aš sapnavau jos balsą, sapnavau veidą šimtą, ne — tūkstantį kartų."

Liepsningas jausmas, kuris traukė jį prie manęs, pradžiugino, bet ne mažiau ir išgąsdino mane. Jis liudijo kažkokį jo sielos liguistumą. Aš sutramdžiau savo švelnumą, kad nuraminčiau jį.

„Albertai, aš pažinojau jūsų motiną,— pasakiau.— Buvau jos draugė. Ji seniai pavedė man pakalbėti su jumis apie ją, pakalbėti tada, kai būsite pakankamai suaugęs suprasti mane. Aš ne tokia, kaip atrodau. Vakar ir šiandien aš vaikščiojau paskui jus vien tam, kad rasčiau progą užkalbinti jus. Išklausykite mane ramiai ir nepasiduokite prietaringai baimei. Ar sutinki eiti su manim į Prokuracijų arkadas — jos dabar tuščios — ir pasikalbėti? Ar pakankamai jūs ramus, ar pakankamai susikaupęs?"

„Jūs mano motinos draugė! — sušuko jis.— Jums jinai pavedė papasakoti apie save! O taip, kalbėkite, kalbėkite! Štai matote — aš neapsirikau, vidinis balsas įspėjo mane! Aš pajutau, kad jūs kažkuo panaši į ją. Ne, aš ne prietaringas, ne beprotis, tiesiog mano širdis jautresnė, imlesnė kai kuriems dalykams, kurių daugelis žmonių nejaučia ir nesuvokia. Jūs tai suprantate — juk jūs pažinojote mano motiną. Papasakokite gi apie ją, papasakokite jos balsu, jos žodžiais."

Kai man pavyko truputį nuraminti Albertą, nusivedžiau jį į galeriją ir ėmiau klausinėti apie jo vaikystę, atsiminimus, apie principus, pagal kuriuos jis buvo auklėjamas, apie tai, ką jis mano apie motinos pažiūras ir įsitikinimus. Iš mano klausimų jis suprato, kad man žinomos visos jo šeimos paslaptys ir kad aš galiu suprasti jo širdį. O, mano dukra! Koks džiaugsmas, koks pasididžiavimas apėmė mane, kai pamačiau, kaip karštai Albertas myli mane, koks tikras mano dievobaimingumu ir dorumu, kokį pasibjaurėjimą jaučia prietaringam siaubui, kurį mano atminimas kėlė Ryzenburgo katalikams, kai pamačiau, kokia tyra jo širdis, kokie stiprūs religiniai ir patriotiniai jausmai, pagaliau, kai pajutau visus tuos kilnius jo instinktus, kurių neįstengė nuslopinti katalikiškas auklėjimas! Ir drauge kokį gilų liūdesį sukėlė man ankstyvas ir neišgydomas šios jaunos sielos liūdesys ir vidinė kova, jau bepalaužianti ją, kaip kažkada vos nepalaužė manosios! Albertas vis dar laikė save kataliku. Jis nedrįso atvirai sukilti prieš bažnyčios įstatymus. Jis jautė poreikį tikėti visuotinai pripažintos religijos dogmomis. Išsilavinęs ir ne pagal me-

tus linkęs mąstyti (jam vos sukako dvidešimt), jis atidžiai apgalvojo ilgą ir liūdną įvairių erezijų istoriją ir negalėjo pasiryžti pasmerkti kai kurių mūsų doktrinų. Tačiau paveiktas bažnyčios istorikų, kurie taip perdeda naujovių šalininkų paklydimus, jis negalėjo likti nepaveiktas jų argumentų ir buvo pilnas abejonių, tai smerkdamas maištą, tai prakeikdamas tironiją ir prieidamas tik vienos išvados — kad gėrio trokštantys žmonės išklydo iš teisingo kelio, mėgindami daryti pakeitimus, o žmonės, trokštantys kraujo, išniekino altorių, siekdami jį apginti.

Taigi reikėjo jam daug ką paaiškinti, supažindinti su abiejų lagerių klaidomis ir kraštutinumais, išmokyti drąsiai ginti to, kas nauja, šalininkus, nepaisant jų apgailėtino, tačiau neišvengiamo karštakošiškumo, įtikinti apleisti gudrumo, prievartos ir pavergimo stovyklą, drauge primenant apie kai kuriuos neabejotinai reikšmingus mūsų priešininkų veiksmus tolimoje praeityje. Apšviesti Albertą pasirodė nesunku. Jis numatydavo, įspėdavo, darydavo išvadas dar man nespėjus išsakyti savo argumentų; jo puiki natūra buvo artima tam, ką norėjau jam įteigti. Tačiau, kai jis galutinai viską suprato, liūdesys, slegiantis dar labiau negu abejonės, užvaldė jo sukrėstą sielą. Vadinasi, teisybė niekur nepripažįstama šioje žemėje! Nėra tokios šventyklos, kur būtų paisoma Dievo įsakymų! Nė viena tauta, nė viena karta neskelbia krikščioniškos tiesos, nesistengia jos paaiškinti ir paskleisti! Ir katalikai, ir krikščionys nuklydo nuo kelio, vedančio Dievop. Visur viešpatauja stipriojo teisė, visur silpnesnis pažemintas ir surakintas grandinėmis. Kristus kasdien nukryžiuojamas ant visų altorių, kuriuos pastatė žmonės!.. Visa naktis praėjo besikalbant apie šiuos skaudžius ir jaudinančius dalykus. Bokšto laikrodis lėtai mušdavo valandas, bet Albertas nekreipė į jį jokio dėmesio. Mane gąsdino ši protinės įtampos jėga, pranašaujanti polinkį kovoti ir jausti sielvartą. Susižavėjusi ir sunerimusi aš gėrėjausi vyriško išdidumo ir nevilties išraiška savo brangaus ir nelaimingo sūnaus veide. Aš mačiau jame save, ir atrodė, kad skaitau savo praeities knygą ir vėl kartu su juo pradedu ilgą savo širdies ir proto kančių kelią. Jo aukštoje mėnulio nušviestoje kaktoje tarsi atsispindėjo dvasinis mano bevaisės, nesuprastos ir vienišos jaunystės grožis, ir aš drauge apverkiau jį ir save. Jo skundai tęsėsi ilgai, draskydami mano širdį. Aš dar nesiryžau atskleisti jam mūsų sąmokslo paslapties — bijojau, jog iš netikėtumo jis gali, būdamas toks nusivylęs, atstumti jį kaip beprasmišką ir pavojingą mėginimą. Susirūpinusi, kad tokiu vėliu laiku jis dar nemiega ir yra gatvėje, aš pasistengiau atsargiai paveikti jo vaizduotę, pažadėdama nurodyti išsigelbėjimo uostą, jeigu jis sutiks laukti ir ruošti save sužinoti svarbius ir slaptus dalykus, tada nuvedžiau jį į viešbutį, kur mes abu gyvenom, ir pasakiau, kad susitiksim tik po keleto dienų: nenorėjau per daug įaudrinti jo vaizduotės.

Tik išsiskiriant jam atėjo į galvą paklausti, kas aš.

„Aš negaliu jums atsakyti,— tariau,— nes mano vardas išgalvotas. Aš turiu priežasčių slapstytis, todėl niekam apie mane neminėkite."

Daugiau jis niekada neužduodavo man jokių klausimų ir, atrodė, buvo patenkintas mano atsakymu, bet jo delikatų santūrumą lydėjo ir kitas jausmas — keistas kaip jo charakteris ir niūrus kaip visa jo mąstymo maniera. Daug vėliau jis pasakė man, kad nuo tada jis ilgai laikė mane savo motinos siela, kuri pasirodė jam kaip reali moteris ir visiškai normaliam žmogui suprantamomis aplinkybėmis, kurios iš tikrųjų buvo nežemiškos. Taip, mano brangusis Albertas, nepaisydamas nieko, laikė mane savo motina. Jis verčiau sugalvojo kažkokį nerealų pasaulį, kad tik nereiktų abejoti mano egzistavimu, ir man nepavykdavo nugalėti šio valdingo jo sielos instinkto. Visos mano pastangos apraminti jo egzaltaciją padėjo tik tiek, kad jis liko apimtas kažkokio ramaus ir santūraus entuziazmo, kuriuo su niekuo nesidalindavo, net su manim, šito entuziazmo šaltiniu. Su šventa pagarba jis atsidavė valiai vaiduoklio, uždraudusio jam pažinti save, ir atkakliai pripažino visišką jo valdžią.

Bauginanti ramybė, kuri nuo tada neapleido Alberto ištveriant visus savo proto paklydimus, niūrus, stoiškas ryžtas, padėjęs jam be baimės sutikti vaizdus, kuriuos pagimdydavo jo vaizduotė — visa tai drauge privertė mane padaryti lemtingą klaidą, kuri nebuvo ištaisyta labai ilgai. Aš nieko nežinojau apie jo keistą fantaziją: pasirodo, jis nutarė, kad aš pasirodžiau žemėje antrą kartą. Aš maniau, kad jis laiko mane paslaptinga savo velionės motinos drauge, jaunystės dienų patikėtine. Tiesa, man atrodė keista, kad jo beveik nestebina mano nenuilstamas rūpinimasis juo, tačiau aklas pagarbumas, švelnus nuolankumas, visiškas nesidomėjimas kasdieniniais reikalais,— visa tai, mano nuomone, atitiko jo susikaupusią, svajingą, kontempliuojančią natūrą, ir aš nepakankamai gilinausi į slaptas jo elgesio priežastis. Taigi stengdamasi sustiprinti jo protą, kovodama su per dideliu pakilumu, aš nesąmoningai skatinau tą taurią ir drauge apgailėtiną beprotybę, kurios auka ir žaisliuku jis buvo tiek laiko.

Pamažu daugelio pokalbių, kurie vykdavo be liudininkų, metu aš atveriau jam mokymą, kuriuo vadovavosi ir kurį platino mūsų ordinas. Aš atskleidžiau jam pasaulinių pasikeitimų projektą. Romoje, požemiuose, kur vykdavo mūsų susirinkimai, Markusas suvedė Albertą su masonais ir jie priėmė jį į savo brolijos žemesnes grandis. Tiesa, Markusas iš anksto jam neišaiškino tų simbolių, kuriuos slepia tokios neaiškios ir neįprastos formos ir kurie gali būti taip įvairiai suprantami, priklausomai nuo adeptų sąmonės ir drąsos lygio. Septynerius metus aš keliavau paskui savo sūnų, kad ir kur jis važiavo, be to, išvykdavau viena diena vėliau negu jis ir atvažiuodavau į tą miestą, kuriame jis apsistodavo, kitą dieną po jo atvykimo. Aš visada susirasdavau sau būstą toliau nuo jo ir niekada nesirodžiau nei jo guverneriui,

nei tarnams, kuriuos, beje, sūnus, mano patariamas, dažnai keitė ir su kuriais nesuartėdavo. Dažnai aš klausdavau, ar jo nestebina tai, kad būnu visur, kur būna jis.

„O ne,— atsakydavo jis,— aš žinau, kad jūs visur būsite su manim."

O kai aš paprašiau jį paaiškinti tokio įsitikinimo priežastis, jis pasakė:

„Motutė pavedė jums grąžinti mane į gyvenimą, ir jūs žinote, kad jeigu dabar paliksite mane, aš numirsiu."

Jis visada kalbėdavo kažkokiu pakiliu, net įkvėptu balsu. Aš pripratau prie to ir, pati nepastebėdama, ėmiau kalbėti taip pat. Markusas priekaištavo man, o ir aš pati buvau nepatenkinta, jog šitaip dar labiau skatinu vidinę ugnį, sekinančią Albertą. Markusas norėjo, kad mano pamokos būtų pozityvesnės, kad jos pasižymėtų šaltakraujiškesne logika, tačiau tarpais aš ramindavau save mintim, jog jei nebūtų to dvasinio peno, kurį aš jam teikiau, toji ugnis sudegintų jį dar greičiau ir dar žiauriau. Kiti mano vaikai kažkada irgi buvo linkę į tokį entuziastingą jaudrumą, bet aplinka tramdė jų sielas, stengėsi užgesinti jas, kaip užgesinamas fakelas, bijant jo ryškios šviesos, ir jie žuvo, nespėję įgyti jėgų, kad galėtų pasipriešinti. Be mano gaivinančios įtakos, nuolat įpučiančios tyrame laisvės ore šventąją kibirkštį, rusenančią Alberto sieloje, jis būtų išėjęs paskui savo brolius; ir lygiai taip pat be gaivinančios Markuso paramos būčiau užgesusi aš pati, nesužinojusi, kas yra gyvenimas. Beje, aš dažnai stengdavausi nukreipti Albertą nuo to nuolatinio veržimosi prie idealo. Aš patariau jam, netgi reikalavau, kad užsiimtų žemiškesniais dalykais. Jis pakluso sąžiningai ir romiai. Ėmė studijuoti gamtos mokslus, mokytis kalbų, nepaprastai daug skaitė, netgi domėjosi menu ir pamilo muziką, bet nesamdė mokytojo. Visa tai buvo tik žaidimas, poilsis jo visaaprėpiančiam imliam protui. Šalindamasis pomėgių, būdingų jo amžiuje, būdamas nesutaikomas aukštosios visuomenės, tuščios ir pasipūtusios, priešas, jis visur gyveno atsiskyrėliškai ir, atkakliai atsisakydamas klausyti guvernerio patarimų, nenorėjo lankytis nė vienam salone, nė vienuose rūmuose. Dviejose ar trijose sostinėse jis šiaip taip sutiko pasimatyti su keletu seniausių ir ištikimiausių tėvo draugų. Jų namuose jis elgėsi santūriai ir rimtai, niekuo nesukeldamas jų nepasitenkinimo, o artimiau jis susidraugavo tik su keliais mūsų ordino adeptais, kuriuos jam rekomendavo Markusas. Albertas paprašė atleisti jį nuo pareigos skleisti mūsų mokslą tol, kol nepajus savyje talento įtikinėti,— o jis manė ir dažnai visiškai atvirai aiškindavo man, kad dar negali turėti šio talento, nes kol kas nėra visiškai įsitikinęs mūsų metodų pranašumu. Pasyviai kaip nuolankus mokinys jis kilo nuo vienos ordino pakopos į kitą, bet į viską gilindamasis vadovavosi griežta logika ir didžiausiu sąžiningumu, sakydamas, kad pasilieka sau teisę pateikti pasiūlymus ateity, kai

pasijus tiek apsišvietęs, jog galės pasitikėti savuoju įkvėpimu. Kol kas jis buvo labiau linkęs ramiai paklusti taisyklėms, nustatytoms mūsų slaptoje draugijoje. Nuolat įsigilinęs į mokslus ir apmąstymus, rimto ir sąvaldaus elgesio, jis įstengė nesuartėti su savo guverneriu. Galų gale abatas padarė išvadą, jog tai nuobodus pedantas, ir nusprendė palikti jį ramybėje, kad galėtų laisvai užsiimti savo ordino intrigomis. Kartais Albertas ilgą laiką gyvendavo be jo Prancūzijoje ir Anglijoje, abatas būdavo toli, už šimto ljė, ir Albertas apsiribodavo tuo, kad susitardavo su juo susitikti, ketindamas važiuoti į kitą šalį. O atsitikdavo ir taip, kad Albertas keliaudavo vienas. Tada aš galėdavau laisviau matytis su sūnumi, ir jo nepaprastas švelnumas su kaupu atlygindavo man už visus rūpesčius. Mano sveikata sustiprėjo. Per savo gyvenimą pakėlusi tiek sunkių ligų, aš pripratau prie jų ir beveik nustojau jas jausti. Nuovargis, bemiegės naktys, ilgi pokalbiai, sunkios kelionės ne tik nesusilpnindavo manęs, bet, priešingai, palaikydavo kažkokią nuolatinę organizmo karštligę, kuri pasidarė ir iki šiol yra mano normali būklė. Jūs matote mane trapią, kretančią, bet nėra tokio sunkaus ir varginančio darbo, kurio aš neatlikčiau lengviau negu jūs, žavi pavasario gėlė. Susijaudinimo būsena tapo mano stichija, ir aš ilsiuosi nuo jos dirbdama, kaip tie profesionalūs žygūnai, kurie išmoko miegoti balne.

Iš savo pačios patyrimo pamačius, kiek daug gali pakelti ir atlikti stipri siela silpnam kūne, aš truputį nusiraminau ir ėmiau labiau tikėti Alberto jėgomis. Kartais jis būdavo toks pat pavargęs ir palaužtas kaip aš, o paskui aš jį matydavau karštligiškai jaudrų — irgi tokį kaip aš. Mes dažnai kentėdavom nuo tokio pat fizinio negalavimo, kurį sukeldavo vienodi dvasiniai išgyvenimai, ir galbūt niekada mūsų artumas nebuvo toks švelnus ir teikiantis tiek laimės kaip tomis išbandymų valandomis, kai ta pati ugnis degindavo mūsų kūnus, kai tas pats išsekimas sukeldavo vos girdimus mūsų atodūsius. Kaip dažnai mums atrodydavo, kad mes viena neišskiriama būtybė! Kaip dažnai, pagauti vienos minties, mes nutraukdavom tylą kreipdamiesi vienas į kitą tais pačiais žodžiais! Pagaliau kaip dažnai susijaudinę arba, priešingai, nusilpę mes rankos paspaudimu išsakydavom vienas kitam savo karštą susižavėjimą arba savo liūdesį! Kiek daug gero ir blogo patyrėm mes drauge! O, mano sūnus! Mano kraujas ir kūnas! Kiek audrų mes iškentėjom kartu, globojami dangaus! Kiek atlaikėm uraganų, spausdamiesi vienas prie kito ir kartodami vieną ir tą patį išsigelbėjimo devizą: meilė, teisybė, teisingumas!

Mes gyvenome Lenkijoje, ir Albertas, kuriam jau buvo atskleistos visos masonų paslaptys ir kuris pasiekė aukščiausias jų organizacijos pakopas, buvusias paskutine grandim tarp šitos, paruošiamosios, organizacijos ir mūsų, kaip tik ketino važiuoti į tą Vokietijos vietą, kur dabar esame mes, dalyvauti iškilmingoj

Nematomųjų puotoj, kai grafas Kristianas Rudolštadtas staiga paragino jį grįžti namo. Man tai buvo kaip perkūnas iš giedro dangaus. O dėl sūnaus, tai, nepaisant visų mano pastangų išsaugoti jo širdy šeimos atminimą, jis jau nemylėjo jos, ji tapo jam tik mielu praeities atsiminimu; jis netgi neįsivaizdavo, kad dabar galėtų gyventi su ja. Tačiau mums ir į galvą neatėjo pasipriešinti šiam įsakymui, pareikštam su šaltu orumu ir visišku pasitikėjimu tėviškos valdžios galia: kaip tik toks yra jos supratimas katalikiškose ir aristokratiškose mūsų šalies šeimose. Albertas išvažiavo nežinodamas, kuriam laikui esam išskiriami, bet net neįtardamas, kad galbūt dabar ilgai nematys manęs ir kad ryšiai, siejantys jį su Markusu ir draugija, gali nutrūkti.

„Argi mes išsiskirsim?— paklausė jis, matydamas mano nesulaikomas ašaras.— Ne, mes negalim išsiskirti. Juk kiekvieną kartą, kai aš visa širdim šaukdavau jus, jūs ateidavot. Aš vėl jus pašauksiu."

„Albertai, Albertai,— atsakiau aš,— šį kartą aš negalėsiu vykti paskui tave."

Jis išbalo ir prigludo prie manęs kaip išsigandęs vaikas. Atėjo laikas atskleisti jam savo paslaptį.

„Aš ne tavo motinos siela,— pasakiau, prieš tai paruošusi jį keliom frazėm.— Aš tavo motina."

„Kam jūs sakote man tai?— paklausė jis su keista šypsena.— Argi aš pats to nežinau? Argi mes nepanašūs vienas į kitą? Argi aš nemačiau jūsų portretơ Ryzenburge? Ir apskritai — argi galėjau jus pamiršti? Juk aš mačiau ir pažinojau jus visą gyvenimą!"

„Ir tu nenustebai pamatęs, kad aš gyva? Juk visi mano, jog aš palaidota Milžinų pilies koplyčioje."

„Ne,— atsakė jis,— nenustebau. Aš buvau per daug laimingas. Dievas gali daryti stebuklus, ir žmonių tai neturi stebinti."

Šitam nepaprastam jaunuoliui sunkiau buvo suvokti baisią mano gyvenimo tikrovę negu patikėti stebuklo realumu. Mano prisikėlimu iš numirusių jis įtikėjo kaip Kristaus prisikėlimu; mano teorijas apie persikūnijimus jis suprato tiesmukai — jis patikėjo jomis be galo, t. y. nė kiek nenustebo manydamas, kad aš išsaugojau savo buvusios asmenybės atsiminimus, kai mano kūnas suiro ir siela įgijo naują apvalkalą. Net nežinau, ar man pavyko įtikinti jį, jog apalpimas nenutraukė mano gyvybės ir kad mano kūnas neliko kape. Jis klausėsi manęs išsiblaškęs ir kartu įsiaudrinęs. Atrodė, kad jo klausą paveikia visai ne tie žodžiai, kuriuos aš tariu. Tuo metu jam darėsi kažkas nesuprantamo. Baisios grandinės dar laikė Alberto sielą ant bedugnės krašto. Tikrasis gyvenimas dar neprasidėjo jam, jo dar laukė tas paskutinis sunkus priepuolis,— kurį aš pati per kažkokį stebuklą įveikiau,— toji tariama mirtis, turinti tapti jam paskutine pastanga pažinti amžinybę, kovojančią su laiko pažinimu.

Kai jis skyrėsi su manim, mano širdį draskė kankinanti nuojauta, kad jis artėja prie tos kritiškos fazės, taip audringai sukrėtusios mano pačios egzistavimą, ir kad netoli valanda, kai Albertas arba žus, arba atsinaujins. Aš jau pastebėjau jo polinkį į katalepsiją. Mano akyse jis kartais užmigdavo giliu, bauginančiu miegu, tada jo kvėpavimas būdavo be galo silpnas, o pulsas toks neapčiuopiamas, jog aš nuolat kartojau ir rašiau Markusui: „Niekada neleisim palaidoti Alberto, o jeigu taip atsitiks, nepabijosim atverti jo kapo". Nelaimei, Markusas jau negalėjo rodytis Milžinų pilyje, jis neturėjo teisės įžengti į Vokiečių imperijos žemę, nes buvo smarkiai sukompromituotas per vieną Prahos sukilimą, kuriame iš tikrųjų dalyvavo. Nuo rūsčių Austrijos įstatymų jį išgelbėjo tik pabėgimas. Graužiama nerimo, parvažiavau čionai. Albertas pažadėjo man rašyti kasdien. O aš daviau sau žodį, kad jeigu nors kartą negausiu laiško, tučtuojau važiuosiu į Čekiją ir pasirodysiu Ryzenburge, kad ir kas dėl to atsitiktų.

Iš pradžių išsiskyrimo skausmas jį kamavo mažiau negu mane. Jis nesuprato, kas atsitiko, jis tarsi tuo netikėjo. Tačiau grįžimas į tą niūrią pilį, kur liepsningiems Žižkos palikuonims kenkia net oras, buvo jam žiaurus smūgis. Jis tučtuojau užsirakino tame kambaryje, kur kažkada gyvenau aš, ir ėmė šaukti mane, o matydamas, kad neateinu, jis nusprendė, jog vėl miriau ir jis daugiau nepamatys manęs šiame gyvenime. Bent jau taip jis vėliau pasakojo apie jausmus, patirtus tuo lemtingu metu, kai jo protas ir tikėjimas susidrumstė ne vieneriems metams. Jis ilgai žvelgė į mano portretą. Portretas tik iš dalies primena originalą, ir dailininko suvokimas niekad neprilygsta tiems jausmams, kuriuos mums jaučia ir saugo širdyje mylintys mus žmonės, todėl joks panašumas jų negali patenkinti, o kartais net skaudina, piktina juos. Šitam portrete, įkūnijančiam mano praėjusią jaunystę ir grožį, Albertas nerado savo brangiosios pasenusios motinos, nerado jos žilų smilkinių, nuvytusio blyškaus veido, kuris tiek daug reiškė jo širdžiai. Pasibaisėjęs jis pasitraukė nuo portreto ir grįžo pas artimuosius niūrus, tylus, sielvartingas. Jis aplankė mano kapą, patirdamas prie jo neviltį ir siaubą. Mintis apie mirtį pasirodė jam baisi, ir tėvas, norėdamas jį paguosti, pasakė, kad aš gulinti čia, kad Albertas turįs atsiklaupti ir pasimelsti už amžiną mano sielos atilsį.

„Už amžiną atilsį! — sušuko Albertas įtūžęs.— Už amžiną sielos atilsį! Ne, mano motinos siela, kaip ir mano, nesukurta mirčiai. Nei aš, nei mano motina nenorim ilsėtis kape. Niekad, niekad! Šita katalikiška duobė, šitie užmūryti karstai, atskirti nuo gyvybės, žemės ir dangaus, sielos ir kūno išsiskyrimas — visa tai kelia man siaubą!"

Šie žodžiai išgąsdino naivų ir baugštų Alberto tėvą. Jis persakė juos kapelionui, kad tas pamėgintų paaiškinti, ką jie reiškia. Bet ribotas dvasininkas Alberto šūksnyje teišgirdo patvir-

tinimą, jog Albertą persekioja tas pats prakeikimas, kuris persekiojo ir mane. Prietaringa baimė, viešpatavusi protuose tų, kurie supo mano sūnų, šeimos pastangos grąžinti jį į katalikybę, greitai iškankino jo širdį ir jo egzaltacija tapo visai liguista — kuo jūs galėjote įsitikinti pati. Protas jam ėmė drumstis. Regėdamas mano mirties įrodymus, liesdamas juos, jis užmiršo, kad matė mane gyvą, ir aš ėmiau atrodyti jam kaip blankus vaiduoklis, kuris bet kurią akimirką gali jį palikti. Savo fantazijos jėga jis nuolat iškviesdavo šitą šmėklą ir kreipdavosi į ją su nerišliomis kalbomis, šūksniais, pilnais sielvarto, piktais grasinimais. O kai sugrįždavo ramybė, Alberto protas likdavo tarsi apgaubtas kažkokio rūko. Jis pamiršo įvykius, atsitikusius visai neseniai, ir įtikino save, kad aštuoneri metai, pragyventi šalia manęs, jam tik prisisapnavo. Tikriau, aštuoneri metai, pilni laimės, energingos veiklos, fizinės sveikatos, atrodė jam dabar kaip vienos valandos sapnas.

Negaudama iš jo laiškų, aš jau norėjau skubėti į Ryzenburgą, bet Markusas sulaikė mane. „Arba paštas pagrobia mūsų laiškus,— sakė jis,— arba juos naikina Rudolštadtų šeima." Nuo savo ištikimo korespondento jis kaip ir anksčiau gaudavo žinių apie Ryzenburgą. Mano sūnus turėjo ramaus, sveiko ir laimingo savo šeimos nario reputaciją. Jūs žinote, kaip buvo stengiamasi nuslėpti tikrąją padėtį, ir iš pradžių tai puikiai pavykdavo.

Keliaudamas Albertas susipažino ir susidraugavo su jaunuoju Trenku. Trenkas, kurį mylėjo Prūsijos princesė ir persekiojo karalius Frydrichas, parašė mano sūnui apie savo džiaugsmus ir vargus. Jis atkakliai prašė Albertą atvažiuoti į Drezdeną, tikėdamasis iš jo pagalbos ir patarimo. Albertas nuvyko pas jį, ir vos spėjo palikti niūrią pilį, kai atmintis, energija, protas — viskas vėl atgijo. Trenkas susitiko su mano sūnumi kitų Nematomųjų ordino neofitų draugijoje. Čia jie galutinai suprato vienas kitą ir prisiekė amžiną riterišką draugystę. Iš anksto sužinojusi iš Markuso apie jų numatomą susitikimą, aš nuskubėjau į Drezdeną, kur jis, prisidengdamas svetimu vardu, gavo leidimą lankytis karaliaus rūmuose, kad galėtų padėti Trenkui jo meilės reikaluose ir atlikti Nematomųjų užduotis. Markusas manė, jog tokia veikla ir jausmas, kad yra naudingas, išvaduos Albertą nuo pavojingos melancholijos. Ir jis buvo teisus — tarp mūsų Albertas pamažu atgijo. Markusas ketino grįždamas atgal atvežti jį kuriam laikui čionai pabūti pačių garbingiausių ordino vadovų draugijoje. Jis buvo įsitikinęs, kad; jausdamas tikrai gaivinančią vietinę atmosferą, būtiną kilniai jo širdžiai, mano sūnus vėl atgaus dvasios giedrumą. Bet vienas apmaudus atsitiktinumas staiga pakirto Alberto pasitikėjimą ordinu. Pakeliui jis susitiko su sukčium Kaliostru, kuriam rozenkreiceriai neatsargiai atskleidė kai kurias savo paslaptis. Albertas, jau seniai tapęs rozenkreiceriu, dabar turėjo aukštesnį laipsnį ir kaip didysis magistras buvo vieno jų susirinkimo pirmininkas. Ir čia jis akivaizdžiai

pamatė tai, ką iki tol tik nujautė. Jis pajuto visus įvairialyčius elementus, sudarančius masonų brolijas; jis išvydo paklydimus, šališkumą, veidmainystę ir net sukčiavimą, kurie įsiskverbė į šias šventoves, jau apimtas amžiaus beprotybės ir ydų. Kaliostras, kuris mokėjo iššniukštinėti aukštosios visuomenės paslaptis ir paskui pateikti savo žinias kaip apreiškimą iš dangaus, Kaliostras su patraukliu iškalbingumu mėgdžiojantis turius revoliucionierių pasisakymus, Kaliostras su savo paslaptingu sugebėjimu iškviesti tariamas šmėklas,— šitas Kaliostras, intrigantas ir gobšuolis, sukėlė tauriajam adeptui didžiausią pasibjaurėjimą. Aukštuomenės atstovų lengvatikystė, daugelio frankmasonų ribotumas ir prietaringumas, gėdingas godumas, kurį žadino pažadai atrasti filosofinį akmenį, apskritai visa mūsų amžiaus menkystė nutvieskė jo sielą lemtinga šviesa. Per savo atsiskyrėlišką, protiniams užsiėmimams atiduotą gyvenimą jis nepakankamai suvokė žmonių giminės esminius bruožus; jis toli gražu nebuvo pasirengęs kovai su tokia daugybe blogų instinktų ir negalėjo ištverti viso to niekšingumo. Jis norėjo, kad šarlatanai ir burtininkai būtų demaskuoti ir išvyti iš mūsų šventovių. Jam kėlė pasibjaurėjimą mintis, jog turim pakęsti žeminantį Kaliostro bendradarbiavimą, nors dabar jau buvo vėlu juo atsikratyti — juk suerzintas jis galėjo pražudyti daug puikių žmonių ir, priešingai, pamaloninus jį, rodant jam apsimestą pasitikėjimą, jis galėjo padaryti mums daug paslaugų, net ir nežinodamas mūsų darbo esmės. Albertas užsirūstino ir karštai prakeikė mūsų puoselėjamą organizaciją, pranašaudamas jos krachą, nes per daug priemaišų atsirado mūsų veriamoje auksinėje grandinėje. Jis išvažiavo pasakęs, kad turi apgalvoti tai, ką mes stengėmės jam paaiškinti apie kraštutines priemones, neišvengiamas norint įvykdyti bet kokį sąmokslą, ir kad grįš prašyti būti įšventintas tik tada, kai išsisklaidys jį kankinančios abejonės. Dejal Mes nežinojom, kokios sunkios mintys kamavo jį Ryzenburgo vienatvėje, jis nieko nepasakodavo mums, o galbūt ir pats užmiršdavo jas, kai išsisklaidydavo jų įspūdis.

Dar metus jis pragyveno ten, tai ramus, tai apimtas jaudrumo, tai kupinas jėgų, tai liguistai bejėgis. Kartais iš jo ateidavo laiškų, bet jis nė žodžiu neužsimindavo apie savo kančias ir prastą sveikatą. Su kartėliu protestavo jis prieš mūsų veiklos metodus. Jis reikalavo, kad mes tučtuojau liautumės dirbę slaptai ir apgaule vertę žmones gerti iš dvasinio atgimimo taurės.

„Nusiimkite savo juodas kaukes,— kalbėjo jis,— išeikite iš požemių. Nutrinkite nuo jūsų šventovės frontono žodį paslaptis — jūs pasisavinote jį iš katalikų bažnyčios ir jis netinka ateities žmonėms. Nejaugi jūs nematote, kad naudojatės jėzuitų ordino priemonėmis? Ne, aš negaliu dirbti su jumis — tai tas pat, kas ieškoti gyvybės tarp lavonų. Išeikite pagaliau į dienos šviesą. Negaiškite brangaus laiko, suburkite savo armiją. Daugiau pasitikėkite jos įkarščiu, tautų simpatija, taurių instinktų savano-

riškumu. Be to, kareiviai demoralizuojasi nieko neveikdami, o gudrumas, be kurio jie negalėtų nuolat slapstytis, slopina jų energiją ir jėgą, kuri būtina kovai."

Teoriškai Albertas buvo teisus, bet dar neatėjo laikas įgyvendinti jo idėjas praktiškai. Ir galbūt tas laikas dar toli!

Ir štai Ryzenburge atsiradote jūs. Tai įvyko vieną iš pačių baisiausių jo dvasinio gyvenimo valandėlių. Jūs žinote arba, tikriau, nežinote, kaip paveikė jį jūsų pasirodymas; jis užmiršo viską, kas buvo ne jūs, jis įgijo naują gyvenimą, kuris atvedė jį į mirtį.

Kai jis pamatė, kad tarp jūsų viskas baigta, jėgos galutinai apleido jį ir jis lėtai geso. Iki to laiko aš neturėjau supratimo nei apie tikrąją jo negalavimo priežastį, nei apie ligos rimtumą. Markuso draugas parašė jam, kad Milžinų pilis vis labiau užsisklendžia nuo pašalinių, kad Albertas jau neišeina iš jos, kad visuomenė jį laiko apsėstuoju, tačiau paprasti žmonės kaip ir anksčiau myli ir laimina jį; laiške taip pat buvo pasakojama, kad kai kurie labai blaiviai mąstantys asmenys iš pradžių buvo abstulbinti jo keistų manierų, tačiau išsiskirdami žavėjosi jo iškalba, tauria išmintim ir pažiūrų didingumu. Pagaliau aš sužinojau, kad ten iškviestas Siupervilis, ir skubiai išvykau į Ryzenburgą, nepaisydama Markuso prieštaravimų, kuris, pamatęs, jog aš viskam pasiryžus, taip pat viskuo surizikavo, kad lydėtų mane. Mes prisiartinom prie pilies sienų persirengę elgetomis. Niekas mūsų nepažino. Manęs čia niekas nematė dvidešimt septynerius metus, Markuso — dešimt. Mums davė išmaldos ir išvijo. Bet mes sutikome netikėtą draugą ir išgelbėtoją — tai buvo Zdenka. Jis elgėsi su mumis broliškai ir prisirišo prie mūsų, nes pajuto, kaip karštai mylim Albertą. Mes sugebėjom prabilti tokiais žodžiais, kurie rado atgarsį jo egzaltuotoj sieloj, ir jis atvėrė mums Albertą kankinančio liūdesio paslaptis. Zdenka jau nebuvo panašus į tą įniršusį beprotį, kuris kažkada kėsinosi į jūsų gyvybę. Prislėgtas, sugniužęs jis, kaip ir mes, ateidavo prie pilies vartų, nuolankiai klausinėdavo apie Alberto sveikatą ir kaip ir mus jį vydavo šalin, gąsdindami neaiškiais, nerimą keliančiais atsakymais. Keista, tačiau Zdenka, kaip ir Albertas, įtikinėjo, kad pažįsta mane, kad aš pasirodydavau jo regėjimuose, kad jis ne kartą sapnavo mane, ir dabar su kažkokiu keistu įkarščiu jis nejučia pakluso mano valiai.

„Moteriške,— dažnai sakydavo jis man,— nežinau tavo vardo, tačiau tu — gerasis mano Podebrado angelas. Anksčiau aš daug kartų mačiau, kaip jis piešia tavo veidą, jis dažnai pasakodavo man apie tavo balsą, žvilgsnį, eiseną, bet taip atsitikdavo tik gerosiomis valandomis, kai atsiverdavo dangus ir jam pasirodydavo tie, kurių jau nėra tarp gyvųjų."

Aš ne tik nenutraukdavau Zdenkos pasipasakojimų, bet netgi skatindavau juos. Aš pritardavau jo keistoms kalboms ir įgijau tokį pasitikėjimą, kad jis nuvedė mane ir Markusą į Šrekenš-

teino olą. Pamačiusi šį požeminį būstą ir sužinojusi, kad mano sūnus savaitėmis, kartais mėnesiais gyveno čia, pasislėpęs nuo žmonių, aš supratau, kodėl jo mintys buvo tokios niūrios. Aš pastebėjau kapo kauburėlį, kuriam Zdenka jautė ypatingą pagarbą, ir vargais negalais iškvočiau, ką tai reiškia. Čia buvo didžiausia Alberto ir Zdenkos paslaptis, brangiausias jų turtas.

„Ach! — pasakė man pamišėlis.— Šioje vietoje mes palaidojom Vandą fon Prachalic, mano Alberto motiną. Ji nepageidavo gulėti toje koplyčioje, kur buvo užmūryta. Jos kaulai visą laiką vartėsi ir norėjo iššokti iš ten, o šitie,— pasakė jis, rodydamas į krūvą taboritų kaulų, gulinčių prie šaltinio,— visą laiką priekaištavo mums, kad neatnešam jos čionai ir nepaguldom šalia jų. Tada mes pernešėm šiuos šventus palaikus ir palaidojom čia, o paskui kasdien palikdavom čia savo gėles ir bučinius."

Pabūgęs, kad dėl viso to neišaiškėtų mano paslaptis, Markusas išklausinėjo Zdenką smulkiau ir sužinojo, jog karstas buvo pernešta čionai neatidarytas. Taigi Albertas taip sirgo, jo protas buvo taip susidrumstęs, kad jis jau užmiršo apie mano egzistavimą ir atkakliai laikė mane mirusia. Bet ar nebuvo visa tai tik išprotėjusio Zdenkos kliedesiai? Aš negalėjau patikėti savo ausimis. „O mano drauge,— apimta nevilties sakiau Markusui,— jeigu jo proto šviesa užgeso amžinai, te Dievas pasigaili jo ir pasiunčia mirtį!"

Išgavę pagaliau iš Zdenkos visas jo paslaptis, mes sužinojom, kad požeminiais koridoriais ir niekam nežinomais urvais galima patekti į Milžinų pilį. Vieną naktį mes nuėjom jais kartu su Zdenka ir ėmėm laukti jo prie išėjimo iš šulinio. Zdenka prasprūdo į namus ir greitai grįžo dainuodamas ir juokdamasis iš džiaugsmo. Jis paskelbė mums, kad Albertas pasveiko ir dabar miega su naujais drabužiais ir su vainiku ant galvos. Aš supratau, jog Albertas mirė, ir griuvau lyg nutrenkta žaibo. Toliau aš nieko neprisimenu. Keletą kartų aš pabudau, kankinama karštligės ir gulėdama ant lokių kailių ir sausų lapų požeminiame kambaryje po Šrekenšteinu, kur anksčiau gyveno Albertas. Zdenka ir Markusas pasikeisdami budėjo prie manęs. Vienas iš jų linksmu ir džiūgaujančiu veidu kalbėjo man, kad jo Podebradas pasveiko ir greitai ateis pas mane, o kitas, išblyškęs ir susikaupęs, kartojo: „Galbūt dar ne viskas prarasta, tikėsimės stebuklo, kuris ir jums padėjo išeiti iš kapo". Aš nesupratau, ką jis sako, aš kliedėjau, norėjau atsikelti, bėgti, šaukti, bet neįstengiau nė krustelėti, o vargšas Markusas neturėjo nei jėgų, nei laiko rimtai pasirūpinti mano sveikata. Visos jo mintys sukosi apie kitą, daug svarbesnį rūpestį. Pagaliau vieną kartą naktį — tikriausiai tai buvo trečioji mano ligos naktis — pajutau, jog man ima grįžti jėgos. Aš susikaupiau, ir man pavyko atsistoti ant kojų. Pamačiau, kad esu viena šitam baisiam požemy, silpnai apšviestam lempelės. Norėjau išeiti, bet duris radau užrakintas. Kurgi buvo Markusas, Zdenka, o svarbiausia — Albertas? At-

mintis staiga sugrįžo, aš šūktelėjau, ir lediniai skliautai atsiliepė tokiu grėsmingu aidu, kad mano kaktą išmušė prakaitas, šaltas kaip ir drėgmė ant šito požemio sienų; aš pamaniau, jog mane dar kartą palaidojo gyvą. Kas gi atsitiko? Kas darosi dabar? Aš parkritau ant kelių ir užlaužusi rankas, apimta baisios nevilties, paklaikusiai šaukiau Alberto vardą. Bet štai girdžiu sunkius nelygius žingsnius, kažkokie žmonės artinasi ir, atrodo, neša sunkų nešulį. Loja ir inkščia šuo. Jis pirmas pribėga prie durų, drasko jas nagais. Durys atsidaro, ir aš matau Markusą ir Zdenką — jie atnešė man Albertą, sustingusį, išblyškusį, iš visko matyt, kad mirusį. Jo šuo Cinabras šokinėja aplink šeimininką ir laižo jo nusvirusias rankas. Zdenka dainuoja švelnius ir jaudinančius žodžius:

„Užmik ant savo motinos krūtinės, mano brangus drauge, užmik iki ryto, o tuomet mes prikelsim tave, kad išvystum patekančią saulę."

Aš puoliau prie sūnaus.

„Jis nemirė! — sušukau aš.— O Markusai, jūs išgelbėjote jį? Jis nemirė? Jis pabus?"

„Nepuoselėkite vilčių, ponia,— atsakė Markusas su širdį stingdančiu tvirtumu.— Aš nieko nežinau ir niekuo nesu tikras. Turėkite kantrybės, kad ir kas atsitiktų. Padėkite man, užmirškite savo jausmus."

Nereikia nė sakyti, kaip mes stengėmės atgaivinti Albertą. Dėkui Dievui, oloje buvo krosnelė. Mums pavyko sušildyti jam rankas ir kojas.

„Žiūrėkite,— tariau Markusui,— jo rankos ir kojos šiltos!"

„Sušildyti galima ir marmurą,— niūriai atsakė Markusas,— bet tai dar nereiškia įkvėpti gyvybę. Jo širdis sustingusi kaip akmuo!"

Slinko baisios laukimo valandos. Klūpėdamas prie mano sūnaus, priglaudęs ausį prie jo krūtinės, Markusas veltui mėgino pajusti nors menkiausią gyvybės ženklą. Beveik be sąmonės, apimta klaikios nevilties, nedrįsau ištarti nė žodžio, užduoti nė vieno klausimo. Tylėdama žvelgiau į baisų Markuso veidą. Paskui atėjo akimirka, kai jau nebedrįsau į jį žiūrėti: aš bijojau išskaityti jame rūstų nuosprendį.

Zdenka sėdėjo kamputyje ir kaip vaikas žaidė su Cinabru, nesiliaudamas dainuoti. Kartkartėmis jis nustodavo dainavęs ir kalbėdavo, kad mes kankinam Albertą, kad negalima trukdyti jam miegoti, kad jis taip miegodavo ištisas savaites ir kad jis puikiausiai pabus pats. Pamišėlio tikrumas kankino Markusą, jis buvo kitos nuomonės. O aš karštai troškau tikėti Zdenka, ir nuojauta manęs neapgavo. Zdenka turėjo dievišką aiškiaregystės dovaną, angelišką tikėjimą tiesos pergale. Pagaliau man pasirodė, jog neįžvelgiamas Markuso veidas kiek atsileido, suraukti antakiai išsilygino. Jo ranka suvirpėjo, paskui susigniaužė į kumštį, jis giliai atsiduso, atitraukė ausį nuo mano sūnaus krūtinės,

nuo tos vietos, kur galbūt ėmė plakti jo širdis, norėjo kažką pasakyti, bet nepasakė, matyt, bijodamas žadinti viltį, vėl pasilenkė, ėmė klausytis, visas sudrebėjo, pasitraukė nuo Alberto krūtinės, staiga susvyravo lyg netekdamas sąmonės.

„Vilties nėra?"— sušukau aš, griebdamasi galvos.

„Vanda! — dusliai ištarė Markusas.— Jūsų sūnus gyvas!"

Ir, neatlaikęs baisios įtampos, išeikvojęs iki paskutinio lašelio visą savo dėmesį, tvirtumą, užuojautą, mano heroiškas ir švelnus draugas krito kaip pakirstas šalia Zdenkos.

XXXV

Sujaudinta šių prisiminimų grafienė Vanda nutilo ir tik po keleto minučių tęsė savo pasakojimą:

— Mes praleidome oloje keletą dienų ir per tą laiką nepaprastai greitai grįžo mano sūnaus jėgos ir sveikata. Bet Markusas, stebėdamasis, kad neranda jokių organinių pakenkimų nei pastebimo gyvybiškai svarbių funkcijų pakitimo, vis dėlto buvo išgąsdintas rūstaus Alberto tylėjimo ir to nuoširdaus ar apsimesto abejingumo, su kuriuo jis reagavo į mūsų džiaugsmą ir savo padėties nepaprastumą.. Albertas visiškai prarado atmintį. Nugrimzdęs į niūrų susimąstymą, jis veltui mėgino suvokti, kas darosi aplink jį. O aš, žinodama, kad vienintelė jo ligos ir po jos sekusios katastrofos priežastis yra sielvartas, ne taip nekantriai kaip Markusas laukiau, kada Albertą užplūs kankinantys prisiminimai apie jo meilę. Beje, Markusas ir pats pripažino, kad tik šituo praeities užmiršimu ir galima paaiškinti, kodėl taip greitai grįžta jo fizinės jėgos. Alberto kūnas atgijo proto sąskaita taip pat greitai, kaip greitai jis prieš tai palūžo nuo sunkių minčių. „Jis gyvas ir, be abejo, gyvens,— kalbėjo man Markusas,— bet štai jo protas susidrumstė gal visam laikui."—„Išveskime kuo greičiau jį iš požemio,— tvirtinau aš.— Oras, saulė ir judėjimas negali nepabudinti jo iš šio dvasinio miego."—„O svarbiausia, išvaduokime jį nuo šio bjauraus, nepakeliamo gyvenimo,— sakė Markusas.— Jis ir nužudė jį. Išskirsim jį su šita šeima, šita visuomene — jie priešingi visiems jo instinktams. Nuvešim jį pas draugus, ir bendravimas su jais padės jo sielai atgauti giedrumą ir sveikatą."

Ar galėjau dvejoti? Vieną sykį temstant klaidžiodama Šrekenšteino apylinkėse ir apsimesdama, kad prašau išmaldos, iš retų praeivių sužinojau, jog grafas Kristianas suvaikėjo. Jis nebūtų supratęs, ką reiškia sūnaus sugrįžimas, o pats Albertas, pamatęs ir suvokęs šitos dvasinės mirties tragediją, galėjo galutinai žūti. Tai argi buvo privalu grąžinti jį namo ir patikėti senai tetai, nemokšai kapelionui ir nusmukusiam dėdei, dėl kurių kaltės jis taip blogai gyveno ir taip liūdnai numirė?

„Taip, bėkime drauge su juo,— pagaliau pasakiau aš Marku-

sui.— Jis neturi matyti tėvo agonijos ir siaubingos katalikiškos stabmeldystės, kuria čia apgaubiamas mirties guolis. Taip, man skaudu pagalvoti, kad kai mano vyras skirsis su gyvenimu, aš negalėsiu atsisveikinti su juo ir gauti jo atleidimo. Tiesa, jis niekad manęs nesuprato, tačiau jo naivi ir tyra širdis visada žadino man pagarbą ir, palikusi jį, aš lygiai taip šventai saugojau jo garbę, kaip ir mūsų bendro gyvenimo metais. Bet jeigu tai būtina, jeigu mūsų pasirodymas — mano ir sūnaus — gali likti jo nesuvoktas arba pražudyti jį, neatiduokime Ryzenburgo rūsiui to, kurį atkovojom iš mirties. Albertui — aš vis dar tuo tikiu — atsiveria platus kelias. Tad pakluskime širdies balsui, kuris atvedė mus čionai! Išplėškim Albertą iš klaidingai suprastos pareigos pančių, kuriais supančiojo jį padėtis ir turtas! Šita pareiga visuomet buvo ir bus, jo akimis, nusikaltimas, o jeigu, paklusdamas giminėms, kuriuos senatvė ir mirtis jau rengiasi atimti iš jo, jis vis dėlto prisivers ją atlikti, tai mirs pats, mirs anksčiau už juos. Aš gerai prisimenu, kaip sunku buvo iškentėti šią minčių vergiją, šitą nuolatinę dvikovą tarp dvasinio ir kasdienio gyvenimo, tarp principų, instinktų ir priverstinių poelgių. Man aišku, jis nuėjo tą patį kelią ir gėrė tuos pačius nuodus. Tad išgelbėkim jį, o jeigu kada nors jis panorės pakeisti mūsų sprendimą, kas sutrukdys tai padaryti? Jeigu jo tėvo dienos prasitęs ir jo paties dvasinė sveikata leis, jis visada galės sugrįžti ir palengvinti paskutines Kristiano dienas savo meile ir rūpestingumu."—„Tai bus sunku,— paprieštaravo Markusas.— Jeigu Albertas apsigalvos ir panorės vėl grįžti į visuomenę, į šeimą, jis susidurs su didžiulėmis kliūtimis. Bet vargu ar taip atsitiks. Gal jo šeima užges anksčiau, negu jis atgaus atmintį. O dėl vardo, turto, aukštos padėties... aš žinau, kaip jis į visa tai pažiūrės, kai vėl taps pats savim. Duok Dieve, kad šita diena ateitų! Pats svarbiausias, neatidėliojamas mūsų uždavinys — sudaryti tokias sąlygas, kad jo pasveikimas taptų galimas."

Ir štai kartą naktį, kai tik Albertas jau galėjo laikytis ant kojų, mes išėjom iš olos. Netoli nuo Šrekenšteino pasodinom jį ant arklio ir šitaip nusigavom iki sienos. Kaip žinote, siena nuo ten yra labai arti, o paskui mes pasirūpinom gauti patogesnį ir greitesnį transportą. Ryšiai, kuriuos mūsų ordinas palaiko su gausiais masonų brolijos nariais, leidžia mums visoje Vokietijoje keliauti inkognito ir nebūti tikrinamiems policijos. Vienintelė pavojinga vieta buvo Čekija — dėl nesenų neramumų Prahoje ir budrios austrų priežiūros.

— O kas atsitiko Zdenkai?— paklausė jaunoji grafienė Rudolštadt.

— Zdenka vos mūsų nepražudė, nes norėjo sutrukdyti išvykti visiems ar bent jau Albertui, nesutikdamas nei skirtis su juo, nei lydėti jo. Zdenka buvo įsitikinęs, kad Albertas gali gyventi tik grėsmingoj ir niūrioj Šrekenšteino oloj. „Tiktai čia mano Podebradas ramus,— kalbėjo jis.— Kitur jį kankina, truk-

do miegoti, verčia atsižadėti mūsų tėvų iš Taboro kalno ir gyventi gėdingą nusikalstamą gyvenimą, kuris stumia jį į nevilti. Palikite jį čia, pas mane. Aš išslaugysiu jį, kaip jau ne kartą išslaugiau. Aš netrukdysiu jam mąstyti. Kai jis norės tylėti, aš vaikščiosiu visiškai tyliai ir ištisomis valandomis laikysiu rankose Cinabro snukį, kad šuo neišgąsdintų jo, sumanęs lyžtelėti ranką. Kai jis užsigeis pasilinksminti, aš dainuosiu jo mėgstamas dainas ir sugalvosiu naujų, kurios jam irgi patiks,— juk jis mėgo visas mano dainas, tik jis vienas ir supranta jas. Sakau jums — palikite man mano Podebradą. Aš geriau žinau, ko jam reikia. Kai jūs vėl ateisite čionai, tai išgirsite, kaip jis groja smuiku, pamatysite, kaip sodina ant savo mylimos motinos kapo gražias kipariso šakeles — aš pripjausiu jų miške, jeigu jis panorės. Aš gerai maitinsiu jį. Aš žinau daug lūšnelių, kur vargšui senam Zdenkai niekuomet neatsisakys duoti duonos, pieno, vaisių. Patys to nežinodami, neturtingi Bohemijos Miško valstiečiai jau seniai maitina savo kilnųjį poną, turtuolį Podebradą. Albertas nemėgsta puotų, kur valgoma gyvulių mėsa, jam labiau patinka paprastas ir tyras gyvenimas. Jis nepasigenda saulės šviesos, jam malonesni mėnulio spinduliai, šviečiantys pro medžius. O kai jis pasiilgsta žmonių, aš nuvedu jį į nuošalias pieveles, kur nakčiai pasistato savo stogines jo draugai čigonai, Dievo vaikai, kuriems nerūpi nei įstatymai, nei turtai."

Aš godžiai klausiausi Zdenkos, nes jo naivios kalbos atskleidė man, kaip gyveno Albertas čia, Šrekenšteino oloje. „Nebijokite,— pridūrė Zdenka,— aš niekada neišduosiu priešams jo slapto būsto. Jie tokie veidmainiai, tokie bepročiai, jog kalba dabar: „Mūsų vaikas numirė, mūsų draugas numirė, mūsų ponas numirė". Jie nepatikėtų, kad jis gyvas, net jeigu patys išvystų jį. O kai jie klausia, ar nemačiau kur nors grafo Alberto, aš įpratau atsakyti: „Kaip, argi jis nenumirė?" Kalbėdamas su jais, aš juokiuosi, ir jie mano, kad esu išprotėjęs. Bet aš šneku apie mirtį tik tam, kad pasityčiočiau iš jų — juk jie tiki arba apsimeta tikį mirtimi. O kai žmonės iš pilies mėgina pasekti mane, aš sugalvoju tūkstančius klastų, kad sumaišyčiau jiems galvas. O, aš moku visas kiškių ir putpelių gudrybes. Aš ne blogiau už juos sugebu pasislėpti tankynėse, išnykti viržiuose, peršokti upelį, kad jie pamestų pėdsakus, užsiglausti slėptuvėse, leisti jiems aplenkti mane, o paskui tarsi klaidžiojanti ugnelė suklaidinti juos ir įvilioti į pelkes ir liūnus. Jie vadina Zdenką nevispročiu. O nevisprotis gudresnis už juos visus. Atsirado tik viena mergina — šventa mergina! — kuriai pavyko apgauti atsargųjį Zdenką. Ji mokėjo stebuklingus žodžius ir įstengė sutramdyti jo pyktį. Ji turėjo visokių talismanų, kurie padėjo jai išvengti visų žabangų, įveikti visas kliūtis,— jos vardas Konsuela."

Kai Zdenka tardavo jūsų vardą, Albertas truputį krūptelėdavo ir atsisukdavo, bet paskui vėl nuleisdavo galvą, ir jo atmintis nepabusdavo.

Veltui aš mėginau įkalbėti šį ištikimą sargą, žadėdama, kad vėl atvešiu Albertą į Šrekenšteiną, jeigu jis, Zdenka, važiuos dabar su mumis. Man taip ir nepasisekė jo įtikinti. Ir kai pusiau gražiuoju, pusiau jėga mums pavyko priversti jį išleisti mano sūnų iš olos, jis verkdamas sekė paskui, kažką murmėdamas ir graudžiai dainuodamas, iki pat Kutembergo rūdynų viršūnės. Nusigavus iki tos garsios vietos, kur Žižka laimėjo vieną iš didžiausių savo pergalių prieš Zigmantą, Zdenka iš karto pamatė uolas, per kurias eina siena, nes jis geriau negu bet kas kitas pažinojo visus šios vietovės takelius. Čia jis sustojo ir pasakė treptelėdamas koja: „Niekada daugiau Zdenka nepaliks žemės, kur guli jo tėvų kaulai! Dar neseniai mano Podebradas ištrėmė mane iš čia už tai, kad nepažinau šventosios mergelės, kurią jis myli, už tai, kad grasinau jai, ir ištisas savaites, ištisus mėnesius aš praleidau svetimoje žemėje. Maniau, kad išeisiu iš proto ten. Po kurio laiko aš grįžau į savo brangiuosius miškus pažiūrėti, kaip miega Albertas, nes kažkoks balsas padainavo man sapne, jog jo pyktis praėjo. Ir štai dabar, kai jis jau nebekeikia manęs, jūs išsivedate jį. Jeigu ketinate nuvežti jį pas Konsuelą, aš sutinku. Bet dar kartą palikti savo kraštą, kalbėti priešų kalba, paduoti jiems ranką, leisti, kad Šrekenšteinas liktų tuščias ir apleistas — ne, to aš daugiau nepadarysiu. Negaliu aš taip pasielgti. Be to, balsai, kalbantys su manim sapnuose, uždraudė man tai. Zdenka turi gyventi ir mirti slavų žemėje. Jis turi gyventi ir mirti su dainomis, aukštinančiomis slavų džiaugsmus ir rūpesčius savo tėvų kalba. Atsisveikinu su jumis, važiuokite! Albertas uždraudė man pralieti žmogaus kraują, kitaip jums nepavyktų atimti jo iš manęs, bet jeigu aš pakelčiau prieš jus ranką, jis vėl prakeiktų mane, ir jau geriau man nematyti jo visai, negu dar kartą iškęsti jo pyktį. Klausyk gi, brangus Podebradai! — sušuko jis, spausdamas prie lūpų nieko nesuprantančio Alberto rankas.— Aš paklūstu tau ir pasitraukiu. Kai tu grįši, tavęs lauks šiltas židinys, savo knygas tu rasi nepaliestas, lova bus priklota sausų lapų, o tavo motinos kapas bus papuoštas žaliomis šakelėmis. Jeigu tu ateisi vasarą, ant kapo ir ant mūsų kankinių kaulų tu rasi šviežių gėlių... Sudie, Cinabrai!" Pasakęs visa tai trūksmingu nuo raudos balsu, vargšas Zdenka pasileido bėgti įkalnėn, atgal į Čekijos pusę, ir greitai kaip danielius dingo tekančios saulės spinduliuose.

Nepasakosiu jums, mieloji Konsuela, apie visus rūpesčius pirmąsias kelias savaites, kurias Albertas praleido čia, tarp mūsų. Gyvenant šitam pačiam būste, kur dabar glaudžiatės jūs, jo protas po truputį atgavo gyvybę, kurią mes stengėmės žadinti labai lėtai ir atsargiai. Pirmieji jo žodžiai po visiško dviejų mėnesių tylėjimo buvo susiję su muzikiniais išgyvenimais. Markusas seniai suprato, kad Alberto gyvenimas buvo pilnas meilės jums, ir nusprendė priminti jam tą meilę, bet tik sužinojęs, kad jūs jos verta ir esate laisva, idant galėtumėte kada nors į ją

atsiliepti. Todėl jis pradėjo rinkti žinias apie jus ir greitai žinojo viską apie menkiausius jūsų charakterio bruožus, apie smulkiausius jūsų praeities ir dabarties įvykius. Išmintingos mūsų ordino organizacijos, ryšių, užmegztų su visomis kitomis slaptomis draugijomis, dėka, adeptų ir neofitų, kurių pareiga, tarp kitų, yra įdėmiai sekti įvykius ir stebėti asmenis, kurie mus domina, dėka nėra nieko, ko mes negalėtume patikrinti. Visuomenėje mums nėra paslapčių. Mes mokam prasiskverbti tiek į politikų paslaptis, tiek į rūmų intrigas. Jūsų nepriekaištingas gyvenimas, tiesus charakteris buvo visai nesunkus stebėjimo ir įvertinimo objektas. Baronas fon Trenkas, sužinojęs, kad žmogus, kuris jus myli ir apie kurį jūs niekad jam nepasakojote, yra jo draugas Albertas, atsiliepė apie jus su susižavėjimu. Grafas de Sen Žermenas, labiausiai išsiblaškęs žmogus, sprendžiant iš jo išorės, ir pats įžvalgiausias tikrovėje, šitas keistas aiškiaregys su nepaprastu protu, kuris, rodos, nukreiptas tik į praeitį, bet nuo kurio nepasislepia nė viena dabarties smulkmena, labai greitai surinko apie jus kuo išsamiausias žinias. Nuo tada aš pajutau jums švelnumą ir ėmiau žiūrėti į jus kaip į savo dukterį.

Sužinoję pakankamai, kad galėtume imtis veiksmų, mes pakvietėm puikius muzikantus ir susodinom juos po šituo pačiu langu, prie kurio dabar mes kalbamės. Albertas sėdėjo jūsų vietoje, prisiglaudęs prie šios užuolaidos ir stebėdamas saulėlydį. Markusas laikė jo ranką, aš kitą. Atliekant simfoniją, kuri, mūsų prašymu, buvo sukurta keturiems instrumentams ir kurioje skambėjo įvairūs čekiški motyvai — Albertas groja juos taip įkvėptai, taip jausmingai,— staiga pasigirdo himnas Švenčiausiai Panelei, juo kažkada jūs pavergėt mano sūnaus širdį.

O Consuelo de mi alma...

Tą pačią akimirką Albertas, kurį jau buvo sujaudinę senosios Čekijos melodijos, apsipylė ašaromis, puolė man į glėbį ir sušuko: „O motute, motute!"

Markusas liepė muzikantams liautis grojus — jis buvo patenkintas efektu ir nenorėjo juo piktnaudžiauti. Taigi Albertas prabilo, jis pažino mane, jis vėl galėjo mylėti. Praėjo dar daug dienų, kol jo protas atgavo ankstesnį aiškumą, bet nuo tos dienos jam nė karto nepasikartojo karštligės kliedesiai. Kartais jis atrodydavo pavargęs nuo įtempto galvojimo ir imdavo niūriai tylėti, bet po truputį jo veidas darėsi nė toks rūškanas, ir mums švelniai ir atsargiai pavykdavo nugalėti jo siekimą užsisklęsti savyje. Pagaliau su džiaugsmu pastebėjome, kad poreikis dažnai ilsėtis nuo protinio darbo ima nykti, ir jis ilsisi tik naktį ramiai miegodamas kaip visi žmonės. Albertas vėl pajuto gyvenimo džiaugsmą, atgavo sugebėjimą mylėti jus ir mane, jis vėl tapo gailestingas, pajuto prieraišumą žmonėms ir pareigą atiduoti jėgas savo idealų įgyvendinimui. Jis ir toliau mylėjo jus be kartėlio, be nepasitikėjimo ir neapgailestaudamas dėl to, ką teko per jus iškentėti. Tačiau kad ir kaip jis stengėsi mus nuraminti

ir vyriškai susitvardyti, mes aiškiai matėme, jog jo aistra tebebuvo tokia pat liepsninga kaip anksčiau. Tik dabar jis turėjo daugiau fizinių ir dvasinių jėgų ją kentėti. Mes visai ir neketinom slopinti jos. Priešingai, mes abu — aš ir Markusas — drauge stengėmės įkvėpti jam viltį ir nusprendėm pranešti jums, kad jūsų vyras, kurio jūs šventai gedėjot — ne išoriškai, bet viduje, širdyje — yra gyvas. Tačiau Albertas su tauriu pasiaukojimu ir jautria intuicija, kurią jis turėjo viskam, kas susiję su jumis, uždraudė mums skubėti. „Ji niekad nemylėjo manęs,— kalbėjo jis,— tiesiog pasigailėjo prieš mirtį. Galbūt dabar ji su baime ir net neviltim pasižadėtų praleisti su manim visą gyvenimą ir jei grįžtų pas mane, tai tik iš pareigos jausmo. Kokia nelaimė būtų man pagrobti jos laisvę, jos meno džiaugsmą ir galbūt naujos meilės laimę! Užteks, kad leidau jai gailėtis savęs anksčiau. Neverskite manęs priimti iš jos atsidavimo, kuris ją vargins. Netrukdykite jai gyventi, netrukdykite džiaugtis nepriklausomybe, svaigti nuo šlovės ir dar didesnės laimės, jeigu taip bus lemta. Aš myliu ją ne egoistiškai, ir nors ji tikrai būtina mano laimei, aš įstengsiu atsisakyti jos, kad tik mano auka atneštų jai naudą! Beje, argi aš gimęs laimei! Ir argi galiu pretenduoti į ją, kai aplinkui tiek kenčiančių ir nelaimingų? Argi aš neturiu kitų priedermių, kaip tik priedermę susikurti gerovę sau? Argi atliktos pareigos jausmas nesuteiks man jėgų užsimiršti ir nieko netrokšti tik sau? Aš noriu pamėginti, ir jeigu neištversiu, jūs pagailėsite manęs ir sustiprinsite mano valią. Tikrai tai bus geriau, negu liūliuoti mane tuščiomis viltimis ir nuolat priminti, kad man skauda širdį, kad ji dega egoistišku laimės troškimu. Mylėkite mane, mano bičiuliai! Motute, palaiminkit mane ir liaukitės kalbėjusi apie tai, kas tik kankina mane, atima jėgas ir sugebėjimą pasiaukoti. Aš gerai žinau viena, pats didžiausias skausmas, kurį pajutau Ryzenburge — tas, kurį suteikiau kitiems. Ir aš išeisiu iš proto, galbūt numirsiu, murmėdamas ant Dievo, jeigu pamatysiu, kad Konsuela patiria tas kančias, nuo kurių aš nesugebėjau apsaugoti kitų žmonių, kurie irgi buvo brangūs man."

Jo sveikata, matyt, visiškai pasitaisė, ir dabar jau ne tik mano motiniškas švelnumas padėjo jam grumtis su savo nelaiminga aistra. Markusas ir kiti mūsų ordino vadovai entuziastingai aptarinėjo su juo mūsų darbą ir tikslus. Jam suteikdavo tylų ir liūdną džiaugsmą šitie dideli planai, drąsios svajonės, o svarbiausia — ilgi filosofiniai pokalbiai. Tiesa, jo pažiūros ne visuomet sutapdavo su jo tauriųjų draugų pažiūromis, bet užtai jis jausdavo jų dvasinį artumą traktuojant tokius gilius ir liepsningus jausmus — kaip meilė gėriui, teisingumui, tiesai. Veržimasis prie idealo, kurį taip ilgai slopino menkos ir smulkios jo šeimos baimės, rado pagaliau puikią dirvą, kad galėtų plėtotis, ir čia, jausdamas palankiai jo atžvilgiu nusiteikusių žmonių paramą arba girdėdamas atvirus ir geranoriškus prieštaravimus, jis pasijuto esąs gaivinančioje atmosferoje, kurioje galėjo kvėpuoti ir veikti

net ir graužiamas slapto liūdesio. Albertas turi gilų metafizinį protą. Jo niekada neviliojo bergždžias egzistavimas, ugdantis egoizmą. Jis sukurtas suvokti pačias giliausias tiesas ir įgyvendinti pačias rūsčiausias dorybes. Bet drauge, būdamas tobulo vidinio grožio, kuriuo retai apdovanojami vyrai, jis turi be galo švelnią ir mylinčią širdį. Vien gailestingumas jo nepatenkina, jam reikalingi mylimi žmonės. Jis myli visus, tačiau kartu jaučia poreikį skirti savo jausmus atskiriems asmenims. Jo atsidavimas fanatiškas, tačiau jo dorumas neturi nieko žiauraus. Meilė įkvepia jį, draugystei jis atsiduoda visa siela, ir jo gyvenimas — neišsenkamas didžios pagarbos šaltinis, kurią jis jaučia abstrakčiai sąvokai, vadinamai žmonija, ir atskiroms būtybėms, švelniai jo mylimoms. Žodžiu, jo kilni širdis yra meilės židinys — visos taurios aistros randa joje prieglaudą ir netrukdo viena kitai. Jeigu būtų galima įsivaizduoti dievybę, įgavusią mirtingos būtybės pavidalą, aš išdrįsčiau pasakyti, kad mano sūnaus siela — tai pasaulinės sielos, vadinamos Dievu, pirmavaizdis.

Štai kodėl Albertas — šis silpnas žmogus su savo dideliais siekimais ir ribotomis galimybėmis — neįstengė gyventi artimųjų namuose. Jeigu jis nebūtų jų taip karštai mylėjęs, galėjo šalia jų susikurti sau kitą, atskirą gyvenimą, turėti savą tikėjimą — stiprų ir ramų, besiskiriantį nuo jų tikėjimo ir pakantų jų nekaltam aklumui, bet tai būtų pareikalavę iš jo tam tikro abejingumo jiems, kurio jis negalėjo pajusti, kaip kažkada negalėjau aš pati. Jis nemokėjo gyventi atskyręs protą nuo širdies ir su skausmu ir neviltim stengėsi suderinti savo ir šių jam brangių žmonių pažiūras. Štai kodėl, mėgindamas vienas pralaužti geležinę katalikiško atkaklumo, socialinių prietarų ir neapykantos lygybės religijai sieną, jis sugniužo ir nuvyto kaip augalas be drėgmės, šaukdamasis dangiško lietaus, kad dovanotų jam kokį nors bendrumą su tais, kuriuos myli. Pavargęs vienišas mylėti, kankintis, tikėti ir melstis, jis pamanė, kad jūs — išganymas, ir kai jūs persiėmėt jo pažiūromis, jis atgavo ramybę ir protą. Bet jūs neatsiliepėt į jo jausmą, ir išsiskyrimas su jumis nugramzdino jį į dar juodesnę, dar sunkiau pakeliamą vienatvę.

Jo tikėjimas, nuolat neigiamas ir griaunamas, virto jam žiauria kankyne. Jo protas ėmė drumstis. Neturėdamas artimos sielos, galinčios paremti ir palaikyti jį tuose dalykuose, kurie buvo svarbiausi ir reikšmingiausi jo gyvenime, jis leidosi nugalimas mirties.

O kai jis atsidūrė tarp žmonių, jį suprantančių ir pritariančių jam, visus mus nustebino jo nuolaidumas ginčijantis, jo pakantumas, patiklumas, kuklumas. Žinodami, kokia jo praeitis, mes būgštavom, kad jis pasirodys esąs per daug rūstus ir atkaklus, gindamas savo pažiūras, per daug griežtas, kas atleistina žmogui su liepsninga siela ir tvirtais įsitikinimais, tačiau kas gali pakenkti jo paties tobulėjimui ir tokiai sąjungai kaip mūsų. O jis nustebino mus sielos giedrumu ir žaviu elgesiu. Taurindamas ir įkvėp-

damas mus savo mintimis ir pamokymais, pats jis buvo įsitikinęs, jog viską, ką duoda mums, yra gavęs iš mūsų. Pas mus jis greitai įgijo visuotinę ir begalinę pagarbą, ir jūs neturite stebėtis, kad tiek daug žmonių stengiasi grąžinti jam jus,— juk jo laimė rūpi mums visiems, ji tapo tiesiog troškimu kiekvienam, kuris bendravo su juo nors trumpą laiką.

XXXVI

— Tačiau žiauri mūsų giminės lemtis dar nebuvo pasibaigusi. Albertas buvo pasmerktas ir toliau kentėti, jo širdis turėjo ir toliau kraujuoti dėl šeimos, kuri nenorėjo jam blogo, tačiau kurią žiaurus likimas kažkodėl vertė nuolat laužyti jo gyvenimą ir pačiai dėl to kentėti. Kai tik Albertas sustiprėjo, mes pranešėm jam liūdną žinią apie jo garbingojo tėvo mirtį, sekusią greitai po jo paties mirties: nieko nepadarysi, mes turim griebtis šio keisto pasakymo, kad galėtume charakterizuoti tokį keistą įvykį. Albertas apverkė tėvą su švelniu liūdesiu ir tvirtu įsitikinimu, jog išėjęs iš gyvenimo jis nepateks į katalikiško rojaus ar pragaro nebūtį. Jo sielvartą nušvietė netgi kažkoks iškilmingas džiaugsmas, kad šis tyras, vertas paguodos žmogus ras po mirties kitą, geresnį gyvenimą. Todėl daug labiau negu tėvo mirtis jį nuliūdino ta vienatvė, kurioje liko kiti giminaičiai — baronas Frydrichas ir kanauninkė Venceslava. Jis priekaištavo sau, jog, būdamas toli nuo jų, turi paguodą, kuria negali pasidalinti su jais, ir nusprendė kuriam laikui grįžti pas juos, atskleisti savo pasveikimo paslaptį, papasakoti apie savo stebuklingą prisikėlimą iš numirusių ir pasistengti padaryti jų gyvenimą kuo laimingesnį. Albertas nežinojo, kad jo pusseserė Amalija pabėgo iš namų tuo metu, kai jis sirgo Ryzenburge. Jam apie tai tada nepranešė bijodami įskaudinti. Mes irgi nusprendėm jam nieko nesakyti. Mums nepavyko apsaugoti vargšės Amalijos nuo apgailėtino susižavėjimo, o kai rengėmės nubausti jos suvedžiotoją, ne tokia pakanti saksoniška Rudolštadtų savimeilė aplenkė mus. Jie slapta pagrobė Amaliją Prūsijos žemėje, kur ji tikėjosi rasti prieglobstį, atidavė ją žiauraus karaliaus Frydricho valiai, ir šitas monarchas įrodė jiems savo palankumą uždarydamas jauną merginą į Špandau tvirtovę. Ji prasikankino ten apie metus, su niekuo nesimatydama, ir dar turėjo laikyti save laiminga, kad jos gėdos paslaptis buvo griežtai saugoma tauriojo kalėjimo sargo-monarcho.

— O ponia,— susijaudinusi nutraukė ją Konsuela,— nejaugi ji vis dar Špandau?

— Neseniai mes padėjome jai išsilaisvinti. Albertas ir Liveranis negalėjo pagrobti jos drauge su jumis, nes ji buvo prižiūrima daug griežčiau — nuolatiniai susierzinimo pliūpsniai, neapgalvoti mėginimai pabėgti ir kitokie išsišokimai tik paskatino

sugriežtinti jos režimą. Bet mūsų žinioje yra ne vien tokios priemonės, kurių dėka buvot išgelbėta jūs. Mūsų adeptų yra visur, ir kai kurie iš jų tyčia įgijo karališkosios šeimos narių palankumą, idant galėtų padėti mums. Mes pasirūpinom, kad Amaliją imtų globoti Prūsijos karaliaus sesuo — jaunoji Baireito markgrafienė. Ji paprašė paleisti Amaliją į laisvę, pažadėjusi pati pasirūpinti jos likimu ir laidavusi už jos tolesnį elgesį. Po keleto dienų jaunoji baronaitė atsiduris pas princesę Sofiją Vilhelminą — kuri turi kandų liežuvį, bet gerą širdį. Princesė elgsis su ja taip pat atlaidžiai ir kilniai, kaip elgėsi su Kulmbacho princese, dar viena nelaimingąja, kuri, kaip ir Amalija, užsitraukė negarbę visuomenės akyse ir taip pat pažino karališkų kalėjimų griežtumą.

Apsispręsdamas važiuoti pas tetą ir dėdę į Milžinų pilį, Albertas nieko nežinojo apie savo pusseserės vargus. Jis nebūtų supratęs, iš kur sėmėsi gyvuliškos energijos grafas Frydrichas, kuris po tiek nelaimių galėjo medžioti, gerti ir valgyti, iš kur ėmė savo dievobaimingą abejingumą senoji kanauninkė, nedėjusi jokių pastangų surasti Amaliją, būgštaudama idant skandalingoji istorija netaptų dar plačiau žinoma. Mes labai nerimaudami atkalbinėjom Albertą nuo šios kelionės, bet jis pasiekė savo ir vieną naktį išvažiavo neįspėjęs mūsų, o tik palikęs laišką, kuriame žadėjo greitai grįžti. Išvažiavęs jis buvo tikrai neilgai, bet per tą laiką patyrė daug sielvarto.

Persirengęs svetimais drabužiais, jis prasigavo į Čekiją ir netikėtai pasirodė pas vienišąjį Zdenką Šrekenšteino oloje. Iš ten jis ketino parašyti giminaičiams, atskleisti visą tiesą apie save ir paruošti juos savo sugrįžimui. Žinodamas, kad Amalija pati drąsiausia, nors drauge ir pati lengvabūdiškiausia iš visų namiškių, jis nusprendė per Zdenką pasiųsti savo pirmąjį laišką būtent jai. Kaip tik tą valandėlę, kai jis rašė laišką, o Zdenka kažko išėjo ant kalno,— tai buvo auštant,— Albertas staiga išgirdo šautuvo šūvį ir širdį veriantį klyksmą. Jis išbėga iš olos ir mato Zdenką, nešantį ant rankų krauju pasruvusį Cinabrą. Nepasirūpinęs užsidengti veido, Albertas tučtuojau pribėgo prie savo vargšo seno šuns. Bet kai jis atnešė ištikimą, mirtinai sužeistą šunį iki vietos, vadinamos „Vienuolio rūsiu", pamatė medžiotoją, kuris, kiek jam leido senatvė ir tuklumas, bėgo pasiimti grobio. Tai buvo baronas Frydrichas. Tai jis, išėjęs medžioti dar nepatekėjus saulei, palaikė ryto migloje rudus Cinabro gaurus kažkokio miško žvėries kailiu ir prisitaikė pro šakas. Deja, jis dar turėjo taiklią akį ir tvirtą ranką! Jis sužeidė šunį, paleidęs jam į šoną dvi kulkas. Staiga baronas pamatė Albertą. Palaikęs jį vaiduokliu, senis sustingo iš siaubo. Paskui, užmiršęs realius pavojus, ėmė trauktis atbulas ir traukėsi, kol nugarmėjo į prarają ir užsimušė į uolas. Jis mirė iš karto toje lemtingoje vietoje, kur amžiais stūksojo prakeiktasis medis — garsusis Šrekenšteino ąžuo-

las, pramintas Husitu, pačių rūsčiausių nusikaltimų liudininkas ir bendrininkas.

Albertas matė, kaip nukrito jo dėdė ir, palikęs Zdenką, pribėgo prie skardžio krašto. Bet apačioj jau spietėsi barono tarnai, kurie norėjo jį pakelti, garsiai šaukdami ir verkdami, nes jis nerodė gyvybės ženklų. Albertas išgirdo jų žodžius: „Vargšas mūsų ponas! Jis numirė! Ką pasakys ponia kanauninkė!" Užmiršęs save, Albertas irgi ėmė šaukti, rėkti. Kai tik prietaringi tarnai jį pamatė, paniškas siaubas apėmė juos. Jie jau norėjo bėgti nuo savo pono kūno šalin, bet senasis Hansas, pats prietaringiausias, bet ir pats drąsiausias iš visų, sustabdė juos ir pasakė žegnodamasis:

„Klausykite, bičiuliai, tai ne mūsų ponas, ne ponas Albertas dabar stovi prieš mus — tai piktoji Šrekenšteino dvasia! Ji pasivertė grafu Albertu ir pražudys mus visus, jei tik išsigąsim. Aš pats mačiau, kaip jis nustūmė poną baroną. Ir dabar nori nusinešti jo kūną, kad suėstų jį,— jis vampyras! Drąsiau, bičiuliai! Sako, kad velnias — bailys. Dabar aš nusitaikysiu į jį, o jūs kalbėkite tą užkeikimą, kurio mus išmokė kapelionas."

Tai pasakęs, Hansas dar keletą kartų persižegnojo, pakėlė šautuvą ir iššovė į Albertą, tuo tarpu, kai kiti tarnai susispietė aplink barono kūną. Laimei, Hansas buvo per daug susijaudinęs ir išsigandęs, kad gerai nusitaikytų — jis viską darė lyg krečiamas karštligės. Ir vis dėlto kulka prašvilpė virš pačios Alberto galvos — juk Hansas buvo geriausias šaulys apylinkėje. Nedrebėdamas iš siaubo jis neišvengiamai būtų nušovęs mano sūnų. Albertas dvejodamas sustojo.

„Drąsiau, draugai, drąsiau! — riktelėjo Hansas, iš naujo užtaisydamas šautuvą.— Šaukite, jis išsigando. Užmušti mes jo neužmušim, kulkos jo neima, bet jis pasitrauks ir mes spėsim išnešti iš čia mūsų vargšo pono kūną."

Matydamas į save nukreiptus šautuvus, Albertas puolė į tankumyną ir, pasislėpęs nuo tarnų akių, nusileido pakalnėn. Čia jis akivaizdžiai įsitikino baisia nelaime — sužalotas jo nelaimingojo dėdės kūnas gulėjo ant kruvinų akmenų. Kaukolė buvo suskilusi, ir senasis Hansas šaukė baisius žodžius:

„Surinkime smegenis, nepalikite ant akmenų, kitaip vampyro šuo ateis jų laižyti."

„Taip, taip, čia buvo šuo,— pridūrė kitas tarnas,— ir iš pradžių aš net palaikiau jį Cinabru."

„Bet juk Cinabras dingo iškart po grafo Alberto mirties,— pasakė trečiasis,— ir nuo to laiko niekas jo nematė. Jis, aišku, nudvėsė kur nors kamputyje, o tas Cinabras, kurį mes dabar matėme ant kalno, toks pats vaiduoklis kaip ir kitas vampyras — grafo Alberto antrininkas. Siaubingas vaizdas! Dabar jis amžinai stovės man prieš akis. O Dieve! Pasigailėk mūsų ir nelaimingojo pono barono sielos — juk per šitą piktąją dvasią jis numirė be atgailos."

„Sakiau gi, kad jis neišvengs bėdos,— vėl pradėjo Hansas graudžiu balsu, rinkdamas barono drabužių draiskanas rankomis, išteptomis jo krauju.— Jam visada norėjosi medžioti kaip tik šitoj triskart prakeiktoj vietoj! Jis manė, kad jeigu niekas čia neina, tai, vadinas, čia pilna miško žvėrių. O juk Dievas žino, kad ant šito prakeikto kalno niekada nebuvo jokių žvėrių, be tų, kurie dar mano jaunystės laikais kabojo ant to paties ąžuolo šakų. Prakeiktas Husitas! Pražūties medis! Dangaus ugnis sudegino jį, bet kol žemėje liks nors viena šaknis, piktieji husitai ateidinės čionai, kad keršytų katalikams. Na vikriau, vikriau, duokite šen neštuvus ir eikime iš čia! Čia pavojinga. Ach, vargšė ponia kanauninkė... Kas jos laukia! Kas pirmas išdrįs prieiti prie jos ir pranešti kaip visuomet: „Ponas baronas grįžo iš medžioklės". Ji pasakys: „Greičiau liepkite paduoti pusryčius". O kokie čia pusryčiai! Praeis dar daug laiko, kol kam nors pilyje atsiras apetitas. Taip, šitoj šeimoj per daug nelaimių, ir aš žinau, kodėl taip yra!"

Kol tarnai guldė baroną ant neštuvų, Hansas, kurį jie apipylė klausimais, linguodamas galva atsakė:

„Šitoj šeimoj visi buvo dievobaimingi ir visi mirdavo kaip krikščionys iki tos dienos, kai grafienė Vanda, teatleidžia jai Viešpats, numirė be išpažinties. Nuo to laiko, nori nenori, visi jie vienodai baigia gyvenimą. Grafas Albertas irgi numirė nekrikščioniškai, nors ir ką ten kalbėtų, o jo garbusis tėvas užmokėjo už tai: jis atidavė Dievui sielą net nesuprasdamas, kad miršta. O dabar dar vienas mirė be išpažinties, be atgailos, ir galiu kirsti lažybų, kad kanauninkė irgi atsileis nespėjusi pasiruošti mirčiai. Laimei, šita šventa moteris visuomet yra Dievo malonėj."

Albertas nepraleido nė žodžio iš šito paprastų žmonių nuoširdžios širdgėlos išsiliejimo, kuriame skambėjo fanatiškas siaubas, jaučiamas Ryzenburge mūsų abiejų atžvilgiu. Sustingęs jis ilgai lydėjo akimis tragiškąją procesiją, nedrįsdamas bėgti paskui ją, nors jautė, kad būtų natūralu, jeigu jis pats praneštų senajai tetai liūdną žinią ir paguostų ją sunkią valandą. Bet juk jo pasirodymas gali arba išgąsdinti ją mirtinai, arba išvaryti iš proto. Jis suprato tai ir apimtas nevilties grįžo į savo olą, kur Zdenka, nematęs paties siaubingiausio šio lemtingo ryto įvykio, plovė Cinabro žaizdas. Tačiau buvo jau vėlu. Pamatęs Albertą, Cinabras graudžiai suinkštė, prišliaužė prie jo, įveikdamas skausmą, ir išgaišo prie spėjusio jį paglostyti savo šeimininko kojų. Po keturių dienų mes pamatėme Albertą — jis grįžo išblyškęs, iškankintas šito naujo likimo smūgio. Keletą dienų jis neištarė nė žodžio ir neverkė. Pagaliau, prigludęs prie mano krūtinės, jis apsipylė ašaromis.

„Aš atstumtasis tarp žmonių! — pasakė jis.— Matyt, pats Dievas nori užkirsti man kelią į šį pasaulį, drausdamas ką nors mylėti. Visur, kur pasirodau, paskui mane seka siaubas, mirtis,

beprotybė. Žinoma, man negalima daugiau matyti tų, kurie rūpinosi manim, kai buvau vaikas. Jų supratimas apie amžiną kūno ir sielos atsiskyrimą toks griežtas, toks baisus, kad jiems lengviau manyti, jog aš amžiams sustingęs kape, negu surizikuoti vėl pamatyti mano kraupų veidą. Kaip keistai ir siaubingai jie traktuoja gyvenimą! Mirusysis ima kelti neapykantą tiems patiems žmonėms, kurie jį labiausiai mylėjo gyvą, ir jeigu šitiems žmonėms pasirodo vaiduoklis, jie mano, kad tai pragaro išpera, o visai ne dangaus dovana. Vargšas dėdė! Garbingasis mano tėvas! Man jūs buvot tokie pat eretikai, koks buvau jums aš, bet jeigu jūs pasirodytumėt man, jeigu aš turėčiau laimę dar kartą pamatyti jūsų bruožus, sunaikintus mirties, aš parkrisčiau ant kelių, aš ištiesčiau jums rankas, manydamas, kad jūs pasirodėt iš Dievo buveinės, kur sielos įgyja naujas jėgas, o kūnai — naujas formas. Aš nevyčiau jūsų šalin ir mano lūpos neištartų tų baisių prakeiksmų ir bedieviškų užkeikimų, kuriuos gimdo sielos surembėjimas ir baimė. Priešingai, aš imčiau kviesti jus prie savęs, būčiau laimingas žiūrėdamas į jus, panorėčiau jus sulaikyti šalia savęs kaip laimę nešančias dvasias. O motute, viskas baigta! Teks man mirti jų širdyse, o jiems per mane arba be manęs."

Albertas paliko tėvynę tik tada, kai įsitikino, jog kanauninkė atlaikė ir paskutinį smūgį. Šią seną moterį, tokią pat ligotą ir tokią pat užgrūdintą kaip ir aš palaikė pareigos jausmas. Įkvėpdama pagarbą savo tvirtais įsitikinimais ir mokėjimu oriai pakelti nelaimes, ji nuolankiai leido liūdnas dienas, skirtas jai pragyventi. Bet net jos liūdesys yra kažkoks išdidžiai rūstus. Neseniai ji pasakė vienam asmeniui, kuris paskui apie tai parašė mums laiške: „Jeigu mes neturėtume jėgų nešti gyvenimo naštą iš pareigos, vis tiek tektų gyventi bent jau iš pagarbos geram tonui". Šioje frazėje — visa kanauninkės esmė.

Nuo to laiko Albertas daugiau negalvojo apie išsiskyrimą su mumis, o patirti išgyvenimai netgi sustiprino jo valią. Atrodė, kad jis nugalėjo net savo meilę ir, vėl pasinėręs į filosofijos gelmes, užsiėmė dabar tik religija, mokslais apie dorovę ir revoliucine kova. Jis atsidėjęs studijavo rimtus mokslinius veikalus, ir jo plačiai aprėpiantis protas tapo toks pat aiškus ir stiprus, koks karštligiškas ir liguistai pasiduodantis įspūdžiams buvo, kai Albertas gyveno toli nuo mūsų. Šitas nepaprastas žmogus, kurio liepsningi kliedesiai trikdydavo katalikiškas sielas, pasidarė išminties švyturiu patiems puikiausiems protams. Jam buvo atskleistos pačios slapčiausios Nematomųjų paslaptys, ir jis tapo vienu iš šitos naujos bažnyčios tėvų ir mokytojų. Jis dalinosi savo žiniom, ir jos buvo priimamos su meile ir dėkingumu. Jo pasiūlytas reformas bendražygiai palaikė, ir, skleisdamas kovingą tikėjimą, jis įgijo viltį ir tokį dvasios giedrumą, koks gimdo didvyrius ir kankinius.

Mes manėm, kad jis jau sutramdė savo meilę jums — taip

rūpestingai slėpė jis nuo mūsų savo vidinę kovą, savo kančias. Bet vieną kartą vieno iš mūsų adeptų laiškas, kurio jau neįmanoma buvo nuslėpti, atnešė į mūsų šventovę žiaurią žinią — žiaurią, nors ir ne visai patikimą. Kai kas Berlyne manė, kad jūs esate Prūsijos karaliaus meilužė, ir iš pirmo žvilgsnio šį spėjimą buvo sunku paneigti. Albertas nieko nepasakė, tačiau išbalo.

„Brangioji drauge,— pasakė jis man, minutėlę pagalvojęs.— Meilės pareiga šaukia mane į Berlyną, mano vieta šalia tos, kurią myliu ir kuri priėmė mano globą. Aš žinau, jog neturiu į ją jokių teisių. Jeigu ji apsvaiginta tos apgailėtinos rolės, kuri jai primetama, aš nė piršto nepajudinsiu, idant priverščiau Konsuelą jos atsisakyti. Bet jeigu ją norima įvilioti į spąstus, jeigu jai gresia pavojus,— o aš esu tikras, kad būtent taip ir yra,— tai aš sugebėsiu apginti ją."

„Nereikia, Albertai,— sakiau aš,— argi tu nebijai lemtingosios aistros, kuri jau suteikė tau tiek skausmo. Juk šis sielvartas — vienintelis, kurio tu neįstengsi pakelti. Tu dabar gyveni tik dorybingumu ir meile. Bet jeigu tavo meilė žus, ar patenkins tave vien dorybingumas?"

„Kodėl gi mano meilė turėtų žūti?— karštai prieštaravo Albertas.— Kodėl jūs manote, kad ji jau neverta jos?"

„O jeigu taip būtų, Albertai? Ką tu darytum?"

Jis nusišypsojo. Blyškios lūpos ir degantis žvilgsnis liudijo apie jo kankinančias, bet pilnas ugnies mintis.

„Jeigu taip būtų,— atsakė jis,— aš ir toliau mylėčiau ją, nes praeitis man — ne sapnas, kuris išnyksta pabudus. Jūs žinote, jog dažnai aš supainiodavau praeitį su dabartim taip, kad negalėdavau jų atskirti. Tai štai, aš padaryčiau štai kaip: ir toliau mylėčiau praeitį — tą angelišką veidą, tą poetišką sielą, netikėtai nušvietusią ir uždegusią mano niūrų gyvenimą. Iš net nepastebėdamas, kad praeitis liko kažkur toli, aš saugočiau širdy jos kaitrų pėdsaką. Nusidėjėlė, nuodėmingasis angelas keltų man tiek švelnumo ir noro rūpintis, kad aš paskirčiau visą savo gyvenimą, idant paguosčiau ją ir apginčiau nuo žiaurių žmonių paniekos."

Kartu su keletu draugų Albertas išvažiavo į Berlyną ir pasirodė pas jam palankią princesę Amaliją ta dingstim, kad reikia pasikalbėti su ja apie Trenką, tuo metu Glaco kalinį, ir apie kai kuriuos masonų reikalus, liečiančius ir ją. Jūs kartą matėte Albertą, vadovaujantį vienam iš rozenkreicerių ložės posėdžių. Tada jis dar nežinojo, jog Kaliostras, kažkaip sužinojęs jo paslaptį, pasinaudojo ja, idant abstulbintų jūsų vaizduotę, ir slapta parodė jums Albertą kaip vaiduoklį. Už tai, kad intrigantas Kaliostras leido neįšventintam asmeniui pamatyti masonų paslaptis, jį galėjo visiems laikams išmesti iš ordino. Bet tai gana ilgai nebuvo atskleista, ir jūs tikriausiai atsimenate, su kokia baime Kaliostras lydėjo jus į tą vietą, kur vyko masonų ložės susirin-

kimas. Tokios išdavystės žiauriai baudžiamos, ir Kaliostras, besinaudojantis savo ordino paslaptimis, kad galėtų daryti tariamus „stebuklus", galbūt rizikavo gyvybe arba bent didžio nekromanto reputacija, nes jeigu tai būtų išaiškėję, jis tuojau pat būtų demaskuotas ir išvytas.

Per savo trumpą ir slaptą buvojimą Berlyne Albertas pakankamai giliai prasiskverbė į jūsų mintis ir sužinojo jūsų poelgius, kad galėtų nusiraminti. Jis buvo netoli jūsų, be jūsų žinios sekė jus ir grįžo pažiūrėti ramus, tačiau dar karščiau negu bet kada anksčiau mylėdamas jus. Keletą mėnesių jis keliavo po užsienį ir padarė daug naudingo mūsų tikslams. Bet gavęs žinią, jog kažkokie intrigantai, matyt, Prūsijos karaliaus šnipai, nusprendė surengti Berlyne sąmokslą, kuris grėsė masonybės egzistavimui ir galbūt buvo pražūtingas princui Henrikui ir jo seseriai Kvedlinburgo abatei, Albertas nuskubėjo į Berlyną, idant įspėtų minėtus karališkosios šeimos narius apie šio sumanymo absurdiškumą ir apie tai, jog čia gali būti spąstai. Štai tada jūs ir matėte jį, ir nors tai labai jus išgąsdino, jūs paskui pademonstravot tokį narsumą ir, kalbėdamasi su jo draugais, išreiškėte tokį atsidavimą jam, tokią pagarbą jo atminimui, jog jo širdy vėl pabudo viltis, kad gal jūs mylite jį. Todėl buvo nuspręsta paslaptingu būdu atskleisti jums, jog jis gyvas. Jis dažnai tada buvodavo netoli jūsų ir netgi slėpėsi jūsų apartamentuose, kai jūs taip audringai aiškinotės santykius su karaliumi. Tuo tarpu kliūtys, kurias Albertas ir jo draugai darė nusikaltėliškiems ar beprotiškiems sąmokslininkų sumanymams, ėmė juos erzinti. Frydrichui II kilo įtarimų. Vėl pasirodžiusi „Moteris su šluota"— šis vaiduoklis, kurį visi sąmokslininkai nuolat paleidžia į rūmų koridorius, kai nori sukelti sąmyšį ir baimę,— privertė jį įtempti dėmesį. Tai, kad buvo sukurta nauja masonų ložė, vadovaujama princo Henriko, ir besiskirianti kai kuriais teoriniais dalykais nuo kitos ložės — jos vadovas buvo pats karalius — Frydricho buvo suprastas kaip akivaizdus maištas. Galbūt nauja ložė iš tikrųjų tebuvo nevykusi kaukė, po kuria slėpėsi kai kurie sąmokslo dalyviai, arba mėginimas sukompromituoti tam tikrus kilmingus asmenis. Laimei, to neįvyko, ir karalius, apsimesdamas esąs nepatenkintas atskleidęs tik abejotinus kaltininkus, slapčia džiaugėsi, kad nereikia imtis griežtų priemonių prieš savo šeimos narius, ir, norėdamas juos įbauginti, nusprendė nubausti bent keletą asmenų. Mano sūnus, kaltas mažiau negu bet kas kitas, buvo areštuotas ir nuvežtas į Špandau beveik vienu metu su jumis, o juk jūsų nekaltumas buvo toks pat akivaizdus; abu jūs buvot kalti vien tuo, kad nenorėjot išsigelbėti kitų sąskaitą, ir jums teko atkentėti už visus. Keletą mėnesių jūs praleidote kalėjime netoli Alberto kameros ir girdėjote aistringus jo smuiko garsus, o jis girdėjo jūsų dainavimą. Savo rankose jis turėjo garantuotus ir greitus būdus pabėgti, bet nenorėjo jais pasinaudoti tol, kol nebus suorganizuotas jūsų pabėgimas. Auksas — štai raktas,

atidarantis pačias tvirčiausias karališkų kalėjimų spynas. O Prūsijos kalėjimų sargai — daugiausia nepatenkinti kareiviai arba patekę nemalonėn karininkai — nepaprastai lengvai paperkami. Albertas pabėgo drauge su jumis, bet jūs jo nematėte, ir dėl priežasčių, kurias jūs sužinosite vėliau, atvežti jus čia buvo pavesta Liveraniui. Visa kita jums žinoma. Albertas myli jus labiau negu bet kada, tačiau myli labiau už save ir bus tūkstantį kartų mažiau nelaimingas dėl jūsų laimės su kitu negu dėl savos laimės, jeigu su juo jūsų laimė nebus tokia pat didelė kaip jo. Doroviniai, filosofiniai ir religiniai įstatymai, kuriems jūs abu dabar paklūstat, nedraudžia padaryti šios aukos ir leidžia laikyti jūsų laisvą pasirinkimą vertu pagarbos. Taigi, mano dukra, rinkitės. Bet atminkite, kad Alberto motina ant kelių maldauja jus nesiaukoti dėl Alberto, nes šios aukos kartėlis sugriaus kilnų jo širdies giedrumą ir viso jo gyvenimo ramybę. Išsiskirdamas su jumis jis kentės, tačiau jūsų gailestis be meilės nužudys jį. Atėjo laikas, kai jūs turite pasakyti savo sprendimą, tačiau aš neturiu jo girdėti. Eikite į savo miegamąjį, ten rasite du skirtingus apdarus. Tas, kurį jūs pasirinksite, nulems mano sūnaus likimą.

— Bet kuris gi iš jų turi reikšti mano skyrybas su juo?— virpėdama paklausė Konsuela.

— Man buvo pavesta pasakyti jums tai, bet aš norėčiau, kad jūs susiprastumėt pati.

Tai pasakiusi grafienė Vanda vėl užsidėjo kaukę, prispaudė Konsuelą prie krūtinės ir skubiai pasišalino.

XXXVII

Savo kambaryje Konsuela rado du apdarus: prabangią vestuvinę suknelę ir gedulo drabužius. Keletą minučių ji dvejojo. Kurį vyrą pasirenka, ji jau buvo apsisprendusi, tačiau nežinojo, kuris iš apdarų leis aplinkiniams suprasti jos ketinimus. Truputį pagalvojus ji apsirengė baltą suknelę, prisisegė vualį, gėles ir užsidėjo nuotakos perlų vėrinį. Šis tualetas atrodė subtiliai skoningas ir nepaprastai dailus. Greitai ji buvo pasiruošusi, tačiau pažvelgusi į veidrodį, įrėmintą pamokomais ir bauginančiais užrašais, ji nepanoro nusišypsoti kaip pirmąjį kartą. Jos veidas buvo mirtinai išbalęs, o širdis pilna nerimo. Ji žinojo — nors ir koks būtų jos sprendimas, sieloje vis tiek liks gailestis arba kaltė, kad viena širdis taps nelaiminga dėl jos atsisakymo, ir ši mintis iš anksto vertė ją nepakeliamai kentėti. Jos skruostai ir lūpos buvo tokie pat balti kaip vualis ir pomarančių puokštė, ji vienodai bijojo ir dėl Alberto, ir dėl Liveranio, kurie negalėjo nepastebėti jos jaudinimosi. Ji netgi panoro pasirausvinti skruostus, bet tučtuojau apsigalvojo. „Jeigu mano veidas ir sumeluos,— pamanė ji,— tai argi mano širdis moka meluoti?"

Ji atsiklaupė prie savo lovos, įkniaubė veidą į užtiesalą ir, nugrimzdusi į liūdnas mintis, prabuvo taip, kol laikrodis išmušė dvyliktą. Tada ji pakilo ir pamatė gretą žmogų su juoda kauke. Kažkoks pasąmonės balsas pasakė jai, kad tai Markusas, ir ji nesuklydo, nors jis neprisistatė, tik liūdnu ir švelniu balsu pratarė:

— Ponia, viskas paruošta. Malonėkite užsimesti šį apsiaustą ir eiti su manimi.

Lydima Nematomojo, Konsuela priėjo iki tos parko vietos sodo gilumoje, kur po žalių medžių skliautu tekėjo upelis. Čia ji pamatė juodą atvirą gondolą, visai tokią kaip Venecijoj, ir pažino, kad milžiniškas irkluotojas, stovintis laivo prieky — Karlas. Išvydęs ją, jis persižegnojo. Taip jis reikšdavo didžiausią džiaugsmą.

— Ar man leidžiama su juo kalbėti?— paklausė savo palydovą Konsuela.

— Galite pasakyti jam garsiai keletą žodžių,— atsakė šis.

— Jeigu taip, mielas Karlai, mano išgelbėtojau ir drauge,— tarė Konsuela, susijaudinusi, kad vėl mato pažįstamą veidą po ilgo įkalinimo tarp paslaptingų būtybių,— pasakyk, ar galiu tikėtis, kad niekas netemdo tavo džiaugsmo susitikus su manim?

— Niekas, sinjora,— tvirtai atsakė Karlas,— gal tik prisiminimai apie tą... kurios jau nėra šiame pasaulyje ir kurią aš visuomet įsivaizduoju, matydamas jus. Būk narsi ir linksma, mano geroji ponia, mano seserie! Mes vėl drauge, kaip ir tą naktį, kai drauge bėgom iš Špandau!

— Šiandien irgi išsilaisvinimo naktis, broli! — pasakė Markusas.— Taigi irkluok su ta jėga ir mokėjimu, kuriais tave apdovanojo gamta. Dabar tavo kalbų protingumas ir dvasios jėga jau gali lygintis su kitomis tavo ypatybėmis... Tai iš tikrųjų panašu į pabėgimą, ponia,— pridūrė jis, kreipdamasis į Konsuelą,— tik jūsų išlaisvintojas jau ne tas kaip anuomet...

Tardamas paskutinius žodžius, Markusas padavė jai ranką, kad padėtų atsisėsti ant pagalvėmis nukloto suolo. Jis pajuto, kaip Konsuela krūptelėjo, prisiminusi Liveranį, ir paprašė ją trumpam užsidengti veidą. Ji pakluso, ir gondola, stumiama stiprių dezertyro rankų, greitai nuslydo tamsiu ir tyliu vandeniu. Nuplaukus kažkokį kelio tarpą, kurio ilgumo susimąsčiusi Konsuela nė nepastebėjo, staiga netoliese pasigirdo muzika ir dainavimas; valtis sulėtino greitį ir, sprendžiant iš lengvų trūkčiojimų, artėjo prie kranto. Kapišonas nukrito nuo Konsuelos galvos ir, pamačiusi fantastišką reginį, iškilusį prieš akis, neofitė pamanė, kad tai sapnas. Valtis šlinko netoli lygaus kranto, nuberto gėlėmis ir apaugusio ryškiai žalia žole. Upelio, kuris čia virto dideliu tvenkiniu, ramus vanduo degė atspindėdamas ugninius šviesos stulpus, kurie tai išsiraitydavo ilgais linkiais, tai pasipildavo kibirkščių spiečiumi tykioje ir lėtoje srovėje, paliekamoje gondolos. Žavinga muzika skambiai aidėjo ore ir, rodos,

sklandė virš kvepiančių rožių ir jazminų krūmų. Kai Konsuelos akys apsiprato su ryškia šviesa, ji įžvelgė skaisčiai apšviestą rūmų fasadą, kylantį visai arti nuo jų ir atsispindintį vandens veidrodyje visu savo pasakišku grožiu. Šitas dailus pastatas, išsiskiriantis žvaigždėto dangaus fone, puikūs balsai, nuostabių instrumentų muzika, šitie atviri langai, už kurių ryškiai apšviestų purpurinių užuolaidų lėtai judėjo moterys ir vyrai prabangiais drabužiais, žėrinčiais auksu ir brangiaisiais akmenimis, jų pudruotos galvos, teikiančios tų laikų šventėms kažkokio žavaus baltumo, subtilaus ir fejeriško,— žodžiu, visa ši tikrai kunigaikštiška puota drauge su šiltos nakties grožiu, su jos aromatais ir gaivumu, pasiekiančiu net šviesos užlietas sales, pripildė Konsuelos sielą susijaudinimo ir apsvaigino ją. Liaudies duktė, bet ir aristokratiškų švenčių karalienė, ji negalėjo po tiek dienų užsisklendimo, vienišumo ir niūrių minčių žvelgti į tokį reginį ir nepajusti susižavėjimo, kažkokio keisto virpulio, kurį sukėlė publikos artumas, bei poreikio dainuoti. Ir atsistojusi visu ūgiu gondoloje, kuri vis labiau artėjo prie pilies, ji, uždegta Hendelio choro:

Pagarbinkime

Nugalėtoją Makabėjų! —

viską užmiršusi įliejo savo balsą į šią didingą ir kupiną jausmų dainą.

Tačiau nuo naujo valties truktelėjimo, kuri plaukdama netoli kranto užkabino šakelę ir tankų žolės kuokštą, Konsuela susvyravo ir, priversta atsiremti į jai ištiestą ranką, staiga pastebėjo, kad šalia jos yra ketvirtas žmogus, vienas iš Nematomųjų su kauke, kurio, be abejo, valtyje iš pradžių nebuvo.

Platus, ilgomis klostėmis krentantis tamsiai pilkas apsiaustas, ypatinga maniera nešioti plačiakraštę skrybėlę, kažkokie nesugaunami šios kaukės bruožai, o svarbiausia, virpanti ranka, kuri paspaudusi josios, jau nenorėjo pasitraukti,— visa tai pasakė Konsuelai, kad čia jos mylimasis, riteris Liveranis — lygiai toks pat, kokį jį pirmą kartą pamatė Špandau tvirtovės tvenkiny. Susijaudinusi, nugalėta kažkokios neatsispiriamos jėgos, ji vėl virpėdama parpuolė ant gondolos pagalvių ir atsidūrė šalia Liveranio. Kitas Nematomasis, Markusas, stovėjo priekyje nugara į juos. Ilgas pasninkas, grafienės Vandos pasakojimas, laukianti baisi atomazga, netikėtas šventės reginys visiškai palaužė Konsuelos jėgas. Ji nieko nejautė, tik Liveranio ranką, kuri spaudė jos pirštus, tartum bijodama, kad ji nepasitrauktų, ir ją apėmė tas dieviškas susijaudinimas, kuriuo mylimojo artumas prisodrina net orą aplink mus. Keletą minučių Konsuela sėdėjo taip, jau nematydama spindinčių rūmų, lyg jie būtų išnykę mėlynoj tamsoj, ir negirdėdamas nieko, tik deginantį mylimojo kvėpavimą ir savo širdies plakimą.

— Ponia,— pasakė Markusas, netikėtai atsisukęs,— ar jums

pažįstama dabar atliekama arija ir ar nepageidautumėt sustoti ir pasiklausyti šio puikaus tenoro?

— Kaip norite,— išsiblaškiusi atsakė Konsuela.— Manęs nedomina nei šita arija, nei šis balsas. Jeigu pageidaujate, sustokime, jeigu ne — plaukime toliau.

Valtis buvo jau beveik priešais pat pilį. Aiškiai galėjai matyti žmones, stovinčius langų nišose, ir netgi tuos, kurie vaikštinėjo apartamentų gilumoje. Dabar tai jau nebuvo migloti šešėliai, kuriuos kartais matom sapnuose, o realūs žmonės — aukštosios visuomenės ponai ir damos, mokslininkai ir artistai, be to, daugelį iš jų Konsuela pažinojo anksčiau. Bet ji nė kiek nenorėjo sukti galvos, kad prisimintų jų vardus, teatrus ar rūmus, kur su jais susipažino. Visas pasaulis staiga virto jai kažkokiu panoptikumu, nė kiek jos nedominančiu, neturinčiu jokios reikšmės. Vienintelis žmogus, kuris atrodė jai gyvas, buvo tas, kurio ranka slapta degino jos ranką, slėpdamasi apsiausto klostėse.

— Argi jums nepažįstamas puikus balsas, dainuojantis venecijietišką ariją?— vėl paklausė Markusas, nustebintas Konsuelos nejudrumo ir tariamo abejingumo.

Atrodė, ji negirdi nei klausiančiojo, nei dainininko, dainuojančio ariją, ir Markusas, atsisėdęs arčiau Konsuelos, pakartojo savo klausimą:

— Dėl Dievo, atleiskite,— atsakė pagaliau Konsuela, prisivertusi įtempti klausą,— aš užsigalvojau ir neatkreipiau į jį dėmesio. Taip taip, man pažįstami ir balsas, ir arija — aš pati ją sukūriau, bet tai buvo labai seniai. Arija prasta, atlikimas — taip pat.

— O koks šio dainininko vardas?— vėl paklausė Markusas.— Ar jūs ne per griežta jam? Mano nuomone, jis puikus.

— Ach, jūs nepametėte jo?— tyliai sušnibždėjo Konsuela Liveraniui, pajutusi jo delne filigraninį kryželį, kurį ji pirmą kartą gyvenime patikėjo kitam žmogui — nepažįstamajam, kai važiavo iš Špandau.

— Tai jūs nepamenate dainininko vardo?— atkakliai pakartojo savo klausimą Markusas, įsižiūrėdamas į Konsuelos veidą.

— Atleiskite, pone,— atsiliepė ji kiek nekantriai,— jo vardas Andzoletas. Ach, koks siaubingas re! Jis visai sugadino šią natą.

— Ar nenorite pažiūrėti į jį? Galbūt jūs apsirikote. Iš mano vietos jums būtų lengviau įžvelgti jo veidą.— Aš puikiai jį matau. Labai gražus jaunuolis.

— Kam man žiūrėti?— truputį susierzinusi atsakė Konsuela.— Esu tikra, jis nė kiek nepasikeitė.

Markusas švelniai paėmė Konsuelą už rankos, ir Liveranis padėjo jai atsistoti, kad galėtų žvilgtelėti į plačiai atvertą langą. Gal Konsuela nebūtų nusileidusi Markusui, bet pakluso Liveraniui ir žvilgtelėjo į dainininką — gražų venecijietį, kuris šią

akimirką traukė šimtus moteriškų žvilgsnių — globėjiškų, aistringų, pilnų liepsnos.

— Kaip jis pastorėjo! — pasakė Konsuela, vėl sėsdamasi ant suolo ir paslapčia priešindamasi Liveranio pirštams, norintiems atimti iš jos kryželį ir galų gale atėmusiems.

— Ir tai viskas, ką galite pasakyti apie seną draugą?— vėl paklausė Markusas, įdėmiai žvelgdamas pro kaukės išpjovą.

— Tai tik kolega,— atsakė Konsuela,— tarp mūsų, artistų, kolegos ne visuomet yra bičiuliai.

— Bet nejaugi nenorite šnektelėti su juo? Gal užsukim į rūmus? Galbūt padainuosit drauge su juo, ir tada...

— Jeigu tai išbandymas,— vylingai atsakė Konsuela, kuri pagaliau suprato, kodėl Markusas toks atkaklus,— tada jūsų valia, nes privalau jums paklusti. Bet jeigu norite man padaryti malonumą, tai mieliau apsieičiau be jo.

— Ar plaukti prie kranto, mano broli?— paklausė Karlas, pakeldamas irklą kaip šautuvą.

— Ne, broli, irkluok toliau,— atsakė Markusas.

Karlas pakluso, ir po kelių minučių valtis, išsukusi iš tvenkinio, ėmė plaukti į priekį po tankiu žalumos skliautu. Pasidarė visai tamsu. Tik mažas žibintas, kabantis gondoloje, melsvais atšvaitais atsispindėjo medžių lapuose. Retkarčiais pro siauras žalumos proskynas dar švystelėdavo tolimi dvaro žiburiai. Orkestro muzika pamažu tilo tolumoje. Plaukdama netoli kranto, valtis užkabindavo žydinčias šakutes, ir juodas Konsuelos apsiaustas buvo apkritęs kvepiančiais žiedlapiais. Ji ėmė peikėtis iš apsvaigimo ir grumtis su valdinga meilės ir nakties pagunda. Ji jau ištraukė savo ranką iš Liveranio delno, paklusdama aiškiems proto ir valios reikalavimams, tačiau sklaidantis saldiems burtams, širdį jai skaudėjo vis labiau ir labiau.

— Ponia,— vėl kreipėsi į ją Markusas,— atrodo, net iš čia girdėti aplodismentai. Taip taip, aplodismentai, susižavėjimo šūksniai. Publika sužavėta. Šitas Andzoletas turi didelį pasisekimą.

— Jie neišmano muzikos! — šaltai atsakė Konsuela, uždengdama delnais magnolijos žiedą, kurį nuskynė Liveranis ir slapčia numetė jai ant kelių.

Ji mėšlungiškai suspaudė gėlytę ir paslėpė prie krūtinės kaip paskutinę nenugalėtos meilės relikviją, tos meilės, kurią lemtingi išbandymai turėjo arba palaiminti, arba amžinai pražudyti.

XXXVIII

Palikę už savęs sodus ir miškingus šlaitus, jie priplaukė prie kranto vaizdingoj vietoj, kur upeliukas dingo tarp didingų uolų. Konsuela nespėjo iki valiai pasigėrėti rūsčiu, mėnulio nušviestu landšaftu. Tai vis dar buvo dvaro teritorija, bet čia geras skonis pasireiškė tik tuo, kad buvo pasirūpinta išsaugoti nepaliestą

gamtos grožį: šimtamečius medžius, stūksančius tamsiose pievelėse, fantastiškus dirvos kauburius, stačius smailiaviršūnius kalnelius, aukštus ir žemus krioklius, šuoliuojančius baikščius danielių pulkelius.

Staiga naujas asmuo patraukė Konsuelos dėmesį — tai buvo Gotlybas, įsitaisęs ant neštuvų rankenų ramaus ir svajingo laukimo poza. Pažinęs savo kalėjimo draugę, jis krūptelėjo, bet Markusas ženklu įsakė jam susilaikyti nuo kalbų.

— Nejaugi jūs draudžiate šiam vargšeliui paspausti man ranką?— pašnibždom paklausė Konsuela savo palydovą.

— Po įšventinimo jūs galėsite daryti čia, ką norėsite,— irgi pašnibždom atsakė jis.— O kol kas geriau pažvelkite, koks sveikas atrodo Gotlybas, kaip jis sustiprėjo per šį laiką.

— Bet ar negalima man bent jau sužinoti,— tęsė neofitė,— ar jis nenukentėjo per mane, kai aš pabėgau iš Špandau? Atleiskite, kad esu tokia nekantri — bet ši mintis nedavė man ramybės tol, kol nepamačiau jo už savo sodo tvoros.

— Taip, jis tikrai buvo persekiojamas. Sužinojęs, jog jūs jau laisva, jis naiviai triumfuodamas ėmė visiems girtis, kad padėjo jums pabėgti. Miegodamas jis nejučia atskleidė kai kurias paslaptis, ir tai vos nepakenkė keletui mūsų brolių. Gotlybą — už bausmę, o iš dalies, kad sutrukdytų jam padėti kitiems kaliniams — norėjo uždaryti į beprotnamį, bet tada jis pabėgo, o kadangi mes neišleidom jo iš akių, mums pavyko atvežti jį čia ir tada jau pasirūpinti ir jo kūnu, ir siela. Mes grąžinsim jį į šeimą ir į tėvynę tik tuomet, kai padėsim jam tapti pakankamai stipriam ir atsargiam, idant galėtų būti naudingas mūsų tikslui. Dabar tai ir jo tikslas, nes jis yra vienas iš nepriekaištingiausių ir karščiausių mūsų šalininkų. Tačiau portšezas paruoštas, ponia, malonėkite sėstis. Aš būsiu greta, o jus patikiu ištikimoms ir stiprioms Karlo ir Gotlybo rankoms. Konsuela paklusniai sėdo į iš visų pusių uždarus neštuvus, į kuriuos oras patekdavo tik per angas viršuje. Taigi ji jau nematė nieko, kas vyksta aplinkui. Kartais viršuje žybčiojo žvaigždės, ir tai liudijo, kad jie vis dar lauke, o kartais ji matydavo tik kažkokius šmėkščiojančius šešėlius, bet nežinojo, kas tai — namų stogai ar tankios medžių šakos. Vyrai, nešantys neštuvus, žengė greitai ir nepratardami nė žodžio. Kurį laiką ji stengėsi iš žingsnių, girgždinančių smėlį, suprasti, kiek žmonių lydi ją — keturi ar tik trys. Kartais jai atrodė, kad girdi iš dešinės Liveranio žingsnius, bet galbūt tai buvo iliuzija, ir be to, ji privalėjo priversti save negalvoti apie tai.

Kai portšezas sustojo ir durelės buvo atidarytos, Konsuela neįstengė nuslopinti baimės pamačiusi, jog stovi po pasvirusiom virš jos niūriom feodalinės pilies grotom. Mėnuo ryškiai apšvietė platų kiemą, kurio pakraščiuose stūksojo pastatų liekanos ir kur tarsi keisti vaiduokliai zujo tai pirmyn, tai atgal, tai po vieną, tai grupėmis baltai apsirengę žmonės. Už juodos didelės

įėjimo arkos viso šio paveikslo fonas atrodė dar mėlynesnis, skaidresnis ir fantastiškesnis. Klaidžiojantys šešėliai, tylūs arba pašnibždom kalbantys vienas su kitu, jų slopūs žingsniai per aukštą žolę, pusiau sugriuvęs pastatas, kurio viduje Konsuela jau kartą pabuvojo ir kur matė Albertą,— visa tai pripildė jos širdį kažkokio prietaringo baugulio. Ji nejučia atsisuko pažiūrėti, ar yra čia Liveranis. Jis stovėjo šalia Markuso, bet dėl tamsos, viešpatavusios po skliautais, ji neįstengė atskirti, kuris iš jų padavė jai ranką, ir širdis, sustingusi nuo staigaus liūdesio ir begalinio nerimo, šį kartą nieko jai nepasakė.

Kažkas užsegė jos apsiaustą ir kapišoną taip, kad ji galėtų matyti viską, o jos niekas nepažintų, paskui jai tyliai buvo įsakyta tylėti, kad ir kas atsitiktų, tada ją nuvedė į kiemo gilumą, kur jos akys išvydo tikrai keistą vaizdą.

Gaudžiant tyliam grėsmingam varpui, balti vaiduokliai susirinko sugriautoj koplyčioj, kur Konsuela plyksčiojant žaibams kartą slėpėsi nuo audros. Dabar koplyčia buvo apšviesta žvakių, išdėliotų tam tikra tvarka. Altorius čia buvo pastatytas, matyt, visai neseniai, jis buvo užtiestas laidotuvių užtiesalu ir papuoštas keistais simboliais, kur krikščioniškos emblemos maišėsi su judėjiškom emblemom, Egipto hieroglifais ir visokiais kabalistiniais ženklais. Netoliese stovėjo žvakėm apstatytas karstas, o ant jo viršaus gulėjo sukryžiuoti kaulai ir kaukolė, kurios viduje žioravo kraujo spalvos ugnis. Prie šito tuščio karsto privedė kažkokį jaunuolį. Konsuela negalėjo įžiūrėti jo veido, užrišto plačiu raiščiu. Šitas į bendriją stojantis žmogus atrodė visiškai sugniužęs iš nuovargio ar susijaudinimo. Vienas petys ir viena koja buvo apnuoginti, rankos surištos už nugaros, balti drabužiai ištepti krauju. Tvarstis ant rankos liudijo, kad jam, ko gero, tikrai buvo nuleidžiamas kraujas. Du vaiduokliai mosavo virš jo degančiais dervos fakelais, skandindami jį dūmų kamuoliuose ir žiežirbų spiečiuose. Paskui tarp jo ir tų, kurie vadovavo apeigoms,— šie turėjo skiriamuosius ženklus, rodančius jų rangą,— prasidėjo keistas dialogas, primenantis Konsuelai tą, kurį Kaliostro dėka ji girdėjo Berlyne tarp Alberto ir jai nepažįstamų žmonių. Paskui kalavijais ginkluoti vaiduokliai — juos dalyviai vadino „rūsčiaisiais broliais"— paguldė išbandomąjį ant akmens plokštės ir savo kalavijų smaigaliais palietė jo krūtinę. Tuo tarpu daugybė kitų, garsiai žvangindami ginklais, pradėjo žiaurią kovą, ir vieni tartum prieštaravo, kad naujas brolis būtų priimtas, vadindami jį ydingu, klastingu, negarbingu, o kiti šaukė, jog kaunasi už jį tiesos vardan. Ši keista scena atrodė Konsuelai kaip slogus sapnas. Mūšis, grasinimai, šitos raganiškos apeigos, raudantys aplink karstą jaunuoliai — viskas buvo suvaidinta taip tikroviškai, kad žiūrovas, iš anksto nieko nežinantis, būtų patyręs tikrą siaubą. Kai naujojo brolio „krikšto tėvai" tapo ir ginčo, ir susirėmimo nugalėtojais, jaunuolį pastatė ant kojų, įda-

vė į rankas durklą, liepė eiti į priekį ir nudurti kiekvieną, kuris pamėgins užstoti jam kelią į šventovę.

Daugiau Konsuela nieko nematė. Tuo metu, kai jaunuolis pakėlęs ranką tarsi be nuovokos pasuko prie žemučių durų, du palydovai, nė minutei nepaleidę Konsuelos rankų, skubiai užmetė jai ant veido kapišoną, lyg norėdami apsaugoti ją nuo baisaus reginio, ir begaliniais koridoriais, pilnais nuolaužų, ant kurių ji vis suklupdavo, atvedė ją į kažkokią vietą, kur viešpatavo visiška tamsa. Čia jai nuėmė kapišoną ir ji pamatė esanti toj pačioj aštuonkampėj salėj, kur atsitiktinai girdėjo Alberto ir Trenko pokalbį. Šį kartą visi langai ir durys buvo kruopščiai uždaryti ir uždangstyti, o sienos ir lubos aptrauktos juodu audeklu; čia irgi degė žvakės, bet jos buvo sustatytos kita tvarka negu koplyčioje. Altorius, turintis Golgotos pavidalą, su viršuje kylančiais trimis kryžiais, užstojo didįjį židinį. Vidury salės stovėjo katafalkas su karstu, ant kurio gulėjo plaktukas, vinys, ietis ir erškėčių vainikas. Žmonės su juodais apsiaustais ir kaukėmis klūpėjo arba sėdėjo aplinkui ant sidabriniais lašeliais išsiuvinėtų kilimų. Jie neverkė, nedejavo; jų pozos reiškė rūstų susimąstymą arba gilų bežodį sielvartą.

Konsuelos palydovai privedė ją prie karsto, o žmonės pakilo ir perėjo į kitą pusę; vienas iš jų pasakė:

— Konsuela, tu ką tik matei priėmimo į masonų draugiją ceremoniją. Ten, kaip ir čia, tu regėjai nežinomas tau apeigas, paslaptingus simbolius, niūrius veiksmus, matei mokytojus ir karstą. Ką tu supratai iš ten vykusios scenos, iš išmėginimų, kėlusių tokią baimę naujokui, iš jam sakytų žodžių, iš reiškiamos meilės, pagarbos ir sielvarto šlovingajam karstui.

— Nežinau, ar teisingai supratau,— atsakė Konsuela,— tačiau ši scena sukėlė man nerimą, o ceremonija atrodė barbariška. Aš jutau gailestį šiam naujokui, kurio tvirtumas ir dora buvo išbandomi vien materialiais dalykais, tarsi užtektų tik fizinės stiprybės, kad įgytum teisę sužinoti paslaptis, reikalaujančias dvasinio tvirtumo. Aš nepritariu tam, ką mačiau, ir smerkiu niūraus fanatizmo išmones ir vaikiškus išorinio, stabmeldiško tikėjimo išmėginimus. Tiriamajam buvo užduodami migloti klausimai, ir man pasirodė, kad jo atsakymai rėmėsi abejotinu arba primityviu katekizmu. Ir vis dėlto krauju apšlakstytas kapas, nužudytoji auka, senovinis mitas apie Hiramą, puikų architektą, kuriam atėmė gyvybę pavydūs ir godūs darbininkai, šventi žodžiai, prarasti amžiams ir pažadėti naujokui kaip paslaptingas raktas, turintis atverti jam šventovės duris — apskritai šis simbolis gana didingas ir turi tam tikrą svarbą, tačiau kodėl ši alegorija pateikiama taip nesumaniai, o aiškinama taip gudriai?

— Ką tu nori tuo pasakyti? Ar gerai tu išgirdai pasakojimą, kurį vadini alegorija?

— Štai ką aš girdėjau ir dar anksčiau sužinojau iš knygų, kurias jūs liepėte man perskaityti ir apgalvoti vienumoje. Hi-

ramas, vadovavęs Saliamono šventyklos statybai, suskirstė darbininkus į grupes. Jie gaudavo skirtingą užmokestį už darbą ir turėjo nevienodas teises. Trys garbėtroškos iš pačios žemiausios grupės nusprendė pasisavinti pinigus, skirtus jų varžovams, ir priversti Hiramą atskleisti savo devizą — slaptą formulę, kuri padėdavo jam atskirti pameistrius nuo meistrų iškilmingą dalybų valandą. Jie patykojo jo šventykloje, kai jis ten liko vienas po šios ceremonijos, ir, užstoję visus tris šventojo pastato išėjimus, neleido jam pasišalinti, apipylė grasinimais, žiauriai sumušė jį, o paskui nužudė, taip ir neįstengę išplėšti iš jo paslapties — sakramentinės formulės, kuri būtų galėjusi padaryti juos lygius jam ir tiems, kuriems jis atidavė pirmenybę. Paskui jie išnešė jo kūną ir palaidojo po griuvėsiais. Nuo to laiko ištikimi adeptai, Hiramo draugai, apverkia jo baisų likimą ir vis mėgina surasti šventąją formulę, o jo atmintį gerbia beveik kaip Dievo.

— O kaip tu aiškintum šį mitą dabar?

— Prieš ateidama čia, aš galvojau apie jį ir supratau taip: Hiramas — tai šaltas protas, mokėjimas valdyti senovės visuomenes, paremtas nelygybe, kastų sistema. Ši Egipto alegorija atitiko paslaptingo jerofantų despotizmo dvasią. Užmuštasis Hiramas reiškia despotizmą, kuris prarado įtaką ir galybę, nusinešdamas į kapą savo paslaptį — paslaptį, kaip valdyti žmones aptemdant jiems protus ir užkrečiant prietaringumu.

— Tai štai kaip tu supranti šį mitą.

— Aš perskaičiau jūsų knygose, kad jį parvežė iš Rytų tamplieriai ir ėmė juo remtis savo apeigose. Štai kodėl jie ir traktavo jį panašiai taip. Tačiau pavadinę *Hiramu* — dvasininkiją, o *žudikais* — bedievystę, anarchiją ir žiaurumą, tamplieriai, norėję paversti visuomenę savotiško vienuolynų despotizmo verge, turėjo apverkti savo bejėgiškumą, pasireiškusį Hiramo sunaikinimu. Štai kodėl mane stebina, kad jūs vis dar pasitelkiat šią legendą, norėdami patraukti naujus mokinius siekti visuotinio išlaisvinimo. Norėčiau tikėti, jog jūs siūlote ją savo adeptams tik kaip proto ir ryžto išmėginimą.

— Ne mes pasirinkom tokias masonų mokymo formas, ir tikrai jos mums reikalingos tik kaip dorovinių savybių išbandymas — juk perėję visus masonybės laipsnius ir pakilę virš šio simbolinio mokymo pameistrių ir meistrų, mes jau nustojame būti masonais ta prasme, kaip tai supranta eiliniai ordino nariai. Tai štai mes raginame tave paaiškinti mums Hiramo mitą taip, kaip supranti jį tu pati, kad lengviau galėtume susidaryti nuomonę apie tavo uolumą, tikėjimo supratimą ir priklausomai nuo to arba palikti tave čia, ant tikrosios šventovės slenksčio, arba atverti tau duris vidun.

— Jūs liepiate man paaiškinti Hiramo paslaptį, *prarastą užkeikimo formulę*. Bet visai ne ji atvers man šventovės duris, nes ji skelbia: tironija arba apgaulė. Aš gi žinau tikruosius žodžius,

kurie pavadina trejas dieviškojo statinio duris, pro kurias įėjo Hiramo priešai, kad nužudytų jį ir palaidotų šį vadą po jo kūrinio griuvėsiais; tie žodžiai — *laisvė, brolybė, lygybė.*

— Konsuela, tavo aiškinimas, teisingas jis, ar ne, atveria mums tavo sielos gelmes. Tad būk amžinai atleista nuo būtinybės klauptis prieš Hiramo karstą. Tau nereiks įveikti ir tos pakopos, kur neofitas turi gulėti kniūpsčias prieš tariamus didžiojo magistro ir kankinio Žako Molė palaikus, prieš viduramžių vienuolių-karių ir prelatų-riterių palaikus.

Tu įveikei šį antrąjį išmėginimą, kaip ir pirmąjį. Tu pastebėtum apgaulingus barbariško fanatizmo pėdsakus, vis dar būtinus kaip tam tikras skydas protams, į kuriuos įsiskverbę nelygybės principai. Atmink, jog frankmasonai, pasiekę tik pirmąsias mokymo pakopas, dažniausiai siekia sukurti tik slaptą šventovę bendrijai, įgavusiai kastos pavidalą. O tu galvoji kitaip ir iš karto statysi pasaulinę šventovę, kuri turi priimti visus žmones, suvienytus to paties tikėjimo ir tos pačios meilės. Ir vis dėlto tu privalai sustoti čia paskutinį kartą ir parpulti prieš šį kapą. Tu turi nusilenkti Kristui ir pripažinti, kad jis vienintelis tikrasis Dievas.

— Jūs kalbate tai, kad dar kartą mane išmėgintumėt,— tvirtai atsakė Konsuela,— bet jūs patys atvėrėt man akis, išmokę skaityti savo slaptąsias knygas. Kristus — tai pusiau Dievas, pusiau žmogus, kurį gerbiame kaip didžiausią senovės filosofą ir šventąjį. Mes aukštiname jį, kiek leistina aukštinti geriausią ir didžiausią mokytoją ir kankinį. Mes galim vadinti jį žmonių išgelbėtoju, nes jis atskleidė savo amžininkams tiesas, kurios tik miglotai šmėkščiojo prieš akis ir kurių dėka žmonija įžengė į naują šviesos ir šventumo fazę. Mes galim atsiklaupti prieš jo palaikus, kad padėkotume Dievui už tai, kad sukūrė mums tokį pranašą, tokį pavyzdį, tokį draugą, bet, garbindami jo asmeny Dievą, mes nepapildom stabmeldystės nuodėmės. Mes skiriame Apreiškimo dieviškumą nuo dieviškumo to, kuris perteikė mums jį. Todėl aš pasirengusi išreikšti šioms amžinai šlovinamo ir kilnaus kentėjimo emblemoms savo dievobaimingumą, dėkingumą ir dukterišką susižavėjimą, bet nemanau, jog Apreiškimo mįslė buvo galutinai suvokta Kristaus laikais, nes tada jis dar nebuvo pripažintas žemėje. Aš tikiuosi, kad jo mokiniai ir pasekėjai, tęsiantys jo darbą septyniolika amžių, savo išminties ir tikėjimo jėga suvoks tokią tiesą, kuri bus tikslingesnė ir kurioje pilniau atsiskleis jo šventi žodžiai ir mokymas apie brolybę. Aš laukiu, kad Evangelija pasklistų, laukiu kažko daugiau negu lygybė prieš Dievą ir raginu laukti kitus žmones.

— Tavo kalbos per daug drąsios, samprotavimai pavojingi. Aš gerai juos apgalvojai savo vienatvėje? Ar numatei nemalonumus, kuriuos tavo naujasis tikėjimas iš karto gali užtraukti ant tavo galvos? Ar pažįsti žmones, ar paskaičiavai savo jėgas? Ar žinoma tau, kad mūsų labai nedaug — vienas iš šimto tūkstan-

čių labiausiai apsišvietusiose pasaulio šalyse? Ar žinai, kad mūsų laikais tarp tų žmonių, kurie įžeidžiamai ir šiurkščiai garbina didįjį pranašą Jėzų, ir tų,— jų dabar yra beveik tiek pat daug,— kurie neigia jo misiją, vos ne patį jo egzistavimą, žodžiu, ar žinai, kad tarp stabmeldžių ir ateistų mūsų laukia tik persekiojimai, patyčios, neapykanta ir panieka? Ar žinai, kad Prancūzijoje dabar vienodai prakeikiami ir Ruso, ir Volteras — tikintis filosofas ir netikintis filosofas? Ar žinai — ir tai dar baisiau,— jog iš savo tremties užkampių jie abu prakeikia vienas kitą? Ar žinai, kad tau teks grįžti į tą pasaulį, kur visi bus susimokę susugriauti tavo tikėjimą ir sudrumsti tavo mintis. Pagaliau ar žinai, jog turėsi skleisti savo tikėjimą, įveikdama pavojus, abejones, nusivylimus ir kančias?

— Aš pasirengusi viskam,— atsakė Konsuela, nuleidusi akis ir prispaudusi ranką prie širdies.— Tepadeda man Dievas!

— Gerai, mano dukra,— pasakė Markusas vis dar laikantis Konsuelą už rankos,— tu dar turėsi iškęsti tam tikras dvasines kančias — ne tam, kad įsitikintumei tavo tikėjimo tvirtumu, mes juo jau neabejojam, o kad sustiprintume jį. Tikėjimas stiprėja ne nuo ramaus poilsio ir malonumų, o nuo kančios ir ašarų. Ar užteks tau tvirtybės nugalėti slegiančius išgyvenimus ir kankinančią baimę?

— Jeigu tai būtina ir gali būti naudinga mano sielai, aš paklūstu jūsų valiai,— atsakė Konsuela suspausta širdim.

Nematomieji tučtuojau išnešė kilimus ir fakelus, supusius karstą. Kartą jie nustūmė į vieną iš gilių lango nišų, ir keletas adeptų, apsiginklavę geležinėmis lazdomis, skubiai pakėlė apvalią akmens plokštę salės viduryje. Konsuela pamatė apskritą skylę, pakankamai plačią, kad galėtų praslysti vienas žmogus; pajuodusi nuo laiko granitinė skylės briauna buvo, be abejo, tokia pat sena kaip ir kitos architektūrinės pastato detalės. Buvo atneštos ilgos kopėčios ir nuleistos į žiojėjančią tuštumą. Paskui Markusas privedė Konsuelą prie įėjimo ir triskart iškilmingu tonu paklausė, ar užteks jai drąsos nusileisti vienai į milžiniško feodalinio bokšto požemį.

— Išklausykite mane, tėvai ar broliai, aš nežinau, kaip turiu jus vadinti...— pradėjo Konsuela.

— Vadink juos broliais,— nutraukė ją Markusas.— Tu esi čia tarp Nematomųjų, kurie turės tą patį laipsnį kaip ir tu, jeigu išbūsi tvirta dar vieną valandą. Dabar tu atsisveikinsi su jais, kad susitiktum po valandos dalyvaujant tarybos nariams, aukščiausiems mokytojams, kurių balsai ir kurių veidai niekam nepažįstami. Štai tuos tu vadinsi tėvais. Jie aukščiausi mūsų šventovės žyniai, dvasiniai ir pasaulietiniai mokytojai. Mes stosime prieš juos ir prieš tave atidengtais veidais, jeigu tu tvirtai pasiryžai susitikti su mumis prie šventovės vartų, kai būsi perėjus sunkų ir pilną siaubo kelią, kuris prasideda dabar, prie tavo kojų,— pereisi viena, neturėdama kitų palydovų, tik savo drąsą ir atkaklumą.

— Jeigu taip reikia, aš eisiu,— atsakė Konsuela virpėdama,— bet argi šis išbandymas, kurį jūs patys laikote tokiu rūsčiu, būtinas? O broliai, juk jūs nenorite pasijuokti iš moters, kuriai svetimas apsimetimas ir melaginga puikybė, iš moters, kuri jau pakėlė tiek išbandymų? Šiandien jūs pasmerkėt mane ilgam badavimui ir, nors susijaudinimas privertė mane ištisas valandas negalvoti apie alkį, dabar jaučiuosi fiziškai nusilpusi. Aš nesu tikra, kad atlaikysiu išmėginimą, kuris manęs laukia. Prisiekiu, aš nebijau fizinių kančių — tačiau kad tik jūs nepalaikytumėt dvasios silpnumu to, kas tebus kūno silpnumas. Pažadėkite atleisti man, jeigu pasirodys, jog esu tik silpna moteris — kad tik atsigavusi aš vis dar jausčiau savyje vyrišką širdį.

— Vargše kūdiki,— atsakė Markusas,— man yra malonesnis tavo atviras prisipažinimas, kad esi silpna, negu būtų tavo mėginimas blykstelėti beprotiška narsybe. Gerai, mes sutinkam duoti tau vieną palydovą, kuris, jeigu reikės, suteiks tau pagalbą ir palaikys tave... Broli,— pridūrė jis, kreipdamasis į riterį Liveranį, stovėjusį per visą pokalbį prie durų ir nenuleidusį nuo Konsuelos akių,— paimk už rankos savo seserį ir palydėk ją požemiu į vietą, paskirtą visuotiniam susirinkimui.

— O jūs, broli?— išsigandusi paklausė Konsuela.— Argi jūs nenorite eiti drauge su manim?

— Tai neįmanoma. Tu gali turėti tik vieną palydovą, ir tik tą, kurį nurodžiau.

— Man užteks ryžto eiti vienai,— atsakė Konsuela, susisupdama į apsiaustą.

— Tu atstumi brolio ir draugo ranką?

— Aš neatstumiu nei jo užuojautos, nei draugystės, bet eisiu viena.

— Eik gi, garbingoji mergele, ir nieko nebijok. Ta, kuri viena nusileido į *ašarų šulinį* Ryzenburge, kuri neišsigando baisių pavojų, idant rastų Šrekenšteino olą, lengvai įstengs pereiti mūsų piramidės gelmes. Tad eik, kaip eidavo jauni senovės didvyriai, priimti savo įšventinimo per šventų paslapčių išbandymus. Broliai, duokite jai taurę, brangiąją relikviją, kurią dovanojo mums vienas iš Žižkos palikuonių ir kurioje mes pašventinam broliškos bendruomenės komuniją.

Liveranis paėmė nuo altoriaus juodą, nedailiai išskaptuotą taurę, pripylė ją ir padavė Konsuelai drauge su duona.

— Sesuo,— pasakė Markusas,— mes siūlome tau ne tik tauraus vyno ir grynos kvietinės duonos, kad atgautum fizines jėgas,— mes siūlome tau kūną ir kraują Dievo-žmogaus, dangišką ir drauge materialų broliškos lygybės simbolį. Mūsų tėvai, taboritų bažnyčios kankiniai, manė, kad, pašventinant Dievo dovanas, nedorų ir šventvagiškų kunigų tarpininkavimas negali lygintis su švariomis moters arba vaiko rankomis. Priimk gi komuniją čia drauge su mumis, prieš sėsdama už šventinio stalo šventovėje, kur didžioji komunijos paslaptis tau bus išaiškinta

vaizdžiau. Paimk taurę ir nugerk pirmoji. Jeigu tu tiki šia apeiga, keli gėrimo lašai įlies į tavo kūną didžiausią stiprybę, o liepsninga siela pakels tave ugniniais sparnais.

Nugėrusi pirmoji iš taurės, Konsuela ištiesė ją Liveraniui, o tas nugėręs perdavė taurę ratu visiems broliams. Pabaigęs paskutinius lašus, Markusas palaimino Konsuelą ir liepė visiems susikaupti ir pasimelsti už ją. Paskui jis padavė neofitei sidabrinę lempelę ir padėjo jai nusileisti pirmosiomis kopėčių pakopomis.

— Nereikia nė sakyti,— pridūrė jis,— kad jūsų gyvybei negresia nė menkiausias pavojus. Bijokite tik dėl savo sielos. Jūs niekada nepasieksite šventovės durų, jeigu nors sykį atsisuksite atgal. Keletą kartų jums teks sustoti ir viską įdėmiai apžiūrėti, bet kai tik prieš jus atsidarys kokios nors durys, eikite pro jas ir neatsisukite. Kaip žinote, tai griežta senovinių apeigų taisyklė. Be to, jūs turite rūpestingai saugoti lempelės ugnį — jūsų tikėjimo ir uolumo emblemą. Eikite, mano dukra, ir tegu suteiks jums ryžto mintis, jog kančios, kurias teks iškentėti, būtinos sustiprinti jūsų proto ir sielos dorybingumui ir tikrajam tikėjimui.

Konsuela atsargiai nusileido žemyn, ir vos ji spėjo pastatyti koją ant žemės, kaip kopėčios buvo ištrauktos ir sunki akmens plokštė su triukšmu užtrenkė įėjimą į požemį virš jos galvos.

XXXIX

Iš pradžių, patekusi iš ryškiai šimtais fakelų apšviestos salės į kitą, kur spingsėjo tik silpna jos lempelės šviesa, Konsuela nieko nematė, tik kažkokį blyškų rūką. Tačiau po truputį jos akys apsiprato su prieblanda ir, kadangi tarp jos ir aštuonkampio bei tokio pat didumo kaip salė požeminio kambario sienos lyg ir nebuvo nieko baisaus, ji nusiramino ir priėjo arčiau, kad galėtų įžiūrėti keistas ant jos išbrėžtas raides. Tai buvo ilgas užrašas iš kelių eilučių, kuris ėjo aplink visą sieną ir jo nenutraukė nei durys, nei langai. Tai pastebėjusi, Konsuela susimąstė ne apie tai, kaip ji išeis iš šito kalėjimo, o apie tai, kokia tokio statinio paskirtis. Niūrios mintys, kurias ji iš pradžių atmetė, vėl atėjo jai į galvą ir greitai jas patvirtino užrašas, kurį ji perskaitė, lėtai eidama aplinkui su lempele, pakelta į raidžių lygį.

„Gėrėkis grožiu šių sienų, pastatytų ant uolos. Jų storis dvidešimt keturios pėdos ir stovi jos jau tūkstantį metų, nei laikas, nei darbininkų pastangos negalėjo padaryti joms žalos! Šis statybos meno stebuklas buvo kažkada sukurtas vergų rankomis, matyt, tam, kad saugotų nesuskaičiuojamas turtingo pono brangenybes. Taip, kad slėptų uolos gelmėse, žemės širdyje brangenybes, įsigytas per neapykantą ir kerštą! Čia žuvo, kentėjo, raudojo, šaukė ir keikė Dievą dvidešimt žmonių kartų, ir daugiau-

sia niekuo nekaltų, o kartais net didvyrių. Bet visi jie buvo kankiniai arba aukos: karo belaisviai, maištininkai, per didelių mokesčių prispausti vasalai, religijos reformatoriai, kilnūs eretikai, bedaliai, nugalėtieji, fanatikai, šventieji, o kartais ir piktadariai, pripratę prie karo žiaurumų, žmogžudysčių, plėšikavimų ir savo ruožtu pasmerkti baisioms bausmėms. Tokios buvo feodalizmo, karinio arba religinio despotizmo katakombos, būstai, kuriuos pastatė galingieji belaisvių rankomis, kad nuslopintų savo nugalėtų, grandinėmis sukaustytų brolių riksmus ir paslėptų jų lavonus. Čia nepatenka grynas oras ar dienos šviesa, čia nėra akmens, ant kurio galėtum priglausti galvą, nėra nieko, be sienon įmūrytų geležinių žiedų, prie kurių galima prikaustyt kalinį, kad jis negalėtų susirasti sau vietos pailsėti ant šaltos, drėgnos žemės. Oras, šviesa ir maistas pasirodo čia tik tada, kai sargai, būnantys viršutinėje salėje, teikiasi akimirkai praverti požemį ir numesti kąsnelį duonos šimtams nelaimingųjų, sumestų vienas ant kito po mūšio, sužeistų arba užmuštų. Ir baisiausia, kad kartais tas, kuris liko gyvas ilgiausiai, gęsta čia baisiai kentėdamas ir be jokios vilties tarp pūvančių savo draugų kūnų, būna sugraužiamas tų pačių kirminų dar nenumiręs, dar nespėjus gyvybei ir pasibjaurėjimui galutinai užgesti jo smegenyse.

Iš tokių šaknų, neofite, kyla valdžią turinčių žmonių didybė, į kurią galbūt kažkada žiūrėjai susižavėjęs ir su pavydu! Kaukolės, sulaužyti išdžiūvę žmonių kaulai, ašaros, kraujo dėmės — štai ką reiškia emblemos ant tavo herbo, jeigu tu paveldėjai iš tėvų kilmingumo gėdą, štai ką reiktų vaizduoti ant skydų tų princų, kuriems tu tarnauji arba svajoji tarnauti, jeigu esi kilęs iš paprastos liaudies. Taip, toks bajoriškų titulų pagrindas, toks paveldimų turtų ir garbės šaltinis šitam pasauly, taip atsirado ir iki šiol tebeegzistuoja luomas, kurio kiti luomai bijosi, kuriam pataikaujama ir gerinamasi iki šiol. Štai ką sugalvojo žmonės, kad pakiltų virš kitų patys ir perduotų tą pranašumą savo vaikams!"

Apėjusi kalėjimą tris kartus, kad galėtų perskaityti visą užrašą, Konsuela, sugniuždyta sielvarto ir siaubo, pastatė lempelę ant žemės ir atsisėdo pailsėti. Bežadė tyla viešpatavo šioje grėsmingoj vietoj ir kėlė daugybę baisių minčių. Laki Konsuelos vaizduotė tučtuojau apgyvendino šį požemį niūriais regėjimais. Jai vaidenosi, kad blyškūs vaiduokliai, nusėti šlykščiomis opomis, slankioja prie sienų arba šliaužioja po jos kojomis. Ji girdėjo jų graudžias dejones, priešmirtinį gargaliavimą, silpnus atodūsius, grandinių žvangėjimą. Prieš jos akis stojo viduramžių gyvenimas, toks, koks jis, matyt, buvo tada, religinių karų metu. Jai atrodė, kad viršuje ji girdi sunkius ir grėsmingus geležim kaustytų batų žingsnius, iečių bildesį į akmens grindis, nešvankų kvatojimą, girtas dainas, sargų keiksmus ir grasinimus,

kai aukų aimanos pasiekdavo jų ausis ir sutrukdydavo jų baisų miegą — nes jie miegodavo, jie turėjo miegoti virš šito kalėjimo, šitos dvokiančios skylės, iš kurios sklido kapų smarvė ir pragaro riaumojimas. Išblyškusi, sustingusiu žvilgsniu, piestu pasistojusiais plaukais, Konsuela jau nieko daugiau nematė ir negirdėjo iš beprotiškos baimės. Atsigavusi ji pakilo nuo žemės, kad truputį sušiltų, ir pastebėjo, jog viena grindų akmens plokšte išimta ir numesta žemyn; prieš ją buvo atsivėręs naujas kelias. Prisiartinusi prie angos, ji pamatė siaurus stačius laiptelius, kuriais nusileido apačion ir kurie atvedė ją į naują požemį, siauresnį ir žemesnį negu ankstesnis. Žengusi ant grindų, kurios atrodė minkštos lyg aksominės, Konsuela nuleido savo lempelę, kad įsitikintų, ar nenuklimps į dumblą, bet pamatė tik pilkas dulkes, smulkesnes už smulkiausią smėlį ir šitose dulkėse mėtėsi ne akmenukai, o sulaužyti šonkauliai, dubens kaulai, kaukolių gabalai, žandikauliai, dar besipuikuojantys baltais stipriais dantimis — rodančiais jaunystę ir jėgas tų, kurie čia mirė ne sava mirtim. Kai kurie skeletai, išlikę beveik sveiki, buvo ištraukti iš dulkių ir atremti į sienas. Vienas iš jų, visiškai sveikas, stovėjo visu ūgiu su virve, apvijusia liemenį skersai, tartum jis būtų buvęs pasmerktas žūti čia, negalėdamas atsigulti. Jo kūnas nesulinko, nepasidavė į priekį, nesuiro į dalis, o, priešingai, sukietėjo ir atsilošė atgal nuostabaus išdidumo ir didžios paniekos poza. Jo sausgyslės sukaulėjo. Užversta galva, rodos, žvelgė į lubų skliautus, ir dantys, suspausti paskutinio žandikaulių judesio, apsinuogino tarsi nuo baisaus juoko priepuolio ar net fanatizmo aistros. Viršuje didelėmis raudonomis raidėmis ant sienos buvo aprašyta jo istorija. Tai būta nežinomos religinio persekiojimo aukos, paskutinio kankinio, numarinto šioje vietoje. Prie jo kojų glūdėjo klūpantis skeletas; galva, atskirta nuo kūno, mėtėsi toliau, bet sustingusios rankos vis dar laikė apkabinusios kankinio kelius: tai buvo jo žmona. Užrašas aiškino:

„N*** žuvo čia drauge su žmona, trimis broliais ir dviem vaikais už tai, kad nesutiko atsižadėti Liuterio tikėjimo ir netgi kankinamas atkakliai neigė popiežiaus nenuodėmingumą. Jis mirė stovėdamas ir išdžiūvo, kitaip sakant, suakmenėjo, negalėdamas matyti savo šeimos, mirusios ant jo draugų ir mokytojų palaikų, agonijos."

Priešais šį užrašą buvo kitas:

„Neofite, sluoksnis purios žemės, kurią mindžioja tavo kojos, yra dvidešimties pėdų storio. Tai ne smėlis, ne molis, tai žmonių palaikai. Čia buvo pilies kaulų saugykla. Čia sumesdavo tuos, kurie mirė kalėjime, esančiame viršuje, kai ten jau neužtekdavo vietos naujai pristatytiems. Tai dvidešimties kartų kankinių palaikai. Kokie laimingi ir kokie negausūs kilmingieji žmonės, galintys nurodyti dvidešimt savo protėvių — budelių ir žmogžudžių — kartų!"

Konsuelą ne taip išgąsdino šie kraupūs palaikai, kaip regė-

jimai, pirmomis akimirkomis iškilę jos galvoje. Mirtis slepia savyje kažką tokio iškilmingo ir svarbaus, kad baimė ir religinės abejonės negali apniaukti stiprių ir pilnų tikėjimo sielų entuziastingo įkarščio ir sielos giedrumo. Regėdama šias relikvijas, kilnioji Alberto tikėjimo pasekėja pajuto daugiau pagarbos ir užuojautos negu siaubo ir dvasinio sąmyšio. Ji suklupo priešais kankinio palaikus ir pajutusi, kad grįžta moralinės jėgos, sušuko, bučiuodama jo ranką:

— Ne, šventas šios puikios mirties vardas negali žadinti nei gailesčio, nei pasibjaurėjimo. Mintys apie gyvybę, kovojančią su priešmirtinėm kančiom, apie tai, kas vyko šiose praradusiose viltį sielose — štai tas pripildo gyvųjų širdis sielvarto ir siaubo! Bet tu, nelaimingasis kankiny, kuris mirei stovėdamas, nukreipęs žvilgsnį į dangų, tu nekeli gailesčio, nes tu nesudrebėjai ir tavo siela nuskriejo į aukštį nutvieksta ekstazės, kuri žadina man didžią pagarbą.

Konsuela lėtai pakilo ir beveik ramiai pasitaisė savo vestuvinį šydą, kuris užsikabino už klūpančios moters skeleto. Siauros ir žemos durys atsivėrė prieš ją. Ji vėl paėmė lempelę ir, stengdamasi neatsisukti, įėjo į siaurą niūrų koridorių, staigiai besileidžiantį žemyn. Iš kairės ir iš dešinės žiojėjo angos, tikrai primenančios karstus. Šie kazematai buvo per daug žemi, kad žmogus galėtų juose stovėti, ir nepakankamai ilgi, kad jie galėtų išsitiesti visu ūgiu. Atrodė, kad juos iškirto kiklopai — su tokia jėga jie buvo įsigraužę į storas akmens sienas. Jie priminė kažkokių nuožmių ir pavojingų žvėrių narvus, tačiau Konsuela neturėjo jokių iliuzijų: ji matė Veronos arenas ir žinojo, kad tigrai ir meškos, kurie kažkada būdavo reikalingi cirko renginiams ir gladiatorių kovoms, laikyti tūkstantį kartų geresnėmis sąlygomis. Be to, ant geležinių durų ji perskaitė, kad šiuose baisiuose kazematuose kalėjo nugalėtieji kunigaikščiai, narsūs karvedžiai — tie, kurie buvo patys pavojingiausi dėl savo visuomeninės padėties, proto ir energijos. Šios baisios atsargumo priemonės, liudijančios, kaip bijota galimo jų pabėgimo, rodo, kokią didelę meilę ir pagarbą jie žadino savo šalininkams. Tai štai kur nutilo riaumojimas tų liūtų, kurie kažkada sukrėtė visą pasaulį. Jų galybė, jų valia sudužo į šias sienas, jų milžinų krūtinės išdžiūvo negaudamos gurkšnio oro, jų ereliškos akys užtemo, ieškodamos silpno šviesos spindulio amžinoj tamsoj. Čia gyvi palaidoti žmonės, kurių neišdrįso nužudyti viešai. Neeiliniai protai, kilniausios sielos išpirko čia piktadarystes tų, kurių rankose buvo sutelkta galybė ir teisė.

Klaidžiodama tamsiais drėgnais koridoriais, iškirstais oloje, Konsuela išgirdo tekančio vandens šniokštimą, priminusį jai grėsmingą povandeninį srautą Ryzenburge. Tačiau ji buvo per daug sukrėsta minčių apie žmonijos nelaimes ir nusikaltimus, kad galvotų apie save. Staiga jai užkirto kelią anga šulinio, išrausto

žemės lygyje, kurį apšvietė fakelas. Virš fakelo ji perskaitė ant stulpo šiuos žodžius:

„Čia juos skandino!"

Pasilenkusi Konsuela žvilgtelėjo į šulinio gilumą. Tas pats upeliukas, kuriuo ji taip ramiai plaukė valtimi vos prieš valandą, garmėjo čia į baisią gilybę ir sūkuriavo riaumodamas tarsi troško pagriebti ir nusinešti naują auką. Nuo raudonų fakelo atšvaitų ši baisi srovė buvo kraujo spalvos.

Pagaliau Konsuela atsidūrė prie masyvių durų ir pabandė jas atidaryti, bet tuščiai. Ji paklausė savęs, ar tik neatsivers po jos kojomis bedugnė, ar neužgesins jos lempelės netikėtas vėjo gūsis ir ar nepakels jos į orą nematomos grandinės, kaip būdavo per įšventinimus Egipto piramidžių gelmėse. Bet daug labiau ją gąsdino kas kita: nuo to laiko, kai ji ėmė eiti koridoriais, kažkas buvo netoli jos. Ji girdėjo kažkieno lengvus, tylius žingsnius, kažkieno apsiaustas šlamėjo greta jos, o kai ji aplenkė šulinį, fakelo šviesa, likusi jai už nugaros, metė ant sienos ne vieną, o du virpančius šešėlius. Kas gi buvo tas pavojingas palydovas, pažiūrėti į kurį ji galėjo tik rizikuodama prarasti savo pastangų vaisius ir niekad neperžengti šventovės slenksčio? Gal tai baisus vaiduoklis, kurio bjaurumas paralyžuotų jos drąsą ir sudrumstų protą? Ji daugiau nematė jo šešėlio, bet jai atrodė, kad kažkieno kvėpavimas girdisi visai arti. O tos lemtingosios durys vis dar neatsidarė! Dvi ar trys kankinančio laukimo minutės virto jai amžinybę. Bežadis palydovas kėlė nenugalimą baimę. Ji bijojo, kad, norėdamas ją išbandyti, jis užkalbins ją, gal gudrumu privers pažvelgti į jį. Jos širdis tankiai plakė. Ir staiga ji pastebėjo virš durų užrašą:

„Čia tavęs laukia paskutinis išbandymas, pats žiauriausias iš visų. Jeigu tavo drąsa išseko, pabelsk du kartus į kairiąją durų pusę, jeigu ne — tris kartus į dešiniąją pusę. Atmink, kad tavo įšventinimo šlovingumas priklauso nuo tavo pastangų."

Konsuela nedvejodama pabeldė tris kartus į dešiniąją pusę. Durys tuoj pat prasivėrė, ir Konsuela įėjo į erdvią salę, apšviestą daugybės fakelų. Ten nebuvo žmonių ir iš pradžių ji negalėjo suprasti, kokia paskirtis keistų daiktų, griežta tvarka sustatytų aplink ją. Tai buvo niekur nematyti mediniai, geležiniai, bronziniai įrenginiai, keisti įrankiai gulėjo ant stalų ar kabėjo ant sienų. Iš pradžių jai pasirodė, kad atsidūrė artilerijos muziejuje, nes ten buvo muškietų, patrankų ir kitokios ginkluotės — ji buvo pirmam plane, užstodama kitos paskirties instrumentus. Kažkam šovė į galvą surinkti čia visas priemones, išrastas žmonių, kad galėtų vieni kitus kankinti. Bet kai neofitė žengtelėjo kiek į priekį ir praėjo šį arsenalą, ji pamatė kitokius daiktus, pasižyminčius įmantresniu žiaurumu,— mediniai ožiai, ratai, pjūklai, lydymo vonios, skridiniai, kabliai,— žodžiu, visas kankinimo įrankių rinkinys, o ant didelės lentos, kabančios viduryje, po visa kolekcija vėzdų, replių, žirklių, dildžių, dantytų kirvių ir

kitų šlykščių daiktų, skirtų kankinimams, buvo parašyta: „Visi jie labai vertingi, tai originalai, kurie buvo vartojami".

Ir čia Konsuela pajuto, kad netenka jėgų. Šaltas prakaitas suvilgė jos plaukus. Širdis sustojo plakusi. Neįstengdama atsiplėšti nuo šio baisaus reginio ir atsikratyti šiurpių regėjimų, užliejusių jos sąmonę, ji apžiūrinėjo viską, kas buvo prieš akis su buku ir niūriu smalsumu, kuris apima mus begalinio siaubo akimirkomis. Užuot užsimerkusi, ji įdėmiai žvelgė į kažkokį bronzos varpą — siaubingą galvą su apvaliu šalmu, uždėtą ant beformio kūno be kojų, nukirstą kelių lygyje. Visa tai priminė didžiulę nedailaus darbo statulą, skirtą papuošti kapui. Bet po truputį, pabusdama iš savo sustingimo, Konsuela intuityviai suprato, kad po šituo varpu pakišdavo žmogų, priversdami jį atsitūpti. Varpas buvo toks baisiai sunkus, kad jokiomis žmogaus jėgomis neįmanoma buvo jo kilstelėti. Vidaus išmatavimai buvo tokie tikslūs, kad žmogus negalėjo ten nė krustelėti. Bet jis būdavo čia patalpinamas ne tam, kad uždustų, nes šalmo antveidyje ir visur aplink galvą buvo paliktos mažos skylutės, be to, iš kai kurių tebekyšojo ilgi ploni stiletai. Auka buvo kankinama skaudžiais dūriais, kad prisipažintų savo kaltę, tikrą ar tariamą, įskųstų savo gimines ir draugus, išduotų savo politines ar religines pažiūras [1].

Ant metalinio šalmo viršaus buvo išgraviruoti tokie žodžiai ispanų kalba:

Tegyvuoja šventoji inkvizicija!

O apačioje — malda, kurią užrašyti privertė galbūt didžiulė užuojauta, o gal ji išsiveržė iš vargšo darbininko, priversto pagaminti šį šlykštų įrenginį, širdies ir buvo parašyta jo ranka:

Šventoji Dievo Motina, melskis už vargšą nusidėjėlį.

Kuokštas plaukų, išrautų kankinant žmogų ir, matyt, prisiklijavusių krauju, liko kaboti po šia malda lyg baisus ir nenutrinamas ženklas. Plaukai styrojo iš skylės, praplatintos stiletu. Jie buvo žili!

Ir staiga Konsuela liovėsi mačiusi, liovėsi kentėjusi. Visiškai netikėtai, nespėjusi pajusti nė mažiausio fizinio skausmo, nes jos siela ir jos kūnas dabar buvo tarsi virtę iškankintos, suluošintos žmonijos kūnu ir siela, ji, tiesi ir sustingusi, griuvo ant žemės tartum statula nuo pjedestalo. Bet tą akimirką, kai jos galva turėjo atsitrenkti į pragariško įtaiso bronzą, kažkoks žmogus, nepastebėtas jos, spėjo sugriebti ją į savo glėbį. Tai buvo Liveranis.

---

[1] Kiekvienas gali pamatyti tokį įrenginį ir šimtus į jį panašių, padarytų ne mažiau meistriškai, Venecijos arsenale. Konsuela nematė jų ten: šie baisūs kankinimo įrankiai, kaip ir šventosios inkvizicijos bei hercogo dvaro rūsiai ir kalėjimai, buvo atidaryti visiems apžiūrėti tik tada, kai respublikoniškų karų metu į Veneciją atėjo prancūzai. *(Aut. past.)*

XL

Atsigavusi Konsuela pasijuto gulinti ant purpurinio kilimo, dengiančio baltus grakščius korintinės galerijos laiptus. Du vyriškiai su kaukėmis — iš jų apsiaustų spalvos ji pažino Liveranį ir tą, kurį teisingai laikė Markusu,— plušo prie jos, stengdamiesi atgaivinti. Apie keturiasdešimt žmonių su apsiaustais ir kaukėmis, tie patys, kuriuos ji jau matė anksčiau aplink tariamą Jėzaus kapą, stovėjo dviem eilėm išilgai pakopų ir choru giedojo himną nežinoma kalba, mojuodami rožių vainikais, palmių šakomis ir gėlėmis. Kolonos buvo papuoštos gėlių girliandomis, kurios susikryžiuodamos prieš uždarytas šventovės duris ir virš Konsuelos galvos sudarė savotišką triumfo arką. Mėnulis, pakilęs į zenitą, ryškia šviesa užliejo baltą fasadą, o lauke, aplink šią šventyklą, stori kukmedžiai, kiparisai ir pušys stūksojo kaip neįžengiama giria, primenanti šventąjį mišką, kurio papėdėje žvilgėjo sidabru ir čiurleno paslaptingi vandenys.

— Sese,— pasakė Markusas, padėdamas Konsuelai atsistoti,— jūs įveikėte visus išbandymus. Nesigėdinkit, kad jūsų fizinės jėgos neatlaikė jus kankinančios širdgėlos. Jūsų kilni širdis vos neplyšo iš pasipiktinimo ir užuojautos regint tokius akivaizdžius žmonijos nusikaltimų ir kančių įrodymus. Jeigu jūs būtumėt atėjusi čionai pati, be mūsų pagalbos, mes nejaustume jums tokios pagarbos, kaip dabar, kai jūs buvot atnešta praradusi jėgas ir prislėgta liūdesio. Jūs matėte ištaigingos pilies požemius, be to, tai ne kokia nors ypatinga pilis, labiau negu kitos pagarsėjusi savo nusikaltimais, ne, tai pati paprasčiausia pilis, panaši į visas tas, kurių griuvėsiais nusėta didelė Europos dalis. Taip, tai baisios liekanos to plataus tinklo, kuris padėjo feodalinei valdžiai tiek amžių valdyti visą civilizuotą pasaulį, gniuždant žmones savo žiauria, nusikaltėliška galybe ir siaubingais tarpusavio karais. Šitos bjaurios buveinės, šitos rūsčios tvirtovės buvo visų piktadarysčių lizdas tol, kol religiniai karai, išsivadavimo sambūrių bei išrinktųjų galybės pastangos nepadėjo žmonijai pažinti tiesą. Jūs galite apvažiuoti Vokietiją, Prancūziją, Italiją, Ispaniją, slavų valstybes — ir kiekvienam slėny, ant kiekvieno kalno pamatysite įspūdingus kokios nors rūsčios pilies griuvėsius arba pastebėsite žolėse įtvirtinimų liekanas. Visa tai kruvini užkariautojų pėdsakai, patricijų kastos, nugalėjusios pavergtųjų kastą, pergalės pėdsakai. Ir jeigu jūs ištirsite tuos griuvėsius, jeigu pasirausite žemėje, kuri juos prarijo ir nuolat stengiasi nugramzdinti dar giliau, jūs visur rasite tą patį, ką matėte čia: kalėjimą, duobę lavonų krūvoms, ankštas dvokiančias nišas ypač pavojingiems kaliniams, nuošalų kampą, kur galima žudyti nekeliant triukšmo, o senovinio bokšto viršūnėje ar požemio gelmėse — kankinimo kamerą nepaklusniems vergams, verdančius katilus eretikams, kartuves dezertyrams. Kiek nelaimingųjų žuvo verdančioj dervoj, kiek dingo vandenų sraute,

kiek buvo gyvų palaidotų rūdynuose! O jeigu pilių sienos, ežerų ir upių vandenys, uolų urvai galėtų prabilti ir papasakoti apie tą savivalę, kurią jie matė ir sugėrė! Savivalės būta tiek daug, jog istorija neįstengė užfiksuoti visų jos atvejų.

Bet ne tik viešpataujantys senjorai, ne tik aristokratai nudažė žemę nekaltu krauju. Karaliai ir dvasininkai, sostai ir bažnyčia — štai pagrindinis savivalės šaltinis, štai pagrindinė griaunamoji jėga. Kažkieno niūrus, bet gilus protas savo rūsčiu rūpesčiu surinko vienoje iš mūsų senovinės pilies salių dalį kankinimo įrankių, kuriuos sukūrė stipriojo neapykanta silpnajam. Jų vaizdas tiesiog neįmanomas, akys negali patikėti, protas atsisako pripažinti jų egzistavimą. Ir vis dėlto jie veikė, šitie siaubingi mechanizmai, jie veikė ištisus šimtmečius tiek karalių rūmuose, tiek smulkių kunigaikštukų citadelėse, o daugiausia — šventosios inkvizicijos rūmuose. Ką aš kalbu? Jie veikia ir dabar, tiktai rečiau. Inkvizicija vis dar gyvuoja, vis dar kankina žmones, ir Prancūzijoj, labiausiai apsišvietusioj šaly, tebėra provincijos teismai, pasmerkiantys sudeginti tariamuosius raganius.

Beje, argi tironija jau nuversta? Argi karaliai ir princai liovėsi niokoję žemę? Argi karas jau neneša sielvarto ir nenusiaubia tiek pasiturinčiųjų namų, tiek ir vargšų lūšnų, tereikia jo panorėti pačiam menkiausiam valdovui? Argi vergija neviešpatauja pusėje Europos? Argi armija liovėsi beveik visur paklusti vytinei ir vėzdui? Argi patys gražiausi, patys drąsiausi pasaulyje kareiviai — mūsų kareiviai — nedresiruojami kaip gyvuliai su lazda ir rykštėmis? Argi Prūsijos vergų nevaldo botagas? Argi Amerikoje su negrais nesielgiama blogiau negu su šunimis ir arkliais? Nors senovės baronų pilys jau sugriautos ir paverstos ramiais būstais, bet argi karalių pilys nestovi kur stovėjusios ir netampa kalėjimais nekaltiesiems dažniau negu kaltiesiems? Ir argi tu, mano sesuo, švelniausia ir tauriausia iš moterų, nebuvai Špandau kalinė?

Mes žinojom, kad tu kilni, neabejojom tavo gailestingumu ir teisingumo jausmu, bet, kadangi tau, kaip ir kai kuriems kitiems, esantiems čia, skirta grįžti į visuomenę, buvoti rūmuose, bendrauti su karaliais, patirti — tau ypač — jų žavesio burtus, mums teko išmokyti tave atsilaikyti ir neapsvaigti nuo šito kupino spindesio ir pavojų gyvenimo, ir mes neturėjom teisės išvaduoti tave net nuo pačių baisiausių jo ydingumo įrodymų. Naudodamiesi vienatve, kuriai tave pasmerkėm, ir knygomis, atiduotomis tavo žiniai, mes paveikėm tavo protą, pasitelkę tėviškus pamokymus, tai griežtus, tai švelnius, mes paveikėme tavo širdį, išbandymais, labiau kankinančiais ir turinčiais gilesnę prasmę negu senovės misterijų išbandymai, mes paveikėme tavo regėjimą. O dabar, jeigu tu vis dar nori tapti įšventinta, gali drąsiai stoti prieš šiuos nepaperkamus, bet gerus teisėjus — tu jau pažįsti juos, ir jie laukia tavęs, idant apvainikuotų tave arba dovanotų tau laisvę palikti mus amžinai.

Tai pasakęs, Markusas pakėlė ranką ir parodė Konsuelai šventyklos duris, virš kurių ugninėmis raidėmis užsidegė trys sakramentiniai žodžiai: *laisvė, lygybė, brolybė.*

Nusilpusios, fiziškai sugniuždytos Konsuelos vien siela buvo gyva šią akimirką. Ji jau neįstengė klausytis Markuso kalbos stovėdama. Priversta vėl atsisėsti kolonos papėdėj, ji rėmėsi į Liveranį, nematydama jo, užmiršusi apie jį. Tačiau ji nepraleido nė vieno žodžio iš tō, ką pasakė Markusas. Išblyškusi lyg šmėkla, sustingusiu žvilgsniu ir drebančiu balsu, ji vis dėlto nebuvo panaši į žmogų, ką tik patyrusį stiprų nervinį sukrėtimą. Tramdomas įkarštis sprogdino jos krūtinę, kvėpavimas buvo toks silpnas, kad Liveranis negalėjo jo pajusti. Juodos akys, truputį įkritusios iš nuovargio ir nuo išgyventų kančių, spindėjo niūria ugnimi. Švelni raukšlelė ant kaktos liudijo, kad ji priėmė tvirtą sprendimą, pirmą savo gyvenime. Dabartinis jos grožis išgąsdino tuos, kurie anksčiau matydavo ją visuomet malonią ir romią. Liveranis drebėjo kaip jazmino lapas, šiurenamas nakties vėjelio virš jo mylimosios galvos. Ji pakilo staigiu judesiu, kurio jis šią akimirką visai nesitikėjo, bet staiga jai pakirto kojas ir kad užliptų laiptais, ji leido jam laikyti, beveik nešti save, nejausdama jokio virpulio jo glėby, kuris taip smarkiai jaudino ją anksčiau, vis tokia pat susimąsčiusi, nepaisydama, kad taip arti širdis, kuri anksčiau taip audringai uždegdavo jos širdį. Jis įdėjo jos delnan sidabrinį kryželį — talismaną, teikiantį jam tam tikrų teisių į ją, ir ženklą, padedantį jai pažinti jį. Bet Konsuela, rodos, nepažino nei šito brangaus jai daikto, nei rankos, kuri perdavė jį. Jos pačios pirštai buvo sugniaužti kančios mėšlungio. Ji nesąmoningai laikėsi Liveranio rankos, kaip laikytųsi šakos, kad nenukristų į bedugnę, bet jos širdies kraujas nepasiekdavo jos suledėjusios rankos.

— Markusai,— sušnibždėjo Liveranis, kai tas susilygino su juo, kad pabelstų į šventyklos duris,— nepalikite mūsų. Išbandymas buvo per žiaurus. Aš bijau!

— Ji myli tave! — atsakė Markusas.

— Taip, bet ji gali numirti,— krūptelėjęs paprieštaravo Liveranis.

Markusas triskart pabeldė į duris, kurios atsidarė ir iš karto užsitrenkė, kai tiktai jis įėjo drauge su Konsuela ir Liveraniu. Kiti broliai liko galerijoje, laukdami, kol bus pakviesti į ceremoniją, nes tarp įšventinimo ceremonijos ir paskutinių išbandymų visada įvyksta slaptas pokalbis tarp mokytojų ir to, kurį ketinama priimti.

Patalpos, kuri *** pilyje buvo skiriama tokioms apeigoms, vidus buvo išdekoruotas ir sutvarkytas labai puošniai. Tarp kolonų stūksojo didžiausių žmonijos draugų statulos. Jėzaus Kristaus figūra stovėjo amfiteatro vidury tarp Pitagoro ir Platono. Apolonijus Tianietis — greta švento Jono, Abeliaras — prie švento

Bernaro, Janas Husas ir Jeronimas Prahietis buvo netoli šventosios Jekaterinos ir Žanos d'Ark. Bet Konsuela nesidomėjo aplinka. Paskendusi savo mintyse, ji be nuostabos ir susijaudinimo vėl pamatė tuos pačius teisėjus, kurie taip giliai ištyrinėjo jos sielą. Jai dabar nekėlė nerimo šių asmenų dalyvavimas, kad ir kas jie būtų, ir, laukdama jų nuosprendžio, ji atrodė visiškai rami.

— Lydintysis broli,— kreipėsi į Markusą aštuntasis žmogus, sėdintis žemiau septynių teisėjų ir visada kalbantis už juos,— ką jūs atvedėte čia? Koks šios moters vardas?

— Konsuela Porporina,— pasakė Markusas.

— Ne, mano broli, jūsų atsakymas klaidingas,— papriešta ravo Konsuela.— Argi nematote, kad aš atėjau čia jaunavedės drabužiais, o ne našlės rūbais? Paskelbkite, jog atėjo grafienė Rudolštadt.

— Mano dukra,— tarė brolis,— aš kalbu su jumis tarybos vardu. Jūs jau neturite šio vardo. Jūsų santuoka su grafu Rudolštadtu nutraukta.

— O kuo remiantis? Kieno liepimu?— paklausė Konsuela griežtu ir garsiu balsu, tartum karščiuodama.— Aš nepripažįstu jokios teokratinės valdžios. Jūs patys išmokėte mane pripažinti tik tas tiesas, kurias pati savanoriškai jums suteikiau savo atžvilgiu, ir paklusti tik tėviškam autoritetui. Bet argi tai bus toks autoritetas, jeigu jūs nutrauksite mūsų santuoką be mano ir be mano vyro sutikimo? Nei jis, nei aš nedaviau jums tokios teisės.

— Tu klysti, mano dukra: Albertas suteikė mums teisę pasirūpinti jo ir tavo likimu. Ir tu davei mums šią teisę, kai atvėrei savo širdį ir prisipažinai, kad pamilai kitą.

— Aš nieko jums neprisipažinau,— papriešta ravo Konsuela,— ir neigiu prisipažinimą, kurį jūs norite iš manęs išgirsti.

— Įveskite pranašautoją,— tarė Markusui kalbantysis.

Aukšta, susisupusi į baltą apdarą moteris uždengtu veidu įėjo ir atsisėdo pusračio, kurį sudarė teisėjai, centre. Iš nervinio drebulio, virpinančio visą jos kūną, Konsuela iš karto pažino Vandą.

— Kalbėk, teisybės žyne,— pasakė oratorius,— kalbėk, giliausiai žmogaus širdyje slypinčių paslapčių demaskuotoja ir išaiškintoja. Ar ši moteris yra Alberto Rudolštadto žmona?

— Taip, ji ištikima ir garbinga jo žmona,— atsakė Vanda,— bet dabar jūs turite paskelbti jos skyrybas. Jūs matote, kas atvedė ją čia, matote, jog tas iš mūsų sūnų, kuris laiko jos ranką, yra jos mylimas, ir ji turi priklausyti jam, nes meilės teisės santuokoje neturi būti pažeidžiamos.

Konsuela nustebusi atsisuko į Liveranį ir pasižiūrėjo į savo ranką, sustingusią ir tarsi numirusią jo delne. Jai pasivaideno, kad miega ir stengiasi pabusti. Pagaliau ji ryžtingai ištraukė ranką ir, pažvelgusi į savo delną, pamatė jame atspaudą kryželio, kažkada priklausiusio jos motinai.

— Tai štai jis, žmogus, kurį aš mylėjau! — pratarė ji su liūdna švento nuoširdumo šypsena.— Ką gi, teisybė, aš mylėjau jį švelniai, beprotiškai, bet tai tebuvo sapnas! Aš maniau, jog Albertas miręs, o jūs kalbėjot man, jog Liveranis vertas mano pagarbos, pasitikėjimo. Paskui aš pamačiau Albertą. Iš jo žodžių, pasakytų draugui, aš supratau, kad jis tarsi ir nenori daugiau būti mano vyru, ir lioviausi kovojus su meile šiam nepažįstamajam, kurio laiškai ir rūpestinga globa apsvaigino mane, varė iš proto. O paskui man buvo pasakyta, kad Albertas myli mane kaip ir anksčiau, kad jis atsisako manęs tik iš kilniaširdiškumo ir taurumo. Tad kodėl Albertas įtikino save, jog mano ištikimybė bus menkesnė už jo jausmą? Kokį nusikaltimą aš įvykdžiau, kad esu laikoma sugebanti padaryti nelaimingą jį dėl egoistinės laimės? Ne, aš niekad nesusiteršiu tokiu nusikaltimu. Jeigu, Alberto nuomone, aš neverta jo, nes leidau sau pamilti kitą, jeigu jis nesiryžta sunaikinti tos meilės ir nenori įkvėpti man dar didesnės, aš paklusiu jo sprendimui, aš sutiksiu su skyrybomis, prieš kurias protestuoja ir mano širdis, ir mano sąžinė, bet aš netapsiu kitam nei žmona, nei mylimąja. Sudie, Liverani, jeigu tikrai toksai jūsų vardas. Aš patikėjau jums savo motinos kryžių užsimiršimo akimirką, bet nesigėdiju jos ir nieko nesigailiu. Grąžinkite gi man šį kryžių, kad, prisimindami vienas kitą, mes galėtume jausti vien abipusę pagarbą ir supratimą, jog abu atlikom savo pareigą be kartėlio ir laisva valia.

— Tu žinai, kad mes nepripažįstam tokios moralės ir nepriimam tokių aukų,— paprieštaravo pranašautoja.— Mes norim išaukštinti ir pagarbinti meilę, sumenkintą ir paniekintą šiame pasaulyje, išaukštinti laisvą širdies pasirinkimą, šventą ir savanorišką dviejų būtybių, vienodai stipriai mylinčių viena kitą, sąjungą. Mums suteikta teisė palengvinti mūsų vaikų sąžinę, atleisti nuodėmes, sujungti tinkamas poras ir, vadinas, sutraukyti senosios visuomenės pančius. Taigi tu neturi teisės užgniaužti savo meilę ir neigti savo prisipažinimą be mūsų sutikimo.

— Kam jūs kalbate man apie laisvę, meilę ir apie laimę?— sušuko Konsuela, apimta kažkokio karšto polėkio ir žengdama arčiau prie teisėjų veidu, spindinčiu įkvėpimu ir didybe.— Argi ne jūs patys privertėt iškentėti tokius išbandymus, kurie palieka amžiną blyškumą veide ir nenugalimą rūstumą širdyje? Kokia bejausme negarbinga būtybe jūs laikote mane, jeigu manote, kad dar įstengiu svajoti apie asmeninę laimę dabar, kai tiek pamačiau ir suvokiau apie žmonių gyvenimą ir apie savo pareigas šiame pasaulyje? Ne, ne! Šalin meilė, šalin santuoka, laisvė, laimė, šlovė ir menas! Daugiau niekas man neegzistuoja, jeigu turiu suteikti skausmo kitam žmogui? Argi neįrodyta, kad bet koks džiaugsmas šiame pasaulyje perkamas savo artimo skriaudos kaina? Argi nėra svarbesnių rūpesčių už rūpinimąsi savo pačios laime? Argi ne tą patį mano Albertas ir argi aš neturiu teisės manyti taip kaip jis? Argi jis nepuoselėja vilties, kad kaip tik

pasiaukojimas suteiks jam jėgų darbuotis žmonijos labui su dar didesniu atsidavimu ir didesne proto jėga negu bet kada anksčiau? Leiskite man būti tokia pat kilniaširde kaip Albertas. Leiskite man bėgti nuo apgaulingos ir nusikalstamos laimės iliuzijos. Duokite man darbą, sunkų, varginantį, suteikite man skausmo ir įkvėpimo! Nuo tos akimirkos, kai jūs neatsargiai parodėte kankinius ir kankinimo įrankius, aš pati trokštu tapti kankine. Tebus gėda tam, kuris suprato, ką liepia pareiga, ir vis dėlto nori pasiimti savo laimės ir ramybės dalį šioje žemėje! O Liverani, jeigu jūs mylite mane, nors iškentėjote tuos pačius išbandymus kaip aš, jūs beprotis, jūs kūdikis, nevertas vyro vardo, ir jau žinoma, nevertas, kad dėl jūsų paaukočiau heroišką Alberto atsidavimą. O tu, Albertai, jeigu tu čia, jeigu girdi mane, tau derėtų pavadinti mane bent seserim, ištiesti man ranką ir palaikyti mane žengiant tuo erškėčiuotu keliu, kuris veda tave prie Dievo.

Konsuelos ekstazė pasiekė apogėjų, jai jau buvo maža žodžių. Ją apėmė nepaprastas susijaudinimas, panašiai kaip pitijas, kurios dieviškos aiškiaregystės akimirkom reikšdavo savo jausmus laukiniais riksmais bei įnirtingais kūno judesiais, ir ji staiga pajuto poreikį išlieti audrinančius jausmus natūraliausiu sau būdu: ji uždainavo. Skambus jos balsas buvo toks pat jaudulingas, kaip tada, kai ji pirmą kartą viešai atliko šią ariją Venecijoje Marčelui ir Porporai.

I cieli immensi narrano
Del grande Iddo la gloria [1].

Konsuela todėl prisiminė šitą himną, kad jis, ko gero, nuoširdžiausiai ir stipriausiai išreiškia religinį užsidegimą, kokį mums kada nors yra dovanojusi muzika. Bet jai pritrūko ramumo, būtino tam, kad suvaldytų savo balsą ir, nuaidėjus pirmoms dviem strofoms, iš jos krūtinės išsiveržė rauda, iš akių pasipylė ašaros, ir ji parkrito ant kelių.

Įelektrinti Konsuelos įkarščio, Nematomieji visi kartu pakilo iš savo vietų ir, stovėdami pagarbiom porom, klausėsi jos įkvėpto dainavimo. Tačiau, pamatę, kad ji neteko jėgų, apsupo ją, o Vanda, karštai prispaudusi Konsuelą prie širdies, stumtelėjo Liveranio glėbin sušukdama:

— Pažvelk gi į jį ir žinok, kad Dievas leido tau suderinti meilę ir dorybę, laimę ir pareigą.

Konsuela, akimirkai praradusi klausą ir tarsi persikėlusi į kitą pasaulį, galų gale pažiūrėjo į Liveranį, kuriam Markusas spėjo nuplėšti kaukę. Ji veriamai suriko ir vos neapalpo ant mylimojo krūtinės, pažinusi Albertą. Albertas ir Liveranis buvo vienas ir tas pats asmuo.

[1] Dangus begalinis mums skelbia
Kūrėjo ir Viešpaties šlovę *(it.)*.

XLI

Tą akimirką šventyklos durys metališkai žvangėdamos atsivėrė ir vidun poromis suėjo Nematomieji. Pasigirdo stebuklingi armonikos [1] garsai — šis instrumentas buvo neseniai išrastas ir dar nežinomas Konsuelai. Atrodė, jog armonikos garsai sklinda iš viršaus pro pusiau atvirą kupolą, drauge su mėnulio spinduliais ir gaiviom nakties srovėm. Gėlių lietus lėtai leidosi ant laimingosios poros, kuri buvo visos šios iškilmingos procesijos centras. Prie auksinio trikojo stovėjo Vanda. Dešine ranka ji palaikė jame kvepiančių smilkalų ugnį, o kairiąja suėmė abu galus simbolinės lapų ir gėlių girliandos, užmestos ant įsimylėjusiųjų poros. Nematomųjų mokytojai, kurių veidai buvo uždengti ilgais raudonais uždangalais, o galvos apvainikuotos tokiomis pat apeiginėmis emblemomis — ąžuolo ir akacijų lapais, stovėjo ištiesę rankas, tartum pasirengę priimti savo brolius, einančius pro šalį ir besilenkiančius jiems. Šitie mokytojai buvo didingi kaip senovės druidai, bet jų rankos, nesuteptos krauju, mokėjo vien laiminti, ir didi pagarba užėmė dabartinių adeptų širdyje fanatišką ankstesnių religijų baimę. Prisiartinę prie aukštojo teismo, įšventintieji nusiimdavo kaukes, kad atidengtais veidais pasveikintų šiuos kilnius nepažįstamuosius, kurie visuomet skleidė vien gailestingumą, teisingumą, tėvišką meilę ir taurią išmintį. Ištikimi priesaikai, anaiptol nejaučiantys nei apgailestavimo, nei nepasitikėjimo, jie nesistengė smalsiais žvilgsniais įžvelgti, kas slepiasi po uždangalais. Tikriausiai, patys to nežinodami, adeptai buvo pažįstami su savo mokytojais, šiais naujosios religijos žyniais, kurie susitikdami su jais visuomenėje ir įvairiuose susirinkimuose, buvo daugumos iš jų, o gal ir kiekvieno, geriausi draugai, artimiausi bičiuliai. Bet atliekant apeigas žynių veidai buvo uždengti kaip senųjų laikų orakulų.

Laiminga naivių tikėjimų vaikystė, pasakiškas šventų sąmokslų rytas — juos visais laikais dengė paslapties rūkas, poetinių spėlionių migla! Tik vienas šimtmetis skiria mus nuo Nematomųjų, o jų egzistavimas jau kelia abejonių istorikui, bet po trisdešimties metų iliuminatų ordinas, naudodamasis tomis pačiomis miniai nežinomomis formomis ir semdamasis jėgų tiek iš savo

[1] Visiems žinoma, kad armonika savo atsiradimu sukėlė Vokietijoj tokią sensaciją, kad žmonės, turintys poetinę vaizduotę, tarsi girdėjo jos skambėjime kažkokius antžmogiškus, paslaptingus balsus. Kol šis instrumentas plačiai nepaplito, jis buvo laikomas stebuklingu, ir vokiečių teosofijos adeptai gerbė jį, kaip buvo gerbiama senovėje lyra ir kaip gerbia kitokius instrumentus pirmykštės Himalajų tautelės. Jie padarė armoniką viena iš savo paslaptingos ikonografijos emblemų. Jie vaizdavo ją kaip fantastišką chimerą. Slaptųjų draugijų neofitai, girdėdami ją pirmą kartą po žiaurių išbandymų metu patirto susijaudinimo ir siaubo, būdavo taip giliai paveikiami, kad kai kurie puldavo į ekstazę. Jiems atrodydavo, esą girdi kažkokių nematomų jėgų dainavimą, nes muzikantai ir pats instrumentas būdavo nuo jų stropiai slepiami. Esama daug įdomių pavyzdžių, liudijančių, kokią nepaprastą rolę vaidindavo armonika per iliuminatų įšventinimo apeigas. *(Aut. past.)*

mokytojų genialumo, tiek iš mistinės Vokietijos slaptųjų bendrijų patirties, pašiurpins pasaulį pačiu grėsmingiausiu ir geriausiai suorganizuotu sąmokslu per visą religinių ir politinių kovų istoriją. Vieną akimirką šis ordinas privers susvyruoti visų karališkųjų dinastijų sostus, o paskui pats suirs, palikdamas prancūzų revoliucijai tarsi elektros srovė persidavusį kilnų entuziazmą, karštą tikėjimą ir rūstų fanatiškumą. Prieš pusę šimtmečio iki tų lemtingų dienų, tais laikais, kai galantiškas Liudviko XV karaliavimas, filosofinis Frydricho II despotizmas, skeptiškas ir ironiškas Voltero viešpatavimas, garbėtroškiška Marijos Teresės diplomatija,— tais laikais, kai visa tai, rodos, ilgam skelbė pasauliui senatvę, chaosą ir puvimą, prancūzų revoliucija jau fermentavosi kaip vynas tamsoj ir brendo po žeme. Ją puoselėjo fanatiškai tikinčių žmonių protai — kaip svajonę apie pasaulinę revoliuciją, ir kol paleistuvystė, veidmainingumas arba netikėjimas viešpatavo žemėje, taurus tikėjimas, nuostabi ateities vizija, pasaulio pertvarkymo projektai, tokie pat esminiai ir galbūt labiau pagrįsti mokslu negu mūsų furjerizmas ir mūsų dabartinis sensimonizmas, padėjo neeilinių žmonių grupėms sukurti savo vaizduotėje ateities visuomenę, diametraliai priešingą tai, kurios veiklą iki šiol slepia ir nutyli istorija.

Toks kontrastas yra vienas iš nuostabiausių aštuonioliktojo amžiaus bruožų, amžiaus, kuris taip kunkuliavo nuo idėjų ir įtempto proto darbo visose srityse, kad mūsų dienų filosofai ir istorikai dar negali padaryti aiškių ir naudingų apibendrinimų. Dalykas tas, jog esama daugybės prieštaringų dokumentų ir nesuprantamų faktų, esama aibės šaltinių, užterštų amžiaus maišatyje, šaltinių, kuriuos reiktų kantriai išvalyti, kad būtų galima pasiekti patikimą esmę. Daug stropių darbininkų liko nežinomi ir nusinešė į kapą savo minčių mįslę — juk tiek puikių žygdarbių tuomet jaudino amžininkų protus, tiek nuostabių darbų iki šiol traukia praeities tyrinėtojų dėmesį! Tačiau pamažu iš šito chaoso gimsta šviesa, ir jeigu mūsų amžius kada nors įstengs suprasti savo paties esmę, jis supras ir savo gimdytoją — aštuonioliktą amžių, šią milžinišką šaradą, šį puikų logogrifą, kur drauge gyvavo tiek priešybių: niekšybė ir taurumas, žinojimas ir nemokšiškumas, barbariškumas ir civilizacija, aiški mintis ir paklydimai, pozityvumas ir polinkis į poetinį susižavėjimą, netikėjimas ir tikėjimas, išmintingas pedantizmas ir lengvabūdiška ironija, prietaringumas ir išdidus protas. Jis supras tą šimtmetį, kai viešpatavo ponia de Mentenon ir ponia de Pompadur, Petras Didysis ir Jekaterina II, Marija Teresė ir Diubari, Volteras ir Svedenborgas, Kantas ir Mesmeras, Žanas Žakas Ruso ir kardinolas Diubua, Šrepferis ir Didro, Fenelonas ir Lou, Cincendorfas ir Leibnicas, Frydrichas II ir Robespjeras, Liudvikas XIV ir Pilypas Egalitė, Marija Antuanetė ir Šarlota Kordė, Vaishauptas, Babefas ir Napoleonas. Baisią laboratoriją, kur į tiglį buvo su-

mesta tokia daugybė įvairiausių elementų, jog baisiai ten kunkuliuodami jie paskleidė tokius dūmų debesis, kad mes iki šiol klaidžiojom prieblandoj, apsupti miglotų vaizdų.

Nei Konsuela, nei Albertas, net Nematomųjų vadai ir jų adeptai negalėjo kaip reikiant perprasti savojo šimtmečio — šimtmečio, kurio prieglobstyje jie degė noru ir viltim paimti jį šturmu ir iš pagrindų pakeisti. Visi jie tikėjo, kad žengia į evangeliškos respublikos prieangį, panašiai kaip Jėzaus mokiniai tikėjo, žengią į Dievo karalystės žemėje prieangį, kaip taboritai tikėjo, žengią į rojaus prieangį, kaip vėliau prancūzų Konventas tikėjo, kad pasiekė pergalingo savųjų idėjų pasklidimo visame pasaulyje slenkstį. Tačiau be šio beprotiško tikėjimo nebūtų ir tikro atsidavimo, o be šių didžių beprotybių nebūtų ir didžių rezultatų. Kas būtų likę iš supratimo apie žmonių brolybę be dieviškojo svajotojo Jėzaus utopijų? Argi mes vadintumės prancūzais, jeigu nebūtume užsikrėtę jaudinančiais Žanos d'Ark regėjimais? Ar būtume mes iškovoję lygybės pradmenis be taurių aštuonioliktojo amžiaus chimerų? O ta paslaptingoji revoliucija, apie kurią svajojo įvairios praeities sektos, kiekviena pagal savo laiką (nežinomi praėjusio amžiaus konspiratoriai miglotai nuspėjo ją prieš penkiasdešimt metų iki jos atėjimo, įsivaizduodami, kad tai bus politinio ir religinio atsinaujinimo era),— šita revoliucija sukėlė tokias netikėtas audras ir taip staiga patyrė krachą, jog nei Volteras, nei kiti to laiko blaivūs filosofiniai protai, nei pats Frydrichas II, didysis logiškos ir šaltos minties meistras, negalėjo to numatyti. Niekas — nei patys liepsningiausi, nei patys protingiausi — neįstengė įžvelgti ateities. Žanas Žakas Ruso atsisakytų savo kūrinių, jeigu Kalnas būtų pasirodęs jam su giljotina savo viršūnėje. Albertas Rudolštadtas tučtuojau būtų vėl pavirtęs letargija sergančiu Šrekenšteino olos pamišėliu, jeigu būtų galėjęs įsivaizduoti šias kruvinas pergales, Napoleono despotizmą ir senosios tvarkos restauraciją, lydimą pačių niekingiausių materialinių interesų įsiviešpatavimo: juk jis, Albertas, tikėjo kovojąs už tai, kad tučtuojau ir amžiams būtų sunaikinti ešafotai ir sugriauti kalėjimai, kareivinės, vienuolynai, pinigų keitimo krautuvėlės ir tvirtovės.

Jie svajojo, šie taurūs jaunuoliai, ir visomis sielos jėgomis stengėsi įgyvendinti savo mintis. Jie buvo tokie pat savo šimtmečio vaikai kaip ir mitrūs politikieriai ir išmintingi filosofai — jų amžininkai. Jie lygiai taip pat klaidingai arba taip pat teisingai kaip vieni ir kiti matė absoliučią ateities tiesą — šią didingą nepažįstamąją, kurią kiekvienas iš mūsų įsivaizduoja vis kitaip ir kuri visus mus apgauna, bet vis dėlto patvirtina mūsų teisumą tuo momentu, kai pasirodo mūsų vaikams, apsigaubusi tūkstančiais spalvų šviečiančia imperatoriška toga, susiūta iš gabalėlių, kuriuos kažkada paruošėm kiekvienas iš mūsų. Laimei, kiekvienas šimtmetis mato savo ateitį vis didingesnę, nes kiekvienas šimtmetis pagimdo vis daugiau darbininkų, laiduo-

jančių jos triumfą. O dėl žmonių, kurie norėtų suplėšyti purpurinį ateities rūbą ir apgaubti ją amžinu gedulu, tai jie bejėgiai, nes nesupranta jos. Egzistuojančios tikrovės vergai — jie nežino, kad nemirtingumas neturi amžiaus ir kad tie, kurie neįsivaizduoja jos rytojaus, nemato ir jos šiandienos.

Ta akimirka, kai Konsuelos akys pagaliau susižavėjusios pažvelgė į Alberto akis, buvo jam didžiausios laimės akimirka. Pajaunėjęs, sustiprėjęs jis buvo puikus toks atgijęs ir jautė begalinį tikėjimą, kuris padėtų nuversti kalnus, bet dabar jis tik svaigo nuo aistros. Tartum Galatėja, nulipdyta skulptoriaus — dievų numylėtinio, Konsuela pagaliau stovėjo prieš jį, pabusdama mylėti ir gyventi. Tyli, susikaupusi, nušviesta kažkokios dangiškos aureolės, ji pirmą kartą buvo tokia nepaprastai, neabejotinai nuostabi, nes pirmą kartą gyveno tikrą, pilnakraujį gyvenimą. Kilni kakta spindėjo tyrumu, o didelės akys buvo drėgnos nuo dvasinio pasitenkinimo, palyginti su kuriuo kūniškas apsvaigimas tėra blyškus jo atspindys. Konsuelos grožis buvo tobulas kaip tik todėl, kad ji negalvojo apie tai, pati nesuprato, kas dedasi jos širdyje. Jai dabar egzistavo tik Albertas, arba, tikriau, ji egzistavo dabar vien jame ir jis vienas atrodė jai vertas bekraščio susižavėjimo ir begalinės pagarbos. O pats Albertas, gėrėdamasis ja, irgi pasikeitė ir tapo apšviestas kažkokio nežemiško spindėjimo. Tiesa, jo žvilgsnyje dar jautėsi iškilmingas patirto tauraus kentėjimo šešėlis, bet praėjusios negandos nepaliko jo veide jokio fizinio skausmo pėdsako. Jo veide atsispindėjo nesudrumsčiama ramybė kankinio, kuris mato, kad žemė, aplaistyta jo krauju, nuplaukė iš po kojų, o plačiai atvertas dangus žada begalinį atpildą. Dar niekad, net antikinio ar krikščioniško meno sužydėjimo dienomis, nė vienas įkvėptas dailininkas nebuvo sukūręs tauresnio herojaus ar kankinio paveikslo.

Visi Nematomieji irgi sustingo iš susižavėjimo ir, sustoję ratu, kupini kilniaširdiško džiaugsmo, tylėdami žvelgė į nuostabią porą, tokią tyrą prieš Dievą ir taip dorai laimingą tarp žmonių. Paskui dvidešimt stiprių vyriškų balsų užtraukė galingą ir kilniai paprastą himną, primenantį antikinį: „O Himenėjau! O Himenėjau!" Muziką parašė Porpora, kuriam buvo pasiųsti žodžiai ir pavesta sukurti epitalamą vienai puikiai jaunųjų sąjungai, be to, jam buvo gausiai atlyginta, nepranešant, nuo ko ši dovana. Panašiai kaip Mocartas, parašęs prieš mirtį labiausiai įkvėptą savo kūrinį „Rekviem", kurį užsakė paslaptingas nežinomasis, senasis Porpora atgavo visas jaunystės jėgas, kai kūrė vestuvių himną, kurio poetiškas paslaptingumas sujaudino jo vaizduotę. Konsuela, iš pirmų taktų pažinusi savo brangaus mokytojo manierą ir sunkiai atplėšusi žvilgsnį nuo mylimojo, pasisuko į dainininkus, ieškodama savo įtėvio, bet čia dalyvavo tik jo siela. Tarp garbingų jo muzikos atlikėjų Konsuela pažino daugelį draugų. Čia buvo: Frydrichas Trenkas, Porporinas, jau-

nasis Benda, grafas Golovkinas, ševaljė d'Eonas — Konsuela susipažino su juo dar Berlyne ir taip pat kaip ir visa Europa niekaip negalėjo suprasti, kokios jis lyties,— grafas de Sen Žermenas, dainininkės Barberini vyras kancleris Kočei, skaitymo kabineto savininkas Nikolajus, Gotlybas, kurio gražus balsas išsiskyrė iš kitų, ir pagaliau Markusas, kurį ji pažino iš išraiškingo Vandos ženklo ir dar anksčiau — iš instinktyvios simpatijos, kurią kėlė jai jos globėjas ir įtėvis. Visi Nematomieji nusisiautė ir persimetė per petį savo grėsmingus juodus apsiaustus, ir dabar jų ryškiai raudoni su baltu apdarai, dailūs ir paprasti, papuošti auksinėm grandinėm su ordino ženklais, teikė grupei šventiškumo. Kaukės kabojo jiems ant riešų, kad galėtų tučtuojau uždengti šeimininko veidą, išgirdus menkiausią sargybinio, vaikščiojančio ant stogo, pavojaus ženklą.

Oratorius — tas, kuris buvo tarpininkas tarp mokytojų ir adeptų, irgi nusiėmė kaukę ir priėjo pasveikinti laimingų jaunųjų. Tai buvo hercogas ***, tas pats turtingas didžiūnas, kuris atidavė visą savo turtą, protą ir karštą uolumą Nematomųjų tikslui ir darbams. Tai jis šiandien vadovavo susirinkimui, ir tai jo pilyje jau seniai surado prieglobstį Vanda ir Albertas, slepiami, suprantama, nuo svetimų akių. Jo pilis taip pat buvo ordino teismo pagrindinė rezidencija, nors buvo ir kitų rezidencijų. Tiesa, gausūs susirinkimai vykdavo čia — su retom išimtim — tik vieną kartą per metus keletą vasaros dienų. Žinantis visas ordino mokytojų paslaptis hercogas gynė jų interesus ir veikė kartu su jais. Niekada neatskleisdamas jų inkognito ir nešdamas visą rizikos naštą ant savo pečių, jis buvo jų tarpininkas bendraujant su kitais bendrijos nariais.

Kai jaunavedžiai priėmė iš savo brolių malonius ir džiaugsmingus pasveikinimus, visi užėmė savo vietas ir hercogas, vėl tapęs broliu oratoriumi, kreipėsi į apvainikuotą gėlėmis porą, klūpančią ant kelių prieš altorius tokia kalba:

— Brangūs ir mylimi vaikai, tikrojo Dievo, visagalinčio, visus mylinčio ir visus nukreipiančio vardu, trijų dorybių, kurios yra dieviško prado žmogaus širdyje atspindys — darbštumo, gailestingumo ir teisingumo — mūsų tai vadinama *laisve*, *lygybe ir brolybe* — vardu, ir pagaliau vardu Nematomųjų teismo, kuris paskyrė save trigubai pareigai — uolumui, tikėjimui ir pažinimui — t. y. trejopam politinių, dorovinių ir dieviškų tiesų ištyrimui, aš skelbiu ir tvirtinu, Albertai Podebradai ir Konsuela Porporina, jūsų santuoką, kuri įvyko anksčiau Dievo ir jūsų tėvų akivaizdoje, taip pat dalyvaujant krikščionių tikėjimo dvasininkui 175 * metais Milžinų pilyje. Ši santuoka, būdama teisėta žmonių akyse, nebuvo teisėta Dievo akyse. Jai trūko: 1) pasiaukojančio žmonos pasiryžimo gyventi kartu su vyru, kuris gulėjo mirties patale; 2) dorovinės ir dvasinės valdžios, pripažįstamos vyro, atstovo pritarimo; 3) sutikimo vieno asmens, čia esančio, kurio vardo neturiu teisės paskelbti, bet kuris susijęs su vienu

iš susituokusiųjų kraujo ryšiais. Jeigu dabar visos trys sąlygos išpildytos ir nė vienas — nei vyras, nei žmona — neketina pateikti kokių nors reikalavimų ar prieštaravimų, paduokite vienas kitam rankas, kad pakviestume dangų būti jūsų sąjungos savanoriškumo ir jūsų meilės šventumo liudininku.

Vanda, kuri ir toliau liko nepažįstama ordino broliams, paėmė už rankų savo vaikus. Apimti vienos švelnumo ir susijaudinimo ekstazės, jie visi trys pasijuto tarsi viena nedaloma būtybė.

Ištarus kelias iškilmingas frazes, reiškiančias, kad santuoka patvirtinta, paprastos jaudinančios naujos religijos apeigos įvyko tyliai ir su didžia pagarba. Šis meilės įžadas nebuvo izoliuotas aktas, atliktas tarp abejingų žiūrovų, kuriems čia tvirtinama sąjunga svetima. Ne, visi dalyvaujantieji turėjo patvirtinti religinę paslaptį, pašventinančią dviejų būtybių, su kuriais juos siejo bendras tikėjimas, ryšį. Palaiminę vyrą ir žmoną, jie apsupo juos, sudarydami gyvą žiedą, broliškos meilės ir dvasinio bendrumo grandinę, o paskui prisiekė visuomet palaikyti juos, ginti jų garbę ir gyvenimą, dėti visas pastangas grąžinti juos į dorybės kelią, jeigu jie susvyruotų, saugoti nuo išorinio pasaulio persekiojimų ir pagundų — žodžiu, mylėti juos taip pat šventai, širdingai ir stipriai, tartum visi jie būtų susieti giminystės ryšiais. Gražuolis Trenkas paprastais, tačiau iškalbingais žodžiais paskelbė šį pasižadėjimą visų vardu. Paskui, kreipdamasis į vyrą, jis pridūrė:

— Albertai, pagal nedorą ir nusikalstamą paprotį, būdingą senajai visuomenei, kurios mes slapta atsižadame, kad ateityje priartintume žmones prie savų idėjų, vyras reikalauja savo žmonos ištikimybės žeminančios ir despotiškos valdžios vardu. Jeigu ji neištikima, jis turi užmušti varžovą; jis netgi turi teisę užmušti savo žmoną. Apie tai sakoma: „nuplovė krauju dėmę, sutepusią garbę". Taigi šitame senam, aklam ir ydingam pasauly kiekvienas svetimas vyras yra natūralus taip barbariškai saugojamos laimės ir garbės priešas. Draugas ir netgi brolis mano turį teisę pagrobti iš draugo ar brolio jo draugės meilę arba bent jau pasismaginti žiauriu ir niekšingu džiaugsmu keldamas vyro pavydą, išjuokdamas jo budrią priežiūrą, sėdamas nepasitikėjimą ir nesantaiką tarp jo ir jo mylimosios. Kaip žinau, mes čia kitaip suprantam draugystę, garbę ir giminės išdidumą. Mes broliai prieš Dievą ir tas iš mūsų, kuris pažiūrės su geismu į savo brolio žmoną, iš karto jam nusikals kraujomaiša savo širdyje.

Susijaudinę ir susigraudinę broliai išsitraukė špagas ir prisiekė geriau nukreipti šiuos ginklus prieš save, negu sulaužyti priesaiką, ką tik duotą Trenko lūpomis.

Bet čia pranašautoja, apimta nepaprasto įkvėpimo, kuris darė tokį didelį įspūdį Nematomųjų vaizduotei ir neretai pakeisdavo pačių mokytojų nuomonę ir sprendimus, staiga išėjo iš

rato ir atsistojo viduryje. Jos išraiškingos, karštos kalbos visuomet pavergdavo klausytojus; liesas aukštas stotas su plačiu apsiaustu, didinga laikysena, net nervinis drebulys, krečiantis kūną ir apgaubtą uždangalu galvą — viskas buvo pilna kažkokio grakštumo, liudijančio apie ankstesnį grožį, o juk moters grožis palieka savo pėdsaką net sunykęs ir vis dar jaudina sielą, nors jau negali jaudinti jutimiškumo. Žodžiu, viskas, net užgesęs balsas, šią akimirką tapęs skambus ir griežtas nuo egzaltacijos, pavertė ją paslaptinga būtybe, kuri iš pradžių kėlė baimę, o paskui ėmė spinduliuoti galingą ir neįveikiamą patrauklumą.

Visi nutilo, klausydamiesi įkvėptos pranašautojos. Konsuela buvo sujaudinta ne mažiau, o galbūt ir labiau negu kiti, nes žinojo jos nepaprasto gyvenimo paslaptį. Virpėdama nuo nevalingos baimės, ji klausė savęs, ar tikrai ši iš kapo pakilusi šmėkla yra realaus pasaulio būtybė ir ar negali ji, sušukusi savo pranašystę, ištirpti ore drauge su trikojo liepsna, teikiančia viskam skaidrų žydroką atspalvį.

— Paslėpkite nuo manęs šias spindinčias špagas! — visa drebėdama sušuko Vanda.— Jeigu jūsų priesaika ragina paleisti į darbą neapykantos ir mirties priemones, vadinasi, ji nuodėminga. Aš žinau, kad pagal senojo pasaulio papročius šis geležies gabalėlis visada tvirtinamas prie kiekvieno vyriškio juostos kaip nepriklausomybės ir išdidumo simbolis; aš žinau, kad pagal pažiūras, kurias jūs nejučia išsinešėt iš senojo pasaulio, špaga jums įsikūnija garbę, ir kad įsipareigojimas, duotas ir sutvirtintas priesaika ginklu, laikomas jūsų šventu, kaip senovės Romos piliečių. Bet čia, pas mus, tai būtų didžiojo įžado išniekinimas. Geriau prisiekite šito trikojo ugnimi: juk ugnis — gyvenimo, šviesos ir dieviškos meilės simbolis. Beje, nejaugi jums vis dar reikalingos emblemos ir simboliai, matomi akimis? Argi jūs vis dar stabmeldžiai? Ir argi figūros, puošiančios šią šventyklą, nėra jums tik abstrakčių sąvokų įkūnijimas? O ne, prisiekite savo jausmais, gražiausiais savo instinktais, savąja širdim, ir jeigu jūs nedrįstate prisiekti tikrojo gyvojo Dievo vardu, tikrosios religijos, amžinos ir šventos, vardu, prisiekite šventa žmogaus meile, jūsų vyriškumo tauriais polėkiais, tyru šios jaunos moters skaistumu ir jos vyro meile. Prisiekite Konsuelos talentu ir grožiu, kad nei geismu, nei mintimis niekada neįžeisite šios šventos Himenėjo arkos, šito nematomo ir paslaptingo altoriaus, ant kurio angelo ranka įbrėžtas meilės įžadas...

— Ar gerai jūs žinote, kas yra meilė?— pridūrė Vanda po trumpos pauzės, o jos balsas darėsi vis skambesnis ir jausmingesnis.— Ne, o garbingieji mūsų ordino mokytojai ir naujai įšventintieji, jeigu jūs tai žinotumėt, tai niekad nebūtumėt leidę savo akivaizdoje ištarti to pažado, kurį gali patvirtinti tik Dievas ir kuris, būdamas patvirtintas žmonių, yra dieviškiausios iš visų paslapčių įžeidimas. Kokia jėga jūs galite sustiprinti tarpusavio įsipareigojimus, kurie jau patys yra stebuklas? Taip, kiek-

vienos iš dviejų būtybių savos valios atsisakymas, dvi valios, sujungtos į vieną, tai stebuklas, nes kiekviena siela yra amžinai laisva pagal Dievo įstatymą. Ir vis dėlto, kai dvi būtybės atsiduoda viena kitai ir pačios uždaro save į meilės ratą, jų viena kitos turėjimas tampa toks pat šventas, toks pat dieviškas, kaip ir atskiros asmenybės laimė. Jūs matote, kad čia tikrai stebuklas ir kad šio stebuklo paslaptį Dievas amžinai pasilieka sau kaip gyvybės ir mirties paslaptį. Dabar jūs paklausite šito vyro ir šitos moters, ar nori jie priklausyti vienas kitam ir tik vienas kitam visą gyvenimą, ir jų jausmas toks liepsningas, kad jie atsakys: ne tik šitam, bet ir amžinajam gyvenime. Taigi drauge su meilės stebuklu Dievas dovanojo jiems daugiau tikėjimo, jėgų, dorybingumo, negu jūs įstengtumėte ir išdrįstumėte iš jų pareikalauti. Tad šalin šventvagiškas priesaikas ir nesubtilius įstatymus! Palikite mylintiesiems idealą ir nekaustykite jų prie tikrovės įstatymo grandinėmis. Tegu pats Dievas tęsia savo stebuklą. Ruoškite sielas tam, kad stebuklas įvyktų jų gelmėse, kreipkite juos prie meilės idealo, įrodinėkite, aukštinkite ir aiškinkite, kokia šlovinga yra ištikimybė, be kurios neįmanoma nei dorovinė stiprybė, nei didžiulė meilė. Bet neimkite lyg katalikų dvasininkai, lyg senojo pasaulio valdininkai tikrinti, kaip laikomasi priesaikos. Nes, kartoju, ne žmonių jėgoms išsaugoti stebuklą nepasikeitusį. Ką žinote jūs apie amžinumo paslaptis? Argi mes jau įžengėm į ateities šventovę, į tą dangišką pasaulį, kur, kaip sakoma, žmogus dieviškų sodų pavėsyje galės kalbėtis su Dievu kaip du draugai! Argi įstatymas apie santuokos neišardomumą išėjo iš Aukščiausiojo lūpų? Argi mums žinoma jo valia? O jūs patys, žmogaus sūnūs, argi priimdami šį įstatymą jūs buvot vieningi? Argi Romos popiežiai niekad nėra nutraukę santuokų — o juk jie laiko save neklystančiais. Kartais įvairiom dingstim popiežiai oficialiai sankcionuodavo skyrybas, ir šitos skandalingos istorijos liko visiems laikams istorijos metraščiuose. O krikščionių bendruomenės, graikų bažnyčia pagal Mozės ir senųjų religijų pavyzdį atvirai įvedė mūsų šiuolaikiniam pasauly skyrybų įstatymą. Kuo gi virsta Dievui duotos priesaikos šventumas, jeigu žinoma, kad žmonės vieną gražią dieną atleis mus nuo jos? Tad nebjaurokime meilės santuoka: jūs tik užgesinsite jos liepsną tyrose širdyse! Palaiminkite vedybinę sąjungą pamokymais, maldomis, jaudinančiomis apeigomis, plačiu viešumu, įkvepiančiu pagarbą,— jūs turite taip elgtis, jeigu jūs — mūsų ganytojai, kitaip tariant — draugai, vadovai, patarėjai, mokytojai, žinių švyturiai. Paruoškite sielas šios paslapties šventumui ir taip kaip šeimos tėvas stengiasi sustiprinti savo vaikų gerovę, garbingumą ir saugumą, jūs, mūsų dvasios tėvai, turite pasirūpinti sudaryti savo sūnums ir dukterims sąlygas, palankias tikrajai meilei, dorybingumui ir šventai ištikimybei jų širdyse. Ir kai išbandę juos religijos metodais, jūs įsitikinsite, kad jų abipusiam potraukyje nėra nei godumo, nei puikybės, nei leng-

vabūdiško apsvaigimo, nei jutiminio apakimo, kai įsitikinsite, jog jie suvokia savo meilės didybę, savo pareigų šventumą ir savo pasirinkimo laisvę, tada leiskite jiems atsiduoti vienas kitam, ir tegu kiekvienas iš jų dovanoja kitam savo laisvę. Tegu jų šeima, jų draugai ir visa plati tikinčiųjų bendruomenė — tegu visi jie kartu su jumis palaimins šią sąjungą: jungtuvių apeigų iškilmingumas turi žadinti pagarbą. Bet neužmirškite mano žodžių — tegu šios apeigos tebus tik religinis pritarimas, tėvų ir visuomenės sutikimas, postūmis ir raginimas, kad prisiimti įsipareigojimai būtų šventai pildomi. Tegul jie niekada netampa įsakymu, prievarta, vergija, baudžiančiu ir žiauriu įstatymu, kuris grasina gėda, kalėjimu ir grandinėmis, jei bus pažeistas. Kitaip jūs niekada nepamatysite žemėje tikros meilės stebuklo. Amžinai gyvybę teikianti Apvaizda, Dievas — nenuilstantis palaimos šaltinis — ves ir ves jums jaunas poras, liepsningas ir atviraširdiškas, pasirengusias savanoriškai duoti amžinos meilės įžadą. Bet jūsų nedieviškos ir nežmoniškos apeigos nuolat naikins jų širdyse palaimą. Nevienodos vyro ir žmonos teisės, šventų dalykų profanavimas, įteisintas visuomenės įstatymų, skirtingos vedusiųjų pareigos, klaidingas vedybinės garbės supratimas ir visos absurdiškos pažiūros, kylančios iš prietarų ir neteisingų nuostatų, visada naikins pasitikėjimą tarp vyro ir žmonos, vėsins jų aistrą, be to, pačios nuoširdžiausios, labiausiai linkusios į ištikimybę poros bus greičiau už kitas nuliūdintos ilgo įsipareigojimų laiko ir greičiau už kitas patirs abipusį nusivylimą. Iš tikrųjų asmeninės laisvės atsižadėjimas prieštarauja gamtos reikalavimams ir sąžinės balsui, jeigu jis yra primetamas kitų ir jeigu jis užkrauna nemokšiškumo ir šiurkštumo jungą, bet jis atitinka garbingų širdžių troškimą ir stiprios valios žmonių religinio instinkto reikalavimus, jeigu Dievas padeda mums išvengti spąstų, kuriuos išdėlioja aplink santuoką žmonės, norėdami paversti ją meilės, laimės ir dorybingumo kapu, *įteisinta* prostitucija, kaip sakydavo mūsų tėvai lolardai, gerai jums žinomi ir dažnai jūsų minimi. Taigi atiduokite Dievui tai, kas priklauso jam, ir atimkite iš nevertųjų tai, kas jiems nepriklauso.

— O jūs, mano sūnūs,— kreipėsi ji į tuos, kurie stovėjo grupės centre,— jūs ką tik prisiekėte nesikėsinti į vedybinės sąjungos šventumą, bet galbūt nesupratote visos priesaikos reikšmės. Paklusdami tauriam jausmui, jūs su entuziazmu padarėt tai, ko reikalauja garbė, ir čia vertas jūsų, pergalingosios religijos mokinių, žingsnis. Bet dabar supraskite, kad jūsų žodžiuose nuskambėjo kažkas daugiau negu atskiro žmogaus dorybės pagarbinimas. Jūs patvirtinote įstatymą, be kurio tyrumas ir ištikimybė apskritai neįmanomi. Įsigilinkite į savo priesaikos esmę, ir jūs įsitikinsite, kad negali egzistuoti tikras vieno žmogaus dorybingumas, kol visi visuomenės nariai nesilaikys šiuo klausimu vienodos nuomonės.

O meile, o šventoji ugnie, tokia galinga ir tokia nepastovi, tokia netikėta, ir tokia trumpa! Dangaus kibirkštie, kuri įsiskverbi į mūsų gyvenimą ir užgesti anksčiau negu pats gyvenimas, tartum bijodama mus sudeginti ir sunaikinti! Visi mes aiškiai jaučiame, kad tu gyvybę teikianti ugnis, siunčiama paties Dievo, ir kad tas iš mūsų, kuris įstengtų išsaugoti tave savo krūtinėje ir išlaikyti iki paskutinės valandos vis tokią pat liepsningą ir stiprią, būtų pats laimingiausias, pats verčiausias iš mirtingųjų. Dėl to tie, kurie siekia idealo, visada stengsis paruošti tau savo širdyje šventovę, kurios tu nesiveržtum palikti, idant vėl pakiltum į dangų. Bet, deja, tu, meile, kurią mes pavertėm dorybe, vienu iš žmonių visuomenės kertinių akmenų, trokšdami garbinti tave, tu neleidai sukaustyti savęs grandinėmis, kaip to reikalavo mūsų nuostatos, ir likai laisva kaip skriejantis paukštis ir nepastovi lyg žiburėlio ugnis altoriuje. Tu tartum juokiesi iš mūsų priesaikų, sutarčių, net iš mūsų valios. Tu bėgi nuo mūsų nepaisydama to, ką mes išradome, kad prikaustytume tave prie savo papročių. Tu lygiai taip pat negali apsiprasti hareme, kurį saugo budrūs sargai, kaip ir krikščioniškoj šeimoj, pančiojamoj dvasininkų grasinimų, teismo nuosprendžių ir visuomeninės nuomonės jungo. Kurgi tavo nepastovumo ir tavo nedėkingumo priežastis, o paslaptingoji iliuzija, o meile, kuriai suteiktas žiauraus ir aklo dievo-vaiko pavidalas? Kokį gi švelnumą ir kokią panieką įkvepia tau viena po kitos žmonių širdys, kurias iš pradžių nudegini savo ugnimi, o paskui palieki — beveik visas iki vieno,— leisdama joms žūti apgailestavimo, atgailos ar pasibjaurėjimo, kas dar baisiau, kančiose. Kodėl žmonės ant kelių šaukiasi tavęs visam žemės rutuly, aukština ir dievina tave, kodėl puikūs poetai apdainuoja tave kaip pasaulio sielą, o barbarų tautos aukoja tau žmonių aukas, degindami ant laidotuvių laužo mirusiojo našlę drauge su vyru? Kodėl jaunos širdys šaukiasi tavęs savo saldžiausiose svajonėse, o seniai prakeikia gyvenimą, kai tu pasmerki juos vienatvės siaubui? Kur tavo garbingumo priežastis — tai prakilnaus, tai fanatiško,— kurio tau nešykštima nuo auksinės žmonių vaikystės laikų iki mūsų geležinio amžiaus, jeigu tu viso labo tik chimera, svajonė, pagimdyta akimirkos svaigulio, vaizduotės, kurią uždegė įsišėlęs geidulingumas? Priežastis ta, kad tu ne žemo instinkto, primityvaus gyvuliško poreikio vaisius! O ne, tu ne aklas pagonybės padaras — tu tikrojo Dievo duktė, dievybės sudėtinė dalis! Bet kol kas tu pravėrei mums savo esmę tik gaubiamą mūsų paklydimų rūko ir nepanorai apsigyventi tarp mūsų, nes nepanorai būti pažeminta. Tu grįši ir pasiliksi amžinai mūsų žemiškam rojuj kaip pasakiškais Astrėjos laikais, kaip poetų svajonėse, sugrįši tada, kai savo tauriom dorybėm mes nusipelnysim tokios viešnios atvykimo. O kaip gera tada bus gyventi šioje žemėje ir koks džiaugsmas bus gimti joje. Kai mes visi tapsime seserimis ir broliais, kai sąjungos bus sudaromos savanoriškai ir jų

pagrindas būsi tu viena, kada vietoj tos baisios, tos neįsivaizduojamos kovos, kurią pasitelkus vedybinė ištikimybė turi gintis nuo nuodėmingų ištvirkimo antpuolių, nuo veidmainingo viliojimo, nevaržomos prievartos, klastingos draugystės ir slaptų ydų — štai tada kiekvienas vyras pasijus apsuptas tik tyrų seserų, uoliai ir rūpestingai saugančių laimę savo sesers, kurią jos atidavė jam kaip gyvenimo draugę, o kiekviena žmona pamatys, kad visi kiti vyrai — jos vyro broliai, besidžiaugiantys ir besididžiuojantys jo laime, jo garbės ir ramybės saugotojai! Tada ištikima žmona liausis buvus vieniša gėlelė, kuri slepiasi, kad išsaugotų trapų savo garbės turtą, liausis buvus auka, neretai palikta, kuri džiūsta vienumoje liedama ašaras, bejėgė atgaivinti mylimojo širdyje tą ugnį, kurią pati išsaugojo tokią pat kaitrią. Tada broliui daugiau nereiks keršyti už savo seserį ir užmušti tą, kurį jinai myli ir apverkia, užmušti, idant būtų jai grąžinta klaidingai suprantama garbė. Tada motina nedrebės dėl savo dukters, o duktė neraudonuos už savo motiną. O svarbiausia — vyras nustos buvęs įtarus ir despotiškas, o žmona visiems laikams bus išvaduota nuo aukos kartėlio arba nuo vergiško kerštingumo. Žiaurūs kentėjimai, baisios neteisybės daugiau netemdys šeimos židinio džiaugsmo. Meilė galės trukti ilgai, ir — kas žino! — galbūt ateis diena, kai dvasininkas ir magistratas, turėdami tvirtą pagrindą tikėtis nepraeinančios meilės stebuklo, galės palaiminti nenutraukiamas sąjungas paties Dievo vardu, pademonstruodami tiek pat išminties ir teisingumo, kiek, patys to nežinodami, dabar parodo šventvagiškumo ir beprotybės.

Tačiau tos laimingos dienos dar neatėjo. Čia, paslaptingoj šventykloj, kur mes „susirinkom dabar dviese ar keturiese Dievo vardu", kaip pasakyta Evangelijoj, mes galim tik svajoti apie doringumą ir stengtis bendromis jėgomis jį pasiekti. Jeigu mes pasikviestume patvirtinti mūsų įžadų ar saugoti mūsų nuostatų žmones iš išorinio pasaulio, jis pasmerktų mus tremčiai, nelaisvei arba net mirčiai. Tad nemėgdžiokim jų tamsumo ir tironiškumo. Patvirtinkim vedybinę meilę šių dviejų vaikų, kurie atėjo pas mus gauti tėviško ir broliško palaiminimo, gyvojo Dievo, kiekvienos meilės globėjo, vardu. Leiskime jiems prisiekti vienas kitam amžiną ištikimybę, bet neužrašykime jų pažadų į mirties knygą, kad neprimintume jiems apie tai vėliau, gąsdindami ir versdami paklusti. Tegul Dievas bus jų sargas ir tegul jie patys kasdien maldauja Viešpaties, idant neleistų užgesti jo paties uždegtai šventai ugniai.

— Štai ko aš tikėjausi iš tavęs, įkvėptoji sibile! — sušuko Albertas, apkabindamas savo motiną, išsekintą ilgo kalbėjimo ir savo įsitikinimo jėgos.— Aš laukiau, kad tu dovanotum man teisę duoti pažadą tai, kurią myliu. Tu supratai, jog tai pati brangiausia ir pati švenčiausia mano teisė. Taigi, aš pažadu ir prisiekiu ištikimai ir nesiliaudamas mylėti ją vieną visą visą savo gyvenimą ir kviečiu Dievą būti mano priesaikos liudytoju.

Pasakyk gi man, meilės pranaše, ar čia nėra ko nors šventvagiško?

— Tu patiri stebuklą,— atsakė Vanda.— Dievas laimina tavo priesaiką — juk tai jis suteikė tau tikėjimą, kad galėtum ištarti ją. Amžinai — štai pats liepsningiausias žodis, kurį sušnibžda mylimųjų lūpos ekstazės akimirką, labiausiai kerinčią džiaugsmo akimirką. Štai pranašystė, kuri išsiveržia tada iš jų širdžių gilumos. Amžinai — štai meilės idealas, tikėjimo idealas. Niekada žmogaus siela labiau nepriartėja prie savo galingumo, savo aiškiaregystės viršūnės, kaip tikrosios meilės žavesio akimirkomis. Mylinčiųjų amžinai — tai vidinis apreiškimas, dieviškumo spindesys, kuris turi nušviesti nuostabia šviesa ir sušildyti išganinga šiluma kiekvieną jų sąjungos valandėlę. Vargas tam, kas sulaužys šį šventą įžadą? Iš palaimos būsenos jis pateks į nuodėmės būseną: jis užgesins tikėjimą, šviesą ir gyvybės jėgą savo širdyje.

— O aš,— pasakė Konsuela,— aš priimu tavo priesaiką, Albertai! Ir maldauju priimti manąją. Aš irgi jaučiuosi patirianti stebuklą, ir mano akyse šitas mūsų trumpo gyvenimo amžinai yra niekas palyginti su tą amžinybe, kurioje aš priklausysiu tau.

— Garbinga ir narsi mergina! — pasakė Vanda susižavėjusi, ir jos šypsenos švytėjimas, rodos, skverbėsi pro uždangalą.— Prašyk Dievo amžino gyvenimo su tuo, kurį myli, kaip atpildo už ištikimybę jam mūsų trumpam žemiškam gyvenime.

— Taip, taip! — sušuko Albertas, pakeldamas į dangų ranką, spaudžiančią žmonos ranką.— Toks mūsų tikslas, viltis ir atpildas! Karštai ir tauriai mylėti vienas kitą šitoj mūsų egzistavimo fazėje, o paskui vėl susitikti ir susijungti kitose fazėse. Taip, aš jaučiu, kad šiandien ne pirma mūsų sąjungos diena, kad mes jau mylėjom, jau priklausėm vienas kitam ankstesniam gyvenime. Tokia didelė laimė negali būti atsitiktinumas. Tai Dievo ranka priartino mus vieną prie kito ir sujungė tarsi dvi puseles vienos būtybės, kuri ir amžinybėje bus nepadalinama.

Po iškilmingos jungtuvių ceremonijos, nepaisant vėlaus laiko, buvo atliktos paskutinės Konsuelos įšventimo į Nematomųjų ordiną apeigos. Paskui teisėjai pasišalino, o visi kiti išsivaikščiojo po šventąjį mišką, bet greitai grįžo ir susėdo prie bendro stalo. Vakarienei vadovavo kunigaikštis (brolis oratorius), kuris įsipareigojo paaiškinti Konsuelai visus gilius ir jaudinančius šios šventės simbolius. Vakarienę patiekė ištikimi tarnai, turintys žemiausius ordino laipsnius. Karlas supažindino Konsuelą su Mateusu, ir pagaliau ji pamatė be kaukės jo dorą ir gerą veidą. Ji susižavėjusi pastebėjo, kad šie garbingieji tarnai nebuvo čia laikomi žemesniais už tuos savo brolius, kurie buvo pasiekę aukštesnes pakopas. Nesijautė jokio skirtumo tarp įvairių pakopų brolių ir nebuvo paisoma jų padėties visuomenėje. Broliai patarnautojai, kaip juos čia vadino, savo valia ir su mielu noru pilstė vyną ir atliko tarnų pareigas; jie darė tai kaip žmonės, mokantys šį darbą ir sugebantys paruošti puotą, kuri buvo čia

laikoma tam tikra religine apeiga. Štai kodėl jų pareigos jų nė kiek nežemino, kaip šventovės levitų nežemindavo dalyvavimas aukojimuose. Patiekę valgius, jie sėdo už stalo ir patys, be to, ne atskirai nuo kitų, o tarp svečių, kur jiems buvo paliktos vietos, ir stalo kaimynai su didžiausiu malonumu pripildydavo jų taures ir lėkštes. Kaip ir per masonų paradinius pietus, svečiai nepakėlė nė vienos taurės prieš tai neišsakę kokios nors taurios minties, nepapasakoję apie kokį nors didžiadvasišką poelgį, neprisiminę kokio nors aukšto globėjo. Vis dėlto iš šių linksmų ir drauge rimtų puotų buvo pašalintos frankmasonų ritmiškos melodijos, vaikiški gestai, plaktukai, simbolinė tostų kalba ir užrašai ant stalo indų. Broliai patarnautojai per vakarienę elgėsi pagarbiai ir kukliai, bet laisvai ir nesižemindami. Karlas kurį laiką sėdėjo tarp Alberto ir Konsuelos, ir ji susigraudino pamačiusi ne tik kuklias jo manieras, saikingumą valgant ir geriant, bet ir nepaprastą šio doro valstiečių protinio išsivystymo pažangą, paveikusią ir jo širdį, kurią taip greitai patraukė šventos religijos ir dorovingumo sąvokos.

— O mano drauge,— pasakė ji savo vyrui, kai dezertyras persėdo į kitą vietą ir Albertas vėl atsidūrė šalia jos,— štai prieš mus vergas, ištvėręs prūsų kareivių smūgius, netašytas medkirtys iš Bohemijos Miško, vos neužmušęs Frydricho Didžiojo! Kaip greitai kantrūs ir protingi mokytojai pavertė šį valkatą pamaldžiu, teisingu ir nuovokiu žmogumi! Juk nežmoniškas kai kurių šalių teisingumas pirmiausiai būtų pastūmėjęs jį nužudyti, o paskui nubaudęs botagu ir kartuvėm.

— Kilnioji širdie! — tarė kunigaikštis, tuo metu sėdintis Konsuelai iš dešinės.— Juk tai jūs — jūs pati — davėte puikią religijos ir gailestingumo pamoką Rosvalde šiai sielai, apakintai nevilties, bet apdovanotai tauriausiais instinktais. Tolesnis jo auklėjimas vyko greitai ir lengvai. Kai kartais jam ką nors patardavau, jis tučtuojau sutikdavo sušukdamas: „Tą patį man sakė sinjora!" Patikėkite, ne taip jau sunku apšviesti ir atvesti į protą pačius šiurkščiausius žmones, tereikia tik labai panorėti. Kad pagerintume jų padėtį ir išmokytume gerbti pačius save, mes turim pirmiausia išmokti gerbti ir mylėti juos, o tam tereikia vieno — nuoširdžios užuojautos jiems ir pagarbos žmogaus orumui apskritai. Ir vis dėlto šie sąžiningi žmonės turi mūsų ordine tik žemesniuosius laipsnius: juk atskleisdami jiems savo paslaptis mes turim atsižvelgti į jų protinio išsivystymo lygį, į jų pažangą einant dorybės keliu. Senasis Mateusas yra dviem pakopom pralenkęs Karlą, bet jeigu jo širdis ir protas neįstengs tobulėti toliau, tai ir jo padėtis ordine liks ta pati. Žema kilmė arba apgailėtina visuomeninė padėtis niekuomet nedarys mums įtakos — kaip matote, batsiuvys Gotlybas, kalėjimo sargo iš Špandau sūnus, turi tokį pat laipsnį kaip jūs, nors mano pilyje jis atlieka — dėl polinkio ir iš įpratimo — valdinio pareigas. Turtinga vaizduotė, karštas potraukis mokslui, liepsningas dorybingumo gar-

binimas, žodžiu, nepaprastos sielos, gyvenančios šiame bjauriame kūne, grožis greitai padarė Gotlybą mūsų šventovės viduje viskuo vertą ir lygų mums. Mes beveik nieko daugiau negalėjom suteikti šiam tauriam jaunuoliui idėjų ir dorybių srityje. Priešingai, jų jis turėjo net per daug. Teko nuramdyti jo per didelę egzaltaciją, išgydyti jį nuo kūno ir proto ligų, kurios galėjo paversti jį bepročiu. Aplinkinių žmonių trūkumai, valdžią turinčiųjų ydos, būtų kėlę jo pasipiktinimą, nors ir nebūtų jo pagadinę, bet tiktai mes, mokėdami teisingai išaiškinti Jakobo Bėmės gilius simbolius, įstengėme paveikti Gotlybą, nesugriaudami jo vilčių, ir pašalinti jo poetiškų ir mistiškų pažiūrų klaidas, neatšaldydami jo įkarščio ir tikėjimo. Jūs negalėjote nepastebėti, kad atgauta sielos sveikata paveikė ir kūną, kad, tarsi mostelėjus burtų lazdele, jam grįžo sveikata ir jo keista fizionomija pasikeitė.

Po vakarienės visi užsimetė apsiaustus ir išėjo pasivaikščioti nuolaidžiu kalvos šlaitu, gožiamu šventosios giraitės. Senovinės pilies griuvėsiai, skirti naujokų išbandymams, kilo virš šio puikaus kampelio, ir Konsuela ėmė pažinti takelius, kuriais bėgo tą atmintiną audringą naktį. Vandeningas šaltinis, ištekantis iš groto uoloje ir kažkada naudotas prietarų pagimdytoms apeigoms, bėgo čiurlendamas tarp šilojų į slėnio gilumą, kur virto gražiu upeliu, taip gerai pažįstamu mūsų belaisvei. Pabarstytos smėliu puikių medžių alėjos kirtosi viena su kita, sidabriškai nušviestos mėnulio, ir vaikštinėjančiųjų grupelės susitikdavo, susiliedavo ir tyliai kalbėdavosi viena su kita. Aukšta tvora su grotuotom angom saugojo šią sodo dalį, kur stovėjo didelė, patogi pavėsinė. Tai buvo kunigaikščio kabinetas ir mėgstama jo užuoglauda, neprieinama smalsiems žvilgsniams. Broliai patarnautojai irgi vaikštinėjo grupėmis, bet tik išilgai tvoros, kad galėtų įspėti brolius, jeigu pasirodytų kas svetimas. Beje, tai buvo beveik neįmanoma. Hercogas apsimetinėjo, jog domisi tik masonų reikalais, nors iš tikrųjų jie jam buvo antraeiliai. Mat dabar frankmasonų mokymą saugojo įstatymai ir globojo žymūs asmenys, kurie buvo arba tik laikė save draugijos nariais. Niekas net neįtarė, kokią reikšmę turi aukščiausi rangai. Palaipsniui didėdami, jie baigdavosi Nematomųjų teismo nario laipsniu.

Be to, triukšminga puota, vykstanti spindinčiuose šviesomis hercogo rūmuose taip buvo įtraukusi į savo sūkurį gausius hercogo svečius, kad jiems ir į galvą nešautų palikti prabangias sales ir neseniai apsodintus gėlynus dėl plikų uolų ir seno parko griuvėsių. Jaunoji Baireito grafienė, artima hercogo draugė, ėjo vietoj jo šeimininkės pareigas. Pats jis dingo, pasiskundęs prasta savijauta, bet tučtuojau po Nematomųjų vakarienės grįžo į pilį ir vadovavo kitam stalui, kur sėdėjo jo įžymūs svečiai. Pamačiusi iš tolo tas šviesas, Konsuela, kuri rėmėsi į Alberto ranką, prisiminė Andzoletą ir atviraširdiškai prisipažino savo draugui, jog buvo tokia akimirka, kai ji leido sau pa-

rodyti mylimo vaikystės draugo atžvilgiu žiaurią ironiją. Albertui tai nepatiko.

— Taip, tai buvo nuodėmingas jausmas,— pasakė ji,— bet tada aš jaučiausi tokia nelaiminga. Aš jau buvau pasiryžusi paaukoti save grafui Albertui, o vylingi ir žiaurūs Nematomieji vėl pastūmėjo mane į pavojingojo Liveranio glėbį. Mano širdyje viešpatavo mirtis. Virpėdama iš susijaudinimo aš jaučiau šalia tą, su kuriuo pareiga vertė mane išsiskirti, o Markusas, idant atitrauktų mano dėmesį nuo vidinės kančios, vertė žavėtis gražuoliu Andzoletu! Tikrai niekad nebūčiau pamaniusi, jog galiu žiūrėti į jį taip abejingai! Bet juk aš maniau, kad mane norima išbandyti, priversti dainuoti su juo, ir tą akimirką buvau pasirengusi jo neapkęsti; jis būtų atėmęs iš manęs paskutinę svajonių apie laimę valandėlę. O dabar, mano drauge, aš galiu susitikti su juo be kartėlio ir būti daug atlaidesnė. Laimė daro žmogų tokį gerą, tokį gailestingą! Aš būčiau laiminga galėdama jam padėti ir įkvėpti jei ne norą tapti dorybingam, tai bent rimtą meilę menui.

— Kam iš anksto nusivilti?— pasakė Albertas.— Pažiūrėsim, koks jis bus, kai užgrius nelaimės ir vienatvė. Dabar, šlovės viršūnėj, jis neišgirs išmintingų patarimų. Bet jeigu jis praras grožį ir balsą, štai tada galbūt mes laimėsim jo sielą.

— Pamėginkite atverst jį jūs, Albertai.

— Tik kartu su jumis, mano Konsuela.

— Tai jūs nebijote prisiminimų apie praeitį?

— Ne, aš tapau toks savimi pasitikintis, kad nieko nebijau, aš lyg užburtas.

— Ir aš, Albertai, aš neabejoju savo jausmais! O, jūs turite pagrindą būti visiškai ramus.

Brėško aušra, ir gaivus ryto oras kvepėjo nuostabiais aromatais. Tai buvo žavinga vasaros naktis. Lakštingalos suokė kalvų žalumoje, šaukdamos viena kitą. Aplink sutuoktinių porą rinkosi vis daugiau grupelių, bet jos ne tik netrukdė įsimylėjėliams, o, priešingai, papildė jų nekaltą apsvaigimą broliškos draugystės ar bent jau švelnios simpatijos malonumu. Visi Nematomieji, kurie dalyvavo šventėje, buvo pristatyti Konsuelai kaip jos naujos šeimos nariai. Čia susirinko geriausieji iš geriausiųjų — patys talentingiausi, labiausiai apsišvietę ir patys doriausi ordino nariai: vieni buvo išgarsėję visuomenėje, kiti, niekam nežinomi išoriniam pasauly, garsėjo ordino viduje savo darbais ir žiniomis. Paprasti žmonės ir aristokratai buvo susiję glaudžiais ryšiais. Konsuela sužinojo jų tikruosius vardus ir tas daug skambesnes pravardes, kuriomis jie slapta vadinosi savo broliškam būry: Vesperas, Elopsas, Peonas, Gilasas, Eurialas, Belerofonas ir t. t. Niekada dar Konsuelos nesupo tiek garbingų širdžių ir originalių charakterių. Šių žmonių pasakojimai apie rizikingus žygius, susijusius su naujų šalininkų verbavimu, ir apie tai, kas jau buvo jų pasiekta, žavėjo ją lyg poetinė išmonė, kurios rea-

lumu jai buvo sunku patikėti — juk ji gerai pažino ištvirkusią ir įžūlią aukštąją visuomenę. Jaudinanti ir karšta draugystė bei meilė, kurioje nesijautė nė menkiausio vulgaraus ar pavojingo familiarumo šešėlio, įkvėpti pokalbiai, žavūs santykiai, įkūnijantys visą lygybės ir brolybės taurumą, nuostabi auksinė aušra, nušvietusi jų gyvenimą ir žemę,— visa tai atrodė Konsuelai ir Albertui kažkoks nuostabus sapnas. Susiėmę už rankų jie visai netroško likti vieni ir atsiskirti nuo savo brangių brolių. Švelnus nuovargis, žavus kaip grynas ryto oras, plūdo į jų sielas. Apsvaigę nuo meilės jie jautė palaimingą ramybę. Trenkas apsakė savo kančias, iškentėtas Glaco tvirtovėje, pabėgimo pavojus. Kaip ir Konsuela su Haidnu Bohemijos Miške, jis klaidžiojo po visą Lenkiją, tik ten buvo baisūs šalčiai, o jis, apsirengęs vienais skarmalais, dar turėjo rūpintis sužeistu palydovu — mieluoju Šelė, kurį paskui aprašė savo memuaruose kaip puikiausią draugą. Kad užsidirbtų duonos kąsnį, jis buvo pasidaręs tokiu pat klajojančiu muzikantu kaip kažkada Konsuela ant Dunojaus krantų. Paskui jis tvliai papasakojo Konsuelai apie savo meilę princesei Amalijai, apie savo viltis... Vargšas jaunasis Trenkas! Jis lygiai taip pat nenujautė audros, besitvenkiančios virš jo galvos, kaip ir laimingoji pora, kuriai buvo lemta iš šitos žavios pasakiškos nakties persikelti į pilną kovos, nusivylimų ir kančių gyvenimą!

Porporinas, stovėdamas po kiparisu, sugiedojo nuostabų Alberto sukurtą himną pagerbti kankiniams, žuvusiems jų kovose; jaunasis Benda akompanavo jam smuiku. Pats Albertas irgi sugrojo keletą pasažų, kurie sužavėjo klausytojus. Konsuela nedainavo — ji verkė iš laimės ir graudulio. Grafas de Sen Žermenas papasakojo apie Jano Huso ir Jeronimo Prahiečio pokalbius taip įtikinamai, iškalbingai ir su tokiu užsidegimu, jog buvo tiesiog neįmanoma suabejoti, kad jis pats juos girdėjo. Tokiomis palaimingo susijaudinimo ir susižavėjimo akimirkomis protas buvo bejėgis sugriauti poetiškas iliuzijas. Riteris d'Eonas su geliančia ironija ir grakščiu subtilumu pavaizdavo menkystiškus ir juokingus garsiausių Europos tironų bruožus, dvariškių ydingumą ir viso šito visuomeninio pastato nepatvarumą, tokį akivaizdų, kad, rodės, pakaktų tauraus įkvėpimo išjudinti jo pamatus. Grafas Golovkinas meistriškai apibūdino didžią savo draugo Žano Žako Ruso sielą ir naivias jo keistybes. Šis garsus filosofas (dabar mes pasakytume — keistuolis) turėjo gražuolę dukterį, kurią išauklėjo pagal savo pažiūras; ji buvo jam ir Emidema ir Sofi, virsdavo tai gražiu berniuku, tai žavinga mergaite. Jis ketino suartinti ją su Nematomaisiais ir paprašė Konsuelą paruošti ją įšventinimui. Šlovingasis Cincendorfas paaiškino Moravijos hernhutiečių kolonijos esminius bruožus ir jų evangeliškus papročius. Jis pagarbiai tarėsi su Albertu kai kuriais sudėtingais klausimais, ir, rodės, pati išmintis bylojo Alberto, įkvėpto švelnaus draugės žvilgsnio, lūpomis. Konsuelai jis atrodė lyg dievybė.

Jos akyse jis buvo filosofas, artistas, kankinys, pakėlęs visus išbandymus, triumfuojantis didvyris, didingas išminčius stoikas, gražus kaip Dievas, kartais džiugus ir atviraširdis tartum vaikas ar laimingas meilužis, žodžiu — tobulybė, kuria paverčia vyrą moters meilė! Belsdamasi į šventyklos duris Konsuela alpėjo iš nuovargio ir susijaudinimo. Dabar ji jautėsi stipri ir žvali kaip tais laikais, kai žydėdama jaunyste šėliojo Adrijos pakrančių kaitrioje saulėje, vėsinama gaivaus jūros vėjelio. Ji jautė, jog dabar gyvena pilnavertį, ryškų, tikrą gyvenimą, jog pagaliau atėjo laimė, ir ji gėrė ir gyvenimą, ir laimę visa savo būtybe. Ji neskaičiavo laiko, trokšdama, idant ši stebuklinga naktis nesibaigtų niekad. Kaip gaila, kad neįmanoma sulaikyti saulės patekėjimo tokiomis naktimis, kai jauti visą gyvenimo pilnatvę ir manai, jog pačios drąsiausios svajonės turi išsipildyti arba jau išsipildė!

Pagaliau dangus nusidažė purpuru ir auksu. Sidabrinis varpo skambėjimas priminė Nematomiesiems, kad sklaidosi juos slepianti nakties skraistė. Jie sugiedojo paskutinį himną pagerbdami tekančią saulę — naujos dienos, apie kurią jie svajojo ir kurią rengė pasauliui, emblemą. Paskui širdingai atsisveikino paskirdami vieni kitiems pasimatymus — Paryžiuje, Londone, Madride, Vienoje, Peterburge, Varšuvoje, Drezdene, Berlyne. Visi susitarė susitikti lygiai po metų tą pačią dieną prie savo palaimintos šventyklos slenksčio su naujais įšventintais nariais arba su tais broliais, kurie negalėjo būti čia šiandien. O paskui, susisupę į apsiaustus, kad paslėptų puikius apdarus, jie tyliai išsivaikščiojo ūksmingais parko takeliais.

Albertas ir Konsuela, lydimi Markuso, nusileido prie upelio, kur Karlas įsisodino jaunuosius į savo dengtą gondolą ir palydėjo į jų namelį. Čia jie sustojo ant slenksčio gėrėdamiesi didingu šviesuliu, kylančiu į dangų. Iki šios akimirkos atsiliepdama į aistringas Alberto kalbas, Konsuela visą laiką vadino jį vardu, bet kai jis suspaudė ją savo glėby, ji tegalėjo degančiu veidu priglusti prie jo peties ir sušnibždėti: „O Liverani!"

EPILOGAS

Jeigu mums būtų pavykę gauti tokius pat teisingus ir detalius dokumentus apie Alberto ir Konsuelos gyvenimą po vestuvių, kokius turėjom iki šiol, tai, žinoma, galėtume tęsti mūsų pasakojimą ir aprašyti jų klajones bei nuotykius. Tačiau, deja, atkaklusis skaitytojau, esam bejėgiai patenkinti jūsų smalsumą, o išvargintų skaitytojų prašom turėti dar šiek tiek kantrybės. Nei vieniems, nei kitiems nederėtų mūsų nei smerkti, nei girti. Mat didžioji dalis dokumentų, kuriais remdamiesi galėtume, kaip darėme iki šiol, susisteminti šios istorijos įvykius, dingo iš mūsų akiračio kaip tik nuo tos stebuklingos nakties, kai mūsų dviejų herojų sąjunga buvo įteisinta ir palaiminta Nematomųjų. Ar dėl

to, kad įsipareigojimai, duoti šventykloje, draudė jiems būti atviriems laiškuose draugams, ar gal todėl, kad tie draugai, irgi priklausę ordinui, iš atsargumo sudegino savo korespondenciją persekiojimų metais, bet dabar mes regim Konsuelą ir Albertą lyg pro rūką arba šventovės priedangoje, arba su adeptų kaukėmis. Jeigu mes aklai pasitikėtume retais paliudijimais apie jų gyvenimą, pasitaikančiais krūvoje rankraštinės medžiagos, tai neretai galėtume suklysti, nes prieštaringi duomenys sako mums, esą vyras ir žmona tuo pačiu metu būdavo visiškai skirtingose žemės rutulio vietose. Tačiau nesunku suprasti, jog jie patys duodavo dingstį tokioms klaidoms, kai dalyvaudavo kokiuose nors slapčiuose sumanymuose, vadovaujami Nematomųjų, arba kai saugodavosi tykančių pavojų ir slėpdavosi nuo budrių policijos akių. Viskas, ką mes neabejodami galim tvirtinti apie šią vieną sielą dviejuose kūnuose, kuri vadinosi Konsuela ir Albertas, yra tai, kad meilė neapvylė jų, tačiau likimas žiauriai pasityčiojo iš tų savo pažadų, kuriuos davė jiems tą palaimos naktį, kuri buvo jiems „Sapnas vasaros naktį". Ir vis dėlto jie buvo dėkingi Apvaizdai, padovanojusiai trumpą, bet tikrą laimę ir neleidusiai užgesti, nepaisant visų negandų, meilės stebuklui, išpranašautam Vandos. Skursdami, kentėdami, ištremti jie nuolat prisimindavo tą puikią naktį, kuri atrodė tarsi rojaus sapnas ir buvo lyg sutartis su dievybe, pažadėjusia jiems džiaugsmus, laukiančius geresniam pasauly po visų žemės vargų, kentėjimų ir praradimų.

Beje, viskas šioje istorijoje darosi taip mįslinga, kad mes net neįstengėm nustatyti, kurioje Vokietijos vietoje buvo užburtasis dvaras, kur, prisidengdamas triukšmingom puotom ir medžioklėm, kažkoks didikas, taip ir likęs bevardis mūsų dokumentuose, buvo pagrindinė socialinio ir filosofinio Nematomųjų sąmokslo varomoji jėga ir jungiamoji grandis. Šis didikas turėjo tarp Nematomųjų simbolinį vardą, ir, padėję didžiausias pastangas atskleisti adeptų šifrą, mes galime spėti, kad jį vadino Kristoforu —„Kryžiaus nešiotoju", arba Krizostomu —„Auksaburniu". Šventyklai, kur Konsuela tapo Alberto žmona ir buvo įšventinta į ordiną, jie suteikė poetišką šventojo Gralio pavadinimą, o seniausiems teismo nariams — *šventyklininkų* vardą. Savo poetines emblemas jie pasiskolino iš senovinių riterystės aukso amžiaus legendų. Kaip žinoma, tie padavimai pasakoja, kad šventasis Gralis buvo paslėptas kažkokioj paslaptingoj šventykloj, gilioje oloje, kurios vieta mirtingiesiems nežinoma. Būtent šventyklininkai, šlovingieji ankstyvosios krikščionybės šventieji, jau šiame pasaulyje įgiję nemirtingumą, saugojo brangiąją taurę, kuri buvo Kristaus panaudota eucharistijos sakramentui pašventinti per jo puotą su savo mokiniais. Šioje taurėje tikriausiai slypėjo dangiška malonė, kurią simbolizavo arba Kristaus kraujas, arba ašaros, dieviškas gėrimas, žodžiu — eucharistinė substancija, kurios mistinė esmė buvo nepaaiškinama, tačiau tereikėjo taurę pama-

tyti, kad atgimtum ir morališkai, ir fiziškai, kad amžinai atsikratytum mirties ir nuodėmės pavojaus. Dievobaimingi paladinai, davę baisius įžadus, siaubingai save iškankinę ir atlikę žygdarbius, nuskambėjusius per visą pasaulį, pasmerkė save asketiškam klajojančių riterių gyvenimui ir svajojo savo šventų kelionių pabaigoj rasti šventąjį Gralį. Jie ieškojo šios taurės Šiaurės ledynuose, Armorikos pakrantėse, Vokietijos miškų tankmėse. Dėl šio kilnaus tikslo tekdavo patirti pavojus ne mažesnius už tuos, kurie laukė Heraklio hesperidžių soduose, kovoti su pabaisomis, stichijomis, laukinėmis gentimis, su šalčiu, troškuliu, su pačia mirtimi. Kalbama, jog kai kurie iš šių krikščioniškų argonautų surado šventyklą, matė dievišką taurę ir atgimė dvasiškai, bet niekada ir niekam neišdavė didžios paslapties. Kad jų ieškojimai buvo sėkmingi, rodė tik jų rankų jėga, šventas gyvenimas, jų ginklo nenugalimumas ir visiškas jų atsinaujinimas. Bet jie neilgai gyveno tarp žmonių: jie dingo, kaip dingo Jėzus, atsikėlęs iš numirusių, ir persikėlė iš žemės į dangų, nepatyrę mirties kartėlio.

Toks buvo magiškasis simbolis, puikiai atitinkantis Nematomųjų darbus. Ilgus metus naujieji šventyklininkai puoselėjo viltį padaryti šventąjį Gralį prieinamą visam pasauliui. Albertas, be jokios abejonės, daug pasidarbavo, kad paskleistų pagrindines šio mokymo idėjas. Jis pasiekė pačias aukščiausias ordino pakopas. Mums pavyko rasti jo rangų sąrašą, iš kurio matyt, kad ordinui jis priklausė daugelį metų. Mat niekam ne paslaptis, kad reikėjo aštuoniasdešimt vieno mėnesio įveikti visas trisdešimt tris masonybės pakopas, o mums tikrai žinoma, jog šito laiko toli gražu neužteko įveikti begaliniam šventojo Gralio paslaptingų pakopų skaičiui. Masonų laipsnių pavadinimai jau visiems girdėti, bet galbūt kam nors iš skaitytojų bus įdomu čia kai kuriuos iš jų prisiminti, nes jie akivaizdžiai rodo jų kūrėjų jaudinantį įkarštį ir puikią vaizduotę.

Mokinys, pameistrys ir meistras mūrininkas, slaptasis meistras ir tobulasis meistras, paslapčių patikėtinis, ordino generolas ir teisėjas, angliškas meistras ir airiškas meistras, meistras, išrinktas devynerių ir penkiolikos, išrinktas Nepažįstamojo, didysis išrinktasis riteris, didysis šventosios ložės škotas, arba vyriausias mūrininkas, špagos riteris, Rytų riteris, Jeruzalės kunigaikštis, Rytų ir Vakarų riteris, prancūzų rozenkreiceris, aukščiausiasis škotas, šventojo skliauto architektas, vyriausiasis šventosios Jeruzalės dvasininkas, vyriausiasis mūrininkų kunigaikštis arba meistras ad vitam [1], Nojaus palikuonis, Libano kunigaikštis, aitvaro riteris, škotas-trinitorius, arba gailestingumo kunigaikštis, didysis šventyklos komandoras, saulės riteris, kryžiaus žygių patriarchas, pasaulio valdovas, baltojo ir juodojo erelio riteris, fenikso riteris, Iridės riteris, argonautų riteris, auksinės vilnos riteris, didysis prižiūrėtojas-inkvizitorius-komandoras, aukščiau-

[1] Visam gyvenimui *(lot.)*.

sias karališkos paslapties valdovas, aukščiausias spindinčiojo žiedo valdovas ir t. t., ir t. t.[1].

Šalia šių rangų ar bent jau šalia daugelio iš jų mes radome ir mažiau žinomų, susijusių su Alberto Podebrado vardu, be to, jų prasmė ne tokia suprantama kaip frankmasonų rangų, pavyzdžiui: šv. Jono riteris, didysis joanitas, naujosios Apokalipsės meistras, nemirtingosios Evangelijos tėvas, Šventosios Dvasios išrinktasis, šventyklininkas, ereopagistas, magas, žmogus-liaudis, žmogus-žynys, žmogus-karalius, naujasis žmogus ir t. t. Mus nustebino čia keletas rangų, kurie vėliau vartoti Vaishaupto iliuminatų, bet po kiek laiko mums buvo paaiškintos priežastys, ir nėra būtinybės šio pasakojimo pabaigoje aiškinti jų skaitytojams.

Neaiškių, bet svarbių įvykių, susijusių su Nematomųjų ordino darbais, laimėjimais ir jo suirimu bei tariamu išnykimu, labirinte mums buvo labai sunku iš tolo stebėti pilną nuotykių mūsų jaunosios poros gyvenimą. Tačiau, atsargiais paaiškinimais papildžius tai, ko trūksta, štai apytikris ir trumpas pagrindinių jų gyvenimo įvykių išdėstymas. Skaitytojo vaizduotė užpildys spragas, ir mes neabejojame, kad labiausiai vykusi atomazga bus ta, kurią už pasakotoją sugalvos pats skaitytojas [2].

Galbūt kaip tik tada, kai Konsuela paliko šventąjį Gralį, ji pasirodė kukliam Baireito dvare. Čia markgrafienė, Frydricho sesuo, turėjo rūmų, sodų, pavėsinių ir krioklių, panašių į tuos, kuriais puikavosi grafas Godicas Rosvalde, bet ne tokių įspūdingų ir ne tokių brangių. Mat šią sąmojingą princesę be kraičio ištekino už gana neturtingo princo, ir dar visai neseniai jos suknelių šleifai buvo nepakankamai ilgi, o jos pažai vilkėjo aptrintomis liemenėmis. Jos sodai, o, tikriau, sodas — kam tie poetiniai perdėjimai — buvo žavingoj vietovėj, ir markgrafienė smaginosi itališkom operom, be to, spektakliai vykdavo senovinėj šventykloj truputį mėgdžiojant Pompadur skonį. Markgrafienė garsėjo kaip filosofė, kitaip sakant — volterininkė, o jaunasis markgrafas, jos vyras, buvo uolus vienos masonų ložės vadovas. Nežinau, ar buvo su ta ložę susijęs Albertas ir ar saugojo broliai jo inkognito paslaptį. Galbūt jis laikėsi toliau nuo šio dvaro tam, kad vėl susieitų su savo žmona kiek vėliau. O Konsuela ten, matyt, atliko kažkokią slaptą misiją. Taip pat panašu į tiesą, kad, nenorėdama atkreipti į savo vyrą to dėmesio, kuris visur tučtuojau susitelkdavo į ją, dainininkė iš pradžių negalėjo viešai

[1] Kai kurie iš šių pavadinimų, rasti skirtinguose šaltiniuose, priklauso skirtingoms masonų ložėms. Galbūt kai kurie iš jų yra vėlesnės epochos negu ta, apie kurią čia kalbama. Tegu mokytieji broliai masonai ištaiso mus. Atrodo, kad kai kuriose ložėse būdavo daugiau kaip šimtas laipsnių. *(Aut. past.)*

[2] Kaip įrodymas čia galėtų būti Johano Kreislerio istorija, pasakojama, mūsų nuomone, geriausiam Hofmano romane. Kadangi mirtis užklupo autorių dar nepabaigusį kūrinio, skaitytojai užbaigia jį savo vaizduotėje tūkstančiais pačių fantastiškiausių ir įvairiausių būdų. Taip gražį upė išsišakodama pasiekia savo žiotis ir išnyksta auksiniam pakrančių smėlyje tūkstančiais vingrių srovelių. *(Aut. past.)*

gyventi drauge su juo. Dėl to jų meilė įgijo daug paslapties žavesio. Jų sąjungos viešumas, palaimintas broliško šventyklininkų pritarimo, teikė jiems gaivinančio džiaugsmo, o paslaptingumas, kuriuo jie apgaubė savo artumą šiame veidmainingame ir ištvirkusiame pasaulyje, iš pradžių buvo jiems tarsi skydas ir tam tikras nebylus protestas, iš kurio jie sėmėsi įkvėpimo ir jėgų.

Keletas italų dainininkių ir dainininkų tuo metu garsino nedidelį Baireito dvarą. Korilė ir Andzoletas taip pat pasirodė čia, ir įnoringoji primadona vėl suliepsnojo meile išdavikui, kuriam kažkada siuntė baisiausius prakeiksmus. Bet Andzoletas, gerindamasis aistringajai tigrei, drauge ėmė atsargiai meilikauti ir Konsuelai, kurios talentas, sustiprėjęs nuo tiekos slaptų ir gilių išgyvenimų, užtemdė bet kieno konkurenciją. Garbės troškimas dabar tapo svarbiausia jaunojo tenoro aistra. Pagieža išstūmė meilę, persisotinimas — juslingumą, ir dabar jis nemylėjo nei tyrosios Konsuelos, nei nepasotinamosios Korilės, bet įtaikavo abiem, pasirengęs prilipti prie tos iš jų, kuri priartins jį prie savęs, padės jam išgarsinti savo asmenį. Konsuela elgėsi su Andzoletu draugiškai ir ramiai, neatsisakydama pamokyti ir patarti jam, kaip tobulinti savo talentą. Bet jis jau nekėlė jai nė menkiausių jausmų, ir tai, kaip lengva buvo jam viską atleisti, tik patvirtino jai pačiai, kokia ji tapo jam svetima. Jaunuolis tai suprato; su apsimestiniu dėkingumu atsižvelgdamas į artistės pamokymus jis turėjo sau nemenką naudą, tačiau, praradęs viltį, prarado kantrybę, ir greitai pikta pagieža ir nuodingas kartėlis nejučia ėmė prasprūsti jo manierose ir kalbose.

Yra pagrindo manyti, kad kaip tik tuo laiku į Baireito dvarą kartu su grafienės Godic dukra — Kulmbacho princese — atvyko jaunoji baronaitė Amalija. Jeigu tikėsime kai kuriais nekukliais ir linkusiais perdėti liudytojais, tarp šitų keturių personažų — Konsuelos, Amalijos, Korilės ir Andzoleto — įvyko keletas keistų dramatiškų scenų. Netikėtai išvydusi Baireito dvaro teatro scenoje gražuolį tenorą, jaunoji baronaitė neteko sąmonės. Niekas nedrįso atkreipti dėmesio į šį keistą sutapimą, tačiau skvarbus Korilės žvilgsnis pagavo Andzoleto veide pasirodžiusį patenkintos tuštybės švytėjimą. Dvariškiai, kurių dėmesį paglemžė jaunosios baronaitės nuoalpis, nepaskatino dainininko aplodismentais ir niekais nuėjo vienas iš pačių efektyviausių jo pasažų, bet jis ne tik kad nenusikeikė pro dantis, kaip paprastai tokiais atvejais, bet jo lūpas ištempė nedviprasmiškas triumfo šypsnys.

— Klausyk,— dusdama pratarė Korilė už kulisų, kreipdamasi į Konsuelą,— žinai, ką jis myli? Ne tave ir ne mane, o tą mažą kvailutę, ką tik suvaidinusią prieš jį šią komediją. Tu ją pažįsti? Kas ji?

— Nežinau,— atsakė Konsuela, kuri nieko nebuvo pastebėjusi,— bet patikėk, kad jeigu jį kas nors domina, tai tik ne ji, ne tu ir ne aš.

— O kas gi?

— Jis pats, al solito! [1] — šypsodamasi atsakė Konsuela.

Aukštuomenės kronika prideda, kad kitą rytą Konsuela buvo pakviesta į nuošalią giraitę netoli rūmų susitikti su baronaite Amalija ir tarp jų įvyko maždaug toks pokalbis:

— Aš viską žinau! — esą sušukusi Amalija, neleisdama Konsuelai praverti lūpų. — Jis myli jus! Tai jūs, nenaudėle, visų mano nelaimių kaltininkė, pirmiausia atėmėte iš manęs Albertą, o paskui ir jį.

— Jį? Aš nežinau, apie ką...

— Neapsimetinėkite. Andzoletas myli jus, jūs buvote jo meilužė dar Venecijoj ir esate iki šiol.

— Tai bjaurus šmeižtas arba prielaida, nederanti jums, baronaite.

— Ne, tai teisybė. Jis pats man prisipažino šią naktį.

— Naktį! O, baronaite, kam tai sakote man? — sušuko Konsuela, rausdama iš gėdos ir nuoskaudos.

Amalija pratrūko raudoti, ir kai gerajai Konsuelai pavyko išsklaidyti jos pavydą, jai teko norom nenorom išklausyti šios nelaimingos aistros istoriją. Amalija pirmą kartą pamatė ir išgirdo Andzoletą Prahos teatre. Jaunuolio grožis ir pasisekimas apakino ją. Nieko neišmanydama apie muziką, ji nesvyruodama nusprendė, jog jis geriausias dainininkas pasauly — juo labiau kad Prahoje turėjo didelį pasisekimą. Ji pasikvietė jį kaip muzikos mokytoją, ir kol jos vargšas tėvas, senasis baronas Frydrichas, nusilpęs nuo dykinėjimo, miegojo savo krėsle, kaip visada sapnuodamas gaują įniršusių medžioklinių šunų ir užguitus šernus, ji neatsilaikė suvedžiotojo kerams. Nuobodulys ir tuštybė pastūmėjo Amaliją į pražūtį. Patenkintas puikia pergale ir norėdamas įgyti dar didesnį populiarumą skandalo dėka, Andzoletas įtikino merginą, esą ji turinti visus duomenis tapti puikiausia savo laiko dainininke, esą artistės gyvenimas — rojus žemėje ir kad geriausia, ką ji galėtų padaryti, tai pabėgti su juo ir pasirodyti Hai Marketo teatro scenoje Hendelio operose. Iš pradžių Amalija pasibaisėjusi atmetė mintį palikti savo seną tėvą, bet paskutinę akimirką, kai Andzoletas rengėsi išvažiuoti iš Prahos vaidindamas neviltį, kurios nejautė, Amalija neteko galvos ir pabėgo su juo.

Jos apsvaigimas truko neilgai: Andzoleto, nustojusio vaidinti įsimylėjėlį, įžūlumas ir šiurkštumas netrukus grąžino Amalijai protą. Ir dėl to, kai po trijų mėnesių ji buvo sulaikyta Hamburge ir parvežta į Prūsiją, kur Saksonijos Rudolštadtų reikalavimu ją slapta uždarė į Špandau, ji dėl to net nudžiugo. Tačiau bausmė pasirodė per ilga ir per rūsti. Amalija lygiai taip pat greitai pasisotino atgaila kaip anksčiau aistra. Ji pasiilgo laisvės, patogumų, viso to, ką teikdavo aukšta kilmė ir nuo ko ji buvo taip

[1] Pats asmeniškai *(It.)*.

staiga atplėšta. Įsijautusi į savo kančias, ji beveik nesielvartavo, kai žuvo tėvas. Išėjusi iš tvirtovės, ji pagaliau suprato, kokios nelaimės užgriuvo jos šeimą, tačiau, nesiryždama grįžti į kanauninkės pilį, kur jos laukė amžini priekaištai ir pamokymai, Amalija kreipėsi į Baireito grafienę maldaudama globos, ir Kulmbacho princesė, buvusi tuo metu Drezdene, sutiko nuvežti ją pas giminaitę. Šitam dvare, kur viešpatavo filosofijos ir lengvabūdiškumo dvasia, Amalija rado mielą jos širdžiai pakantumą madingiems meilės nuotykiams, šitoms ateities dorybėms. Vėl susitikusi su Andzoletu, ji patyrė jo demonišką galią, kurią šis turėjo visoms moterims ir su kuria kažkada taip ilgai teko grumtis net skaisčiajai Konsuelai. Iš pradžių baimė ir sielvartas apėmė Amalijos širdį, bet naktį po nualpimo išėjusi viena į sodą pakvėpuoti tyru oru, ji susidūrė su jaunuoliu, padrąsintu jos susijaudinimo ir uždegto kliūčių, atsiradusių tarp jų. Ji jau vėl mylėjo jį ir gėdindamasi, bijodama šitos meilės, prisipažino apie savo silpnybę buvusiai muzikos mokytojai su kažkokiu mišriu moteriško drovumo ir filosofiško cinizmo jausmu.

Matyt, Konsuela rado kelią į jos širdį ir karštai įtikinėdama sugebėjo prikalbinti Amaliją grįžti į Milžinų pilį ir ten vienumoje sutramdyti savo pavojingą aistrą bei pasirūpinti sena tetule.

Po šito įvykio gyvenimas Baireite Konsuelai tapo nepakeliamas. Audringas pavydas pašėlusios, tačiau vis dar geraširdės Korilės, kuri tai šiurkščiai ją įžeidinėdavo, tai puldavo į kojas, galutinai užkankino ją. O Andzoletas, įsivaizdavęs galėsiąs atkeršyti Konsuelai už abejingumą, suvaidindamas meilę Amalijai, neatleido primadonai, kad ji sugebėjo nukreipti pavojų nuo jaunosios baronaitės. Jis pridarė jai daugybę nemalonumų, stengdamasis sugadinti kiekvieną jos pasirodymą — atliekant duetą netikėtai pradėdavo dainuoti jos partiją ir laikydavosi taip išdidžiai, kad neišmanėlė publika manydavo suklydus ją, o ne jį; bendrose mizanscenose jis staiga pasukdavo į dešinę, kai reikdavo eiti į kairę, nepastebimai stumdydavo ją, mėgindamas pargriauti ant grindų arba priversdamas ją įsimaišyti į statistų būrį. Šitie pikti išpuoliai atsitrenkdavo į Konsuelos ramumą ir susivaldymą, bet ji pasirodė daug neatsparesnė sužinojusi, kad Andzoletas skleidžia apie ją šlykščius gandus, kuriais mielai tiki aukštakilmiai dykūnai. Juk jų akimis dora aktorė — tai stebuklas, neįsivaizduojamas gamtoje, arba geriausiu atveju — mėlyna kojinė. Visokio amžiaus ir rangų ištvirkėliai ėmė elgtis su ja daug įžūliau ir, patyrę nesėkmę, prisidėjo prie Andzoleto stovyklos, netikėdami, kad ji priešinasi nuoširdžiai, mėgindami apjuodinti ją ir šitaip numalšinti savo niekšingą kerštą troškulį.

Šie žiaurūs ir negarbingi persekiojimai buvo tik pradžia ilgų kančių, kurias heroiškai turėjo kentėti vargšė primadona per visą savo teatrinės karjeros laiką. Kiekvieną kartą, kai likimas suvesdavo ją su Andzoletu, jis pridarydavo jai daug nemalonu-

mų, ir kad ir kaip liūdna, savo kelyje ji sutiko ne vieną Andzoletą. Ne viena Korilė persekiojo ją savo pavyduliavimu ir priešiškumu, daugiau ar mažiau klastingu ir šiurkščiu, ir vis dėlto iš visų šitų varžovių Korilė buvo, ko gero, mažiausiai pikta ir labiau už kitas linkusi kartais pratrūkti širdingu gerumu. Bet nors ir kas būtų kalbama apie tuščiagarbes aktores, jų pagiežą ir pavydulingumą, Konsuela įsitikino, jog tos pačios ydos, prasiskverbusios į vyrų širdis, žemina juos dar labiau ir daro juos dar nevertesnius tos vietos, kurią jie užima visuomenėj. Pasipūtę ir ištvirkę didžiūnai, teatrų direktoriai ir laikraščių rašeivos, susitepę visu šiuo purvu, puikiosios damos, kaprizingos ir smalsios meno globėjos, visada pasirengusios primesti savo pagalbą, bet greitai įsiuntančios pamačiusios, kad tokia būtybė turi daugiau dorumo negu jos pačios, ir pagaliau publika, dažnai neišsilavinusi, beveik visada nedėkinga arba neteisinga — visa tai buvo priešai, su kuriais grūmėsi griežta ir skaisti Liveranio žmona, patirdama begalinę nuoskaudą. Tokia pat tvirta ir nepermaininga mene kaip ir meilėje, ji niekada nesitraukė ir tęsė savo teatrinę veiklą kildama vis aukščiau ir aukščiau į muzikos ir doros viršūnes. Kartais ėrškėčiuotam sėkmės kely ji patirdavo pralaimėjimų, kartais skindavo pelnytus laurus, bet visuomet ir nieko nepaisydama likdavo tikra meno žynė, dar tauresne prasme, negu tai suprato Porpora, semdamasi jėgų iš savo liepsningo tikėjimo ir rasdama didžiulę paguodą karštoje ir ištikimoje vyro meilėje.

Alberto gyvenimas, nors ir neatskiriamas nuo Konsuelos — vyras lydėjo žmoną visose jos kelionėse — apgaubtas tirštesne paslapties migla. Reikia manyti, kad jis nebuvo žmonos karjeros vergas ir nevaidino ūkvedžio, skaičiuojančio jos pajamas ir išlaidas, vaidmens. Be to, Konsuelos profesija nebuvo labai pelninga. Tais laikais publika ne taip dosniai atlygindavo aktoriams kaip mūsų dienomis. Aktoriai paprastai praturtėdavo iš princų ir didikų dovanų, ir moterys, *mokėjusios pasinaudoti savo padėtimi,* įsigydavo didelių vertybių. Tuo tarpu dorumas ir nesavanaudiškumas buvo didžiausios kliūtys aktorei praturtėti. Konsuela paprastai turėdavo pasisekimą ir tikro meno vertintojai gerbė ir žavėjosi ja, jeigu tam ne per daug trukdydavo jos priešų intrigos, tačiau jos gyvenime nepasitaikė nė vieno karto, kad jos pasisekimas būtų buvęs meilės intrigos išdava, ir ji niekad negaudavo brangenybių ir milijonų, pirktų gėdos kaina. Jos laurai nebuvo suteršti — jų nemėtė scenon savanaudiškos rankos. Po dešimties metų kelionių ir nenuilstamo darbo ji netapo turtingesnė negu pirmąją dieną, nes nemokėjo, o ir nenorėjo daryti sandėrių, o be jų turtų neįgyja joks darbo žmogus, kad ir kokiam visuomenės sluoksniui jis priklausytų. Be to, ji nemokėjo atidėti juodai dienai ir tų nedidelių, dažnai administracijos ginčijamų pinigų, kuriuos uždirbdavo. Ji nuolat išleisdavo juos geriems darbams, o kadangi jos gyvenimas buvo paskirtas slaptam draugijos

mokymui skleisti, jos pačios pajamų dažnai neužtekdavo; tokiais atvejais vyriausi Nematomųjų vadovai suteikdavo jai pagalbą.

Kokius gi rezultatus davė begalinės ir nenuilstamos Alberto ir Konsuelos kelionės po Prancūziją, Ispaniją, Angliją ir Italiją? Tai liko nežinoma, ir man atrodo, kad reikia persikelti dvidešimt metų į priekį, idant iš atskirų požymių aptiktume aštuonioliktojo amžiaus istorijoje slaptųjų draugijų veiklos pėdsakų. Ar neturėjo šios draugijos didesnės įtakos Prancūzijoje negu pačioje Vokietijoje, kur jos pirmiausia atsirado? Prancūzų revoliucija į šį klausimą duoda tvirtą teigiamą atsakymą. Tačiau iliuminatų europinis sąmokslas ir grandiozinė Vaishaupto koncepcija įrodo, jog mistinė legenda apie šv. Gralį nesiliovė jaudinusi vokiečių protų trisdešimt metų, nors pirmieji adeptai atsimetė nuo savo idėjų ir išsisklaidė.

Iš senų laikraščių mes sužinom, kad Porporina tais metais su dideliu pasisekimu dainavo Paryžiuje Pergolezio operose, Londone — Hendelio oratorijose, Madride su Farineliu, Drezdene — su Faustina ir Mingočiu, Venecijoj, Romoj, Neapolyje — Porporos ir kitų garsių meistrų operose ir bažnytiniuose kūriniuose.

Apie Alberto veiklą mums beveik nieko nežinoma. Iš kelių Konsuelos laiškų Trenkui ir Vandai matyti, kad ši paslaptinga asmenybė buvo kupina tikėjimo, energijos, tvirtybės ir pasižymėjo nepaprastai šviesiu protu. Tačiau toliau mes jau neturime jokių dokumentų. Štai ką pasakoja grupė asmenų, iš kurių dabar beveik visi jau mirę, apie paskutinį Konsuelos pasirodymą teatro scenoje.

Tai įvyko Vienoje apie 1760 metus. Dainininkei buvo tada apie trisdešimt metų. Kalbama, kad ji pasidariusi dar gražesnė negu ankstyvoje jaunystėje. Nepriekaištingas gyvenimas, dvasinė ramybė ir kuklumas padėjo jai išsaugoti visą savo talento ir žavesio jėgą. Su ja kartu gyveno žavūs jos vaikai, tačiau niekas nepažinojo jos vyro, nors sklido kalbos, kad vyrą ji turinti ir kad visuomet buvusi jam ištikima. Porpora, daug važinėjęs po Italiją, grįžo į Vieną ir pastatė imperatoriškojo teatro scenoj savo naują operą. Apie paskutinius Porporos gyvenimo metus likę tiek mažai žinių, jog mums nepavyko aptikti šios paskutinės jo operos pavadinimo. Mes tik žinom, kad Porporina atliko joje pagrindinį vaidmenį ir turėjo neabejotiną pasisekimą pravirkdydama visus dvariškius. Imperatorė teikėsi ją pagirti. Bet naktį, sekusią po šio triumfo, Porporina per kažkokį paslaptingą pasiuntinį gavo žinią, sukėlusią jai siaubą ir neviltį. Lygiai septintą ryto, tai yra tuo metu, kai imperatorės miegamajame paprastai pasirodydavo ištikimas tarnas, vadinamas grindų vaškuotoju (jo pareiga buvo atidaryti langines, užkurti židinį ir išvaškuoti grindis, kol imperatorė po truputį peikėdavosi iš miegų), taigi lygiai septintą ryto Porporina, auksu ir gražbylyste papirkusi visus sargus, sutiktus pakeliui į jos didenybės apartamentus, atsidūrė prie jos miegamojo durų.

— Mano drauge,— pasakė ji grindų vaškuotojui,— aš turiu pulti imperatorei į kojas. Vieno tauraus žmogaus gyvybei gresia pavojus, užgauta visos šeimos garbė. Jeigu nepamatysiu jos didenybės tučtuojau, po kelių dienų gali įvykti baisus nusikaltimas. Aš žinau, kad jūs nepaperkamas, bet man žinoma ir tai, kad jūs geras ir taurus. Tai tvirtina visi. Jūs padėjote gauti kai kuriems asmenims tokių malonių, kurių nebūtų drįsę prašyti patys kilmingiausi dvariškiai.

— O Dieve! Ar čia jūs, mano brangioji sinjora?— sušuko grindų vaškuotojas, išmetė iš rankų šluotelę ir suplojo delnais.

— Karlai! — sušuko ir Konsuela.— Dėkoju tau, Viešpatie, aš išgelbėta. Albertas turi angelą sargą net šiuose rūmuose!

— Albertas?— pakartojo Karlas.— Vadinasi, pavojus gresia Albertui? Tuomet įeikite, sinjora, net jeigu mane už tai išmestų iš čia!.. Nors Dievas mato, būtų gaila šios vietos,— juk čia padarau nors šiek tiek gero ir galiu būti naudingas mūsų šventam tikslui labiau negu kur nors kitur. Bet jeigu dalykas liečia Albertą!.. Imperatorė — gera moteris, kai nevaldo valstybės,— pašnibždom pridūrė jis.— Įeikite gi, visi pamanys, jog atėjote anksčiau už mane. Ir tegul bus apkaltinti sukčiai liokajai — jie neverti tarnauti karalienei, nes nuolat meluoja jai!

Konsuela įėjo, ir imperatorė, pakėlusi sunkius vokus, staiga pamatė ją suklupusią, beveik gulinčią kniūpsčią prie lovos papėdės.

— Kas čia?— sušuko Marija Teresė, užsimesdama ant pečių antklodę įprastu karališku gestu, kuris šį kartą buvo visiškai natūralus, ir pakilo nuo pagalvių tokia pat puiki ir rūsti su savo naktine kepuraite, kokia atrodydavo soste su diadema ant galvos ir špaga prie juostos.

— Jūsų didenybe,— pratarė Konsuela,— aš nuolanki jūsų valdinė, nelaiminga motina, sielvarto sugniuždyta žmona, ir aš ant kelių maldauju jus išgelbėti mano vyro gyvybę ir laisvę.

Tuo metu į miegamąjį įėjo Karlas, apsimesdamas baisiai nustebęs.

— Niekingoji! — suriko jis, vaidindamas siaubą ir pasipiktinimą.— Kas leido jums įeiti čia?

— Dėkoju, Karlai,— tarė imperatorė,— už budrumą ir ištikimybę. Dar niekad nesu patyrusi nieko panašaus. Pažadinti mane taip netikėtai ir akiplėšiškai...

— Jūsų didenybe, tarkit žodį, ir aš čia pat užmušiu šią moterį,— drąsiai pareiškė Karlas.

Jis gerai ištyrinėjo imperatorės charakterį. Karlas žinojo, jog ji mėgsta daryti gerus darbus liudininkų akivaizdoje ir gali pasistengti atrodyti didi karalienė ir kilni moteris, net jei tai matys vien tarnai.

— Tu persistengi,— atsakė ji su didinga ir kartu motiniška šypsena.— Išeik ir netrukdyk šitai vargšei moteriškei kalbėti — matai, ji verkia. Nė vienas iš mano valdinių negali padaryti

man nieko blogo. Ko jūs pageidaujate, ponia? O, bet juk tai tu, mano puikioji Porporina! Tu susigadinsi balsą, jeigu taip raudosi.

— Jūsų didenybe,— atsakė Konsuela,— aš ištekėjusi jau dešimt metų, ir mano santuoka palaiminta katalikų bažnyčios. Mano garbės nėra sutepusi nė dėmelė. Aš turiu teisėtus vaikus ir auklėju juos laikydamasi dorybingumo principų. Todėl aš drįstu...

— Dorybingumo, taip, aš žinau,— pertraukė ją imperatorė,— bet ne religijos. Jūs elgiatės nepriekaištingai, man tai sakė, bet niekada nevaikštot į bažnyčią. Vis dėlto tęskite. Kokia nelaimė jus ištiko?

— Mano vyras, su kuriuo aš niekad nesiskirdavau,— vėl prabilo prašytoja,— dabar yra Prahoje. Dėl kažkieno šlykščių intrigų jis suimtas ir įmestas į kazematą, apkaltintas tuo, kad esą norįs pasisavinti svetimą vardą ir titulą, atimti svetimą palikimą, žodžiu — tuo, kad jis negarbingas žmogus, apsišaukėlis, šnipas, ir štai dabar jį nuteisė kalėti iki gyvos galvos, o galbūt net mirti.

— Prahoje? Apsišaukėlis?— šaltakraujiškai pakartojo imperatorė.— Taip, mano slaptosios policijos ataskaitose yra kažkokia panaši istorija. Kuo vardu jūsų vyras? Juk jūs, aktorės, atrodo, nesivadinate savo vyrų vardais.

— Jo vardas Liveranis.

— Taip, taip, tai jis. Tokiu atveju, mano vaike, labai gaila, kad ištekėjot už tokio niekšo. Šitas Liveranis iš tikrųjų arba avantiūristas, arba beprotis. Būdamas nepaprastai panašus į grafą Rudolštadtą, jis apsimeta esąs grafas, nors tas mirė daugiau kaip prieš dešimt metų ir tai visiems žinoma. Jis atvyko į Rudolštadtų pilį pas senąją kanauninkę, išdrįso pasivadinti jos sūnėnu ir, be abejo, būtų pasiglemžęs palikimą, jeigu tuo metu, kai buvo rašomas testamentas jo naudai, geriems žmonėms, atsidavusiems Rudolštadtų šeimai, nebūtų pavykę vargšę suvaikėjusią senutę apginti nuo jo reikalavimų. Jis buvo sulaikytas, ir tai labai gerai. Aš suprantu jūsų sielvartą, bet niekuo negaliu padėti. Jeigu bus įrodyta, jog šis žmogus beprotis, ko labai norėčiau tikėtis, tai jis bus paguldytas į ligoninę ir jūs galėsite slaugyti jį. Bet jeigu jis tiesiog sukčius,— o bijau, kad taip ir yra,— teks laikyti jį griežtesnio režimo kalėjime, kad negalėtų kėsintis į tikros Rudolštadtų palikimo įpėdinės — kažkokios baronaitės Amalijos — teises. Padariusi jaunystėj klaidą, dabar ji pasitaisė ir greitai ištekės už vieno iš mano karininkų. Norėčiau manyti, madmuazele, kad jums buvo nežinoma apie jūsų vyro poelgius ir kad jūs neįtarėt, koks jis yra,— priešingu atveju jūsų prašymą laikyčiau labai nederamu... Galite eiti.

Konsuela suprato, jog tikėtis nėra ko ir kad mėgindama įrodyti Liveranio ir Alberto tapatumą, tik pakenktų jam. Ji pakilo ir pasuko durų link, išblyškusi ir beveik netenkanti sąmonės. Marija Teresė, stebėjusi Konsuelą tiriamu žvilgsniu, pasigailėjo jos.

— Jūs verta užuojautos,— pasakė ji švelnesniu tonu.— Aš neabejoju jūsų nekaltumu. Atsipeikėkite ir pasirūpinkite savo sveikata. Byla bus kruopščiai išnagrinėta, ir jeigu jūsų vyras nepanorės pats savęs pražudyti, aš pasirūpinsiu, kad jį pripažintų išprotėjusiu. Praneškite jam tai, jeigu pavyks. Toks mano patarimas.

— Aš paklausysiu jo ir dėkoju jūsų didenybei. Tačiau be imperatorės globos esu bejėgė ką nors padaryti. Mano vyras dabar kalinamas Prahoje, o aš tarnauju imperatoriškam Vienos teatre. Jeigu jūsų didenybė nesiteiks įsakyti, kad man duotų atostogas ir leidimą pasimatyti su vyru, kuris yra griežtai saugomas...

— Jūs prašote per daug! Nežinau, ar ponas Kaunicas sutiks išleisti jus ir ar bus įmanoma pakeisti jus scenoje. Mes nusprėsime tai po keleto dienų.

— Po keleto dienų!..— sušuko Konsuela, atgaudama ryžtą.— Bet po kelių dienų bus per vėlu! Turiu išvažiuoti tučtuojau!

— Pakaks,— tarė imperatorė.— Jeigu jūs būsite tokia pat atkakli kalbėdamasi su teisėjais, kurie yra ne tokie šaltakraujiški ir atlaidūs kaip aš, galite pakenkti sau. Eikite, madmuazele.

Konsuela nuskubėjo pas kanauninką *** ir pavedė jam savo vaikus, pranešusi, kad išvažiuoja, ir, be to, neaišku, kuriam laikui.

— Jeigu jūs paliekate mus ilgam, labai gaila! — kalbėjo gerasis senukas.— O vaikai man nė kiek netrukdys. Jie puikiai išauklėti ir bus kompanija Andželai — su manim ji truputį nuobodžiauja.

— Paklausykite,— tarė Konsuela, paskutinį kartą prispausdama prie krūtinės vaikus ir neįstengdama sulaikyti ašarų,— nesakykite jiems, jog manęs nebus ilgai, bet žinokite: galbūt mes atsisveikinam visam laikui. Bijau, manęs laukia tokios kančios, nuo kurių aš jau neatsigausiu,— nebent Dievas padarys stebuklą. Melskitės už mane ir išmokykite melstis mano vaikus.

Gerasis kanauninkas nemėgino išgauti iš Konsuelos jos paslapties, bet, kadangi jo taikus ir nerūpestingas būdas negalėjo susitaikyti su mintim apie neatitaisomą nelaimę, jis pamėgino paguosti Konsuelą. Tačiau, matydamas, kad neįstengia įkvėpti jai vilties, jis nusprendė bent jau nuraminti ją dėl vaikų likimo.

— Mano mielasis Bertoni,— pasakė jis su užuojauta, mėgindamas šypsotis pro ašaras,— jeigu tu negrįši, tavo vaikai priklausys man, atmink tai. Aš pasirūpinsiu jų išmokslinimu. Išleisiu už vyro tavo dukterį. Tai truputį sumažins Andželos kraitį, bet išmokys ją darbštumo. O dėl berniukų, įspėju — iš jų aš padarysiu muzikantus!

— Jozefas Haidnas pasidalins su jumis šia našta,— atsakė Konsuela, bučiuodama kanauninkui rankas,— o senasis Porpora dar įstengs duoti jiems keletą pamokų. Mano vargšai vaikai paklusnūs ir supratingi. Jų piniginiai reikalai nekelia man nerimo —

laikui bėgant jie išmoks sąžiningai užsidirbti sau duoną. Bet mano meilę, mano patarimus... Tik jūs vienas galėsite atstoti jiems mane.

— Ir aš tau tai pažadu,— sušuko kanauninkas.— Tikiuosi dar sulauksiąs to laiko, kai jie bus susitvarkę savo gyvenimą. Aš dar ne toks senas ir tvirtai tebesilaikau ant kojų. Man koks šešiasdešimt, nors kažkada ta bjaurybė Brigita ir pridėdavo man metų, norėdama priversti greičiau parašyti testamentą. Taigi, dukra mano, linkiu tau ištvermės ir sveikatos! Važiuok ir greičiau grįžk atgal. Dievas neapleidžia dorų žmonių.

Negaišdama laiko gauti atostogoms, Konsuela liepė kinkyti pašto arklius. Tačiau besirengiančią sėsti į ekipažą, ją sustabdė Porpora. Ji tikėjosi išvengti susitikimo su juo, numatydama, kad senasis mokytojas išsigąs ir supyks sužinojęs apie jos ketinimą išvažiuoti. Nepaisydamas pažadų grįžti rytdienos spektakliui — ji ištarė juos įsitempusi ir susirūpinusi — Porpora sunerimo, kad ji neišlaikys žodžio.

— Kam, po velnių, tau prisireikė važiuoti iš miesto žiemos vidury?— kalbėjo jis, visas tirtėdamas ir nuo senatvės, ir iš pykčio.— Tereikia tau persišaldyti, ir mano pasisekimas nueis šuniui ant uodegos, o juk viskas buvo taip gerai! Nesuprantu tavęs. Vakar patyrėm tokį triumfą, o šiandien tau staiga šovė į galvą kažkur važiuoti!

Šitas ginčas sulaikė Konsuelą ketvirtį valandos, ir budri teatro direkcija spėjo įspėti valdžią. Pasirodė ulonų būrys su įsakymu iškinkyti arklius... Konsuelai buvo pasiūlyta grįžti namo, o kad ji negalėtų pabėgti, aplink pastatė sargybą. Jai pakilo karštis. Nepastebėdama šito, ji neramiai vaikštinėjo pirmyn ir atgal po kambarius, atsakydama į įkyrius Porporos ir teatro direktoriaus priekaištus tik niūriu sustingusiu žvilgsniu. Gulti ji nėjo ir visą naktį prasimeldė. Rytą ji ramiu veidu atėjo į repeticiją, paklusdama vadovybės įsakymui. Jos balsas atrodė nuostabesnis negu bet kada anksčiau, tačiau netikėtai ji nutildavo ir užsigalvodavo, tuo sukeldama Porporai siaubą. „Prakeikta santuoka! Velniška meilės beprotybė!"— murmėjo jis orkestre, daužydamas klavišus taip smarkiai, kad klavesinas juos atlaikė tik per stebuklą. Senasis Porpora nė kiek nepasikeitė. Jis buvo pasirengęs pasakyti: „Tegul pražūsta visi meilužiai ir vyrai, kad tik nesužlugtų mano opera!"

Vakare Konsuela kaip visada apsirengė teatriniu kostiumu ir išėjo į sceną. Jinai atsistojo reikiama poza ir jos lūpos sujudėjo, bet iš jų nepasigirdo jokio garso: ji prarado balsą.

Apstulbę žiūrovai pašoko iš vietų. Dvariškiai, kuriuos jau pasiekė migloti gandai apie jos mėginimą pabėgti, šaukė, jog čia tiesiog bjaurus kaprizas. Kiekvieną kartą, kai dainininkė vėl pamėgindavo užd ainuoti, pasigirsdavo riksmai, švilpimas, aplodismentai. Ji pamėgino prabilti, tačiau negalėjo ištarti nė žodžio. Bet ji nepaliko scenos, o stovėjo sustingusi, negalvodama apie

prarastą balsą, nesijausdama pažeminta savo tironų pasipiktinimo, liūdna, nuolanki ir išdidi kaip nekalta auka, pasmerkta kankinimams. Mintyse ji dėkojo Dievui, pasiuntusiam šį netikėtą negalavimą, kuris leis dabar jai palikti teatrą ir išvažiuoti pas Albertą.

Jos didenybei buvo patarta pasodinti užsispyrusią aktorę į kalėjimą, idant ji ten atgautų balsą ir liautųsi kvailiojusi. Iš pradžių imperatorė supyko, ir aplinkiniai nusprendė įtiksią jai, rūsčiai kaltindami dainininkę. Bet Marija Teresė, kartais leisdavusi nusikaltimus, jei jie galėdavo atnešti naudos, nemėgo kankinti žmonių be reikalo.

— Kaunicai,— pasakė ji savo premjerministrui,— liepkite išduoti šiai vargšei moteriai raštišką leidimą išvykti, ir užteks apie tai. Jeigu balso praradimas — karinė gudrybė, tai drauge čia ir narsumo aktas. Nedaug atsirastų aktorių, kurios paaukotų vieną valandą pasisekimo už visą gyvenimą šeimyninės meilės.

Aprūpinta reikalingais popieriais, Konsuela pagaliau išvažiavo, vis dar serganti, bet nejausdama savo ligos. Čia vėl nutrūksta įvykių grandinė. Alberto procesas galėjo būti triukšmingas, bet jis įvyko neviešai. Galbūt šie procesas iš esmės buvo panašus į tą, kurį po ilgų kovos metų pralaimėjo Frydrichas fon Trenkas. Kas Prancūzijoje būtų sužinojęs šios neteisingai praloštos bylos smulkmenas, jeigu pats Trenkas nebūtų pasirūpines paskelbti jų ir paskui nebūtų kartojęs savo karštų nusiskundimų ištisus trisdešimt metų? Bet Albertas nepaliko jokių užrašų. Todėl mums teks susidomėti barono fon Trenko istorija — juk jis irgi vienas iš mūsų herojų ir galbūt jo kančios šiek tiek paaiškins Alberto ir Konsuelos nelaimes.

Praėjus mėnesiui nuo šv. Gralio susirinkimo — savo memuaruose Trenkas šį įvykį nutyli — jis vėl buvo areštuotas ir uždarytas į kalėjimą Magdeburge, į baisų kazematą, kur praleido dešimt geriausių savo jaunystės metų, sėdėdamas ant akmens su iš anksto ant jo užrašyta epitafija: „Čia palaidotas Trenkas"; grandinės, kuriomis jis buvo sukaustytas, svėrė aštuoniasdešimt livrų. Visas pasaulis žino baisių Trenko negandų detales, pavyzdžiui, apie bado kančias, kurioms jis buvo pasmerktas pusantrų metų, ir apie tai, kad jo kalėjimas buvo pastatytas už lėšas, atimtas iš jo tikros sesers, kuri buvo nuskurdinta baudžiant už pagalbą broliui. Visi girdėjo apie jo fantastiškus mėginimus pabėgti, nepaprastą energiją, niekad jo neapleidusią, riteriškas beprotybes, sužlugdžiusias visus jo sumanymus; žinomi ir jo meistriškai kalėjime atlikti darbai — jis išmoko vinies smaigaliu braižyti ant alavinių puodukų alegorines figūras ir jaudinančius eiliuotus užrašus [1]. Pasiekė viešumą ir jo slapti meilės ryšiai su princese Amalija, kurie nenutrūko, nepaisant nieko, princesę

[1] Privačiuose Vokietijos muziejuose dar galime rasti kai kuriuos iš jų. *(Aut. past.)*

graužianti neviltis, mėginimas subjauroti save kažkokiu graužančiu skysčiu, nuo kurio ji beveik apako, apverktina jos sveikata, kurią ji susigadino tyčia, idant išvengtų vedybų, baisiai pasikeitęs jos charakteris; žodžiu — visi šie dešimt metų, pavertusių Trenką kankiniu, o jo kilmingą mylimąją — pasenusia, bjauria ir pikta moterim, niekuo neprimenančia to romaus ir dailaus angelo, kuriuo ji buvo ir kuriuo galėjo likti, jeigu nuo jos nebūtų nusisukusi laimė [1]. Visi šie faktai priklauso istorijai, bet istorikai, vaizduodami Frydricho Didžiojo portretą, prisimena juos per daug retai. Šis nusikaltimas, padarytas su ypatingu ir beprasmišku žiaurumu, amžinai terš garsiojo despoto-filosofo atminimą.

Pagaliau Trenkas buvo išleistas į laisvę. Žinoma, kad tai atsitiko įsikišus Marijai Teresei, kuri pareikalavo grąžinti Trenką kaip jos valdinį. Už šitą pavėluotą malonę jis turėjo būti dėkingas vis tam pačiam *jos didenybės miegamojo grindų vaškuotojui* — mūsų Karlui. Tų laikų memuaruose yra nemažai įdomių ir graudžių puslapių, skirtų išradingoms gudrybėms, kurių griebdavosi tas taurus prasčiokas, norėdamas priversti savo valdovę padaryti gerą darbą.

Pirmaisiais Trenko kalėjimo metais, jo pusbrolis, garsusis Austrijos Trenkas, pagrįstesnių, bet ne mažiau žiaurių ir piktų kaltinimų auka, buvo nunuodytas ir mirė Špilberge. Tik atgavęs laisvę, Prūsijos Trenkas atvyko į Vieną ir pareikalavo milžiniško Austrijos Trenko palikimo. Tačiau Marija Teresė visai nebuvo linkusi išpildyti jo norą. Ji jau seniai naudojosi šio plėšiko nuotykių vaisiais, ji nubaudė jį už padarytus nusikaltimus, dabar ji norėjo turėti naudos iš jo plėšikavimų ir jai tai pavyko. Tuo metu, kai jos galybė akino minią, ji, panašiai kaip Frydrichas II, kaip visi karūnuotieji asmenys, turėję dar ir neeilinius protus, nesibjaurėjo slaptomis neteisybėmis, už kurias ji turės atsiskaityti Dievo ir žmonių teisme ir kurios bus sudėtos ant vienos svarstyklių lėkštės kaip ir neabejotinos jos dorybės — ant kitos. Užkariautojai ir valdovai, tuščiai jūs eikvojate savo turtus statyti šventykloms: vis tiek jūs liksite nusidėjėliai, jeigu nors viena aukso moneta atiteko jums kraujo ir kančių kaina. Tuščiai pavergiate jūs ištisas tautas savo spindinčiais ginklais: net labiausiai jūsų šlovės apakinti žmonės vis tiek prikiš jums kiekvieną šaltakraujiškai pražudytą gyvybę. Istorijos mūza dar akla, dar nepasitikinti savim, pasirengusi sutikti, kad praeityje būta neišvengiamų nusikaltimų, kuriuos galima pateisinti, tačiau nepaperkama žmonijos sąžinė protestuoja prieš savo pačios klaidas ir smerkia bent jau tuos nusikaltimus, kurie niekuo neprisidėjo prie didingų sumanymų sėkmės.

Savanaudiškus imperatorės kėslus greitai perprato jos įgaliotiniai, niekšingi agentai, kuriuos ji paskyrė velionio Trenko

[1] Žr. Tjebo pateiktą Kvedlinburgo abatės charakteristiką. *(Aut. past.)*

turto globėjais, taip pat ir nesąžiningi teisėjai, paskelbę nuosprendį dėl paveldėtojo teisių. Kiekvienas gavo savo grobio dalį. Marija Teresė tikėjosi, kad jai atiteks liūto dalis, tačiau veltui ji po kelerių metų nutrėmė į kalėjimą ir į galeras savo neištikimus to didžiulio apiplėšimo bendrininkus — jai nepavyko visiškai užvaldyti Trenko turto. O jis buvo nuskurdintas, bet taip ir nerado teisybės. Niekur mes neaptiksime puikesnių duomenų apie Marijos Teresės charakterį kaip toje Trenko „Memuarų" dalyje, kur jis aprašo savo pokalbius su imperatore dėl šitos bylos. Vengdamas parodyti nepagarbumą karališkai valdžiai, kuri tais laikais visiems kilmingiems žmonėms buvo šventa, Trenkas leidžia pajusti, kiek veidmainystės, godumo, kietaširdiškumo turėjo ši didi moteris, kurios charakteryje derinosi nesuderinami bruožai: kilnumas ir smulkmeniškumas, nuoširdumas ir gudrumas. Toks tvirkinantis absoliučios valdžios, kuri yra viso blogio priežastis, poveikis. Tai povandeninis akmuo, į kurį neišvengiamai sudūžta patys puikiausi, patys kilniausi instinktai. Iš anksto nusprendusi atsakyti prašytojui, imperatorė vis tiek parodė savo užuojautą, suteikė vilties, pažadėjo padėti kovojant su nesąžiningais teisėjais, kurie skurdino jį. O galų gale, apsimetusi, kad patyrė nesėkmę, ieškodama tiesos, kad pasiklydo šio begalinio proceso labirintuose, pasiūlė jam kaip kompensaciją už nuostolius menką majoro laipsnį ir vesti kažkokią pagyvenusią damą, negražią, gana pamaldžią ir drauge ištvirkusią. Trenkas atsisakė, ir tada imperatorė, susierzinusi dėl savo matrimonialinių planų žlugimo, pareiškė, kad Trenkas beprotis, kad per daug pasitiki savim, kad ji nežinanti, kaip patenkinti jo besaikę garbėtrošką, ir nusisuko nuo jo visam laikui. Dingstys konfiskuoti velionio Trenko turtą keitėsi priklausomai nuo aplinkybių ir nuo asmenų, kurie vedė šią bylą. Vienas teismas nutarė, jog testamentas negalioja, nes Trenko pusbrolis mirė neatsikratęs gėdingo kaltinimo; kitas — kad jeigu testamentas ir galiotų, tai paveldėtojas, kaip Prūsijos valdinys, neturi teisės juo pasinaudoti; trečias — kad velionio skolos seniai surijo visą palikimą ir t. t. ir pan. Žodžiu, kliūtys buvo sugalvojamos vis naujos, teisingumas buvo pažeistas tūkstantį kartų, o ieškovas taip nieko ir nepešė [1].

Norint nuskurdinti ir ištremti Albertą neprisireikė tiek gudrybių, ir tikriausiai jis buvo apiplėštas be didelių ceremonijų.

[1] Čia mes priminsime skaitytojui, kad daugiau prie to nereiktų grįžti, Trenko istorijos pabaigą. Jis sulaukė senatvės skurde, atidavė savo energiją leisti opoziciniams žurnalams, tuo laiku gana pažangiems, ir, vedęs moterį, kurią pasirinko pats, tapęs daugybės vaikų tėvu, persekiojamas už savo pažiūras, už savo raštus ir, suprantama, už ryšius su slaptosiomis draugijomis, jau pagyvenusio amžiaus susirado prieglobstį Prancūzijoj. Čia jis buvo priimtas su entuziazmu ir pasitikėjimu, būdingu pirmiesiems revoliucijos metams. Bet, pasmerktas tapti pačių pragaištingiausių klaidų auka, siautėjant terorui, jis buvo areštuotas kaip užsienio agentas ir nuteistas mirti. Eidamas ant ešafoto jis pademonstravo tikrą dvasios stiprybę. O juk prieš tai apie jį buvo sukurta pjesė, kurioje jis visaip aukštintas, kur buvo papasakota jo įkalinimo istorija. Jis taip

Tereikėjo paskelbti jį mirusiu ir uždrausti atgyti taip nelaiku. Albertas, suprantama, nieko nereikalavo. Mums tik žinoma, kad prieš pat jo areštą kanauninkė Venceslava mirė Prahoje, kur buvo atvažiavusi gydytis smarkaus akies uždegimo. Sužinojęs, jog artinasi jos paskutinė valanda, Albertas neįstengė pasipriešinti širdies balsui, liepiančiam važiuoti ir užmerkti akis mylimai tetulei. Išsiskyręs su Konsuela Austrijos pasienyje, jis nuskubėjo į Prahą. Pirmą kartą po savo vestuvių jis vėl buvo Vokietijos žemėje. Jam atrodė, kad praėjus dešimčiai metų ir truputį pakeitus išvaizdą, jis turėtų būti neatpažįstamas, todėl pasirodė pas tetulę nesiėmęs didesnių atsargumo priemonių. Jis troško gauti jos palaiminimą ir nors atsisveikindamas meile ir sielvartu išpirkti visą tą blogį, kurį nenorom suteikė palikdamas ją. Jo balsas apstulbino pusiau apakusią kanauninkę. Jinai kaip reikiant neįsisąmonino savo jausmų, bet neatsispyrė instinktyviam švelnumui, kuris pasirodė esąs stipresnis už atmintį ir protą. Apkabinusi sūnėną silpstančiomis rankomis, ji pavadino jį savo brangiuoju Albertu, savo per amžius palaimintuoju sūnum. Semasis Hansas jau buvo miręs, tačiau baronaitė Amalija ir dar viena moteris iš Bohemijos Miško, kuri patarnavo kanauninkei, o kažkada ir slaugė sergantį Albertą, apstulbo ir persigando matydamos, koks panašus tariamasis daktaras į jaunąjį grafą. Beje, negalima tvirtinti, jog Amalija tikrai jį pažino — nesinori tikėti, kad ji prisidėjo prie persekiojimų, kurie iš karto užgriuvo Albertą. Mums nežinoma, kokios aplinkybės sukėlė ant kojų visą šitą pusiau valdininkų, pusiau šnipų gaują, kuria remdamasis Vienos dvaras valdė pavergtas tautas. Tikra viena — vos spėjo kanauninkė išleisti savo sūnėno glėbyje paskutinį atodūsį, kai jį tučtuojau suėmė ir pradėjo tardyti, kaip ir su kokiais ketinimais jis atsidūrė prie mirštančiosios guolio. Buvo pareikalauta parodyti gydytojo diplomą. Prie diplomo prikibti nepavyko, bet tada buvo suabejota dėl jo vardo — Liveranis, ir atsirado žmonių, prisiminusių, kad anksčiau jis vadino save Trismegistu. Jį apkaltino šarlatanizmu ir juodąja magija. Jis negalėjo įrodyti, kad niekad iš nieko nėra gavęs pinigų už gydymą. Jis buvo suvestas į akistatą su baronaite Amalija, ir kaip tik tai pražudė jį. Praradęs kantrybę, suerzintas apklausų, pavargęs dangstytis svetimu vardu, jis staiga pareiškė pusseserei, kalbėdamasis su ja akis į akį — šis pokalbis buvo slapta nuklausytas — kad jis Al-

---

žavėjosi ir džiaugėsi Prancūzijos laisve. Stovėdamas ant lemtingojo vežimėlio, Trenkas pasakė šypsodamasis: „Štai dar viena komedija".

Per daugiau kaip šešiasdešimt metų jis tik vieną kartą pasimatė su princese Amalija. Iš pradžių meilužiai, išvydę vienas kitą, išsigando, bet paskui ėmė raudoti ir prisiekė vienas kitam naują meilę ir ištikimybę. Abatė įsakė jam atvežti pas ją savo žmoną, pasirūpino jų gerove ir nusprendė pasiimti sau kaip skaitovę ar ekonomę, kurią nors jo dukterį. Bet pažadai liko neįvykdyti — po savaitės princesė mirė. Trenko „Memuarai", parašyti su aistringu jaunuolio įkarščiu ir senio daugiažodiškumu, vis dėlto yra vienas iš turtingiausių ir labiausiai jaudinančių praeito šimtmečio istorijos paminklų. *(Aut. past.)*

bertas Rudolštadtas. Tikriausiai Amalija jį pažino, bet išgąsdinta tokio nepaprasto įvykio prarado sąmonę. Nuo tada byla pasuko kita kryptimi.

Buvo nutarta laikyti Albertą apsišaukėliu, bet, trokšdami pradėti vieną iš tų nesibaigiančių procesų, kurie nuskurdina abi puses, valdininkai, tokie pat niekšingi kaip ir tie, kurie pavertė elgeta Trenką, pasistengė sukompromituoti kaltinamąjį, priversdami jį kartoti ir tvirtinti, kad jis Albertas Rudolštadtas. Prasidejo ilgas tardymas. Buvo apklaustas daktaras Siupervilis, kuris, tikriausiai nuoširdžiai, atsisakė pripažinti, jog galimos abejonės dėl grafo Rudolštadto mirties, kurią jis matė savo akimis. Buvo atlikta ekshumacija. Kape rastas skeletas, kuris galėjo būti ten padėtas išvakarėse. Kaltinamojo pusseserę pasistengta įtikinti, kad ji turi kovoti su avantiūristu, norinčiu ją apiplėšti. Suprantama, jiems daugiau neleido pasimatyti. Alberto skundai ir karšti jo žmonos maldavimai neprasiskverbė pro storas kalėjimo sienas, kur jie buvo uždaryti. Galbūt jie abu gulėjo sergantys ir mirštantys kiekvienas savo kazemate. Kadangi byla jau įsibėgėjo, Albertas už savo laimę ir laisvę galėjo grumtis tik vienu būdu — sakydamas teisybę. Tuščiai jis pareiškė atsisakąs palikimo ir norįs tučtuojau surašyti testamentą pusseserės naudai. Kai kam buvo naudinga užtęsti ir supainioti bylą, ir pasirodė, jog tai ne taip jau sunku. Galbūt imperatorė buvo apgauta, o gal jai leista suprasti, kad konfiskuoti šį turtą lygiai taip pat ne pro šalį, kaip buvo ne pro šalį konfiskuoti velionio Trenko palikimą. Idant lengviau būtų pasiekti tikslą, prikibta prie pačios Amalijos, primintas jos skandalingas pabėgimas, prikištas nepakankamas moralinis atsparumas ir slapta pagąsdinta, kad jeigu ji neatsisakys savo teisių į ginčijamą turtą, bus uždaryta į vienuolyną. Jaunoji baronaitė turėjo nusileisti ir pasitenkinti tėvo palikimu, kuris, atskaičiavus didžiules išlaidas už jai primestą procesą, pasirodė esąs labai menkas. Galų gale pilis ir Ryzenburgo žemės buvo konfiskuotos iždo naudai, bet prieš tai advokatai, įgaliotiniai, teisėjai ir skundikai susikrovė į savo kišenes dvi trečiąsias viso grobio.

Tiek mes žinome apie šį paslaptingą procesą, kuris truko penkerius ar šešerius metus ir kuriam pasibaigus Albertas buvo ištremtas iš Austrijos valdų kaip pavojingas pamišėlis,— ypatingos imperatorės malonės dėka. Nuo šio laiko, matyt, vyras ir žmona buvo pasmerkti gyventi tylų ir skurdų gyvenimą. Jaunesniuosius vaikus jie pasiėmė su savim. Haidnas ir kanauninkas ryžtingai atsisakė atiduoti jiems vyresniuosius, kurie buvo auklėjami šių ištikimų draugų lėšomis ir švelniai jų prižiūrimi. Konsuela visam laikui prarado balsą. Visiškai aišku, kad kalėjimas, neveikiumas ir graužatis dėl kančių, kurioms likimas pasmerkė žmoną, vėl sugriovė Alberto dvasinę sveikatą. Tačiau jų meilė, matyt, dėl to nesusilpnėjo, sielos neprarado išdidumo, o poelgiai — doros. Nematomieji pradingo, gelbėdamiesi nuo persekio-

jimų. Jų brolija sužlugo — daugiausia dėl šarlatanų kaltės, kurie pelnėsi iš naujų idėjų sukelto entuziazmo ir žmonių žavėjimosi viskuo, kas stebuklinga. Kaip frankmasonas, kentėdamas persekiojimus šalyse, kur viešpatavo despotizmas ir nepakantumas, Albertas buvo priverstas bėgti į Prancūziją ar Angliją. Galbūt jis ir toliau skleidė savo idėjas, bet tikriausiai tik tarp liaudies žmonių, ir jeigu jo pastangos davė vaisius, tai apie tai niekam ir nežinoma.

Toliau plyti didelė spraga, ir mūsų vaizduotė bejėgė ją užpildyti. Bet patikimo ir gana detalaus dokumento dėka mes vėl sutinkame apie 1774 metus mūsų porą, klajojančią po Bohemijos Mišką. Pateikiam šį dokumentą tokį, kokį gavome. Tai mūsų paskutiniai žodžiai apie Albertą ir Konsuelą, nes apie tolesnį jų gyvenimą ir mirtį mums visiškai nieko nežinoma.

Filono[1] *laiškas Lembergo universiteto fizikos profesoriui Ignacui Jozefui Martinovičiui*

Tarsi karališkos planetos palydovai, traukiami jos galingos jėgos, mes sekėm paskui Spartaką[2] siaurais takeliais tarp pačių tyliausių ir vešliausių Bohemijos Miško medžių. O drauge! Kaip gaila, kad jūs nekeliavot kartu! Jūs nebūtumėt rinkęs akmenėlių sidabrinėse upelių seklumose ir nebūtumėt tyrinėjęs mūsų paslaptingosios gimdytojos — terra parens[3] gyslų ir kaulų. Liepsningos mokytojo kalbos įkvėpdavo mus; tarsi sparnuoti mes šokinėjom per griovius ir pasiekdavom uolų viršūnes, nesirinkdami kelio, nežiūrėdami žemyn į bedugnes, neieškodami tolumoj pastogės, kur galėtume prisiglausti naktį. Niekada dar Spartakas neatrodė mums toks didingas, kupinas tokio stipraus tiesos jausmo. Gamtos grožis veikia jo vaizduotę nelyginant įkvėpta poema. Tačiau net apimtas entuziastingo užsidegimo, jis niekad visiškai nepraranda sugebėjimo moksliškai analizuoti. Jis pasakoja apie dangų ir planetas, apie žemę ir jūras su tokiu pat aiškumu ir nuoseklumu, kokiu pasižymi jo moksliniai samprotavimai apie teisę ir kitas abstrakčias mūsų pasaulio materijas. Bet kaip išsiskleidžia jo siela, kai drauge su savo mylimais mokiniais po mėlynu žvaigždėtu dangumi ar žvelgdamas į raustančius aušros debesis jis tarsi nugali laiką ir erdvę, trokšdamas vienu žvilgsniu aprėpti visą žmonių giminę ir kiekvieną žmogų, norėdamas suvokti neilgaamžių imperijų likimą ir didingą tautų ateitį! Jūs girdėjote aiškias ir logiškas kalbas, kurias pasako šis jaunuolis iš katedros! Kaip gaila, kad nematėt ir negirdėjot jo, stovinčio kalno viršūnėje! Šis žmogus išmintingas ne pagal metus, ir kar-

[1] Matyt, garsiojo barono fon Knigės, žinomo iliuminatų ordine Filono vardu. *(Aut. past.)*

[2] Žinoma, kad toks buvo Adomo Vaishaupto pseudonimas. Ar apie jį čia kalbama? Iš visko sprendžiant — taip. *(Aut. past.)*

[3] Žemės pramotės *(lot.)*.

tais man atrodo, jog jis gyvena žemėje nuo pat pasaulio sukūrimo!

Priėję pasienį, mes nusilenkėm žemei — didžiojo Žižkos žygdarbių liudininkei, ir dar pagarbiau — giliems grioviams, kurie tapo kankinių, kažkada žuvusių už tautų laisvę, kapais. Čia mes nusprendėm išsiskirstyti, kad pradėtume savo paieškas iš karto keliomis kryptimis. *Katonas* [1] pasuko į šiaurės vakarus, *Celsas* [2] — į pietryčius, *Ajaksas* [3] patraukė iš vakarų į rytus, o susirinkti buvo nutarta Pilzene.

Mane Spartakas pasiliko su savim ir nusprendė eiti kur akys veda, tikėdamasis, kaip jis pats sakė, jog vidinis balsas nukreips mus teisinga linkme, jog mums padės laimingas atsitiktinumas. Aš truputį nustebau, kad jis nepanoro vadovautis apdairumu — tai tartum ir prieštaravo jo įprastiems metodams.

— Filonai,— pasakė jis man, kai likome vieni,— esu įsitikinęs, jog tokie žmonės kaip mes yra Apvaizdos įrankiai žemėje, bet juk ji, ši rūpestingoji Apvaizda, toli gražu nėra neveikli ir abejinga, juk kaip tik ji ir pašnibžda mums mūsų jausmus, mintis ir poelgius. Pastebėjau, kad tau ji palankesnė negu man,— visus tavo sumanymus beveik visada apvainikuoja sėkmė. Taigi, į priekį! Aš seksiu paskui tave tikėdamas tavo įžvalgumu, ta stebuklinga šviesa, kurios su pasitikėjimu šaukėsi mūsų protėviai iliuminatai, dievobaimingieji praeities fanatikai.

Mokytojo žodžiai tikrai buvo pranašingi. Kitos dienos vakare mes radom tą, kurio ieškojom, ir štai kaip aš tapau likimo įrankiu.

Mes pasiekėm miško pakraštį, ir čia kelias šakojosi į du. Vienas takelis leidosi stačiai žemyn į slėnį, o kitas juosė nuolaidesnius kalno šlaitus.

— Kur eisime?— paklausė Spartakas, sėsdamasis ant uolos nuolaužos.— Štai ten matyti suarti laukai, pievos, skurdžios lūšnos. Mums sakė, kad jis neturtingas. Vadinasi, jis gyvena su vargšais. Reikia paklausinėti apie jį kuklius slėnio piemenis.

— Ne, mokytojau,— paprieštaravau aš, rodydamas jam kitą kelią.— Dešinėje aš matau stačius bokštelius ir apirusias kažkokio senovinio pastato sienas. Mes girdėjom, kad jis poetas — jis turi mėgti griuvėsius ir vienatvę.

— Tuo labiau,— šypsodamas pridūrė Spartakas,— jog virš pilies griuvėsių rausvam danguj kyla šviesi kaip perlas vakarinė žvaigždė. Mes panašūs į piemenis, ieškančius pranašo, ir ši nuostabi žvaigždė rodo mums kelią.

Greitai mes nusigavom iki griuvėsių. Tai buvo įspūdinga pilis, statyta per kelias epochas, ir imperatoriaus Karlo metų liekanos taikiai gulėjo šalia feodalinių laikų nuolaužų. Bet ne laikas,

[1] Tikriausiai Ksavjė Cvakas, buvęs rūmų patarėjas, ištremtas už tai, kad buvo vienas iš pagrindinių iliuminatų vadų. *(Aut. past.)*

[2] Baaderas, buvęs našlės kurfiurstienės gydytojas, iliuminatas. *(Aut. past.)*

[3] Masenhauzenas, buvęs patarėjas Miunchene, iliuminatas. *(Aut. past.)*

o žmonių rankos viską čia išgriovė. Buvo dar šviesu, kai mes užkopėm į kitą išdžiūvusio griovio šlaitą. Pirmiausia kieme išvydom ant akmens sėdintį skarmaluotą senį, labiau primenantį kažkokią senovinę iškaseną negu šiuolaikinį žmogų. Krūtinę jam dengė pageltusio dramblio kaulo spalvos barzda, o plikas kiaušas spindėjo lyg ežero vanduo paskutiniuose saulės spinduliuose. Spartakas krūptelėjo ir greitai priėjęs prie jo pasiteiravo, kaip vadinasi ši pilis. Senis, matyt, nieko neišgirdo ir pakėlė į mus negyvas stiklines akis. Mes paklausėm jį vardo, bet senis neatsakė — jo veidas reiškė kažkokį mąslų abejingumą. Tačiau ši sokratiška fizionomija nerodė suvaikėjusio žmogaus atbukimo. Jo bjaurumas netgi turėjo kažką gražaus — skaisčios ir tyros sielos atspaudą. Spartakas įdėjo jam į ranką sidabrinę monetą. Jis pakėlė ją labai arti prie akių, paskui numetė, lyg nesuprasdamas, kas tai yra.

— Argi įmanoma,— tariau mokytojui,— kad senis, visai netekęs regėjimo, klausos ir proto, būtų paliktas likimo valiai toli nuo namų, kalnuose, be šuns, be vedlio, kuris jį lydėtų ir rinktų už jį išmaldą!

— Pasiimsim jį drauge ir nuvesim į kurią nors trobą,— atsakė Spartakas.

Bet kai pamėginom pakelti jį, kad pažiūrėtume, ar laikosi ant kojų, senis atstūmė mus ir, priglaudęs pirštą prie lūpų, kita ranka parodė į kiemo gilumą. Pažvelgę į tą pusę, nieko nepamatėm, bet mūsų klausą apstulbino nepaprasto grynumo ir jėgos smuiko garsai. Niekad savo gyvenime nebuvau klausęsis nė vieno smuikininko, galinčio išgauti tokias jaudinančias, tokias smelkiančias vibracijas ir sukurti tokį glaudų ryšį tarp savo širdies ir savo instrumento stygų. Melodija buvo paprasta ir kilni. Ji nepriminė nieko iš to, ką buvau girdėjęs koncertuose ir teatruose. Ji žadino širdyje dievobaimingus ir drauge karingus jausmus. Mus abu — mokytoją ir mane — apėmė kažkoks ypatingas pakilumas ir žvilgsniais mes sakėm vienas kitam, jog vyksta kažkas didingo ir nepaprasto. Senio akys suspindo lyg nuo ekstazės. Palaiminga šypsena nušvietė jo blyškias lūpas, įrodydama, jog jis toli gražu nėra nei kurčias, nei bejausmis.

Pasibaigus trumpai nuostabiai melodijai, stojo tyla, ir greitai iš priešais stūksančios koplyčios išėjo brandaus amžiaus vyras, kurio išvaizda pripildė mūsų širdis pagarbos. Jo griežto veido grožis ir kilnios figūros linijos buvo tikras kontrastas bjauriam senio, kurį Spartakas pavadino „atverstu į tikėjimą ir prijaukintu faunu", kūnui ir šiurkščių bruožų fizionomijai. Smuikininkas ėjo tiesiai link mūsų, laikydamas smuiką po pažastim, o stryką užsikišęs už odinio diržo. Plačios kelnės iš šiurkščios medžiagos, sandalai ir apsiaustai iš avies kailio, panašūs į tuos, kuriuos nešioja mūsų valstiečiai nuo Dunojaus krantų, darė jį panašų į piemenį arba artoją. Bet dailios baltos rankos išdavė, kad šis žmogus niekad nedirbo valstietiškų darbų. Tai buvo artisto ran-

kos, ir viskas jo — tvarkingi drabužiai, išdidus žvilgsnis — neigė mintis apie skurdą ir jo liūdnas bei žeminančias pasekmes. Pamatęs jį, mokytojas buvo sukrėstas. Jis suspaudė mano ranką drebančiais pirštais.

— Tai jis! — pasakė man Spartakas.— Aš nežinojau, kad jis muzikantas, bet man pažįstamas jo veidas, aš ne kartą mačiau jį sapne.

Smuikininkas priėjo prie mūsų nerodydamas nei sumišimo, nei nuostabos. Maloniai ir oriai jis atsakė į mūsų pasveikinimą, o paskui prisiartino prie senio.

— Eime, Zdenka,— tarė jis,— aš išeinu. Pasiremk į savo draugą.

Senis pamėgino atsistoti, smuikininkas pakėlė jį ir palinkęs, kad tas galėtų atsiremti, nusivedė jį, taikydamasis prie jo nelygios eisenos. Šita sūniška globa, šitas kantrus tauraus, gražaus ir dar stipraus vyro rūpinimasis skarmaluotu seniu buvo labiau jaudinantis, jeigu tai įmanoma, ir už jaunos motinos, sekančios savo kūdikio pirmuosius žingsnius, rūpestingumą. Aš pamačiau ašaras mokytojo akyse ir pats buvau susigraudinęs, įsižiūrėdamas tai į mūsų Spartaką — genialų ateities žmogų, tai į nepažįstamąjį, kuris buvo toks pat didingas, bet jau apgaubtas praeities tamsos.

Pasiryžę sekti paskui jį ir pasikalbėti, bet nenorėdami trukdyti vesti senį, mes ėjom truputį atsilikę. Jis pasuko į koplyčią, iš kurios neseniai pasirodė, ir, įėjęs vidun, sustojo žiūrėdamas į sudaužytas kapų plokštes, apaugusias dygliakrūmiais ir samanom. Senis atsiklaupė, o kai pakilo, jo draugas pabučiavo vieną iš plokščių ir abu jie rengėsi išeiti.

Tik tada jis pastebėjo, jog mes stovim šalia ir truputį nustebo, tačiau nė menkiausias nepasitenkinimas nešmėstelėjo jo žvilgsnyje, kuris atrodė ramus ir nerūpestingas kaip vaiko. Tačiau šiam žmogui turėjo būti daugiau kaip penkiasdešimt metų, ir tankūs žili plaukai, supantys vyrišką veidą, ypač pabrėžė jo didelių juodų akių spindėjimą. Lūpų išraiška bylojo apie kažkokį ypatingą nuoširdumo ir jėgos susiliejimą. Rodės, jis turi dvi sielas: vieną — kupiną didžios pagarbos viskam dangiškam, kitą — spinduliuojančią palankumą visiems žemės žmonėms.

Mes mėginom sugalvoti dingstį užkalbinti jį, bet staiga jis pats, suvokęs mūsų minčių eigą, kreipėsi į mus be galo paprastai ir atviraširdiškai:

— Jūs matėte, kaip aš pabučiavau marmuro plokštę,— pasakė jis,— o senis sukniubo ant kapų. Nemanykite, jog tai stabmeldystės pasireiškimas. Bučiuoti šventojo drabužį — reiškia turėti širdyje meilės ir draugystės laidą. Velionio palaikai — tai tik nunešiotas drabužis, bet mes neturim teisės abejingai mindžioti jo kojomis; mes pagarbiai saugojam palaikus ir išsiskiriam su jais skaudžiai apgailestaudami. O mano tėve, o mano mylimi giminaičiai, aš žinau, kad jūsų čia nėra ir kad šie užrašai meluoja, kalbėdami: „Čia ilsisi Rudolštadtai!" Visi Rudolštadtai yra

pasaulyje, visi jie gyvi ir visi atlieka savo pareigą, vykdo Dievo valią. O čia, po šitomis plokštėmis, teguli tik kaulai, tik išoriniai apvalkalai, kuriuose kažkada užsimezgė gyvybė ir kuri paskui juos paliko, idant apsigyventų kituose apvalkaluose. Tebus pagarbinti protėvių palaikai! Tegul bus pagarbintos gebenės ir žolė, kuri juos puošia! Tegul bus pagarbinta žemė ir akmenys, kurie saugo juos! Bet pirmiausia tegul bus pagarbintas nemirtingasis Dievas, tariantis mirusiems: „Kelkitės ir apsigyvenkite mano apvaisinančioj sieloj, kur niekas nemiršta, kur viskas atsinaujina ir apsivalo!"

— Liverani, Žižka arba Trismegistai, nejaugi tai jūs? Nejaugi jus aš radau čia, ant jūsų protėvių kapo?— sušuko nušvitęs Spartakas.

— Ne Liveranis, ne Trismegistas ir net ne Janas Žižka,— atsakė nepažįstamasis.— Šmėklos kankino mane tamsuoliškoj jaunystėj, bet dieviška šviesa išvaikė jas, ir protėvių vardai išnyko iš mano atminties. Mano vardas *žmogus,* ir aš niekuo nesiskiriu nuo kitų žmonių.

— Jūsų žodžiai turi gilią prasmę, bet jie liudija apie nepasitikėjimą,— paprieštaravo mokytojas.— Štai ženklas — argi nepažįstate jo?

Ir Spartakas parodė jam aukštų laipsnių masonų ženklus.

— Aš užmiršau šią kalbą,— atsakė nepažįstamasis.— Aš jos neniekinu, bet man ji pasidarė nereikalinga. Broli, neįžeisk manęs sakydamas, jog nepasitikiu tavimi. Argi ir tavo vardas ne *žmogus?* Žmonės niekad man nepadarė nieko blogo, o jeigu ir padarė, aš tai užmiršau. Ir, vadinasi, tas blogis nebuvo didelis, palyginti su tuo begaliniu gėriu, kurį jie gali suteikti vienas kitam ir už kurį aš turiu būti jiems iš anksto dėkingas.

— Ar gali būti, o dorasis žmogau,— sušuko Spartakas,— kad laikas neturi tau jokios reikšmės?

— Laikas neegzistuoja, ir jeigu žmonės giliau pamąstytų apie dievybės esmę, jie irgi neteiktų reikšmės šimtmečiams ir metams. Argi ne vis tiek tam, kuris taip susiliejo su Dievu, jog tapo nemirtingas, kas gyvena amžinai ir niekad nenustos gyvenęs, kiek smėlio liko laikrodžio dugne — truputį daugiau ar truputį mažiau? Ranka, apverčianti laikrodį, gali paskubėti, gali nusilpti, tačiau ranka, pripilanti smėlio, niekad jo nepritruks.

— Tu nori pasakyti, kad žmogus gali užmiršti skaičiuoti ir matuoti laiką, bet kad gyvenimas teka amžinai, nuolat apvaisinamas Dievo? Tokia tavo mintis?

— Jaunuoli, tu supratai mane. Bet aš turiu tobulesnį didžiųjų paslapčių įrodymą.

— Paslapčių! Taip, taip, aš atėjau iš toli, kad išklausinėčiau tave ir kad tu mane apšviestum.

— Tad klausykis,— pasakė nepažįstamasis, sodindamas ant vieno iš kapų senį, kuris pakluso patikliai kaip vaikas.— Ši vieta ypač įkvepia mane, ir kaip tik čia paskutinių saulės blyksnių

ir pirmųjų mėnulio atspindžių šviesoje aš noriu pakylėti tavo sielą, kad ji įstengtų pajusti pačias aukščiausias tiesas.

Neaprašomas džiaugsmas apėmė mus pagalvojus, kad po dvejų metų ieškojimų ir klausinėjimų pagaliau radom šį mūsų religijos žynį, šį filosofą-metafiziką ir atradėją, kuris ketina įteikti mums Ariadnės siūlą ir padėti rasti įėjimą į praeities idėjų ir įvykių labirintą. Bet nepažįstamasis, paėmęs smuiką, staiga ėmė įkvėptai groti. Nuo jo galingo stryko garsų lyg nuo vakaro vėjo virpėjo medžių lapija, o griuvėsiai atsiliepė aidu, panašiu į žmogaus balsą. Melodija buvo kupina kažkokio religinio džiūgavimo, antikinio paprastumo ir žavaus įkarščio. Motyvai atrodė didingi ir paprasti. Šitose negirdėtose melodijose nesijautė nei svajingumo, nei saldžios palaimos. Jos priminė pergalingus himnus, ir mes regėjom triumfuojančius karius su vėliavomis, palmės šakomis ir paslaptingomis kažkokios naujos religijos emblemomis. Aš mačiau daugybę susivienijusių tautų, kurių rikiuotėje — nė menkiausio bruzdesio, mačiau įkarštį, bet ne karštligišką, audringus polėkius, bet be pykčio, žmogiškosios energijos puikumą, pergalę, tačiau gailestingą, ir tikėjimą, kilniausias jo formas.

— Kaip tai puiku! — sušukau, kai jis su įkarščiu sugrojo penkis ar šešis puikius himnus.— Štai pajaunėjusios ir išminties įgijusios Žmonijos Te Deum [1], kuriuo garbinamas visų religijų Dievas, visų žmonių šviesulys.

— Tu supratai mane, vaike! — pasakė muzikantas, šluostydamasis nuo veido ašaras ir prakaitą.— Pažiūrėk į šį senelį. Jis viską suprato ne blogiau už tave ir pajaunėjo trisdešimčia metų.

Mes pažvelgėm į senį, kurį spėjom visai užmiršti. Dabar jis stovėjo atsitiesęs ir be jokių pastangų mušė koja taktą, ir, rodės, buvo pasirengęs kaip jaunuolis bėgti į priekį. Muzika jį paveikė stebuklingai — jis nusileido nuo kalno nepanoręs atsiremti nė į vieną iš mūsų. Kai jo žingsnis sulėtėdavo, muzikantas paklausdavo:

— Zdenka, ar nesugrojus tau „Didžiojo Pranašo maršo" arba „Orebitų vėliavos pašventinimo"?

Bet senis neigiamai purtė galvą, tarsi sakydamas, kad dar turi jėgų. Rodės, jis bijo piktnaudžiauti dieviškais vaistais ir sekinti savo draugo įkvėpimą.

Mes ėjom į kaimelį, kuris liko dešinėje, slėnio gilumoje, tada, kai pasukom prie pilies griuvėsių. Pakeliui Spartakas kreipėsi į nepažįstamąjį:

— Tu sugrojai mums neprilygstamų melodijų,— pasakė jis,— ir aš supratau, kad šia puikia įžanga tu siekei parengti mūsų jausmus priimti tavo sielos susijaudinimą. Matyt, tu ir pats, kaip pitijos ir pranašai, norėjai užsidegti, idant galėtum byloti savo pranašystes su visa savo įkvėpimo jėga ir persiėmęs Aukščiausiojo dvasia. Tad prabilk gi dabar. Aplink tylu, takelis pato-

[1] Tave, Dieve [garbinam] *(lot.)*.

gus eiti, mėnuo nušviečia mums kelią. Rodos, visa gamta nuščiuvo, kad išgirstų tave, o mūsų širdys virpėdamos laukia tavo apreiškimų. Mūsų besiblaškantis mokslas ir mūsų išdidus protas lenkiasi tavo liepsningoms kalboms. Prabilk gi, atėjo laikas.

Bet nepažįstamasis nepanoro atsiverti.

— Ką tokio galiu tau pasakyti, ko jau neišreiškiau daug tobulesne kalba? Argi aš kaltas, kad tu nesupratai manęs? Tu manei, jog aš noriu paveikti tavo jausmus, o aš kalbėjau su tavim savo sielos kalba! Beje, ką čia aš! Visa žmonija kreipėsi į tave per mano sielą. Taip, tada aš tikrai buvau apimtas įkvėpimo. Dabar — ne. Man reikia pailsėti. Tu irgi norėtum atvangos, jei būtum priėmęs viską, ką norėjau iš savo būtybės perkelti į tavąją.

Spartakas tą vakarą daugiau nieko iš jo nelaimėjo. Mes pasiekėm pirmąsias trobeles.

— Draugai,— pasakė nepažįstamasis,— neikite su manim toliau, pasirodykite rytoj. Galite pasibelsti į bet kurias duris. Ir visur jūs būsit nuoširdžiai priimti, jeigu mokate svetimą kalbą.

Mums neprisireikė tų nedaugelio sidabrinių monetų, kurias turėjome. Čekų valstiečių vaišingumas vertas antikos laikų. Mus priėmė su oria pagarba, kuri tučtuojau virto draugišku nuoširdumu, kai tik mes prabilom slavų kalba: čionykščiai gyventojai vis dar jaučia nepasitikėjimą tais, kurie kreipiasi į juos vokiškai.

Greitai sužinojom, jog esam Milžinų kalno ir pilies papėdėje, ir mums pasivaideno, kad, tarsi mostelėjus stebuklinga lazdele, persikėlėm prie Karpatų šiaurinės grandinės atšakos. Tačiau mums buvo paaiškinta, jog vienas iš Podebradų giminės protėvių taip pavadino savo valdas atminti įžadui, kurį kažkada davė Ryzenburge. Mums buvo papasakota, kaip po Trisdešimties metų karo negandų Podebradų palikuoniai atsisakė savo vardo ir pasivadino Rudolštadtais. Tais laikais persekiojimai buvo tokie, kad žmonės turėdavo vokietinti miestų, dvarų, giminių ir atskirų žmonių vardus. Visi šie padavimai iki šiol gyvi čekų valstiečių širdyse. Taigi paslaptingasis Trismegistas, kurio mes ieškojom, ir yra tas pats Albertas Podebradas, kuris buvo gyvas palaidotas prieš dvidešimt penkerius metus, paskui, per kažkokį stebuklą išlaisvintas iš kapo, ilgam kažkur dingo, o vėliau, po dešimties ar penkiolikos metų, buvo persekiojamas ir uždarytas kalėjiman kaip dokumentų padirbinėtojas, apsišaukėlis, o svarbiausia — kaip frankmasonas ir rozenkreiceris. Taip, tai tas pats garsusis grafas Rudolštadtas, kurio keista byla buvo užtušuota ir kurio tapatumas taip ir liko nenustatytas. Bičiuli, pasitikėkite mokytojo įžvalgumu; jūs būgštavot dėl mūsų, kai, vadovaudamiesi neaiškiais ir negausiais duomenimis, iškeliavom ieškoti žmogaus, kuris galėjo, kaip ne vienas ankstesnio laikotarpio iliuminatas, pasirodyti esąs lengvabūdis šarlatanas ar juokingas avantiūristas. Bet mokytojas nujautė tiesą. Iš kai kurių atskirų bruožų, iš slaptų šios nepaprastos asmenybės išlikusių rankraščių jis pajuto,

kad tai nuostabaus proto ir nuoširdumo žmogus, neprilygstamas šventosios senųjų iliuminatų ugnies ir šventų tradicijų saugotojas, senovinės paslapties adeptas, naujosios mokyklos vadovas. Mes radom jį, ir dabar daugiau žinom apie masonų istoriją, apie garsiuosius Nematomuosius, kurių veikla ir net pačiu egzistavimu mes abejojom, daugiau žinom apie senovines ir šiuolaikines paslaptis negu anksčiau, kai mėginom iššifruoti užmirštus hieroglifus ar tarėmės su nukaršusiais šio mokymo šalininkais, iškankintais persekiojimų ir praradusiais orumą nuo tiek laiko kentėtos baimės. Pagaliau mes radome *žmogų* ir grįžom su ta šventa ugnimi, kuri pavertė molinę statulą mąstančia būtybe, naujuoju Dievu, žiaurių ir bukų senovės dievų varžovu. Mūsų mokytojas — Prometėjas. Trismegisto širdyje liepsnoja ši ugnis, ir mes pasigrobėm jos pakankamai, kad priartintume jus prie naujo gyvenimo.

Klausydamiesi mūsų geryjų šeimininkų pasakojimų, mes dar ilgai sėdėjom prie kaimiško židinio. Jų nė kiek nejaudino oficialūs pranešimai ir liudijimai, tvirtinantys, jog Albertas Rudolštadtas po katalepsijos priepuolio neteko savo vardo ir teisių. Meilė jo atminimui ir neapykanta svetimšaliams, šitiems austrų grobikams, kurie, nušalinę teisėtą įpėdinį, atėjo dalintis jo žemių ir pilies, begėdiškai išgrobstytas milžiniškas turtas, kurį Albertas būtų panaudojęs tauriems tikslams, o svarbiausia, šis kūjis, sugriovęs senovinius grafo namus, kad grobikai galėtų pigiai parduoti medžiagas, iš kurių jis buvo pastatytas (taip kai kurie plėšrūs žvėrys, iš prigimties linkę dergti, jaučia poreikį subjauroti ir suteršti savo auką, jeigu negali jos iš karto suėsti),— žodžiu, visa tai paskatino Bohemijos Miško valstiečius atiduoti pirmenybę poetiškai legendai, o ne šlykštiems, nors ir protingiems nekenčiamų užkariautojų įtikinėjimams. Dvidešimt penkeri metai praėjo nuo to laiko, kai dingo Albertas Podebradas, bet niekas čia nenorėjo tikėti jo mirtimi, nors visi vokiečių laikraščiai parašė apie ją, pritardami neteisingam teismo nuosprendžiui, nors visi Vienos dvaro aristokratai su niekinama pagaila šaipėsi, klausydamiesi istorijos apie beprotį, nuoširdžiai tikintį, kad jis — atgijęs numirėlis. Ir štai jau savaitė, kaip Albertas Rudolštadtas yra šiuose kalnuose ir kiekvieną vakarą meldžiasi ir dainuoja savo protėvių pilies griuvėsiuose. Jau savaitė, kaip visi vyresnio amžiaus žmonės, matę grafą jauną, atpažįsta jį, nors ir su žilais plaukais, ir puola prieš jį kniūpsti kaip prieš tikrąjį savo poną ir seną draugą. Turi kažką graudaus ta rūpestinga meilė, kuria jį apgaubia šie žmonės, ir niekas mūsų sugadintoje visuomenėje nieko nežino apie skaisčius papročius ir taurius jausmus, su kuriais susiduriam čia. Spartakas pilnas pagarbos jiems, ir tos nemalonios akimirkos, mūsų patirtos per šituos valstiečius, tiktai patvirtino, kad jie lieka ištikimi ir nelaimėje.

Štai kaip viskas įvyko: kai auštant mes norėjome išeiti iš

trobelės ir aplankyti smuikininką, mus sutiko improvizuotas sargybinių būrys, užstojęs visus išėjimus iš būsto.

— Atleiskite mums,— ramiai pasakė šeimos galva,— bet mes pasikvietėm giminaičius ir draugus su spragilais ir dalgiais, kad sulaikytume jus čia jėga. Vakare jūs būsite laisvi.

Ir, matydamas mūsų apstulbimą, šeimininkas pridūrė rimtu tonu:

— Jeigu jūs dori žmonės ir žinote, ką reiškia draugystė ir ištikimybė, tai nesupyksite ant mūsų. O jeigu, priešingai, jūs sukčiai ir šnipai, atsiųsti susekti ir pagrobti mūsų Podebrado, tai mes to nepakęsim ir paleisim jus tik tada, kai jis bus jau toli ir jūs negalėsite jo užklupti.

Mes supratome, kad naktį įtarumas įsėlino į šių gerų žmonių, kurie iš pradžių buvo tokie atviri su mumis, širdis, ir galėjome tik žavėtis jų budrumu. Bet mokytoją apėmė neviltis supratus, jog galim pamesti tokio mums brangaus ir taip ilgai nesėkmingai ieškoto žmogaus pėdsakus. Jis nusprendė parašyti Trismegistui laišką masonų šriftu, kuriame pasakė savo vardą, užsiminė apie savo ketinimus ir, apeliuodamas į jo kilnumą, paprašė nuramdyti valstiečių įtarumą. Nunešus laišką į gretimą trobą, po kelių minučių iš jos išėjo moteris, kurią pamatę valstiečiai pagarbiai nuleido savo primityvius ginklus. „Čigonė! Čigonė-guodėja!"— šnibždėjo jie. Moteris įėjo į mūsų trobą, uždarė duris ir ėmė griežtai mus egzaminuoti vartodama škotų masonų ženklus ir formules. Mus apstulbino tai, kad ši moteris žinojo paslaptis, kurios paprastai niekad nebūdavo atskleidžiamos jos lyties atstovėms. Jos tvirtas tonas ir tiriamas žvilgsnis nejučia įkvėpė mums pagarbą, nepaisant čigoniško apdaro, dėvimo taip natūraliai, jog buvo aišku, kad ji seniai prie jo įpratus. Dryžuotas sijonas, pilkai raudonas šiurkščios medžiagos apsiaustas, užmestas ant pečių lyg antikinė toga, juodi kaip derva plaukai, perskirti tiesiu sklastymu ir surišti žydra vilnos juosta, ugningos akys, balti kaip dramblio kaulas dantys, įdegus, tačiau švelni oda, mažytės kojos, dailios rankos ir pagaliau graži gitara, kabanti ant krūtinę juosiančio diržo — visa tai buvo tipiška čigonei ir jos amatui. Kadangi jos drabužis atrodė tvarkingas, o manieros — orios ir ramios, mes pamanėm, jog ji savo taboro valdovė. Kai ji pranešė esanti Trismegisto žmona, mes pažvelgėm į ją dar labiau susidomėję. Ji jau nejauna, bet sunku pasakyti — ar tai keturiasdešimtmetė moteris, apvytusi nuo sunkaus gyvenimo, ar nuostabiai gerai išsilaikiusi penkiasdešimtmetė. Ji dar graži, jos grakštus liemuo, o judesiai tokie taurūs, lengvi, juose tiek skaistaus žavesio, kad ją galima palaikyti jaunute mergaite. Kai griežtas jos veidas pagaliau sušvelnėjo, mes tuoj pajutom iš jos sklindantį žavesį. Jos žvilgsnis kaip angelo, o balsas jaudina širdį nelyginant rojaus melodija. Kad ir kas būtų šį moteris — teisėta filosofo žmona ar kilni avantiūristė, klajojanti su juo iš karštos meilės,— žiūrint į ją, klausantis jos balso, neįma-

noma buvo įtarti, kad ydos ar žemi instinktai galėtų teršti šią ramią, nuoširdžią, gerą būtybę. Iš pat pradžių mes išsigandom, ar mūsų išminčius nėra susitepęs vulgariais santykiais, bet greitai šios mintys išsisklaidė ir mes supratom, jog jis savo kelyje sutiko poetišką mylimąją, giminingą sielą, kuri padeda jam įveikti visas gyvenimo audras.

— Atleiskite man už baimę ir nepasitikėjimą,— tarė ji, kai atsakėme į jos klausimus.— Mes ilgai buvom persekiojami, daug iškentėjom. Dėkui Dievui, mano draugas dabar nesuvokia, kas yra sievartas, niekas negali sukelti jam nerimo ar priversti kentėti. Bet Dievas pavedė jį mano globai, ir aš turiu rūpintis juo. Jūsų veidai, jūsų balsų skambėjimas nuramino mane net labiau negu simboliai ir žodžiai, kuriais ką tik apsikeitėm. Juk mūsų paslaptys ne kartą buvo panaudotos piktam, ir dabar yra daugybė netikrų brolių ir netikrų mokytojų. Sveikas protas galėjo priversti mus nepasitikėti visais, bet apsaugok, Viešpatie, nuo tokio egoizmo ir bedieviškumo! Tiesa, tikinčiųjų šeima išsklaidyta, mes daugiau neturim šventnamio, kur galėtume priartėti prie dvasios ir tiesos. Adėptai nesuvokia paslapčių prasmės, negyva raidė nužudė dvasią. Dieviškasis menas subanalėjo ir tapo užmirštas žmonių, bet tai nėra pabaiga, nes tikėjimas dar gyvas kai kurių iš mūsų širdyse. Tai nėra pabaiga, nes Gyvasis žodis dar saugomas kokioje nors šventovėje. Kada nors jis vėl pasklis tarp žmonių, ir galbūt šventnamis vėl bus pastatytas.

— Kaip tik trokšdami išgirsti šį Gyvąjį žodį, mes ir atėjom čionai,— atsakė mokytojas.— Jis pripažįstamas visose šventovėse, bet jau nesuprantama jo prasmė. Mes karštai studijavom jį, brandinom savyje ir po daugelio metų darbo bei apmąstymų lyg ir suvokėm jo tikrąją prasmę. Štai kodėl atėjome prašyti jūsų vyro, idant jis arba pritartų mūsų tikėjimui, arba nurodyti mūsų klaidas. Įkalbėkite jį išklausyti mus ir duoti atsakymą.

— Tai priklauso ne nuo manęs,— atsakė Čigonė,— ir dar mažiau nuo jo paties. Trismegistas ne visuomet jaučia įkvėpimą, nors jau kuris laikas gyvena poetinių iliuzijų pasaulyje. Paprastai savo jausmus jis išreiškia muzika. Jo metafizinės idėjos retai būna pakankamai suprantamos, jas pagimdo jaudrumas ir egzaltacija. Štai, pavyzdžiui, šiandien jo kalbos tikrai nepatenkintų jūsų. Man jos suprantamos visuomet, bet jums, jo nepažįstantiems, jos pasirodytų miglotos. Turiu įspėti — žmonės, kurių akys užtemdytos šalto proto, mano, jog Trismegistas beprotis, ir tuo pat metu, kai liaudis-poetė romiai apdovanoja vaišingumu nepaprastą artistą, jaudinantį ir žavintį jos jausmus, eiliniai žmonės iš gailesčio numeta išmaldą klajojančiam muzikantui, dideliuose miestuose pardavinėjančiam savo įkvėpimą. Bet aš mokau savo vaikus neimti šios išmaldos arba paimti ją, tik jeigu su mumis kartu eina luošas elgeta, kuriam Dievas nedavė talento jaudinti ir įtikinti kitus. O mums nereikia turtuolių pinigų — išmalda pažemina ją priimantįjį, o duodantįjį padaro kietaširdį. Ateities vi-

suomenėje turi išnykti viskas, kas nėra pagrįsta mainais. O kol kas Dievas leido mums — vyrui ir man — gyventi iš tokių mainų ir šitaip priartėti prie idealo. Mes dovanojam meną ir žavesį sieloms, kurios įstengia tai priimti. Mes naudojamės šventu neturtingojo vaišingumu, dalijamės kuklia pastogę ir paprastu miegu. O kai mums prisireikia naujų drabužių, užsidirbame juos, pagyvendami keletą savaičių kokioj nors šeimoje ir duodami muzikos pamokas. Praeidami pro puikius rūmus, mes dainuojam po jo savininko langais, nes jis mums toks pat brolis kaip piemuo, artojas ir amatininkas, bet skubam greičiau pasišalinti, nelaukdami atlygio, nes manom, kad toks nelaimingasis nieko negali mums dovanoti mainais ir, vadinasi, tai mes duodam jam išmaldą. Žodžiu, mes gyvenam artistų gyvenimą taip, kaip patys jį suprantam, nes Dievas sukūrė mus artistais ir mes turim panaudoti tai, kas mums jo suteikta. Mes visur turim draugų ir brolių iš žemųjų sluoksnių tos visuomenės, kuri laikytų pažeminimu paklausti, kaip mums pavyksta gyventi doriems ir laisviems. Kasdien mes priartinam prie meno vis naujas sielas, o kai mūsų jėgos išseks ir mes jau neįstengsim maitinti ir nešioti ant rankų savo vaikų, tada jie savo ruožtu padės mums, maitins ir guos mus. Jeigu vaikai išvažiuos toli, viliojami savo pašaukimo, mes gyvensim kaip senasis Zdenka, kurį matėte vakar: keturiasdešimt metų jis žavėjo savo legendomis ir dainomis visus apylinkės valstiečius, o dabar jie priima jį ir rūpinasi juo kaip gerbiamu draugu ir mokytoju. Neišlepintas skonis, kuklūs poreikiai, kelionių meilė, sveikata, kurią dovanoja gyvenimas, suderintas su gamtos reikalavimais, poetinis įkvėpimas, o svarbiausia — tikėjimas pasaulio ateitimi — argi visa tai beprotybės požymiai? Ir vis dėlto jums gali pasirodyti, jog Trismegisto protas susidrumstęs nuo per daug karštos egzaltacijos, kaip kažkada man atrodė, kad jis aptemęs nuo sielvarto. Bet pažinę jį geriau, jūs galbūt suprasite, jog tik dėl žmonių tamsumo ir ribotumo laikomi pamišėliais tie, kurie turi talentą ir fantaziją. Žinote ką, prisidėkite prie mūsų ir drauge pakeliaukime visą šią dieną. Galbūt pasitaikys valandėlė, kai Tismegistas prabils ne tik apie muziką. Prašyti jo nereikia, tai atsitiks savaime, kas nors netikėtai pabudins ankstesnes jo mintis. Mes iškeliaujam už valandos — pasilikti čia ilgiau pavojinga mano vyrui. Bet kurioje kitoje vietoje mes niekuo nerizikuojame — niekas mūsų nepažins po tiek tremties metų. Mes eisime į Vieną Bohemijos Mišku, laikydamiesi Dunojaus pakrančių. Kažkada aš jau keliavau taip ir dabar su malonumu pakartosiu aną kelionę. Mes susitiksim su dviem vyresniaisiais vaikais. Turtingi mūsų draugai panoro juos pasilikti savo namuose ir suteikti išsilavinimą — juk ne visi žmonės gimsta tapti artistais ir kiekvienas turi eiti savo keliu, nurodytu Apvaizdos.

Toks buvo šios nepaprastos moters pasakojimas — mes ne sykį nutraukdavom jį savo klausimais — apie jos vyro gyvenimą,

tapusį ir jos gyvenimu, nes jų pažiūros ir skoniai buvo visiškai suvienodėję. Su džiaugsmu priėmę pasiūlymą keliauti kartu, mes drauge išėjome iš trobos, ir valstiečių sargyba tučtuojau prasiskyrė, praleisdama mus.

— Eime, vaikai,— šūktelėjo Čigonė jiems savo skambiu melodingu balsu,— jūsų draugas laukia po liepomis. Dabar puikiausias dienos metas, ir savo rytinę maldą mes išreikšime muzika. Pasitikėkite šiais dviem mūsų bičiuliais,— pridūrė ji, rodydama į mus puikiu, natūraliai teatriniu judesiu,— jie — savi ir linki mums gero.

Linksmai šūkaudami ir dainuodami valstiečiai ėjo paskui mus. Pakeliui Čigonė pranešė mums, kad ji su šeima šį pat rytą iškeliauja iš kaimelio.

— Tik nereikia kalbėti apie tai,— pridūrė ji.— Atsisveikindami mūsų draugai išlietų nemažai ašarų. Bet mes čia nesam saugūs. Koks nors senas priešas atsitiktinai gali atsidurti šiuose kraštuose ir pažinti, kad čigono drabužiais vilkįs žmogus yra Albertas Rudolštadtas.

Mes priėjom kaimelį. Jis buvo išsidėstęs žalioj laukymėj, apsuptoj puikių liepų; tarp storų kamienų glaudėsi kuklūs nameliai ir vingiavo keliukai, kuriuos išmynė avių bandos. Nušviestas įstrižų saulės spindulių, žiburiuojančių smaragdinėse pievose, apgaubtas sidabrinės ryto miglos, slenkančios kalnų atšlaitėmis, šis kampelis pasirodė mums tikrai stebuklingas. Pavėsiuose, rodės, tebetūnojo melsvi nakties šešėliai, o medžių viršūnės jau švietė auksu ir purpuru. Viskas buvo gryna ir ryšku, viskas atrodė mums jauna ir skaistu, net šimtametės liepos, stogai, apaugę samanom, ir žilabarzdžiai senukai, kurie šypsodamiesi ėjo iš savo trobelių. Vidury nedidelės pievelės, per kurią tekėjo skaidrus upokšnis, išsišakodamas ir vėl susiliedamas prie mūsų kojų, pamatėme Trismegistą ir jo vaikus — dvi žavias mergaites ir kokių penkiolikos metų berniuką, nuostabų kaip skulptorių ir poetų Endimioną.

— Štai čia Vanda,— pasakė Čigonė, rodydama į vyresniąją dukterį,— o jaunesniosios vardas Venceslava. Sūnų mes pavadinom mylimo tėvo draugo vardu — Zdenka. Senasis Zdenka akivaizdžiai myli jį labiau už kitus. Žiūrėkite — jis priglaudė prie savęs Venceslavą, o Vandą laiko ant kelių, bet galvoja jis ne apie ją: jis žiūri į mano sūnų taip, lyg negalėtų juo atsigėrėti.

Pažvelgėme į senąjį Zdenką. Dvi ašarų srovelės tekėjo jo liesu, raukšlių išvagotu veidu, o žvilgsnis, pilnas palaimingo susižavėjimo, buvo prikaustytas prie jaunuolio, paskutinės Rudolštadtų giminės atžalos, kuris su džiaugsmu priėmė jo — vergo — vardą. Norėčiau nupiešti šią grupę ir greta stovintį Trismegistą: vedžiodamas susigraudinusį žvilgsnį nuo vieno prie kito, jis derino savo smuiką ir bandė stryką.

— Tai jūs, bičiuliai?— pasakė jis, draugiškai atsiliepdamas į mūsų pagarbų pasveikinimą.— Vadinasi, žmona atsivedė jus?

Ir puikiai padarė. Šiandien aš turiu ką pasakyti ir būsiu laimingas, jeigu jūs pasiklausysite manęs.

Ir jis užgrojo dar sodriau, dar iškilmingiau negu vakar. Bent jau toks buvo mūsų įspūdis, kurį sustiprino būrio kaimiečių susižavėjimas ir džiaugsmas, klausantis senovinių savo tėvynės baladžių ir šventų himnų, šlovinančių antikinę laisvę. Jausmai įvairiai reiškėsi šiuose rūstokuose veiduose. Vieni, kaip Zdenka, sužavėti praeities vizijų, stovėjo užgniaužę kvapą ir, rodės, gėrė į save šią poeziją, kaip ištroškę augalai geria palaimingo lietaus lašus. Kiti, įkvėpti švento pasipiktinimo, galvojo apie dabarties nelaimes ir gniauždami kumščius grasino nematomiems priešams, tartum kviesdami dangų būti savo paminto orumo bei įžeistos doros liudininku. Buvo girdėti rauda ir dejonės, audringi aplodismentai ir susižavėjimo šūksniai.

— Bičiuliai,— tarė mums Albertas, baigęs groti,— pažvelkite į šiuos paprastus žmones! Jie puikiai suprato, ką norėjau jiems pasakyti, ir neklausia, kaip jūs vakar, kokia mano pranašysčių prasmė.

— Bet juk tu kalbėjai jiems tik apie praeitį,— papriešta ravo Spartakas, trokštantis išgirsti, kaip jis samprotauja.

— Praeitis, ateitis, dabartis! Kas per tušti gudravimai! — pasakė šypsodamasis Trismegistas.— Argi žmogus nesaugo ir to, ir kito, ir trečio savo širdyje ir argi jo egzistavimo nesudaro šita trejopa esmė? Bet jeigu jums, kad išreikštumėt savo mintis, taip reikalingi žodžiai, pasiklausykite mano sūnaus — jis padainuos jums vieną himną: muziką sukūrė jo motina, o eiles aš.

Puikus jaunuolis ramiai ir kukliai išėjo į rato vidurį. Matyt, jo motina, nesuvokdama pasiduodanti pagundai, įtikino save, jog turi teisę, o galbūt netgi privalo rūpintis artisto grožiu. Jis aprengtas gana dailiai, vešlūs plaukai rūpestingai sušukuoti, o valstietiškas kostiumas pasiūtas iš plonesnės ir ryškesnės medžiagos negu kitų šeimos narių. Nusiėmęs kepuraitę, jis pasiuntė klausytojams oro bučinį, į kurį jam buvo atsakyta šimtais tokių pat karštų bučinių, ir po įžangos, kurią su ypatingu pietietišku temperamentu sugrojo gitara jo motina, uždainavo, jos akompanuojamas, šiuos žodžius, kuriuos aš išverčiau iš slavų kalbos, užrašydamas ir puikų priedainį:

Geroji vargo deivė
Baladė

Jūs, takai, nukloti aukso smėliu, žaliuojantys slėniai, griovos, kur mėgsta siausti gemzės, aukšti, žvaigždžių apvainikuoti kalnai, sraunūs upeliai, neįžengiami miškai, duokite kelią jai, gerąjai deivei — vargo deivei!

Nuo to laiko, kai egzistuoja pasaulis, kai buvo sukurti žmonės, ji klajoja po pasaulį, ji gyvena tarp žmonių, keliauja traukdama dainas arba traukia dainas darbuodamasi, ši deivė, geroji vargo deivė!

Kažkokie žmonės susirinko, kad prakeiktų ją. Ji pasirodė jiems per daug graži, per daug linksma, per daug vikri ir stipri. „Aplaužysim jai sparnus,— pasakė jie,— sukaustysim grandinėmis, iškankinsim ją mušdami, tegu jai skaudės, tegu ji pražus, toji vargo deivė!"

Jie sukaustė grandinėmis gerąją deivę, jie mušė ir persekiojo ją, bet neįstengė pažeminti — ji rado prieglobstį poetų, valstiečių, artistų širdyse, kankinių širdyse, šventųjų širdyse, ši geroji deivė, vargo deivė!

Ji klajojo ilgiau negu Amžinasis žydas, ji keliavo daugiau už kregždutę, ji senesnė už Prahos katedrą ir jaunesnė už paukštelio jauniklį, ji pasidaugina žemėje greičiau negu žemuogės Bohemijos Miške, šita deivė, geroji vargo deivė!

Ji turėjo daug vaikų, ir ji atskleidė jiems Dievo paslaptį; ji kalbėjo Jėzaus širdžiai ant kalno; Jano ir Jeronimo protams ant laužo Konstancoje; ji žino daugiau už visus mokslininkus ir visus vyskupus, šita geroji vargo deivė.

Ji visuomet atlieka pačius didžiausius ir pačius puikiausius darbus žemėje. Tai ji įdirba laukus ir apkarpo medžius, tai ji gano bandas, dainuodama gražiausias dainas, tai ji pasitinka ryto žarą ir pirmąją saulės šypseną, ji, geroji vargo deivė.

Tai ji iš žalių šakų pastato medkirčio palapinę ir padovanoja medžiotojui erelio žvilgsnį, tai ji augina pačius gražiausius berniūkščius ir palengvina plūgą ir kauptuką senelio rankose,— ji, geroji vargo deivė!

Tai ji įkvepia poetą ir priverčia groti smuiką, gitarą ir fleitą klajojančio muzikanto rankose; ji savo lengvais sparnais perneša jį nuo Vltavos ištakų iki Dunojaus ištakų; tai ji apvainikuoja jam galvą rasos deimantais ir įsako žvaigždėms spindėti jam kuo ryškiau ir skaisčiau,— ji, deivė, geroji vargo deivė!

Ji moko amatininką meno tašyti akmenis, šlifuoti marmurą, apdoroti auksą, sidabrą, varį ir geležį; ji padeda senai motinai ir jaunai dukteriai austi drobę, ploną ir švelnią tartum šilkas,— ji, geroji vargo deivė!

Tai ji sutvirtina audros išklibintą lūšną ir saugo dervos fakelo ar aliejaus lempelės liepsną, ji užminko duoną šeimai ir audžia vasarinius ir žieminius drabužius; ji maitina ir girdo visą pasaulį, ji, geroji vargo deivė!

Tai ji pastato didžiules pilis ir senovines katedras, ji turi kardą ir šautuvą, ji kariauja ir laimi pergales, ji surenka užmuštus, prižiūri sužeistuosius ir padeda pasislėpti nugalėtiesiems,— ji, geroji vargo deivė!

Tu įkūniji romumą, kantrybę, jėgą ir gailestingumą, o geroji deive! Tai tavo šventa meilė suvienija visus tavo vaikus, tai tu dovanoji užuojautą, tikėjimą, viltį, o vargo deive!

Ateis diena, kai tavo vaikams nereiks nešti viso pasaulio svorio ant savo pečių ir jiems bus atlyginta už jų kančias ir darbus. Artėja laikas, kai nebus nei turtingųjų, nei vargšų, kai

visi žmonės vienodai galės naudotis žemės ir dangaus gėrybėmis, bet tu niekad nebūsi užmiršta jų himnuose, o geroji vargo deive!

Jie neužmirš, kad tu buvai jų vaisingoji motina, nenuilstanti maitintoja ir kovojančioji bažnyčia. Jie aptvarstys tavo žaizdas ir pataisys tau atjaunėjusioj kvepiančioj žemėj guolį, kur tu pagaliau pailsėsi, o geroji vargo deive!

O kol laukiame tos laimingos dienos, jūs, upeliai ir miškai, kalnai ir slėniai, stepės, kur žydi gėlės, skraido paukščiai, ir jūs, takai, nukloti aukso smėliu ir priklausantys visiems, duokite kelią jai, praleiskite ją, gerąją vargo deivę!

Įsivaizduokite šią baladę, jos puikius žodžius, tariamus švelnia ir naivia kalba, tartum tyčia sukurta jaunuolio lūpoms, ir dar muziką, jaudinančią širdį, spaudžiančią tyriausias ašaras, įsivaizduokite angelišką balsą, dainuojantį nepriekaištingai ir su neprilygstamu išraiškingumu, balsą paties gražiausio, paties skaisčiausio ir talentingiausio visame pasaulyje jaunuolio, kuris yra Trismegisto sūnus ir Čigonės mokinys! Jeigu jūs įsivaizduosite šį vaizdą aprėminančią spalvingą grupę vyrų naiviais ir atvirais veidais, melodingą nematomo kalnų upelio čiurlenimą, atsklindantį iš tarpeklio gilumos ir susiliejantį su vos girdimu ožkų varpelių skambėjimu,— jeigu jūs įsivaizduosite visa tai, nesunkiai suprasite, kaip mes buvom sujaudinti ir kokį nepaprastą poetinį pasigėrėjimą patyrėme.

— O dabar, mano vaikai,— pasakė Albertas Podebradas valstiečiams,— pasimeldėme, ir į darbą. Jūs eikite į laukus, o aš su savo šeima keliausiu į mišką ieškoti įkvėpimo ir gyvenimo.

— Bet vakare tu sugrįši?— klausinėjo valstiečiai.

Čigonė maloniai jiems linktelėjo, ir jie suprato šį ženklą kaip pažadą. Dvi mergaitės, dar nesuprantančios, ką reiškia laiko bėgsmas ir klajonių netikėtumai, vaikiškai džiugiai sušuko: „Taip! Taip!", ir valstiečiai išsiskirstė. Senasis Zdenka su tėviška rūpestingumu įsitikinęs, kad jo krikštasūnio kelioninis krepšys pilnas prikrautas provizijos visai šeimai, įsitaisė ant trobos slenksčio. Tada Čigonė ženklu pakvietė mus eiti drauge, ir kartu su mūsų klajojančiais muzikantais mes apleidom gyvenvietę. Reikėjo užkopti į griovos šlaitą. Kiekvienas iš mūsų — mokytojas ir aš — paėmėm ant rankų po vieną mergaitę, ir šitaip mums pavyko priartėti prie Trismegisto, kuris iki tol lyg ir nepastebėjo mūsų.

— Man truputį liūdna,— pasakė jis.— Sunku apgaudinėti draugus ir šitą senį. Žinau, kad rytoj jis ieškos mūsų po aplinkinius miškus. Bet taip norėjo Konsuela,— pridūrė jis, rodydamas į žmoną.— Jai atrodo, kad pasilikti čia pavojinga. O aš negaliu įsivaizduoti, kam mes dar galėtume įkvėpti baimę arba pavydą. Argi kas nors įstengs suprasti mūsų laimę? Tačiau ji tvirtina, esą galim užtraukti pavojų ir ant mūsų draugų galvų, ir nors man neaišku, kaip tai galėtų atsitikti, vis dėlto nusileidžiu jai. Beje, jos norai visuomet tampa mano norais, o manieji visuomet

randa atgarsį jos širdyje. Šiandien mes jau nebegrįšime į tą kaimelį. Jeigu jūs tikrai mūsų geri draugai — o man taip atrodo,— tai vakare, prisivaikščioję iki soties, sugrįžkite atgal ir paaiškinkite jiems visa tai. Mes tyčia išėjom neatsisveikinę, nes bijojom juos nuliūdinti, bet perduokite, jog kada nors mes vėl ateisim pas juos. Na, o senajam Zdenkai pasakykite tik vieną žodį *rytoj*. Visos dienos, visas gyvenimas jam — *rytoj*. Jis išsilaisvino nuo klaidingų žmonių sąvokų. Jo akys atvertos amžinybei, ir jis pasirengęs ištirpti šioje paslaptyje, kad įgytų gyvenimo jaunystę. Zdenka išmintingas. Tai pats išmintingiausias žmogus iš visų, kuriuos pažinojau.

Į Trismegisto sielos ir proto dabartinę būklę jo žmona ir vaikai reagavo savotiškai. Jie ne tik neraudonavo prieš mus dėl jo kalbų, ne tik nekentėjo dėl jų, bet pagarbiai įsiklausydavo į kiekvieną jo žodį ir, rodės, šio žmogaus mintys suteikdavo jo šeimai jėgų pakilti aukščiau to gyvenimo, kurį jie dabar gyveno, ir aukščiau pačių savęs. Manau, kad taurusis jaunuolis, godžiai suimantis į save tėvo žodžius, būtų labai nustebintas ir netgi papiktintas, jeigu kas nors pasakytų, jog tai bepročio žodžiai. Trismegistas kalbėdavo mažai, ir mes pastebėjom, kad nei jo žmona, nei vaikai neskatino jo tai daryti be būtino reikalo. Jie pagarbiai saugojo jo susimąstymo paslaptį, ir nors Čigonė nenuilsdama seke jį žvilgsniu, ji, matyt, labiau baiminosi, kad kas nors nesutrukdytų vyrui svajoti, o ne dėl jo vienatvės, kuriai jis pats save pasmerkė. Ji gerai pažino Trismegisto keistumus, ir aš vartoju dabar šį žodį, kad ateity niekad nereiktų ištarti žodžio „beprotybė", kuris atrodo juo labiau atstumiantis, kai kalbama apie tokį žmogų ir tokią dvasinę būklę, kuri graudina iki ašarų ir kelia pagarbą. Žvelgdamas į Trismegistą, aš supratau, kodėl taip rimtai valstiečiai — šie nesąmoningi teologai ir metafizikai, taip pat ir Rytų tautos, žiūri į žmones, netekusius vadinamosios proto šviesos. Jiems žinoma, kad kai niekas nedrumsčia tokio abstraktaus mąstymo tuščiais rūpesčiais ir žiauria pašaipa, jis ne tik nesukelia žmogui įniršio ar atbukimo, o, priešingai, gali pavirsti ypatingu poetiniu talentu. Nežinau, koks likimas būtų ištikęs Trismegistą, jeigu jo šeima nebūtų tapusi meilės ir ištikimybės siena tarp jo ir išorinio pasaulio. O jeigu jis ir būtų kritęs kaip savųjų kliedesių auka, tai tik dar kartą įrodytų, jog žmones su tokiais negalavimais ir apskritai negaluojančius žmones mes turėtume apsupti demesiu ir pagarba.

Visa šeima žygiavo taip lengvai ir vikriai, kad mes nė iš tolo negalėjom jiems prilygti. Mergaitės, ir tos, rodės, galėtų eiti ir eiti, net jeigu nebūtų kartkartėm imamos ant rankų, kad nenuilstų. Jie visi atrodė gimę keliauti pėsčiomis taip kaip žuvys — plaukioti. Čigonė draudžia savo sūnui nešti ant rankų seseris, kol jis tebeauga ir kol, kaip sako muzikantai, jam lūžta balsas. Ji užsikelia ant savo stiprių pečių šias dvi trapias būtybėles ir neša jas taip pat lengvai kaip savo gitarą. Fizine jėga —

štai vienas iš privalumų, kurį teikia klajokliškas gyvenimas, tampantis artistui tokia pat aistra kaip elgetai ar gamtininkui.

Buvom jau labai išvargę, kai po ilgo žygio stačiais takeliais pagaliau pasiekėm atšiaurią romantišką vietovę, vadinamą Šrekenšteinu. Matėm, jog, artėjant prie šio kalno, Konsuela dar atidžiau stebėjo savo vyrą ir stengėsi būti arčiau jo, tartum bijodama, kad ten jo laukia koks nors pavojus arba slegiantys atsiminimai. Tačiau niekas nesudrumstė artisto ramumo. Jis atsisėdo ant didelio akmens, iškilusio bevaisiam slėny. Ši vieta turi kažką bauginančio, šiurpaus. Uolos susigrūdusios čia be jokios tvarkos ir dažnai virsdamos išlaužo medžius. Išlikusių kamienų šaknys apsinuogino ir, rodės, kad jos gumbuotais pirštais kabinasi už iškyšulių, grasindamos nusitempti juos į bedugnę. Gūdi tyla gaubia šį chaosą. Piemenys ir medkirčiai bijo čia ateiti, o žemė išrausta šernų. Smėlyje žymūs vilkų ir gemzių pėdsakai, sakytum laukiniai žvėrys būtų tikri, kad čia galės pasislėpti nuo žmogaus. Albertas ilgai susimąstęs sėdėjo ant akmens, paskui nukreipė žvilgsnį į vaikus, žaidžiančius prie kojų, ir į žmoną, kuri žvelgė jam į akis, stengdamasi atspėti, apie ką jis galvoja. Staiga jis atsistojo, atsiklaupė prieš ją ant kelių ir gestu pakvietė vaikus arčiau.

— Pulkit ant kelių prieš savo motiną,— pasakė jis jiems, pagautas gilaus jausmo,— nes ji — paguoda, pasiųsta Dievo visiems nelaimingiesiems, ir nusiraminimas, kurį Aukščiausiasis pažadėjo geros širdies žmonėms!

Vaikai, klūpėdami ant kelių, apsupo Čigonę ir pravirko, apiberdami ją glamonėmis. Ji irgi apsiašarojo, spausdama juos prie krūtinės, paskui privertė juos atsisukti ir pagerbti tėvą tokiu pat būdu. Aš ir Spartakas suklupom draugc su jais.

Mokytojas išsakė Trismegistui savo gilią pagarbą ir, pasinaudodamas proga, ėmė karštai klausinėti jį apie tiesą, papasakodamas, kiek jis pats mokėsi, mąstė ir kentėjo, ieškodamas jos. O aš lyg užkerėtas tebeklūpėjau prie Čigonės kojų. Nežinau, ar išdrįsiu papasakoti, kas dėjosi mano širdyje. Ši moteris, be abejonės, tiko būti mano motina, tačiau iš jos vis dar sklido kažkoks žavesys. Nepaisydamas savo didžiausios pagarbos jos vyrui, nepaisydamas siaubo, kurį turėčiau patirti vien pamanęs, kad galiu užmiršti šią pagarbą, jaučiau, jog visa mano siela veržiasi prie jos su tokiu įkarščiu, kokio manyje niekad nebuvo įžiebusi nei žydinti jaunystė, nei prabangos žavesys. O, jeigu aš galėčiau rasti tokią moterį kaip Čigonė ir paskirti jai visą savo gyvenimą! Bet taip nelemta, ir dabar, kai žinau, jog niekad daugiau jos nepamatysiu, mano širdies gilumoje tūno neviltis, lyg kas šnibždėtų man, jog nėra pasaulyje kitos moters, kurią galėsiu pamilti.

Čigonė net nepastebėjo manęs. Ji klausėsi Spartako ir buvo apstulbinta jo ugningos nuoširdžios kalbos. Trismegistas irgi su-

sigraudino. Jis paspaudė jam ranką ir pasisodino ant akmens šalia savęs.

— Jaunuoli,— pasakė jis,— tu pažadinai prisiminimus apie mano ankstesnį gyvenimą. Man pasirodė, kad girdžiu patį save,— būtent taip kalbėjau aš, kai buvau tavo amžiaus, liepsningai maldaudamas subrendusius ir prityrusius žmones atskleisti man dorybingumo esmę. Iš pradžių buvau nusprendęs nieko tau nesakyti. Aš neabejojau nei tavo protu, nei sąžiningumu, tačiau nebuvau tikras, ar tu pakankamai nuoširdus, o tavo širdis — karšta. Be to, aš nemaniau įstengsiąs perteikti kalba minčių, kurias įpratau reikšti meno poezija, jausmais. Tavo tikėjimas nugalėjo, įvyko stebuklas, ir aš įsitikinau, jog privalau kalbėti su tavim. Taip,— pridūrė jis po kelių minučių, kurios tęsėsi, rodos, visą amžinybę, nes mes bijojom, kad įkvėpimas neapleistų jo,— taip, dabar pažinau tave! Aš atsimenu tave! Kažkada tave mačiau ir mylėjau. Mes darbavomės drauge kažkokioj kitoj mano ankstesnio egzistavimo fazėj. Tavo vardas skambėjo tarp žmonių, bet aš jį užmiršau ir atsimenu tik tavo žvilgsnį, tavo kalbas ir sielą, nuo kurios taip sunkiai atsiplėšė mano siela. Dabar aš geriau matau ateitį negu praeitį, ir ateinantys šimtmečiai dažnai atrodo man tokie pat šviesūs kaip dienos, likusios man gyventi dabartiniu pavidalu. Tai štai sakau tau — tu tapsi didis dar šiame amžiuje ir atliksi didžius darbus. Tu būsi smerkiamas, kaltinamas, juodinamas, neapkenčiamas, žeminamas, persekiojamas, gujamas... Bet tavo idėja pergyvens tave, įgydama naujas formas, ir tu su dideliu užmoju sujudinsi dabar egzistuojančius reiškinius, tu įgyvendinsi gigantiškus sumanymus, kurių pasaulis neužmirš ir kurie galbūt suduos paskutinį smūgį visuomeniniam ir religiniam despotizmui. Taip, tu teisus, siekdamas veikti visuomenėje. Tu paklūsti savo likimui — kitaip sakant, savo įkvėpimui. Ir štai man viską paaiškina. Tai, ką jaučiau, klausydamasis tavęs, ta dalis tavo vilčių, kurias įkvėpei ir man, įrodo, kad tavo misija įgyvendinama. Tad eik ir darbuokis. Dangus pasirinko tave sukurstyti griovimą. Griauk ir naikink — štai tavo uždavinys. Norint griauti, taip pat reikalingas tikėjimas, kaip ir norint kurti. Aš savo valia pasitraukiau iš to kelio, kuriuo eini tu: aš laikiau jį blogu. Suprantama, jis buvo toks tik dėl atsitiktinių aplinkybių. Jeigu tikrieji mūsų tikslo siekėjai jaučiasi esą pašaukti pamėginti dar kartą, vadinasi, šis kelias vėl pasidarė įmanomas. Man atrodė, jog jau nieko negalima tikėtis iš valdžią turinčiųjų visuomenės ir kad neįmanoma jos pertvarkyti pasiliekant joje. Tada, praradęs viltį, kad liaudis susilauks išgelbėjimo, aš išėjau už šitos visuomenės ribų ir paskyriau savo likusius metus ir jėgas tiesiogiai daryti įtaką paprastiems žmonėms. Aš kreipiuosi į vargšus, silpnuosius, engiamuosius ir įvelku savo pamokslus į meno ir poezijos vaizdus, kuriuos jie supranta, nes myli juos. Galbūt aš nepakankamai įvertinau geruosius instinktus, kurių galbūt dar turi mokslo žmonės ir tie, kuriems priklauso valdžia. Aš ne-

mačiau jų nuo to laiko, kai, persisotinęs jų skepticizmu ir bedieviškais prietarais, su pasibjaurėjimu pasitraukiau nuo jų, ieškodamas naivių širdžių. Galbūt jie galėjo pasikeisti, pasitaisyti ir ko nors išmokti. Beje, ką aš kalbu? Nėra abejonių, kad per penkiolika metų pasaulis pažengė į priekį, apsivalė ir patobulėjo. Nes žmogaus prigimtis veržiasi į šviesą, o blogis ir gėris susijungia siekdami dieviškojo idealo. Tu nori kreiptis į mokslininkus, kilminguosius ir turtinguosius, nori juos įtikinti, nori net karalius ir princus sužavėti tiesos kerais. Tavyje kunkuliuoja tikėjimas ir stiprybė, galinti įveikti visas kliūtis ir atnaujinanti visa, kas yra sena, sudėvėta. Tad paklusk dieviškam įkvėpimui! Tęsk ir garsink mūsų tikslus ir darbą! Susirink ginklus iš to mūšio lauko, kur mes patyrėm pralaimėjimą!

Ir tada tarp Spartako ir Trismegisto užsimezgė pokalbis, kurį aš prisiminsiu visą gyvenimą. Nes įvyko stebuklas. Tas pats Rudolštadtas, kuris tartum Orfėjas iš pradžių nenorėjo kalbėtis su mumis kitaip kaip tik savo muzikos garsais, šis artistas, seniai iškeitęs logiką ir grynąjį protą į harmoningus jausmus, šis žmogus, kurį begėdžiai teisėjai apskelbė bepročiu ir kuris sutiko garsėti kaip toks, staiga iš gailestingumo ir meilės Dievui su didžiausiom pastangom įveikė save, virto išmintingiausiu filosofu ir nuvedė mus keliu į tikrąjį žinojimą. O Spartakas išliejo jam visą savo širdies karštį. Vienas iš jų buvo tobulas žmogus, ir visi jo sugebėjimai buvo pasiekę harmoniją; kitas atrodė kaip neofitas, trykštantis entuziazmu. Aš prisiminiau Evangeliją, kur pasakyta, kad Jėzus kalbėjosi ant kalno su Moze ir pranašais.

— Taip,— sakė Spartakas,— aš jaučiu, jog man pavesta kažkokia misija. Aš artimai pažinau žemiškuosius valdovus ir mane apstulbino jų bukumas, nemokšiškumas, žiaurumas. O koks nuostabus Gyvenimas, kokia puiki Gamta ir Žmonija!.. Bet ką jie daro su Gyvenimu, su Gamta ir su Žmonija!.. Aš ilgai verkiau pamatęs, kad ir aš pats, ir žmonės — mano broliai, ir visi Dievo kūriniai — vergauja tokiems menkystoms!.. Aš ilgai verkiau lyg silpna moteris, o paskui paklausiau savęs: „Kas gi tau trukdo išsiveržti iš jų grandinių ir būti laisvam?" Bet praėjus tam tikram vienišo stoiškumo periodui, aš pamačiau, jog būti laisvam vienatvėje dar nereiškia iš tikrųjų tapti laisvam. Žmogus negali gyventi vienas. Žmogaus tikslas yra žmonės. Ir aš pasakiau sau: „Ar vis dar vergas, reikia išlaisvinti mano brolius..." Ir aš suradau taurių širdžių, kurios prisidėjo prie manęs... Ir draugai vadina mane Spartaku.

— Aš jau sakiau, kad tu tik griausi,— atsakė Trismegistas.— Spartakas buvo sukilęs vergas. Bet kartoju — tebūnie taip. Imkis griauti. Sutelk slaptą draugiją, kuri ardys didžiųjų dabarties savivaliavimų formą. Bet jeigu nori, kad ši draugija būtų stipri, veikli, galinga, pagrįsk ją kuo didesniu kiekiu gyvų, amžinų principų. Jos tikslas iš pradžių griauti — o idant galėtum griauti, rei-

kia egzistuoti, bet koks gyvenimas yra pozityvus,— o paskui padaryti taip, kad iš griovimo atsirastų tai, kas turi atgimti.

— Suprantu, tu nori smarkiai apriboti mano misiją. Tegul bus taip — mažos ar didelės, bet aš imuosi jos.

— Visa, kas paklūsta Dievo valiai, visuomet yra didinga. Tavo sielos taisyklė turi būti: *niekas neišnyksta be pėdsako.* Net jeigu tavo vardas ir tavo poelgiai išnyks, jeigu tu dirbsi, kaip aš, anonimiškai, vis tiek tavo veiksmai nenueis už nieką. Dieviškoji pusiausvyra — tai pati matematika, ir dieviškojo chemiko žaizdre pačios smulkiausios dalelės įgyja savo tikrąją prasmę.

— Jeigu tu pritari mano ketinimams, išmokyk mane, nurodyk kelią. Ką aš privalau daryti? Kaip paveikti žmones? Ar pirmiausia turiu uždegti jų vaizduotę? Ar pasinaudoti jų silpnybe ir polinkiu į stebuklingus dalykus? Tu juk pats įsitikinai, kad galima daryti gera pasitelkus stebuklus!..

— Taip, bet aš įsitikinau, jog taip galima padaryti ir blogo. Jeigu būtum gerai išstudijavęs mūsų doktriną, žinotum, kokiu žmonijos egzistavimo periodu mes gyvenam ir suderintum savo veiklos metodus su savo laiko dvasia.

— Tad padėk gi man pažinti doktriną, išmokyk veiklos taktikos, išmokyk, kaip įgyti tikrumo jausmą.

— Tu klausi apie taktiką ir apie tikrumo jausmą artisto, žmogaus, kuris apkaltintas beprotybe ir už tai persekiojamas! Tikriausiai kreipiesi ne į tą, į kurį derėtų. Paklausk šito filosofų ir mokslininkų.

— Aš kreipiuosi į tave. Man žinoma, ko vertas jų mokslas.

— Ką gi, jeigu primygtinai prašai, pasakysiu tau, kad taktika atitinka doktriną, nes ši atitinka aukščiausiąją tiesą, kurią atskleidžia. Tai apgalvojęs, tu suprasi, jog kitaip negali būti. Ir, vadinasi, reikia pažinti doktriną.

Spartakas susimąstė ir patylėjęs tarė:

— Aš norėčiau išgirsti iš tavo lūpų pagrindinę doktrinos formulę.

— Tu išgirsi ją, bet ne iš mano, o iš Pitagoro lūpų. O dieviškoji *Trejybė!* Štai ji, formulė. Būtent ją įvairiausių vaizdų, simbolių, emblemų forma skelbė žmonija didžiųjų religijų balsu, kai negalėjo jos suvokti abstrakčiai, neįsikūnijusios; ne stabmeldiškos, tokios, kokia ji atsivėrė savo aiškintojams...

— Kalbėk, kalbėk. Ir kad aš tave suprasčiau, primink man kai kurias iš tų emblemų. O paskui pereisim prie rūsčios absoliuto kalbos.

— Aš negaliu patenkinti tavo noro ir atskirti šiuos du dalykus — religiją, t. y. pačią jos esmę, ir išorinius religijos pasireiškimus. Mūsų epochoje žmogui būdinga matyti ir viena, ir kita drauge. Mes įsižiūrime į praeitį ir randam joje mūsų pažiūrų patvirtinimą. Tuojau aš paaiškinsiu savo mintį. Bet iš pradžių pakalbėkime apie Dievą. Ar tinka šita formulė Dievui, šiai begalinei būčiai? Būtų nusikalstama, jeigu ji netiktų tam, iš ko

kyla pati. Ar tu mąstei apie Dievo prigimtį? Be abejo, mąstei, nes jaučiu, kad tu turi Dievą, tikrąjį Dievą, savo širdyje. Taigi, pasakyk, kas yra Dievas?

— Tai Būtybė, tobuloji Būtybė. Sum qui sum! [1] — skelbia Biblija.

— Taip, bet nejaugi mes nieko daugiau nežinom apie jo prigimtį? Argi Dievas neatskleidė žmonijai nieko kito?

— Krikščionys kalba, kad Dievas vienas, bet trijuose asmenyse — Dievas Tėvas, Dievas Sūnus ir Dievas Šventoji Dvasia.

— O ką apie tai sako senovinių slaptųjų draugijų padavimai, kuriuos tu studijavai?

— Jie sako tą patį.

— Ar nenustebino tavęs šis atitikimas? Oficialioji, triumfuojančioji religija ir slaptoji, persekiojamoji religija vienodai supranta Dievo prigimtį. Aš galėčiau papasakoti tau apie religinius tikėjimus, egzistavusius iki krikščionybės — jų teologijos gelmėse randame tą pačią tiesą. Indijoje, Egipte, Graikijoje turėtas Dievas trijuose asmenyse... Bet prie to mes dar grįšime. O dabar aš noriu paaiškinti formulę kuo plačiau ir įvairiapusiškiau, ir tada mes priartėsim prie to, kas tave domina — prie metodo, organizacijos ir politikos. Taigi aš tęsiu. Pereikim nuo Dievo prie žmogaus. Kas yra žmogus?

— Po vieno sunkaus klausimo tu užduodi man kitą, ne lengvesnį. Delfų orakulas paskelbė, kad atsakyme į šį klausimą slypi visa gilioji išmintis: „Žmogau, pažink pats save".

— Ir orakulas buvo teisus. Kaip tik iš teisingo žmogaus prigimties supratimo seka visa išmintis bei visa moralė, kiekviena organizacija ir teisinga politika. Leiskite man pakartoti savo klausimą. Kas yra žmogus?

— Žmogus — tai Dievo apraiška.

— Suprantama, kaip ir visos gyvos būtybės, nes tik Dievas yra Būtybė, tobula Būtybė. Bet, tikiuosi, tu nepanašus į tuos filosofus, kuriuos mačiau Anglijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Frydricho dvare. Nepanašus į Loką, apie kurį dabar tiek daug šnekama jį suvulgarinusio Voltero dėka; į Helvecijų, su kuriuo man tekdavo dažnai kalbėtis, į Lametri, šį įžūlų materialistą, turėjusį tokį pasisekimą Berlyno dvare. Tu neimsi kaip jie tvirtinti, kad žmogus neturi nieko, kuo skirtųsi nuo gyvulių, medžių, akmenų. Žinoma, Dievas įkvepia gyvybę visai gamtai taip pat, kaip jis įkvepia gyvybę žmogui, tačiau jo mintyje esama skirtumų ir tie skirtumai atsispindi jo kūriniuose, kurie yra tos minties įsikūnijimas. Perskaityk didžiąją „Pradžios knygą", kurią paprasti žmonės teisingai laiko šventa, nors ir nesupranta jos. Tu rasi ten, kad amžinasis kūrimas vyksta su dieviškosios šviesos pagalba, kuri nustato skirtumus tarp būtybių: fiat lux [2] ir facta est lux [3].

[1] Aš toks, koks aš esu *(lot.)*.
[2] Tebūnie šviesa! *(lot.)*
[3] Ir tapo šviesa *(lot.)*.

Tu taip pat pamatysi, jog kiekviena būtybė, kuriai dieviškoji mintis suteikė pavadinimą, yra ypatinga padermė: creavit cuncta juxta genus suum ir secundum speciem suam [1]. Kokia gi ypatingoji žmogaus formulė?

— Suprantu. Tu nori, kad aš pasakyčiau tau žmogaus formulę. Dieviškoji trivienystė turi būti jaučiama visuose Dievo kūriniuose; kiekvienas kūrinys turi atspindėti dieviškąją prigimtį, bet kiekvienas savaip, t. y. kiekvienas — pagal savo padermę.

— Žinoma. Tuojau aš tau pasakysiu žmogaus formulę. Praeis dar nemažai laiko, kol filosofai, kuriuos skirtingos pažiūros atskiria vienus nuo kitų, susivienys, idant ją suvoktų. Bet yra vienas filosofas, kuris suprato ją jau prieš daugelį metų. Jis pranoksta kitus, nors miniai menkai žinomas. Tuo tarpu kai Dekarto mokykla klaidžioja grynojo proto brūzgynuose, paversdama žmogų mąstymo, silogizmų mašina, logikos instrumentu, tuo tarpu, kai Lokas ir jo mokykla klaidžioja pojūčių brūzgynuose, paversdama žmogų jų vergu, tuo tarpu, kai kiti — Vokietijos atstovus aš galėčiau paminėti — gilinasi į jausmą, paversdami žmogų dvigubo egoizmo įsikūnijimu, kai kalbama apie meilę, arba trigubo ir t. t., kai turima galvoje šeima, jis, didžiausias iš visų, pradėjo suvokti, jog žmogus turi savyje visa tai ir, be to, neatskiriamai. Šio filosofo pavardė — Leibnicas. Jis suvokė didžiąsias tiesas, jis nepritarė absurdiškai paniekai, kurią mūsų nemokšiškas amžius jaučia senovei ir krikščionybei. Jis išdrįso pasakyti, kad viduramžių mėšlo krūvoj būta ir brangakmenių. Taip, brangakmenių! O kaipgi! Tiesa yra nemirtinga, ir visi pranašai pažino ją. Ir štai aš sakau tau kartu su juo, tik dar labiau įsitikinęs, jog žmogus trivienis kaip Dievas. Ir ši trivienystė žmonių kalba vadinasi: jutimas, jausmas, pažinimas. O šių trijų sąvokų vienybė sudaro žmogiškąją Trejybę, atitinkančią dieviškąją. Iš čia kyla visa istorija, visa politika, ir būtent iš čia tu turi semti tiesą kaip iš amžinai skaidraus šaltinio.

— Tu įveiki bedugnes, kurių mano protas, ne toks lankstus kaip tavo, negali įveikti taip lengvai,— paprieštaravo Spartakas.— Kaip iš psichologinio apibūdinimo, kurį ką tik suformulavai, seka tikrumo metodas ir principas. Štai ką aš prašau tavęs paaiškinti pirmiausia.

— Šis metodas seka iš to gana natūraliai,— atsakė Rudolštadtas.— Kadangi žmogaus prigimties mįslė jau atskleista, reikia tik puoselėti tą prigimtį, nepažeidžiant jos esmės. Jeigu tu suprastum neprilygstamą knygą, iš kurios kilo pati Evangelija, jeigu suprastum „Pradžios knygą", kuri priskiriama Mozei ir kurią jis, jeigu tikrai už ją turim būti dėkingi jam, tikriausiai išsinešė iš Memfio šventyklų, tu žinotum, jog žmonijos išsiskaidymas —„Pradžios knygoje" tai vadinama Potvyniu — vyksta tik dėl vienos priežasties — dėl to, kad žmogus prarado šių trijų savo ypatybių

[1] Dievas sukūrė visus pagal jų padermę ir pagal jų gymį *(lot.)*.

vieningumą ir drauge ryšį su dieviškuoju vieningumu, kur protas, meilė ir veikla amžinai neatskiriami. Ir tada tu suprastum, jog kiekvienas ko nors naujo pradininkas turi sekti protėviu Nojum. Šventajam Rašte tai vadinama Nojaus kartomis, ir tvarka, pagal kurią jos seka, harmonija, kurią jis sukūrė tarp jų, galėtų būti tau pavyzdžiu. Šioje metafizinėje tiesoje tu rastum sistemą, kuri išmokytų tave tobulinti kiekvieno žmogaus žmogiškąją prigimtį, rastum šviesą, kuri padėtų tau suprasti įvairių visuomenių sąrangą. Tačiau, kartoju, mano nuomone, dabar dar anksti kurti, per daug to, ką reikia sugriauti. Todėl patariu tau išstudijuoti doktriną tik kaip metodą, sistemą. Artėja laikas griauti, tikriau, jis jau atėjo. Taip, atėjo laikas, kai trys žmogaus prigimties ypatybės vėl praras vieningumą, ir tai pakirs visuomenės religijos ir politikos pagrindus. Kas gi atsitiks tuomet? Jutimai pagimdys savo netikrus pranašus, ir jie aukštins jutimus. Jausmai irgi pagimdys savo netikrus pranašus, ir šie aukštins jausmus. Pažinimas pagimdys savo netikrus pranašus, ir jie kels aukščiau visko protą. Šie taps išdidėliais ir bus panašūs į Šėtoną. Jausmų aukštintojai pasidarys fanatikai, vienodai pasirengę pasiduoti ir blogiui, ir gėriui. Visi kiti taps tuo, kuo, anot Homero, tapo Odisėjo palydovai, kai juos palietė stebuklingoji Kirchės lazdelė.

Nepasuk nė vienu iš šitų trijų kelių, nes kiekvienas iš jų veda į bedugnę: pirmasis — į materializmą, antrasis — į misticizmą, trečiasis — į ateizmą. Yra tik vienas tikras kelias į tiesą — tas, kuris atitinka visas žmogiškosios prigimties puses, jos pasireiškimo visumą. Nenuklysk nuo šio kelio. O tam be paliovos studijuok doktriną ir jos didžiąją formulę.

— Tu mokai mane to, apie ką jau turiu šiokį tokį supratimą, bet rytoj aš prarasiu tave. Kas išmokys mane teoriškai pažinti tiesą ir drauge pritaikyti ją gyvenime.

— Tau liks kitų patikimų vadovų. Pirmiausia skaityk „Pradžios knygą" ir stenkis suvokti jos prasmę. Nelaikyk jos nei istorijos vadovėliu, nei chronologijos paminklu. Nieko nėra absurdiškesnio už tokį supratimą, o, beje, jis paplitęs ir tarp mokslininkų, ir tarp mokinių, ir visose krikščionių bendruomenėse. Skaityk Evangeliją drauge su „Pradžios knyga" ir, pajutęs jas širdimi, suprask Evangeliją per „Pradžios knygą". Keista lemtis! Evangelija tokia pat mylima ir taip pat nesuprantama kaip „Pradžios knyga". Tai didžios knygos! Bet esama ir kitų. Pagarbiai surink visa, kas liko mums iš Pitagoro. Perskaityk ir raštus, priskiriamus dieviškajam teosofui Trismegistui, kurio vardu mane vadino mūsų bendrijoje. Nemanykite, mano draugai, kad aš pats išdrįsau pasisavinti šį garbingą vardą. Toks buvo Nematomųjų įsakymas. Hermeso kūriniuose — pedantai iš kvailumo mano, kad juos sugalvojo kažkoks II ar III amžiaus krikščionis — slypi senovės Egipto mokslas. Ateis diena, kai visa tai bus suprasta, paaiškinta ir kai žmonės pagal nuopelnus įvertins šiuos rankraštinius paminklus, dar brangesnius už Platono rankraščius, nes Platonas

sėmėsi žinių kaip tik iš jų, ir reikia pridurti, kad jis smarkiai nusižengė tiesai savo „Respublikoje". Tad skaityk Trismegistą, Platoną ir tuos, kurie vėliau mąstė apie didžiąją paslaptį. Iš pastarųjų patariu tau perskaityti tauriojo vienuolio Kampanelos darbus. Jis iškentė žiauriausius kankinimus už tai, kad, panašiai kaip tu, svajojo apie visuomenę, pagrįstą tiesa ir mokslu.

Mes klausėmės tylėdami.

— Nemanykite, jog kalbėdamas apie knygas aš lyg katalikas stabmeldiškai verčiu gyvenimą negyvais antkapiais. Ne, aš pasakysiu jums apie knygas tą patį, ką vakar kalbėjau apie kitus praeities paminklus. Knygos ir paminklai — tai gyvenimo likučiai, kuriais gyvenimas gali ir turi maitintis. Bet gyvenimas amžinas, amžinoji trivienystė geriau atsispindi mumyse ir dangaus žvaigždėse negu Platono ar Hermeso knygose.

Pats to nenorėdamas, aš pakreipiau kalbą kita linkme.

— Mokytojau,— tariau,— jūs ką tik pasakėte: „Trivienystė geriausiai atsispindi dangaus žvaigždėse..." Ką norėjote tuo pasakyti? Suprantu Biblijos žodžius apie tai, jog dieviškoji šlovė spindi dangaus šviesuliuose, bet aš nematau šiuose šviesuliuose bendrojo gyvenimo dėsnio, kurį jūs vadinate Trivienyste.

— Tai todėl,— atsakė jis,— kad fizikiniai mokslai dar menkai teišsivystę arba, tikriau, tu neišstudijavai to, ką jie jau pasiekę. Ar girdėjai apie atradimus elektros srityje? Suprantama, girdėjai, nes jie patraukė visų apsišvietusių žmonių dėmesį. Tai štai, ar pastebėjai tu, kad mokslininkai, tokie nepatiklūs ir ironiški, kai kalbama apie dieviškąją trivienybę, pagaliau patys pripažino ją ryšium su šituo reiškiniu? Nes jie kalba, kad negali būti elektros be šilumos bei šviesos ir priešingai,— žodžiu, jie mato *tris reiškinius, kurie sudaro vieną,* nors nenori pripažinti, jog tai būdinga Dievui.

Ir čia jis pradėjo pasakoti mums apie gamtą ir apie būtinumą visus jos reiškinius sieti su vienu bendru dėsniu.

— Gyvenimas vienas,— pasakė jis.— Tėra vien būties aktas. Reikia tik suprasti, kaip visos atskiros būtybės gyvena per visaapimančios Būtybės malonę ir įsikišimą, neištirpdamos joje.

Būčiau buvęs laimingas ir toliau klausytis, kaip Trismegistas plėtoja šią neišsemiamą temą. Bet jau kurį laiką Spartakas klausėsi Trismegisto žodžių ne taip įdėmiai kaip anksčiau. Nepasakytum, kad jie nedomino jo, bet juk pranašo proto įtampa negalėjo tęstis be galo, o Spartakas norėjo, kol tai įmanoma, vėl sugrąžinti jį prie sau brangios temos.

Rudolštadtas pastebėjo šį nekantrumo šešėlį.

— Tu jau neseki mano minties,— pasakė jis.— Argi gamtos mokslas tau atrodo neprieinamas toks, kaip jį suprantu aš? Jeigu taip, tu klysti. Aš ne mažiau už tave gerbiu dabartinius mokslininkų darbus, skirtus vien tik bandymams. Bet, dirbant šia kryptimi, neįmanoma sukurti mokslo, galima sukurti tik pavadinimų sąrašą. Ir ne aš vienas manau taip. Prancūzijoje pažinojau fi-

losofą, kurį labai mylėjau. Tai Didro. Jis dažnai piktindavosi mokslinių žinių, nesuvienytų vienos idėjos, gausumu: „Tai akmens skaldytojų darbas, nieko daugiau, bet aš nematau čia nei pastato, nei architekto". Tad žinok, jog mūsų doktrina greitai imsis tiksliųjų mokslų — iš šitų akmenų teks kurti. Nejaugi tu manai, kad fizikai iš tikrųjų supranta gamtą? Atskyrę gamtą nuo ją pripildančio gyvojo Dievo, ar gali jie pajusti, pažinti ją? Štai, pavyzdžiui, jie mano, jog šviesa ir garsas yra materija, o...

— Ach! — suriko Spartakas, nutraukdamas jį.— Nemanykite, kad aš nesutinku su tuo, kaip jūs suvokiate gamtą. Ne, aš jaučiu, jog tikrasis mokslas bus įmanomas tik pažinus dieviškąją vienovę ir visų reiškinių visišką panašumą. Bet jūs atveriate mums visus kelius, o aš drebu pagalvojęs, jog jūs tuoj galite nutilti. Aš norėčiau, kad jūs padėtumėt man žengti keletą žingsnių nors vienu iš jų.

— Kuriuo?— paklausė Rudolštadtas.

— Mane domina žmonijos ateitis.

— Suprantu. Tu nori, kad papasakočiau tau savąją utopiją,— šypsodamasis atsakė pranašas.

— Kaip tik šito atėjau pas tave,— tarė Spartakas.— Išgirsti tavąją utopiją. Nauja visuomenė — štai kas slypi tavo smegenyse, tavo širdyje. Mums žinoma, jog Nematomųjų brolija ieškojo jos pagrindų, svajojo apie ją. Visa ši teorija subrendo tavyje. Padaryk gi taip, kad mes galėtume pasinaudoti ja. Jeigu mums pasirodys, jog tai įmanoma, mes pasistengsim įgyvendinti jūsų utopiją, ir tuomet tavojo židinio kibirkštys uždegs pasaulį.

— Vaikai, jūs prašote, kad papasakočiau apie savo svajones?— tarė filosofas.— Gerai, aš pamėginsiu pakelti kraštą skraistės, kuri taip dažnai slepia ateitį ir nuo manęs paties. Gal tai bus jau paskutinis kartas, tačiau šiandien privalau dar sykį pamėginti, nes tikiu, jog jūsų dėka ne visos auksinės mano poezijos svajonės bus pamirštos!

Ir tada Trismegistą užliejo kažkokia dieviška ekstazė. Jo akys suspindo lyg žvaigždės, o balsas suskambėjo tarsi uraganas, pavergdamas mus. Jis kalbėjo daugiau kaip keturias valandas, ir jo kalba buvo puiki ir tyra lyg šventas himnas. Iš visų amžių religinių, politinių ir meno kūrinių jis sukūrė pačią puikiausią poemą, kokią tik galima įsivaizduoti. Jis išaiškino visas praeities religijas, nušvietė šventovių paslaptis, papasakojo apie mūsų pirmtakų pastangas, siekius ir darbus. Dalykuose, kurie visada atrodė mums negyvi ir pasmerkti užmarščiai, jis parodė gyvybės elementus ir net mitologijos tamsoj įstengė įžvelgti tiesos blyksnius. Jis paaiškino mums senovinius mitus; pasiremdamas aiškiom ir įtikinamom prielaidom, jis įstengė atskleisti mums visus skirtingų religijų ryšius ir dalykus, kurie jas sieja. Jis parodė mums, kas yra tikrieji žmogaus poreikiai, geriau ar blogiau suvokti įstatymų leidėjų, tobuliau ar prasčiau įkūnyti tautų. Jis iš naujo atkūrė mūsų vaizduotėje žmonijos gyvenimo vieningumą ir re-

ligijos ir dogmos vienybę, ir iš visų šitų dalelių, išsisklaidžiusių senoviniam ir naujajam pasauly, jis sukūrė savo būsimo pasaulio pamatus. Žodžiu, jis užpildė visas protarpes tarp bendro dalių ryšio, kurios taip ilgai stabdė mūsų ieškojimus, ir užpildė istorijos duobes, taip mus gąsdinusias. Jis išvyniojo kaip vieną begalinę spiralę tūkstančius šventų uždangalų, gaubiančių mokslo mumijas. Ir kai mes žaibo greitumu suvokėm esmę to, ką jis taip žaibiškai mums išdėstė, kai mes išvydom jo svajonės vaizdą, kai praeitis — dabarties motina — iškilo prieš mus tokia spindinti, jis nutilo, o paskui tarė šypsodamasis:

— Dabar jūs suvokėte, kas yra praeitis ir dabartis. Ar privalau padėti jums suprasti ir ateitį? Argi Šventoji Dvasia nespindi prieš jūsų akis? Argi nematote, jog viskas, apie ką žmogus svajojo ir ko troško, įmanoma ir pasiekiama ateity jau todėl, kad tiesa yra amžina ir visuotinė, nors mūsų organai, skirti suvokti ir turėti ją, tokie menki. Ir vis dėlto ji priklauso mums, nes mes trokštam ir viliamės jos; ji gyvena mumyse, ji nuo amžių buvo žmonėse kaip užuomazga, laukianti Aukščiausiojo apvaisinimo. Tikrai jums sakau, mus traukia idealas, ir ši trauka amžina kaip ir pats idealas.

Jis kalbėjo dar ilgai, ir jo ateities vizija buvo tokia pat puiki kaip ir praeities. Aš nemėginsiu atkurti jos čia: tik sugadinčiau ją, nes reikia pačiam patirti tokį ugningą įkvėpimą, idant perteiktum tai, kas iš jo gimė. Galbūt man prireiks dvejų ar trejų metų, kad teisingai užrašyčiau Trismegisto kalbas, kurios tęsėsi dvi ar tris valandas. Sokrato gyvenimo darbas pagimdė Platono gyvenimo darbą, o Jėzaus gyvenimo darbas buvo septyniolikos amžių darbas. Jūs matote, jog aš, menkas ir nevertas, negaliu nevirpėdamas galvoti apie savo uždavinį. Ir vis dėlto aš neatsisakau jo. Mokytoją visai patenkina mano atpasakojimas — toks, kokį ketinu užrašyti. Jis veiksmo žmogus ir jau parengė reziumė, kurioje, jo nuomone, trumpai išdėstoma visa Trismegisto doktrina, ir be to, taip aiškiai ir tiksliai, tarsi mokytojas gilinosi į ją visą savo gyvenimą. Lyg elektros srovės dėka į jį perėjo šio filosofo protas ir siela. Spartakas turi jo sielą, valdo ją tarsi šeimininkas, ji pasitarnaus jam kaip politiniam veikėjui; Spartakas bus tarsi gyvas jos indas, o ne drovus perrašinėtojas, kokiu ketinu pasidaryti aš. Ir kol aš baigsiu savo darbą, mano mokytojas jau bus perteikęs Trismegisto doktriną savo mokiniams. Taip, gal nepraeis nė dvejų metų, ir nepaprasta bei paslaptinga kalba, nuskambėjusi šiose negyvenamose vietose, įleis šaknis į daugybės pasekėjų širdis, ir mes pamatysim, kaip platus pogrindinis slaptųjų draugijų pasaulis, dabar veikiantis tamsoje, susivienys aplink vienui vienintelę doktriną, įgis naują turinį ir vėl ims veikti, įsiklausydamas į pačios tikrovės prasmę. Taigi mes pateikiame jums šį tokį trokštamą paminklą, patvirtinantį Spartako numatymą, nušviečiantį tiesas, jau anksčiau jo užkariautas, ir praplečiantį jo horizontą visa jam dovanoto tikėjimo jėga. Kol Tris-

megistas kalbėjo, o aš godžiai klausiausi, bijodamas praleisti nors vieną jo kalbos, skambėjusios man kaip iškilminga muzika, žodį, Spartakas, nors ir buvo susijaudinęs, valdėsi geriau ir degančiomis akimis, visas pavirtęs klausa, bet dar jautriau girdėdamas protu, tvirta ranka rašė savo lentelėse kažkokius ženklus ir figūras, tartum metafizinės doktrinos idėjos jo vaizduotėje virsdavo geometrinėmis formulėmis. Kai jis tą vakarą sėdo prie šių keistų, visiškai man nesuprantamų užrašų, buvau apstulbintas, kad, naudodamasis jais, jis užrašo ir nepaprastai tiksliai susistemina poetinę filosofo logiką. Viskas tarsi stebuklingai supaprastėjo paslaptingam praktinio mūsų mokytojo proto distiliavimo aparate ir tapo trumpai išdėstyta [1].

Tačiau jis vis dar nebuvo patenkintas. Įkvėpimas akivaizdžiai apleido Trismegistą. Jo akys nubluko, pečiai sulinko, ir Čigonė ženklu paprašė daugiau neužduoti jam klausimų. Bet atkakliai ieškantis tiesos Spartakas nepaklausė jos ir vėl pradėjo prisispyręs klausinėti poetą.

— Tu pavaizdavai man Dievo karalystę žemėje,— pasakė jis, spausdamas jo šaltą ranką,— bet Jėzus pasakė: „Mano karalystė dar neatėjo". Štai jau septyniolika šimtmečių žmonija tuščiai laukia jo pažado išsipildymo. Aš nesu pasiekęs to amžinybės suvokimo laipsnio, kuris būdingas tau. Laikas pateikia tau tartum pačiam Dievui nenutrūkstamos veiklos reginį — ar gal idėją, kur kiekviena fazė atitinka kiekvieną tavo pakilių jausmų valandą. Bet aš esu arčiau žemės, skaičiuoju laiką šimtmečiais ir metais. Aš noriu išmokti skaityti savo gyvenimo knygą. Pasakyk man, pranaše, ką turiu daryti toje fazėje, kurioje tu mane matai, kaip tavo kalbos paveiks mane, o per mane — tą amžių, kuris ateina. Aš nenoriu pragyventi jo tuščiai.

— Argi taip svarbu tau, ką aš galiu žinoti apie tai?— atsakė poetas.— Niekas negyvena tuščiai, niekas nenueina už nieką. Nė vienas iš mūsų nėra nenaudingas. Netrukdyk man nukreipti žvilgsnį nuo šių smulkmenų — jos sudrumsčia sielą ir susiaurina proto ribas. Aš netenku jėgų galvodamas apie tai.

— Tu, kuris atskleidei man paslaptis, neturi teisės pasiduoti nuovargiui,— ryžtingai paprieštaravo Spartakas, stengdamasis uždegti savo akių ugnimi jau padūmavusį ir melancholišką poeto žvilgsnį.— Jeigu tu nusisuksi nuo žmonių nelaimių reginio, vadinasi, tu nesi tikrasis žmogus, ne tas tobulasis žmogus, apie kurį pasakyta: Homo sum et nihil humani a me alienum puto [2]. Ne, tu nemyli žmonių, tu nesi jiems brolis, jeigu neužjauti jų nuolatinių kančių ir neskubi rasti būdo padėti jiems įgyvendinti tavąjį idealą. Nelaimingas tas artistas, kuris nejaučia karštligės,

[1] Žinoma, jog Vaishauptas, nepaprastai veiklus žmogus, mokėjo trumpai išreikšti savo sistemą įvairiais sutartiniais ženklais ir siųsdavo savo tolimiems mokiniams visą savo teoriją, perteiktą ratukais ir linijom ant mažų popieriaus kvadratėlių. *(Aut. past.)*

[2] Esu žmogus ir nieko, kas žmogiška, nelaikau svetima *(lot.)*.

galinčios net sudeginti jį, ieškant šitų būdų — sunkiai, kankinamai, bet drauge ir palaimingai.

— Ko gi tu nori?— paklausė poetas, irgi susijaudinęs ir beveik supykęs.— Ar tik nemanai esąs vienintelis darbininkas ir ar neatrodo tau, kad aš pasiskiriu sau garbę būti vieninteliu įkvėpėju? Aš toli gražu ne žynys. Aš niekinu netikrus pranašus ir pakankamai ilgai grūmiausi su jais. Mano pranašystės — tai išprotavimai; mano regėjimai — nepaprastai įtemptas suvokimas. Poetas — ne burtininkas. Jo svajonės remiasi įsitikinimu, o burtininkas išsigalvoja bandydamas laimę. Aš tikiu tavo sumanymais, nes jaučiu tavo jėgą. Aš tikiu savo svajonių taurumu, nes jaučiu galįs jas pagimdyti, nes jaučiu, kad žmonija pakankamai reikšminga, pakankamai kilni, įdant bendromis jėgomis atliktų šimtus kartų daugiau, negu įstengia sugalvoti vienas žmogus.

— Tai štai,— atsakė Spartakas,— kaip tik apie žmonijos likimą aš ir klausiu tave dėl tos žmonijos, kuri kunkuliuoja ir manyje ir kurią aš puoselėjau savy su dar didesniu nerimu ir gal net su dar didesne meile negu tu. Žavingų svajonių rūkas slepia nuo tavęs jos kančias, o aš drebėdamas jaučiu jas kiekvieną savo gyvenimo valandą. Aš trokštu palengvinti jas ir tartum gydytojas prie mirštančio draugo lovos pasirengęs geriau nužudyti jį savo neatsargumu, negu leisti jam mirti, taip ir nepamėginęs padėti jam. Tu matai — aš pavojingas žmogus, galbūt net pabaisa, jeigu tu nepaversi manęs šventuoju. Tad persiimk nerimu dėl žmonijos — ji žus, jeigu tu neįdėsi į svajotojo rankas vaistų! Ji, ši žmonija, svajoja, dainuoja ir meldžiasi tavyje. Manyje ji kenčia, šaukia ir dejuoja. Tu atskleidei man savo ateitį, bet kad ir ką kalbėtum, ta ateitis dar tolima ir man teks pakelti daug kančių, įdant gaučiau keletą tavo balzamo lašų kraujuojančioms žaizdoms. Ištisos kartos kamuojasi ir išeina, taip ir nepažinusios šviesos ir neveiklios. Aš — kenčiančios žmonijos įsikūnijimas, aš — nelaimės šauksmas ir ryžtas išsigelbėti, aš noriu žinoti, kokia bus mano veikla — pražūtinga ar teikianti palengvėjimą. Tu ne taip toli nukreipei žvilgsnį nuo blogio, kad nežinotum apie jo egzistavimą. Kur bėgti pirmiausia? Ką daryti rytoj? Kaip nugalėti gėrio priešus — ramumu ar prievarta? Prisimink mielus tavo širdžiai taboritus. Prieš įžengiant į žemiškąjį rojų, jiems teko perbristi kraujo ir ašarų marias. Aš nelaikau tavęs žyniu, bet matau tavo neįveikiamą logiką ir nepaprastą proto aiškumą, šviečiantį iš tavo simbolių. Jeigu tu gali taip tvirtai pranašauti apie pačią tolimiausią ateitį, tai dar lengviau tau turi būti prasiskverbti pro miglą, kuri neleidžia įžvelgti savo ateities man.

Atrodė, jog poetas kenčia neapsakomas kančias. Jo kakta buvo sudrėkus nuo prakaito. Jis žiūrėjo į Spartaką tai su siaubu, tai susižavėjęs; žiauri kova vyko jo širdyje. Žmona, apimta nevilties, apkabino jį rankomis, jos žvilgsnis, įsmeigtas į mokytoją, buvo kupinas tylaus priekaišto, bet drauge ir pagarbios bai-

mės. Dar niekad aš taip nejaučiau Spartako jėgos kaip tą akimirką, kai jis savo fanatiška valia, tiesumu ir tiesa nugalėjo šio pranašo, besigrumiančio su įkvėpimu, kančias, šios maldaujančios moters skausmą, vaikų siaubą ir savo paties sąžinės priekaištus. Ir aš pats virpėjau, manydamas, jog mokytojas žiaurus. Aš būgštavau, kad nuostabi poeto širdis nesudužtų nuo tokios įtampos, o ašaros, spindinčios ant juodų Konsuelos blakstienų, deginančiais lašais krito tiesiai į mano širdį. Netikėtai Trismegistas atsistojo. Ženklu liepęs pasitraukti Spartakui ir Čigonei, įsakęs vaikams paėjėti į šalį, jis staiga visas pasikeitė. Jo žvilgsnis, rodės, skaitė nematomoj, neaprėpiamoj kaip pasaulis knygoj, ugninėm raidėm parašytoj dangaus skliaute.

Jis sušuko:

— Argi aš ne *žmogus?*.. Kodėl gi man nepapasakojus to, ko reikalauja žmogaus prigimtis ir, vadinasi, ką ji gali įgyvendinti?.. Taip, aš *žmogus*. Ir todėl galiu pasakyti, ko nori *žmogus* ir ką jis padarys. Kas regi besiartinantį debesį, tas gali išpranašauti žaibus ir audrą. Aš žinau, kas slypi mano širdyje ir kas iš jos kyla. Aš *žmogus* ir esu susijęs su savo laiko *žmonija*. Aš mačiau Europą, ir man žinoma apie audras, siautėjančias jos įsčiose... Bičiuliai, mūsų svajonės — tai ne vien svajonės: prisiekiu žmogaus prigimties esme! Jos yra svajonės, tik kai lyginam jas su dabartiniu pasaulio pavidalu. Bet kas turi savo valdžioje iniciatyvą, dvasią arba materiją? Evangelijoje pasakyta: „Dievo Dvasia alsuoja, kur nori". Dvasia praskries ir pakeis pasaulio veidą. „Pradžios knygoje" pasakyta, jog Dievo Dvasia skriejo virš vandens paviršiaus, kai viskas buvo chaosas ir tamsa. Taigi kūrimas begalinis. Kurkime, t. y. pakluskime Dievo Dvasios dvelksmui. Aš matau tamsą ir chaosą! Kam gi mums likti tamsa? „Veni, creatur Spiritus" [1].

Jis nutilo, paskui vėl prakalbo:

— Ar tik ne Liudvikas XV gali kovoti su tavim, Spartakai?.. Frydrichas, Voltero mokinys, ne toks galingas kaip jo mokytojas... Ir argi galėčiau aš palyginti Mariją Teresę su savo Konsuela?.. Tai būtų šventvagystė!

Jis vėl nutilo.

— O tu, Zdenka, mano sūnau, Podebradų palikuoni su vergo vardu, ruoškis palaikyti mus. Tu — naujasis žmogus, kokį gi likimą pasirinksi tu sau? Su kuo eisi išvien — su tėvu ir motina ar su pasaulio tironais? Jėga tavo pusėje, jaunoji karta. Ką tu palaikysi — vergovę ar laisvę? Konsuelos, Čigonės sūnau, vergo krikštasūni — tikiuosi, tu būsi drauge su Čigone ir su vergu. Jeigu ne, tai aš, karalių palikuonis, atsižadėsiu tavęs.

Ir pridūrė:

— Kas išdrįs pasakyti, kad dieviškoji esmė, tai yra grožis, gėris, jėga nebus įgyvendinta žemėje, tas žmogus — Šėtonas.

---

[1] Ateik, kuriančioji dvasia *(lot.)*.

Ir dar pridūrė:

— Kas išdrįs pasakyti, jog žmogiškoji esmė, kuri, kaip sakoma Biblijoje, sukurta pagal Dievo paveikslą ir kurią sudaro jutimai, jausmai ir pažinimas, nebus įgyvendinta žemėje, tas žmogus — Kainas.

Kurį laiką jis patylėjo, paskui pasakė taip:

— Tavo stipri valia, Spartakai, paveikė kaip užkeikimas... Kokie silpni karaliai savo sostuose!.. Jie mano, kad yra galingi, nes visi jiems lenkiasi... Jie nemato, kas jiems gresia... Taip, jūs nuvainikavote aristokratus su jų armijomis, vyskupus su jų dvasininkija ir įsivaizduojate esą nepaprastai stiprūs!.. Bet tai, ką jūs nuvainikavote, ir buvo jūsų jėga. Juk ne meilužės, ne dvariškiai ir ne abatai apgins jus, vargšai monarchai, apgailėtini vaiduokliai... Bėk į Prancūziją, Spartakai! Prancūzija greitai ims griauti. Tu jai reikalingas... Kartoju, bėk, skubėk, jeigu nori dalyvauti šitam darbe... Prancūzai — išrinktoji tauta. Prisidėk, mano sūnau, prie vyresniųjų žmonių giminės sūnų... Aš girdžiu virš Prancūzijos garsų Izaijo balsą: „Sukilk ir nušvisk, nes atėjo tavo šviesa, ir Dievo šlovė suspindėjo virš tavęs... Ir eis tautos į tavo šviesą". Taip giedojo taboritai ant Taboro kalno. Nūnai gi Taboras — tai Prancūzija!

Jis nutilo. Jo veidas spindėjo džiaugsmu.

— Aš laimingas! — sušuko jis.— Šlovė Dievui! Ir tebūnie taika ir malonė tarp žmonių žemėje... Taip gieda angelai, ir aš jaučiuosi panašus į juos ir pasirengęs giedoti drauge su jais. Kas gi atsitiko?.. Aš kaip anksčiau su jumis, mano draugai, su tavim, manoji Ieva, mano Konsuela! Štai mano vaikai, mano sielos atšvaitai. Bet mes jau ne Čekijos kalnuose, prie mano protėvių pilies griuvėsių. Man atrodo, jog aš įkvepiu šviesą ir mėgaujuos amžinybe... Kažkas iš jūsų pasakė dabar: „Koks puikus gyvenimas, kokia puiki gamta, kokia nuostabi žmonija!" Bet jis pridūrė: „Tironai visa tai sugadino..." Tironai! Jų daugiau nėra. Visi žmonės lygūs. Žmogiškoji prigimtis suprasta, pripažinta, palaiminta. Žmonės laisvi, lygūs, jie broliai. Nėra daugiau nei ponų, nei vergų... Ar girdite šūkį: „Tegyvuoja respublika!" Ar girdite didžiulės minios šauksmus, skelbiančius: *Laisvė, lygybė, brolybė*... Ach, mūsų slaptuose susirinkimuose šią formulę ištardavom pašnibždom, ir tik aukščiausių laipsnių adeptai perduodavo ją vieni kitiems. Daugiau paslaptys nereikalingos. Jos priklauso visiems...

Ir staiga,— o, siaube! — Trismegistas apsipylė ašaromis.

— Aš žinojau, kad doktrina nepakankamai išplėtota. Per daug mažai buvo tokių, kurie turėjo ją širdyje ir suvokė protu!.. Kaip tai siaubinga! Visur karas! Ir koks karas!

Jis verkė ilgai. Mes nežinojom, kokie vaizdai spiečiasi jo galvoje. Mums atrodė, kad jis vėl regi husitų kovas. Jo protas drumstėsi; siela panėšėjo į Kristaus sielą, kai jis kentėjo ant Golgotos kalno.

Man buvo skaudu matyti pranašo kančias. Spartakas buvo tvirtas kaip žmogus, besiklausantis orakulo.

— O Aukščiausiasis! — sušuko Trismegistas, ilgai verkęs ir dejavęs.— Pasigailėk mūsų. Mes tavo valioje, daryk su mumis, ką nori.

Ištaręs paskutinius žodžius, Trismegistas ištiesė rankas, ieškodamas žmonos ir sūnaus rankų, tartum staiga būtų netekęs regėjimo.

Mergaitės išsigandusios pribėgo prie jo, prisispaudė jam prie krūtinės, ir visi jie sustingo šitaip susiglaudę. Čigonės veidas reiškė siaubą, o jaunasis Zdenka su baime žiūrėjo į savo motiną. Spartakas jų nematė. Galbūt poetiniai regėjimai vis dar pleveno jam prieš akis? Pagaliau jis prisiartino prie grupės, tačiau Čigonė ženklu įsakė daugiau nejaudinti jos vyro. Trismegisto akys buvo atviros ir įsmeigtos į vieną tašką — gal jis miegojo, kaip miega lunatikai, o gal stebėjo, kaip lėtai nyksta sujaudinusios jį šmėklos. Po kokių penkiolikos minučių jis giliai atsiduso, jo akys atgijo, ir, priglaudęs prie krūtinės žmoną ir sūnų, jis ilgai sėdėjo juos apkabinęs.

Paskui jis pakilo rodydamas, jog nori keliauti toliau.

— Šiuo metu saulė tau per karšta,— pasakė Konsuela,— ar ne geriau pailsėti čia, medžių šešėlyje?

— Saulė puiki,— atsakė jis su kažkokia vaikiška šypsena,— ir jeigu ji tavęs nebaugina labiau negu paprastai, tai man ji bus tik naudinga.

Kiekvienas pasiėmė savo naštą: tėvas — kelioninį maišą, sūnus — muzikos instrumentus, o motina pakėlė ant rankų dukteris.

— Jūs iškankinote mane,— pasakė ji Spartakui,— bet aš žinau, jog už tiesą reikia kentėti.

— Ar nebijote, kad šis jūsų vyro priepuolis gali turėti pavojingų pasekmių?— jaudindamasis paklausiau jos.— Leiskite man lydėti jus ir toliau — galėčiau būti jums naudingas.

— Telaimina Dievas jus už gerumą,— atsakė ji,— bet neikite paskui mus. Dėl jo aš rami — jis paliūdės keletą valandų, ir viskas. O štai čia, šitoje vietoje, slypėjo kitas pavojus, vienas baisus prisiminimas, nuo kurio mes jį apsaugojom, užimdami kitomis mintimis. Jis seniai veržėsi čionai, bet jūsų dėka net nesuprato — kur esąs. Už tai dėkoju iš visos širdies ir linkiu pasitarnauti Dievui, kiek leis jūsų valia ir jūsų sugebėjimai.

Aš sulaikiau vaikus, norėdamas paglamonėti juos ir prailginti bėgančias akimirkas, bet motina atėmė juos iš manęs, ir kai ji paskutinį kartą pasakė man „Sudie", pasijutau be galo vienišas.

Trismegistas net neatsisveikino su mumis — atrodė, jis užmiršo mus. Žmona paprašė, kad nedrumstume jo susimąstymo. Tvirtu žingsniu jis nusileido nuo kalvos. Jo veidas buvo ramus, ir jis su kažkokiu linksmu vikrumu padėjo vyresniajai mergaitei peršokti per krūmokšnius ir akmenis.

Gražuolis Zdenka ėjo iš paskos su motina ir jaunesniąja seserim. Mes ilgai lydėjom juos žvilgsniais, žiūrėdami, kaip jie tolsta *auksiniu smėliu nuklotu takeliu*, miško takeliu, *priklausančiu visiems*. Pagaliau juos paslėpė pušys, ir tą akimirką, kai Čigonė irgi turėjo dingti mums iš akių, mes pamatėm, kaip, pakėlusi mažąją Venceslavą, ji pasisodino ją ant savo stipraus peties. Paskui ėmė vytis jos širdžiai brangią procesiją, greita kaip tikra Čekijos duktė, poetiška kaip geroji vargo deivė...

Ir mes irgi einam, mes kelyje! Gyvenimas — tai kelionė, kurios tikslas gyvybė, o ne mirtis, kaip kalba tie, kieno šiurkštus žemiškas protas. Mes paguodėm, kaip įstengėm, kaimelio gyventojus ir palikome senąjį Zdenką, kuris laukia *savojo rytojaus*. Mes susitikome su savo broliais Pilzene, kur aš ir parašiau jums šį pasakojimą, o dabar vėl ketiname ieškoti naujų radinių. Ir jūs taip pat, mano drauge, būkite pasirengęs kelionei be atilsio ir darbui be atvangos: priekyje triumfas arba kankinio likimas [1].

[1] Martinovičius, kuriam adresuotas šis laiškas, garsus mokslininkas ir tvirtų įsitikinimų iliuminatas, buvo nubaustas mirties bausme Budoje 1795 metais kartu su keliais vengrų didikais, sąmokslo bendrininkais. *(Aut. past.)*

Artimiausiu metu
„VILTIES“
spaustuvė išleidžia šias
knygas:

1

Žorž Sand
Konsuela

Grafienė Rudolštadt

2

Omaras Chajamas
Palaidokit prie vynmedžio šaknų

3

Birutė Mockūnienė
Už vandenų — Australija

4

Albinas Borisevičius
Kortų knyga

5

Lietuviškos knygos istorija

6

Gabrielis Garsija Markesas
Graudus negirdėtas pasakojimas
apie
tyrąją Erendirą

7

Hiū Loftingas
Daktaro Dolitlio paštas

8

Martynas Vainilaitis
Skruzdėlytė po kanopa

9

Kalėdiniai vaikų žaidimai

10

Gediminas Leonavičius
Kalėdų senio dovanos
(komiksai)

„VILTIES“
spaustuvėje dar galite nusipirkti šias
knygas:

1

S.Daukantas
Būdas senovės lietuvių,
kalnėnų ir žemaičių

2

M.Karčiauskas
Ričas, I t.

3

T.Dreizeris
Finansininkas. Stoikas. Titanas

4

Lietuvos telefonai,
1993

Ieškokite naujo
spalvoto
smagaus ir įdomaus
žurnalo vaikams

„VAIKAI VANAGAI“

Leidėjas
„VILTIES“ spaustuvė
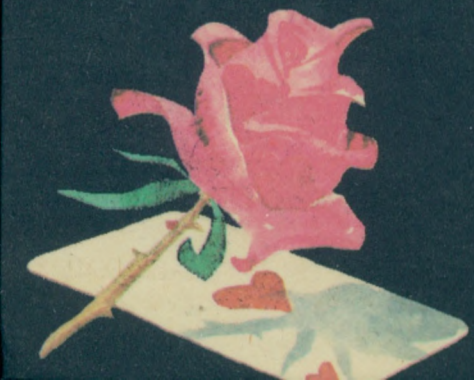
Žorž Sand
Grafienė Rudolštadt
Leido ir spausdino "Vilties" spaustuvė.
Sl 260. Užs. Nr. 2642. Tiražas 30000.
Viršuliškių skg. 80, 2600 Vilnius